הלכה · שולחן ערוך · מפרשים · ילקוט הגרשוני

ילקוט הגרשוני אורח חיים ב

רבי גרשון שטרן

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ילקוט הגרשוני אורח חיים ב

רבי גרשון שטרן

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ילקוט-הגרשוני-אורח-חיים-ב/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן שמה 8
סימן שמו 18
סימן שמז 19
סימן שמח 24
סימן שמט 24
סימן שנ 24
סימן שנב 24
סימן שנג 25
סימן שנד 26
סימן שנה 26
סימן שנז 27
סימן שנח 27
סימן שסא 28
סימן שסב 29
סימן שסג 33
סימן שסד 37
סימן שסה 39
סימן שסז 49
סימן שסח 50
סימן שסט 50
סימן שע 53
סימן שעא 54
סימן שעב 55
סימן שעד 56
סימן שעה 58
סימן שעו 58
סימן שעז 59
סימן שעח 59
סימן שעט 60
סימן שפ 60
סימן שפא 62
סימן שפב 62
סימן שפג 64
סימן שפד 65
סימן שפה 66
סימן שפו 68
סימן שפז 70
סימן שפח 70
סימן שצא 70
סימן שצב 71
סימן שצג 71
סימן שצד 72
סימן שצה 73
סימן שצז 73
סימן שצח 77
סימן שצט 78
סימן תא 79
סימן תב 79
סימן תד 80
סימן תה 85
סימן תו 86
סימן תז 87
סימן תח 87
סימן תט 88
סימן תיד 91
סימן תטו 92
סימן תטז 96
סימן תיז 97
סימן תיח 99
סימן תיט 100
סימן תכ 100
סימן תכא 100

סימן תכב 100
סימן תכה 102
סימן תכו 103
סימן תכח 105
סימן תכט 106
סימן תל 108
סימן תלא 109
סימן תלב 113
סימן תלד 115
סימן תלה 116
סימן תלו 117
סימן תלז 119
סימן תלח 120
סימן תלט 120
סימן תמ 123
סימן תמא 125
סימן תמב 127
סימן תמג 130
סימן תמד 132
סימן תמה 135
סימן תמז 140
סימן תמח 143
סימן תמט 146
סימן תנ 146
סימן תנא 146
סימן תנג 149
סימן תנד 150
סימן תנה 151
סימן תנו 152
סימן תנז 152
סימן תנח 153
סימן תנט 153
סימן תס 154
סימן תסא 156
סימן תסב 157
סימן תסג 158
סימן תסה 158
סימן תסו 159
סימן תסז 160
סימן תסח 164
סימן תע 166
סימן תעא 166
סימן תעב 168
סימן תעג 171
סימן תעה 173
סימן תעו 175
סימן תעז 176
סימן תפ 176
סימן תפב 177
סימן תפה 177
סימן תפו 178
סימן תפז 181
סימן תפח 181
סימן תצ 183
סימן תצא 184
סימן תצב 185
סימן תצג 185
סימן תצד 186
סימן תצה 187
סימן תצו 189
סימן תצז 190
סימן תצח 191
סימן תצט 193
סימן תק 194

סימן תקא 195
סימן תקב 196
סימן תקג 198
סימן תקד 199
סימן תקה 201
סימן תקו 201
סימן תקז 202
סימן תקח 204
סימן תקט 204
סימן תקי 206
סימן תקיא 206
סימן תקיג 207
סימן תקיד 209
סימן תקטו 210
סימן תקטז 213
סימן תקיז 213
סימן תקיח 213
סימן תקיט 215
סימן תקכא 216
סימן תקכב 216
סימן תקכד 216
סימן תקכה 217
סימן תקכו 218
סימן תקכז 218
סימן תקכח 222
סימן תקכט 222
סימן תקל 223
סימן תקלא 225
סימן תקלג 226
סימן תקלד 227
סימן תקלה 228
סימן תקלו 228
סימן תקלז 229
סימן תקלח 229
סימן תקלט 230
סימן תקמ 230
סימן תקמב 230
סימן תקמג 231
סימן תקמד 232
סימן תקמה 232
סימן תקמו 233
סימן תקמח 233
סימן תקמט 234
סימן תקנ 234
סימן תקנא 235
סימן תקנב 237
סימן תקנג 238
סימן תקנד 238
סימן תקנה 240
סימן תקנז 240
סימן תקנח 241
סימן תקנט 241
סימן תקס 242
סימן תקסא 242
סימן תקסב 243
סימן תקסה 243
סימן תקסו 244
סימן תקסז 245
סימן תקסח 246
סימן תקע 247
סימן תקעא 247
סימן תקעב 247
סימן תקעג 248
סימן תקעד 249

סימן תקעה 250
סימן תקעו 250
סימן תקעט 251
סימן תקפא 251
סימן תקפב 254
סימן תקפג 255
סימן תקפד 255
סימן תקפה 256
סימן תקפו 258
סימן תקפח 259
סימן תקפט 261
סימן תקצ 262
סימן תקצא 263
סימן תקצב 263
סימן תקצה 265
סימן תקצו 266
סימן תקצז 266
סימן תקצט 268
סימן תר 268
סימן תרא 268
סימן תרב 269
סימן תרג 269
סימן תרד 270
סימן תרה 270
סימן תרו 271
סימן תרז 272
סימן תרח 273
סימן תרט 273
סימן תרי 274
סימן תריא 274
סימן תריב 276
סימן תריג 278
סימן תריד 278
סימן תרטז 280
סימן תריז 281
סימן תריט 283
סימן תרכא 284
סימן תרכב 286
סימן תרכג 286
סימן תרכד 286
סימן תרכה 287
סימן תרכו 290
סימן תרכז 291
סימן תרכח 292
סימן תרכט 293
סימן תרל 295
סימן תרלא 296
סימן תרלב 296
סימן תרלג 297
סימן תרלד 298
סימן תרלה 298
סימן תרלו 299
סימן תרלז 299
סימן תרלח 304
סימן תרלט 305
סימן תרמ 307
סימן תרמג 308
סימן תרמה 309
סימן תרמו 310
סימן תרמח 313
סימן תרמט 316
סימן תרנ 318
סימן תרנא 319
סימן תרנב 321

סימן תרנד 322
סימן תרנה 322
סימן תרנו 323
סימן תרנז 324
סימן תרנח 325
סימן תרס 328
סימן תרסג 328
סימן תרסד 328
סימן תרסה 329
סימן תרסז 330
סימן תרסח 331
סימן תרסט 332
סימן תרע 334
סימן תרעא 337
סימן תרעב 339
סימן תרעג 340
סימן תרעה 341
סימן תרעו 341
סימן תרעז 342
סימן תרעט 343
סימן תרפא 343
סימן תרפב 344
סימן תרפד 345
סימן תרפה 345
סימן תרפו 346
סימן תרפז 346
סימן תרפח 346
סימן תרפט 348
סימן תרצ 349
סימן תרצא 350
סימן תרצב 351
סימן תרצג 352
סימן תרצד 352
סימן תרצה 355
סימן תרצו 359
סימן תרצז 360

סימן שמה

הלכות עירובין:

א בטו"ז סק"ב כ' דעובי המחיצות נמדדים עם החלל לד' טפחים וכ' דמ"ש הרמב"ם בפי"ד מוקף ד' מחיצות גבוה י' וביניהם ד' טפחים כוונתו ג"כ עם עובי הכתלים ומ"ש ביניהם פירושו בין הכל עכ"ל-- ובמחכ"ת הרמה נעלם ממנו דברי הרמב"ם בפי' המשניות ריש מס' שבת שכ' להדיא ובתנאי שיהי' גובה הכתלים י' טפחים והחלל ביניהן ד' על ד' ע"ש (מתא דירושלים על הירושלמי ריש מס' שבת והגאון בית מאיר וכבר קדמם בס' חמד משה):

ב עוד בטו"ז הנ"ל אלא דק"ל ממ"ש בפ' הזורק דף צ"ט וכו'. נראה דגם בזה נעלם ממנו במח"כ דברי הרשב"א שם דכ' דדוקא בכה"ג שהי' מתחלה מקום פטור ועכשיו הוקף לכרמלית הוא דבעי אי אזלינן בתר מעיקרא משא"כ היכא דמתחלה הוקף הוי כחורי רה"י א"כ נפלה קושיתו (מתא דירושלים הנ"ל) ועיין מ"ש בס' תוס' שבת סק"ג וכבר קדמו בס' חמד משה סק"א: (ג) והנה המג"א ס"ק ט"ז כ' בשם הב"ח דממ"ש המחבר ואין ביניהם וכו' משמע דאין עובי המחיצות מצטרף לד'- וכתב בהגהות חכמת שלמה להגאון מהרש"ק מבראד זצ"ל שאין זה ראי' דהרי כיוצא בזה יש לקמן בה"פ סי' תע"ה ובלבד שלא ישהה בין אכילה לחבירתה כדי אכילת פרס והתם הוי הכוונה עם האכילה כמ"ש המג"א בעצמו וכן דרשו חז"ל דרשו ה' בהמצאו אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ והכוונה עם ר"ה ויו"כ בכלל כן ה"נ י"ל דאף המחיצות בכלל עכ"ל והנה הראי' מיו"ד ימים שבין ר"ה ליו"כ כבר כתובה בס' תולדות אדם פרק ב' בשם הגאון ר' זלמן מווילנא, אך עיין בס' שדה חמד (פאת השדה) חלק י"א סימן נ"ח שהביא בזה דברי הגאון בית אפרים בתשו' חאו"ח סי' נ"א שכ' דאע"ג דמצינו לפעמים דלשון בין היינו בין הכל מ"מ במקום שאין הכרח אין להוציא הדבר מפשוטו דאם לאו שמצינו בש"ס ששיעור כדי אכילת פרס הוא מתחלת אכילה ראשונה כו' היינו מפרשין בין אכילה לחברתה כפשוטה דהיינו בין סוף אכילה זו להתחלת אכילה זו וכדאמרינן כה"ג בברכות כמה ישהה בין תפלה לתפלה וכו' ופשיטא שאין שיעור התפלה עצמה עכ"ל, וא"כ דברי הב"ח והמג"א עולים יפה:

ד במחבר ס"ב ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים וכ' המג"א סק"ז דכן הוא דעת רוב הפוסקים וכ"פ בשו"ע סי' ש"ג סעיף י"ח וכוונתו כמ"ש מחצית השקל דמבואר בשו"ע שם דמנהג העולם כדעת הי"א דלית לן רה"ר דבעי' ס"ר בוקעין בו דהא כ' על מנהגנו דהנשים יוצאות בשבת בתכשיטין שאסרו חז"ל ואין

מוחה הטעם דמוטב שיהיו שוגגים כו' ויש לומדי' עליהם זכות דסבירא להו כמ"ד דלא אסרו לצאת אלא ברה"ר אבל לחצר שאינה מעורבת מותר וכיון דרה"ר שלנו דין כרמלית יש לו ודינו כחצר שאינה מעורבת ומותר הרי כ' תחלה מטעם מוטב שיהיו שוגגים כו' ועוד כתב טעם היתר הנ"ל משמע דלהיתר הנ"ל עושים כדין וע"כ צ"ל דהמנהג כי"א שבכאן דלית לן ר"ה עי"ש מבואר מזה דגם בהעברה ד' אמות בר"ה אנו סוברים דאינו רה"ר אא"כ ס"ר בוקעים בו דאל"כ האיך נהגו נשי דידן לצאת בשבת בתכשיטין שאסרו חז"ל מטעם דלמא שלפא ומחוי ואתי' לאתויי ד' אמות ברה"ר והלא לענין ד' אמות ברה"ר הוי רה"ר אפי' כשאין ס"ר בוקעין בו (כאשר אכתוב בסמוך בשם תשו' מהרי"א) א"ו דלא שנא ובין לענין איסור הוצאה ובין לענין איסור העברה ד"א ברה"ר אין לנו רה"ר בזה"ז משום דבעינן ס"ר בוקעים בו ומכאן קשה לי על מ"ש בתשו' מהר"י אסאד חאו"ח סי' פ"ז על הקושי' אמאי גזרינן גם האידנא גזירה דשמא יעבירנו ד"א ברה"ר והלא אין לנו רה"ר בזה"ז ומהיכא תיתי לבטל עי"ז מ"ע דשופר ולולב והעלה בתשו' הנ"ל מכח קושי' הנ"ל לתרץ ג"כ קושי' התוס' אמאי נקטו שמא יעבירנו ולא נקט שמא יוציאנו מרה"י לר"ה משום דבזה"ז דליכא ר"ה לא גזרינן גזירה לגזירה והיינו דוקא בהוצאה דילפי' ממשכן מויכלא העם מהביא כמ"ש תוס' פסחים פ"ה ע"ב משו"ה בעי' ס"ר בוקעין דומי' דהתם (וכמ"ש רש"י ותוס' עירובין ו' וכ"ט דבעי' דומיא דדגלי מדבר ע"ש) אבל ד"א ברה"ר שלא הי' במשכן רק הלממ"ס הוא בר"פ הזורק, בזה י"ל כך ניתנה הלכה גם בזה"ז הו"ל רה"ר גם בלא ס"ר בוקעים בו ולכן בדוקא נקט הש"ס בכ"מ שמא יעבירנו ד"א ברה"ר עיי"ש, ואם כי דפח"ח מ"מ מלבד מה שכבר הקשיתי עליו בילקה"ג ח"ר על סדר א' ב' דף כ"ט עמוד ד' דהאיך יפרנס תלמוד ערוך בשבת ה' ע"א המעביר חפץ ד"א בר"ה מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר ופרש"י וכל מלאכות דבשבת ממשכן גמרי וכו' עיי"ש, עוד יקשה עליו מכאן דהא מנהג העולם בתכשיטי נשים לסמוך ע"ז שאין לנו רה"ר דאוריי' וכ"ש שלמדו עליהם זכות (היה בעה"ת וסמ"ק ורבינו ברוך) שהביא השו"ע בסי' ש"ג סי"ח הנ"ל ואם איתא דבהעברה ד"א ברה"ר יש לנו רה"ר גם בזה"ז א"כ נפל לה הך לימוד זכות בבירא דהא עיקר טעם האיסור שאסרו חז"ל לנשים לצאת בתכשיטין הוא משום דלמא שלפא ומחוי לחברתה ואתיא לאתויי ד"א ברה"ר ולענין זה הא לא בעינן ס"ר בוקעין בו והוי רה"ר גמור אף האידנא וצע"ג:

ה ובדרך אגב אציע בכאן מ"ש בתשובה אחת בימי חרפי להחכם המופלג מו"ה אנשיל ליב בערגער ז"ל מק"ק פילדעש יע"א ליישב קו' התוס' הנ"ל אמאי נקט בכ"מ שמא יעבירנו ולא נקט שמא יוציאנו מרה"י לר"ה וליישב ג"כ הרמב"ם דנקט שמא

יוציאנו דלכאורה קשה לי לפמ"ש התשה"ע פ"ג מה' יו"ט הלכה ד' בד"ה אך קשה לי וכו' דברייתא דמנחות תקריב מלח אפי' בשבת אתי' כמ"ד משאצל"ג חייב דאלו מ"ד משאצל"ג פטור פשיטא ול"צ קרא דלא מחייב במליחת אמורים משום מעבד אלא במכוין לתקן העור דומי' דמשכן אבל הכא שאינו צריך לתקן אלא משום מצוה הוא דקא עביד ואינו צריך לאותו דבר כלל הו"ל מלאכה שאצל"ג ופשיטא ודאי דלא מחייב יע"ש, א"כ אמאי חיישינן שמא יעבירנו ד"א בר"ה הא אפי' יעבירנו ליכא איסור דאוריי' דהא אינו צריך לאותו דבר רק משום מצוה הוא דקא עביד ואנן קיי"ל כר"ש דמשאצל"ג פטור אבל אסור מדרב נן אך באמת לק"מ דהא הטעם דמשאצ"ג פטור הוא משום דל"ה דומי' דמשכן כמ"ש תוס' בשבת צ"ד ע"א ה"ה ור"ש יעו"ש, והתינח במלאכה דילפי' ממשכן אבל בהעברה ד"א ברה"ר דאמרינן בר"פ הזורק דל"ה במשכן רק הלכתא גמירי לה, בזה אפי' משאצל"ג חייב, דכיון דלא ילפי' לה ממשכן ל"צ להיות דומי' דמשכן, ומיושב שפיר קו' התוס' אמאי לא נקנו שמא יוציאנו דבהוצאה באמת פטור משאצל"ג וא"כ אפי' יוציא לא יהי' חיוב דאוריי' וממילא הרמב"ם לשיטתו דפוסק בפ"א דשבת כר"י דמשאצל"ג חייב שפיר העתיק שמא יוציאנו או יעבירנו דלדידי' גם בהוצאה יש חיוב דאורייתא וא"ש (ושוב לאחר זמן רב מצאתי ת"ל בס' דברי חבר בן חיים למס' שבת דף צ"ד שכ' ג"כ כנ"ל ליישב קו' התוס' ושמחתי מאוד שכיוונתי לדעת גדול):

1 מיהו כ"ז לפלפולא אבל לדינא ודאי בעינן גם במעביר ד"א ברה"ר דומי' דמשכן. וכמ"ש הר"ן בפ' כלל גדול במשנה דאבות מלאכות וכו' בד"ה והמוציא מרשות לרשות דמעביר תולדה דמוציא הוא לפי שד' אמות של אדם רשותו הן ומי שמוציא חוץ לד"א הו"ל מוציא מרשות לרשות וכי אמרי' בפ' הזורק דמעביר ד"א בר"ה הלכתא גמירי לה היינו לחייב בה מדין מוציא משו"ה עונשין עלי' הואיל ונסמכה לתורה שבכתב הא לא"ה לא מחייב עלי' שאין עונשין מהלממ"ס עכ"ל וכ"כ בעל המאור ז"ל בר"פ הזורק וכ"כ גם בחידושי הרשב"א שם דזורק או מעביר ד"א בר"ה תולדות דהוצאה הויין ע"ש. וכיון דהוצאה ממשכן גמרי' לה ובעי' שיהי' דומי' דמשכן ה"נ בזריקה או העברה ד"א בר"ה דהויין תולדה דהיצאה וכבר הרגיש בזה בתשו' מהר"י אסאד או"ח סי' פ"ז הנ"ל וכתב בזה"ל ואף דהר"ן בר"פ כלל גדול והרז"ה בפ' הזורק כתבו מעביר ד"א נמי הוא בכלל הוצאה מרשות לרשות הרמב"ם פליג בזה כמ"ש הפמ"ג עכ"ל. ואני בעניי יגעתי ולא מצאתי זה בפמ"ג בשו מקום דהרמב"ם יחלוק בזה על הר"ן והרז"ה וחה"ר הנ"ל דמעביר ד"א ברה"ר נמי בכלל הוצאה הוא. אדרבה מצאתי בפתיחה כוללת להפמ"ג בפתיחה לה' שבת בד"ה עוד אשיב וכו' שכ' וז"ל "אבל למ"ש הר"ן ז"ל במשנה דאבות מלאכות

ארבעים חסר א' דמעביר הלכתא גמירי דחייב משום הוצאה ד"א של אדם רשותו הוא וכ"מ בר"מ ז"ל פי"א ה"ח א"כ קשה" עכ"ל הרי שכ' דמהרמב"ם ז"ל פי"ב מה' שבת ה"ח נמי משמע כהר"ן. ועיי"ש עוד בפתיחה הנ"ל בד"ה ולפ"ז במעביר וזורק וכו' שכתב וז"ל "אבל למ"ש הר"ן וכ"מ בר"מ שם דכולן תולדות מוציא הם ומש"ה מענישין עליהם א"כ דינם ממש כהוצאה" עכ"ל הרי כ' להדי' דהר"ן והרמב"ם בשיטה אחת עומדים דזורק ומעביר ד"א ברה"ר תולדה דהוצאה הויין. ובודאי שכן מורה לשון הרמב"ם ז"ל שכ' וכן למדו מפי השמועה שהמעביר בר"ה מתחלת ד' לסוף ד' הרי הוא כמוציא מרשות לרשות וחייב עכ"ל וכ"כ בהה"מ שם ה"ט וכן דין המעביר מבואר בהרבה מקומות והוא תולדת המוציא" עכ"ל. ע"כ לא ידעתי נפשי אנה ראה הגאון מהר"י אסאד ז"ל בפמ"ג דהרמב"ם חולק על הר"ן והרז"ה?:

ז וראי' ברורה לדין זה דהעברה ד"א ברה"ר דינה כהוצאה ובעינן בה דומי' דמשכן אוונאי דקיי"ל לעיל סי' ש"ח סעיף מ"ח האשה מדדה את בנה אפי' ברה"ר וכ' המג"א ס"ק ע' דהא אפי' תגביהנו פטור דחי נושא את עצמו וביאר הלבושי שרד דלית בי' אלא איסור דרבנן והוי גזירה לגזירה עיי"ש. ואם איתא דבהעברה ד"א ברה"ר ל"צ שיהי' דומי' דמשכן א"כ מה מהני חי נושא א"ע. הלא מבואר בתוס' שבת צ"ד ע"א ד"ה שהחי. דאין טעם הפטור בחי משום שהחי מיקל עצמו דהא אפי' במשא קל יותר חייב אלא משום דממשכן גמרינן שלא היו נושאין דבר חי עיי"ש ומועתק גם בתוי"ט שם. ואם בהעברה ד"א בר"ה לא בעי' דומי' דמשכן א"כ חייב גם בחי ואיך אשה מדדה את בנה בר"ה הא יש לחוש שתגביהנו ותשאנו ד"א בר"ה. א"וו דגם בזה בעי' דומי' דמשכן. וה"ה לענין משאצל"ג וס' רבוא בוקעין בו. ודלא כתשו' מהרי"א הנ"ל ותו לא מידי [שוב מצאתי בפנקסי הישן שהבאתי ראי' לדעת תשו' מהרי"א הנ"ל דעפ"י דבריו מיושב לנכון קושי' המג"א סי' של"ד סק"ג על הטור שאוסר לטלטל מעות ודברים המוקצים כדי להצילם מפני הדליקה דדוקא למי שהחשיך התירו לטלטל פחות פחות מד"א כדי שלא יבא לידי איסור דאורייי' אבל כאן אפי' יוציאנו ליכא איסורא דאורייי' שאין לנו רה"ר בזה"ז. והקשה המג"א א"כ אמאי שרי בזה"ז למי שהחשיך והניח ולדברי תשו' מהרי"א הנ"ל א"ש דדוקא בהוצאה מרה"י לרה"ר שפיר כתב הטור דאפי' אי יוציאנו מרה"י להצילו מפני הדליקה ג"כ לא אתי לידי איסור דאורייי' דבהוצאה בעינן י"ו אמה וס"ר בוקעין בו אבל במי שהחשיך דחיישינן דלמא אתי לאתויי ד"א ברה"ר אף בזה"ז אתי לידי איסור דאורייי' דבהעברה ד"א ברה"ר דהוי הלממ"ס לא בעי' דומי' דמשכן והוי ר"ה גם בזה"ז

ומיושב שפיר קושי' המג"א אך עיין במג"א סי' רמ"ז סק"ח וסי' ש"א ס"ק מ"ו וס"ק ג' דמבואר להדי' דרבינו המג"א לא ס"ל כסברת תשו' מהרי"א הנ"ל עכ"ל):

ח בשנת תרמ"ב לפ"ק קבלתי ספר "קונטרס קונדיסין, מהגאון המובהק מהו צבי הירש פלאטא נ"י אבדק"ק קעלן אם רהייו יצ"ו. וכתבתי לו פלפול ארוך על דבריו שבקונטרס הנ"ל והנני להעתיק בכאן החצי השני מן התשובה הזאת. וחצי הראשון אעתיק אי"ה לקמן בסימן שס"ה עיי"ש. וזה לשוני השייך לכאן. ראיתי בקונטרס אחרון מספר היקר שם העלה הדר"ג נ"י בהא דמרגלא בפומייהו דרבנן שאין לנו רה"ר דאו' בזה"ז לרוב הפוסקים. דהיינו דוקא ברה"ר העוברת בין המחיצות בתוך העיר. אבל מחוץ לעיר במקום שאין מחיצות יש לנו רה"ר גמורה דאו' גם בזה"ז אליבא דכל הפוסקים לבר מהרשב"א והרא"ש. ודוקא היכי דאיתנהו למחיצות הוא דבעי' שיהא רוחב המבואות י"ו אמה ושיהו ס"ר בוקעין בהם כדי לבטל כוחן של מחיצות אבל במקום שאין מחיצות כגון בסרטיאות דהיינו במסיבות העוברות לעיר. לעיר אם רבים עוברים עליהם ה"ז רה"ר גמורה אעפ"י שאינן רחבות י"ו אמה ואין ס"ר מצויין בהם ע"כ והאריך בראיות לחזק דבריו ואני בעניי לא אוכל להלום לפי"ז לשון הד"מ בטוא"ח סי' שנ"ז אות ג' שכ' וז"ל: וכ' המרדכי שם ריש הזורק דאף בזה"ז דלית לן רק כרמלית אפ"ה בעיר דשכיחי ר"ה אסור אף בכרמלית ונ"ל דדוקא בעיר אבל מחוץ לעיר דלא שכיחי ר"ה שרי עכ"ל. ולשון זה אינו סובל כ"א פי' המג"א שם ס"ק י"א דגזרו אטו עיר שיש בה ס"ר וכמ"ש בפמ"ג שם. אבל מחוץ לעיר דלא שכיח ס"ר בוקעין בהם אין לגזור. ולדברי הדר"ג מה זה שכ' הד"מ דחוץ לעיר לא שכיח ר"ה הני מחוץ לעיר לא בעינן כלל לכל הני תנאי ולעולם הוה רה"ר:

ומ"ש הדר"ג ראי' לדבריו דאלת"ה אלא דבאמת אין לנו רה"ר כלל אפי' מחוץ לעיר וא"א לבוא כלל לידי איסור דאוריי' בזה"ז ואמאי אנו מבטלין מ"ע דאוריי' משים גזירה דשמא יעביר ד"א ברה"ר (ובשולי היריעה הביא שאלה זו בשם תשו' בשמים ראש סי' שנ"ט) אלא עכ"ח דחיישינן שיעביר ד"א ברה"ר שמחוץ לעיר דהוי רה"ר אפי' ליכא רוחב י"ו וס"ר בוקעין בו - גם מזה ליכא ראי' לפי דברי המג"א סי' שנ"ז הנ"ל דגזרינן אטו עיר שיש בה רה"ר א"כ ה"נ אם נתיר לתקוע שופר וליטול לולב יבוא להתיר לו גם במקום שיש בו רה"ר מדאוריי' ולדעתי עכ"ח צ"ל כן דאל"כ תקשי לשיטת רש"י ותוס' ר"ה דף כ"ט דלא היו תוקעין בירושלים וירושלים כרמלית היתה דהא דלתותי' נעולות בלילה כדאמרי' עירובין כ"ב וא"כ ל"ש לגזור שמא יעבירנו. ושם אין לומר דגזרינן שיעביר השופר מחוץ לעיר דהא אית לי' היכר בדלתות (עיין בר"ן בפ"ג דסוכה ובתוס' ביצה י"ח) א"וו דגזרינן

אטו עיר שיש בה רה"ר איברא דעדיין קשה לר' יהודא דס"ל ב' מחיצות דאורייתא ולדידי' לא משכחת רה"ר בתוך העיר כלל וכמ"ש בסמוך אי"ה בשם לקוטי הרמב"ן א"כ אמאי לא היו תוקעין בגבולין דהא לדידי' עכ"ח אנו צריכין לומר דגזרינן אטו מחוץ לעיר והתם איכא היכירא במחיצות וגם לא שכיח רה"ר מחוץ לעיר וכמ"ש הד"מ הנ"ל וצ"ע: ואשר הביא הדר"ג סיוע לדבריו ממה שהקשה המג"א בסי' של"ד סק"ג על הטור דאמאי שרי בזה"ז למי שהחשיך לו בדרך לטלטל פחות פחות מד"א משום דלמא אתי לאתויי ד"א ברה"ר הא אי אפשר לו לבא לידי איסור דאוריי' מאחר שאין לנו רה"ר דאוריי' בזה"ז כלל. ולפמ"ש הדר"ג לק"מ דמי שהחשיך לו בדרך הוא מחוץ לעיר וחוץ לעיר לעולם הוי רה"ר אפי' בזה"ז כיון דלא בעי כל הני תנאי ע"כ -- הנה בזה סתר דבריו האחרונים מה שדייק מדברי המג"א סי' שמ"ה סק"ה כדבריו וכמובן - גם לא ידענא איך יתיישב בזה דעת הטור שפוסק בסי' תקט"ו כהרא"ש בפ' אין צדין דחוץ לתחום מותר מיד ולא בעי' בכדי שיעשו לפי שאין לנו רה"ר דאוריי' בזה"ז וא"כ עכ"ח א"א לומר כדברי הדר"ג:

ולתשלום הדברים אעתיק להדר"ג משו"ת בית אפרים או"ח סוף תשובה כ"ז שכתב ח"ל: וכעת שבא לידי ליקוטי הרמב"ן ז"ל מצאתי שכ' על דברי הרש"י בעירובין דף נ"ט עיר של יחיד ערש"י וכו' וזה הענין בכמה מקומות פירש אותה שאין רה"ר גמורה אלא בעיר שיש בה ס"ר ולא ידענו מנין לו וכו' וסוף דבר אין לנו אלא מה שמוזכר בתלמוד רה"ר י"ו אמה כו' מיהו לר"י דסבר ב' מחיצות דאוריי' אין לך רה"ר בתוך העיר ואפי' רחב כמה אלא סרטי' ומדבר וכיוצא שאין להם מחיצה כלל ואעפ"י שא"א שלא יהיו הרים וגבעות סביב להם כל שאין המחיצה נראית לעומדים באמצע ואין ניכרת להם א"כ שאין המחיצה מעכבת וממעטת על הרבים כלום אין בה תורת מחיצה וה"נ משמע גבי סולמא דצור ואוקיינוס ואם תשאל דרך י"ו לר"י היכא משכחת איתה בבקעה וכו' והאריך בזה עכ"ל הנצרך לענינינו ודברים אלו הם סתירה למ"ש הדר"ג דכיון דדרך י"ו לא משכחת לר"י אלא מחוץ לעיר וכמ"ש הרמב"ן ז"ל, ולא אשכחן לרבנן דפליגי עלי' בהא, ודאי גם לדידהו דינא הכי דכל שאינו רחב י"ו ואין ס"ר בוקעין בו לרש"י וסיעתו ל"ה רה"ר אפי' מחוץ לעיר אלא דרבנן ס"ל עוד יותר דכל שרחב י"ו וס"ר בוקעין בו הוי רה"ר אפי' בתוך העיר דג' מחיצות דאורייתא זהו הנלפענ"ד בענין זה (אח"כ נדפס להגאון הנ"ל קונטרס פסי ביראות ושם בדף י"ג נדפסה תשובתו אלי כתיב. אך לא השיב על כל הדברים הנ"ל כאשר יראה הרואה]: (ט) כ' בהגהות מנחת עתים להגאון מו"ה מאיר אריק נ"י מיאזלאוויץ יע"א וז"ל ס"ז אינו רה"ר ע' באשכול ה' ציצית סי' ל"א שכתב בשם רב האי גאון דלענין רה"ר לשבת בעינן ס' רבוא בוקעין וע' בנחל אשכול שם שבזה נחה שקטה

התמיה שאנו סומכין על שיטה זו שלא נזכר ברי"ף ורמב"ם. וע' באשל אברהם להגאון מבוטשאטש זצ"ל שכ' דלכאורה י"ל דבעי' ס' רבוא ישראל דוקא אבל משמעות הש"ס והפוסקים אינו כן יעו"ש. והדבר מבואר בהגהות מרדכי סו"פ י"א דשבת שהביא דברי ר"ת שהקשה על שיטת רש"י דבעי' ס"ר בוקעין כמו במדבר דא"כ כהנים לוים וישראלים נמי ליבעי יעו"ש ומוכח דזה גם רש"י מודה דלא בעינן עכ"ל:

יו"ד בבאר היטב סק"ז הביא תשו' חכ"צ סי' ל"ז שכ' מצאתי להרשב"א בספר עבודת הקודש חידוש גדול לא נמצא בשום פוסק זולתו לא קדמון ולא אחרון שכתב דבפלטיא אפילו דלתות המדינה ננעלות בלילה תורת רה"ר עליה כנראה דעתו דדוקא במבואות המפולשין שהם מיחדות לאנשי המבוי ההוא ואין יד כל אדם שוה בו הוא דמהני נעילת דלתות בלילה ולא בפלטיא שיד כל אדם שוה בו דאפילו נעילת דלת לא מהני בו וכנראה שזו היא דברי הרב ר' אפרים שהביא בעל המאור בפ' עושין פסין ובאמת דעה נכונה היא והכי דייק לישנא דגמרא דבמבואות נקט מפולשין ולא בפלטיא אלא שאני תמה שלא ראיתי לא' מהפוסקים ז"ל שהביא דבר זה וכו' עכ"ל -- והנה לכאורה יש ראי' לשיטת הרשב"א ורבינו אפרים הנ"ל דאל"כ יקשה איך משכחת רה"ר כלל הא אף שרבים מבטלי מחיצה מ"מ נעילת דלתות מהני וירושלים יוכיח וא"כ כל העולם כולו אין לך נעילת דלתות מאוקיינוס שמסגיר ומנעיל כל העולם סביב בלי שום פרצה אעכ"ח צ"ל דבפלטיא שיד כל אדם שוה בו אפי' נעילת דלת לא מהני בו וכ"כ בס' דורש לציון מהגאון בעל נוב"י ז"ל דרוש י"ג שהביא ראי' מזה לדעת רבינו אפרים הנ"ל אולם באמת לפמ"ש לעיל בשם לקוטי רמב"ן ז"ל אין מזה שום ראי' דמחיצה וכן נעילת דלת לא מהני אלא אם המחיצה בנכרית ונראית להעומדים באמצע והיא מעכבת וממעטת על הרבים בשום זמן או ביום או בלילה בכה"ג הוא דמהני דלתותי' כעולות בלילה אבל כשאין הדלתות נראים ונכרים ואין מעכבים הילוך הרבים כלום בשום זמן בזה לא מהני מחיצה ונעילת דלת וא"כ לק"מ מאוקיינוס שמנעיל כל העולם ואין אנו צריכי' למ"ש החכ"צ והדורש לציון הנ"ל לענין הקושי' מאוקיינוס כי האמת כמ"ש הרמב"ן ז"ל שמחיצה כזו שאין נכרית ונראית להעומדים באמצע ואין מעכבת וממעטת על הרבים כלום אין בה תורת מחיצה כלל:

וגלל כן צריכין אנו להבין מה דחק להו להרשב"א ורבינו אפרים ז"ל לחדש כן לחלק בין רה"ר לרה"ר מה שאין לזה מקור מפורש בש"ס כלל, ובינותי בספרים ויגעתי ומצאתי בקונטרס דלתות שער העיר להגאון מוה גרשון חנוך זצ"ל מראחזין יצ"ו שהעיר בזה הערה חדשה ודלא כהבנת "חכ"צ ודורש לציון" דלשיטת הרשב"א ורבינו אפרים

אפי' בלילה שדלתותי' נעולות לא מהני בפלטי' שיד כל אדם שוה בו אלא רק ביום כשהדלתות פתוחים לא מהני בפלטיא מה שהדלתות נעולות בלילה, וראוי להעתיק כאן דבריו הבדולחים וז"ל ואכתי פש גבן לברורי הא דתני' בירושלמי (עירובין פ"א ה'א) תני רבי הושעי' פתחים פתוחים לכ"ה נפתחים נעשה מקומם רה"ר ננעלים נעשה מקומם רה"י יעו"ש דלא מתוקמה כשום תנא דהרי אף רה"ר גמורה ניתרת בדלתות פתוחים כשננעלים בלילה, ולהרמב"ם ז"ל אפי' בפתוחות כל שעה כל שראויות להנעל, ומפי' הפ"מ נראה דמפרש למלתי' דרבי הושעי' כב"ש יעו"ש אבל מלבד שהוא דוחק הב"ש במקום ב"ה אינה משנה וכו' וכו' ונראה דהא מילתא דחיקא להו לכמה מהראשונים שחידשו לומר דרה"ר גמורה לא מיערבא אף בדלתות ננעלים בלילה כדאיתא במאירי בפ"ק דשבת ו' ע"א וז"ל זה שאמרנו שמאחר שדלתותיהן נעולות בלילה אין בהם משום רה"ר פירושו אפילו ביום, ואע"פ שגדולי המגיהים שהזכרנו פירשוהו דוקא בלילה אבל ביום יש בה משום רה"ר הואיל ואינם נעולות ביום וכן הדין בלילה אם לא נעלו, יש לדין עניהם ממ"ש בעירובין ק"א ע"א אמרו לו מעשה בשוק של פנואין שהי' בירושלים כו' והקשו שם אמר להו רה"ר ומהדרו לי' כרמלית דארבב"ח אר"י ירושלים אלמלא דלתותי' נעולות בלילה הי' חייבין עלי' משום רה"ר יאה כדבריהם הי' להם להשיב שלא אמר ר' יוחנן אלא בלילה ומעשה דשוק של פטמין ביום הי' אלמא דאפי' ביום כרמלית היא ע"כ וגם בעה"מ ז"ל בפ"ב בפ"ב דעירובין מזכיר שיטה זו על שם רבינו אפרים ז"ל יעו"ש, ובאמת מלבד קושית המאירי ז"ל יפלא מאוד למה נדחקו לחדש כן נגד פשטות משמעות הסוגיא, ועם האמור יתיישב זה שבכדי שלא לאפושי פלוגתא בהא בין הבבלי להירושלמי הוכרחו לזה דכל שלא לאפושי פלוגתא עדיף - וכן צ"ל בשיטת הרשב"א ז"ל בעבודת הקודש שער ג' שכ' וז"ל איזהו רה"ר כל מקום שרחב ט"ז אמה על ט"ז אמה ומתקבצין שם בני אדם לסחורה ולעשות שם צרכיהם כשוקים שבמדינות ואע"פ שדלתות המדינה ננעלות בלילה הוי רה"ר וזו היא פלטיא שאמר בפ"ק דשבת ו' ע"א, וכן המבואות המפולשין ופתחיהן מכוונין זה כנגד זה ורחבין ט"ז עמה והעם עוברים ביניהם כדגלי המדבר והעגלות בד"א בשאין דלתותיהן נעולות בלילה היו דלתותיהן ננעלות בלילה אין זה רה"ר שאין רה"ר אלא הנמסר לרבים בכל שעה עכ"ל, והחכ"צ סי' ל"ז הביאו וכ' שהוא חידוש גדול לא נמצא בשום פוסק זולתו לחלק בין רה"ר לרה"ר, ובעניותין מצאנו שכדעת הרשב"א ז"ל כך הוא דעת גדולי הצרפתים הובאו במאירי פ"ק דשבת שם וז"ל פלטיא היא רחבה שמתקבצים בה לסחורה אעפ"י שאינה מפולשת ואפילו דלתות המדינה, ננעלות בלילה הואיל ואין לאותה פלטיא בפרט דלתות אעפ"י

שכלל המדינה יש בה דלתות נעולות בלילה אין הפלטיא נכשרת בהכשר העיר, במה שאמרו ירושלים אלמלא דלתותי' נעולות בלילה כו' לפי שמבואותי' רחבות ט"ז אמה ומפולשת לרה"ר שדריסת רבים מצוי' שם לכך הוצרכה לנעילת דלתות, הא פלטיות שבה שרחבות ט"ז אמה רה"ר הם אפי' בנעילת דלתות שבעיר וכ"כ גדולי הצרפתים וגדולי הדורות מסכימים בה ויש חולקין עכ"ל, הנה מצאנו ת"ל חברים לדעת הרשב"א ז"ל גדולי הצרפתים וגדולי הדורות, אולם גוף הדבר יפלא מה דחה להו לגדולי הצרפתים והרשב"א ז"ל לחדש כן וכו' וכו' וכפי מה שנתבאר נראה שכל הם תקיפי קמחי נמשכו ג"כ להשוות ברייתא דרבי הושעי' שבירושלמי עם שיטת ש"ס דידן דלא לאפושי פלוגתא כנ"ל אלא דלא הוי ניחא להו למיקם בשיטת גדולי המגיהים הנ"ל שבמאירי משום קושי' המאירי ז"ל מש"ס דעירובין ק"א ולהכי נחתי לחלק בין רה"ר לרה"ר כנ"ל ומפרשי לברייתא דר' הושעי' שבירושלמי בפלטיא המסורה לרבים גם בשעת נעילת דלתות שבעיר שתחילתה עשוי' לכך לקיבוץ הרבים, והדין נותן שרק בזמן שדלתות המדינה ננעלות נעשה גם מקום הפלטיא רה"י גמורה וכמ"ש לעיל אות ב' דדלת סתומה לשעה שהוא נעול כ"ע מודו דמהני אפי' ברה"ר גמורה דכל תורת מחיצה גמורה עליה לעשות מה שבתוך המחיצה כרה"י המוקף בד' מחיצות דלא איכפת לן מה שמתקבצין בתוכה אפי' ס' רבוא, אבל בזמן שהדלתות נפתחות ביום שאין כאן מחיצה ממש רק שם מחיצה מכח הדלת ולפי טעם הרשב"א ז"ל כל עיקר כח הדלת הוא בשביל שחוסמת בפני העוברים והשבים באיזה זמן שאין רה"ר אלא המסור לרבים בכל זמן, וא"כ פלטרא זו שמסורה לרבים בכל שעה גם כשהדלתות ננעלות, שוב אין דלת פתוחה מציל עלי' למחשבה רה"י ע"י דלתות, והשתא לא קשי' קושי' המאירי ז"ל משוק של פטומין שהי' בירושלים שמבואר בסוגי' שם דמהני לי' נעילת דלתות שבמדינה כמו שהקשו לשיטת גדולי המגיהים הנ"ל, דהשתא י"ל דשוק של פטמין לא הי' פלטיא שמסורה לרבים ק לאלו הפטמין ביחוד ולא הוי אלא כרה"ר דמבואות המפולשות הרחבות ט"ז אמה דמהני בהו הנעלת דלתות בלילה וע' בתשו' בית אפרים להגאון ראז"א ז"ל חאו"ח סי' כ"ו שהקשה קושי' זו מהאי דשוק של פטמין ולא הזכיר כלל מדברי המאירי ז"ל יעו"ש עכ"ל ודפח"ח. אמנם קצת חידוש שלא זכר כלל פי' הקרבן עדה על הירושלמי הנ"ל פתחים פתחי מבוי נפתחים פי' נפרצו בשבת וצע"ק):

יא במחבר סעיף י' כל דבר שהוא ברה"ר וכו' ואם הוא גבוה ג' ומג' עד ט' ולא ט' בכלל אם הוא רחב ד' על ד' הוי כרמלית עיין בר"ן פ"ק דשבת בתחלת המסכתא בד"ה ומקשו הכא דבעינן בר"ה הנחה ע"ג מקום ארבעה היכי דמי וכו' ותירץ הראב"ד ז"ל משכחת

לה בבעלי חיים גבוהים מג' שעומדים ברה"ר שאין חולקין רשות לעצמו עכ"ל, וצ"ע על המחבר ז"ל שלא הזכיר כלל דינו של הראב"ד דבעלי חיים גבוהים מג' שעומדים ברה"ה לא הוי כרמלית אלא נדונים כרה"ר וגם ברמב"ם ובב"י לא מצאתי לפום רהיטא וצריך חיפוש (שו"ת שואל ומשיב מהדורא רביעאה ח"ג סימן ב' ועיי"ש מ"ש בדין כרמלית בכלים שכ' המג"א דכלי גבוה מג' העומר בר"ה הוי כר"ה דאין כרמלית בכלים והאבן עוזר חולק עליו וס"ל דהוי מקום פטור עיי"ש ועיי' בישועות יעקב ובית מאיר כאן מ"ש בזה):

יב עיין בב"י ובב"ח מ"ש על דברת הרמב"ם ז"ל דמדבר הוי רה"ר ובגמ' אמרו דאינו ר"ה אלא בזמן שהי' ישראל שרויין במדבר אז הי' ר"ה משא"כ עכשיו, והנה בכ"מ רפי"ד משבת כ' בשם רבינו אברהם בנו של רמב"ם ז"ל דהואיל והיו חונים במדבר והי' מחניהם סדורים משו"ה הוי כרמלית ופי' הגמ' להיפוך מרש"י, ובס' דברי חבר בן חיים שבת ו' ע"ב הקשה דא"כ היכי ילפינן מעגלות הוצאה והכנסה הא המדבר הוי כרמלית, ולא ראה מ"ש בתשו' מהר"ם שיק או"ח סי' קכ"ב ע"ד רבינו אברהם הנ"ל "בשלמא הא לא קשי' לדבריו הא דילפינן ברישׁ הזורק מויכלא העם מהביא דאסור להוציא דמשה הי' במחנה לוי' דהוי רה"ר דנראה שכ' כן לאחר שנקבעו הדגלים כמבואר מלשונו אבל קודם הקמת המשכן שפיר הוי רה"ר (וכ"כ בחידושי חת"ס שבת ו' ע"א) והא נמי לא קשה הא דפ' במה טומנין דף מ"ט ע"ב דאמרינן דילפינן ממשכן שהורידו והעלו מקרקע שהוא רה"ר על העגלה שהוא רה"י דשם כיון שכבר נסעו הדגלים שוב הוי רה"ר עכ"ל ולק"מ, ועיין בס' דמשק אליעזר להגאון מפאקש זצ"ל פרשת שלח אות א' הביא קושי' בשם הגאון ר' נטע וואלף רב"ד דק"ק פ"ב יע"א זצ"ל א"כ האיך חייב מקושש למ"ד מעביר ד"א בר"ה הוי אם מדבר לא הי' ר"ה, וכבר קדמו בזה הגאון בעל ישועות יעקב כאן סק"ד ובאמת לק"מ דהא י"ל שמצאו אותו מקושש חוץ לדגלים ושם הי' המקום הפקר ורשות לכל אדם להלך שם ושפיר הי' ר"ה, ועיי' בפמ"ג סוף הסי' ובישועות יעקב שם בשם הגאון מהר"י מדוקלא דהרמב"ם כ' דמקום זריעה כיון שאין רשות לכנוס לתוכה לא חשוב רה"ר והתוס' חולין דף פ"ח גבי מכסין בעפר מדבר כתבו דבזמן שהיו ישראל שרויין במדבר הי' מקום זרע וא"כ הפשט להיפוך כאן בזמן שישראל שרויין בה לא חשיב רה"ר, והישועות יעקב הקשה ע"ז מגמ' ר"פ הזורק דאמר משה לא תפיקו מרה"י דידכו למחנה לוי' שהי' רה"ר וכן ממ"ד מקושש מעביר ד' אמות בר"ה הוי, ולענ"ד לק"מ דמחנה לוי' ודאי הי' רה"ר, כפי' רש"י ר"פ הזורק מחנה לוי' רה"ר היא שהיו הכל מצויין אצל משה רבינו, וא"כ שם ודאי דלא זרעו דהלא הי' נדרס בכף רגל כל אדם שהי' מצוי'

אצל משה רבינו, ובזה א"ש גם הקושי' ממקושש דהא איתא בילקוט מקושש עצים לפני משה ואהרן שהי' בא עם חבילתו על כתפו לפני משה ואהרן פי' שהי' מקושש והולך לפני משה ואהרן ולא סר מאוולתו א"כ משה במחנה לוי' הוי יתיב ונמצא שהי' מעביר ד"א במחנה לוי' דשם ודאי לא הי' מקום זרע והי' שפיר רה"ר, ואדרבה מיושב בזה מה שהקשה בס' משאת יעקב (דפוס ירושלים שנת תרנ"א) בר"פ הזורק דלמה להגמ' לומר דמחנה לוי' רה"ר הואי הלא מאהליהם שהוא רה"י אסור להוציא למחנה ישראל וכל המדבר שהוא רה"ר עיי"ש, ולפ"ז ניחא דכל המדבר הי' מקום זריעה ולא הי' רה"ר רק במתנה לוי' דלא נזרע לפי שהיו כל ישראל מצויין אצל משה רבינו כנ"ל ודו"ק. (וע' בהסכמה מהגאון מלעמבערג נ"י לס' תכלת מרדכי על התוספתא דשבת ועירובין דפוס פאקש תרנ"ח ובמה שהעיר הרה"ג המחבר נ"י על דבריו ובמק"א כתבתי דלכאורה ק' על דברי הרבינו אברהם בן הרמב"ם ז"ל מלשון הגמ' בכמה מקומות לפי שאינו דומה "לדגלי" מדבר, הא אדרבה סידור הדגלים מונע מלהיות המדבר רה"ר כנ"ל והו"ל רק לומר לפי שאינו דומה למדבר וצע"ק):

סימן שמו

א כ' בהגהות מנחת פתים וז"ל:

טו"ז ס"ק ו' שיש היתר להביא ע"י תינוק. עיין בפרי מגדים וע' בשו"ת חת"ס חלק ו' סי' י"ג האריך להשיג על הטו"ז ופסק דאסור לטלטל ע"י קטן במקום שאין עירוב וע' שו"ת רעק"א סי' ט"ו אוסר ג"כ ולא הזכיר מהטו"ז וע' לקמן סי' שס"ב סעי' ז' משמע קצת כהטו"ז וע' שו"ת הרי"מ סי' ג' בחאו"ח שמיישב המנהג שנהגו לטלטל ע"י קטן במקום שאין עירוב דהוצאה קיל משאר איסור ע"י קטן דהמפנה חפצים ותויות לזויות ונמלך עליהן להוציאן פטור שלא היה עקירה משעה ראשונה לכך א"כ בעינן מחשבה וקטן אין לו מחשבה יעו"ש עכ"ל--- וע' לעיל סי' שמ"ג בפתחי תשובה שם. וכבר כתבתי בזה לעיל סי' שמ"ג ענף ג' בשם נזר ישראל לה' שבת סי' ס"ח שמביא ג"כ תשובות האוסרים אך כתב דהתפארת ישראל על משניות בפתיחה לעירובין מתיר להביא לבהכנ"ס ספרים ע"י קטן וכן ראה נוהגין בכל תפוצות ישראל והנח להם לישראל אם אינם נביאים וכו' וגם בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ג ח"א סי' קי"ז מתיר בזה ע"ש עכ"ל שם. וכעת מצאתי בשו"ת מחנה חיים ח"ג על או"ח סי' כ"ו שמיישב כל השגות חת"ס ז"ל על הטו"ז וכנראה שמסכים עם הטו"ז יעו"ש. ועמ"ש בזה אדמ"ו הגאון מהר"ם שיק זצ"ל בתשו' חאו"ח הנ"ל ולא נפניתי כעת להאריך יותר בזה:

ב בהגהות חכמת שלמה סי' זה הביא קושי' שמובא בשו"ת מהר"ם מינץ מאובין ישן סי' ב' במשנה דכריתות יש אוכל אכילה אחת דאמר ר' מאיר אף אם הי' שבת והוציאו בפיו חייב אמרו לו אינו מן השם והקשה לו חכם א' משבת ע"ה ע"ב כל הכשר להצניע לאפוקי עצי אשירה ופירש"י משום שאסור בהנאה וקשה דא"כ גם נותר אסור בהנאה ולמה חייב על הוצאתו ובע"כ מוכח דהתם שאני דאכלו ואחשבי' א"כ בא לו מכח האכילה ולמה אינו מן השם ע"ב ועיי"ש מה שחילק בין ע"ז לנותר דע"ז הוי מן הנקברין משא"כ נותר דהוי בשריפה א"כ מוכרח הוא להצניע כדי לקיים בו מצות שריפה בחול והוי שפיר כשר להצניע. ולפענ"ד לא הי' צריך לכל זה כי החילוק בפשיטות דע"ז הוי מן הנקברין ונותר הוא מן הנשרפין וכ' הרמב"ם פי"ט מה' פסולי המוקדשין ה' י"ג כל הנקברין אפרן אסור וכל הנשרפין של הקדש אפרן מותר עייי"ש. א"כ ע"ז הוי שפיר אסור בהנאה דהא אסור ליהנות אף מאפרו לכך אין מצניעין כמוהו. אבל נותר דאפרו מותר שפיר הוי כשר להצניע ומצניעין כמותו כדי ליהנות מן האפר וא"ש:

סימן שמז

א במחבר ס"א שזה עקר וזה הניח שניהם פטורים אבל אסור לעשות כן מדרבנן - מיש מדרבנן היינו משום דס"ד דאסור כמו ח"ש דהוי מה"ת לכך קמ"ל דהוי רק דרבנן ומ"ש בהגהות חכמת שלמה דזה דוחק לא ידעתי שום דוחק בזה וראיתי בס' בית מאיר כאן שכ' וז"ל אבל אסור מדרבנן. וכן פי' רש"י ז"ל דף ג' פטורי דאתי לידי חיוב חטאת קתני כגון עקירות דאיכא למגזר דילמא גמר לה. נשמע נמי מיני' דאיסור עקירה בלא הנחה אינה אלא דרבנן משום גזירה וקשה למה לא יהי' איסור מדאורייי' כח"ש דאסור מה"ת. הן אמת למה שנ"ל החכם צבי סי' פ"ו דלדעת הרא"ש זה לא נאמר אלא באיסורי אכילה ולא באיסורי שבת ניחא. אבל זה ליתא כדעמד עלי' בהגהות המל"מ פי"ח מה' שבת מדאיתא ברש"י שבת דף ע"ד דאף באיסור אפי' בשבת שייך ח"ש אסור מה"ת, ועכ"ח לומר דעקירה בלא הנחה לא מקרי חצי שיעור אלא חצי מלאכה ואף דנמי שייך חזי לאצטרופי מ"מ בפי' מיעטה התורה מדכתיב בעשותה העושה את כולה ולא העושה מקצתה עכ"ל - והנה מ"ש בפי' מיעטה התורה מדכתיב בעשותה וכו' לא זכיתי להבין דהתם רק מחיוב חטאת וכרת וסקילה מיעטה התורה אבל לענין איסור אכתי י"ל דמה"ת אסור משום חזי לאצטרופי -- ומ"ש דמרש"י שבת דף ע"ד מוכח דלא כהחכ"צ. באמת כן תפסו כל האחרונים, והנה החכ"צ איננו יחיד בדבר זה כי מצאנו לו תנא דמסייע והוא הגאון בעל נוב"י ז"ל בהגהות דגול מרבבה לאו"ח סי' תמ"ב מג"א סק"י שכ' ג"כ דבדבר

שאינו איסור אכילה ח"ש אינו אסור מה"ת אבל אסור מדרבנן ע"ש וחלילה לומר שנעלם מהני שני המאורות הגדולים דברי רש"י בשבת הנ"ל ע"כ נלע"ד דרש"י ג"כ ס"ל דאינו אסור רק מדרבנן. ואעתיק לך לשון רש"י ז"ל שם בד"ה וכי מותר לאפות פחות מכשיעור נהי דחיוב חטאת ליכא איסורא מיהא איכא דקיי"ל ח"ש אסור מן התורה בפ' בתרא דיומא והיכי קתני בורר לכתחלה עכ"ל. וי"ל איסורא היינו איסור מדרבנן. ומ"ש רש"י דקיי"ל ח"ש אסור מה"ת. היינו עפמ"ש בס' מספר צבאם ביומא דע"ג (מובא בילקוט הרועים ח"ר דף כ"ה עמוד ד' אות ח"ש) דלר"ל דס"ל ח"ש אסור רק מדרבנן דוקא במידי דאכילה אבל בשחר איסורן אף מדרבנן ח"ש מותר אבל לר"י בשאר איסורין אסור עכ"פ מדרבנן ח"ש יעו"ש. ומעתה זהו שכ' רש"י דקיי"ל במידי דאכילה ח"ש אסור מה"ת וא"כ באיסורי שבת עכ"פ מדרבנן אסור והיכי קתני בורר לכתחלה וא"ש ודו"ק:

-- עוד כתב הגאון בית מאיר. ובל"ז ההכרח נמי לומר דאינו דומה חצי מלאכה לחצי שיעור בגמר מלאכה דאל"כ איך שרי אפי' מדרבנן לטלטל פחות מד' אמות בר"ה נימא דהוי כחצי שיעור א"ו שאינו דומה וק"ל ובל"ז אפשר דמעיקרא לק"מ דלא שייך בזה חזי לאצטרופי דהא בעינן עקירה משעה ראשונה לכך וק"ל עכ"ל ותי' זה האחרון לא מעלה ארוכה אלא לקושי' דזה עוקר וזה מניח אבל לקושי' דהו"ל לאסור לטלטל פחות מד' אמות בר"ה לא א"ש תי' זה דל"ש חזי לאצטרופי משום דבעי' עקירה משעה ראשונה לכך דהא כתב הכפ"ת ביום תרועה ר"ה דף כ"ט דבהעברה ד"א בר"ה דאתי' מהלממ"ס חייב אע"ג דל"ה עקירה משעה ראשונה לכך ע"ש דמיישב בזה קושי' תוס' על רש"י בסוגי' דשמע יעבירנו, ועכ"ח עדיין אנו צריכי' לתי' הא' דל"ש ח"ש אלא בעושה מלאכה שלימה רק פחות מכשיעור משא"כ בחצי מלאכה וכ"כ גם בס' שלום ירושלים על הירושלמי ריש מס' שבת דח"ש גבי שבת היינו מבשל חצי גרוגרת דעכ"פ עשה מלאכה אבל עקירה בלא הנחה לא מקרי מלאכה כלל וה"ה מטלטל פחות מד' אמות לא עביד מלאכה כלל וכ"כ בס' שדה חמד חלק הכללי' מערכת חית כלל ד' בשם הפמ"ג בפתיחה דיש לחלק בין עשה המלאכה בחצי שיעור כמו קצר חצי גרוגרת וכו' משא"כ מעביר ד' אמות ברה"ר כל שהעביר פחות מד"א אין שם מלאכה עליה כלל ולאו מידי עביד והדברים עתיקים:

ב וראיתי בס' שדה חמד שם שהביא קושי' התפארת ישראל בחידושים שבסוף פ"ק דשבת לריש לקיש דח"ש מותר מן התורה איך יפרנס ברייתא דשבת ד' צ"ב בעשותה כולה ולא מקצתה דפטור מקרבן ש"מ דאסור מה"ת והרי ל"ה רק ח"ש, והביא תי' לזה מתשו' שואל דמשיב דבמלאכה דהח"ש הראשון שעשה מתקיים וישנו בעולם כשיעשה הח"ש האחרון בכה"ג אף ר"ל מודה דכתב דבזה מיושב גם קושי' הרב שם ארי' בחיו"ד

סי' ס"ה לר"ל אמאי קצירת העומר דוחה שבת הו"ל לקצור ע"י אנשים הרבה שכל אחד יקצור פחות משיעור עי"ש -- ואני בילדותי חידשתי דבשבת ויו"ט דיש מ"ע דתשבות ושבתון י"ל דאף ר"ל מודה דח"ש אסור מה"ת דגם אם יעשה מלאכה פחות פחות מכשיעור עכ"פ לא שבת ואם נתיר לו לעשות כן הרי יוכל לעבוד כל היום פחות פחות מכשיעור ויתבטל מ"ע דשביתה ושוב מצאתי בתשו' גורן דוד חאו"ח סי' כ"ו שכ' ג"כ כן יעו"ש:

ג ופה הנה מקום אתי להעתיק ח"ת שנדפסו בשמי בתל תלפיות מחברת ז' צד י"א וי"ב בסוגי' דח"ש. וז"ל שם:

בר"פ בתרא דיומא הניחא למ"ד ח"ש אסור מה"ת פרש"י ח"ש כלומר פחות מכשיעור אסור מה"ת לקמן בשמעתא דריש לי' מכל חלב עכ"ל ומדקדקין מה בעי רש"י בזה. ונ"ל דהנה במאי דקאמר הניחא לר"י כתב הכפ"ת דדרך המעיינים לבקש איזה קושי' לאותו אמורא דאיתמר עלי' הניחא. ומדקדק איזה קושי' יש כאן לר"י דקאמר הניחא. ונלע"ד דידוע דעת מהרלב"ח באיסור שהי' לו שעת הכושר ואינו איסור עולם ח"ש מותר מה"ת כיון דלא דמי לחלב לא ילפי' לי' מכל חלב. אבל האחרונים הקשו עליו דא"כ איך אמרי' ביוה"כ ח"ש אסור מה"ת הא יוה"כ ג"כ הי' לו שעת הכושר וגם אינו איסור עולם. א"וו מוכח דאע"ג דר"י יליף מכל חלב מ"מ עיקר הטעם משום חזי לאצטרופי וזה שייך גם ביוכ"פ והנה הי' קשה לרש"י ז"ל לשון הניחא דמשמע דגם לר"י יש איזה קושי' כד' כפ"ת הנ"ל. לכך כתב דלקמן בשמעתא דריש לי' מכל חלב א"כ בעינן דומי' דחלב וא"כ ביוכ"פ דלא דמי לחלב גם לר"י ח"ש מותר מה"ת. לכך קאמר הניחא לר"י דאע"ג דגם עליו קשה קצת מ"מ יש לתרץ דאע"ג דיליף מכל חלב מ"מ עיקר הטעם משום חזי לאצטרופי (עיי' בתשו' שג"א סס"י פ"א) וזה שייך גם ביוכ"פ. אלא לר"ל מאי איכא למימר וא"ש ודו"ק: ועפי"ז יישבתי בעזהי"ת דברי הגהות אשר"י סו"פ כלל גדול שכתב ודוקא כגרוגרת אבל פחות אין בו חיוב ומ"מ אסור מה"ת דח"ש אסור מה"ת כדמשמע פרק בתרא דיומא עכ"ל. וכל הבא בתוכו יתמה מאי כדמשמע הלא הוא מבואר שם להדי' ועיי' בהגהות הגאון מהר"ץ חיות ז"ל שבת דף ע"ד שהניח דבריו בתימה. ולפי"ז א"ש בפשיטות דהנה אי שייך איסור חצי שיעור בכל איסורין דלאו אכילה הוא. יש מחלוקת גדול בכל האחרונים. ועיי' בקהלת יעקב לרי"ט אלגאזי אות ח"ש ושם נאמר דלהרמב"ם ליכא איסורא בח"ש במלאכת שבת רק מדרבנן והטעם משום דח"ש מכל חלב ילפי' א"כ אין לאסור רק במידי דאכילה דומי' דחלב ע"ש. אמנם למאי דמבואר בגמ' דביוכ"פ ח"ש אסור מה"ת אע"ג דל"ה דומי' דחלב כנ"ל א"כ מוכח דטעמא דחזי לאצטרופי הוא העיקר

וממילא אף במלאכת שבת ח"ש אסור מה"ת ושפיר כתב הג"א כדמשמע פרק בתרא דיומא כי אינו מבואר להדי' רק אתי' ממשמעות כנ"ל וא"ש:

ובזה מיושב נמי דברי התוס' שבועות כ"ב ע"ב ד"ה אהתירא שכ' אפי' לר"י אתי' בעי' דרב אשי דמסתמא כר"י ס"ל, ובתשו' כתב סופר יו"ד סי' ל"ד הודיע צערו לרבים אמאי כתבו התוס' "דמסתמא" הלא בהדי' אמר רב אשי לברי' מר בר ר"א בחולין צ"ח ע"א ועוד האמר ר"י ח"ש אסור מה"ת, ולפ"ז ניחא דהנה לדברי מהרלב"ח דבעינן דומי' דחלב יש לומר בנזיר ח"ש מותר מה"ת דנזיר יש היתר לאיסורו ולא דמי לחלב, אבל לפימ"ש דעיקר הטעם משום חזי לאצטרופי א"כ זה שייך גם בנזיר (וגם בסוף נזירות שייך זה דאם יקבל חירות מחדש הרי חזל"א עיי' שדה חמד מערכת חית כלל י') וא"כ א"ש דבחולין צ"ח מיירי בחלב ולא מוכח משם לנזיר די"ל דבעינן דומי' דחלב לכן כתבו התוס' דמסתמא רב אשי לגמרי כר"י ס"ל ור"י הלא אמר הטעם משום דחזי לאצטרופי א"כ גם בנזיר ח"ש אסור מה"ת וא"ש. ועיין במהר"ם שיק על החינוך מצוה קס"א שם כתב אדמו"ר הגאון זצ"ל דח"ש בתרומה מותר מה"ת יען דאינו אסור לכל העולם ולא דמי לחלב ע"ש, ופלא גדול הא בירושלמי המובא בר"ש ותוי"ט ספ"ק דחלה מפורש דח"ש בתרומה אסור מה"ת וצ"ע ליישב דברי קדשו]:

עוד שם הניחא לר"י אלא לר"ל מאי איכא למימר -- הקושיא מפורסמת דילמא מודה ר"ל ביוכ"פ באכל כזית שהוא ח"ש דכותבת, ובירושלמי פ"ו דתרומות אמר באמת מודה ר"ל ביוכ"פ, ועיין בקונטרס נייח נפשא שבסוף ספר מנוחת אשר וכבר קדמו במתא דירושלים, ולענ"ד נראה דהירושלמי דאמר מודה ר"לביוכ"פ היינו לאחר דידעינן כבר דמודה ר"ל שאסור מדרבנן אבל כאן בס"ד דמקשן דאפי' איסור דרבנן ליכא לריש לקיש שוב אין לחלק בין שאר איסורין ליוכ"פ, ואקדים לך מ"ש בתשו' שואל ומשיב מהדורא חמישאה סי' פ"ו לפימ"ש חכ"צ סי' פ"ו דח"ש אסור לר"י מטעם אחשבי' (הכוונה מדחזי לאצטרופי בכא"פ לחיוב עכ"ח דהוא איסור דאל"כ אין בו היתירים מצטרפי' להיות איסור אעכ"ח מדמצטרפי לחיוב ש"מ דהתורה אסרה ח"ש אע"ג דל"ה אכילה יען דאמרינן אחשבי' ודלא כמ"ש בילקוטי ח"ר אות ח"ש ודו"ק) לפי"ז י"ל אף דר"ל לית לי' סברת אחשבי' מצד עצמו רק דהוא אחשבי' בזה י"ל דכל שהוא בעצם אינו חשוב ל"מ חשיבות, אבל בזה שהוא שיעור חשוב בעצם אף לר"ל שייך אחשבי' ולפי"ז ביו"כ אם אכל כזית שהוא ח"ש דכותבת אף ר"ל מוד' דאסור והטעם דהרי באמת כזית הוא שיעור חשוב בכל איסורין ורק ביוכ"פ התורה שיערה בכותבת דבהכי מייתב' דעתי'

וא"כ עכ"פ זית זה באמת חשוב מצד עצמו ושוב שייך אחשבי' וזה כוונת הירושלמי מודה ר"ל ביוהכ"פ יעיין שם:

והנה כבר חקרו האחרונים בגוף הסברא דאחשבי' דהא אדרבה נימא דלא אחשבי' דהא אחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן וכמ"ש בס' מנחת חינוך מצוה רפ"א בשם לח"מ בנשבע שלא יאכל ואכל דברי' שאינן ראויין לאכילה אמרינן על כן אכל יען דבאמת לא אחשבי' דאלו הי' נחשב אצלו לא הי' אוכל כדי שלא לעבור על השבועה ולעשות עבירה ע"ש, וה"נ קשה אמאי מוד' ר"ל ביו"כ דאסור משום אחשבי' כנ"ל אדרבה נימא מדאכלו בודאי לא אחשבי' אך באמת זה אינו דהא מבואר ביבמות דף כ' ע"א דכל שאינו מקיים דברי חכמים נקרא רשע ע"ש בתשובת רבא לאביי, א"כ למאי דמסיק דמודה ר"ל שאסור מדרבנן משום סייג וגדר אטו שיעור שלם, א"כ לבתר דאסרו חכמים וגם בלי אחשבי' אסור עכ"פ מדרבנן, שוב מדאורייתא נמי אסור משום אחשבי' דלא שייך לומר אחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן דהא מ"מ רשע הוא שעבר ע"ד חכמים, והתינח לבתר דמסיק דמודה ר"ל שאסור מדרבנן, אבל בס"ד דמקשן דאפי' איסור דרבנן ליכא שוב לא שייך אחשבי' וליכא למימר דמודה ר"ל ביוכ"פ משום אחשבי' ודו"ק:

ובזה מיושב היטב ב ה קוש' הכפ"ת לשיטת הסוברים דשאר עינויים ביו"כ הם מדאורייתא א"כ איך מוקי ר"ל דאסור היינו מדרבנן א"כ האיך עירב תנא דמתני' ח"ש דאסור מדרבנן עם שאר עינויים דאסורים מדאורייתא והוא קושי' גדולה, ולפ"ז א"ש דאחר דמסיק דמודה ר"ל שאסור מדרבנן, א"כ שפיר אמרינן אחשבי' ובאוכל כזית דהוא ח"ש דכותבת אסור מדאורייי' מטעם אחשבי' אף לר"ל, א"כ מוקי מתני' בכהאי גוונא והוי שפיר מדאורייתא כמו שאר עינויים ודו"ק:

ועפי"ז נוכל ליישב גם דברי הרא"ה בס' החינוך שכתב במצוה שי"ג דחולה שאב"ס מאכילין אותו פחות מכשיעור ותמה במנחת חינוך כיון דח"ש אסור מה"ת א"כ ודאי דלא הותר רק לחולה שיש בו סכנה, ובתשו' בית יצחק יו"ד ח"ר סי' צ' נדחק דהחינוך סובר דלמסקנא ח"ש ביו"כ אסור רק מדרבנן ואיסור דרבנן מותר לחולה שאב"ס ע"ש. ולהנ"ל א"ש דלר"י ח"ש אסור מטעם אחשבי' כנ"ל, וע"ז קשה אדרבה נימא לא מחזקינן ברשיעי כנ"ל, וצ"ל דאף בלא"ה אסור עכ"פ מדרבן משום סייג וגדר וא"כ כבר הוא רשע ולכך אמרינן אחשבי' והתינח בעלמא אבל בחולה שאב"ס דמותר לו איסור דרבנן בזה באמת אמרינן אדרבה מדאכלו לא אחשבי' ומותר מה"ת וא"ש:

סימן שמח

א במחבר ס"א שמא ישליכה, כתב בהגהות רעק"א ז"ל ח"ל:
בע"ש תמה על שהשמיט המחבר הדין דהדביק פת בתנור דמותר לרדותה בכדי שלא יבא לידי איסור סקילה במכ"ת לא ראה שהמחבר כ' דין זה לעיל סי' רנ"ד ס"ו עכ"ל הגהות הנ"ל -- ובמחכ"ת הוא לא ראה שכבר העיר ע"ז המג"א כאן סק"ה וכמבואר במחצה"ש ע"ש:

סימן שמט

א בטו"ז סק"א וכשנושאין בשבת תינוק למול וכו' עיין באה"ט סק"ד בשם אבן העוזר דיש תקנה להולכת תינוק למול מרה"י לכרמלית ע"י זה עוקר וזה מניח דברה"ר פטור אבל אסור וא"כ בכרמלית לא גזרו וכו' ע"ש, הנה בס' בית מאיר משיג על אבן העוזר דכמו שלמד הב"י דאסור להוליך חפץ פחות מד' אמות בכרמלית מדכתבו התוס' עירובין ל"ד דגזרו בזה אפי' בבין השמשות וש"מ דהוא שבות חמור א"כ שבות תה עוקר וזה מניח דמבואר נמי בתוס' עירובין ל"ג דמודה נמי רבי דאפי' בה"ש אסור ממילא אף בכרמלית אסור יעו"ש --- ועיי' בס' תיבת גומא מבעל פמ"ג ז"ל פ' ויקהל אות ב' מ"ש בענין זה - ולדינא ודאי האמת כמ"ש הגאון בית מאיר ז"ל ועי' עוד בס' הקובץ על הרמב"ם פט"ו שפקפק ג"כ על ההיתר של האבן העוזר ומאפס הפנאי אקצר:

סימן שנ

א במחבר ס"ג רוקו שנתלש מפיו יש מי שאומר שלא יהלך ד"א ברה"ר עד שירוק וז"ל הרב יד אפרים ועיין בסימן שי"ט בסופו שכ' הרמ"א מדברי הא"ז בשם הירושלמי שהרוקק והרוס מפזר חייב משום זורה ובברכ"י כ' בשם מהריק"ש לא ראינו מי שחשש לזה כיון שאין מתכוין לכך כ"ש שאין דרך זריי' בכך וכן הסכים מהר"א אזולאי ז"ל עכ"ל וצ"ע לדחות דברי הירושלמי עכ"ל ועיין בדברינו לעיל סי' שי"ט ענף ב' שמה מבואר הטעם דלא קיי"ל בזה כהירושלמי [ועיין בתשו' שואל ומשיב מהדורא שתיתאי רס"י ל"ג]:

סימן שנב

א בטו"ז סק"ב וגם על הרמב"ם וכו' כ' בס' שבילי דוד מה שהקשה טו"ז על הרמב"ם נלע"ד דהגמ' קאי על איסקופה דהוא בפתח הבית לכן שפיר הקשה דילמא יכניס לבית

וקא מעייל מרה"ר לרה"י משא"כ הרמב"ם לא נקיט איסקופה רק סתם כרמלית ואינה בפתח הבית ולק"מ קושי' הגמ':
וכ"כ בספר בית מאיר כאן דלהכי שינה הרמב"ם ולא כתב אסקופ' אלא כרמלית, ושניהם לא ראו שכבר קדמם בזה הב"ח ז"ל שכתב כן ליישב לדעת הרמב"ם ע"ש ובאמת הוא פשוט מאוד עד שיש להפליא על הטו"ז ז"ל אמאי לא ניחא לי' בתירוץ זה, ופקחתי עיני וראיתי בפמ"ג כן באשל סק"א שעמד ע"ז וכ' וז"ל, והר"מ ז"ל פט"ו הכ"א השמיט אסקופה ונקיט כרמלית וכתב הב"ח דלפנים נמי כרמלית אבל הט"ז ז"ל אות ב' לא הונח לו בזה וסובר מ"ש הר"מ ז"ל וכן אם נתגלגל לרה"י גוללו אצלו שכתב הרב המגיד דדבר פשוט הוא סובר הט"ז ז"ל דצריך טובא לומר אפילו לפנים רה"י ולקמיה רה"ר אסקופה כרמלית שרי ועכ"ח אסקופה ארוכה כדמוקמי' בגמ' יע"ש כ"ל בקצת שינוי וכל זה נעלם מבעל שבילי דוד ז"ל:

סימן שנג

א במחבר ס"א שני בתים בשני צדי רה"ר והם של אדם א' או של ב' ועירבו אם שניהם שוים מותר לזרוק מזה לזה וכ' המג"א סק"ב ודוקא למעלה מי' דהוי מרה"י לרה"י דרך מקום פטור אבל למטה מי' אסור ובס' ישועות יעקב העיר כיון דאנן קיי"ל קלוטה לאו כמי שהונחה דמי' וכיון דלא הוי הנחה מהכ"ת יאסור וגם לשון השו"ע אינו מוגה דמיירי דוקא למעלה מעשרה וכן לשון הטור מורה דאין חילוק בין למטה מעשרה ובין למעלה וכו' יעו"ש -- ובמחכ"ת לא ראה מ"ש הב"ח בריש הסימן וז"ל: והא דמותר לזרוק בשוין היינו דוקא למעלה מי' דליכא משום הפסק רה"ר דלמעלה מי' בר"ה אדיר מקום פטור הוא אבל למטה מי' אפי' בשוין אסור לזרוק דאע"ג דקיי"ל דקלוטה לאו כמו שהונחה דמי מ"מ איסורא מדרבנן איכא והכי איתא בפ' הזורק דף צ"ז ע"ש וכ"כ הרמב"ם וכ"כ רבינו לעיל בסימן שמ"ח עכ"ל:

ב במג"א סק"ד למעלה מי' פ"ע כיון וכו' אפי' למטה מי' הוי רה"י דהוי חורי רה"י, עיין מה שתירץ באבן העוזר וקלסי' בס' בית מאיר וע"ע בס' קרבן נתנאל על הרא"ש פרק המוצא תפילין אות י' שמשיג על המג"א בגוף הדין וכתב דגם למסקנא סוברים התוס' דלמטה מי' לא הוי חורי רה"י יעו"ש, וע"ע מ"ש בזה בנשמת אדם לה' שבת כלל מ"ז סי' י"א:

סימן שנד

א בהגהות חכמת שלמה כאן הקשה על הטוש"ע למה השמיטו הדין דבור וחוליתו מצטרפין לעשרה וע"ש מ"ש ליישב ודבריו דחוקים, בפרט מ"ש דעיקר הוכחת התוס' שבת דף צ"ט דעל גבי החולי' אינו רה"י כשאין החולי' בעצמו גבוה י' הוי ממה שהקשו דלמ"ל לאשמעינן ב' פעמים דבור וחוליתו מצטרפין לעשרה ולזה כתבו דאשמעי' דע"ג לא הוי רה"י, דבר זה לא נמצא כלל בתוס' עיי"ש ד"ה מסייע וד"ה לאחרים ובמהר"ם לובלין שם ותראה כי הגאון חכמת שלמה לא יצא ידי חובת עיון בזה. ובעיוני בזה ראיתי בפ"י גיטין דף ט"ו בתוד"ה גידוד חמשה כו' שכתב דאפשר דמ"ד בור וחוליתו מצטרפי' היינו דהבור וגם החולי' נעשין רה"י גמור והזורק ע"ג החולי' מרה"ר אע"פ שאין החולי' גבוה עשרה אלא בהצטרפות עומק הבור אפ"ה חייב וכן נראה להדי' מלשון הרשב"א ז"ל הביאו הרה"מ בהל' שבת והב"י בטוא"ח סי' שע"ד עכ"ל (המעיין יראה דסי' שע"ד הוא ט"ס וצ"ל סי' שס"א) ולפי"ז הרשב"א פליג בזה על שיטת התוס' הנ"ל, אך עיין לקמן סי' שס"א בס' תוס' שבת סק"ד שמה מבואר דגם הרשב"א מודה להתו' וצ"ע:

סימן שנה

א ברמ"א סי"א שני ספינות זו אצל זו אסור לטלטל מזו לזו אלא א"כ קשורות זו בזו או אא"כ הם גבוהים מן המים י' וצריכים לערב ביחד אם הם של שני אדם (מרדכי פרק הזורק) עכ"ל, בס' בית מאיר מביא קושי' מהגאון רעק"א ז"ל על הרמ"א שכ' אא"כ קשורים או גבוהים ממים י' הא סברא זו נסתר לכאורה ממאי דאמר רב הונא (בשבת ק' ע"ב) מארעא משחינן א"כ כי קתני במתני' ב' ספינות קשורות מטלטלין מזו לזו אם אינן קשורות וכו' האיך משכחת לה דבעינן קשורות הא לדידי' כי מטלטל מספינה לספינה באויר פטור מטלטל כיון דהוי למעלה מי' מארעא אעכ"ח דמ"מ אסור א"כ ממילא ה"ה לדידן אם דפני הספינה גבוהים עכ"ל וכתב ע"ז הגאון בית מאיר ז"ל:

ובודאי למשמעות הרמ"א דבגבוהים י' בשל ב' בני אדם אין מותרים בלא עירוב, ובגבוהים י' ע"י עירוב הוא תמיה קיימת דו"ק ותשכח ומכ"ש להבנת הש"ג בהמרדכי דאף בשל ב' בני אדם מותר בגבוה י' בלא עירוב פשיטא דקשי' עכ"ל ועכשיו שזכינו להגהות רעק"א על או"ח מצאנו ראינו דהוא בעצמו מיישב קושייתו הנ"ל עפ"י מ"ש שם בטעמא דמלתא דבעינן לרב הונא זיז כל שהוא להיכרא היינו משום דלאו כ"ע יודעים דהדין דמדארעא משחינן וא"כ א"ש גם קושי' הנ"ל דאע"ג דלר"ה לעולם דרך מקום פטור

מטלטל מ"מ בעינן קשורות משום דלאו כ"ע יסברו דמארעא משחינן ודמי למטלטל דרך אויר כרמלית וא"ש:

סימן שנז

א במחבר ס"ב ולהרמב"ם אפי' הי' אורך הביב או הצנור מאה אמה לא ישפוך על פיו בימות החמה אלא שופך חוץ לביב והם יורדים לביב כתב בביאור הגר"א ז"ל ולהרמב"ם כו' ולדידי' ד' על ד' בריבוע ואין הטעם משום לבלוע וצ"ע הא דקיי"ל משנת ראב"י קב ונקי ואפי' בברייתא כמ"ש ביבמות ל"ז א' ושם ס' א' פריך גמ' והא דקיי"ל משנת כו' ובהא כו' וש"מ וצע"ג עכ"ל, ואני תמה על עוצם בקיאותו של הגאון ז"ל שלא זכר מ"ש בזה התוי"ט פ"ח דעירובין משנה י' יעו"ש:

ב ברמ"א ס"ג וי"א דאין חילוק בין כרמלית לרה"ר ודוקא כרמלית שהיא תוך העיר דמחלף ברה"ר עצמה אפי' בזה"ז דלית לן רה"ר כו' כתב בס' ברכי יוסף וז"ל עם היות דרחוק להמצא רשות הרבים למ"ד דבעינן ס' רבוא בוקעים בכל יום אפ"ה יש המציאות בעולם ושייך לגזור ועיין באחרונים עכ"ל, ועיין מ"ש בזה לעיל סי' שמ"ה ענף ח' בענין הגזירה דשמא יעבירנו בזה"ז:

סימן שנח

א במחבר ס"ט וס"י הזרעים מבטלים הדירה כתב בתשו' חסד לאברהם מהד"ת או"ח סי' ל"ז דה"ד בימות החמה אבל בימות החורף שניטלו משם הזרעים חזרו המחיצות למקומם ויש להם דין הוקף לדירה ומותר לטלטל ממנה לבית בלי גימגום יעו"ש, וכן כתב גם תשובת בר ליואי או"ח סי' י"א עיי"ש: (ב) בהגהות מנחת פתים מביא בשם שו"ת מהרי"א הלוי מהגאון אבדק"ק לבוב זצ"ל ח"א סי' ר"ב שהעלה דאם זרעו דשאים אינו מבטל הדירה דדמי לאילנות וקרא כתיב בנאות דשא ירביצני ובחצר בודאי יש לסמוך ע"ז בצירוף ספיקת הרא"ש דאפי' זרעים אינו מבטל דירת חצר ועיין בס' עורה שחר אות קרפף ודו"ק]:

ג בשו"ת פרי תבואה סי' ט' חולק על חכם אחד שאסר לאדם שהי' לו גן סמוך לביתו ממש לטלטל בו בשבת מחמת שהוא יותר מבית סאתים והזרעים מבטלין המחיצות והוא העליהו להיתר בלי שום פקפוק, והגאון בית מאיר ז"ל כאן כתב עליו דטעה בתרתי וסיים שאין בדבריו ממש והגנה אסורה כדהורה החכם יעו"ש: סימן ש"ס (א) ברמ"א ס"א עכו"ם אינו מצטרף לשיירא וי"א דה"ה קטן אינו מצטרף ז"ל הב"י כאן:

כתב הרמב"ם בפי"ז שאין הקטן מצטרף להשלים לשיירא וכתב ה"ה דהכי איתא בירושלמי (פ"א דעירובין הלכה י') אין שיירא פחות משלשה אין העכו"ם משלים בשיירא קטן מהו שישלים בשיירא ונקטה הרמב"ם לחומרא ולא ידעתי למה דהא קיי"ל כדברי המיקל בעירוב וא"כ בספיקו נמי נקטינן להקל עכ"ל וכתב בביאור הגר"א דמה"ט השמיטו בשו"ע, אמנם הגאון הר"ש קאיידנאוור בתפארת שמואל הגהות על הטוא"ח כ' שגם הרשב"א בסי' ע"ה כ' דראוי לחוש לדברי הרמב"ם ואפשר דבעירוב קיי"ל כדברי המיקל ולא במחיצות וכמ"ש בדף פ"א ע"ב גבי ר' יודא ע"ש וכ"כ בקרבן עדה לירושלמי שם וכן מצאתי בס' יד מלאכי כללי הה"א אות קפ"ד בשם הריב"ש ס"ס ת"ה והריטב"א ריש פ"ט דעירובין הלכה כדברי המיקל בעירוב דוקא אבל לא במחיצות וא"ש קושיית הב"י ועיי"ש עוד ביד מלאכי בשם הב"ח או"ח סי' שצ"ח וסי' ת"ד דבבעיא דלא אפשיטא לא אמרי' הלכה כדברי המקיל בעירוב דדוקא בדאיכא מאן דמקיל ואיכא מאן דמחמיר אית לן למימר כדאי הוא ר' פלוני לסמוך עליו באיסור תחומין דקיל אבל היכא דליכא מאן דשרי ומספקא מילתא לכולהו רבנן אין בידינו להקל ע"ש, ולפי הכלל הזה נמי מיושב קושי' הב"י דכאן הוי בעי' דלא איפשטא וצדקו דברי הרמב"ם:

ב ובס' ישועות יעקב תירץ דבאמת הא דעכו"ם אינו משלים הטעם משום כיון דמותר לו לטלטל שם אף בלי היקף מחיצה כלל אינו נכנס בגדר שיירא דנימא דבשבילו התירו מחיצות כאלו, ולפ"ז מהראוי דאף בקטן כיון דקיי"ל קטן אוכל נבילות אין מצווין להפרישו ואינו בכלל חיוב שמירת שבת כלל ממילא ג"כ אינו נכנס בגדר שיירא ולכך סובר הרמב"ם דקטן ג"כ אינו משלים לשיירא, אמנם הירושלמי סובר קטן או"נ מצווין להפרישו לכך מיבעי' לי' קטן מהו שישלים עיין שם ולדעתי נכון יותר לומר דסתם ירושלמי ר' יוחנן הוא ואיתא בש"ס דיבמות קי"ד ע"א דר' יוחנן ספוקי מספקא לי' אי קא"כ ב"ד מצווין או אין מצווין להפרישו ע"ש, לכך שפיר קמבעי' לי' קטן מהו שישלים, אבל למאי דקיי"ל קא"נ אין מצווין להפרישו ואינו בכלל חיוב שמירת שבת כלל דנימא דבשבילו התירו מחיצות הללו לכך פוסק הרמב"ם דאינו משלים לשיירא וא"ש:

סימן שסא

א בטו"ז סק"ב משיג על הב"י בפי' דברי הטור דבמשופע ל"א סי תקרה יורד וסותם דא"כ למה כ' הטור בסי' שנ"ח וכו' ועיין מ"ש בספר בית מאיר לתרץ זה ולא ראה שכבר קדמו הפרישה לעיל סי' שנ"ט סק"ה וז"ל: קרפף בית ג' סאין וקירה ממנו בית סאה מותר אפי' הקירוי משופע דחשבינן כאילו מחיצה בסוף הקירוי ולא נשאר אלא קרפף בית

סאתיים נראה דשפיר דייק רבינו במ"ש דחשבינן כאילו מחיצה בסוף הקירוי משום דאף דקיי"ל דלא אמרי' פי תקרה יורד וסותם בקירוי משופע וכמ"ש רבינו בסי' שכ"א מ"מ כיון שהקרפף הוא רה"י מן התורה ורבנן הוא דהחמירו לטלטל בה משום גזירת ר"ה לכך בכה"ג הקילו וכמ"ש הה"מ לשיטת הרשב"א דאף דבעלמא לא ס"ל דאמרי' פי תקרה יורד וסותם כי אם ביש ב' מחיצות שלימות עיין בסימן שס"א שס"ב ומ"מ כאן מודה מה"ט דכתיבנא עכ"ל (ופשוט דמ"ש "וכמ"ש רבינו בסי' שכ"א" הוא ט"ס וצ"ל בסי' שס"א) וקושי' הטו"ז לק"מ:

סימן שסב

א במחבר ס"ג מחיצה שנעשית בשבת במזיד הוי' מחיצה להחמיר אבל לא להתיר לטלטל בתוכה וה"מ שלא הי' שם מחיצה תחילה אבל היתה שם והסירה וחזרה ונעשית אפי' במזיד חזרה להיתירה הראשון וכו' עיי' במהרש"א עירובין דף כ' ע"א (ובס' בית מאיר כאן הקשה גם מעירובין כ"ה ע"א) דשם מיירי במחיצות לדרבנן וקשה לפי' הרא"ש דמשמע שם דבמזיד אפי' שם לא הי' מועיל להתיר (ופשוט דקושי' מהרש"א סובב על תירוץ הגמ' כי איתמר דר"נ אמזיד איתמר ולא על קושי' הגמ' ופלא על קרבן נתנאל שבת ס"פ הזורק שתי' קושי' מהרש"א ובמח"כ לא עמד על כוונת מהרש"א) וראיתי בהגהות מנחת פתים שכתב דבעינן שאותו המחיצ' עצמה שהיתה מעיקרא תחזור עתה וממילא מיושב קושי' הב"מ מעירובין דף כ"ה בנבלעו מחיצות תחתונות ועליונות קיימות דאפי' נבלעו תחתונות בשבת מ"מ העליונות שהם קיימות עתה אינם אותה מחיצה שהי' מקודם והרא"ש תרתי בעי עיי"ש, והנה אם כי בזה אפשר לקבל דבריו, אבל מ"ש עוד שם דבזה מיושב נמי קושי' מהרש"א מעירובין דף כ' דשם ביבשו מים בשבת קאמר בגמ' מים אין כאן מחיצה אין כאן א"כ עיקר המחיצה היא בשביל המים א"כ מה בכך שבאו מים בשבת הא אינם אותם המים שהיו בתחילה, דברים אלו המה תמוהים מאוד וכי המים הם המחיצה הלא המחיצה הם הפסי ביראות רק בלי מים לא מהני מחיצות כאלו וכיון דאח"כ באו מים בשבת מה לי אם הם אותם המים או מים אחרים סוף כל סוף ע"י המים חתרו מחיצות פסי ביראות אותם שהיו בתחילה וכיון שאין כאן מחיצ' חדשה א"כ אף במזיד ליהני:

ב אמנם לענ"ד לולי דברי מהרש"א וב"מ הקושי' על הרא"ש מעיקרא ליתא דסברת הרא"ש הוא כמ"ש גם בקרבן נתנאל דלא קנסו במזיד אלא באהני מעשיו אבל אי הוי בלא"ה רה"י לא אהני מעשיו כולי האי ולא קנסו עיי"ש תה שייך דוקא כמו גבי ספינות

ומחצלאות דנם בלתי מעשיו הוו רה"י לטלטל בתוכן א"כ אף שהתיר גם הטילטול מזו לזו י"ל דלא אהני מעשיו כולי האי ולכך אפי' במזיד לא קנסו, אבל ביבשו מים בשבת או בנבלעו מחיצות תחתונות דבלתי מעשיו יאסור לו לטלטל אף בתוכן יהי מדאורייי' או מדרבנן סוף כל סוף לא יטלטל בהם והוא גורם במזיד להתיר הטילטול נמצא דאהני מעשיו טובא בכה"ג גם הרא"ש מודה דקנסוהו במזיד כדי דלא ליתני מעשיו כנלע"ד נכון ופשוט ב"ה [ויעיד עלי יודע תעלומות שלאח"ז רב מצאתי תמצית הדברים בהגהות הרש"ש לעירובין]:

ג) עיין שערי תשובה סק"א בענין הלחי שנתקלקלה ובפתחי תשובה מביא דבתשו' פנים מאירות סי' ל' מתיר להעמיד ע"י גוי הלחי וכן אם נפסק החבל מותר לומר לעכבו להסיר המכשלה דלא הוי מלאכה דאורייתא, ועיין במחצה"ש לקמן סימן שס"ה בסוף הסימן ובקובץ על הרמב"ם פי"ז כתב דאם הפרצה פחות מעשר ונפסק החבל ודאי אין להתיר במלאכה דאורייתא דאין כאן מכשול דמן הדין מותר בשני פסין ע"ש עוד ראיתי בפתחי תשובה הנ"ל שהביא בשם תשו' משכנות יעקב סי' קי"א דיש ליזהר באותן העושין צורת הפתח בחבל מלמעלה ודרכו אח"כ לימתח ונכפל למטה בעיגול וגם הולך נע ונד אנה ואנה דיש בזה כמה חששות שהוא נופל למטה מהמחתות ובעינן על גביהן וכו' ועוד כיון שהרוח מוליכתו גביהן וכו' אנה ואנה ה"ל מחיצה שאינה עומדת אנה ואנה ה"ל מחיצה שאינה עומדת ברוח ע"כ נכון מאוד לעשות למעלה בדבר העומד כגון קנה חזק עכ"ל והנה מ"ש כיון שהרוח מוליכתו אנה ואנה ה"ל מחיצה שאינה עומדת ברוח, מבואר במחלה"ש כאן ס"ק כ"א ובס' תוס' שבת כאן ס"ק י"ג דאינו כן, וחידוש שבעל פתחי תשובה לא הזכיר זה:

ד כתב בתפארת ישראל על המשניות בפתיחה לעירובין וז"ל וצורת הפתח הוא שיעשה בכל מקום הפרוץ קנה מכאן וקנה מכאן עוביין משהו וגבוהים כל א' לכה"פ י"ט וקנה או חוט על גביהן וכו' ופסק אאמ"ו הג' זצוק"ל שאפי' אם כרך החוט סביב הקנה שמן הצד עד שבכריכתו העלהו על ראשי הקנים או שבתחילה הניח החוט על ראש הקנה ואח"כ כרכו סביב הקנה, כשר' דהו"ל כאלו הקנה שלמעלה עקום, ויעמיד ב' הקנים שלמטה כל אחת סמיכה לכותל, דאם הרחיק ג"ט מהכותל אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא מבטל להקנה (משבצות שס"ג סקי"ט) ונ"ל דב' הקנים שמהצדדים כיון שהם במקום מזוות לפיכך צריך שיעמידם מבחוץ ולא מבפנים מגדר דאין מזוזה רק בגלוי (ועיין רא"ש עירובין י"ד) עכ"ל ובפרט זה האחרון אי בעינן שיהיו הקנים מגולים מבחוץ עיין בתשו' חת"ס חא"ח סי' צ"ו שמצדד בזה להקל ע"ש (וגם מ"ש בשם המשבצות דצוה"פ

שהרחיק ג"ט מהכותל אמרי' אוירא דהאי גיסא וכו' לענ"ד יש לתמוה ע"ז ממ"ש הד"מ בסי' שס"ג אות ב' בשם הא"ז דאם עבדי לי' צורת פתח לא אמרינן בי' דאוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא מבטלא לי' ושוב מצאתי בעזה"י שכבר קדמני בזה בס' בית מאיר לקמן סי' שס"ג וחולק שם על התבו"ש בחידושי בכור שור עירובין י"א שהוכיח מתוס' שם ד"ה איפכא דצוה"פ שהרחיק ג"ט מכותל פסולה, והוא דוחה ראייתו ע"ש שביאר בדברים מתוקים דטעם דאוירא דהאי גיסא וכו' וטעם דבקיעת גדיים חד טעמא הוא ותרוייהו צריכי אהדדי, ולכן בנוה"פ דלא אמרי' אוירא דהאי גיסא וכו' לא מזיק גם מה שהגדיים בוקעין בו, ועיין גם בס' תוס' שבת תש שס"ג סק"י שחולק נ"כ על ראי' הבכור שור. וגם בס' חיי אדם ונשמ"א כלל מ"ח חלק עליו וכדאי הם גדולים אלו לסמוך עליהם אפי' שלא בשעת הדחק. ועיין מ"ש אי"ה עוד לקמן סי' שס"ה בתשובה בענין זה):

ה ולמען לא יחסר כל אעתיק גם קצת דברים שכתוב בענין זה בס' "עורה שחר" אות צורת הפתח וז"ל, באו"ח סי' תר"ל ס"ב ויעמיד קנה כנגד הכותל משמע דצוה"פ אין צריך רוחב ד' טפחים ובס' תוס' שבת סי' שס"ב סקכ"ה כתב דלהטור בעי רוחב ד' טפחים ולהרמב"ם לא בעי כמו במזוזה ע"ש לדעת הטור צ"ל בסוכה דצוה"פ חומרא בעלמא לא בעי ד' טפחים וכמ"ש המג"א סי' שס"ג ס"ק כ"ח אהא דמבוי בעי קנה מכאן וקנה מכאן וקנה ע"ג ובסוכ' רק קנה מכאן ופס רחב מכאן וקנה ע"ג משום דצוה"פ דסוכה חומרא בעלמא ועיי' פרמ"ג סי' תר"ל, אך המקור חיים בתיקון העירוב השיג על המג"א דבסוכה הפס שהוא רחב טפח ל"ח כותל כיון שאינו רחב ג' והוי רק כמו קנה ע"ש, ואמנם ודאי כן היא דצוה"פ דסיכה חומרא היא כמ"ש הפרמ"ג סי' תר"ל לכן ל"ב רוחב ד"ט--ולפ"ז מיש המק"ח בצוה"פ אם העמיד קנ' א' אצל הכותל אף שהרחיק הקנה הב' מן הכותל כשר כמו בסוכה דהקנה אינו סמוך לכותל ע"ש ליתא דשאני סוכה דהיא חומרא בעלמא, ועוד דבסוכה ע"י הכשר הוי כמו ד' מחיצות מכח הסכך שע"ג והוי כאלו הי' כותל בצד הקנה וז"ב ועיין בכור שור בעירובין די"א דהקנים של צוה"פ יש להם כל דין לחי ובס' תוס' שבת סי' שס"ג סק"י מפקפק וע"ש בס"ק ט"ו גבי נראה בחוץ ושוה בפנים, וע"ע בס' תוס' שבת סי' שס"ה סק"כ דלהשתמש בתוך צוה"פ דינו כמו להשתמש תחת הקורה ובין הלחיים עיין שבת דף ט' גבי אסקופה ע"ש - והנה בעירובין דף י"א ע"ב אמר ר"ל צוה"פ צריך היכר ציר והרי"ף השמיטו והרא"ש כ' דבירושלמי היא פלוגתא דר"י ור"ל ע"ש ובב"י ס"ס שס"ב, וקצת יש לומר דר"ל לשיטתו בעירובין דף ל"ח ע"ב אסור להשתמש תחת הקורה אמכם תחת צוה"פ נראה דמודה ר"ל דמן האגף

ולפנים ועיין במג"א סי' נ"ה סקי"א, לכך בעי היכר ציר לדעת המקום שמותר להשתמש משא"כ לדידן דמותר להשתמש תחת הקורה ממילא בצוה"פ ל"ב היכר ציר ודו"ק עכ"ל:

ו כתב בתשו' רע"ק איגר ז"ל ס"ס ל"ה וז"ל:

תו כתב מעכ"ת נ"י לסמוך בשעת הדחק בצוה"פ בצד א' קנה ובצד א' על כותל המבוי עפ"י מ"ש במקור חיים ליישב קושי' המג"א סי' שס"ג סכ"ח דהטעם כיון דאמרינן לחי מכאן ולחי מכאן בעינן שיהי' עליהם דין לחי משא"כ כותל מבוי שארכו ד"א וא"כ בסי' תר"ל דהפס רק ארכו ד"ו שפיר מהני, ומזה למד מעכ"ת דעת המק"ח דבצד א' קנה סגי, דהא בסי' תר"ל צד אחד על הפס וצד אחד על כותל הסוכה זה אינו, דהא מטעמא שכתב המק"ח דפסול על כותלי המבוי משום דבעינן שם לחי, וזהו שייך על ב' הקנים כדאמרינן לחי מכאן ולחי מכאן, אבל באמת דעת המק"ח דקושיית המג"א מסי' תר"ל ס"ב, וע"ז תירץ שפיר דהתם צד א' על הקנה וצד א' על הפס טפח, וכדדייק בלשונו פס טפח, והיינו בסעיף ב' ולא כדעת מעכ"ת בשמו פס ד"ט, זהו כוונת המק"ח אבל קושטא דמלתא דקושיית המג"א, מסי' תר"ל ס"ג, וע"ז באמת אין מספיק תירוצו [ומיושב בזה דרמז המג"א על ס"ג ולא הקשה במוקדם מסעיף ב'] ועיקר הדין כדעת המג"א דבשני צדדים בעי קנים ופשוט עכ"ל:

א במש"ל סוף ענף ד' בענין צוה"פ רחוק ג"ט מכותל מצאתי כעת גם בתשו' רע"ק איגר סי' י"ח שחולק על הבכור שור וכיון בהרבה דברי' לדעת הגאון בית מאיר ז"ל אלא דמדחה ראי' הבכו"ש מתוס' עירובין באופן אחר אמנם להלכה למעשה נראה דעת הגאון רעק"א שאין להקל בזה אלא בשעת הדחק כנראה טעמו ונימוקו יען שכבר הורה זקן הגאון בעל תבו"ש להחמיר (ועיין בזה עוד בס' ישועות יעקב סי' שס"ג אות ה' גם עיי' בתשו' מהר"מ שיק א"ח סי' קס"ח ושם כתב אדמ"ו הגאון זצ"ל אעפ"י שיש לדחות הראי' אין כחו לחלוק על רבינו המובהק בעל התב"ש ז"ל כי רב כחו וכ"ש שגם הפמ"ג הסכים עמו בסי' שס"ג, אמנם נראה דאם הצוה"פ עומד מצד אחד סמוך לכותל ורק מצד אחד עומד מן הכותל בכה"ג איכ"ל דמהני גם להתבו"ש, ובמחכ"ת של אדמ"ו הגאון זצ"ל דבריו תמוהים בעיני דאיך נוכל לומר דגם התבו"ש מודה בזה א"כ הדק"ל אמאי לא מוקמי תוס' בכה"ג שעשה צוה"פ מצד א' רחוק מן הכותל ומצד ב' סמוך לכותל דמצד צוה"פ מהני ומצד לחי לא מהני עיין שם בחידושי בכור שור וצ"ע ודוק, ועיי"ש בתשובות אדמ"ו זצ"ל סי' קס"ז בענן השלאגבוים השכיח אצל הוכ ים שקורין (מויטהען) אם מהני לצוה"פ, ובס' פתחי תשוב' ציין תשו' בנין ציון סי' כ"ו וכ"ז שדיבר בענין זה):

שוב ראיתי בהגהות מנחת פתים לקמן סי' שס"ג שכ' בזה"ל ועי' בשע"ת סק"ג דלשיטת התב"ש דאם הקנים רחוקים ג"ט פסול היינו דוקא ב' הקנים אבל כשרק צד א' רחוק כשר וע' שו"ת ארי' דבי מיאא' סי' ה' שחולק עליו דלשיטת התב"ש צריכין שניהם להיות בתוך ג"ט למבוי יעו"ש:

סימן שסג

א במחבר ס"ו צריך שלא יהא הלחי רחוק מן הכותל ג' טפחים - וכ' בהגהות רעק"א ז"ל קשה לי הא זהו נכלל בסעיף י' ותרתי למ"ל וכבר קדמו בזה בס' תוס' שבת ס"ק ט"ז ומתרץ לה ע"ש:

ב ברמ"א ס"ז ולכן עושין לחי מסיד טחוי בכותל וכו' ומקורו בתשו' תה"ד סי' ע"ד דלא בעינן עובי אצבע אלא בלחי אבל בצוה"פ ב' הקנים שמן הצדדים אפי' כ"ש ממש סגי (עיי' מחה"ש סק"ב) ובס' ישועות יעקב ובית מאיר וכן בתשו' חת"ס חלק ששי סי' ל"ד הקשו ע"ז מתוס' עירובין י"א א' ד"ה איפכא שהקשה ר"ת תיפוק לי' משום לחי ותירצו התוס' דאתי' ברייתא כר' יוסי דבעי שיעורא רבא בלחי משא"כ בצוה"פ, ולתה"ד טפי הו"ל למימר דאתי' ככ"ע ולחי בעי כחוט הסרבל דהיינו כעובי אצבע משא"כ צוה"פ סגי בסיד מאוי ע"ש (וכולם לא ראו שכבר קדמם בקושי' זו בעל קרבן נתנאל פ"ק דעירובין אות כ' ע"ש) ובתשו' חת"ס הנ"ל כתב תירוץ נכון ע"ז דאם הקנה העליון למעלה מעשרים והקנים שבצדדיה ג"כ בפחות מאצבע א"כ אין ניכר כלל שהוא פתח ופתחא כי האי לא עבדי אנשי א"כ גם מצד צוה"פ לא מהני ודפח"ח, ויתכן לפרש לשון המחבר לקמן סעיף כ"ו שכ' הא דמבוי ניתר בלחי או קורה דוקא וכו' ואם הי' בגובה חללו יותר מעשרים אמה מצומצמות אינו ניתר בקורה אבל ניתר הוא בלחי עכ"ל ותמה הגאון בעל תוס' שבת אמאי לא כתב המחבר דניתר ג"כ בצוה"פ ונ"מ למבוי מפולש או ברחב יתר מעשר דלא מהני ע"ש, ולהנ"ל י"ל דודאי מודה המחבר דמהני גם צוה"פ לגבוה יותר מעשרים, אלא דבאמת גוף הצוה"פ לא מהני בכה"ג כיון שאין לו היכר, רק יען דע"י הלחיים שמהצדדים יש היכר ליוצא ונכנס לכן מהני גם צוה"פ, וכמבואר בדברי חת"ס הנ"ל דאם הקנה העליון למעלה מעשרים אז לכ"ע בעינן קנים התחתונים כחוט הסרבל שיהי' עכ"פ שום היכר ליוצא ונכנס יעו"ש, א"כ עיקר ההיתר של הצוה"פ אתי' מחמת הלחיים התחתונים, לכן כתב המחבר אבל ניתר הוא בלחי כי ע"י הלחי ניתר גם בצוה"פ וא"ש בדרך חידוד קצת:

ג במחבר ס"ח לחי שעשאו מעצי אשירה כשר, הנה לשון שעשאו משמע דרק בדיעבד כשר וקשה דהא בש"ס דעירובין דף ה' אמרינן דעושין לחי מאשירה ומשמע דאפי' לכתחלה, וכן מובא להקשות בתשו' נחלת בנימין להגאון מו"ה וואלף ברייער מנוחב זצ"ל או"ח סי' ע"ד (וכבר קדמו בס' בית מאיר כאן) וע"ש מה שתירץ בשני אופנים, ומה שהקשה שם על הק"נ והכתיב חיים שכ' לישב קושי' הטו"ז סק"ה על הב"י משום דמצות לאו ליהנות ניתנו (ובעל מתא דירושלים לירושלמי פ"ג דעירובין ה"א לא ראה הק"נ והכתיב חיים) הא כאן ל"ש מללה"נ כמבואר במג"א ומחצה"ש סי' שפ"ו ס"ק י"א עיש"ה. הוא צע"ג באמת. ואם יזכני ה' עוד אדבר מזה במק"א. [שו"ר שגם הא"ר כתב בנתיב חיים וצ"ע]:

ד בטו"ז סק"ה הקשה על הב"י שנעלם ממנו דכל הנשריפן אפרן מותר חוץ מעצי אשירה, ובשו"ת בית אפרים או"ח סי' כ"ח תי' כיון דמהני ביטול א"כ אם הי' שורפם ע"י עכו"ם לא הי' צריך לפזר את האפר ולאו כפזור דמי, ועוד נראה כיון דקיי"ל נשתברה מאלי' מותרת שפיר דיינינן לה כנשרפה מאלי' ולא כפזור דמי עכ"ל [ועי' בס' בית מאיר ובתשו' מהר"ם שיק או"ח סי' קס"ט ותשו' נחלת בנימין ס"ס ע"ד הנ"ל מ"ש אודות הקושי' האיך רשאי ליהנות מהלחי של עצי אשירה ועי' בפמ"ג במשבצות סוף הסימן דנראה דשרי מטעם מללה"נ וס"ל ג"כ כנתיב חיים הנ"ל. ואמנם בסי' שפ"ו באשל ס"ק י"א הקשה לנפשי' הא נהנה שמטלטל עי"כ ע"ש:

ה בס' תוס' שבת ס"ק כ"ח נסתפק בצוה"פ שנפל בשבת הקנה העליון ולחי א' שבצד א' ולא נשאר רק לחי א' אם רשאים לסמוך עליו או לא כיון דמע"ש לא סמכו עליו לשם לחי אלא לשם צוה"פ או דלמא כיון שסמכו עליו שיהא עליו שם לחי לצורך צוה"פ שצריך לחי מכאן ולחי מכאן וקנה ע"ג מהני ועיין בתשו' רע"ק איגר סי' ל"ה בכיוצא בזה:

ו אי בעינן בצוה"פ סמכו עליו מע"ש או לא עיי' בפמ"ג באשל סק"ט שנסתפק בזה, ובהגהות חכמת שלמה פשיטא לי' דמהני אפי' בלא סמכו עליו מע"ש כיון דהוי מחיצה גמורה (ועיין בב"י לעיל רס"י שס"ב ביישוב דברי הרי"ף ע"ש) ועיין גם בס' ישועות יעקב כאן ס"ק י"א מ"ש בזה [עיין במחבר סעיף כ"ב הניח שתי קורות וכו' עד סוף הסעיף וכ' בליקוטי חבר: עיין ירושלמי פ"א דעירובין הלכה ג' בתוס' קרבן העדה ד"ה כמה וכו' וצ"ע]:

ז במחבר סעיף כ"ו ואם הי' בגובה חללו יותר מעשרים אמה וכו' אבל ניתר הוא בלחי בס' בית מאיר משיג באריכות על דין זה, וכתב דשיטת הרמב"ם והטור דלחי לא מהני לגבוה מעשרים, ודלא כב"י והה"מ והב"ח ז"ל, ובהגהות מנחת פתים כתב כי כבר קדמו

בזה בס' גור ארי' למהר"ל מפראג עירובין י"א יעו"ש באורך שהשיג על דין זה והנה כבר הבאתי לעיל ענף ב' תמיהת התוס' שבת ז"ל על שהשמיטו המחבר ורמ"א דניתר גם בצוה"פ ונ"מ למבוי מפולש או ביתר מעשר דלחי לא מהני וצוה"פ מהני כמ"ש תוס' עירובין י"א ד"ה איפכא, ועיי"ש שיישבתי בדרך חידוד קצת וכעת ראיתי די"ל עפ"י מ"ש הטו"ז ס"ק ט"ו החילוק בין לחי לקורה דקורה ל"מ בגבוה מכ' משום דקורה משום היכר אבל לחי מהני דקיי"ל לחי משום מחיצה וכו' ע"ש, וא"כ אחרי שכבר כתב המחבר דניתר בגבוה מכ' בלחי תו ל"צ לכתוב דניתר בצוה"פ דפשיטא אם לחי דאף דקי"ל לחי משום מחיצה מ"מ בכמה דברים בעינן ג"כ היכירא וכמ"ש תוס' דף ה' ע"ב אעפי"כ מהני בגבוה מכ' מכ"ש צוה"פ דהוי מחיצה מעלי' ולא מצינו בו בשום מקום דבעינן בי' ג"כ היכירא ודאי דמהני בגבוה מכ' וא"ש בפשיטות:

ח עוד שם במחבר סעיף הנ"ל אין מבוי ניתר בלחי או קורה עד שיהיו פתוחים לתוכו ב' חצירות ולכל חצר ב' בתים וכו' ואם חסר א' מאלו אינו ניתר אלא בפס ארבע או שני פסין שני משהויין או צורת פתח עכ"ל (וכ"כ תוס' עירובין ע"ד ב' ד"ה מבוי ע"ש) וכתב בהגהות רעק"א וז"ל ק' לי הא צוה"פ דעושה קנה מזה ומזה ממילא איכא ב' פסין ואיך שייך לומר או צה"פ דלמ"ל לטרוח בקנה שעל גביהן וצ"ע עכ"ל-- ותמהני מאוד פה קדוש יאמר זה הלא כוונת המחבר פשוט מאוד דאינו ניתר אלא בפס ארבע או שני פסין שני משהויין ברחב עשר אמות, או צורת פתח ברחב יותר מעשר אמות (וכדין חצר המבואר לעיל סעיף ב') ופלא גדול איך פלטה קולמוסו קושי' כזאת:

ט ברמ"א שם וע"כ יש ליזהר להעמיד תחת החבל ב' קנים וכו'- בהגהות מנחת פתים מביא דבתשו' חת"ס או"ח סי' צ' כתב דהשראנקין העשויין לנעול אם יכולין לעבור תחתיהן אינו מועיל משום צוה"פ ועיין מ"ש בזה אדמיו הגאון זצ"ל בתשו' מהר"ם שי"ק חאו"ח סי' קע"ב וסי' קע"ד ע"ש. ועיין בתשובת מהר"י אסאד חאו"ח סי' צ']:

יו"ד עיין שערי תשובה סק"ד, ובתשו' חת"ס חלק ששי סי ל"ד כתב דבצוה"פ דהוי מחיצה גמורה אם הקנה העליון למטה מעשרים שיש היכר ליוצאים ונכנסים תו לא איכפת לן בהיכירא דקנים התחתונים וכשר אפי' עומדים לפנים מכותל בתוך חצר עיי"ש (ועיין כאן בהגהות מנחת פתים) ודעת הגאון מהרש"ק ז"ל בהגהות חכמת שלמה ג"כ נוטה לזה דדי במה דרואים הצוה"פ שלמעלה יעו"ש. (ועיין עוד בתשובת שערי צדק או"ח סי' ל"ז ול"ח מ"ש בזה):

י"א בטו"ז סק"כ ובמ"א סקל"ח דמים הנקרשים בזמן הקור מבטלים המחיצה - והגאון האדיר בעל אבן העוזר חולק עליהם, ובגליון שו"ע שלי רשמתי מכבר עיין בתשו' מאמר

מרדכי להגאון מהר"ם זאב איטינגא ז"ל סימן ב' פלפול גדול בדברי הטו"ז וגם ביאור רחב בעיקר החששא דשמא יעלה הים שרטון (ואינו תח"י כעת) ועיין בתשו' חת"ס או"ח סי' פ"ט שהסכים לדעת החולקים על הטו"ז עכ"ל וראיתי כעת בתשו' חת"ס הנ"ל שהקשה קושי' גדולה לדעת הטו"ז ומ"א א"כ בים נמי בשעה שנקרש בטל לי' למחיצתא, והש"ס בעירובין כ"ב ע"ב פריך כולי עלמא נמי מקיף לי' אוקיינוס פי' ולהוי רה"י ומאי קושי' אה"נ דאוקיינוס משוי לי' רה"י ולא משכחת לי' רה"ר אלא בשעה שהים נקרש, והטו"ז רצה להשמר מזה, וכתב דבים לא שייך זה, כי סבר שלא שייך ים נקפה מחמת כפור, ובאמת כל הים הסמוך לציר הצפוני בעשרים מעלות וכן בציר הדרומי הוא נקפ' רוב השנה חוץ מכמו ב' או ג' חדשים בקיץ וא"כ במדבר דאמר רחמנא לא תפיקו מרה"י לרה"ר זה הי' מחרת יוהכ"פ ואז כבר נקפו הימים ובטלו מחיצות אבל בלא"ה אה"נ דהים עשה העולם רה"י ומאי קושי' יעו"ש (ומ"ש בשבילי דוד דקושי' הגמ' היינו מגידודי הים דודאי יש בשפתו גבוה י' טפחים, כבר כ' כאן הבית מאיר בסעיף כ"ט דעכ"ח קושי' הגמ' מהים עצמו בלא גידוד ע"ש והדק"ל) נלפענ"ד ליישב דקושי' הש"ס מאוקיינוס היינו אליבא דמ"ד בשבת ר"פ הזורק מקוששש מעביר ד' אמות ברה"ר הוה, ואיתא בילקוט פרשת שלח רמז תש"נ דמעשה דמקוששש הי' בשנה ראשונה בכ"ב לחודש השני דהיינו אייר, ואז כבר מתחיל הקרח להתרועע ולהשבר כי קרב עת הקיץ לבוא, וגם הטו"ז והמג"א מודים דאינו מבטל מחיצה, כי טעם הטו"ז ומג"א דקרח מבטל מחיצ' הוא משום דאזלינן בתר השתא וכמ"ש המג"א סי' פ"ב סק"ב בזמן הקור שהצואה נקרשת הרבה כאבן שרי לקרות כנגדה אע"ג שתחזור אח"כ לקדמותה בזמן החום מ"מ בתר השתא אזלינן ע"ש, וה"נ בקרח אע"ג דסופו להיות מים ומים אין מבטל מחיצה מ"מ בתר השתא אזלינן וכיון דעכשיו הוא קרח לכך מבטל מחיצה, וכל זה שייך דוקא בחורף ממש, אבל בשילהי אייר שאז כבר מתחיל הקרח להתרועע ולימס בודאי בתר סופו אזלינן וכמים חשבינן לי' (ודוגמא לסברא זו תמצא במזרחי פ' כי תצא שכ' גבי בן סורר ומורה דנהרג ע"ש סופו, אע"ג דגבי ישמעאל כתיב כי שמע אלקים אל קול הנער באשר הוא שם ודנאו לפי מעשיו של אותה שע' שאני התם שעדיין לא התחיל באותה עבירה כו' אבל הכא כבר התחיל רשעותו של עתיד שמכלה ממון אביו בגניבה כו' לכך אזלינן בתר סופו ע"ש) וא"כ אם נימא דהים עושה העולם רה"י איך סקלוהו למקוששש בשביל שהעביר ד"א ברה"ר בכ"ב אייר הלא אז כבר מחיצות הים קיימים ואין הקרח מבטלה, אעכ"ח דלא מהני היקף הים לכל העולם וא"ש [שוב ראיתי שיש דיעות חלוקות בזמן מעשה המקוששש, כי התוס' ב"ב דף קי"ט ע"ב ד"ה אפילו, כתבו דמעשה המקוששש הי' בתחלת

ארבעים אמידי' אחר מעשה מרגלים דאמר במדרש דלש"ש נתכון שהיו אומרים ישראל כיון שנגזר עליהן שלא יכנסו לארץ וכו' ע"ש, ולפי"ז מיושב קושי' התוס' בפשוט יותר, דזה הגזירה שלא יכנסו לארץ הי' בתשעה באב כדאיתא בתענית דף כ"ט, וא"כ מעשה דמקוושש שהי' מיד אח"כ כמ"ש התוס' הנ"ל, היה בשבת שלאחר תשעה באב, ואז זמן הקיץ בתוקפו וגבורתו ואין כאן קרח לבטל מחיצות הים, ואי אמרת דהיקף אוקיינוס עושה העולם רה"י א"כ האיך סקלוהו בשבת למקוושש בשביל שהעביר אז ד"א ברה"ר וא"ש בעזהי"ת] ועפ"י זה אפשר לישב גם קושי' הגאון בעל חכ"צ בסי' ל"ז על התוס' עירובין כ"ב ע"ב דהקשו לרבנן מארץ ישראל ובבל מדוע לא הקשו טפי מכל העולם דיהי' רה"י משום היקף אוקיינוס (ועיין בס' דורש לציון דרוש י"ג) ולהנ"ל ניחא קושי' הגמ' מאוקיינוס היינו רק אליבא דמ"ד מקוושש מעביר ד"א בר"ה הוה כנ"ל א"כ לא מצי תוס' להקשות לרבנן כי י"ל דהם סוברים כמ"ד מקוושש תולש או מעמר הוה, לכך הקשו מארץ ישראל והא דמקשים מבבל דמקיף לי' פרת ודגלת היינו משום דאין ברור אי שייך במדינות אלו כפור וגליד כמ"ש בתשו' חת"ס הנ"ל:

יב ברמ"א סוף הסימן ובזה התל הוי כמחיצה והקשה המ"א ס"ק מ' הא אתי רבים ומבטלי מחיצה ותירץ דבעינן ס' רבוא בוקעים ובפחות לא לא מבטלי מחיצה ע"ש בס' בית מאיר משיג ע"ז וכ' דלענין ביטול מחיצה, ל"צ להיות ס' רבוא דומי' דדגלי מדבר וגם בפחות מבטלי מחיצה, וכ"כ בס' שלום ירושלים על הירושלמי פ"ב דעירובין בשם רבו הגאון ז"ל ומביא ראי' מתוס' עירובין כ"ב ע"ש, ועל קושי' המג"א כתב הבית מאיר דלא קשה מידי דמבואר להדי' בגמ' דבתל המתלקט י' מתוך ד' דלא ניחא תשמישתי' לכ"ע לא אתי רבים ומבטלי מח צה (ועיי' עירובין כ"ב ב' בעא מיני' רחבה מרבא תל המתלקט וכו' ע"ש ועיי' בתשו' חת"ס או"ח סי' פ"ט שכ' ג"כ כדברי הב"מ אך מה שהוסיף לתרץ בזה גם קו' המג"א ס"ק ל' גבי מבוי שצידו אחד כלה לים וכו' קשה להבין קצת וכבר עמד על דבריו בס' שבילי דוד כאן, וצריך לעיין בתשו' שאילת יעב"ץ סי' ז' שציין החת"ס אולי משם יתבררו ויתלבנו הדברים על מכונם. [ועיין לקמן סי' שע"ו שמה העתקתי בזה דברי חמד משה זצ"ל]:

סימן שסד

א במחבר בס"ב רה"ר עצמה אינה ניתרת אלא בדלתות כו' כ' בס' בית מאיר דבעיירות כאלו שהרחובות רחבות י"ו אמה ומפולשים בחד צד אל השוק דהיינו פלטיא רחב הרבה, ובחד צד אל המסילה ההולך מעיר לעיר רחב י"ו אמה, והם מתוקנים ע"י צוה"פ

הנהוג כבסי' שס"ג בהג"ה, כל בעל נפש יחמיר לעצמו שלא לטלטל בהם, כי לשיטת החולקים על רש"י וס"ל דלא בעי' ס' רבוא בוקעים פשיטא דצוה"פ לא מהני ולכל הפחות דלתות הראוים לנעול בעינן כמבואר כאן, וכיון דרבים חולקים על רש"י (עיין בהגהות זכרון אברהם לעיל סי' של"ח בהערת המו"ל דפורט והולך מי ומי הם החולקים) ע"כ בודאי מהראוי להחמיר לעצמו ע"ש, ובס' שבילי דוד כ' בסי' שס"ג סק"ה וז"ל:

בס' ברכי יוסף כתב דמי שאינו חושש לתיקון המבואות יש לחוש ביה משום מינות, אבל במקום שיש רה"ר מפולש משער לשער רחב ט"ז אמה דלא מהני צוה"פ כדאיתא לקמן סי' שס"ד ורק דסמכינן להקל עכשיו בזה"ז אין רה"ר א"כ פשוט המחמיר לחוש דיש רה"ר קדוש יאמר לו ולא יסמוך על צה"פ וכו' וגם במקום דאין רה"ר רק דצוה"פ עשוי בהרבה מקומות לפנים מכותל תוך החצר דהרבה אחרונים פקפקו ע"ז ובעל חת"ס לימד עליהם זכות אולי המחמיר אין ראוי לגוערו עכ"ל ובספר פתחי תשובה הראה לעיין בתשו' משכנות יעקב סי' ק"ט תשובה ארוכה שצוח על ההיתר שלנו להתיר כל העיירות ע"י צורת הפתח אף ביש בהן דרכים מפולשים ודרך המלך עוברת בהן דהוי רה"ר, והרבה להוכיח מש"ס ופוסקים דלא בעינן לרה"ר ששים רבוא בוקעין בו ואינו ניתר אלא בדלתות ע"ש, ועיין במאמר דלתות שער העיר, להגאון גרשון חנוך זצ"ל מראדזין, אריכות גדול ונפלא בענין היתר הטלטול בזה"ז ע"י תיקון הדלתות, והעלה דדלתות הראויות לנעול (אפי' אין רשאים לכויולם מצד נימוס הקיר"ה) עדיפי טובא טפי מצוה"פ לענין כמה דברים, לך נא הבט וראה נפלאות מתורתו:

ב כתב בתשובת בנין ציון החדשות סי' ד' (בתשו' לק"ק אמשטערדאם וז"ל. על דבר שאלת מעכ"ת נ"י בעיר שמוקפת חומת מים סביב ויש לה גשרים ולפניהם מגדלים ודלתותיהן ננעלות בלילה, ועתה הרסו המגדלים והגשרים נשארו מפולשים, אם יש לתקן היתר טלטול בשבת לעשות שלשלאות אצל הגשרים באופן שאם ירצו יכולים למשוך השלשלאות על הגשרים ולסוגרם והגשרים רחבים יותר מעשר אמות תשובה, גרסינן בעירובין (דף ו') ת"ר כיצד מערבין רשות הרבים וכו' ע"ש, ולפי המבואר בטור (סי' שס"ד) רה"ר אינו ניתר אלא בדלתות לדעת הרא"ש והוא בננעלות בלילה, ולדעת הרמב"ם אינם צריכים לנעול אבל צריך שיהיו ראויים לנעול, ולפי מאי דכ' הד"מ שם בשם המרדכי דר"י סובר דבעי נעילת דלתות אפי' בזה"ז דלית לן רה"ר גמורה, ומהר"ם מרוטענבורג פליג וסובר כיון דבזה"ז לית לן רק כרמלית לא בעי נעילה, והנה מכל הדברים האלה מבואר דל"ה סתימה לרה"ר רק דלתות או צוה"פ ובפרט במפולש, ולכן לא ידעתי סמך היתר שיקרא סתימה גם ע"י שלשלות הראוי' לנעול בה דרך הגשרים, לא

בלבד אם אינן נעולות רק ראויות לנעול אלא אפי' יהי' נעול כל היום וכל הלילה ג"כ לא חשיב סתימה, שהרי כלל בידינו שמחיצה דיזדקר הגדי בבת ראש אינו מחיצה וכו' אם עושין מחיצה וכו' צריך שיהי' באופן שגבוה המחיצה עשר ע"י לבוד פחות מג' כמבואר (סי' שס"ב) אבל שיהא שלשלת לבד מחיצה שאינה גבוה עשרה מהארץ ולמעלה וכולה סתום או עכ"פ ע"י לבוד פחות מג' וגם זה דוקא בסתום ממש, אבל שיחשב מחיצה אם ראוי להעשות מחיצה, כמו בדלת הראוי לנעול, זה לא מצאנו בשום מקום בעירובין, ואם כ' מעכ"ת נ"י שגדול אחד התיר בעירו בשנים קדמוניות ע"י היתר כזה לא ידעתי על מה סמך וכו' עכ"ל:

סימן שסה

א כתבו הטו"ז והמג"א דיש חילוק בין מבוי לחצר דמבוי פירצתו בד' אי בקעי בה רבים אבל חצר אפילו בקעי בה רבים פירצתו בי' והגאון בעל אבן העוזר הקשה עליהם מהא דעירובין דף ה' דיליף דמהני עומד מרובה על הפרוץ במבוי קו"ח מחצר ומה חצר דלא מהני לחי וקורה וכו' ופריך מה לחצר שכן פירצתו בי' ומשני מבוי נמי פירצתו בי' ולפי דברי הט"ז ומג"א אכתי איכא למיפרך מה לחצר שכן פירצתו בי' אפי' בקעי בה רבים תאמר במבוי שפירצתו בד' אי בקעי רבים ובס' דברי ר"ש עירובין ה' להגאון ר' שלום חריף ז"ל האריך לדחות דברי אבן העוזר ותוכן דבריו דוקא בחצר הניתר ע"י עומד מרובה על הפרוץ מהני אפילו בקעי בה רבים אבל בחצר הניתר ע"י פס ודאי אסור בקעי בה רבים ע"ש --- ועיין בס' שבילי דוד שתי' קושי' אבן העוזר דהא דבחצר לא מזיק רבים בוקעים היינו משום דלא ניחא תשמישתי' מפני בעה"ב דמשתמש שם תדיר וא"כ זה לא מצד קולא או חומרא רק דלא ניחא תשמישא ואין זה תשמיש גמור לבטל הפירצה וכו' ע"ש וכעין זה מובא כבר בתשו' חת"ס או"ח סי' ל"ז בשם הגאון ר' סענדר מייזילש (בן הגאון תוס' שבת) ז"ל עיי"ש (וחידוש שהחת"ס ז"ל לא כ' לו שקושייתי היא קו' אבן העוזר) ובסוף התשובה כ' החת"ס תירוץ אחר על קושיית אהע"ז הנ"ל, ולפי שספרי חת"ס שכיחים ומצויים במדינתינו ביד כל אדם ע"כ אחשוב למותר להעתיק דבריו הקדושים בזה -- ודע דבהעברה בעלמא בסוגי' דעירובין הנ"ל הי' קשה לי טובא איך ילפי' דמהני עומד מרובה על הפרוץ במבו בקו"ח מחצר שאינו ניתר בלחי וקורה ואעפ"כ ניתר בעומד מרובה והא אין למדין ק"ו מהלכה, א"כ כאן נמי מה דמהני עומד מרובה עה"פ בחצר הוא הלממ"ס כמ"ש התוס' (בד"ה שפרצתו בד') ועיי' במהרש"א שם, ואיך למדין ממנו ק"ו למבוי (עיין שבת קל"ב ע"א ואי ס"ד הלכה ק"ו מהלכה מי

אתי והתניא וכו' ואין דנין ק"ו מהלכה) וצ"ע לכאורה [ולומר דבמילי דרבנן דנין ק"ו מהלכה לא ידעתי מנלן האי]:

ב במחבר ס"ו כיון דמידי דרבנן הוא מוטב שיהיו שוגגת וכו' וכתב המג"א צ"ע דהא אפי' במידי דאוריי' לא מחינן וכו' ועיי' בס' תוס' שבת ובביאור הגר"א ז"ל מ"ש בזה ועיין במחצית השקל לקמן סי' תנ"ח סק"ג דבמקום שאין חשש סכנה אדרבה יש להחמיר יותר בדורותינו בעוה"ר וכמ"ש בשטה מקובצת על ביצה ר"פ המביא ח"ל העיד הריטב"א ז"ל בשם רב גדול מאשכנזים שהעיד בשם רבותיו הצרפתים ומכללם ר"י ומהר"ם מרוטענבורג שלא נאמרו דברים הללו לחלק בין איסור תורה לדרבנן אלא לדורותם, אבל בדור הזה שמקילים בכמה דברים ראוי לעשות סייג לתורה ואפילו בדרבנן מחינין וקנסי' להו עד דלא לעברו לא בשוגג ולא במזיד, ושכן הוא במדרש ירושלמי והדבר נראה נכון עכ"ל (ועיין בחדושי חת"ס ביצה דף למ"ד מ"ש בשם תשו' תשב"ץ ח"ב סי' מ"ז ע"ש (ג) בב"י סוף הסימן מביא תשו' תה"ד סי' ע"ג שאם הכשר המבוי נמצא שבור ואין ידוע אם נשבר מבעוד יום דשרי משום דמוקמינן לי' אחזקתי' והשתא הוא דנשבר עכ"ל (ומובא גם ברמ"א בהג"ה בקיצור) ומדכתב סתמא משמע שאפילו יש לחוש דעכו"ם שברוהו ג"כ מוקמינן לי' אחזקתו, וזה דלא כמ"ש בתשו' שואל ומשיב מהדורא חמישאה סי' י"ד בסופו דכל שבידו לעשות הדבר מתי שירצה לא שייך חזקה, ובזה חולק על הפלתי בסי' ס"ט ס"ק י"ג דאם ספק אימתי נשחטה הבהמה ואם עברו עלי' ג' ימים בלי הדחה מוקמינן הבהמה בחזקת חי עד עכשיו, ולפ"ז ליתא כיון דאנו דנין מתי נשחטה בזה ל"ש חזקת חי דהרי בידו לשוחטה בכל עת שירצה ע"ש, וא"כ ה"נ בנשבר תיקון המבוי דיש לחוש שנשבר ע"י עכו"ם ל"ש לאוקמי אחזקה, וצ"ע על הגאון שואל ומשיב שלא הזכיר מזה: העתק תשובה שהשבתי להגאון מו"ה צבי פלאטא נ"י אבדק"ק קעלין אם רהיין יע"א, כאשר הוציא לאור ספרו היקר, קונטרס קונדיסין וצורת הפתח, וז"ל:

ירד אדוני לגנו ללקוט שושנים מבין ערוגות החכמה ובידו מאזני משפט לשקול בפלס סברות ישרות, עמוקות וטמורות, בכידין קונדיסין וחוטין מתוחין מקונדס שקורין (טעלעגראפהענלייסו) המקיפים עיר פרוצה סביב. מהו לסמוך עליהם משום ציה"פ להתיר הטלטול בתוך העיר, וסלקא לי' שמעתתא אליבא דהילכתא דלא מהני אומר אני כל דילדה אימא כוותי' תלד ואע"ג דאית לי' פירכא בקצת מקומות כאשר אבאר:

הנה בגוף דין זה ראיתי להגאון מו"ה שלמה קלוגר זצ"ל מבראדי בספרו שו"ת יוסיף דעת סי' כ"ו שהביא לאסור משום דלא נעשה לשם צוה"פ ובמג"א סי' תר"ל סק"ב הביא בשם הירושלמי דלא מהני לענין סוכה בכה"ג וכש"כ לשבת החמורה, ועיי' במג"א שם שציין

לסי' שס"ג סכ"ו, משמע נמי דדעתו לומר דגם לענין שבת לא מהני, אמנם הגאון זצ"ל הביא ראי' דמהני, מגמ' עירובין דף י"א ע"א דפליגי אמוראי לענין פיתחי סימאי ח"א דל"ל שקפי וח"א דל"ל תקרי, ואם איתא דכל שלא נעשה לשם צוה"פ לא מהני למה לא מפרש פיתחי שימאי בכה"ג דהוי רבותא טפי, א"וו דמהני הנה לדעת הגאון זצ"ל יהי' מגמ' זו ראי' אף נגד דעת התבו"ש בחי' בכור שור עירובין י"א דצוה"פ שהרחיקו ג"ט מן הכותל פסולה, דאל"כ למה לא מפרש פיתחי שימאי בכה"ג, אבל במחכת"ה קושיות כאלו לק"מ דהא איכא כמה גווני צוה"פ דלא מהני כגון צוה"פ מן הצד וצוה"פ שאינה בריאה לקבל דלת ולר"ל משום ר' ינאי צוה"פ שאין לה היכר ציר כדאיתא בעירובין י"א ב' ועכ"ח דס"ל להני אמוראי דפיתחי שימאי הכי הוויין ולא באופן אחר, דלשון שימאי היינו מקולקלים ושוממים ולא יפול לשון זה אלא על חסרון מפאת עצמו ולא מפאת הדין, ועיי' מנחות דף כ"ג ב' מאי פיתחי שימאי ח"א דלית להו תקרה וח"א דל"ל שקופי ע"ש, ופלא על הגאון זצ"ל איך פלטה קולמוסו ראי' כזאת:

והנה ראי' בכו"ש הנ"ל הוא מתוס' שם ד"ה איפכא שהקשה ר"ת תיפוק לי' משום לחי ותי' דנ"מ במבוי מפולש או ביתר מעשר ע"ש ולא קאמר דנ"מ ברחוק ג"ט מן הכותל דמצד לחי פסול ומשום צוה"פ כשר א"וו דאף לצוה"פ פסול ע"ש ולפענ"ד אין ראי' דאטו ר"ת כי רוכלא ליחשב וליזל מה שמצד לחי פסול ומצד צוה"פ כשר (א"ה כעת ראיתי שגם בתשו' חת"ס או"ח רס"י צ"א כ' כן ע"ש) דהא לשיטת ר"ת דפוסק כרבא דלחי העומד מאיליו לא מהני, בלא"ה משכחת לה דמצד לחי פסול כגון שלא הזמינו מתחלה לכך ומצד צוה"פ כשר, וא"כ אליבא דהלכתא שפיר קמבעי' לי' לש"ס איפכא מתי וא"כ לא הקשה ר"ת מיד, ואין לומר דלר"ת באמת י"ל דצוה"פ שלא נעשה מתחלה לשם צוה"פ לא מהני וכמו לחי העומד מאיליו דלא מהני, ועד כאן לא נסתפק המג"א אלא לדידן דקיי"ל כאביי אבל לר"ת דפוסק כרבא דין לחי וצוה"פ שוים בזה ז"א דא"כ אדפליגי אביי ורבא בלחי ליפלגי טפי בצוה"פ א"וו דבצוה"פ כ"ע מודו, ואפי' רבא דפליג בלחי ה"ט משום דס"ל לחי משום היכירא אבל בצוה"פ דלכ"ע הוי משום מחיצה ודאי מהני אפי' עומד מאליו ומה קשי' לי' לר"ת, א"וו ידע ר"ת דאיכא לאשכוחי כמה גווני דמצד לחי ל"מ ומצד צוה"פ מהני, אלא דמתרץ בפשוט יותר דנ"מ במבוי מפולש וביתר מעשר:

ובאמת צריך להבין כיון דצוה"פ מחיצה גמורה אמאי נימא דבעינן דוקא נעשה לשם צוה"פ, ועל צד הדוחק י"ל דה"ט דמג"א דאע"ג דצוה"פ הוי משום מחיצה מ"מ היכר קצת מיהא בעי וכ"כ האחרונים בטעמו דתבו"ש בצוה"פ הרחוק ג"ט מן הכותל וה"נ בנעשה שלא לשם צוה"פ ליכא היכירא, וממילא יש לפסול הנועלעגראפהעכלייטונג

לצוה"פ דכל הרואה יודע דלשם טעלעגראף הועמדו קונדיסין אלו ולא לשם צוה"פ וליכא היכירא, אבל נאמן עלי עדותו דמר הדר"ג שהביא בקונטריסו דף ט"ז בשם שבות יעקב ח"ב סי' מ' להכשיר צוה"פ העומדת מאילי' וש"מ דלא שמיעא לי' כלומר לא סבירא לי' סברא זו:

עוד כתב הגאון מהרש"ק בתשו' שם בשם חכם א' שרצה לאסור עפ"י מ"ש בתשו' אוהל יעקב סי' מ"ו ומובא בשערי תשובה סי' שס"ג סק"ה דאין לסמוך על הרבה צוה"פ זה אצל זה דאין דרך לעשות פתחים זה אצל זה ופיתחא כי האי סמוך לפתח אחר ממש לא עבדי אינשי יעו"ש ודברים של טעם הם, ומה שדחה הגאון ז"ל מגמ' ערוכה דנעץ ד' קונדיסין בד' פנות ומתח עליהם זמורה הוי רה"י, ומי עושה פתחיו כאלו להיות כל הד' כותלים כולן פתחים ובטכ"ח דלא אמרי' בכה"ג פיתחא כי האי לא עבדי אינשי זו דיחוי החוזר ונראה לפי מה שהוכיח הדר"ג נ"י בקונטריסו בראוית חזקות דבקעת בית חוורתן כרם מוקף מחיצות הוה וגם צוה"פ אינה מועילה בשום מקום אלא כשהיא עומדת בתוך פרצתות המחיצה, א"כ סברת אוהל יעקב במקומה עומדת דאין דרך לעשות פתחים סמוכים זה אצל זה כנראה בחוש דלא עבדי פיתחא כי האי סמוך לפתח אחר:

ומה"ט נ"ל לדחות הראי' שהביא הדר"ג בסוף קונטריסו לדעת התבו"ש דצוה"פ רחוק ג"ט מכותל פסולה מהא דר"י בעירובין דף י' מרחיק שתי אמות ועושה פס שלש אמות וכו' ואמאי לא אשמעינן ר"י גם הך תקנתא גבי מבוי שרחבה ט"ו אמה דליעבד צוה"פ ברוחב ג' אמות ולוקים לה ברחוב ב' אמות מן הכותל, ומדלא אשמעינן הך תקנתא ש"מ דצוה"פ שהפליגה גרע כוחה מן הפס ולא מהני כלל ע"כ ולפי סברת אוהל יעקב ראי' זו דחוי' דהא בצד הפס עומד פתח המבוי דפיתחא מיקרי כמבואר בכולא מסכתין וא"כ לא מצי ר"י להשמיענו הך תקנתא דליעבד צוה"פ ברוחב ג' אמות אצל פתח המבוי דפיתחא כי האי סמוך לפתח אחר ממש לא עבדי אינשי ולא מהני צוה"פ אצל פתח המבוי זה אצל זה:

אבל מצאתי בתשו' חת"ס או"ח רס"י פ"ז שהסכים עם הגאון מו"ה מאיר א"ש זצ"ל לענין פתחא על גבי מיא דאין לומר פיתחא כי האי לא עבדי אינשי אלא מה שמצינו להדי' אבל מסברא דנפשין אין לנו, וכ"כ בתשו' אמרי א"ש או"ח סי' כ' דאין להוסיף על מה שאמרו חז"ל וכיון שלא פירשו הקדמונים דין זה ליכא למיחש להכי ע"ש, וא"כ גם זה אין לנו לומר מסברא דנפשין דפיתחא כי האי סמוך לפתח אחר זה אצל זה לא עבדי אינשי כיון שלא מצינו הכי להדי' (א"ה לכאורה החת"ס סותר עצמו דבסי' פ"ז הנ"ל הסכים לד' הגאון ר"מ א"ש הנ"ל ובסי צ"א וכן בחלק ששי סי' ל"ד כתב מסברא דנפשי'

דפתח בלי היכירא לא עבדי אינשי אע"ג דלא מצינו להדי' בש"ס ופוסקים כן) ומעתה לא תשאר אלא איסורא דמר הדר"ג נ"י שכתב בקונטריסו בכמה מקומות דאין צוה"פ מתרת אליבא דכל הפוסקים אלא כשיש דפנות ולהשלים הפרצה. ולא להשלים דופן שלימה במקום שאין דופן כלל. לא לענין שבת ולא לענין כלאים. ובקעת בית חוורתן בעירובין י"א כרם מוקף מחיצות הוה אלא שנפרץ בו פרצה משני צדדים ושם נעץ ד' קונדיסין לשני צוה"פ והאריך מאוד לברר דבר זה בראיות ברורות כיתד שלא תמוט: הנה אמרין לפעלא טבא יישר כוחו אבל מה אעשה ודברי הרא"ש עומדים לנגדו. דז"ל הרא"ש שם ע"ב אר"ח צוה"פ שעשאה מן הצד פי' רב האי גאון כגון שעשאה מצדו של כותל דהוי לי' פתחא בקרן זוית דלא עבדי אינשי ופירושו אינו מובן דלענין כלאים שמתח זמורה ע"ג ד' קונדיסין לא משמע הכי וכו' ובקרבן נתנאל שם אות נ"ד כ' בכוונת הרא"ש ע"ג ד' קונדיסין לא משמע הכי דע"ג ד' קונדיסין ל"ה פתחא בקרן זויות ע"ש שחילק דברי הרא"ש לשני קושיות ומוכרח הוא דאל"כ לא ה"ל להרא"ש להאריך בלישנא כ"כ. ואם כדברי הדר"ג מאי קושי' לפי' רב האי גאון. הלא כיון דכרם מוקף מחיצות הוה שפיר יצוייר פתחא בקרן זוית בפירצה סמוך לכותל: שוב מצאתי בקונטריסו דמר דף ל"ו שכ' ראי' לדבריו מפי' הרי"ף בשם ר"ה גאון צוה"פ מן הצד נ"ל מצדו של כותל וא"א שלא הי' מחיצה כלל אלא כל הרוחות נעשות ע"י צוה"פ איך יצוייר ואיך ידומה פתחא בקרן זויות א"וו דהך שדה מוקף מחיצות הוה וכו' ואע"ג דפי' ר"ה גאון אינו מקובל להלכה אלא כפירש"י מ"מ גופא דעובדא כדקאי קאי ואהא לית מאן דפליג עכ"ל ופלא בעיני למה העלים הדר"ג עיניו הבדולחים מראות בדברי הרא"ש שהקשה קושייתו זאת לפי רב האי גאון ומדלא תירץ הכי ש"מ דפליג אהא דבקעת בית חוורתן מוקף מחיצות הוה והאיך כתב הדר"ג ואהא לית מאן דפליג. ומ"ש הדר"ג בקונטריסו דף ל"ד וז"ל. קשיא טובא בהך מעשה דבקעת בית חוורתן דהלשון מורה דגופא דעובדא ליה אלא חד אלא שנשאלה שאלה לשני ענינים ואפי"ה פירשו התוס' דלענין שבת לא נשאלה שאלה בבקעה. דבבקעה ודאי דלא מהניין ד' קונדיסין ודוקא בחצר ומבוי התירו ולענין כלאים התירו באופן אחר אלמא דתרי עובדי הוי מה שאין הלשון מורה כן ועכ"ח דתרי עובדי לא באו לפנינו חלא חד עובדא הוי וד' קונדיסין בלא שום מחיצה לא מהני גם לענין כלאים - הנה אין דורשין משמעות הלשון ואדרבה נ"ל להוכיח דתרי עובדי הוי ולענין שבת לא התירו בבקעה ולענין כלאים התירו והוא מלשונו הזהב של הרא"ש ז"ל הנזכר לעיל במה שכ' על פי' רב האי גאון ופירושו איני מובן דלענין כלאים שמתח זמורה ע"ג ד' קונדיסין לא משמע כן עכ"ל ואם איתא דחד עובדא הוי מה זה שדייק

הרא"ש דלענין כלאים הול"ל דלענין שבת וכלאים א"וו דלענין שבת לא התירו בבקעה ד' קונדיסין רק לענין כלאים וש"מ דס"ל להרא"ש דתרי עובדי הוי: ומה שהקשה הדר"ג במאי דמסיק הש"ס לעולם בעשר ומן הצד כלומר לעולם אימא לך דר"י לית לי' כרב וס"ל דביותר מעשר נמי מהני צוה"פ ולפי"ז בעשר אין צריכין לצוה"פ כמ"ש רש"י בסמוך ד"ה בשבת לא הא בעשר לכ"ע פתחא הוא. וקשה דמאי משני דהכא בצוה"פ מן הצד עסקינן ומשו"ה קאמר ר"י דלענין שבת לא התירו וליהוי נמי מן הצד. דל צוה"פ לגמרי מהכא הא אפילו בלא צוה"פ כשירה, הוא קושי' עצומה. לא ידעתי להולמה. והדר"ג כתב הך קושי' מיתרצא להרב המגיד אליבא דרמב"ם דבפרוץ מרובה אפי' בכעשר צריכין צוה"פ, הנה כמו דמתרץ קושי' זו לחד שיטה להרה"מ אליבא דרמב"ם כמו כן הוי מצי לתרץ לחד שיטה אחרת והוא לפי' הרי"ף בשם רב האי גאון דמן הצד דקאמר ר"ח היינו שעשאה בצידי של כותל ור"ל שנתן קנים סמוך לזוית כמ"ש הריטב"א או כמ"ש הדר"ג נפרצו המחיצות בקרנות זויותיהן ונעץ ד' קונדסין שנים בקרן זוית זו ושנים בקרן זוית שכנגדן באלכסון א"כ שפיר קאמר הש"ס בעשר ומן הצד דכיון שעשה האי פתחא בקרן זוית אף בעשר ל"ה פתחא וכדאמר ש"ס לעיל דף ו' ע"א מראשו נמי נימא פתחא הוא אר"ה ברי' דר"י כגון שנפרץ בקרן זוית וכ' הריטב"א ז"ל שם ופרקי' דלעולם בראשו ממש בעשר וכו' והכא כגון שנפרץ בקרן זוית. וכן אמר בש"ס לקמן דף צ"ד סע"א אמר רב לעולם בעשר וכגון שנפרצה בקרן זוית ועיי' שם ארש"י ד"ה אמרי בי רב וא"כ אש לפי' רב האי גאון. אלא שפירושו אינו מקובל להלכה. ולכך מה הועלנו נמי אם יתורץ לשיטת הרה"מ אליבא דרמב"ם כיון דלא קיי"ל כוותי' והאיך מצאנו ידינו ורגלינו בבית המדרש לפרש דברי הגמ' לפי"מ דקיי"ל להלכה:

ולחומר הנושא אפשר לומר לפי מ"ש בתשו' בית אפרים סי' כ"ה בשם אלי' רבה דלחי העומד חוץ לי' אמות לא מהני כ"א כשעומד בתוך פתח המבוי הרחב י' אמות יעו"ש נמצא דיש תרי גווני פתוח בכעשר (א) עשר אמות מצומצמות לא חסר אפי' משהו כגון כשהלחי עומד חוץ לי' אמות הרי כל העשר הוא פתוח ולא חסר אפי' משהו שיעור סתימת הלחי ובכה"ג אינו מתיר המבוי לטלטל בתוכו (ב) פתוח עשר אמות חסר משהו כשהלחי עומד בתוך י' וסותם הפירצה במשהו וא"כ שפיר קאמר הש"ס לעולם בעשר ר"ל בעשר מצומצם לא חסר אפי' משהו שהוא שיעור סתימת הלחי וכגון בלחי העומד חוץ לי' דלא מהני משום לחי ועשה צוה"פ מן ב' לחיים העומדים זה כנגד זה מן הצד ובדרב חסדא קמיפלגי כנ"ל. ועיי' תוס' י"א ד"ה איפכא ולק"מ כמש"ל. אך לא נתקררה דעתי בזה ועדיין צ"ע ליישב קושי' הדר"ג נ"י וכל המיישבה על נכון ישא ברכה מאת ה':

ומה שהקשה הדר"ג בקונטריסו דף כ"ו בדברי ר"י אליבא דרב עירובין י"א ע"א דאמר מדברי רבינו נלמד חצר שרובה פתחים וחלונות אינה ניתרת בצוה"פ וכו' אי אמרת דלרב בעומד מרובה ופירצה אחת יתירה מעשר לא מהני צוה"פ ובכעשר אין צריכין לצוה"פ ובפרוץ מרובה לא מהני צוה"פ אפי' בעשר ופחות מעשר א"כ אין דין צוה"פ נוהג כלל לענין שבת וא"כ אמאי לא אמר רב יוסף בקצרה מדברי רבינו נלמד דאין פאה מצלת לענין שבת והאריך ביישוב קושיא זו ואנכי לא ידעתי מדוע לא ניחא לי' להדר"ג במ"ש התוס' עירובין דף ע"ד ע"ב ד"ה מבוי דאע"ג דלרב אין מבוי ניתר בלחי וקורה. עד שיהו בתים וחצירות פתוחים לתוכו בצורת הפתח מיהו יכולין להתירו יעו"ש נמצא דלק"מ דמ"מ דין צוה"פ נוהג לענין שבת ובכעשר ובמבוי שאין בתים וחצירות פתוחים לתוכו: ואמנם נפלאתי בעיקר פי' הדר"ג בגמ' דנעץ ד' קונדיסין שהוא צוה"פ ככל צוה"פ בתוך פרצת המחיצה. א"כ מאי שנא דנקט נעץ ד' קונדיסין ומתח זמורה עליהם. בפשיטות הול"ל מעשה באדם אחד שעשה צוה"פ על ד' פנות השדה, וכי תואר צוה"פ אתי לאשמעינן, ומכ"ש שאין לפרש כן דברי השו"ע סי' שס"ב סעיף י' שכ' אם עשה צוה"פ אפי' לפירצה יתירה בעשר מותר ואפילו לא נעץ אלא ד' קונדיסין בד' רוחות ולפירושהדר"ג לא הו"ל לשנות את לשונו בתכ"ד מצוה"פ לקונדיסין ואם גם נדחוק עצמינו לומר דהשו"ע סרכא דלישנא דגמ' נקט. מ"מ בגמרא גופא קשה וכי לא ידעינן עד השתא תואר צוה"פ דאשמעינן שנעץ ד' קונדיסין ומתח זמורה עליהם וכל כי האי מילתא ודאי מוכח דליכא כאן אלא אומן ד' קונדיסין לחוד. וילמוד סתום מן המפורש דנעץ ד' קונדיסין בסוכה דף ד' ע"ב עיי"ש:

והנה מצאתי בפרמ"ג סי' שס"ג (משבצות סק"א) שכתב וז"ל:

ודע שאני מסופק בצוה"פ אי הוי מחיצה ד"ת ולחייב הזורק בתוכו בנעץ ד' קונדיסין ועליהם צוה"פ או צוה"פ מהני להתיר כרמלית ופרצה יותר מעשר דמה"ת הוי מחיצה מש"ה מהני צוה"פ ועיי' סי' תר"ל ס"ב וס"ג משמע צוה"פ לחוד לא מהני לסוכה ובס"ו נעץ ד' קונדיסין משמע אף דהניח למעלה קנה עליהם דלא מהני ועמ"א אות ט' כל מ"ה הוי מחיצה בסוכה מהני וכו' ש"מ לכאורה צה"פ לא מהני רק בכרמלית וכדומה הא למהוי רה"י גמור ע"י צה"פ לא צ"ע טובא עכ"ל. ובזה כבתה המדורה אשר הבעיר הדר"ג נ"י וללהב יצתה על הגאון בעל שואל ומשיב זצ"ל דהרי גם הפרמ"ג הכי ס"ל דצוה"פ לחוד מהני לכרמלית וכדומה כל דמה"ת הוי מחיצה ולא נחשוב לפרמ"ג ז"ל לקטיל קני באגמא שיאמר בהקיץ מה שאפי' בחלום חזיון לילה לא עלה על דעת ר"י כמ"ש הדר"ג כ"י:

ואשר תמה מר מהא דקרפף שלא היקף לדירה דאשמעינן בש"ס עירובין כ"ה תקנתא בתר תקנתא לעשותו מוקף לדירה מכאן ואילך. ואמאי לא אישתמט שום תנא או אמורא או פוסק עד האחרון שבאחרונים להשמיעני גם הך תקנתא להעמיד ד' קונדיסין בד' רוחות לפני המחיצה הישנה ברחוק ג"ט ולמתוח חוט ע"ג לשם צוה"פ כדי לעשות ההיקף מוקף לדירה מכאן ואילך עכ"ל, הנה המעיין בפרמ"ג סי' שס"ב באשל ס"ק י"ז יבין וישכיל בדעו ושכלו דגם לענין היקף לדירה מהני צוה"פ בד' רוחות דז"ל שם:

ועסי' שנ"ח במג"א אות ה' דצוה"פ ביותר מעשר מהני דליהוי מוקף נדירה וכו' ואי"ה בשס"ג בטו"ז סק"א וסס"י שם יבואר עוד ענין מחיצה ד"ת או דרבנן עכ"ל הרי שכתב דמהני צה"פ לענין היקף לדירה מכל רוחות דהרי ציין למה שכתב בשס"ג בטו"ז סק"א ושם כתב אותן הדברים שהעתקתי למעלה. וכן משמעות הפרי מגדים סי' שנ"ח באשל סוף סק"ה ע"ש וזה ברור:

ומה שחשש הדר"ג בנ"ד דהוי צוה"פ מן הצד הנה לא מיבעי' לדעת הטו"ז סי' שס"ב שאם החוט כרוך בקצה העליון מצדו ואינו בולט מהקנה ולמעלה כשר. א"כ כש"כ בזה אלא אף להחולקים עליו מ"מ בכה"ג שתוקע יתד בקנה ועלי' כורך החוט ודאי מועיל כמבואר בפרמ"ג שם ואי משום ההפסק מלבד החולקים על הטו"ז שם בגג אף גם הטו"ז לא כתב רק כשגג מפסיק והוי כאוהל ולא נופל בו עין הראות ופתחא כי האי לא עבדי אינשי אבל כאן ה"ה כצוה"פ גמור באין הפסק כלל וניכר ומחובר הוא גמור בעמודים וליכא מאן דמפקפק בכה"ג. וכדברים האלה כתב הגאון מהו' מרדכי זאב איטינגא זצ"ל מלבוב בתשו' מאמר מרדכי ע"ש, וראוי הוא לסמוך עליו כנודע לכל תוקף גדולת מרדכי, ואשר חשש הדר"ג בנידון דידי' דהטעלעגראף רחוק מאוד משפת סתימת הנהר אשר עליו אנו דנין להתירו ע"י צוה"פ ותלי' בפלוגתת התב"ש ותוס' שבת בצוה"פ הרחוק ג"ט מן הכותל, הנה בשעת הדחק ודאי כשר וישר לסמוך על דעת החולקים על התב"ש וכמ"ש בתשו' רע"ק איגר סי' ח"י. וגם בלא"ה נקל מאוד ע"י נטילת רשות משרי העיר לעשות עוד צוה"פ עד שפת הסתימה זהו מה שראיתי להציע לפני הדר"ג נ"י בענינים אלו והנני מצפה לתשובתו הרמה ידידו המכבדו ומוקירו כערכי הרם גרשון ה"ק שטערן מתגורר כעת פק"ק חוסט יע"א בין המצרים תרפ"ב לפ"ק סימן שס"ו (א) במחבר ס"ג הבית שמניחים בו העירוב וכו' ואם רגילים ליתנו תמיד בבית ידוע אין להם לשנותו וליתנו בבית אחר מפני דרכי שלום, וכ' המג"א סק"ז בשם המהרי"ק אפי' יש קצת טעם לשנותו אפ"ה אין משנין, בתשו' שערי צדק או"ח סי' ט' כתב דקשי' לי' למהרי"ק למ"ל טעמא דדרכי שלום תיפוק לי' משום חזקה מאחר שהחזיקו אנשי הבית במצוה זו א"א

ליקח מהם ומבניהם אחריהם כמבואר בחו"מ סי' קמ"ט סעיף ל"א וע"כ פי' דאף שיש קצת טעם לשנות מ"מ אין משנים מפני דרכי שלום (וע"ש עוד שהעלה דמדינא לא שייך במצות דין חזקה כלל רק מתקנ"ח מפני דרכי שלום ע"ש): (ב) עוד במג"א שם דאף במכר ביתו לאחר מניחין בו' מהראוי להעתיק דברי הספר שמן המאור מהגר"מ גלוגא ז"ל עיין בגיטין דף ס' ע"ב בגמ' אלא משום חשדא. ופי' רש"י הנכנסין לאותו בית ולא יראו שם את העירוב יחשדו את בני החצר שמטלטלין בלא עירוב עכ"ל, והתוס' כתבו אלא משום חשדא פי' ר"ת שלא יאמרו מפני החשד שחושדין אותו לגנוב פת של עירוב אין מניחים אותו שם עכ"ל, ונ"ל דהר"ת לא רצה לפרש כפירש"י דלפירושו קשה לפרש לשון המתני' מפני דרכי שלום דהא הטעם הוא שלא יחשדו לכל בני החצר ומה מחלוקת שייך בזה שוב ראיתי שגם בס' ברכי יוסף הרגיש בקושי' זו על רש"י ז"ל ותירוצו דחוק מאוד ע"ש וגם התי"ט דחק עצמו בפירש"י אבל לפי' ר"ת א"ש שהבעל הבית הראשון יריב עם שאר בני החצר שחושדים אותו כגנב [א"ה בשדה חמד מערכת ח' כלל נ"ד מביא בשם חכם א' דלרש"י אף ברבים איכא חשדא אמנם התוס' ס"ל דברבים ל"ש חשדא ע"כ פירשו דהחשד אינו לכל בני החצר רק לבעה"ב ע"ש]:

והרמב"ם בפי' המשנה שמפרש דלכך אין להם לשנות העירוב לפי שיש בזה הנאה לבעל הבית וכו' לפירושו ג"כ א"ש לשון המתני' מפני דרכי שלום שלא יריב עמהם בעה"ב הראשון לפי שמחוסר הנאה זו, ובחיבורי דברי מאיר בגיטין שם כתבתי דגם מהרמב"ם בחיבורו משמע כמ"ש בפי' המשנה מדכתב בפ"א מהלכות עירובין הלכה י"ו וז"ל ובית שמניחין בו עירוב א"צ ליתן את הפת ואם היו רגילין להניח בו אין משנין אותו מפני דרכי שלום עכ"ל מדסמכו זה לזה משמע דהכל חד טעמא הוא [א"ה יפה כתב בס' תכלת מרדכי על התוספתות דהרמב"ם למד זה מתוספתא פ"ה דעירובין דתנא בית שמניחין בו עירוב א"צ להפריש ככר ואח"כ מיד תנא מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום ע"ש] ובתוס' חדשים בגליון המשניות הקשה על הרמב"ם אמאי לא מפרש משום חשדא דאיתמר בש"ס וכתבתי שם בחיבורי דאפשר דהרמב"ם הי' לו הגירסא בגמ' אלא משום הנאה, וראיתי עכשיו בס' מחצה"ש כ' ג"כ הכי, ועוד כתבתי שם דהרמב"ם מפרש משום חשדא שהבעה"ב יחשוד לבני החצר שעושין כן כדי שלא יהא לו הנאה מהם ומתוך כך יבואו לידי מחלוקת וראיתי עתה שהא"ר בס"ק ז' כ"כ בשם ס' רצוף אהבה [א"ה גם בקרבן נתנאל פ"ה דגיטין אות מ"ד כתב כן ע"ש]:

העולה מזה בהך דינא דמכר הבית לאחר לדעת ר"ת לא שייך חשדא כיון שלא הי' אצל הקונה מתחלה מה"ת יאמרו שחושדים אותו כגנב, וגם להרמב"ם לא שייך לומר שיבא

לידי מחלוקת כי הקונה לא זכה עדיין בהנאה זו מעולם, ומ"ש המג"א דיש לדקדק כן גם להרמב"ם מדהפריך הגמ' משיפורא דהוי בי רבא, היינו לדעת המקשה דהי' סבר משום כבוד, אבל לדעת המתרץ לא כן הוא, וא"כ הוי דעת רש"י יחיד לגבייהו, ובפרט לדעת רש"י קשה לפרש לשון המתני' מפני דרכי שלום משא"כ לר"ת ולרמב"ם עולה יפה וא"כ יפה כתב ראב"ח שאין בידינו ראי' שיזכה הקונה בזה:

ועוד ראי' ברורה שלא יזכה בה הקונה מהירושלמי פ"ה דגיטין [א"ה גם בעירובין איתא כן בירושלמי] שכתב מערבין בבית ישן א"ר אבין ובדיור ישן הוא מתניתא עכ"ל ופי' הקרבן עדה ובדיור ישן איירי מתני' שדר בו עתה מי שהי' דר בו בראשונה ומשום חשדא עכ"ל ובתוס' של קרבן העדה שם כתב דמסוגיין של הירושלמי מוכח כפי' ר"ת דלפי' רש"י אין חילוק בין דיור ישן לחדש, ותמה על המג"א שהקשה מפירש"י ותפסו לעיקר הא לפי' ר"ת ודאי אם מכר הבית אין מניחין בו ואיך לא ראה דברי הירושלמי דמפורש כר"ת לכן נ"ל ברור לדינא דבמכר ביתו אין מניחין בו עירוב עכ"ל, ובאמת גם לדברי הרמב"ם א"ש דברי הירושלמי דדוקא בדיור ישן שזכה כבר בהנאה זו אבל צ"ל דהירושלמי פליג אגמ' דידן דמשני משום חשדא [ואפשר עוד ליישב שיטת רש"י ועיין בא"ר ס"ק ז'] ועכ"פ כיון דלדעת ר"ת ורמב"ם אין אנו צ"ל דהירושלמי פליג אגמ' דידן א"כ בודאי קיי"ל כהירושלמי ודו"ק עכ"ד הס' שמן המאור ויען שהס' הזה לא שכיח כלל ע"כ העתקתי דבריו היקרים:

ג ברמ"א ס"ג והמנהג בזה"ז להניח העירוב בבהכנ"ס וכן נהגו הקדמוני' ונ"ל הטעם דעירובין שלנו יש להם דין שיתוף וא"צ להניח בבית דירה בטו"ז ומג"א ובתשו' ח"צ סי' קי"א הולידו מזה דכל שאין יכול לטלטל כיון שאין עירוב מבואות שוב לא מהני העירוב המונח בביהכנ"ס -- ובתשו' שואל ומשיב מהדורא שתיתאי סי' ג' חולק ע"ז וכתב דדוקא כשמניח העירוב בבית שאין לכל הקהל שותפות בו רק ע"י העירוב, שם צריך שיהי' בית דירה ושיהא מותר לטלטל לשם, משא"כ ביהכנ"ס דבאמת שייך לכל הקהל יש להם שותפות בו פשיטא דמותר להניח שם העירוב אף שאינו בית דירה וא"כ ניהו דא"י לטלטל לשם מ"מ אנו בשביל זה נתבטל השותפות שבביהכנ"ס וכו' וכו' ובזה אני אומר בטח ליישב גם מנהג האמבורג שזכר הח"צ סי' קי"ב שמניחין העירוב בהרבה בתי כנסיות שבעיר והוא ערער ע"ז דבשני בתים פשיטא שאין העירוב כלום, ולפמ"ש א"ש דכבר כתבתי דבהכ"נ חלוק משאר עירובי חצירות דשם צריך שיהי' נעשה השותפות בבית ע"י עירוב לכך בעי שיהא מונח הכל בבית אחד אבל בביהכ"ס שהשותפות ברור א"כ אדרבה בכל בהכנ"ס שמתפללים שם ויש להם מקומות שם עדיף טפי שכל

בהכנ"ס יש לה שותפות יותר חזק ממה שיש לבהכנ"ס אחת אף שמשותפת לכל העיר, ובפרט שאנו יוצאין וסומכין על שתוף במקום עירוב, ובשותפות יותר אלים כשהיא באותה בהכנ"ס שמתפללים בה ובפרט באותן עיירות שבהכנ"ס חלוקים בתפלתם כמו אשכנזים וספרדים וכדומה שכל אחת יש לה ענין וקיבוץ בפ"ע וא"כ פשיטא דהבהכנ"ס שלהם הוא המשתף אותם וז"ב עכ"ל -- ובענין מנהג האמבורג הנ"ל, עיי' בס' בית מאיר כאן שמשיג על החכ"צ וכתב דהעירוב בב' בתי כנסיות אינו בכלל חולק את עירובו. ועיין בתשו' מהר"מ שיק או"ח סי' קע"ו, ובס' מתא דירושלים לירושלמי פ"ו דעירובין הלכה ז' ובס' אשל אברהם להגאון מהרא"ד ז"ל מבוטשאטש בריש סימן זה ותמצא כי שלשת הרועים נתכוונו לדבר אחד ליישב המנהג האמבורג עפ"י דברי הגאון אבן העוזר ז"ל [וע"ע בתשו' מהר"ם שיק חאו"ח סס"י קע"ה שכ' ב' טעמים חדשים על מה שקבעו הקדמונים להניח העירוב בביהכנ"ס]: ועיין בשערי תשובה לעיל סי' שס"ה סק"ב שהביא בשם נוב"י תנינא סי' ל"ט בעיר שנחתם הבהכנ"ס משרי המדינה עבור מס אין לסמוך על העירוב המונח שם. הנה בתשו' בר ליואי חאו"ח סי' י"ב חולק על הנוב"י הנ"ל ומדחה ראיותיו והעלה דשפיר יכולין לסמוך על העירוב בכה"ג ע"ש [ועיין בהגהות מנחת פתים לקמן סי' שצ"ד הערה חדשה לפי פסק הנוב"י]. (ד) במחבר ס"ז אם אחד מזכה לכולם יכול לערב בפרוסה, בס' קיצור שו"ע כלל צ"ד כ' דנראה לו לכתחלה גם אם מערב משלו אין לערב בפרוסה ובהערותיו פני אדם כ' הטעם לזה, וכן מצא אח"כ בהגהות אשר"י פ"ב דביצה סי' ז' ע"כ, וחידוש שלא ראה שהפרמ"ג כ' כן במשבצות סק"ו בשם הא"ר ע"ש:

סימן שסז

א ברמ"א סוף הסימן מי שאינו רגיל לערב ועירב עם בני חצר וחזר מעירובו צריך לחזור ולזכות אבל אם רגיל לערב הוי עירוב בעל כרחו, ובמג"א סק"ה כ' דזו דוקא לדעת הי"א שבני החצר נוטלין בע"כ אבל לסברא הראשונה לעולם אין יכולין לערב בלא דעת אשתו, וצ"ע דבפ' חלון כ' הרא"ש דלעולם בעינן דעת אשתו וכו' ובראש פ' הדר כ' כמ"ש רמ"א כאן שבני חצר נוטלין בע"כ וא"כ סתרי אהדדי, ובתשו' בית יצחק יו"ד ח"ב בקו"א סי' ח' מביא דבעצי אלמוגים מיישב קו' המג"א דמ"ש הרא"ש פרק חלון דל"מ בע"כ היינו לעשות מתחילה עירוב בע"כ אבל בשכבר עשו עירוב והעירוב בידם והוא רוצה לחזור כיון דכופין עפ"י ב"ד לעשות עירוב כש"כ שאינו יכול לחזור דהם מוחזקים עיי"ש, ודע דבהגהות מנחת פתים הקשה לדעת הי"א שבני החצר נוטלין ממנו עירובו

בע"כ אפי' בלא דעת אשתו, הא קיי"ל המקפיד על עירובו אינו עירוב ואיך מהני עירוב בע"כ, ובשלמא לסברא הראשונ' אמרי' דאשתו כגופו וחשיב דעתה כדעתו אבל לדעת הי"א קשה, ולחומר הנושה נ"ל דאם רגיל לערב עמהם יש לבני החצר אותו כח שיש להב"ד באינו רגיל, וכמו דב"ד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני (עיי' תוס' שבת) באינו רגיל, ה"ה דבני חצר כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ברגיל, וכל כי האי גוונא לא חשיב בע"כ כמ"ש הרמב"ם בפ"ב מגירושין גבי גט מעושה ע"ש וכנודע, [ועיי' בטו"ז סי' שפ"ב ס"ק י"ב דמשמע מדבריו כמ"ש]:

סימן שסח

א במחבר ס"ד נתמעט מכשיעורו אחר שנכנס שבת ראשונה ונשתייר בו אפי כ"ש כשר אף לשאר שבתות, בירושלמי פרק חלון הלכה ח' אזוב שהזה בו פעם א' כשר מכאן ואילך שיריים אוף הכא כן, ובתוס' קרבן העדה הקשה דמשמע הכא שעכ"פ יצאו בעירוב שבת א' אבל אם נחסר בשבת ראשונה לא הוי שירי עירוב דומי' דאזוב ובשו"ע סי' שס"ח כתב דאפי' אם נחסר אחר כניסת שבת ראשונה הו"ל סירי עירוב ע"ש. ולפענ"ד י"ל בפשיטות דכל שכבר נכנס שבת זמן מה הרי כבר סמכו פעם א' על הערוב להיות מותר לטלטל על ידו מבתים לחצר א"כ הוי דומי' דאזוב שהזה בו פעם א' ומיקרי שפיר שירי עירוב [דמה לי אם סמכו על העירוב כל השבת או מקצת שבת עכ"פ כבר סמכו עליו פעם א' והוי שפיר דומי' דאזוב ועיי' בביאור הגר"א ז"ל]:

ב ברמ"א ס"ה וזה טוב יותר וכו' והטו"ז בסק"ד כתב עלי' ולעד"נ דיותר טוב לערב כל ע"ש וכו' ועיין בס' מעשה רב מהגר"א ז"ל אות קמ"ג כתב עירובי חצרות אין לסמוך על המצה שבבהכ"נ והנכון להניח בכל ע"ש ולברך מחמת חשש מילבין ועוד כמה חששות עכ"ל [ועיי' בשערי תשובה סי' שצ"ד סק"א בשם שיורי ברכה]:

סימן שסט

א במחבר ס"א הנותן מעות לנחתום [נ"ל דחסר בטוש"ע תיבות או לחנוני דו"ק ותשכח] וכו' אינו עירוב (דמעות אינן קונות) אבל אם אמר לו ערב לי קנה עירוב, ובטו"ז סק"ב הקשה ממ"ש הרא"ש גבי המשאיל טבעת לאוהבו לקדש בו אשה אנן סהדי שדעתו ליתנו בכל יפוי לשון שמועיל ואם לא יועיל לשון שאלה יתנהו במתנה ע"מ להחזיר א"כ ה"כ נימא דאף שאמר זכה לי נתכוין בלשון דמהני כגון ערב לי. והנה ראיתי בס' מתא דירושלים לירושלמי עירובין דכ' דהברכי יוסף מיישב קושי' הטו"ז, דשאני בנותן

מעות לחנוני דהוי מחוסר מעשה משיכה, לא מהני לאשוי' מעשה עכ"ד בקיצור (והס' ברכ"י אינו בידי כעת), ואולי יש ליישב קושי' הטו"ז עפ"י מ"ש בתשו' שערי צדק לאו"ח (חידושי סוגיות סי' כ"ה) דדוקא בשאלה ומתנה לזבן ע"מ להחזיר דחד ענין הוא מתקנין לשונו כאלו אמר לשון טוב, אבל הא וודאי לא נאמר מחמת האומדנ' לשנות הענין ממה שאמר וכו' ע"ש, וה"נ איך נימא בשואל מחבירו לעשות איזה ענין עבור מעות דכוונתו בחנם הא זהו ענין אחר לגמרי ואם יזכני ה' עוד אדבר מזה במק"א: (ב) במג"א סק"א הקשה אמאי אמרי' הכא בעירוב מעות איכן קונות ובחו"מ סי' קצ"ט כ' הרמ"א דהקונה יין לקידוש קנה במעות דבמקום מצוה העמידו דבריהם על דין תורה דומי' דד' פרקים ע"ש שהניח בצ"ע, ובק"נ וכן כתב כאן בנתיב חיים דלק"מ דקידוש על היין סמכו על הקרא זכור את יום השבת לקדשו והוי כעין דאוריתא משא"כ עירובי חצירות וכן מחלקין תוס' להדי' בשבת דף ל"ד בד"ה ל"ק בהך מילתא בין עירובי תחומין ובין עירובי חצירות ע"ש עכ"ל, והנה עיינתי בתוס' שם וראיתי שכתבו דבעירובי תחומין מחמרינן משום דאית להו סמך מן המקרא יעו"ש ומזה הוליד בעל קרבן נתנאל סברתו לחלק יצאה בין יין קידוש לעירובי חצרות, אמנם עדיין לא יצא ידי חובת ביאור איך יתיישב קושי' מג"א לדעת הרמב"ם דמפרש שנה דנותן מעות לחנוני בעירובי תחומין כמבואר כאן בב"י והלא עירובי תחומין דומה ממש ליין קידוש והדק"ל, ואולי מטעם זה תפס הרמב"ם בפי' המשניות טעם הירושלמי דשאני חנוני דאיכא למיחש שמא ישכח ויוציאנו ופי' הקרבן עדה (פ"ז דעירובין הלכה י') שאני חנוני דחיישינן שמא ישכח ויוציאנו דהחנוני טרוד ויוציא מעות אלו ולא יערב עליו (פי' דהנותן יבא לידי מכשול שיסמוך על החנוני שעירב ובאמת הוציא המעות ולא עירב עליו) וממילא ל"ק קושי' המג"א דכאן טעמא רבה איכא לדבר שלא יקנו המעות ומשא"כ ביין קידוש:

ג ומריש הוה אמינא ליישב בזה ולפרש לשון הירושלמי בשמעתין התמוה לכאורה מאוד וז"ל רבי אבהו בשם ר' יוחנן זאת אומרת שהמעות קונות דבר תורה (כן גורס בקרבן העדה) מעתה אפילו בא לו אצל החנוני שנייא הוא שמא ישכח ויוציאנו, ולכאורה ק' מאוד ומה בכך שמעות קונות ד"ת הלא מדרבנן אינו קונה אלא דהירושלמי ה"ק זאת אומרת מדקתני בסיפא ומודים בשאר כל אדם שזכו לו מעותיו ש"מ שמעות קונות ד"ת ובמקום מצוה העמידו דבריהם על ד"ה וע"ז מקשה הירושלמי מעתה אפי' בא לו אצל החנוני נימא דמעות קונות וכקושי' המג"א וע"ז מתרץ שאני חנוני דטרוד הוא וחיישינן שמא ישכח ויוציא המעות ולא יערב עליו ונמצא שיבא הנותן לידי מכשול והוא פי' יפה לכאורה, אלא דלפי"ז יקשה לן טובא מ"ש בירושלמי אח"כ מודין בשאר כל אדם שזכו

לו מעותיו שכן החנוני מזכה להן על ידי אחר ופי' הק"ע הא דמודים חכמים בשאר כל אדם שזכו לו מעותיו שכן החנוני עצמו אם זיכה להן ע"י אחר מהני כ"ש אם נתן מעות לאחר דמהני ע"ש, ולהנ"ל תיפוק לי' דבשאר כל אדם שאינו טרוד וליכא למיחש שמא ישכח ויוציא המעות בלא"ה המעות קונות כמו ביין קידוש (ודוחק לומר דהירושלמי הנ"ל אזיל אליבא דר' חיננא או אליבא דרב דס"ל משיכה מפורשת מה"ת כמ"ש שם בירושלמי זאת אומרת שאין המעות קונות ד"ת) וע"כ דברי הירושלמי צריכים ביאור, שוב ראיתי בישועות יעקב כאן כתב ג"כ דהרמב"ם בפי' המשנה נקט טעם הירושלמי, אך מ"ש לפרש דברי הירושלמי במחכ"ת הרמה הוא פי' זר ואינו מסכים עם לשון הירושלמי ואינני רוצה להאריך יותר בזה:

ד ועל קושיית המג"א ראיתי איזה תירוצים והנני מעתיק אותם כאן (א) כתב בס' כרם שלמה (ובאמת כבר קדמו בזה בס' אלי' רבה עיי"ש בקיצור כדרכו בקודש) דגבי קידוש תיקנו דמעות קונות דלפעמים לא יהי' למוכר יין מבעוד יום ולא יכול הלוקח לקנות בשאר קנין לכן הקילו בי' דמעות קונות כדי שיעשה המצוה, אבל הכא בעירוב בדיבור קל שיאמר ערב לי ובאמירה בעלמא יכול להשתתף לא תקנו עכ"ל (ב) בספר המקנה ח"ב (כלל כ"ח פרט ו') מביא בשם ידידו המאוה"ג מו"ה עמרם גרינוואלד זצ"ל דעד כאן לא אמרו חכמים במקום מצוה שקנה רק לענין שמחוייב ליתן ואינו יכול לחזור בו, אבל שיהי' נקנה לו גוף החפץ זה לא אמרו, לפי"ז גבי יין קידוש ודאי דצריך ליתן לו, אמנם גבי עירוב דנימא שיקנה לו כבר גוף החפץ שיהי' יכול לערב עבורו כה"ג לא תיקנו עכ"ל, וכתב עלי' הגאון המחבר זצ"ל שמצא גם תפארת ישראל על משניות כן אמנם הקשה ע"ז כי בד' פרקים העמידו דבריהם על ד"ת ושם אם מת מת ללוקח ונראה שקנה גוף החפץ (ג) עיי' בס' ישועות יעקב כאן סק"ב ודבריו דחוקים, ואשר אנכי אחזה ביישוב קושי' מג"א הוא עפ"י מה שחידש הגאון כתב סופר ז"ל בתשו' חיו"ד סי' ק"ס בד"ה ולולי דמסתפינא וכו' הא דהעמידו חכמים על דין תורה בד' פרקים היינו דוקא בגוונא דאיירי מתני' שאין לו ללוקח רק חלק בבהמה כדמפרש אפי' שור שוה אלף דינרים ואין לו ללוקח אלא דינר, א"כ ליכא פסידא ללוקח דאין לחוש שיאמר נשרף חלקך דהא המוכר טרח ומציל בשביל חלק שלא מכר, על כן אף דבכל ימות השנה משום לא פלוג אמרו דלא קנה בלא משיכה, וכמ"ש גם הגאון מליסא ז"ל בנתיבות סי' קצ"ח אות ד' ובס' לב ארי' חולין דף פ"ג יעו"ש] אבל בד' פרקים העמידו על הדין דניחא לי' ללוקח דנקני דהא אין לו פסידא אבל בלוקח שקונה בהמה כולה ממוכר טבח בכה"ג לא העמידו על הדין, דיצא שכרו דיש לו בשר, בהפסידו שיאמר נשרף בהמתך, וכן נראה מלשון הרמב"ם

וביותר מלשון הטור סי' קצ"ט שכתב פירוש כגון שור שוה אלף וכו' מדכתב פי' משמע דוקא כה"ג אבל כל הבהמה לא ועיין סמ"ע שכ' וה"ה אם קנה כל הבהמה ולפענ"ד יש מקום לומר דוקא כשלא קנה כל הבהמה מטעם שכתבתי עכ"ל הגאון כתב סופר ז"ל - ולפי"ז י"ל ה"ה ביין קידוש דוקא בקנה מדה אחת ושאר כל היין נשאר למוכר ול"ש נשרף יינך, אבל בקנה כל היין באמת אין מעות קונות, ובזה א"ש מה דנקט הרמ"א דוקא יין לקידוש ולא נקט נמי פת דהא מקדשין נמי על הפת, ובאמת הקצוה"ח ז"ל כתב שם דה"ה נמי פת, אבל להנ"ל בדיוק נקט הרמ"א דוקא יין דבזה אין חשש שיאמר נשרף יינך אבל בקנה חלת לחם דשייך נשרף פתך בכה"ג לא ניחא לי' ללוקח דנקני - וממילא מיושב קושו' המג"א דהא כאן מיירי שהחנוני מוכר כל הככר לבני החצר כמבואר בטוש"ע והוא נותן לו מעות שיהי' גם לו חלק בו ואם נימא מעות קונות אזי יש לחוש שיאמר נשרף ככרך ובכה"ג ודאי לא ניחא לי' ללוקח דליקני ולא העמידו דבריהם על ד"ת וא"ש:

סימן שע

א במחבר ס"א הדר בבית שער וכו' אינו אוסר על בני החצר שאינם חשובים דירה - כ' בס' חיי אדם כלל ע"ג אות א' בסופו. נ"ל שבית שאין בו ד"א על ד"א הדר שם א"צ עירוב ואינו אוסר וצ"ע. ומאי דמיבעי' לי' לחיי אדם פשיטא לי' לפר"מ באשל סק"ב שאינו אוסר דבעינן בית דירה ע"ש [שוב ראיתי שהוא רש"י מפורש בסוכה ג' ע"ב ד"ה דלא חזי לדירה ע"ש]: (ב) במחבר ס"ב דברים שאינם ניטלים בשבת וכו' הנה בלח"מ פ"ד מה' עירובין הלכה י"ד הקשה על הרמב"ם שכ' אבל אם נשאר לו בכל בית מהן כלים שמותר לטלטלן הואיל ואפשר שיוציאם היום ולא ישאר לו שם תפיסת יד הרי אלו אוסרין עליו עד שיעכבו אמאי לא נימא כיון שהותרה מקצת שבת הותרה כולה כמו בא' מבני חצר שהניח ביתו והלך ושבת בחצר אחר שכתב הרמב"ם שכל שהסיח דעתו ה"ז אינו אוסר וכתב הרה"מ אפי' שנמלך וחזר באמצע השבת ה"נ נימא הכי כיון שהסיח דעתו מלהוציאן אעפ"י שיוציא אמאי אסור כיון שהותרה הותרה והניח בצ"ע, ותי' בס' נשמת אדם כלל ע"ג דכל כלים שמותר לטלטל בשבת אין אדם מסיח דעתו מהם מלהשתמש ודומה לגוסס בסוף סי' שע"א ולמבוי שנפלו קורותיו בשבת סוף סי' שס"ה דכל שאינו עשוי לעמוד כל השבת ל"א הואיל והותרה, ולעד"נ (וכן מצאתי אח"כ בעזהי"ת בס' תוס' שבת סי' שע"א ובס' הקובץ על הרמב"ם) דבלא"ה הוא קולא גדולה שיועיל תפיסת ידו דליהוי כאלו הוא דר שם לכן לא רצו להקל טפי מזה דהבו דלא

להוסיף עלה, ועוד דהסיח דעתו במחשבה לא מהני רק בעינן שיאמר בפירוש שהסיח דעתו כמ"ש הק"נ (וכ"כ בנתיב חיים סי' שע"א על הטו"ז שם) א"כ כל היכא דלא אמר בפירוש שהסיח דעתו מלהוציאן אין להתיר:

ג במחבר ס"ג אבל מי שיש לו מלמד או סופר בביתו וכו' אינם אוסרים - בקרבן נתנאל פ"ו דעירובין אות צ"א כ' בטעמא דתוס' והרא"ש כיון דמצות הללו כתיבת תורה ולימוד תורה ולשנן לבניו מוטלים עליו והוא מחזיק אותם המה כשלוחיו מ"ה שלוחו של אדם כמותו ונגררים אחר בעה"ב ע"ש, ולולי דבריו הי' נ"ל דאין כוונת התוס' והרא"ש על סופר שכותב ס"ת אלא כוונתם כמ"ש בכמה דוכתי דסופר היינו ת"ח, סופר מברך ובור יוצא וכהנה טובא, וקאמרי דמי שמחזיק ה"ח בביתו ללמוד (וכמנהג הגבירים שמחזיקים ת"ח בביתם וכל מחסורו עליהם) אינו אוסר עליו כנלע"ד:

ד בטו"ז סק"ו מעתיק דברי התוס' עירובין דף ע"ב ע"א ד"ה ומודין שכתבו שני טעמים וכתב ע"ז בשם ב"י שעיקר ההיתר בצירוף טעם השני דוקא (דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו) ואין לסמוך להתיר משום טעם הראשון במקום שאין שם שייכות טעם השני עכ"ל וקשה לי דהא בפסקי תוספות עירובין דף הנ"ל העתיקו רק טעם הראשון של התוס' כיון שבתוך הבית משתמשים באפיי' ובישול ומשמע דטעם זה הוא העיקר וצ"ע: (ה) במחבר ס"ח המתארח בחצר אפי' נתארח בבית בפ"ע אם לא נתארח דרך קבע אלא לל' יום או פחות אינו אוסר על בני החצר וכו', והגאון בעל אבן העוזר חולק ע"ז והביא ראיית דאורח שיש לו חדר מיוחד לאכול שם ה"ז אוסר על בני החצר מיד ודלא כשו"ע, ובס' קיצור שו"ע כלל ציד אות י"ד הביא דעתו בשם י"א וכתב עליו וכן יש להחמיר לכתחלה ויש להם לערב בלא ברכה יעו"ש, אמנם גאון עוזינו בעל בית מאיר ז"ל השיג כאן על אבן העוזר וסיים בזה"ל לכן לענ"ד מכל דברי האבן עוזר איני רואה מקום להחמיר נגד הש"ע וכו' ע"ש:

סימן שעא

א במחבר ס"ב ישראל בן חצר זו שהלך לשבות בחצר אחרת ואין דעתו לחזור בשבת ואח"כ כמלך בשבת וחזר אינו אוסר, והטעם משום הואיל והותרה הותרה עיי' במג"א סק"ג -- ובתוס' קרבן העדה לירושלמי פ"ח דעירובין הלכה ה' הקשה דמבואר שם בירושלמי ביכול לבוא ע"י עירוב אי נמי עבר ובא בשבת אמר מר עוקבן בשם רב הלכה כר"מ א"כ מפורש דבחזר בשבת הלכה כר"מ דא' עכו"ם וא' ישראל אוסר והניח בתימא יעו"ש - והיטב אשר דבר הגאון בעל ישועות יעקב דאין ראי' כלל מהירושלמי לדידן

דבירושלמי רב אמר לה ורב הא לית לי' הואיל והותרה הותרה כמבואר בעירובין צ"ג ע"ב גבי כותל שבין שתי חצירות שנפל יעו"ש אבל לדידן דקיימ"ל הואיל והותרה הותרה יפה פסק בשו"ע דאינו אוסר אף בחזר ודפח"ח [מ"ש בק"נ ובנתיב חיים על הטו"ז סק"א הוא כתוב גם בס' חמד משה ע"ש]:

סימן שעב

א בטור ריש הסימן חצר שפתוחה לחצר אחרת יכולין לטלטל מזה לזה וכו' וכתב הב"י ומ"ש רבינו חצר שפתוחה לחצר אחרת ל"ד פתוחה דאפי' אינה פתוחה לחצר אחרת נמי מותר לטלטל ממנה לחצר אחרת ע"י גג וקרקף שביניהם אלא אורחא דמילתא נקט דכשהוא פתוח מטלטלין מזו לזו ע"ש, והב"ח כ' עלי' ולא נהירא אלא האמת דהטור כתב כן בדרך לא זו אף זו ע"ש, ונ"ל דהב"י מיאן לפרש כן משום דכלל מוסכם מכנה"ג ושלחן גבוה (עיי' שדה חמד כללי הפוסקים סי' ט"ז אות ס') דאין שייך לומר בפוסקים לא זו אף זו ע"ש:

ב במחבר סט"ו הי' אילן בצד הכותל ועשהו סולם לכותל אם רצו מערבין אחד אבל אם עשה אשירה סולם לכותל אין מערבין א' מפני שאסור לעלות עלי' מן התורה שהרי אסורה בהנאה דין זה לקוח מהרמב"ם פ"ג מעירובין ה"ח ושם ביאר יותר דאילן כשר יען דרק איסור שבות הוא שגרם לו שלא יעלה באילן ע"ש - ובס' תוס' שבת הביא בשם הלבוש דכ' הטעם דאילן הוא איסור דרבנן אבל אשירה אסור מה"ת וכ' עלי' רש לפרש כוונתו דר"ל כיון שאינו אלא מדרבנן לא גזרו על שבות בין השמשות והא דסיים דאשירה הוא מה"ת קושטא דמלתא נקט אבל ה"ה אם לא הי' אסורה בהנאה אלא מדרבנן נמי לא הי' מהני למיהוי פתח (וכ"כ בהגהות רעק"א ע"ד המחבר) והפרמ"ג באשל ס"ק כ"ה הניח זה בצ"ע קצת ע"ש -- ולענ"ד האמת יורה דרכו דהרמב"ם והלבוש מחלקין בין איסור דרבנן דזה לא מיקרי פסולו בגופו והוי שפיר פתח משא"כ איסור דאורייתא הוי פסולו בגופו ולכך לא הוי פתח. והוא עפ"י מה שהעלו האחרונים דאיסורי דאורייי' הוי איסור חפצא אבל איסורי דרבנן לא הוי אלא איסור גברא, א"כ אילן דאסור לעלות עליו ל"ה אלא שבות א"כ האיסור אינו קשור בהחפץ ולכך הוי שפיר פתח, אבל אשירה דאסור לעלות עלי' מה"ת א"כ החפץ אינו ראוי, לכך מיקרי פסולו בגופו ולא מחמת דבר אחר ולא מיקרי פתח (והעירני לדבר זה הגאון מו"ה גרשון חנוך ז"ל מראדזין שכ' בקונטריסו דלתות שער העיר דף ל"א בהביאו פלוגתת הרמב"ם והרא"ש דכאן ה"ל. ושמעינן מדברי כולם דשאני מניעה דמחוסר מעשה בגופו למניעה מצד דבר אחר שגרם לו ורק דמר

סבר דאיסור שבת שגרם לו הוי בזה כמחוסר מעשה בגופו ומר סבר דמה דאסור בהנאה חשוב כמחוסר מעשה בגופו עכ"ל) כנלע"ד ברור ב"ה:

ג במג"א סוף ס"ק כ"ד (עסי' שע"ד דנסתם הפתח בשבת אמרי' הואיל והותרה הותרה). ובהגהות רע"ק איגר הקשה דבכה"ג דעומד לסתור לא אמרינן הואיל והותרה הותרה ע"ש. ועיין בתוס' שבת ובמחצית השקל שתירצו. ועיין בתשו' רבינו עקיבא איגר סי' י"ד שכ' ג"כ כהמחצה"ש. ועיין עוד בתשו' מהר"ם שיק או"ח סי' קע"ה מ"ש בזה [מ"ש בנתיב חיים על המג"א ס"ק כ"ח זה ליתא וכו' הוא כתוב גם בס' חמד משה ע"ש]: (ד) במחבר סי"ט גדיש של תבן שבין שתי חצירות אם הוא גבוה עשרה כל א' מערב לעצמו נתמעט בחול מעשרה צריכים לערב ביחד ובעוד שלא נתמעט אסור לשום א' מהן ליתן לתוך קופתו בשבת להאכילה לבהמתו וכו' - ובטו"ז סק"י כתב ב"י הא דנזכר כאן נתמעט בחול וכו' ומו"ח ז"ל כתב טעם אחר דנתמעט בשבת כיון שהותר למקצת שבת הותר לכל שבת כולה ואולי יש טעות סופר בדבר כי אין להם פירוש - ובס' בית מאיר כ' עלי' ולדעתי לדבריו אין פי' ועיין סי' שע"ד סעיף ב' עכ"ל -- וחידוש שלא ראה שבס' תוס' שבת כ' דכוונת הטו"ז דדברי הב"ח תמוהים דהא לדעת רש"י לא אמרי' הואיל וכו' אמנם לדברי העולת שבת א"ש כי הע"ש כתב דבנתמענט בשבת מעצמו וודאי גם רש"י מודה דשרי מטעם הואיל והותרה אך מ"מ לכתחלה אין למעט המחיצה ולסמוך על הדין לומר הואיל והותרה הותרה [ובעל קרבן נתנאל פ"ז דעירובין אות ח"י לא ראה שכבר קדמו הע"ש, גם בס' מתא דירושלים לירושלמי פ"ז דעירובין הלכה ה' חידש זאת מדנפשי' ולא ראה שכבר קדמו הע"ש והק"נ] ובאמת סברא גדולה היא זו ויש ללמוד מזה לענין כמה דברים שמצינו בפוסקים שהתירו מטעם הואיל והותרה הותרה דאין לומר כן רק בדיעבד אבל לכתחלה אין לעשות כן ולסמוך על זה ואם יזכנו ה' עוד אדבר מזה במק"א:

סימן שעד

א במג"א סק"א נתקשה בדברי הרא"ש עירובין דף י"ז דכן בדברי התוס' שם דנראים דבריהם סותרים למ"ש בשבת דף ק"א, והרבה טרחו האחרונים ליישב קושייתו ועיי' גם בתשו' מהר"ם שיק חאו"ח סי' קע"ה אמנם מחוורתא מ"ש בזה הגאון בעל אבן העוזר בחידושיו לשבת פרק הזורק וז"ל הטהור. בתוס' ד"ה נפסקו נאסרו כו' כאלו ר"ה ביניהן עכ"ל, אבל בספ"ק דעירובין דף י"ז ע"א הוכיחו התוס' מזה (בד"ה עירוב וכו') דע"כ נפסקו בחול קאמר ואפ"ה אם חזרו ונתקשרו בשבת חוזר העירוב למקומו וכן פסק הרא"ש שם, ולכאורה הן נגד דברי התוס' דהכא, ע"כ הניח המג"א בסי' שנ"ה (ס"א)

דברי התוס' בצ"ע, וכן בסי' שע"ד (ס"א) מפקפק על דין התוס' והרא"ש הנ"ל מכח קושי' הנ"ל - אבל באמת פשוט לע"ד דאין כאן שום קושיא, דכאן כתבו לפי האמת לדינא, דאנן קיימ"ל לעיל דף ק' ע"ב כרב חסדא דכרמלית משפת מיא משחינן, ולדידי' בין הספינות הוי כרמלית, אבל התם הביאו ראי' מדרב הונא, דקשה על רב הונא דס"ל לעיל (שם) כרמלית מארעא משחינן וסתם ספינות הלכות למעלה מי' כדלעיל בש"ס והוי בין הספינות מקום פטור, וגם ס"ל לרב הונא שבת הואיל והותרה הותרה א"כ ה"נ נימא הואיל והותרה הותרה כיון דבין הספינות הוי מקום פטור אלא עכצ"ל לרב הונא דנפסלו בחול מיירי ואי אפשר לערב יחד מידי דהוי אחריץ שבין ב' חצרות דאין מערבין כאחד, וכיון דלרב הונא מוכרחין לומר דהעירוב חוזר למקומו כשחזרו ונתקשרו בשבת, ה"נ רב חסדא ס"ל הכי, דאנן לא חזינן דרב חסדא פליג על רב הונא בדין זה עכ"ל ודפח"ח ש"י:

ב במחבר ס"ב הי' כותל בין ב' חצירות וכו' אבל חצר שנפרצה בשבת לרה"ר או לכרמלית אסור ועיי' בב"י - והנה לא מבואר בחצר שנפרץ לקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אי אמרינן בזה הואיל והותרה הותרה או לא, אך בחידושי אבן העוזר לעירובין דף כ"ה ע"ב כתב דנפרץ לקרפף יתר מב"ס או לגינה רחבה מוקפת מחיצות אין אוסרת דשבת שהותרה הותרה ועיי' עירובין ס"ז ע"ב קרפף יתר מב"ס שלא הוקף לדירה וכו' מ"ט מחיצה היא אלא שמחוסרת דיורין יעו"ש -- ועיי' בישועות יעקב סי' שנ"ח סק"א וחזיתי' לדעתי' דקרפף יותר מב"ס שלא הוקף לדירה דינו ככרמלית לכל מילי ול"א בי' הואיל והותרה הותרה [שוב ראיתי שבס' תוס' שבת סי' שנ"ח ס"ק ל"ז השיג על האבן עוזר וכ' דאישתמיט לי' מ"ש הב"י סי' שס"ה בשם המרדכי ישן דאם המבוי נפרץ בשבת לחצר ל"א הואיל והותרה כו' כיון שאין תשמיש המבוי והחצר שוים וא"כ מכ"ש קרפף וחצר שאין תשמישן שוה שזה הוקף לדירה וזה אינו מוקף לדירה דל"א הואיל וכו' ע"ש]:(ג) והנה נסתפקתי בהך דינא דהואיל והותרה אי אמרינן בי' תרי הואיל או לא, כגון באילן שעשאו סולם לכותל שבין ב' חצרות דאם רצו מערבין כאחד וכ' המג"א בסי' שע"ב ס"ק כ"ד ומבואר יותר בס' תוס' שבת שם ס"ק מ"ו דעיקר ההיתר משום הואיל והותרה בבין השמשות (דלא גזרו על שבות בה"ש) הותרה, והפמ"ג שם הביאו ואמר עליו דיפה כתב ע"ש, מעתה אני מסתפק ושואל אם נקצץ האילן הזה בשבת ע"י עכו"ם אם מותרין עדיין לטלטל מזו לזו ע"י העירוב משום הואיל והותרה הותרה או דילמא כיון דמה שהיו מותרים עד עכשיו הי' ג"כ מצד הואיל א"כ תרי הואיל לא אמרינן וכמ"ש תוס' פסחים מ"ו ע"ב וכעת לא מצאתי גילוי לד"ז ומסברא נ"ל כהצד הב' דל"א תרי הואיל:

ד במג"א סק"ג כתב בשם הב"י דחצר שנפרץ בשבת לכרמלית מותר לטלטל מחצר לכרמלית תוך ד"א ועיי' בס' חמד משה שכתב דדברי ב"י צ"ע דבתוס' עירובין צ"ג ע"ב כתבו דלמ"ד שבת כיון שהותרה הותרה ה"נ אמרי' כיון שנאסרה נאסרה ואם נאסר למקצת שבת בתחילתו נאסר לכל השבת א"כ כיון שנאסר להוציא מהחצר לכרמלית זה בתחלת שבת נאסר לכל השבת ועיין בגמ' ד"ע ע"ב וצ"ע ואין להקל עכ"ל:

סימן שעה

א במג"א סק"א דאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר - בס' שבילי דוד תמה עליו דא"כ אפי' גבוה י' טפחים לבני חצר אין זה יכול לאסור עליו וכבר קדמו בזה בס' חמד משה, ועיי' בהגהות מהרל"ח כאן ובב"ח לקמן סי' שע"ו דלא שייך כאן הך דאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר (ועיי' בס' בית מאיר אריכות בזה ומסקנתו דהעיקר כסברות הב"ח ודלא כהריטב"א עירובין פ"ד יעו"ש):

סימן שעו

א במג"א סק"ט דדמי לכלים ששבתו בבית - כ' הבית מאיר סי' שנ"ה דמ"ש המג"א ואחריו בס' תוס' שבת דדמי לכלים ששבתו בבית איני יודע לכוון דבריהם דאם רצו לפרש איסור זה שבית הכסא כולו מקום המושב ומקום שהצואה נופלת הכל הוא בשותפות ולהכי לא ידעו לפרש מה האיסור של שותפים דהא כלים ששבתו בחצר שאינו מעורב פשיטא דמותר בטלטול ולהכי פירשו שהצואה שבבטן המלאה חשוב שבתה בבית, מלבד דזה גופא וכו' אף גם תמוהים דבריהם אם הצואה תחשב מופרד ככלים ששבתו בבית א"כ יהא האדם אסור לילך בה מרה"י לר"ה ואסור לילך בה ד' אמות בר"ה כמו ברוקו שנתלש שבס"ס ש"נ ואף יהא אסור מיד לילך למקום המשותף שהרי איסור גמור להוציא כלי בית לחצר שאינו מעורב, ותו לדעתם בה"כ המשותף זה גרע מר"ה שבהדיא שנינו לא יעמוד אדם ברה"י וישתין בר"ה אבל אם הולך אדם לר"ה מעולם לא נשמע משום אדם שאסור למיעבד צרכיו שם, א"וו הברור שהיא סברא דחוי' כדכתבתי סי' שמ"ט דכל זמן שהיא בגוף חשובה כהגוף עצמו ובטילה לגבו, והכא האיסור פשוט דאיירי שהבית הכסא שהצואה נופלת שם הוא של שניהם ולכל אחד לפני הבית הכסא מקום לישב שם בביתו ברשות המיוחד לו, והוא יושב ברשותו ומוציא הריעי להרשות המשותף שהוא חצר שאינו מעורב והוי כעומד ברה"י ומשתין לכ"ה,

אבל אילו לכל אחד פתח מביתו לילך למקום המושב ואותו מקום ג"כ משותף בין שניהם איני יודע בזה שום איסור ושרי וזה ברור עכ"ל הטהור:

השמטה לסימן שס"ג במג"א סק"ל וצ"ע דכ' וכו' וצ"צ וכו', כ' הגאון בעל חמד משה זצ"ל, וז"ל הטהור. לא ידעתי למה דילג שני תיבות בדברי התוס' בהעתקתו דהתוס' שם דף כ"ב ע"ב ד"ה דלמא כתבו דמחיצה שאינה עשוי' בידי אדם לא חשיב מחיצה כולי האי ואתו רבים וכו' הרי דמחיצה היא אלא דכולי האי לא הוי' מחיצה שיועיל אף היכא דיש שם רשות הרבים ושנאמר דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא כמו שס"ל לרבנן סם, והיינו במקום שיש רשות לכל מי שירצה לעבור דרך שם ואין לו בעלים מיוחדים למחות אבל במבוי שיש לה בעלים ואין רשות לאדם אחר שאינו מבני המבוי לעבור שם ודאי דמהני ואין חילוק כלל אם ספינות עוברות שם או לא, וכמדומה לי דסבר המג"א הא דכ' התוס' אתו רבים ומבטלי מחיצתא היינו שרבים עוברים במקום המחיצה ולכן כתב דהיכי דספינות עוברות שם לא הוה מחיצה וכה"ג כתב סוף סימן זה בתל דאי בקעי בה רבים לא מיקרי מחיצה, ואם כן הוא כוונתו שגה בזה דאם יעברו כל עולם על מחיצה עשרה ואפי' לא נעשית בידי אדם לא תבטל, אלא התם קאי על המקום שתיעשה רה"י ע"י מחיצה זו, דאם המקום שרבים עוברים בו אינו מועיל מחיצה שלא נעשית בידי אדם והיינו במקום שהוא רשות הרבים ממש שאין לו בעלים מיוחדים ורשות לכל מי שירצה לעבור שמה ע"ש בסוגי' זו דמיירי בפסי ביראות ודרך הרבים עוברות ביניהם ובהא ס"ל לר"י שמבטלין מחיצתא ולרבנן אינם מבטלים וא"צ למ"ש כאן ובסוף הסימן עכ"ל:

סימן שעז

א בטו"ז סק"א בסופו אבל תימה לי שהרמב"ם וכו' עיי' בכרם שלמה שהעתיק דברי התוס' שבת שקרא תמה על הטו"ז, ועדיין לא נדפס בימיו ס' בית מאיר שהצדיק דברי הטו"ז וסיים בזה"ל ודלא כת"ש שכתב ע"ד הט"ז או ששגג או שתלמיד טועה כתב הדברים ובמח"כ הוא הטועה במקום זה:

סימן שעח

א עיין בס' שערי תשובה בשם חינוך בית יהודא ושו"ת נוב"י - וראוי להעתיק מ"ש בתשו' רע"ק איגר סי' ל"ד וז"ל הטהור מ"ש מעכ"ת נ"י לתמוה על המנהג דבנפסק העירוב מטלטלין בחצר בהכ"נ אותם הדרים שם וכמ"ש המג"א הא כיון דהאחרים יש להם זכות ליכנס בחצר לבהכ"נ להתפלל וא"א להם למחות, הוי רגל האסורה במקומה דאוסרת

שלא במקומה לענ"ד דוקא בב' חצירות זו לפנים מזו דכל עיקר דריסתם דרך החצר החיצונה והם דבוקים בה זה בזה, אוסר על החיצונה, משא"כ היכי דדר בעלמא רק דעובר דרכו בזה החצר כדי לילך ממנו למקום אחר אינו אוסר, דאי לא תימא הכי, אם יש כפר סמוך לעיר ואיזה אנשים הדרים שם ולא עירבו, באין בשבת להעיר לבהכ"נ וקנו להם מקומות בבהכ"נ וא"א למחות בידם נימא דלא מהני העירוב להעיר ההיא כיון דבני כפר שאסורין במקומם הולכים בעירם כשנכנסין לבהכנ"ס אע"כ כנ"ל עכ"ל ועיי"ש בסה"ס בהשמטות לסי' הנ"ל]:

סימן שעט

א במחבר ס"ב והטעם מבואר בטור שאם נחשוב ב' הבתים כבית שער הרי נתנו עירובן בבית שער ואינו עירוב ואם נחשוב אותם כבית גמור הרי כל חצר מפסיק בית בינו ובין הבית שנתן בו עירובו - וכ' בס' ישועות יעקב שמכאן ראי' למ"ש הטו"ז לעיל סי' שס"ו דהיכי דהניח עירובו במקום שאסור לטלטל ממקום עירובו לביתו אינו חשוב עירוב וכבר הרגיש בראי' זו אבי זקני הגאון חכם צבי במה שערער על העירוב הנעשה בק"ק פיורדא עיי"ש עכ"ל - ולא ראה שדבר זה כתוב הדר בפרישה סק"א [ובגוף דינו של הטו"ז הנ"ל עיי' באבן העוזר סי' שס"ה ובס' בית מאיר שם ובתשו' רע"ק איגר סי' י"ד]:

סימן שפ

א בטו"ז סק"א רשותי מבוטלת לך ולך משמע דלדיעה זו לא מהני לכולכם ונראה הטעם דמצינו רובו ככולו וע"כ אי אמר לכולכם אפשר דלא נתכוין רק על הרוב ומה"ט נ"ל נוסח התפלה בר"ה מלוך על כל העולם כולו דאמר כפל לשון להוציא שלא נפרש על רובו עכ"ל - והפמ"ג ז"ל כתב עלי' ודברים ראוין למי שאמרן - ועיי' בדברינו לעיל סוס"ס שד"מ וגם בקונטרס אחרון אות ס"ו דברים נעימים בעזה"י לפי דברי הטו"ז הלז - וכעת ראיתי בס' שדה חמד חלק י"ב במערכת ראש השנה סי' ג' אות א' הביא קושי' נאה בשם הגאון חיד"א במחזיק ברכה על הטו"ז דהיכי דאמר כל וכולו הוי כולו ממש ולאפוקי רובו מהא דאיתא בביצה דף ט"ו ע"ב תנו רבנן מעשה ברבי אליעזר שהי' יושב ודורש כל היום כולו ומוכח מסיפא דברייתא דלא דרש כל היום כולו ממש אלא רובו עיי"ש, ולפענ"ד נראה דלשון הי' יושב ודורש הוא כמ"ש הב"י בר"ס רמ"ד על לשון הטור הי' מתיר ר"ת שיבנו לו בשבת דמשו"ה לא כתב ר"ת מתיר ור"י אוסר אלא כתב הי' מתיר ר"ת כלומר מתחלה הי' מתיר ר"ת אבל אח"כ כשבא מעשה לידו לא התיר וכמ"ש התוס'

והרא"ש והמרדכי שר"ת לא סמך על הוראתו כשבנה ביתו עייי"ש וה"נ לא אמר מעשה בר"א שישב ודורש כלומר מתחלה הי' בדעתו לישב ולדרוש כל היום כולו ממש (וכמ"ש שם בחידושי מהר"ם מלובלין דהא דסיים הדרשה היינו לפי שלא הי' לו עוד דבר ללמוד אבל אם הי' צריך ללמוד איזה דין ה"נ שהי' לומד ולא הי' אוכל ע"ש) אבל אח"כ שלא הי' לו עוד דבר ללמוד סיים ולא למד אלא רוב היום והוא ב"ה תי' נכון לדעתי: (ב) וראוי להעתיק מ"ש בתשו' מהר"י אסאד חאו"ח סי' צ"ה וז"ל הטהור. מה שתמה על הטו"ז סי' ש"פ שפי' בטעם הרמב"ם דלא סגי באומר לחמשה רשותי מבוטלת לכולכם משום דאפשר לא נתכוין רק על הרוב דקיימ"ל רובו ככולו איך יפרנס משנה שלימה דגיטין ס"ו כולכם חתומו כולם חותמין ואם מת א' מהם הרי זה גט בטל וכן פסקו הרמב"ם והשו"ע הול"ל נמי רובו ככולו והוי גט פסול כו' יפה העיר מעלתו וכבר קדמו הגאון בס' תוס' שבת סי' ש"פ לתמוה בזה על הטו"ז ולא תירץ כלום, אמנם לענ"ד כ"ל שתי תשובות להצדיק דברי הטו"ז דודאי עפ"י הרוב כולכם בלשון אדם ממש קאמר רק מיעוט פעמים אפשר שיכוין בלשון זה רק על הרוב, א"כ דוקא להחמיר חיישינן למיעוט זה ולא מהני ביטול רשות בזה הלשון ולכך אוסר עליהם, אבל לא להקל על ד"ת גבי גט כיון דמה"ת גט בטל הוא, הא חדא ועוד הא גם בכל ספק שקול קיי"ל אוקי מלתא אחזקה קמייתא א"כ התם מבטל רשותו אמרינן שמא לא נתכוין רק על הרוב ולא מהני ביטול דאוקי ביתו ורשותו בחזקת בעליו עדיין, משא"כ גבי גט אשה בחזקת אשת איש עומדת שמא כולכם ממש קאמר לכן אם מת אחד מהם הגט בטל דאוקומ' איתתא אחזקתה דחזקה קמייתא משוי לי' וודאי בין לקולא בין לחומרא כמ"ש תוס' חולין י' ע"ב עכ"ל [ולי העני קשה על הטו"ז אכתי אמאי הצריך הרמב"ם שיאמר לך ולך ולך יותר הול"ל רשותי מבוטל לכל בני החצר כולם בכפל לשון לאפוקי רוב ועיי' בפמ"ג במשבצות סוף סק"א וצ"ע]:

ג במחבר ס"ג הביא דעת י"א שאינו מועיל שכירות בישראל אלא בעכו"ם --- והוא דעת הר"מ ז"ל שהביא הרא"ש פ"ו דעירובין סי' י"ג ע"ש -- המג"א כ' דהר"מ מודה דבחול שרי דלמה יגרע מביטול אלא דשבת אסור לשכור דהוי כמקח וממכר דבשלמא גבי עכו"ם אין דירתו דירה אלא שאסור משום גזירה לא מיקרי קנין אבל בישראל אסור לשכור ע"ש - ובס' ישועות יעקב דחה דבריו דא"כ איך כתב הר"מ דאם הצדוקי כנכרי שוכרין ממנו הלא הצדוקי דירתו דירה ואוסר מדינא ולא משום גזירה ואם יש איסור לשכור מישראל בשבת משום מקח וממכר א"כ ה"ה מצדוקי ע"ש, וכבר קדמו בזה בס' חמד משה ע"ש ולפענ"ד גם על דברי הטו"ז (שכ' טעם הר"מ משום דחיישינן דילמא ישכרו ממנו בפחות משוה פרוטה כמו גבי נכרי ובאמת גבי ישראל לא מיקרי ממון בפחות משו"פ ע"ש) יש

להקשות כן דאפי' נימא דצדוקי כנכרי אמאי שוכרין ממנו הלא לעניין הנוגע לטבעיי ודאי כישראל הוא דפחות משו"פ לא חשוב ממונא לגבי וצ"ע -- ועיי' בתוס' קרבן העדה לירושלמי פ"ו דעירובין הלכה ג' שכ' דהר"מ הוציא דינו מהירושלמי דשם דאמר הלכה ישראל מבטל והעכו"ם משכיר יעו"ש:

סימן שפא

א כתב הטור אבל נתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן החיצונה אף ביטול אין צריכין כדפרישית לעיל עכ"ל ותיכף כשלמדתי זה הי' קשה לי (ואח"כ מצאתי בעזהי"ת שגם בס' בית מאיר עמד בזה) נהי דהפנימית שרי' כמבואר בסי' שע"ח, מ"מ בהחיצונה אסורים תרוייהו להשתמש וע"י ביטול השוכח כולהו לישתרו וצ"ע ומצוה ליישב:

ב במחבר ס"ח המבטל רשותו והוציא אח"כ מביתו לחצר במזיד אוסר שהרי חוזר מביטולו שביטל וכו' - בס' ישועות יעקב כתב שיש לו מקום עיון בגוף הדבר מה בכך שחזור בו ביום השבת אמאי לא נימא כיון שהותרה הותרה דכל שהותר למקצת שבת הותר לכל השבת עיי"ש - ונפלאתי שלא הזכיר כלל שהטו"ז סק"א הקשה כן ועיי' בקרבן נתנאל פ"ד דעירובין אות ע"ד שכ' דאישתמיטתי' להטו"ז ברייתא ערוכה עירובין דף ע' ע"ב כל שמותר למקצת שבת הותר לכל השבת חוץ ממבטל רשות וקאי נמי אירישא דלא אמרינן כיון שהותרה הותרה דכשם שאין שייך בי' למימר כיון שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת ה"נ בי"א בי' כיון שהותר וכו' ואפשר ליתן טעם דלא אמרי' הותרה אלא בדבר שהותרה ע"י עירוב ע"י מעשה אבל לא במקום אחר עכ"ל ולפענ"ד לא אישתמיטתי' להטו"ז אותה ברייתא רק מקשה אמאי באמת לא אמרי' במבטל רשות כיון שהותרה הותרה וכמו שהק"נ נותן טעם לדבר ה"נ הטו"ז טעמא דברייתא קא מפרש דבמבטל רשות אין ההיתר תלוי בכניסת שבת דהא יכול לבטל אף בשבת עצמו לכן ל"א בזה הואיל והותר בכניסת שבת הותר לכל השבת כנ"ל ברור:

סימן שפב

א ברמ"א ס"א הביא בשם הה"מ (שכ' בשם הרשב"א) ישראל שהשכיר או השאיל ביתו לעכו"ם אינו אוסר עליו דלא השכיר או השאיל לו ביתו כדי שיאסור עליו ע"כ - וכ' עלי' בס' בית מאיר צ"ע הא לא מיקיימא תקנתא דרבנן בהכי שלא ילמד מעשיו דהא זה שכיח, ולשון הרמב"ם פ"ב מה' עירובין ודבר זה גזירה שלא ישכינו עכו"ם עמהן, משמע דעיקר הגזירה מה"ט שלא ישכירו ויותר מבואר הכי בפירושו למשנה ריש פרק הדר

וכשידע זה הישראל לא ישכיר מדור בביתו לכושי והה"מ העתיק וכו' בשם הרשב"א כאילו אין חולק וצ"ע עכ"ל - הנה הבית מאיר ראה ראי' אחת בהה"מ, אמנם החתם סופר בתשו' לאו"ח סי' צ"ב ראה שתי ראיות א' בהה"מ וב' בהרשב"א בפנים וז"ל הטהור. הנה גוף הדין בהה"מ וכו' ודברי רשב"א הם בס' עבודת הקודש שער ה' סי' ג' וז"ל, אבל ישראל שהשאיל או השכיר ביתו לעכו"ם אינו אוסר שלא השאיל והשכיר לו ע"ד שיאסר עליו ועוד שאין דרכו של ישראל להשאיל ולהשכיר לגוי עכ"ל וכו' וכו' ועל כן נ"ל דעיקר אועוד סמך שאין דרכו של ישראל להשאיל או להשכיר ביתו לנכרי מילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן שמא ילמד ממעשיו של גוי ורק משום לא פלוג דסתם גזרו ולזה די במה שמשאיר לו תפיסת יד בבית להעמיד כלי שם כדי שלא יאסור עליו זהו מה שנ"ל עכ"ל ועי' באבן העוזר כאן]:

כ ברמ"א ס"ה ומותר לשכור ממנו בשבת --- בס' ישועות יעקב הקשה הלא הוי קנין גמור ואיך מותר בשבת ולא זכר שר דברי המג"א סי' ש"פ ס"ק ו' ועיין בס' בית מאיר על אהע"ז סי קל"ו סוף סעיף ז' ואי"ה לקמן בסי' תמ"ד אעתיק לשונו הטהור בזה:

ג בענין המנהג לשכור הרשות משר העיר, עיין בהגהות חכמת שלמה כאן, ובשו"ת שואל ומשיב מהדורא תנינא ח"ב סי' ס"ב, וע"ע בתשו' מהר"ם שיק או"ח סי' קפ"ב פלפול ארוך בענין אם המלך מסר מלכותו לאחר אם צריך שכירות מחדש או לא, וראיתי שבסוף התשובה הנ"ל העיר הערה חדשה וז"ל הטהור ובאמת קשה לי על גוף השכירות של עכו"ם שנהגו' שאמרו שתיקנו חכמז"ל משום להרחיק את ישראל מהגוים, ולא ילמדו ממעשיהם, כדאיתא ר"פ הדר, וגם ריבית מגוי אסרו חכמז"ל מהאי טעמא כדאיתא בב"מ דף ע"א, ובריבית כתבו הפוסקים והכי קיי"ל ביו"ד סי' קנ"ט דהאידנא מותר, ולא שייך האי טעמא דשמא ילמד ממעשיו משום שא"א לנו בשום משא ומתן מבלעדיהם, וא"כ גם שלא לדור במבואותיהם אי אפשר וא"כ למה צריך עתה לשכור מהם רשות, ואי משום דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו אפי' בטל הטעם לדעת הרמב"ם בפ"ב מממרים, א"כ גם בריבית נימא הכי וצ"ע לחלק עכ"ד קדשו - ולי תלמידו הקטן נ"ל שתי תשובות בדבר, חדא דהא מבואר בטור סי' קנ"ט דבזה"ז ל"ש בריבית שמא ילמד ממעשיו טפי משאר משא ומתן ע"ש א"כ כיון דשאר משא ומתן מותר מהכ"ת לאסור ריבית דוקא, ועוד בשלמא בריבית גם בתחלת הגזירה לא גזרו במקום דלא שייך שמא ילמד ממעשיו כגון בתלמיד חכם כמבואר בטוש"ע שם, לכך האידנא דליש כלל שמא ילמד ממעשיו לא אסור בשום אדם, אבל בשכירות מעכו"ם דלא פלוג רבנן בתחלת התקנה שתיקנו לשכור דשני ישראלים ת"ח הררים עם עכו"ם בחצר לא יהיו צריכים לשכור ממנו, אלא

אסרו סתם ולא חילקו בין ת"ח לשאר אדם הרי דתיקנו כן אפי' במקום דל"ש שמא ילמד ממעשיו, לכן גם האידנא דל"ש זה נשארה התקנה כמו שהיתה מתחלה כנלע"ד:
[שוב ראיתי בתוס' ורא"ש ב"מ דף ע' ע"ב שכ' שני טעמים להתיר בזה"ז ריבית דנכרי א' משום דבזה"ז הכל כדי חייו לפי שאין קצבה לעול משא מלך ושרים ועוד שאנו שרויים בין העכו"ם וכו' הילכך אין לאסור ריבית שמא ילמוד ממעשיו יותר משאר משא ומתן עכ"ל, א"כ בלא"ה אין ראי' מריבית לכאן דשם מותר מצד ב' טעמים הנ"ל אמנם כאן דל"ש רק טעם הב' אין להתיר בלי שכירות ועיי' בטו"ז לקמן סי' תקל"ט סק"ב שהביא להלכה טעם הא' שבתוס' דהאידנא חשוב הכל כדי חייו של אדם, וכן סמך על היתר זה בסי' תקנ"א סק"א ע"ש, וש"מ דטעם זה עי, כמו הטעם הב' ואין לסמוך להתיר בלעדי טעם זה, אחר כל אלה ראיתי שכבר העיר בגוף הדבר בתשו' חת"ס או"ח סי' צ"ב בד"ה אך י"ל איפכא וכו' ע"ש, וגם הגאון בית מאיר ז"ל דבר בזה בסוף סי' זה, וז"ל הטהור, ולולא דמסתפינא הייתי אומר וכו' ואילו כן ודאי עתה במדינתינו כמו מדינת מלך פרייסין שגזירת מלך הוא שלא ידורו ישראל במבוי בפני עצמו אשר ממש לא מתקיימה כלל תקנות חכמים וכו' [ובאמת בעונינו למדין ממעשיהם] סי' אפשר לומר דהוי כמו ספינה ומותר לערב בלא שכירות אמנם האמת חלילה לי להקל וכו' אלא דבשעת הדחק היכי דלא אפשר כגון היכי ששר העיר שההכרח לשכור ממנו אינו רוצה להשכיר או בזולת זה אופן דאין במציאות לשכור אפילו משכירו ולקיטו, כמדומה לי שטוב יותר לערב מכל מקום בלא שכירות משלא לערב כלל ולנהג באיסור טלטול דממש קרוב לודאי שרוב המון עוברים ומטלטלים בלי עירוב כלל עכ"ל, ומדבריו למדתי עוד תירוץ לקוש' אדמו"ר הגאון מהר"ם שיק ז"ל כיון דבקל אפשר לשכור מגוי דהא שוכרין אפי' בפחות משו"פ למה נבטל השכירות, ואם באמת אי אפשר מצד שאין רוצין להשכיר אז באמת מותר לערב בלא שכירות, ויותר אין להאריך]:

סימן שפג

א כתב הטו"ז דאם שכרו מן העכו"ם קודם שבת ועירבו ובשבת מת העכו"ם ושכרו מן היורש כמ"ש סי' שפ"ב, בזה שפיר אמרינן דחזר העירוב למקומו כמו בספינות שנתקשרו דהא אין העכו"ם עומד למות בשבת והקשה בס' תוס' שבת למה לי השכירות מן היורש נימא שבת הואיל והותרה הותרה (וכבר קדמו בזה בס' חמד משה) ולפענ"ד נראה דס"ל להטו"ז כיון דבקל אפשר לשכור מן היורש לא סמכינן על הואיל והותרה

הותרה, כעין מ"ש התוס' פסחים מ"ו ע"ב בד"ה הואיל כיון שיכול לעשות בלא הואיל אין לנו לעשות ע"י הואיל ע"ש:

ב במג"א סק"א וא"כ קשה על מ"ש הרא"ש וכו' ותירץ הקרבן נתנאל פ"ו דעירובין אות ל"א דגבי ספינות אף שנפסקו בחול וכן בפתח אם נסתם בחול אם היות שאינם עומדין לקשור או לפתוח ואין עומדים לפסוק באותו שבת וכן בב' חצירות כשעירבו אין עומדת הפתח לסתום באותו שבת וכיון דמתחילת קניית העירוב עירוב גמור וכו' חזרו להיתרן הראשון וכו' משא"כ הכא מתחילה כשנעשה העירוב אין סופו להתקיים לפי שעתיד העכו"ם לבוא ובזה מתיישבת ג"כ קושייתהמג"א בסי' שפ"ב ס"ק ז' ע"ש, וכדברים האלה ממש כתוב ג"כ בס' חמד משה לעיל סי' שע"ד סק"א ע"ש שהאריך להסביר ולהטעים הדברים (והנה אנחנו לא נדע אם הק"נ נדפס קודם או הח"מ עכ"פ במקומות אין מספר המה מתנבאים בסגנון אחד):

ג בב"י סימן זה כתב וז"ל, ונראה מדברי הרא"ש שתירוץ זה שכתב אחרון עיקר ואפשר דמש"ה אע"פ שהתוס' כתבוהו תחלה היפך הוא וכתבו בסוף עכ"ל, משמע דס"ל דאם התוס' מתרצים ב' תירוצים את התירוץ שכותבין אחרון הוא העיקר וצ"ע דכללא בידינו מתשו' מהרי"ק שורש ע"ב ובעל משפטי שמואל סי' ק"כ דתי' א' שבתוס' הוא עיקר כי מה שהוא יותר נכון ואמת אומרים אותו ראשונה, ובתשובת מהר"י אסאד חאו"ח סי' פ"ט אמר זכר לדבר רא"ש דברך אמ"ת, ואפשר דהרא"ש כותב בכל מקום התירוץ העיקר בסוף ולהיפך מן התוס', וצ"ע וחיפוש בכללי התוס' והרא"ש ז"ל ואין לי פנאי כעת:

סימן שפד

א בטו"ז סק"א ותמה אני דדברי רשב"א סתרי אהדדי וכו', והאחרונים כולם פה אחד כתבו דדבריו תמוהין דבחיל המלך לאו בדעתו תלי' מילתא כיון שיש להמלך רשות בזה (עיין תוס' שבת וכבר קדמו בתוס' קרבן העדה לירושלמי פ' הדר) אמנם הגאון ישועות יעקב ז"ל נעשה סניגור לדברי הטו"ז עיי"ש ודו"ק, [מה שהקשה אבן העוזר זל בסי' שפ"ב על הרמ"א שכ' שם דישראל שהשאיל או השכיר ביתו לעכו"ם אינו אוסר עליו דהא מבואר כאן בטוש"ע דעכו"ם הנכנס ברשות אוסר, כבר תירץ יפה בהגהות מנחת פתים כאן, ושם כתב דגם בש"ע התניא כתב כעין דבריו ואינו תחת ידי כעת]:

סימן שפה

א במחבר ס"ג ישראל מומר לעכו"ם או לחלל שבתות בפרהסי' אפי' אינו מחללו אלא באיסור דרבנן הרי הוא כעכו"ם וכו" -- בס' תוס' שבת כ' שביו"ד סי' ב' כתב בס' תבואות שור דה"ה מחלל יוה"כ דינו כמחלל שבת ע' באעה"ז סי' קכ"ב (ט"ס וצ"ל קכ"ג) עכ"ל- והנה הפמ"ג בפתיחה כוללת חלק ד' אות ג' כתב ולענין מחלל יוה"כ משמע דוקא שבת הא יו"כ ל"ה מומר לכה"ת ועיין תוס' חולין דף י"ד ע"א וב"י ביו"ד סי' י"א משמע דוקא שבת הא יו"כ ל"ה מומר לכה"ת, מיהו באה"ע סי' קכ"ג ס"ה כ' רמ"א בהג"ה גבי גט אם כתבו בזדון ביו"כ ושבת ה"ז בטל מדאוריית' משמע דיו"כ כשבת, ופלא בעיני לומר דמחלל יו"כ יהי' מומר לכה"ת דבשלמא מחלל שבת שייך לומר הטעם דמעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית ח"ו כמ"ש רש"י בחולין דף ה' וזה לא שייך ביו"כ, זהו תוכן דברי הפמ"ג - והנה ז"ל התוס' חולין דף י"ד ע"א (שממנו דייק הפמ"ג דמחלל יו"כ אין דינו כשבת):

השוחט בשבת כו' אפי' במזיד בעי לאוקמי תימה אי במזיד היאך שחיטתו כשירה והא מומר לחלל שבתות אסור לאכול משחיטתו כדמוכח לעיל (דף ה') ועוד דבגמרא בעי לאוקמי במזיד וכר' מאיר, ור' מאיר אית לי' בפ' עד כמה ובפ' זה בורר דמומר לדבר אחד הוה מומר לכל התורה כולה ע"כ --- וכבר עמד עליו בס' גנזי יוסף (הוא חיבור מיוחד על הפתיחה הנ"ל) דאין שום משמעות מדברי התוס' הנ"ל, ואם כוונתו ממ"ש התוס' "והא מומר לחלל שבתות אסור לאכול משחיטתו כדמוכח לעיל" ולא הקשו כן גם על יוה"כ אין מזה שום ראי' דכיון דלעיל איתא מימר לחלל שבתות נקטו בדבריהם לחלל שבתות ואה"נ דה"ה יוה"כ והניח בצ"ע אמנם בס' שמן המאור לר"מ מגלוגא בסימן זה כ' דמוכח כן מדכ' התוס' "ועוד דבגמ' בעי לאוקמי במזיד וכר"מ ור"מ אית דמומר לד"א הוה מומר לכה"ת כולה" ולכאורה קשה הלא זהו ממש כקושי' ראשונה, רק שהוסיפו דר"מ סבר אפילו מומר לד"א הוי מומר לכה"ת, וא"כ לא הו"ל למימר ומכ"ש למאי דבעי לאוקמי במזיד וכר"מ ור"מ אית לי' כו', לכן נראה דהך ועוד שכתבו תוס' הוא קושי' אחרת, דמתחיל' הקשו מחלל שבת שהוא מומר לכה"ת, ובהך ועוד וכו' הקשו גם על יוה"כ כיון דלר"מ מומר לד"א הוי מומר לכה"ת ועכ"פ מומר לחלל יו"כ מומר לד"א הוא, זהו כוונת התוס' ומזה נראה דסברי התוס' דוקא שבת הוי מומר לכה"ת ולא יו"כ ע"כ, ולענ"ד גם מזה אין ראי' דהתוס' ה"ק דאפי' אם תרצה לתרץ הקושי' הא' דהכא מיירי בצנעה אבל עוד קשה למאי דבעי לאוקמי כר"מ דאית לי' מומר לד"א הוי מומר לכה"ת וזה אפי' בצנעה, ולכן עושים התוס' מזה ב' קושיות ומ"ש התוס' וי"ל וכו' הוא בדרך

בשלמא, ר"ל בשלמא על הקושיא הראשונה י"ל כו' מיהו הקושי' הב' למאי דמוקי כר"מ עדיין קשה ועיי"ש במהר"ם לובלין וז"ב בדרך הפשט - ועיין עוד מ"ש בענין זה בפמ"ג בפתיחה לה' שבת (ושם בד"ה נסתפקתי, עלה ונסתפק אם המחלל שבת בלאו דמחמר הוה ג"כ מומר לכה"ת כיון דל"ה אלא לאו בעלמא, ולא זכר שר דברי הגמ' יבמות דף ו' ע"א לא לאו דמחמר ואפ"ה כו' וכ"ת שאני לאוי דשבת דחמירי ופרש"י דקיי"ל מחלל שבת כעובד ע"ז ומשו"ה אפי' לאו גרידא לא דחי יעו"ש) ובשו"ת מהר"י אסאד חיו"ד סוף סי' כ"א ובס' לב ארי' חולין י"ד, ובישועות יעקב יו"ד סי' ב' סק"ב ובס' מנחת חינוך מצוה שט"ו [ועי' בתשו' מהר"י אסאד סי' נ' שמביא יש אומרים דהא דמומר לחלל שבת בפרהסי' הוי מומר לכה"ת כולה, הוא רק מדרבנן וראה זה מצאתי שגם הגאון חיד"א ז"ל כתב כן בס' עין זוכר מערכת המ' אות ע"ב]:

ב בפתחי תשובה הביא בשם תוס' דמחלל שבת בפהרסי' לא סגי לשכור ממנו בפחות מפרוטה ובקובץ על הרמב"ם הל' עירובין פ"ב נסתפק בזה עכ"ל - ואילו הי' לפניו ס' תוס' שבת הי' רואה דהתוס' שבת בעצמו נסתפק בזה ובקובץ אינו אלא מעתיק דברי התוס' שבת:

ג ומדי דברי בס' תוס' שבת זכור אזכור מה שהקשה בסק"א קושי' עצומה אהא דאיתא בב"י יו"ד סי' קי"ט בשם תשו' הרשב"א דמי שאינו מאמין לדברי רז"ל דינו כעכו"ם וכ"פ שם בש"ע בפשיטות והרי התוס' והרא"ש אינם סוברים כן דהא כתבו התוס' והרא"ש בעירובין דף ס"ט דלפירש"י דס"ל דאפי' מחלל שבת בפרהסי' במילי דרבנן נמי דינו כעכו"ם ואינו מבטיל רשות א"כ אמאי מבטל רשות הא וודאי צדוקים אין נזהרים במילי דרבנן ואפילו בפרהסיא, ותירצו דמ"מ אין עושים בפרהסיא לפי שיראים הם מן החכמים ע"ש (ולא ס"ל דצדוקים הם כתינוק הנשבה ואפי' בפרהסיא חשבינן להו כאונס) והשתא לפי דברי תשו' הרשב"א הנ"ל מה בכך שיריאים הם מן החכמים, מ"מ ליהוי כעכו"ם כיון שאינם מאמינים בדברי רז"ל וצע"ג ליישב - אמנם ראה זה מצאתי בתשו' מהר"י אסאד חיו"ד סי' כ' שכ' וז"ל והנה מי שאינו מאמין לדברי רבותינו הוא נקרא אפקורס ומין כפירש"י גיטין מ"ה ע"ב בד"ה מין ובב"י וש"ע יו"ד סי' קי"ט בשם תשו' רשב"א אינו מאמין לדברי חכז"ל הוא כעע"ז וחילול שבת ולא מפני שלבו אנסו בטעות אלא בזדון לבו ומלגלג על ד"ח הוא דומה ממש למומר לחלל שבת וכו' ע"ש -- וא"כ הרי נודע דכת הצדוקים לבם אנסם בטעות (עיין ברשב"א ב"ב דף קט"ו ע"ב וטעו התלמידים וכו' וטעו ופרקו בדברי חכמים וכו' ע"ש) וממילא אין דינם כעע"ז ומחלל שבת בפרהסיא כי זה עושה בזדון לבו ואינו חושב שרשאי לעשות כן, משא"כ הצדוקים טועים וסבורים

שהאמת אתם ועיין ברמב"ם פ"ז מה' תמידין ומוספין ה' י"א קרא ג"כ לכת הצדוקים טועים") לפיכך אין דינם כעכו"ם כנלע"ד באופן שאין הכרח שהתוס' והרא"ש חולקים על תשו' הרשב"א ולכך שפיר פסק בשו"ע כוותי':

סימן שפו

א במחבר ס"ה ולא בכמהין ופטריות - בביאור הגר"א ז"ל חולק ע"ז וכ' דודאי מעכבין בכמהין ופטריות מבושלין דודאי אוכל הן ובש"ס דעירובין כ"ז ע"א חסר תיבת וכו' וכצ"ל בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח וכו' ותו ליכא והאיכא כמהין ופטריות וקאי עיקר קושי' הש"ס על ניקח בכסף מעשר וכמהין ופטריות אינן נקחין כדאיתא בתורת כהנים פ"א פיסקא ח' ובהגהות הגאון ר' בצלאל ראנשבורג זצ"ל לעירובין מביאו וקלסו אף שהוא דלא כרי"ף ורמב"ן ע"ש, ובס' שלום ירושלים לירושלמי רפ"ג דעירובין מפקפק על דברי הגר"א ז"ל עי"ש:

ב שם במחבר וי"א שמערבין בתבלין עיין בתוס' שמתמה על המחבר שלא פסק כאן כהי"א האלו שהם הרי"ף והרמב"ם כדרכו תמיד ולמה החמיר כ"כ בעירובין, נגד הכלל דהלכה כמאן דמקיל בעירוב- ובתשו' חת"ס או"ח סי' צ"ג הסכים עמו בזה גם כתב שם דמערבין עירובי תחומין בפלפלין - אך בס' חיי אדם כלל ע"ב אות ח' כ' ובשעת הדחק מערבין אפי' בתבלין ונ"ל לא בפלפלין וע' ביו"ד סי' ק"ח בנקה"כ וביומא דף פ"א ע"ב בתוס' שם עכ"ל - ועיין בס' כרם שלמה לעיל ס"ס שד"מ דהמנהג להניח עירובי תחומין מתבלין "אינגבער" לאטה - אמנם בס' מעשה רב מהגר"א ז"ל ה' שבת אות קמ"ב כ' אין ליילך חוץ לתחום עפ"י ערוב האינגבער כ"א ב' סעודות לכאו"א פת או ללפת בו את הפת עכ"ל -- ודע דבענין התבלין הרמב"ם עצמו סותרים דבריו אלו עם אלו כמ"ש הכפת תמרים יומא פ"א והקרבן נתנאל פ"ג דעירובין אות ג' ואולי מה"ט לא פסק הב"י כוותי' לענין עירובין ונחה שקטה תמיהת התו"ש הנ"ל - לאחר כותבי מצאתי בהגהות מנחת פתים לקמן סי' ת"ט שהביא פלוגתת חת"ס דמערבין בפלפלין (שיעור ב' לויט וג' קווינט לכל א') ובח"א כתב שאין לערב בפלפלין כנ"ל, והראה לעיין בשו"ת שואל ומשיב מהדורא תליתאי ח"א סי' רנ"א שפוסק כהחת"ס, ומצטער אני ע"ז שאינו בידי לעיין בו:

ג במחבר ס"ח משתתפין אפי' באוכל שאינו ראוי לו אם ראוי לשום אדם כגון לנזיר ביין ולישראל בתרומ' כן פסקו כל הפוסקים ודלא כסומכוס דבעינן שיהא ראוי לו דוקא, וז"ל הרא"ה פ"ג דעירובין סי' ב' ולית הלכתא כסומכוס ואע"ג דסתם משנה דמס' כלים פי"ז

כוותיה משום דב"ה סברי כרבנן וכן רב הונא דאמר שבועה שלא אוכל ככר זו מערבין לו בה -- ובס' תוס' שבת תמה מאוד דהא בהא גם סומכוס מודה דשרי דאי בעי מיתשל עלה ואין לומר דהרא"ש פסק כרבנן דרבי דגזרו על שבות בה"ש ולכך לא דמי לנזיר ביין כיון דהתם יכול למיתשל על נדרו כדי שיהא מותר לשתות יין בשבת דהוי צורך שבת כמ"ש התוס' דף ל' משא"כ בככר זה דיכול לאכול ככר אחד דא"כ קשה על הטור דפסק כר' בסי' שמ"ב ולא הביא דעת אביו כלל ע"כ והגאון בית מאיר ג"כ הביא קושי' זו בשם אומרו ולא תירץ כלום -- ולענ"ד נראה בפשיטות עפ"י מ"ש בס' מלוא הרועים ערך שבות אי גזרו עליו בה"ש אות ז' דהך מלתא אי גזרו על השבות בה"ש תלי' בזה אי ספק מה"ת לחומרא דאם נאמר ס' מה"ת לחומרא א"כ בה"ש דספיקא הוא מה"ת לחומרא והוי דינו כיום השבת עצמו ולמה לא נגזור בו שבות כמו בשבת עצמו אבל אם נאמר ספק מה"ת לקולא א"כ בה"ש עיקר איסורו אינו אלא מדרבנן דהחמירו בספק תורה וכיון דהוא גופא גזירה לא גזרו על השבות דהוי גזירה לגזירה, ומעתה הרי כ' במלוא הרועים ערך ספיקא דאורייתא ודרבנן אות י"ז דרבי אבא ורב הונא ס"ל סמה"ת לחומרא אף לדעת הרמב"ם וראי' מנדה י"ב ע"א דבעא מיני' ר"א מר"ה אשה מהו שתבדוק עצמה כדי לחייב בעלה אשם תלוי ומדחייב בזה אשם אע"ג דליכא חתיכה אחת מב' חתיכות עכ"ח דס' מה"ת לחומרא ע"ש, וממילא לרב הונא גזרו על שבות בה"ש וא"כ שפיר הוכיח הרא"ש דרב הונא סובר כרבנן דהא אין לומר טעמא דר"ה דנשבע שלא יאכל ככר זו מערבין לו בה משום דאי בעי מיתשל עלה דהא ביה"ש לא מצי למיתשל דהרי ר"ה סובר גזרו על שבות ביה"ש אעכ"ח משום דראוי לאחרים וכרבנן ודו"ק כי נכון הוא ב"ה:

ד כתב הפמ"ג באשל ס"ק י"ג ואם איסור דרבנן והוא חולה שמותר לו לאכול צ"ע אם מערבין בו עכ"ל ותמיה בעיני דממ"נ לחולה שאב"ס אסור לאכול אפי' איסורי דרבנן כמ"ש הרמ"א ביו"ד ס"ס קנ"ה ע"ש ולחולה שיב"ס מותר אפי' איסור דאורייתא - ובגוף הספק י"ל לענ"ד כיון דעירוב מצוה הוא שהרי מברכין על מצות עירוב ממילא אין לערב בדבר איסור דהגם דמותר מ"מ אין לעשות בו מצוה וכמ"ש בילקה"ג ח"ר אות חדש בשם ס' הישר והטוב להגה"ק מליסקא זצ"ל דאף דבשעת כיבוש הותר אפי' קדלי דחזירי מ"מ מצוה לא היו יכולין לעשות בזה המאכל וכ"כ בס' מקרי דרדקי פ' אמור אות תשל"ה ויהיב טעמא משום דמאיס לגבוה כנלע"ד:

סימן שפז

א ברמ"א ונ"ל הטעם וכו' - והקשה עליו הטו"ז תיפוק לי' דאנן בפת ערבינן ובפת קיי"ל דלכ"ע סגי להו בחדא, ובס' שבילי דוד כ' דלק"מ דרמ"א נחית לתת טעם להתיר אפי' לשיטת הב"י דאפי' למ"ד סומכין על שיתוף למ"ד בפת ולמ"ד ביין בעי ג"כ עכ"פ עירבו חצירות לעצמן ע"ש, וכבר קדמו בזה בס' חמד משה (ורמזו ג"כ הפמ"ג בקיצור כדרכו בכ"מ) - ודרך אגב אעורר במה שכ' הפמ"ג כאן דכיון דבעי' שיהא העירוב מונח במקום שיוכל ליטלו משם א"כ אם העירוב מונח במקום שיש מת בר מינן וא"א לכהן לילך וליקח משם לא מהני (ועיין לעיל בפמ"ג ס"ס שס"ו שם כ' דכבר בביה"ש יש שם מת ב"מ) ולפענ"ד צ"ע בזה לפי דעת הרא"ש המובא לעיל בסי' שע"ב סעיף ט"ו דאילן אינו צועיל משום דאיסור שבת גרם לו אבל אשירה מועיל דפתחא הוא אלא ארי' דאיסורא הוא דרביע עלי' ע"ש א"כ ה"נ כיון דמצד איסור שבת יכול ליטלו משם רק מצד איסור טומאת כהנים לא יכול ליטלו א"כ לדעת הרא"ש זה אינו מזיק דכל שאין איסור שבת גורם לו חשיב מניעה מצד דבר אחר וכאילו הי' ארי מונח עליו דלא חשוב עי"כ לא יכול לטלו ה"נ בזה, וכיון דלדעת הרא"ש מהני העירוב בכה"ג אף שלדעת הרמב"ם החולק על הרא"ש בזה לא מהני מ"מ הלכה כדברי המיקל בעירוב (ועיין בעירובין פ' ע"א כל שיש לך להקל בעירובין הקל ע"ש) וכוותי' דהרא"ש נקטינן להקל ומהני העירוב ועיין בב"י לקמן סי' שצ"א שכ' ולע"ד נראה דכדאי הוא הרא"ש לסמוך עליו בכל התורה כולה וכ"ש דיני עירוב דקיי"ל הלכה כדברי המיקל בו, וע"ע בפמ"ג סי' שע"ב באשל ס"ק כ"ו ודו"ק] כנלע"ד נכון בזה:

סימן שפח

א עיין בטו"ז סק"א מ"ש בדעת הרמב"ם -- ועיין בס' ישועות יעקב שהשיג עליו, וכבר קדמו בזה בס' תוס' שבת וע' בפמ"ג, ובהגהות חת"ס כ' ע"ד הרמב"ם עיין תשובותי סי' אלף רס"ד, וחפשתי בתשו' חת"ס שלפנינו ולא מצאתי התשובה ההיא בשום מקום:

סימן שצא

א עיין בב"י שמביא תשו' הריב"ש ועיין בתשו' חכ"צ סי' ו' שמשיג על הריב"ש, ושלשה אני יודע שמצדיקים את הריב"ש, ה"ה הגאונים בעלי ישועות יעקב ובית מאיר כאן, והגאון בעל שואל ומשיב מהדורא תנינא ח"ב סי' ס"ב ע"ש [ומ"ש החכ"צ דאין מועיל לשכור רשות מהבירגער מייסטער: מביא בהגהות מנחת פתים דבתשו' שנות חיים

להגאון מהרש"ק סי' י"ג השיג על החכ"צ, ופוסק דמועיל שכירות מהבירגער מייסטער יעו"ש]:

ב במג"א סק"ב הסכים עם המרדכי דעכ"פ אסור להוציאו מביתו לחצר או לעיר דהרי החצר מיוחד להבעה"ב והבית מיוחד להאורח דשכירות ליומי ממכר הוא וא"כ מוציא מרשות לרשות אבל הבעה"ב מותר להוציא דאין לאורח חלק במבוי או בחצר עד ל' יום עכ"ל ובס' בית מאיר לעיל ס"ס ש"ע כ' עלי' וכמה תמוהים דבריו דאם שכירות ליומא ממכר הוא למה לא יהא לו נמי חלק בחצר ולא זכר שר שכבר קדמו בזה בס' תוס' שבת כחתן, וע' במחצית השקל ובס' שבילי דוד מ"ש בזה, [ובהגהות רעק"א תמה על המג"א שדבריו הם נגד השו"ע סס"י ש"ע סעיף ח' והניחו בצ"ע]:

סימן שצב

א במג"א סק"ז מצבה היינו אצטב' גבוה ד' טפחים וכו' דאל"כ ק' ל"ל בגמ' מחיצה הא אפי' ב' פסין מהני עכ"ל - בנתיב חיים כ' ל"י מאי קשי' לי' דאיירי דהמבוי רחב מעשר אמות דלא מהני ב' פסין ועיין בתוס' שבת ס"ק י"א שמיישב זה, אמנם בס' חמד משה סק"ב כ' דמהגמ' אינו מוכרח דכי נאמר דינו אכתי קשה לימא שני פסין של שני משהויין דזה ודאי קיל לעשות מאצטובא גבו"ה דינו ע"פ כל הפתח אלא דהגמ' חדא מתרתי נקטא עכ"ל:

סימן שצג

א במחבר ס"ב א' ערובי חצירות וכו' מערבין אותם בין השמשות ואפי' כבר קיבל עליו תוס' שבת וכו', כתב בשערי תשובה מ"ש ואפי' כבר קיבל עליו תוס' שבת עיין לעיל סי' רס"א שלכאורה משמע להיפך, והנה לא ראה שבהגהות דגול מרבבה שם יישב היטב סתירת המחבר ע"ש, וראיתי כעת בהגהות חכמת שלמה סי' רס"א שנסתפק במערב ע"ח ביה"ש אם מברך כיון דבאמת הוי ספק לילה אלא דסד"ר לקולא אמנם לענין ברכה י"ל להיפוך ס' ברכות להקל, ולענ"ד כיון דמותר לערב ביה"ש הרי הוא כמערב מבע"י וטעון ברכה, ועיין במג"א סי' ר"ס סק"ג דמוכח ג"כ דס"ל הכי דאל"כ הול"ל בפשוט דאע"ג דמותר לערב בה"ש מ"מ לכתחלה יש להזהירם שיערבו מבע"י הרי שלא יפסידו הברכה אעכ"ח כמ"ש, [ועיין במשבצות סק"ה בשם המ"ת דמערבין ע"ח לכתחילה ביה"ש ודו"ק]:

סימן שצד

א בטו"ז סק"ב הקשה על הטור דנמצא המפתח בשבת בשדה אינו עירוב הא שדה היא כרמלית ולא גזרו על שבות ביה"ש, ועיין פמ"ג בשם א"ר דהטור ס"ל דוקא ע"ת הוי מצוה ולכך ל"ג על שבות בה"ש אבל ע"ח לאו מצוה גמורה הוי, ועיין בחמד משה שכ' עוד כיון דע"ח אינו אלא להציל מאיסור טלטול דשמא ישכח ויטלטל א"כ אינו מן הראוי לדחות שבות בקום ועשה משום שמא יעשה איסור דרבנן וא"ש, ובהגהות זכרון אברהם כ' בהערת המו"ל ליישב קו' הטו"ז בענין אחר והיינו בהחילוק שכ' היד אפרים בסי' ח"ט בשם הגאון מוהר"ר העשיל דנתנו באילן השבותין מיד בשעת עשיית המצוה שהוא נוטל העירוב משא"כ במגדל שטלטול הסכין קודם שום מצוה מודה רבי דגזרו ביהש"מ ע"ש עכ"ל וא"כ ה"ה הכא אם המפתח בשדה מטלטל המפתח קודם שום מצוה ולכן אוסר הטור עכ"ל [ועיין בישועות יעקב סק"א מ"ש ליישב ד' הטור דס"ל דבשני שבותין גזרו נמי ביהש"מ, וכבר קדמו בזה בחידושי אבן העוזר לעירובין דף ל"ה ע"א, ועיין בשעה"מ לרמב"ם פ"א מעירובין הל' כ"ב שהקשה על דיעה זו (והיא דעת הרע"ב) דבשני שבותין גזרו גם לרבי בה"ש א"כ אמאי קאמר בגמ' עירובין דף ל' ע"ב דסומכוס ס"ל כרבנן דרבי הא אפי' כרבי נמי מצי אתי משום דבתרומה איכא תרתי שבותין שבות דשאלה. ושבות דהפרשת תרומה, וכעפימ"ש אבן העוזר שם דדוקא כשעובר ב' השבותין בבת אחת גזרו נמי ביה"ש אבל כשהם בזה אחר זה לא גזרו בזה בה"ש דעל כל שבות סבא לבדו לא גזרו בה"ש ע"ש, א"ש גם קושי' השעה"מ דשבות דשאלה ושבות דהפרשה ג"כ בזאח"ז הם באים ובכה"ג לא גזרו בה"ש, ועל מ"ש לעיל מפמ"ג בשם א"ר דהטור ס"ל דבע"ח שאינו מצוה גמורה גזרו על שבות בה"ש מצאתי בשעה"מ שם שכ' דהא ליתא שהרי כ' הטור כאן נפל עליו גל אם יכול ליטלו בלא מרא וחצינא כשר ואם איתא דבע"ח גזרו על שבות בה"ש א"כ אפי' ביכול ליטלו בלא מרא וחצינא אמאי כשר הא איכא בי' שבות דטלטול אבנים וכו' ע"ש, ויעיד עלי יודע תעלומות שגם אני הרגשתי בזה מיד בראותי ד' הפמ"ג בשם א"ר הנ"ל, ויותר אין להאריך כעת]:

ב אחר שכתבתי כ"ז הגיע לידי ספר חדש, והוא ס' שדי חמד חלק י"א (פאת השדה) וראיתי בו במערכת הבי"ת סימן ב' פלפול גדול בכל הנ"ל, והנוגע למ"ש לעיל:
מצאתי שנתווכח שם עם חכם א' בדין אי גזרו על שבות בה"ש היכא דהשבות הוא קודם עשיית המצוה, לפי דברי הגאון מו"ה העשיל המובא בתשו' שער אפרים, ודעתו דעת תורה נוטה דדוקא בשני שבותין הוא דגזרו בכה"ג בה"ש, אבל היכי דליכא רק שבות אחד אף דהשבות נעשה קודם קיום המצוה לא גזרו עליו בה"ש והביא ראיות לדבר,

וזה דלא כמ"ש לעיל בשם הרה"ג המו"ל הגהות זכרון אברהם ביישוב קושי' הטו"ז. עוד ראיתי שם שכ' ליישב קושי' שעה"מ הנ"ל מהא דמוקי הש"ס סומכוס כרבנן ג"כ בדרך שכתבתי עפ"י דברי אבן העוזר ז"ל, וברוך שכיוונתי לדעתו הרמה. וראוי להעתיק מ"ש עוד שם כלל חדש בזה בשם ספר נחל הערבים דהא דאמרינן דבתרי שבותין מודה רבי היינו היכא דהתרי שבותין מוכרח להעשות על ידי אדם אחד כי האי דהרב מברטנורה (עירובין פ"ג מ"ג) דמי שיחתוך החבל מוכרח להחזיק הסכין בידו, אבל התם אפשר להעשות על ידי שני בני אדם דהאחד יקח מהאילן והאחד יטלטל, ובתרומה נמי אפשר דהוא מיתשל עלה ואיש אחר יתרום לא הוו אלא כחד שבות ולא גזרו, וכ' עלי' הרב שדי חמד ראה זה חדש ונכון הוא:

סימן שצה

א במחבר מצוה לחזור אחר שיתופי מבואות ומברך עליו על מצות עירוב, וכ"כ לעיל סי' שס"ו גבי עירובי חצירות וראיתי בתשו' חת"ס או"ח סי' צ"ט שכ' בזה"ל. ובטש"ע סי' שס"ו סעי' י"ג וי"ד מצוה לחזור אחר עירובי חצרות ומברך על מצות עירוב. הנה אין כוונת הברכה על אשר קדשנו ואסר לנו ההוצאה וטלטול בשבת חדא דלא שייך וצונו על המניעה וכו' עיי"ש ולפי מ"ש רש"י בספר הפרדס דף כ"ח ע"א דהטעם שאין לברך על מצות ל"ת הוא משום דאין להם זמן קבוע (כאשר גילה לנו רז זה הגאון בעל שדי חמד בחלק הכללים מערכת הבי"ת אות מ' עיי"ש) א"כ בעירוב והוצאה דיש לו זמן קבוע שייך שפיר לברך ואי"ה במק"א עוד אדבר בזה (שו"ר בס' שדי חמד פאת השדה מערכת הבי"ת סי' ז' שהביא בשם תשו' שואל ומשיב תנינא ח"ב סי' ח', שהרב השואל כתב דלמ"ד דנשים אין מצוות אעשה דתשביתו משום שהז"ג לא תברכו נשים על בדיקת חמץ דאין לברך על ל"ת, וגם קשה במ"ש בש"ס היכן צונו בלאו דלא אסור והרי אין מברכין על לאו, והשיב דמ"ש אין מברכין על ל"ת הוא דעל שלילה אין שייך לברך וכוונתו דאין שייך לברך על השב ואל תעשה דא"כ יהי' כל היום וכל הלילה יושב ומברך על מה שאינו עובר הלאו וזה ודאי לא יתכן וחז"ל לא תיקנו רק על העשי' ולפי"ז במצוה שצריך לעשות אף שאינו רק בל"ת אם יעבור פשיטא דשייך ברכה עכ"ל, והגאון על שדי חמד הסכים לסברא זו עיי"ש]:

סימן שצז

הלכות תחומין:

א במחבר ס"י שנים שלקחו בהמה בשותפות ושחטוה ביו"ט אע"פ שלקח כל א' מנתו הרי כל הבשר כרגלי שניהם אבל אם לקחו חבית של יין וחלקוה ביו"ט חלקו של כל א' מהם כרגליו - כן פסקו הרי"ף והרמב"ם כמבואר בב"י, ואע"ג דבש"ס ביצה דף ל"ז ע"ב הקשו רב כהנא ורב אסי לרב דס"ל הכי לאיסור מוקצה לא חששו לאיסור תחומין חששו ושתיק רב. כתב בס' בית מאיר בשם הרב מהו' מאיר הים מצילין שאמר דהרי התוס' שם ביארו מה שהקשו לאיסור מוקצה לא חששו היינו מה שהבהמה גדלה ומוסיפה שמנונית ביו"ט ואיתא במל"מ פ"ז מה' משכב ומושב דדוקא לענין איסור אכילה שייך ביטול ולא לענין משא וא"כ קשה מה מדמה איסור אכילת מוקצה שהוא בטל אפי' בדשיל"מ כמבואר ביו"ד סי' ק"ב (הואיל ולא ניכר האיסור קודם שנתערב) משא"כ תחומין שהוא דומה למשא, אמנם זה ניחא אי מב"מ בטל משא"כ רב דס"ל מב"מ לא בטל שפיר דשתק אבל לדידן דקיי"ל מב"מ בטל לק"מ וכ' עלי' הב"מ שדפח"ח אך לפי"ז לא מקשה הגמ' מידי בדף ל"ח וליבטל מים ומלח לגבי עיסה והנה כבר כתבתי בילקוט הגרשוני ח"ר על סדר א' ב') י"א ע"ב באות ביטול הג' דהא דלענין משא ל"ש ביטול היינו מדרבנן ובאיסור תחומין שהוא רק מדרבנן לא גזרו ע"ש פלפול נחמד בזה (וע' בשדי חמד פאת השדה מערכת הבית סי' כ"א שבשפלנו זכר לנו) ובמח"כ של הגאון בעל בית מאיר ז"ל לא הי' צריך לזה כלל דבפשיטות יש לחלק בין תחומין דשם לא בטל מה שינק מחלק חבירו משום דשיל"מ משים דבתחומין ניכר האיסור קודם שנתערב כמ"ש השעה"מ פ"ה מה' יו"ט הלכה כ' דאע"ג דמה שיונק ומתגדל מחלק חבירו לא הוכר איסורו בעין אלא תיכף ומיד שמתגדל הוא מתבטל מ"מ חלק חבירו שממנו יונק ונתגדל דבר הניכר הוא והרי הוא אסור לו היום וא"כ הו"ל הוכר האיסור שהרי הוכר האיסור שממנו יונק ונתגדל ע"ש, וכ"כ הצל"ח ביצה דף ל"ז ע"ב דלא דמי ליין היוצא מן הענבים בשבת שמתבטל ביין שבגיגית כדקיי"ל לעיל סי' ש"ך סיב דשאני התם דקודם שנתערב לא הי' שם איסור בעולם שהענבים בעצמם מותרים והיין תיכף כשיוצא מהם הוא מתבטל בהיתר, אבל כאן כל חלק מבהמה של ראובן אסור על שמעון שהוא חוץ לתחומו וכן חלקו של שמעון על ראובן והרי האיסור בעולם וכשינקי מהדדי נאסר כל חלק ממה שינק מחלק חבירו והוא דשיל"מ ולא בטיל וכל זה בתחומין, אבל לענין מוקצה הרי קודם שהוסיפה אין כאן מוקצה כלל ותיכף כשמוסיפה שמנונית הוא מעורב ובטיל ברוב. אלא דרב לשיטתו דס"ל מב"מ לא בטיל שפיר שתק אבל לדידן דמב"מ בטל יש לחלק בין מוקצה לתחומין כנ"ל וא"ש הרי"ף והרמב"ם דכל קושי' הש"ס הוא רק לרב ובאמת שכן תירץ הגאון בעל הפלתי בספרו בינה לעתים על ה' יו"ט (פ"ה ה"כ)

עיי"ש, ובלתי ספק דגם הוא ס"ל דיש חילוק בין מוקצה לתחומין כנ"ל משום דבתחומין הוי דשיל"מ ולא בטיל הואיל וניכר האיסור מקודם שנתערב אבל במוקצה בטל שפיר אף דהוי דשיל"מ משום דלא ניכר האיסור מקודם, אלא דלפיענ"ד יש לפקפק קצת על תירוץ זה דהא כ' התוס' והרשב"א חולין דף ל"ט ע"ב גבי שאני ציר דזיעה בעלמא הוא דבאיסור דרבנן גם ר"י מודה דמב"מ בטיל וא"כ אכתי אמאי שתק רב הא מוקצה שפיר בטיל אף שהוא מב"מ הואיל ואינו אסור רק מדרבנן ואף דהפלתי כ' בסי' צ"ב סק"ט דכמה סוגיות בש"ס מורים דלר"י אפי' באיסור דרבנן מב"מ לא בטיל, מ"מ נ"ל דה"ד לר"י דס"ל מדאוריי' מב"מ ל"ב אבל לרב דס"ל רק מדרבנן מב"מ לא בטיל כמבואר בריטב"א ע"ז דף ע"ג א"כ די להחמיר בדאו' אבל בדרבנן ודאי בטל ויש ליישב עפ"י מ"ש שם תי' הא' דמוקצה חמור כשל תורה כמ"ש מהרש"א בשם תוס' ישנים ריש ביצה, אלא דלפי"ז קשה אמאי נאיד מתי' הא' כיון דגם לתי' הב' עכ"ח אנו צריכין לסברא זו אליבא דרב דמוקצה חמור כשל תורה דאם לא כן גם מין במינו בטיל וצריך עיון קצת:

והנה ראיתי בשעה"מ פ"ה מה' יו"ט הנ"ל שכ' לחלק בין איסור דאוריי' לדרבנן דדוקא באיסור דרבנן בטיל בלא ניכר האיסור קודם שנתערב אף שהוא דשיל"מ אבל באיסור דאוריי' שהוא דשיל"מ לא בטיל אף בלא ניכר האיסור (ועיין בשדי חמד פאת השדה מערכת הדלי"ת כלל ט' אות י"ז הביא בשם כמה אחרונים שכ' כן) א"כ לרב דס"ל כר"י במוקצה ואף בשבת א"כ איסורו חמור כשל תורה לא בטיל מצד דשיל"מ אף שלא ניכר האיסור קודם שנתערב, אבל להרי"ף ורמב"ם דפסקו בשבת כר"ש רק ביו"ט אסור מוקצה א"כ ביו"ט אינו אלא חומרא כמ"ש הבינה לעתים שם ואינו כשל תורה א"כ שפיר בטיל אף שהוא דשיל"מ ין דלא ניכר האיסור קודם שנתערב ולפי"ז ל"צ לומר דרב ס"ל מב"מ לא בטיל דבלא"ה אליבא דרב ליש כאן ביטול מצד דשיל"מ -- ומה שמכריחני לזה הוא מ"ש האחרונים ומכללם בס' לב ארי' חולין דף ק"ח דכמו דאמרי' בדשיל"מ (דלא בטיל מצד מב"מ כמ"ש הר"ן בנדרים כנודע) היכי דלא ניכר האיסור קודם שנתערב בטיל ה"ה לר"י דמב"מ לא בטיל דוקא היכי דניכר האיסור מקודם אבל בלא ניכר האיסור מקודם י"ל דבטיל, אך כ' דדוקא בדשיל"מ דמדרבנן לא בטיל מחלקינן כן. משא"כ לר"י דמדאוריי' מב"מ לא בטיל ע"ש, א"כ לפימ"ש לעיל בשם הריטב"א ע"ז דרב דוקא מדרבנן ס"ל מב"מ לא בטיל א"כ כמו דבטיל מוקצה מצד דשיל"מ א"כ ה"ה דבטיל מצד מב"מ, אך לפימ"ש דלרב דס"ל כר"י במוקצה אף בשבת, מוקצה חמור כשל תורה, גם מצד דשיל"מ לא בטיל אף דלא ניכר האיסור קודם שנתערב א"ש ויותר אין להאריך:

ב במג"א ס"ק י"ב גשמים היורדים בי"ט סמוכים לעיר הם כרגלי אנשי אותו העיר וכ' בהגהות רעק"א ז"ל תמיהני דהא להדיא משמע דדוקא בירדו מעי"ט בזה כיון שסמוכים לעיר אמרינן כיון דדעת אנשי עיר עלייהו מש"ה הם כרגלי אנשי אותה העיר אבל בירדו בי"ט דלא הי' באפשר לקנות שביתה בתחלת יו"ט הם כרגלי הממלא וצ"ע -- וכבר קדמו בזה בס' תו"ש וגם אותו קדם הגאון מהר"י בס' בינה לעתים לה' יו"ט (פ"ה הלכה י"ד) עיי"ש ולפי מה שהגיה המחצה"ש בדברי המג"א לק"מ:

ג בס' בית מאיר סי' זה הביא דברי הפר"ח יו"ד סי' ק"ב ס"ק י"ג שכ' בזה"ל: ומ"מ מסוגי' דס"פ משילין נמי מוכח דחמץ מקרי דשיל"מ שהרי העיסה עצמה אם יניחנה לשבת הבאה חוזרת ונאסרת דומי' דחמץ ומ"מ קרי לי' דשיל"מ עכ"ל, וכ' עליה הב"מ וא"י מה קאמר דהא אף אם תהי' נשאר בשאלה זו עד לשבת הבאה הא יהי' כשואל מעי"ט דהוי כרגלי השואל ובחנם השיג עליו דכוונתו פשוטה ומבוארת דהאי עיסה לא דמי לביצה שנולדה ביו"ט דלאחר יו"ט אי אפשר כלל שתבוא לידי איסור משא"כ עיסה זו אם לא תקנה שביתה אצלו ביהש"מ עדיין תהי' כרגלי שניהם (עיין רש"י ל"ז ע"א בד"ה הרי הוא כרגלי השואל) מיקרי שפיר חוזרת ונאסרת, וכ"כ בס' נועם המלך (לשעה"מ פ"א מה' חומ"צ הלכה ה') עיי"ש, והוא פשוט: (ד) בדבר המחלוקת שבין הרי"ף והרמב"ם לשאר הראשונים ז"ל בענין תחומין דהרי"ף והרמב"ם ס"ל דתחומין די"ב מיל גם לדידן הוי דאורייתא ושאר הראשונים ס"ל דאפי' י"ב מיל הוי דרבנן, אני נבוך בדעת רש"י ז"ל, דמבואר במג"א סי' ש"ה ס"ק ח"י דרש"י סובר דגם חוץ לי"ב מיל הוי דרבנן, ע"ש בלבושי שרד ובמחצה"ש דתיבת רמב"ם שכ' במג"א הוא ט"ס וצ"ל דס"ל כרש"י וכו', וברש"י על מגילת רות הביא דברי ר' אלעזר ביבמות מ"ז ע"ב שאמרה נעמי לרות אסיר לן תחום שבת ורות השיבה אל אשר תלכי אלך ואי ס"ד דאפי' תחומין די"ב מיל רק מדרבנן אסור איך אפשר דנעמי הזכירה דין דרבנן (ועיי' בס' ערוך לנר שם שהביא באמת מזה ראי' לרי"ף די"ב מיל דאורייי) א"כ רש"י דס"ל דגם י"ב מיל דרבנן איך מעתיק דברי ר' אלעזר שהם דלא כהילכתא, ועיי' במדרש רבה על רות שהשמיט זה דאסור לן תחום שבת רק קאמר דנעמי אמרה לה בתי אין דרכן של בנות ישראל לילך לבתי תיאטראות ולבתי קרקסיאות של גוים אמרה לה אל אשר תלכי אלך ע"ש, ור' אלעזר או דסובר כר' יוחנן רבי' דאפי' תחום דאלפים דאוריי' כמ"ש בס' מלוא הרועים ערך תחומין עייש"ה, אבל רש"י לשיטתו צע"ג. ועיי' שם עוד במ"ר רות ותלכנה בדרך לשוב אל ארץ יהודה א"ר יוחנן עברו על שורת הדין והלכו ביו"ט וכ' ביפ"ע שעברו על

איסור תחומין והוא הדבר אשר דברנו דר' יוחנן ס"ל תחומין דאורייי' ור' אלעזר תלמידו נמי כוותי' ס"ל ולכך אמר דאמרה אסור לן תחום שבת אבל לרש"י צ"ע]:

סימן שצח

א כתב הטור הי' בתוך ע' אמה ודינו בית וכו' ומודדין משם ואילך ע' אמה ושירים ואלפים - בס' קרבן נתנאל פ"ה מעירובין אות ט"ז חולק ע"ז וכ' בזה"ל, ברם מה שפסק הטור בסי' שצ"ח אם יש בית או בורגנין תוך ע' אמה ושירים שמעברין את העיר ומשם נותנין עוד ע' אמה ושירים ואח"כ אלפים אמה לתחום שבת ורמ"א פסק להלכה כך ע"ש, לא ידעתי מקיר מוצא לדין זה ואין לכל המחברים ראשונים ואחרונים שהזכירו דין זה ובריטב"א מיהו אפי' לר"ם אין נותנין קרפף אלא לעיר שאין לה עיבור מעצמה וה"ה לרבנן בשתי עיירות וכן נראה דהא הר"מ יליף מקרא מקיר העיר וחוצה תן לה חוצה ואח"כ מדוד, אין לך בה אלא חידושה, אבל כשיש לה חוצה אין מוסיפין חוצה על חוצה דמנ"ל, מכל זה נראה דאין לסמוך על ההוראה זו, כי אין שייך בזה לומר הלכה כדברי המיקל במלתא שאין לו ראי' וגם נגד הסברא דהא יש לו אויר ע' אמה מבלי תוספת עוד ע' אמה ושירים עכ"ל: (ב) במג"א סק"ח הבורגנין וכו' כ' בהגהות דגול מרבבה (ומובא בשע"ת) דבורגנין א"ל להיות ד"א על ד' אמות וראי' מסוכה דף ב' ע"ב --- ובהגהות מנחת פתים הביא שכ"כ הריטב"א סוכה שם ודלא כיש מפורשים דגם בורגנין צריכי' להיות ד"א, וכ' עוד דר' יונתן בעירובין פ' חלון ס"ל כיש מפורשים הנ"ל וממילא לענין מזוזה בכה"ג עכ"פ אין לברך ע"ש- עוד חידש הדגול מרבבה דבורגנין היינו דוקא בעשוי באמת לשמור פירות מתוכו אבל לעשות בורגנין כדי להתיר ההילוך אינו מועיל עכ"ד ובהגהות הנ"ל הביא דבתשו' בית יצחק או"ח להגאון מהר"י שמעלקיס מלבוב נ"י השיג עליו מהתוס' עירובין דף נ"ז ד"ה ור"ה שכ' להדיא דיכולים לעשות בורגנין כדי ללכת מעיר לעיר הרחוקים יותר מד' אלפים הרי דעושין בורגנין להתיר הטלטול דדוחק לומר בכוונת התוס' שעושין באמת בורגנין לשמור פירות, והעלה די"ל דכוונת הדגמ"ר רק בבורגנין פחות מד"א דאינו מועיל רק משום דחזי למלתי' לשמור פירות לכן בעי' דוקא שיהא עשוי באמת לשמור פירות אבל בבורגנין ד"א על ד"א דא"צ לטעמא דחזי למלתי' וכפי' הריטב"א הנ"ל שפיר הוי בורגנין אפי' בעשוי רק להתיר ובזה אין קושי' עליו מתוס' עירובין הנ"ל שכוונתם שעושין בורגנין ד"א על ד"א ע"ש פלפול נאה בזה:

ג במחבר ס"ו והאוצרות שיש בהם בית דירה וכו' הא דהשמיט המחבר ארוות סוסים המוזכר בבריית' עירובין נ"ה וברי"ף והרא"ש וטור, ע' בס' שמן המאור כאן באריכות, וע"ע בתשו' חת"ס או"ח סי' צ"ה ובתשו' שיבת ציון סי' ח' מ"ש בזה:

ד שם והגשר וכו', כתב בס' פתחי תשובה וז"ל. עיין מג"א סק"ח ובתשו' משיבת נפש סי' ז' שמצדד הרבה בגשר שיש שם חדרים לקבל הפתקין והתשלומין מעוברים ושבים דעדיף ממערה דאפי' אין בהבית ד' אמות מצטרף להשלים לד"א ע"ש, ולע"ד לכאורה אין צריכין כלל לצירוף הגשר כיון שעשוי לכך לישב שם ולקבל הפתקין דטעמא דבפחות מד"א מבואר בסוכה דף ג' דלמסתרי קאי ע"ש משא"כ הכא דחזי למלתי' וכה"ג כתב בדגול מרבבה גבי בורגנין דלא בעינן ד"א דחזי למלתי' עכ"ל:

סימן שצט

א ראיתי לכתוב השיעור תחום שבת לפי מדידה שלנו עפ"י מעטער -- הנה ראיתי בסוף הספר חלת אהרן מהגאון אבדק"ק ביסערמין זצ"ל שכ' דאמה של תורה הוא 528 מיללי מעטער וממילא לפי"ז עולה שבעים אמה ושירים ואלפים אמה 1093 מעטער ועוד 31 צענטי מעטער ושני מיללי מעטער ולפי מ"ש בס' חיי אדם (כלל ע"ו אות ב') דבשעת הדחק (וה"ה לדבר מצוה כגון לילך להשלים מנין עשרה וכדומה, נ"ל) יש לסמוך על הגאונים הסוברים דרשאי להלוך אלפים וח' מאות אמה, לפי"ז ע' אמה ושירים ושיעור תחום שבת עולה 1516 מעטער ועוד 1 צ"מ 2 מ"מ, נמצא בשעת הדחק או לדבר מצוה כנ"ל יכולין להלוך ע"י עירוב, ע' אמה ושירים וחמשה אלפים ושש מאות אמה דהיינו 2994 מעטער ועוד 11 צ,מ 2 מ"מ ולפי חשבון המנוטען. הנה כ' בס' החינוך מצוה כ"ד דאלפים אמה הוא שיעור מיל ושיעור מיל הוא 18 מינוטען כמבואר בי"ד סי' ס"ט בפמ"ג ס"ק כ"ה ע"ש (ועיין בשע"ת לעיל סי' שצ"ז) א"כ יכולין להלוך ע"י עירוב 36 מינוטען, ובשעת הדחק או לדבר מצוה כנ"ל נוסף עוד 14 מינוטען, 24 סעקונדען ס"ה 50 מינוטען אונד 24 סעקונדען ולפי דעת הרמב"ם דשיעור מיל הוא 24 מינוטען ע' בפלתי יו"ד סי' ס"ט סק"ד ובס' כרם שלמה שם יכולין להלוך ע"י עירוב 48 מינוטין, אך אין לצרף לזה עוד שיטת הגאונים הנ"ל ולילך ע"י עירוב 62 מינוטען דכולי האי ודאי חלילה להקל, ויותר אין להאריך: (ב) בתשו' מהר"י אסאד חאו"ח סי' צ"א נשאל אם יש צד להתיר איסור תחומין שהוא דרבנן משום מצות תפלה דרבים ולהתיר לבני הכפרים הרחוקים דרך שעה מן העיר לילך בשבת ויו"ט להקהלה יותר מד' אלפים אמה כדי להתפלל ברבים וכמו ר"א ששחרר עבדו בשביל זה להשלימו לעשרה כו' והשיב

הס מלהזכיר וכו' חלילה וחלילה להעלות על הדעת כלל לצדד להתיר או לעקור תחומין דאוריי' או דרבנן מפני להתפלל ברבים וכו' ע"ש באריכות -- ובהג"ה מבן המחבר כתב וז"ל שאני גבי ר"א דשחרר כו' דשם ל"ה עשרה לולא האיש הזה והוא זיכה את הרבים ע"י שחרורו אבל לילך ליחיד לקהלה שיתפלל גם הוא במנין זה לא מקרי מצוה דרבים ואינו מזכה בזה הרבים איסור גמור הוא לילך וכו' ע"ש ומשמע קצת מדבריו דאם אין עשרה בלעדו והוא הולך להשלים מנין עשרה ומזכה את הרבים בכה"ג מותר לילך אף בלא היתר עירוב ---- אמנם בס' פתחי תשובה לקמן סי' תט"ו הביא בשם תשובת עולת שמואל סי' י"ג דאם לא עירב אין לילך מחוץ לתחום אפילו להשלים. למנין עשרה ע"ש. (וכ"כ אדמו"ר הגאון זצ"ל בתשו' מהר"ם שיק חאו"ח סי' קכ"א ע"ש):

סימן תא

א כ' במחצית השקל מ"ש בש"ע אבל חפצי עכו"ם קונין שביתה במקומן כו' גזירה חפצי העכו"ם אטו חפצי ישראל, מלשון זה משמע אפילו בעליהן העכו"ם הוא במקום אחר אין החפצים כרגלי העכו"ם כ"א קנו שביתה במקום שמונחים וכ"מ לשון הטור ובס' ת"ש השיג דהא מטעם גזירה אטו חפצי ישראל קאתינן עלי' ובחפצי ישראל הרי הם כרגלי בעליהן א"כ ה"ה בחפצי עכו"ם י"ל שהן כרגלי בעליהן העכו"ם ובאמת מסתברים דברי ס' ת"ש וכו' ע"ש אמנם בס' בית מאיר השיג על הת"ש וכ' דבחנם האריך והמציא מחלוקת בין א"ז לש"ע וא"י דמה כיוון במ"ש ופשטא דלישנא משמע דקנו שביתה במקום שהם מונחים שם ואף שהגוי הוא במקום אחר" כי בודאי כן הוא ולא שייך כלל לומר שיהא כרגלי הבעלים דאילו כרגלי הבעלים הא הבעלים רשאים לילך אף אלף פרסאות לאיזה רוח שירצה והא"ז תופס הלשון על הנהוג דאם שואל כלי מגוי לא יוליכם אלא עד סוף התחום ממקום הגוי משום דבודאי אם שואל ממנו כלי מביתו לקחו וק"ל עכ"ל:

סימן תב

א במחבר ס"א חריץ מלא מים מכונסין שהוא בין ב' תחומי שבת וכו' וצריך לעשות מחיצה בסוף התחומין להפסיקן וכו' עיי' בדרישה ופרישה הטעם דל"א כאן יש ברירה משום דבשעה שהם ממלאין הם ממלאין באיסור ואנו רואין שהוא ממלא ג"כ ממים שהם בתחום אחר והמילוי הוא באיסור ולכך לא אמרינן ברירה וכתב עוד שם וז"ל, מ"ש ב"י בסוף סי' זה בור של תבן שהוא בין ב' תחומי שבת אלו נוטלין מכאן ומאכילין ואלו

נוטלין מכאן ומאכילין כו' והטעם הוא משום דתבן עומד לנפשו ואמרינן ברירה וכל אחד נוטל מחלקו ואין חוששין שמא אלו יקחו מן התחום השני ואין דומה למילוי מים שהמים מעורבין הן וק"ל עכ"ל, משמע קצת שזה תירוץ אחר לקושי' הנ"ל ומחלק בין יבש ללח והוא כמ"ש הגאון מליסא ז"ל במקור חיים סי' תמ"ח סק"א דבלח שמתערב ונבלל ל"ש ברירה ואפי' תנאי לא מהני ע"ש, ומצאתי בתשו' שואל ומשיב מהדורא רביעאה ח"ג ק"מ שרוצה לתרץ בזה קושי' השואל (שהקשה ג"כ קושי' הפרישה) אך כתב דחבית של יין שחלקוה ביו"ט (לעיל סי' שצ"ז ס"י ע"ש במג"א סק"ח) ושני לוגין שאני עתיד להפריש (ניטין דף כ"ה) הוי תיובתי' דמקור חיים דשם מבואר דאמרינן ברירה אף בלח שהוא נבלל ע"ש [ועיי' בתורת ניטין מהגאון מליסא ז"ל למס' ניטין דף נ"ב מ"ש על הקושי' בגמ' דמוקי באית לי' שותפות בגוה נימא ברירה ותי' דאסור מצד ניצוק חיבור ולא תי' דבלח ליש ברירה וכנראה דהדר בי' מהאי] ע"כ נראה דמ"ש בדרישה מכוון למ"ש בפרישה ותירוץ אחד הוא דהואיל והמים מעורבין הן אנו רואין שהוא ממלא ג"כ ממים שהם בתחום אחר והמילוי הוא באיסור אבל אודה ולא אבוש שאיני יודע החילוק מה בין זה לחבית ושני לוגין הנ"ל וצ"ע ודו"ק ועיין בתשו' שו"מ הנ"ל שרצה לומר דלכך ל"ש כאן ברירה דהא יש לו היתר ע"י מחיצה ע"ש. והנה בילקוט הרועים ח"ר אות ברירה הביא בשם שעה"מ ועטרת פז דהיכא שאפשר לתקן ל"א ברירה אמנם כתב דהיינו דוקא בדאוריי' אבל בדרבנן סמכינן אברירה אע"ג שאפשר לתקן ע"ש וצ"ע (וע' בעיקרי הד"ט סי' ט"ו אות י"ד בשם מצודת יששכר בור שבין ב' תחומין ובצד א' יש ב' שיש להם שותפות בבור לא אמרי' בזה יש ברירה דהוי תרי יש ברירה דאף בדרבנן לא אמרינן והכא אי הוה בעינן למימר דהרי הוא כרגלי הממלא היינו צריכים לומר תרי ברירה דהיינו חדא שהמים שייכים תוך תחום זה ועוד שהמים שייכים לזה ולא אמרינן ע"ש - ומשמע דחד יש ברירה אמרי' בזה וצ"ע דהא השו"ע כאן סובר עכ"ח דל"ש כאן ברירה]:

סימן תד

א במחבר ורמ"א ס"א המהלך חוץ לתחום למעלה מעשרה טפחים וכו' וכו' כתב אדמ"ו הגאון זצ"ל במהר"ם שיק לתרי"ג מצות מצוה כ"ד וז"ל, ובאמת קשה לי טובא באו"ח סי' ת"ד פסק בעמוד גבוה י' ורחב ד' דתחומין י"ב מיל דאורייי' וכן פסק שם דעמוד גבוה י' ואינו רחב ד' דהוי אבעי' דלא איפשטא אי יש תחומין למעלה מי' משום דהוי דאורייתא וא"כ קשה אמאי בעמוד רחב ד' דהוי רה"י ובאינו רחב ד' דהוי מקום פטור

יהי' שייך תחומין דאורייי', ובכרמלית דהוי נמי מקום פטור מה"ת כבר כ' הרמב"ם דלית בי' תחומין דאורייתא, והניח בצע"ג -- ובס' בית מאיר כאן ג"כ הקשה זאת (בד"ה אמנם לפ"ז כו') והניח ג"כ בצ"ע ע"ש ומצוה ליישב ושוב ראיתי כי בתשו' מהר"מ שיק או"ח סי' קכ"ב מיישבו קצת ע"ש:

ב עוד שם הרי זה ספק אם יש תחומין למעלה מעשרה או לאו -- בתשו' מהר"י אסאד או"ח סי' צ"ב נשאל בעירובין מ"כ אבעי' אי יש תחומין למעלה מי' או לא כו' אמאי לא פשיט לה מירידת משה רבינו ע"ה ביוכ"פ מן השמים כמו שפירש"י בפ' יתרו בפסוק ויהי ממחרת ועכ"ח דאין תחומין למעלה מיו"ד וע"ש כמה תירוצים, ולפימ"ש מתשו' חת"ס חלק ו' סי' צ"ח והוציא מתוס' עירובין מ"ה ע"ב דמלמעלה למטה לא שייך לא שביתה ולא תחומין ואם אלי' בא מלמעלה למטה ליכא איסור תחומין רק אם בא מג"ע התחתון ע"פ שטח הקרקע לא מלמעלה למטה אז שייך תחומין מ"ש באריכות. ג"כ לק"מ דהא מרע"ה ירד מלמעלה למטה ובזה לא שייך תחומין:

ג עוד שם אזלינן לחומרא למ"ד תחומין די"ב מיל הוה דאורייתא כ"ה שיטת הרי"ף והרמב"ם והתוס' חגיגה דף י"ז ע"ב ד"ה דכתיב בשם י"מ והכי איתא בירושלמי אך כתבו דהש"ס שלנו לא ס"ל דהא בשבת דף ס"ט גבי שכח עיקר שבת דבעי דידע לה לשבת במאי, דידע לה בתחומין ואליבא דר"ע, ולא קאמר לדברי הכל, וכן בביצה דף ל"ו גבי אין רוכבין מוקי טעמא בגמ' שמא ילך מחוץ לתחום ופריך ש"מ תחומין דאוריי' אלא גזירה שמא יחתוך זמורה אלמא דרבנן לא מודו כלל בתחומין ע"ש -- וליישב הרי"ף והרמב"ם מקושיות אלו, עיין בקרבן נתנאל על הרא"ש ספ"ק דעירובין שמיישב הכל [ובעל מתא דירושלים פ"ג דעירובין לא ראה הק"נ וכ' התי' משמי' דנפשי' ע"ש] וקצת קשה א"כ אמאי איצטריך לגמ' למימר ש"מ תחומין דאורייתא תיפוק לי' בלא"ה אי אפשר לומר משום תחומין דא"כ יהי' שנים מותרים לרכוב וע' בח"ס בחי' שבת דף ס"ט ובמהר"ם שיק לתרי"ג מצות מצוה כ"ד שתירצו בטוב טעם דלא תיקשי לרי"ף ורמב"ם משבת דף ס"ט הנ"ל -- ועל הקושי' מביצה הי' אפשר לומר לענ"ד דהא הגמ' שם מיירי ביו"ט א"כ הרי"ף והרמב"ם שלמדו י"ב מיל מפסוק אל יצא איש ממקומו ביום השביעי י"ל יום השביעי דוקא ולא יו"ט (וכאן ל"ש יו"ט נמי שבת איקרי דעכ"פ יום השביעי לא איקרי) אבל רע"ק דיליף תחומין דאוריי' מקרא ומדותם מחוץ לעיר אלפים אמה דכתיב גבי ערי מקלט, ממילא ה"ה יו"ט, א"כ שפיר פריך ש"מ תחומין דאוריי' כרע"ק ואסור אף ביו"ט בדאוריי' משא"כ לרי"ף ורמב"ם תחומין די"ב מיל ל"ש ביו"ט מדאורייתא א"כ א"א לומר

גזירה שמא יצא מחוץ לתחום וא"ש, [שוב מצאתי ב"ה בתשו' שואל ומשיב תנינא ח"ג סי' צ"ט שכ' ג"כ דיום השביעי ממעט יו"ט]:

ד והנה לעיל בסי' של"ז כתבתי דדעת רש"י דתחומין די"ב מיל ג"כ מדרבנן והבאתי שכן מבואר במג"א סי' ש"ה ס"ק ח"י ע"ש, וכעת מצאתי המקור לזה ברש"י בחומש פ' בשלח בפסוק אל יצא איש ממקומו, אלו אלפים אמה של תחום שבת ולא במפורש שאין תחומין אלא מד"ס ועיקרו של מקרא על לוקי המן נאמר עכ"ל, ומזה מוכח דס"ל לרש"י דאפי' תחומין דייב הוא מדרבנן וכ"כ המזרחי שם ע"ש, ומה שהקשיתי שם א"כ איך העתיק רש"י במגלת רות דברי ר"א ביבמות מ"ז שאמרה נעמי לרות אסיר לן תחום שבת כיון דתחומין דרבנן (וע"ש מ"ש בשם ס' ערוך לנר) נלע"ד כעת דאע"ג דנאסר אח"כ מ"מ כבר ידעה נעמי מזה וכן מצאתי בשדי חמד חלק הכללים מערכת טי"ת כלל א' שהביא בשם ספר העמק שאלה בפרשת מטות שאמר בדרך כלל דבכל מידי דרבנן נהגו מכבר גדולי דור דור אלא שהי' הדבר ברפיון ותלוי בדעת עצמם עד שבאו חז"ל וגזרו על כל ישראל חק ולא יעבור ומיישב בזה כמה קושיות עיי"ש, ומכ"ש דא"ש טפי לפי מה שאמרו במדרש גבי יעקב אבינו ע"ה ויחן את פני העיר תחומין תיקן להם א"כ כבר נודע איסור תחומין מימות יעקב אבינו ע"ה (שוב לאח"ז הגיע לידי ס' תורה תמימה, פי' נפלא שנדפס מחדש סביב החומשים וראיתי בו בפ' בשלח בפ' אל יצא איש ממקומו שהביא פלוגתת הפוסקים לענין תחומין די"ב מיל וכ' וז"ל. ותמיהני שלא הביאו כל הפוסקים דעת רש"י בה בשבת ל"ד א' שכתב מפורש תחומין מדרבנן שכ"כ שם בד"ה בעירובי תחומין תיקון מעליא דאסמכוה רבנן אקראי ואפילו למ"ד תחומין דרבנן וכו' עכ"ל, ואי ס"ד דלכ"ע תחומין י"ב מיל דאוריי' הול"ל בפשיטות דתחומין שאני דעיקרו מיהת מדאורייתא, יעו"ש וכן נראה לדייק דהוי מדרבנן מאגדה דיבמות מ"ז ב' שאמרה נעמי נרות מפקדינן אתרי"ג מצות והדר אמרה אסור לנו תחומין ואם הי' איסור תחומין מדאוריי' הרי זה כלול בתרי"ג מצות עכ"ל -- ויש להעיר עליו בתרתי א' אמאי הביא ממרחק לחמו מרש"י דשבת ל"ד ולא הביא מרש"י בחומש שלפניו בפ' אל יצא איש ממקומו דמוכח מיני' דרש"י סובר תחומין דרבנן אפי' די"ב מיל וכנ"ל, ב' על הראי' שהביא מיבמות מ"ז דאם הי' תחומין אסור מדאוריי' א"כ הוא נכלל בתרי"ג מצות, ומה יענה להא דאמרה ג"כ אסור לן ע"ז הלא זה בודאי הוא בכלל תרי"ג מצות, וכבר הקשה כן ברי"ף שבעין יעקב ע"ש שתירוצו דחוק מכמה טעמים, ועכ"ח לומר שזכרה שבת וע"ז בייחוד, לפי שאלו הם יסוד כה"ת כולה, וכל העובר עליהם הוא מומר לכה"ת כולה, וא"כ אין ראי' משם, ויותר אין להאריך]: (ה) לאחר כותבי כל זאת ראיתי בשעה"מ פרק

כ"ז מה' שבת שכ' דמרש"י עירובין נ"ה ע"ב ד"ה אלא לאחוריהן מוכח דס"ל כהרמב"ם דתחומין דב' פרסאות דאורייי' וכן בראה ג"כ מרש"י חגיגה י"ז ע"ב ד"ה ופנית בבוקר עיי"ש בתוס' ולפי"ז רש"י סותר את עצמו וצ"ע. ועיי' במנחת חינוך מצוה כ"ד שכ' דבלא"ה ד' רש"י סותרים אהדדי ע"ש]:

ו כ' בהגהות חכמת שלמה וז"ל, בפלוגתת הפוסקים אם יש תחומין מן התורה חוץ לי"ב מיל נראה כעת ראי' ברורה דהוי רק דרבנן ממ"ש בש"ס דעירובין דף נ"ח ע"ב אר"נ א"ר בר אבוה אין מקדרין לא בעגלה ערופה ולא בערי מקלט מפני שהן של תורה ולמה לא נקט תחומין גופייהו לענין י"ב מיל דהוי מן התורה ואין מקדרין ולמה עזב תחומין דעסיק בהו ונקט דבר אחר בעכ"ח מוכח דתחומין הוי כולו דרבנן ולדעתי זה ראי' שאין עלי' תשובה וכן דייק הש"ס בעצמו דף ל"ה ע"ב מזה דלר"מ תחומין דרבנן עיי"ש ודו"ק עכ"ל ולפי מ"ש בשו"ת זכרון יוסף סי' ז' (מובא בילקוט הרועים ח"ר אות תחומין) דאף דס"ל להרי"ף ורמב"ם דתחומין די"ב מיל מ"מ מודים דאיכא כמה תנאים ואמוראים דס"ל אפי' תחומין די"ב מיל ג"כ דרבנן ור' יוסי בעירובין דל"ו וכן רב ששת ס"ל דתחומין די"ב מיל הוי דרבנן עיי"ש, אין ראי' מש"ס דעירובין הנ"ל כמובן:

ז עוד שם ברמ"א בהג"ה שניה, ואם הוא ספק אם הוא למעלה מעשרה או לא אזלינן לקולא הנה המל"מ פ"ח מה' שאר אבות הטומאה ה"ה כ' דאף דס' דרבנן לקולא, היכא דאיכא ס"ס להחמיר אזלינן לחומרא, ובשעה"מ פ"י מה' מקואות ה"י כלל ה' הביא ראי' לנגדו ממ"ש הה"מ פכ"ז מה' שבת ה"ג בשם תשו' הרמב"ם דכל מה שיהי' מה"ת ס' להחמיר ומה שהוא מדבריהם ס' להקל כמ"ש ספקא דרבנן לקולא ומכלל זה שההליכה בנהרות ויש ספק אם הן למעלה מי' או לא מותרת לפי שהוא ספק של דברים עכ"ל (והוא דין הרמ"א דכאן) הרי מבואר דאע"ג דאיכא ס"ס להחמיר אפ"ה אמרינן ס' דרבנן לקולא שהרי הליכה בנהרות ויש בהן ספק אם הן למעלה מי' איכא ס"ס להחמיר, ספק אם הן למעלה מי' או למטה ואת"ל שהן למעלה שמא גם למעלה מי' יש איסור תחומין תו נ"ל ראי' שאין עלי' תשובה עכ"ל -- אמנם עיין בס' בית מאיר כאן שהעיר ג"כ בזה על המל"מ וסיים בזה"ל. אך עיין עירובין מ"ה ע"ב בתוס' ד"ה איבעית אימא, לדבריהם אין ראי' מתחומין די"ל כמו שהקילו אף בדבר שיש לו מתירין כן ה"נ ראה הרמב"ם להקל אף בשני ספיקות עכ"ל: (ח) במג"א סק"א הביא פלוגתת מהרלב"ח ור"מ אלשקר דרלב"ח סובר דאף מ"ד דתחומין י"ב מיל הוי מה"ת היינו דוקא לאדם עצמו כמ"ש אל יצא "איש" ממקומו אבל כליו ובהמתו הוי דרבנן ור"מ אלשקר סובר דג"ז מדאורייתא עיי"ש -- ולפ"ד מהרלב"ח נדחה ראי' שהביא הגר"א ז"ל בביאוריו דגם תחומין די"ב מיל

הוי דרבנן מעירובין מ"ה. ע"ב ואמאי ליקני כו' ואבע"א הוי כו' ושם כמה מילין ע"ש, ולד' מהרלב"ח כלים דומי' דגשמים לכ"ע הוי דרבנן, וכ"כ בס' בית מאיר כאן, ודחה עוד דנכסי הפקר אף למ"ד דקונין שביתה ודאי אינו אלא דרבנן וכתב עוד בזה"ל. אמנם דף ע"ט ע"ב מוכח איפכא כיון דלר' עקיבא דתחומין דאורייתא ה"ה כלים ממילא ה"ה י"ב מיל לשיטת הירושלמי ודו"ק וכוונתו למ"ש בגמ' עירובין ע"ט ב' וכן אתה אומר בגוב של תבן שבין שני תחומי שבת (אלו נוטלין מכאן ומאכילין ואלו נוטלין מכאן ומאכילן) ופריך פשיטא, ומשני ל"צ לרע"ק דאמר תחומין דאוריי' מהו דתימא ליגזור דילמא אתי לאחלופי קמ"ל ופרש"י מהד"ת ליגזור דילמא אתי לאחלופי וליקח מתחום שאינו שלהן וקא עברי אדאורייתא עכ"ל, ומוכח מזה דלר"ע דתחומין דאוריי' ה"ה כלים ומזה למד הבית מאיר דה"ה לי"ב מיל -- ואם אמנם איני כדאי לסתור דבריו נלע"ד דדוקא לר"ע דלמד תחומין דאוריי' מקרא ומדותם מחוץ לעיר אלפים אמה י"ל ה"ה כלים ובהמתו דשם לא נזכר איש, אבל למ"ד תחומין די"ב מיל מה"ת ויליף לי' מקרא דאל יצא איש ממקומו י"ל דוקא איש עצמו לא כליו ובהמתו -- שוב ראיתי בס' מנחת חינוך מצוה כ"ד שהקשה ג"כ על הרלב"ח מש"ס דעירובין הנ"ל. ולפענ"ד כמ"ש -- ועיי"ש במנחת חינוך שהביא דהריטב"א תמה על פרש"י הנ"ל וכתב בפשיטות דכליו הוי לכ"ע רק דרבנן ופי' הש"ס דחיישׁ שמא יצא בעצמו חוץ לתחום כדי ליקח ע"ש ולפימ"ש אין מקום לתמיהת הריטב"א על פרש"י דלרע"ק באמת אין מקום לחלק בין אדם עצמו לכלים וע' בס' עט סופר ח"ר ערך תחומין פרט ה' בשם ליקוטי רמב"ן על עירובין שכ' ג"כ אי תחומין דאוריי' לרע"ק אף בכלים דאורייתא היא יע"ש]. (ט) באלי' רבה סי' שצ"ז סק"א הביא שכתב הרוקח סי' קע"ח וא"ת בשבת ניתנה תורה ואמרי' מקול הדיבור חזרו לאחוריהם י"ב מיל הרי יצאו חוץ לתחום וי"ל הואיל ועננים מקיפין אותם כאלו מחיצות בני אדם וכאלו לא יצאו ע"כ ובס' תוס' שבת סי' שס"ב ס"ק י"ב הקשה עליו קושי' עצומה מעירובין נ"ה ע"ב דאר"ה יושבי צריפין אין מודדין להם אלא מפתח בתיהם ופרש"י דהיינו יושבי אוהלים ופריך ממחנה ישראל שהיו צריכין לילך לפנות לאחוריהם ואיך היו עושים אותן שהיו בראש המחנה בשבת עי"ש, ולפ"ד הרוקח קשה מאי פריך דהא כיון שהעננים חשובים מחיצה הרי הוא כד' אמות כדאי' ס"ס שצ"ח אלא עכ"ח דלא מיקרי מחיצה והטעם כמ"ש התוס' דף כ"ב דמחיצה שאינו עשוי בידי אדם אמרינן בי' דאתו רבים ומבטלו מחיצתא ע"ש ולחומר הנושא נ"ל דהרוקח ס"ל כמ"ש בחידושי חת"ס ז"ל לשבת דף ו' ע"א דמ"ש התוס' בעירובין דמחיצה שאינה עשוי בידי אדם לא מיקרי מחיצה היינו כגון ים והרים וגבעות, אבל ענני כבוד אע"ג דבידי שמים הוא מ"מ כיון דלצורך

שעה נעשו ונסתלקו לצורך אדם ה"ל כבידי אדם ולא דמי להרים וימים ע"ש, והא דפריך בעירובין נ"ה ממחנה ישראל, היינו כמ"ש בס' דורש לציון דרוש י"ג דלמ"ד סוכות ממש ולא ענני כבוד. ענן אינו מחיצה כלל משום דכולו רוח והוא דבר שאין בו ממש עיי"ש, א"כ לר"א דס"ל סוכות ממש קשה האיך הלכו לפנות לאחוריהם בשבת, הלא לדידי' אין הענן מחיצה, אעכ"ח דלא ס"ל לר"א הך דינא דר"ה דיושבי צריפין אין מודדין להם אלא מפתח בתיהם, א"כ מדר"א נשמע לדידן, וע"ז משני שאני התם כיון דכתיב עפ"י ה' יחנו כו' כמאן דקביע להו דמי וא"ש:

יו"ד כתב בתשו' רעק"א ז"ל מהדורא תנינא סי' ב' וז"ל ועל שאלת רומפכ"ת במים הנקרשים, ובעמקם יו"ד טפחים אם יש היתר לילך על גבם חוץ לתחום למעלה מעשרה לדעת הטו"ז או"ח סי' שס"ג דקרוש מבטל למחיצות כארעא סמיכתא דמי, וכ"כ המג"א שם ס"ק ל"א א"כ י"ל לענין תחומין דמודדים מגב הקרישה. אך האבן עוזר שם הביא ראי' ממתני' דאהלות דדין קרוש כדין מים, ולראי' זו כיוון ג"כ בתשו' שב יעקב סי' י"ז א"כ יש מקום להקל לענין תחומין, אף דבעמוד גבוה י' טפחים ורחב ד' יש תחומין כדאיתא בעירובין דף מ"ג הייינו התם דוקא דהעמוד חולק רשות לעצמו, כיון דרחב ד' וניחא תשמישתא להלוך עליו הוי כמו הקרקע גבוה, משא"כ בקרח, אפשר שהרבה מתפחדים לילך ע"ג ולא ניחא תשמישתא, לזה נ"ל למסקנת הגאונים הנ"ל יש להקל ג"כ לענין תחומין כנלענ"ד עכ"ל):

סימן תה

א במחבר ס"ז ואם נפתחו דפני ספינה בשבת וכו' הקשה הע"ש הא שבת כיון שהותרה למקצת הותרה לכל, וכ' הא"ר סק"ח דלק"מ דלא אמרי' הכי אלא במוקף מחיצות ואיני יודע מה חידש בזה הלא הוא כתוב הדר כאן במג"א סק"ט עיי"ש:

ב שם ברמ"א ואם באמצע יש לו מחיצות עשרה וכו' דאמרינן חוקקין להשלים -- הקשה המג"א ס"ק י"י הא לא קיי"ל בזה כר"מ, וכ' הא"ר סק"י דשאני הכא בעירובין דקיי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב כדאית' בעירובין דף מ"ו עכ"ל- והמג"א דלא ניחא לי' בהכי, אולי סובר כשיטות הפוסקים שהבאתי נע ל סי' ש"ס דהלכה כד' המיקל בעירוב דוקא אבל לא במחיצות יעו"ש:

ג במחבר ס"ט פירות שהוציא חוץ לתחום והחזירם אפי' במזיד לא הפסידו מקומם וכו' ואם הוא שבת מותרין באכילה במקומם אפי' לאותו ישראל שהחזירם לצרכו במזיד מ"ט אנוסים הם והקשה המג"א ס"ק י"ד מ"ש מהמטביל כליו והמעשר בשבת דאף דאיסורא

דרבנן הוא אפי"ה קנסינן לי' כדאי' בפ"ב דתרומות ונדחק] בזה -- ובס' ישועות יעקב תי' דדוקא במעשר בשבת דכיון דקודם שעישר לא הי' ראוי כלל לאכילה וא"כ ע"י שעישר בשבת נעשה ראוי לאכילה ע"כ אסרינן לי' כדי שלא יועילו מעשיו אבל בפירות הללו דכל זמן שהיו במקום הזה היו מותרין והוא הוציאן חוץ למקומם והחזירן כמו שהיו בתחילה א"כ לא ניתקנו ע"י האיסור יותר ממה שהיו קודם לכן, ע"כ מותרין, וזה ברור [א"ה כבר קדמו בזה הא"ר ס"ק י"ב, והחמד משה סק"א, והקרבן נתנאל פ"ד דעירובין אות ח' והבינה לעתים לה' יו"ט פ"ה ה"י ועוד בשאר מחברים] ועוד תי' באופן אחר דבמעשר ובמטביל כליו עיקר האיסור הוא שמתקן ואי אמרינן דלא יאכל לא מיחזי כמתקן כמ"ש התוס' דבעינן שיהי' התיקון בעת העשיי' ולא נהנה ממלאכת שבת וא"כ ניתקן האיסור ע"י זה דלא יאכל משא"כ בפירות שיצאו חוץ לתחום והחזירן אף אי נימא דלא יאכל לא מיתקן האיסור בכך ודו"ק בזה עכ"ל:

ד בטו"ז סק"ו השיג על מהרש"ל פ' אין צדין דמשיג על הרי"ף וכתב דזה טעמא דתנא קמא עיי"ש באריכות ובס' בית מאיר דחה דברי הטו"ז, וכבר קדמו בזה בס' חמד משה כאן סק"כ, ובעיקר קושי' מהרש"ל על הרי"ף מהא דר' גמליאל דאמר אסורים המה באכילה ומותרים בטלטול, תי' הגאון ר' יונתן בס' בינה לעתים פ"ב מה' יו"ט הלכה י' הא דהחליט הרי"ף דמאי דאסור באכילה אף בטלטול אסורה הוא לר' יהודא דאית לי' מוקצה מדעת ואף זה הוא מוקצה מדעת דלאדם לא חזיא ולכלבים לא הי' דעתו למיתבי להו, אבל לר"ש דלית לי' מוקצה כלל מדעת, ודאי ליתא להאי סברא, דמ"ש דלא חזיא לאדם הא מ"מ לא דמי' לאבן וחזיא לכלבים ואף דאין דעתו ליתן לכלבים מ"מ הא ר"ש לית לי' מוקצה מדעת כלל, וא"כ דברי הרי"ף נכונים דהא הוא פוסק במוקצה ביו"ט כר"י ולכך פוסק נמי כיון דאסורה באכילה אסור אף בטלטול ולק"מ קושי' מהרש"ל מהא דר' גמליאל דהא ר"ג ס"ל כר"ש דלית לי' כלל מוקצה מדעת ולר"ש ליתא כלל האי סברא דאסורה באכילה אסור אף בטלטול וא"ש [ובס' בית מאיר כאן כ' ג"כ כזה ולא ראה שכבר קדמו הגאון ר' יונתן ז"ל]:

סימן תו

א במחבר סוף הסי' וי"א דוקא לגדולים פלוגתא זו מבואר ברא"ש עירובין דף מ"א ע"ב עיי"ש שסיים בזה"ל, וכן נראה לי דהוצרך לנקביו הוי דוקא לגדולים דהכי מוכח בכולי גמרא עכ"ל, ובס' א"ר השיג עליו ממ"ש בסי' צ"ב סק"ב בשם הרבה גדולים דהי' צריך לנקביו אל יתפלל היינו בין שצריך לקטנים ובין שצריך לגדולים, ועיי' בסי' צ"ב שם

שמשיג מכח זה גם על המג"א שם סק"א, ולי קשה מדברי השו"ע סי' ו' שכ' דבכלל נקבים הם פי הטבעת ופי האמה עיי"ש, א"כ הוצרך לנקביו ודאי כולל כל נקבים בין גדולים בין קטנים וצע"ק:

ב במג"א סק"א מקום צכא ויכול ללכת עד בית היהודים לפנות שם (ראב"ן) - בקרבן נתנאל על הרא"ש שם כתב דתשובת רב האי גאון ולשון הרא"ש לא משמע כן ע"כ:

סימן תז

א במחבר ס"ג כל היוצאים להציל נפשות ישראל וכו' יש להם אלפים אמה וכו' הרי אלו חוזרים בשבת למקומם ובכלי זיינם -- כ' בס' קובץ על הרמב"ם פרק כ"ז אפילו ראה שכבר הלכו הרבה בני אדם ויש כל צרכו להציל ואעפ"כ הלך הוא, דבר פשוט להתיר ע"ש, וכבר הביאו הפתחי תשובה כאן:

סימן תח

א כתב הטור מפני שתחומין דרבנן הקילו והתירו וכו' שיתן עירובו וכו' נראה מדבריו למ"ד תחומין דאוריי' ל"מ עירוב בפת וצ"ע דבכמה דוכתי בש"ס מבואר דגם למ"ד תחומין דאוריי' מהני עירוב בפת: הערה (ברוך ד' הארכתי בגוג' דיבמות מ"ז אסיר לן תחום שבת מ"ש, וכעת מצאתי בס' משיב נפש שחיבר הב"ח זל של מגלת רות שכתב דיא רזלא אליבא דר' עקיבא דאמר תחומין דאורייתא ואפשר דאתיא נמי כרבנן דתחומין לאו דאוריי' ולאו דוקא נקט תחומין דלא כלומר הוצאה שהיא מלאכה גרועה נמי אסיר לן כ"ש מלאכה גמורה, וכן פי' התוס' שבת פרק רע"ק אההיא דקאמר התם אתחומין לא איפקוד ע"ש בדף פ"ז עכ"ל ובזה מיושב בפשיטות מה שהקשיתי על רש"י ז"ל ועיי' בתשו' שואל ונשיב תנינא ח"כ סי' צ"ט מ"ש בזה, ולא ראה דברי הב"ח הנ"ל):
ועיי' באלי' רבה ותוס' שבת ובית מאיר כאן מ"ש בזה ועיי' במנחת חינוך מצוה כ"ד שהאריך מאוד בזה ושם בארה דגם למ"ד תחומין י"ב מיל דאורייתא מהני עירוב בפת או ברגל לענין שיוכל לילך מן התורה י"ב מיל אחרים (ואדמ"ו הגאון ז"ל במהר"ם שיק לתרי"ג מצות מצוה הנ"ל כ' אף שהרמב"ן כ' כן בספ"ק דעירובין לא אישתמיט כן בשום מקום אדרבה אמרינן בעירובין דף ל"ו דעירובין הוי כדבר שאין לו עיקר מה"ת עיי"ש) ובשו"ת מהר"י אסאד או"ח סי' פ"ח הביא המ"ר ותנחומא פ' במדבר וכן אתה מוצא ביהושע כשהלך להחריב את יריחו א"ל יהושע עתידים אתם לעשות שם את השבת אל תרחיקו מך אלפים אמה לכל רוח למה שתהיו רשאין לבוא להתפלל לפני הארון בשבת

וכה"א אך רחוק יהי' ביניכם וביניו כאלפים אמה במדה ע"כ, וכתב בתשו' הנ"ל דעכ"ח דרשה זו למ"ד תחומין דאוריי' דאי דרבנן הא היוצאים למלחמה פטורים מלערב עירובי תחומין למ"ד תחומין דרבנן כדאי' בספ"ק דעירובין ד' דברים פטרו במחנה וכו' אעכ"ח דרשה זו אתי' אליבא דמ"ד תחומין דאוריי', רמזה ראי' קצת לדעת הטור רס"י ת"ח מפני שתחומין דרבנן הקילו והתירו לערב בפת כו' אבל אי תחומין דאוריי' לכ"ע בעי' לערב ברגליו ולא סגי בפת, דאל"כ קשה למה הזהירם יהושע שלא להרחיק מן הארון יותר מאלפים ירחיקו ויבואו בשבת להתפלל ע"י ערוב בפת וע"כ דלא סגי אלא ברגליו וטרחא גדולה לכל ישראל עכ"ל, והמעיין במ"ר ותנחומא בפנים יראה דאזיל למ"ד תחומין דרבנן ע"ש דהא קאמר לעיל ומנין סמכו תחומין מה"ת עיי"ש והאיך בתכ"ד ס"ל תחומין דאוריי' וצ"ע, ומ"ש למה הזהירם יהושע וכו' ירחיקו ויבואו בשבת להתפלל ע"י עירוב בפת, יש לדחות לכאורה כיון שהיו יכולים להתפלל במקום שהם בעשרה לא הוי זה בכלל דבר מצוה להתפלל לפני הארון דוקא ואנן קיי"ל אין מערבין אלא לדבר מצוה (ועיין מ"ש הוא עצמו בסי' פ"א בשם מהרי"ל ותשו' חוות יאיר) וצ"ע. (ב) ברמ"א סוף סעיף א' ומ"מ אם כלתה המדה סוף העיר וכו' ויש לו אלפים חוץ לעיר לצפון ולדרום וכו' -- במג"א סק"ג השיג על הרמ"א, אבל בס' אבן העוזר דחה דבריו, וע' בס' תו"ש שמסכים עמו. אמנם בס' חיי אדם כלל ע"ז אות ה' דוחה דברי אבהעו"ז ומסכים עם המג"א ע"ש:

סימן תט

א כתב הטור צריך שיהא העירוב במקום שיכול להגיע אליו ביהש"מ אבל אם אינו יכול להגיע אליו כגון שהוא כהן והעירוב בבית הקברות אינו עירוב ועיי' ב"ח ודרישה והגהות מהרל"ח שכ' דדברי הטור מיוסדים על דברי הרא"ש ז"ל עירובין דף ל"א עיי"ש אמנם לענ"ד גוף הדין צ"ע טובא לשיטת הרא"ש המובא לעיל סי' שע"ב סעיף ט"ו דסולם של אשירה אע"ג דאין יכולין לעלות עליו מ"מ כיון דמצד איסור שבת מותר לעלות עליו לא מזיק מה שאינו יכול לעלות עליו מצד איסור אשירה ואמרינן יכול הוא בעצמותו אלא דארי' דאיסורא הוא דרביע עלי' ע"ש א"כ ה"כ מה בכך דמצד איסור טומאת כהנים לא יכול להגיע אל העירוב מ"מ כיון דמצד איסור שבת יכול להגיע אליו נימא כמי יכול הוא אלא דארי' דאיסורא הוא דרביע עלי' וצע"ג -- ואולי יש לחלק בין עירובי חצירות לעירובי תחומין דדוקא ע"ח דקיל טובא מקלינן ב' בכה"ג לדעת הרא"ש ואמרי' דהוי פיתחא אע"ג דא"י לעלות עליו מצד איסור אשירה אבל באיסור תחומין דאסמכוה אקרא

והוי כד"ת כמ"ש פמ"ג סי' זה באשל ס"ק ט"ז לא סמכינן על זה -- ועוד נ"ל והוא עיקר דהנה בהגהות רעק"א ז"ל תמה על המחבר ס"א שכ' הנותן עירובו בביה"ק אינו עירוב, היכן מצינו דבדיעבד לא הוי עירוב וכו' עיי"ש, ותי' בשבילי דוד דלכן ליה עירוב אף בדיעבד משום דזה דעירוב משוי לי' ביתא קולא הוא שהקילו חכמים לשוויא בביתיה וכיון דאמרו אסור לעשות לו בית הקברות לעירוב א"כ ממילא אין לעירוב זה דין בית וכו' עכ"פ כיון דאמרו חכמים דאסור לערב משום דמינטרא אח"כ א"כ לא אחשבינהו רבנן כביתיה עכ"ל [שו"ר שגם הפמ"ג באשל סק"ב רמז זה במלים קצרים כדרכו בקודש] ובזה מיושב גם קושיתינו כיון דהא דעירוב משוי לי' ביתא קולא הוא שהקילו חכמים לשוויא כביתי' אבל בבית הקברות שכהן א"י לדור בו לא נוכל לחשבו כביתי' וממילא לא נוכל להקל בו קולא זו, והתינח בע"ת דעיקר העירוב ברגל, משא"כ בע"ח ל"ש כל זה. ולכן היכא דאין איסור שבת גורם מקרי שפיר יכול לעלות עליו ומערבין אחד, וה"ה דמהני העירוב חצירות אם הוא מונח בבית שיש שם מת בר מינן והוא כהן שא"י ליטלו משם: וכמ"ש לעיל סי' שפ"ז עיי"ש. [ובענין קושי' הגהות רעק"א עיי' עוד בישועות יעקב סק"א שכ' עוד תירוץ אחר מלבד מ"ש ג"כ כהפמ"ג ושב"ד הנ"ל]:

ב בשו"ת עבודת הגרשוני סי' ק"ד (והביאו התו"ש סק"ט) כתב דגבי עירוב בעינן שיהא הוא לבדו יכול להביא את העירוב למקום שביתתו דאל"כ כהן בביה"ק הא אחר יכול להביאו עי"ש, ובפרמ"ג באשל סק"ז דחאו עיי"ש וכ' בילקוט הרועים ח"ב אות עירוב וז"ל. בפמ"ג או"ח סי' ת"ט דדחה ראי' העבוה"ג וס"ל די"ל אף דא"י לעשות בעצמו ויכול לעשות ע"י אחר מהני בעירוב ע"ש. ולדבריו יקשה מאוד מכל המשניות פ"ג דעירובין וכן גבי נפל עליו גל דפריך בדף ל"ה לימא דלא כרבי דלרבי כל שבות ל"ג בהש"מ ומשני דבעי מרא וחצינא, ולהנ"ל קשה הרי יכול לעשות ע"י עכו"ם ואף דאמירה לעכו"ם שבות שוב ל"ג בהש"מ וכן יוכל לעשות ע"י שנים דלא אסור רק מדרבנן וכן לשיטת הב"י באו"ח סי' שמ"ג דמה"ת מותר ליתן לקטן איסור בידים ורק מדרבנן אסור, מכ"ז מוכח כהעבוה"ג דצריך לעשות רק ע"י עצמו עכ"ל:

ג במחבר ס"ח דחזקה שליח עושה שליחותו -- ז"ל הגאון בעל שבילי דוד זצ"ל, המל"מ בפ"ד מה' בכורות תמה למ"ל חזקה תיפוק לי' דס' דרבנן לקולא והעלה דזה כמו ס' הניח דל"א סד"ר להקל רק היכא דהי' עכ"פ איזה התחלה אבל היכא דספק אם נעשה איזה התחלה ל"א סד"ר להקל, ובזה הקשה על עצמו דהרי ס' אם נטל ידיו קיי"ל לעיל סי' ק"ס דטהור ונדחק ובשעה"מ פ"י מה' מקואות תמה דס' אם קרא ק"ש א"צ לחזור למ"ד ק"ש דרבנן, ולענ"ד לתת בזה כלל נכון בעזה"י דלא שייך ספק במעשה הבא ע"י אחר דנוטה

יותר לומר דלא עשה בשביל הנאתו שלא יטריח, וגם הוא כעין חזקה שלא עשה כן דאוקי אחזקה דמעיקרא משא"כ בעושה לעצמו ל"ש לומר דאין רוצה להטריח אדרבה בשביל עצמו רוצה להטריח ולהכי בס' אם נטל ידיו טהור דאיהו אדרבה רגיל להטריח וליטול ידיו וכן בס' אם קרא ק"ש רגיל לומר ק"ש וכו' עכ"ל והנה מ"ש וגם הוא כעין חזקה וכו', בזה כבר קדמו הגאון מהו' מרדכי זאב אורענשטיין זצ"ל בתשו' הנדפסה בישועות יעקב סס"י זה (בד"ה עוד אני תמה) דל"א בזה סד"ר לקולא כיון שיש חזקה שלא נעשה מעשה, כנגדו, ותירץ בזה קושי' המל"מ ז"ל, אלא דבמחכ"ת שכח לבאר דא"כ אמאי אמרי' בס' אם נטל ידיו ובס' אם קרא ק"ש למ"ד ק"ש דרבנן דסד"ר לקולא ועיי"ש עוד בתחלת התשובה שהביא ב' תירוצים על קושי' המל"מ בשם השעה"מ פ"י מה' מקואות ודחה אותם ותירץ באופן אחר עיי"ש ועיי' בס' דברי שאול ויוסף דעת ביו"ד סי' של"א סעיף ל"ד שהביא ג"כ קושי' המל"מ הנ"ל וכ' עלה ולפענ"ד י"ל בפשיטות דבאמת כל ענין דאם מסתפקים אם נעשה דבר או לא יש לנו להעמיד על חזקה שלא נעשה וכו' -- וחוץ מזה שלא זכר שר תשו' הגאון מהר"ם זאב א"ש הנ"ל שקדמו בזה, יש להפליא עליו ג"כ שלא יישב מה דקשה לסברא זו מס' אם נטל ידיו או אם קרא ק"ש כנ"ל -- ואולי יש לחלק דדוקא במעשה הבאה ע"י אחר דאין מצוה עליו לעשות המעשה בכה"ג אמרינן חזקה שלא נעשה מעשה, אבל בנט"י וק"ש דמצוה עליו ליטול ידים ולקרוא ק"ש אמרי' להיפוך בודאי עשה מעשה זו דחזקה על כל ישראל שהם זריזים במצות ה' ויש סמוכין לחילוק זה מדברי הפלתי ביו"ד סי' ק"ב סק"ה עייש"ה ביישוב קושי' הש"ך על מהרש"ל:

ד במג"א ס"ק י"ז וצ"ע שביו"ד סי' של"א סל"ד כתוב שאם מצא הכרי תרום אמרי' השליח תרם דהא דלא כר"נ בחולין וכמ"ש התוס' ע"ש וצ"ע --- ועיי' במחצה"ש ביאור הקושיא --- ובהגהות מעשה רוקח מהגאון בעל שמן רוקח ז"ל כתב ע' מל"מ פ"ה מתרומות ה"ז ופ"ד מה' בכורות שהניחו ג"כ בצ"ע, ולענ"ד נראה דהנה הטור ומחבר שהביאו לשון הרא"ש שינו מלשון הש"ס כי בש"ס אמרינן האומר לשלוחו מ=צא ותרום והלך ומצא תרום כו' ויש לומר דהאי והלך קאי על בעל הבית דהוא הלך ומצא תרום, אמנם הטור ומחבר הוסיפו והלך לתרום כו' וי"ל דסבירא לי' להרא"ש דהא דאמרינן בש"ס דאין חזקתו תרום היינו כשלא ראינו דהתחיל בשליחות אז לא אמרי' בדאורייתא שליח עושה שליחותו אבל כשהלך לתרום הרי התחיל בשליחות ואז אמרינן חזקה שגמר השליחות והארכתי בזה בשו"ת שמן רוקח ח"א סי' ז' עכ"ל ועיי' עוד בישועות יעקב סס"י זה ובתשו' בנו הגאון מהר"מ זאב בסוף התשובה מ"ש ביישוב קושי' המג"א וע"ע בחידושי חת"ס ז"ל לחולין דף י"ב ג"כ יישוב לקושי' המג"א -- וגם בס' דברי שאול ויוסף דעת

ליו"ד סי' של"א סעיף ל"ד כתב תירוצים שונים בזה וראיתי באחרונים שהביאו שבס' שערי תורה (הוא חיבור גדול על החזקות שבש"ס) כלל מ"ב האריך בענין זה, ומסתמא גם הוא העלה יישוב לקושי' המג"א ומל"מ הנ"ל, ומה אעשה ולא זכיתי לחיבור זה, [וע' בס' שושנת העמקים כלל כ"ב אריכות קצת בענינים אלו]:

סימן תיד

א במחבר ס"ב קטן בן שש שנים או פחות יוצא בעירוב אמו וא"צ להניח עליו מזון ב"ס לעצמו בס' תוס' שבת כתב הה"ד אם הקטן הוא אצל מינקת יוצא בעירוב המינקת כיון שא"א לו להיות זולתה הרי הוא כאמו ממש, והוא לפי התירוץ הראשון של התוס' עירובין פ"ב א' ד"ה קטן. וידוע דתי' הראשון לעולם עיקר וכמ"ש לעיל בשם שו"ת מהר"י אסאד שנתן סימן לדבר רא"ש דברך אמ"ת שוב ראיתי בס' אלי' רבה סק"ג שכ' ונ"ל דתי' בתרא לא פליג, אלא בא להוסיף דאף שאפשר לה להניחו בקל מ"מ כשהוא בר הבנה דשייך ביה חינוך יוצא, אבל כשא"א לה להניחו אף שאינו בר חינוך יוצא -- וא"כ דינו של התו"ש קיים אף לתי' השני של התוס' ודברי האיר בעלמו מעיניו הברולחים באותו שעה, וזה גרם לו לכתוב שלתירוץ השני לא משכחת להאי דינא כלל יעו"ש:

בימים אלו נתחדש לי ב"ה דבר אגדה ואמרתי לכותבו זכרון בספר. הנה בעשרת הדברות השניות נאמר טעם לשמירת שבת וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלקיך משם ביד חזקה ובזרוע נטוי' על כן ציך ה' אלקיך לעשות את יום השבת" ובדברות הראשונות בפ' יתרו כתוב טעם אחר "כי ששת ימים עשה ה' וכו" והמפורשים האריכו מאוד ליישב שינוי הטעמים, ולענ"ד נראה בפשיטות עפ"י מ"ש הפמ"ג ז"ל בס' תיבת גומא ר"פ ואתחנן בפסוק שמור את יום השבת וכו' את לרבות תוספות שבת (ועיימ"ש בזה בילקה"ג ח"ג אות תוס' שבת) והטעם שאנו מצווים לשמור תוס' שבת ולהוסיף מזמן החול על הקודש אף שהוא עדיין לפני זמנו. נראה לי משום דגם הקב"ה נהג עמנו כן בהוציאנו ממצרים ארבע מאות שנה ובאמת לא היינו שם רק רד"ו שנה, הרי שהקב"ה הוציאנו משם לפני זמנו. לכך גם אנו חייבים לשמור השבת לפני זמנו ולא להמתין עד שתחשך. והנה ידוע דמאי דכתיב ביצ"מ "יד חזקה" אף שלפני הקב"ה לא יקשה שום דבר היינו משום דשר של מצרים טען שעדיין לא הגיע זמנם של ישראל ליגאל לפי שצריכים להשתעבד ד' מאות שנה, ולכך הי' צריך "יד חזקה" לגאלם ולהוציאם משם לפני זמנו. ומעתה מבואר הדבר בטוב טעם, דוודאי על הציווי לשמור עיקר שבת כתבה התורה הטעם משום כי ששת ימים עשה ה' וכו' אבל על הציווי לשמור תוספות שבת כדילפינן

משמור את יום השבת, אין טעם זה מספיק, ולכך נתנה כאן התורה טעם אחר, דהיינו וזכרת כי עבד היית באמ"צ ויוציאך ה' אלקיך משם "ביד חזקה ובזרוע נטוי' והטעם שהי' צריך יד חזקה הוא משום שיצאת משם לפני זמנו כנ"ל, על כן מדה כנגד מדה צוך ה' אלקיך לעשות "את" יום השבת דהיינו תוספות שבת לפני זמנו וא"ש בעזהי"ת:

סימן תטו

א במחבר ס"א אין מערבין ע"ת אלא לדבר מלוה וכו' ובהגהות רמ"א או שרוצה לילך לטייל בי"ט או שבת בפרדס שיש בו שמחה וכיוצא בזה מקרי דבר מצוה, ומקורו מתשו' תה"ד סי' ע"ז -- ובס' תוס' שבת השיג על הרמ"א כי בתה"ד לא נזכר שבת אלא יו"ט (ואין לומר דמעשה שהי' כך הי' דכבר נודע דהתה"ר המציא השאלות מעצמו) והטעם כמ"ש התבו"ש ז"ל בחידושי בכור שור למס' תענית דלא נצטוינו בשבת על השמחה רק על העונג, ומכח זה דחה קושי' הטו"ז על הרמ"א או"ח סי' תקנ"ב עיי"ש, א"כ ה"נ טיול בפרדס אינו אלא שמחה ולא עונג ולא שרי אלא בי"ט ולא בשבת ע"כ והנה אף שכל האחרונים הסכימו לדברי הבכור שור, וכבר הארכתי בזה בילקוט הגרשוני ח"ר אות "אונן" וח"ג אות "תענית חלום" עיי"ש -- כעת יצא לאור ספר חדש נקרא בשם "תורה תמימה" על חמשה חומשי תורה, וראיתי בו בפרשת בראשית בפסוק ויברך אלקים את יום השביעי שמביא הרבה ראיות נגד הבכור שור (א) מהירושלמי מגילה פ"א ה"ד, סעודת פורים שחל בשבת מאחרין אותה עד לאחר השבת, משום דכתיב בפורים לעשות אותם ימי משתה ושמחה, את ששמחתו תלוי' בב"ד [עבור השנה וקדוש החודש] יצא שבת ששמחתו תלוי' בידי אדם, ע"כ, כלומר שיום השבת קרוש ועומד מבלי צורך ב"ד לקדשו, והרי מבואר דס"ל לירושלמי דשבת נקרא יום שמחה (ב') ממ"ש בספרי פ' בהעלתך וביום שמחתכם ובמועדיכם וביום שמחתכם זה השבת, ועיי"ש בהגהות הגר"א [עיין מ"ש בזה בילקה"ג ח"ג אות תענית חלום], (ג) ממ"ש בספרי פ' ראה דכל המועדים חייבים בשמחה מדכתיב בשבועות ושמחת וזכרת כי עבד היית במצרים ומכיון שכל המועדים הם זכר ליציאת מצרים לכן מחויבים כולם בשמחה, ע"כ ולפי"ז בשבת דכתיב פ' ואתחנן זכרת כי עבד היית בארץ מצרים ממילא מחויבים בשמחה וזה ראי' נאמנה וכ' שיש עוד ראיות לזה וע"ש שהאריך בדברי חן ושכל טוב, ממילא לק"מ על הרמ"א כאן שכתב ונקיט גם שבת ולפי"ז י"ל דהטו"ז סי' תקנ"ג יפה הקשה על הרמ"א לשיטתו דס"ל כאן דגם בשבת חייבים בשמחה, ולית לי' חידוש דין של הבכור שור ודו"ק:

ב עוד שם ברמ"א בהג"ה שני'. ואז מותר לו לילך אפי' לדבר הרשות (טור והג"א פרק בכל מערבין) - בהגהות הרש"ש לעירובין דף ל"א ע"א כתב דמהגמ' שם קסבר מצות לאו לה"ל וכו' עד סוף הסוגיא, מוכח לכאורה דאפי' עירב לדבר מצוה אינו יכול לילך לדבר הרשות, וכדעת רש"י שהביא הב"י בסי' תט"ו ודלא כהטור והרמ"א שם, דאל"כ הרי יהנה עכ"פ ברשות, ובר"ה כ"ח אמרי' המודר הנאה ממעין כו' אבל לא בימה"ח עכ"ל -- וכ"כ בשו"ת שואל ומשיב מהדורא תנינא ח"ב סי' כ"ו ליישב קושי' התוס' פסחים כ"ג א' בהא דפריך לר' אבוה והרי תרומה דרחמנא אמר וכל זר לא יאכל קודש ותנן מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה והקשו התוס' הא אין מערבין אלא לדבר מצוה ומצללה"נ יע"ש שכתבו דהקושי' קאי למ"ד מערבין לדבר הרשות, ולהנ"ל בלא"ה ניחא כיון דקיי"ל דכל שעירב לדבר מצוה יכול לילך אח"כ גם לדבר הרשות וא"כ נמשך ההנאה אחר המצוה (כמ"ש השעה"מ בשם מעשה רוקח הספרדי) וזה אסור אף דמצללה"נ ע"ש - אמנם מ"ש בהגהות הרש"ש דמגמ' עירובין הנ"ל מוכח היפוך דעת הרמ"א ז"ל --- הנה המעיין בפרישה ז"ל יראה דאדרבה מכאן ראי' לדין זה דאם עירב לד"מ יכול לילך אח"כ אף לדבר הרשות, דהא רבא הוא דאמר דר"י ורבנן תרוייהו ס"ל מצללה"נ אלא דפליגי באין מערבין אלא לד"מ דר"י ס"ל אין מערבין אלא לדבר מצוה ורבנן ס"ל מערבין אפי' לדבר הרשות א"כ אליבא דרבא דהוא בתרא ס"ל לרבנן דהלכה כוותייהו לגבי ר"י דמערבין אפי' לדבר הרשות, וקשה אמאי קיי"ל דאין מערבין אלא לדבר מצוה, וע"כ כ' הפרישה דה"פ ר"י סובר אין מערבין אלא לדבר מצוה ואפי' לילך אח"כ לדבר הרשות אסור, ורבנן ס"ל מערבין אפי' לדבר הרשות ר"ל דאם עירב לדבר מצוה יכול לצאת אפי' לדבר הרשות ולכך לא שייך בזה מצללה"נ וכיון דקיי"ל כרבנן לגבי ר"י א"כ אדרבה יש ראי' לטור ורמ"א מסוגי' הנ"ל ודו"ק: (ג) ובזה יש ליישב מה שהקשה בהגהות הגאון ר' צבי חיות ז"ל בעירובין ל' על התוס' פסחים כ"ג הנ"ל דמנ"ל להש"ס להקשות על ר' אבוה מהא דתנן מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה דלמא ס"ל אין מערבין אלא לד"מ ומצללה"נ ע"ש --- ולפי"ז כיון דקיי"ל כרבא דהוא בתרא והוא מוקים לרבנן דר"י מערבין אפי' לדבר הרשות כלומר אח"כ מותר לילך אפי' לדבר הרשות א"כ לא שייך בזה מצללה"נ וא"כ מקשה הש"ס שפיר לר' אבוה אליבא דהילכתא ודו"ק:

ד במג"א סק"א ושל נשואין וכו' כתב במחצית השקל אבל כשהוא תלמיד חכם אפי' בת כהן לישראל ת"ח הוי סעודת מצוה - עיי' מ"ש אדמ"ו הגאון זצ"ל במהר"ם שיק חאהע"ז סי' ו' דגם בזה"ז הוא כן אף דקיי"ל דאין ת"ח בזה"ז ע"ש באורך וכמה מילי מעלייתא איכא למשמע מיני':

ה במג"א סק"ב כ' בשם הב"י בשם הרשב"א דהמערב ברגליו יכול לערב אפילו לדבר הרשות):

ובס' תוס' שבת הביא שכ"כ גם הרבינו יהונתן על הרי"ף והטעם דדוקא בפת הוא דהחמירו כן משום דעיקר עיכוב ברגל אלא שהקילו על העשיר שלא יצטרך לילך ברגליו ולכן לא הקילו אלא לדבר מצוה עכ"ל - וקשה לי דא"כ לר' יהודה דס"ל תחומין דאורייתא כמ"ש הרא"ש בפ' מי שהוציאוהו סי' ח' עיי"ש וא"כ עכ"ח הא דמהני עירוב בפת הוא מהלכה למשה מסיני או דיש לימוד ע"ז כמ"ש הא"ר והתו"ש רס"י ת"ח א"כ יהי' מותר לערב אפי' לדבר הרשות ובעירובין דף ל"א א' איתא בין לרבא בין לר' יוסף ס"ל לר' יהודה אין מערבין אלא לדבר מצוה עיי"ש. וי"ל דרבינו יהונתן והרשב"א ז"ל ס"ל גם לר' יהודא תחומין דרבנן ודלא כהרא"ש ז"ל (וע' אריכות בזה בתוס' שבת סי' תי"ג סק"ה) והרא"ש דס"ל דר' יהודא סובר תחומין דאורייתא באמת חולק וסובר דאפי' ברגליו אין מערבין אלא לדבר מצוה כדמוכח ברא"ש פ' אלו עוברין כמ"ש האבן עוזר (ובהגהות קרני ראם לרי"ף עירובין לא ראה שקדמו בקושי' מר' מאיר באהעו"ז הנ"ל) דהא לר"י אין לחלק בין מערב ברגליו למערב בפת ואפ"ה ס"ל אין מערבין אלא לדבר מצוה ובשו"ת שואל ומשיב תנינא ח"ב סי' כ"ו העלה דבר חדש דלכך אין מערבין אלא לדבר מצוה משום דעירוב תחומין קונה רשות (כמ"ש הא"ר סק"ה בשם עבודת הקודש) ועיקר הקנין הוא בין השמשות א"כ איך קונין קנין בבין השמשות. אלא אנן קיי"ל לא גזרו על שבות בין השמשות ולכך שרי לקנות בית שביתה בין השמשות, והנה מבואר בסי' שמ"ב דדוקא לצורך מצוה לא גזרו על שבות בין השמשות, ולפ"ז זה הטעם דאין מערבין רק לדבר מצוה, דעל זה לא גזרו בין השמשות, עיי"ש שכתב לפי"ז טעם החילוק בין מערב ברגליו למערב בפת והאריך באמרי נועם ובזה מובן לענ"ד טעם הרמב"ם ז"ל דאם עירב לדבר הרשות הוי עירוב ודלא כבה"ג ז"ל דהא כל מקח הנעשה בשבת המקח קיים א"כ בדיעבד קונה שביתה בין השמשות, וי"ל דגם הראב"ד ס"ל בזה כהרמב"ם וכ"כ מדלא השיגו בפ"ו מה' עירובין עיי"ש ומיושב בזה דקדוקו של התוי"ט רע"ח דעירובין מדקאמר (הערה קשה לי טובא למ"ד הפרישה שהבאתי בענף ב' מה פריך הגמ' עירובין פ"ב א' על ר"י דאמר אין מערבין אלא לדבר מצוה מאי קמ"ל תנינא וכו' הא טובא קמ"ל דאם עירב לדבר מצוה אין לו לילך לדבר הרשות אפי' אח"כ וצע"ג כעת):

אין מערבין ש"מ דקפדינן שלא לערב ומאי איסורא איכא בעירוב בשלמא לדעת הרמב"ם דמברכין על עירובי תחומין שפיר אמר אין מערבין כו' כדי שלא לברך ברכה לבטלה אבל להראב"ד דס"ל דאין מברכין קשה עיי"ש, ולפי"ז ניחא דהא לכתחלה איכא איסור

לערב משום קונה קנין בבין השמשות - אלא דקשי' לי א"כ למ"ד גזרו על שבות בין השמשות יהי' אסור לערב עירובי תחומין אתמהה, ועוד איך שרי לערב בי"ט שלאחר השבת הא ביה"ש דאפוקי יומא גזרו על שבות (וזה יש לדחות וק"ל) ועוד לשיטת הרע"ב דבשני שבותין הבאים בבת אחת גזרו על השבות בין השמשות, א"כ בעירוב שצריך לעבור על שבות בשעת קניית העירוב דהוי עירוב משום דל"ג על שבות ביה"ש, קשה הא איכא עוד שבות באותה שעה משום קניית השביתה גופא בבין השמשות ועל ב' שבותין שפיר גזרו ביהש"מ וצ"ע:

ו במחבר ס"ב וס"ג, עיין בפרישה שתמה אמאי חלקם לשני סעיפים הו"ל לכתוב על שניהם ביחד ויש חולקים, ועיין במחצית השקל סי' ת"ט סק"ט שהקשה סתירת המחבר מהתם להכא, אך ידוע דבפסקי המחבר סתם ואח"כ מחלוקת הלכה כסתם, ועיי' בפמ"ג יו"ד בהקדמה ציון א':

ז במחבר ס"ד כשמניח עירובי תחומין מברך על מצות עירוב - כ"ה דעת הרמב"ם ספ"ו מה' עירובין - והראב"ד חולק וכתב, והיכן צינו לערב בתחומין בשלמא ערובי חצרות ושתופי מבואות יש בהן היכר לשבת שלא להוציא לר"ה אלא הא קולא נפקא מיני' לשבת ולא חומרא ואע"פ שאין מערבין אלא לדבר מצוה אין המצוה נוגעת לעירוב והאיך יאמרו וצונו על מצות עירוב עכ"ל - ועיי' בהרב המגיד שם (ודברי בעל מגדול עוז הם קשי ההבנה לעני בדעת כמוני) וז"ל הגהות הרש"ש לעירובין דף פ"ב. התוי"ט הביא דעת הראב"ד שלא לברך על ע"ת וע' לשונו בספ"ו מה' עירובין כי כוונתו באה סתומה ורבים מתקשים בו ולעד"נ בכוונתו דבשלמא בע"ח ושתופי מבואות לא נשאר אחר העירוב והשתוף מגזירת חכמים כלום מאיסור הטלטול בהם, זולת העירוב והשתוף עצמם שע"י יש היכר לגזירתם לכן שייך שפיר לברך עלייהו, משא"כ בע"ת עדיין גזירת חכמים במקומה שהרי גם עתה אסור לו לילך ממקום ערובו יותר מאלפים לכל רוח. ואין צורך להעירוב שיהא היכר, רק שבא להתיר בלבד ונכון בעז"ה עכ"ל- ועיי' בתוי"ט שם שכ' דרש"י והרע"ב ס"ל כהראב"ד- ובפמ"ג סי' ת"ט משבצות סק"ז העיר דמערב ברגליו הואיל ואצ לומר כלום א"כ הו"ל דברים שבלב ואין מברכין וכמו דאין מברכין על ביטול חמץ מה"ט ע"ש, וצ"ע דהלא כאן הברכה וצונו שלא להלוך בלא עירוב כענין שחיטה וכמ"ש המג"א סק"ד (וכבר כתבנו לעיל סי' שצ"ה דהיכא דעושה מעשה מברך אפי' על ל"ת עיי"ש):

סימן תטז

א במג"א סק"ב ואם עירב בפת שלא עירב בה מאתמול לא הוי עירוב (מ"מ רשב"א) בס' חיי אדם כלל ע"ז אות כ"ח נתן טעם לזה משום שהמניח ע"ת כקונה שם בית ואין קונין בית בשבת, ובמחכ"ת לא דקדק יפה דהא מטעם זה הי' לו להועיל בדיעבד ולהיות עירוב דהרי בכל קונה קנין בשבת או ביו"ט קיי"ל דבדיעבד המקח קיים, אלא כאן הטעם כמ"ש הב"ח ז"ל כשקרא שם עירוב מכין ממש מיו"ט לשבת והכנה אסורה מדאורייתא הלכך אינו עירוב אפילו דיעבד עכ"ל, ועיי' בישועות יעקב סק"ב:

ב עוד כתב שם בחיי אדם אות ל"ב דאפילו לא עירב כלל בראשון מותר לערב ברגליו ליום שני, אך בס' קיצור שו"ע סי' צ"ה כתב שהאריך בזה בעת שנשאל על זאת והוכיח דליתא:

ג במחבר ס"ד יום הכפורים הרי הוא כשבת בין לענין עירובי חצרות בין לענין עירובי תחומין -- בתשו' בנין ציון החדשות סי' נ"ג חקר איך מערבין בעיו"כ עירובי תחומין הא צריך הוא ועירובו להיות במקום אחד בין השמשות כדי שאז יוכל לאכלו כדאמרינן עירובין דף ל"ב וביוה"כ ביהש"מ אסור לו לאכול מדאורייתא, וכתב כיון שהטעם שצריך להיות מזונו לב' סעודות במקום עירובו, הוא משום דאנן סהדי שאז רצונו לדור שם, ולכן אם גם בביתו לא הי' אוכל עתה סעודתו משום יוה"כ, גם במקום עירובו א"צ לזה רק שתהי' סעודתו מוכן שם עיי"ש:

ד הרי"ף והרא"ש פ"ק דביצה כתוב שיוה"כ צריך עירובי תחומין ועירובי חצרות ושתופי מבואות כשבת, והביאו ראי' מדתניא בעירובין ל' ב' אמרו להם ב"ה לב"ש אי אתם מודים שמערבין לגדול ביוהכ"פ וכתב הב"י סי' תרי"א ובאמת שיש לגמגם על ראי' זו דדלמא ההיא ברייתא בעירובי תחומין מיתני' אבל עירובי חצרות לא צריך וכמו שהקשה מה"ר אלי' מזרחי ז"ל -- והגאון מהו' שמואל קאיידנאוור ז"ל בהגהותיו לטור כ' דלק"מ דאי אתחומין קאי מה הקשו ב"ה לב"ש דהיאך מערבין בתחומין ביו"כ דבעי' סעודה הראוי' כו' דילמא הא דמערבין ביו"כ היינו ברגל דאמר שביתתי במקומי אלא ע"כ אחצירות קאי ובעינן פת ודו"ק וכבר שגו הרבה מחברים בזה עכ"ל- ובס' אלי' רבה ס"ק ח' (כאן) השיב על דבריו דב"ה ידעו בבירור שמערבין אפי' בפת ולכך אמרו לב"ש אי אתם מודים וכו' גם אי במערב ברגליו הוי להו לומר שגדול מערב ומדאמרי שמערבין לגדול משמע דאחר מערב בשבילו וזה א"א ברגל אלא בפת -- וכתב דבקושי' ב"י האריך בישו"ש פ"ק דביצה סי' ל"ה והוא תי' דעיקר ראיית הרא"ש מדפריך מיוה"כ לשבת אלמא דלא קיל יוה"כ משבת לענין עירובין ודו"ק עכ"ל -- והנה האחרונים כתבו תירוצים רבים לזה ואין

בכוחי להעתיק דבריהם דבריהם ככתבן, ע"כ אציין בקיצור מי ומי ההולכים ליישב זה (א) בשו"ת שאגת ארי' סי' ע' יישב הקושי' על הרי"ף אך על הרא"ש נשאר בקושי' (ב) בס' בינה לעתים להגאון רבי יהונתן על הרמב"ם ה' יו"ט ה"א הלכה ד' כ' שני תירוצים ולתי' השני כיוון גם הגאון בעל תוס' שבת וגם בעל קונטרס אחרון לשג"א סי' הנ"ל (ג) בשו"ת זכרון יוסף סי' ז' אות כ"ד תי' עפ"י הרמב"ם דברה"י וכרמלית לא שייך איסור תחומין והעתיקו בס' עט סופר ח"ר ערך תחומין פרט ו' והגאון ר' צבי חיות ז"ל בהגהות לעירובין כיוון לדברי זכרון יוסף או לא זכר את יוסף וישכחהו וכתבו בשם עצמו (ד) עיין בישועות יעקב כאן סק"ב, וגם בחידושי נכד המחבר הנדפס בס' הנ"ל סס"י שפ"ו בד"ה ועפ"י הדברים האלה כו' (ה) עיין בקרבן נתנאל על הרא"ש פ"ק דביצה אות ק"ח (ו) עיין בס' אמרי בינה (ביצה דף י"ב) שם נדפס תירוץ מבן המחבר דהיינו הגאון רבי מנחם א"ש זצ"ל מאונגוואר (ז) עיין בס' מנחת קנאות מהגאון מהו' מאיר אריק נ"י מיאזלאוויץ על סוטה דף כ"ז ע"ב (ח) בגמ' עירובין דפוס ווילנא כ' בהגהות הגאון ר' שלמה כהן מווילנא שליט"א דבס' עצי אלמוגים סי' שפ"ו כתב ליישב זה' והוא כתב דהרי"ף כיוון לדברי רבו הרבינו חננאל ז"ל בפירושו הנדפס בגליון גמרא הנ"ל שכ' בהדיא בהעתקת לשון הגמ' אי אתם מודים שמערבין לגדול ביום הכפורים עירובי חצרות ועירובי תחומין וקצת נראה מלשונו ז"ל שם דהי' גורס כן בגמ' ואפשר דגם הרי"ף הי' גורס כן ובזה לא נצטרך לכל מה שדחקו המפורשים ז"ל ביישוב דבריו עכ"ל:

סימן תיז

הלכות ראש חודש:

א כתב בס' קיצור שו"ע סי' צ"ז וז"ל, בקצת קהלות נוהגין שלאחר יו"כ קטן שאומרים שמע ישראל וגו' בשכמל"ו אומרים הכל בקול רם וקצת קראו תגר על המנהג דהא בכל השנה חוץ מיוה"כ צ"ל בשכמל"ו בלחש, אבל בצל"ח פסחים דף כ"ו כתב ליישב המנהג בטוב טעם ודעת עי"ש:

ב בס' זכרון יהודא (כולל מנהגי הגאון בעל תשו' אמרי אש זצ"ל) כתב כי בפזמון יום זה אמר הגאון הנ"ל בסוף הפזמון שלח עטרת ראשנו ולא אמר כזר ראשנו, יען כי נדפס באיזה סידורים כי הפזמון הזה חיבר א' מהנחשדים ואם כי זה אינו אמת כי חתום שם המחבר בראשי החרוזים יהודא אריה מודינא, עם כל זה אחרי כי מר ראשנו בגימטריא (שבתי צבי) לזאת אמר עטרת עוד כ' שם:

באל מלך ושב אמר וזכור לנו היום ובכל יום ויום. וכן במשאת כפי אמר דרוש נא ביום ובכל יום דורשיך, הקפיד מאוד שלא יפסיק הבעל תפלה אצל לו חפץ ה' להמיתינו כנרשם בסידורים רק לאמר הכל ביחד לא לקח וכו', בסליחה אלקי בשר עמך לא אמר ומאז עלות השחר וכו' רק אמר ועומד על המשמר בעת מנחת ערב עכ"ל. (ג) כ' בס' פתחי תשובה בשם תשו' עולת שמואל סי' ס"א בעיר שנשתרבב המנהג ע"פ ב"ב ששוכרין עשרה אנשים שיתענו עבורם ושפך זעמו ע"ז דאף אם נתיר להעניים להתענות עבור צרור הכסף אבל מי נתן נפש תחת נפש וכי יש שליחות לעינוי נפש ויותר טוב שיתענה כל אחד כפי כחו עד. חצות יום ואי משום קריאת ויחל אינו מתקנת משה ונא מתקנת עזרא ע"ש:

ד כתב בשערי תשובה:

עיין בפר"ח ודבר יוסף סי' מ"ב שאנשים הנוהגים שלא לעשות מלאכה בר"ח הוא בורות והבר"י כתב שכן נראה שכל הפטור כו' ע"ש - אמנם הגאון ר"י עמדין בסידור יעב"ץ תופס לעיקר כשיטת רש"י והרע"ב מגילה פ"ד, דר"ח אינו מותר במלאכה אלא בדבר האבוד כמו חוה"מ לכן אין להקל בו אפי' האנשים, אבל דבר האבוד פשיטא דמותר גם לשנים ע"ש, וכיון דאיכא דיעה אחת הסוברת כן א"כ המחמיר תו אינו בכלל כל הפטור וכו' נקרא הדיוט וכמבואר באחרונים (וע' בספרי ילקוט הגרשוני ח"ג ערך רוב ציון ג'):

(ה) במחצית השקל סק"ב כ' ליישב קושי' הב"י, דנ"ח מ"ע שהזי"ג ונשים פטורות, וכ"כ גם הפרמ"ג, והנה לא ראו שכבר קדמם בזה בהגהות מהרל"ח ז"ל כאן ע"ש, ועיי' בס' ישועות יעקב בתי' השני דלכאורה גם הוא תי' כמהרל"ח הנ"ל, אך מדסיים והבן נראה שכיוון לדבר אחת וכעת אין הפנאי מסכים להתבונן בדבריו:

ו במג"א סק"א ומ"מ נהגו לעמוד בשעת אמירת ר"ח ביום פלוני דוגמת קידוש החודש שהי' מעומד -- דר"ה וכתב בהגהות רעק"א ז"ל בער אנכי ולא ידעתי היכן מצינו דקידוש החודש היא מעומד ואדרבה ברכ"ג משמע שהי' מיושב עכ"ל ולעד"נ דכמו דילפינן ציצית מילה לולב ותקיעת שופר בגז"ש דלכם לכם מספירת עומר שיהי' מעומד כמ"ש הסמ"ק (מובא בב"ח או"ח רס"י ח') ה"נ איכא למילף קידוש החודש שיהי' מעומד מדכתיב בי' נמי לכם החודש הזה לכם כנלע"ד ברור - שוב יצא לאור ס' תורה תמימה עה"ת וראיתי בו בפ' בא שהקשה בגמ' סנהדרין מ"ב א' דאר"י כל המברך על תחודש בזמנו כאלו מקבל פני שכינה כתיב הכא החודש הזה וכתיב התם זה אלי ואנוהו, אמר אביי הלכך צריך למימרינהו מעומד, פירש"י הואיל ומקבל פני שכינה הוא מעומד בעי לברוכי מפני כבוד שכינה שהוא מקבל עיי"ש, והקשה הנ"ל למ"ל לתלות דבר זה

בהדרשה הנ"ל אשר היא אגדות ואסמכתא, תיפוק לי' דצריך לברך על החודש מעומד כיון דכתיב החודש הזה לכם וכמו דצריך לתקוע מעומד משום דכתיב שם יום תנועה יהי' לכם וילפינן בגז"ש לכם לכם מעומר עיי"ש, ולפענ"ד נראה דנ"מ לענין אם צריך לעמוד לגמרי בלי שום סמיכה דאי משום גז"ש דלכם לכם מהני סמיכה וכדעת הרמ"א בחו"מ סי' י"ז ס"א דעמידה ע"י סמיכה מיקרי שפיר עמידה ועייש בפתחי תשובה בשם ס' ברכי יוסף דגם לענין תקיעת שופר הוי עמידה בכה"ג, לכן אמר אביי כיון דמקבל פני שכינה צריך למימרינהו מעומד ממש בלי שום סמיכה מפני כבוד שכינה, ועיי' בהגהות רעק"א ז"ל לקמן סי' תכ"ו ס"ב ומברך מעומד. עיין בתורת חיים דיש ליזהר אפילו מלסמוך על המקל עכ"ל, והוא כמו שכתבנו:

סימן תיח

א במחבר ס"ד ואם נשבע בפירוש להתענות בר"ח נ"ל שחלה עליו שבועה כיון שאינו אלא מדרבנן אלא שמדברי הרמב"ם נראה לכאורה שהוא מדאורייתא מוכח מזה דס"ל להמחבר שלדעת הרמב"ם אין שבועה חלה עליו - אמנם הפר"ח כאן חולק ע"ז וכ' דגם לדעת הרמב"ם חלה עליו שבועה כיון שאינו מפורש בתורה ולכן כשכתב הרמב"ם בפ"א מה' שבועות ה"ו שאין שבועה חלה על דבר מצוה כתב כגון שנשבע שיתענה בשבתות וי"ט ואלו ר"ח לא קאמר וכו' ע"ש ובאמת כבר קדמו בזה הש"ך ז"ל ביו"ד סי' רט"ו ס"ק י"א ע"ש - אמנם הגאון בית מאיר ז"ל הקשה ע"ז קושי' עצומה הרי שבת ויו"ט נמי אינו מפורש בתורה דמ"ש וקראת לשבת עונג אין זה אלא מקרא דנביאים וכו' ואולי י"ל שבת חשוב לי' דברי קבלה כמפורש בתורה, וי"ט מדכתיב ושמחת בחגך ואין שמחה אלא בבשר שלמים וצ"ע עכ"ל הב"מ - והנה הפרמ"ג בסי' רפ"ח אשל סק"ז כתב דמ"ש המג"א שם דתענית בשבת אסור ד"ת י"ל מאכלוהו היום לא מדברי קבלה ע"ש -- וצע"ק דהא במשבצות סס"י רע"ד כתב הוא עצמו אם נשבע שלא לאכול פת בשבת השבועה חלה עליו וכו' מ"מ אין מפורש בתורה וכו' ע"ש -- ואפשר לומר דודאי הא דאסור בתענית הוי מפורש בתורה מאכלוהו היום, אבל הא דבעינן פת דוקא זה ל"ה מפורש ועפ"י הדברים האלה נתחזקה ביותר הקושי' שהקשיתי בילקוט הגרשוני פ' אמור בתורה כהנים שם דממעט משבתון הוא לכם ועניתם הוא אסור בכולן (באכילה ובשתי' וברחיצה וכו') ואין שבת בראשית אסור בכולן ע"ש, וצע"ג מה"ת לומר דשבת יהי' אסור בכולן הא מקרא דאכלוהו היום אדרבה שמעינן שהוא אסור בתענית:

סימן תיט

א המחבר עשה כאן סימן מיוחד לארבעה תיבות הללו "מצוה להרבות בסעודת ר"ח" ועיין מ"ש לעיל סימן ש' ענף א' בזה:

סימן תכ

א עיין מחצית השקל סק"א בשם א"ר שנסתפק לפמ"ש המג"א לקמן סי' תקמ"ז סק"ח דבחוה"מ אין לדרוש כ"א על חכם בפניו וסיים וז"ל ונ"ל דאין בזמנינו דין ת"ח וכו' אי מחמיר דוקא בחה"מ או גם בר"ח אמרינן דאין לנו דין ת"ח - ועיין בס' ישועות יעקב כאן סק"א שחולק מל המג"א הנ"ל, אבל בס' חיי אדם כלל קי"ח ציון ז' הסכים עמו וכתב שאין להקל (גם בר"ח) -- ובגוף הדבר דאין ת"ח בזה"ז עיין בתשו' אדמו"ר הגאון מהר"ם שיק זצ"ל חאהע"ז סי' ו' (בד"ה ומטעם וכו' ובד"ה ובלא"ה וכו') ונראה מדבריו שם דחכם שהוא רב בעירו יש לו דין ת"ח אף בזה"ז דיפתח בדורו כשמואל בדורו ע"ש:

סימן תכא

א) במחבר ס"א נוהגין באשכנז שאומרים פרשת ובראשי חדשיכם שחרית אחר פ' התמיד וכו' -- עיין בס' ישועות יעקב שכתב דגם בני אשכנז א"צ לומר ובראשי חדשיכם רק ביום א' דר"ח ולא ביום ב' ע"ש:

סימן תכב

א במחבר ס"ב וי"א שאף הצבור אין מברך על ההלל בר"ח לא בתחלה ולא בסוף וזה דעת הרמב"ם וכן נוהגים בכל מלכות א"י וסביבותיו והרמ"א הביא י"א דגם יחיד מברך עליו וכן נוהגין במדינות אלו - בשו"ת אבני צדק להגאון מו"ה ייט"ב זצ"ל אבדק"ק סיגעט נשאל למה אין אומרים אחר הלל בר"ח בשכמל"ו מפני ספק ברכה כמו"ש אחר ברכת על מצות תפילין יעו"ש סי' ט"ז תשובתו הרמה בזה:

ב בשו"ת חכם צבי סי' פ"ח הקשה שהמחבר סותר דבריו דכאן פסק דאין מברכין על הלל דר"ח דלא הוי אלא מנהג ולקמן סי' תרע"א פסק דמברכין על הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת דג"כ אינו אלא מנהגא (ומובא לקמן בשע"ת ובהגהות רעק"א ז"ל), ואד"ו הגאון זצ"ל בספרו חתן סופר לשו"ע או"ח (דף ס"ו בתשובה) תירץ עפ"י מ"ש התוס' חולין ק"י ע"ב לענין טלית שאולה דלא שייך לברך כיון דבטלית שאולה כל אדם פטור אבל בנשים במ"ע שהזמ"ג שייך שפיר לברך כיון דאיכא חיובא לגבי אנשים, ועפ"ז י"ל דדוקא גבי

מנהג דכל עיקר דבר זה אינו אלא מנהג וע"ז לא שייך לומר וצונו דלא מצינו תקנה ע"ז שמברך ואינו אלא מנהג בעלמא, משא"כ כשאותו מצוה חיוב והברכה נתקנה על מצוה זו אלא דהמנהג לעשות מצוה זו גם במקום שלא הי' מחויב עפ"י דין רק ממנהגא בכה"ג שפיר מברכין וצונו דהא באמת צונו להדליק נ"ח אלא דהמנהג משוה בהכנ"ס למקום דירה והוא חילוק נכון:

ג במג"א סק"ה מביא טעם בשם הרד"א על דאין מברכין זמן על ההלל, ובס' ישועות יעקב סק"ו מביא בשם הפר"ח דאף דמברך על הלל אף שהוא רק מנהג מ"מ זמן אינו מברך על דבר שהוא רק מנהג ופלפל בדבריו ולבסוף מסיק כוותי' -- ותמהני שלא הרגיש דאנן לא קיי"ל כוותי' דהא הדלקת נ"ח בבהכנ"ס אינו אלא מנהגא ואעפי"כ מברכין שהחיינו כמ"ש הטו"ז סי' תרע"א סק"ח בשם תשו' מוהר"ם מינץ (עיי"ש בשע"ת) וגם מקדשין ביו"ט ב' של גליות ומברכין שהחיינו אף דאינו אלא מנהגא [וע' בתשו' ברכת יעקב להגאון ר' יוקל ז"ל מניימארקט סי' ו' תי' על קושי' התוס' ברכות י"ד מדוע בהלל אף שאינו אלא מנהגא בעלמא מ"מ מברכינן עליו ובחביטת ערבה שמנהג נביאים הוא לא מברכינן עליו, דהנה כ' בתשו' בית אפרים חו"מ סי' ס"א וז"ל בקיצור ולענד"נ לחלק דדוקא היכא שהדבר צריך לחכמים לעקור דבר מה"ת אז עושיהו כמדאורייתא ממש כמו לענין גזל אחר יאוש וכו' משא"כ בתקנת חכמים לענין מעמד שלשתן מה להם לעשות כשל תורה עכ"ל, ועפי"ז מיושב קושי' תוס' הנ"ל דבשלמא בהלל שקאמר הש"ס דכל האומר הלל בכל יום עובר בעשה וא"כ אסור לומר הלל בעצמו ועתה כשתקנו חכמים מנהג שיאמרו הכל בודאי היו צריכים לעשות מנהגם כעין תורה דאל"כ האיך יכלו לעשות מנהג לעבור בעשה ואחרי שעשו מנהגם כעין תורה לכן יכול לברך על ההלל וצונו, אבל גבי חביות ערבה דבמנהגם לא עקרו שום דבר תורה מה להם לעשות מנהגם כעין של תורה ודי בזה שעשו החביטת ערבה כמנהג בעלמא לכן אין לברך על מנהג כזה ודו"ק עכ"ל - והנה מ"ש בשם הגמ' דכל האומר הלל בכל יום עובר בעשה זה לא נמצא בשום מקום בש"ס אלא כמ"ש כאן המג"א מגמ' דשבת הקורא הלל בכל יום ה"ז מחרף ומגדף, ולא משמע לי שיהא זה איסור מן התורה - גם עיין בהגהות חכמת שלמה דהא דהוי מחרף ומגדף ה"ד בקורא הלל שלם לא בקורא חצי הלל, ע"כ צל"ע בזה]:

ד כ' בס' זכרון יהודה, בתפלת שחרית של ר"ת אשר יש נוהגין שהאבל מתפלל עד הלל ואח"כ מתפלל אחר:

לא הניח הגאון מו"ה מאיר א"ש זצ"ל לאבל להתפלל בצבור תפלת י"ח ואמר אחר כי איתא במשנה ובשעת ההלל הראשון קורא את ההלל ובתקיעת שופר השני מתקיע

משמע דמי שמתפלל התפלה הוא יש לו לקרוא את ההלל - וכ"כ אדמ"ו הגאון זצ"ל בהשו' מהר"ם שיק או"ח סי' קפ"ג שראה מלבו הגאון בעל חת"ס זצ"ל שלא הניח לאבל להתפלל אפילו תפלת השחרית שקודם ההלל ע"ש סימן תכ"ג (א) בתל תלפיות מחברת ב' אות ס"ה נדפס מהה"ג משארבאגארד בשם בנו המופלג מו"ה בנימין זאב לעווי זצ"ל, ח"ל, הנה במוסף דר"ח מזכירין י"ב ברכות ובשנת העיבור מוסיפין עוד ולכפרת פשע נגד חודש העיבור ומתחילין להוסיף מן ר"ה עד ניסן יסוד המנהג בר"ה דף ז' ע"א דאמרינן שם תשרי ר"ה לעיבורין וניסן ר"ה להפסקת עיבורין ולפי"ז תשרי אין אומרים ולכפרת פשע שאין מעברין קודם תשרי [א"ה בלא"ה אין מתפללי' אז תפלת מוסף דר"ח] ומניסן ואילך לא אומרים. דמשם ואילך יש שנה חדשה לענין עבורין, ותימה על האלי' רבה ועל פרמ"ג סי' תכ"ג ועל מהר"ם שיק או"ח סי' קפ"ד שפלפלו בדבר פשוט כזה עכ"ל. [כ' בס' זכרון יהודה שהגאון ר"מ א"ש זצ"ל אמר בכל י"ג חדשי העיבור בתפלת מוסף ולכפרת פשע, והוא כדברי האלי' רבה, גם כ' שם דתפילין של ר"ת הניח מיד אחרי תפלת מוסף ע"ש, ובפמ"ג וכרם שלמה הביאו משו"ת מנחם עזרי' זצ"ל שיש להניח תפילין דר"ת קודם מוסף ע"ש, ודעביד כמר עביד וכו']:

ב במג"א סק"ג י"א זכרון לכולם וכו' --- ובס' מעשה רב מהגר"א ז"ל כתב, בתפלת מוסף הנוסח זכרון לכולם היו תשועת כו' בי עד מזבח חרש בציון תכין הכל לשון עבר וממזבח מתחיל בקשה על העתיד עכ"ל, ועיי' בסידור יעב"ץ יג"ש בנוסח יהיו, ולדעתי נכון יותר כמ"ש הגר"א ז"ל:

סימן תכה

א במחבר ס"א ר"ח שחל להיות בשבת וכו' ומוציאין ב' ספרים וקורין בראשון שבעה בסדר היום ובשני קורא מפטיר וכו' - כ' בסידור יעב"ץ במאמר מוסגר וז"ל, ולפי דברי הגמרא פ' בני העיר (מגילה כ"ט ב') קרי שיתא בענינא דיומא וצ"ע מהיכן בא המנהג הפשוט שכתבוהו כל הפוסקים פה אחד בלי גמגום עכ"ל -- ואדונינו הגאון ר' אלי' מווילנא זצ"ל בביאוריו לכאן כ' דגמ' מגילה הנ"ל אתי' כמ"ד מפטיר עולה למנין שבעה ואנן עבדינן לאפוקי נפשין מפלוגתא וכמ"ש התוס' שם דף כ"ג ע"א ד"ה חד וכו' עיי' בו, והגאון יעב"ץ העלים עין מכ"ז:

סימן תכו

א כתב המג"א נשים פטורות מקידוש לבנה דמ"ע שהז"ג היא (בהגהות חכמת שלמה משיג ע"ז כיון דאין המניעה מכח הזמן רק מגוף הלבנה וכו' ע"ש, ואולי י"ל כמו מילה וציצית הוי מ"ע שהז"ג משום דאין החיוב אלא ביום, ה"נ אין לקדש הלבנה אלא בלילה שנהנין מאורה ולא ביום א"כ אין החיוב אלא בלילה ולכך הוי מ"ע שהז"ג וצ"ע) ואע"ג דהם מקיימות כל מ"ע כגון סוכה מ"מ מצוה זו אין מקיימים מפני שהם גרמו פגם הלבנה (של"ה)- ובתשו' שבות יעקב ח"ב סי' י"א כתב הטעם משום דאין מקדשין הלבנה אלא כשהוא בשמחה ואיתא בעירובין דף ק' עשרה קללות נתקללה חוה עטופה כאבל לכך אין מקדשין הלבנה יעו"ש -- והנה כל אלו הטעמים לא שייכי בקידוש החמה, וראיתי בס' לשון חכמים דפוס פראג דף נ"ז דהביא שכתוב בס' נוהג כצאן יוסף בשם חמיו הגאון מהר"י מילר לפ"ז קידוש החמה דנהגו לברך כל תחלת מחזור גדול נשים ראויות וחיובות לברך והסכים עמו הגאון חכם צבי עכ"ל וממ"ש "וחייבות" לברך נראה דסובר דזה ל"ה בכלל מ"ע שהז"ג וכ"כ בס' ביקר יזרח בקונטרס שערי מזרח פרק ז' אטו חז"ל קבעו זמן המצוה אשר לא תתנהג כ"א מכ"ח שנים לכ"ח שנים הלא אך יען כי כן מטבע מעשה בראשית אשר לא תבוא השמש למקומה שהיתה בעת הבריאה רק באותו זמן וכו' ע"ש, ובהסכמה לס' הנ"ל מהגאון מו"ה יהושיע האראוויטץ שליט"א אבדק"ק דזיקוב יע"א כתב ג"כ דנראה לו לדינא שנכון שגם נשים יברכו ברכה זו אפס לפימ"ש המ"ב דעיקר המצוה זו נתייסדה שיהי' ברוב עם וכיון דכל כבודה בת מלך פנימה הי' מהראוי שלא יברכו דאין מהמדה שיאספו נשים ברחובות קרי' אבל נכון שיברכו בבית דרך חלון דאף דבקידוש לבנה אין לעשות כן כמ"ש המג"א בסי' תכ"ו ה"ד בקידוש לבנה דצריך שלא יהי' מסך המבדיל ומשום זה אסור גם כשהוא מכוסה בעננים. אבל בברכת החמה דכבר כ' גדולי האחרונים דגם כשהיא מכוסה בעננים חייב לברך ממילא דגם בבית דרך חלון מיתר לברך עיי"ש -- ומ"ש אין מהמדה שיתאספו נשים וכו' עיין בתל תלפיות מחברת ה' צד כ' שחקר מנועם זה הי' להן להיות נמנעות בר"ה מלילך לנהר לתפלת תשליך יע"ש מ"ש בזה (ב) ברמ"א סוף ס"ב ואין מקדשין אותה במוצ"ש שחל בו יו"ט [בטו"ז סק"א כ' לא הביאו רמ"א ולכאו' נעלם ממנו רמ"א זה וכ"כ בס' בית מאיר אך הפמ"ג פי' דברי הטו"ז באופן אחר ע"ש] וכ' המג"א ומכ"ש שלא יקדשו בליל שבת ומ"ע סי' ע"ח כתב הרבה טעמים על זה וכו' - בעיקרי הד"ט הביא טעם ע"ד הנגלה שלא ישאל אדם צרכיו בשבת ובנוסח ברכת הלבנה אנו אומרים כשם שאני רוקד כנגדך וכו' כך לא יוכלו ליגע בי לרעה ע"ש - ובס' שדי חמד חלק י"ב מערכת ר"ה (סי' ב' אות ב') כ' וז"ל כיוצא לזה

ראיתי עתה מי שכתב נועם פשוט על מה שנהגו שלא לקדש הלבנה בליל שבת משום גזירה דרבה כשופר ולולב ומגילה דאף שאין חיוב ברכת הלבנה כל כך בחובת שופר וכו' שיהא אדם בהול, ירדו רבותינו לדעת העם שגם כיוצא בזה חרדים הם למצוה החביבה בשעתה ויבואו להוציא סידור תפלה לרשות הרבים כדי לברך על הלבנה וכו' וכתב גם על סדר תשליך טעם זה והוא נכון לדעתי העניה עכ"ל - [כ' בתשו' שואל ומשיב קמא ח"ג סי' קנ"א כמה פעמים קידש לבנה בלילי שבתות אם נמשך הזמן וכ"כ שבו"י ח"ג סי' ל"א, ועיי' בזכור לאברהם (אלקלעי) אות ברכת הלבנה שמצא להרשב"א ח"ד סי' מ"ח דמותר לקדש בשבת ויו"ט בין לפי הפשט בין ע"פ האמת יע"ש, וגם בשו"מ הביא תשו' הרשב"א הנ"ל, ועיי' בזכור לאברהם הנ"ל עוד כמה דינים בענין ברכת הלבנה ואין בכחי להעתיק הכל]. (ג) במחבר ס"ג עד אימתי מברכין עלי' עד י"ו מיום המולד ולא י"ו בכלל -- כ' בתשו' השיב משה דאף בליל ט"ז יוכל לקדש בשם ומלכות וכ"פ בתשו' חת"ס או"ח סי' ק"ב ובתשו' אבני צדק סי' מ"ו ע"ש והנני להעתיק מ"ש בהגהות מנחת פתים סימן זה וז"ל: סעי' א' בהג"ה ונהנין מאורה, ע' שו"ת ספר יושע סי' י"ד שכתב דאם הרקיע צח ונהנין לאור הלבנה אף שאין רואין אותה כלל יש לברך, וע' בסי' ט"ו שהגאון מליסא השיג עליו והוא ז"ל חוזר להעמיד דבריו וע' בשע"ת לעיל סי' רכ"ט ס"ק ג' ובשו"ת חת"ס חאו"ח סי' נ"ו -- סעי' ג' ולא י"ו בכלל, ע' באה"ט בשם כנה"ג שמתיר לברך גם בליל י"ו וכן החזיק בשו"ת השיב משה סי' י"ד ועי' חת"ס חאו"ח סי' קיב ובשו"ת ספר יושע בסימנים שציינתי לעיל, וראיתי בכתבי הרב מו"ה שמעריל זצ"ל בעהמ"ח "עיון תפלה" שבק"ק בראדי נעשה מעשה כהכנה"ג הנ"ל בפני הגאון מו"ה מאיר ז"ל האב"ד דשם עכ"ל [ועיי' בשדי חמד מערכת ברכות סי' ב' אות ט' דמסיק דאין לברך בליל י"ו בשם ומלכות]:

ד במחבר ס"ד שבעה ימים. כ' בס' פתחי תשובה שבתשו' עולת שמואל סי' ס' תמה מאוד על האי דינא ומסיק דלאחר ג' כל הקודם זריז ונשכר אם לא שיהי' מוצש"ק בתוך ז' ימים יש להמתין עד מוצש"ק וכן כתב הפמ"ג דבחורף או בשעת הגשמים אין להמתין לכתחילה עד אחר ז' ימים ע"ש, וכן בתשו' אוהל יעקב סי' ס' דהשבעה ימים אינו לעיכובא וסגי אחר ג' שלא להחמיץ המצוה ע"ש.(ה) כתב בס' מחצית השקל לעיל סי' ק' בהגהות רמ"א אבל כשמתפללים מתוך הסידור מותר וכתב הט"ז מ"מ בפיוטים ותפלות החמורים להבין הכוונה ודאי בעי סידור תחלה ול"מ במה שמתפלל מתוך ספר, ושלא כדין נוהגים העולם שאומרים ברכות קידוש לבנה בע"פ וגם אין מסדרים תחלה ולענ"ד בעי טפי סידור מתפלת ר"ח דעכ"פ לא יעברו ל' יום שלא יתפלל תפלת ר"ח

משא"כ ברכות קידוש לבנה לפעמים יש בין א' לחבירו יותר מל' יום כפי אשר תתראה הלבנה עכ"ל [וכ' בס' זכרון יהודה הנ"ל קודם ברכת קידוש הלבנה הסדיר הברכה מקודם כדאיתא במחצה"ש סי' ק' וגם לבש בגדי שבת בשעת קידוש הלבנה]:

הערה בסנהדרין מ"ב ע"א א"ל רב אחא לרב אשי במערבא מברכי ברוך מחדש חדשים א"ל האי נשי דידן נמי מברכי אלא כדרב יהודה דאר"י ברוך אשר במאמרו ברא שחקים וכו' ברוך אתה ה' מחדש חדשים, ופי' מהרש"א ז"ל בח"א האי נשי דידן נמי מברכי, ר"ל תפלה קצרה כזו נשי נמי יוכלו לברך בע"פ בלילה, א"נ דה"ק נשי נמי יוכלו לברך כדקאמרת ברוך מחדש ברכה זו בלא הזכרות השם בטומאת לידתן ונדתן אבל ודאי צריכה ברכה זו הזכרת השם כדמסיק ברוך אתה ה' מחדש חדשים וק"ל עכ"ל - ולענ"ד נראה עפימ"ש הכלבו והאבודרהם דטעם דנשים פטורות ממ"ע שהזג"ג הוא משום שמשועבדות לבעליהן למלאכה (עיי' בדברינו לעיל סי' רל"ט) והנה מה דנשים אין מקדשין הלבנה היינו לפי שעפ"י הדין פטורות משום דהוי מ"ע שהזג"ג כמ"ש המג"א ריש הסימן, אמנם התינח במצוה שנמשך עשייתה איזה זמן אז י"ל אם יקיימו המצוה יתבטלו ממלאכת בעליהן, אבל לומר ג' תיבות ברוך מחדש חדשים, אין בזה ביטול מלאכה כלל כמובן, וזה שאמר רב אשי האי נשי דידן נמי מברכי, דבזה ל"ש לפוטרם מצד מ"ע שהזג"ג אלא כדרב יהודה וכו' דהוי ברכה ארוכה ובזה שפיר פטורות משום ביטול מלאכה - שוב ראיתי בש' ישועות יעקב סק"א שכ' דבענין ברכת מחדש חדשים גם לנשים יש שייכות דהרי גם להם עשה ירח למועדים דבכל המועדים אסורים בעשיית מלאכה כאנשים, ולכך אמר רב אשי האי נשי דידן נמי מברכי, אלא כדרב יהודה וכו' פועל אמת, וכתבי התוס' דקאי אקב"ה שבאמת ובדין מיעט הירח, א"כ אין הנשים יכולים לברך כמ"ש השל"ה שהם גרמו פגם הלבנה וא"ש:

סימן תכח

א במחבר ס"א לא אד"ו ר"ה. כתב הלבוש הטעם ביום א' דאין קובעין ר"ה כדי שלא יבא הושענא רבה ביום השבת שאין חובטין ההושענות בשבת שהוא איסור דאורייתא. ותמהו כל האחרונים מה איסור דאוריי' יש בחביסת הערבה הלא הוא תלוש. ועיי' בא"ר ובמחצית השקל ובעל כרם שלמה כאן העלים עין מזה], ואולי כוונת הלבוש דבחביטה מבטל עכ"פ מ"ע דשבתון דמ"מ אינו שובת ודו"ק:

ב עיין דג"מ ושע"ת שלפי שאין מסיימין בדבר רע ופושעים יכשלו בם לכך מוסיפין בהפטורת שובה ישראל מנביא יואל ופסוקי מיכה מי אל כמוך וגו'. וצריך ליישב לפי"ז

האיך חתם הושע הנביא גופא את ספרו בזה הול"ל להיפוך פושעים יכשלו בם וצדיקים יכלו בם, ועיי' בילקוט הגרשוני סוף הושע שהבאתי בשם עשרה מאמרות דפושעים יכשלו בם הוא סיום בטובה ע"ש, אמנם ממנהגינו שמוסיפין פסוקים הנ"ל לא נראה כן, ובדרוש לש"ש הארכתי בזה ואכ"מ [עיי' בס' חיי אדם כלל קי"ח אות י"ז שהביא דמהרי"ל כתב הטעם דמוסיפין הפסוקים מיואל מחמת דאין בהפטורת שובה כ"א ט' פסוקים אך טעם זה צ"ע דהא סליק ענינא וכל דסליק ענינא מותר לקרות אף פחות מכ"א פסוקים וכן נוהגין תמיד לקרות הפטרה אף פחות מכ"א פסוקים היכי דסליק ענינא, לכן כתב ג"כ הטעם דמוסיפין הפסוקים הנ"ל משום דמסיים בדבר רע לכן מהראוי לסיים בטוב]:

סימן תכט

הלכות פסח:

א במחבר ס"א שואלים בהלכות פסח וכו'. כתב חק יעקב סק"א ואע"ג דבש"ס נקט שואלין ודורשין השמיט הטור והמחבר לשון דורשין לפי וכו'. תיבת הטור ט"ס כי הטור העתיק דורשין כלשון הש"ס רק המחבר השמיטו, והנה באשל אברהם לר"א אופנהיים ז"ל כ' שואלין ולא העתיק מלת ודורשין עיין הטעם בפר"ח וט"ז עכ"ל, ולא נמצא בפר"ח שום טעם ע"ז וגם בטו"ז לא נמצא כלום אדרבה לפי פי' הטו"ז דדרישה נוהג גם בזה"ז והיינו ביוצא מביתו ל' יום קודם הפסח דחייב לבער (ועיי, במקו"ח) הקושי' במקומה למה השמיט המחבר מלת ודורשין כיון דנ"מ גם לבזה"ז וצ"ע: (ב) הב"ח כתב דמ"ש בברייתא הל' פסח בפסח והל' חג בחג לאו ביו"ט עצמו קאמר אלא סמוך לפסח וסמוך לחג כהא דאמרינן חייב אדם לטהר עצמו ברגל דפירושו סמוך לרגל וה"ה כאן (ועיי' בח"י ובא"ר), ובחידושי חת"ס ז"ל לה' פסח כתב עליו' מה שהביא מחייב אדם לטהר עצמו ברגל שהכוונה סמוך לרגל נ"ל ראי' לסתור שהרי אמרו חייב אדם לקבל פני רבו ברגל והכוונה ברגל ממש כדכתיב לא חודש ולא שבת היום אבל חז"ל דקדקו לומר חייב אדם לטהר ולא אמרו לטבול ברגל אלא לטהר' ברגל פי' שיטבול ערב הרגל כדי שיהי' מעורב שמש ברגל ויטהר עם כניסת הרגל נמצא מטהר ברגל ממש עיי"ש [לכאורה ראי' להב"ח ממשנה סנהדרין דף פ"ט וממיתין אותו ברגל ועכ"ח סמוך לרגל דהא אין רציחה דוחה יו"ט ועיי']:

ג שם ברמ"א ומנהג לקנות חטים וכו'. כתב בחידושי הרי"מ ז"ל הטעם דצריך שימור ומחובר א"א ליתן ועכ"פ שיוכל לקיים שימור מטחינה ואינך ולכך ביש מקומות נותנין קמח כמ"ש ח"י, כדעת הפוסקים דשימור דלישה סגי, וכמו כל השנה שנותנין פת, כן

על פסח חטין או קמח שיקיים בעצמו דמצוה בו וכו' עכ"ל וכ' בס' פתחי תשובה אם העני בר אורין ומקפיד דוקא לאכול שמורה או שאכל שנה ראשונה דהוי כנדר צריכין ליתן לו עיי"ש:

ד בטו"ז סק"ב:

וה"נ נימא דבימי מרדכי ואסתר עברו והתענו בפסח כדדרשינן ויעבור מרדכי וכו' וכבר קיי"ל דמי שמתענה ביום שאסור להתענות צריך למיתב תענית לתעניתו כדאשכחן בת"ח בשבת וא"כ מסתמא אחר הפורים שהי' בימי מרדכי התענו על מה שעברו בשנה שלפני זה בפסח וזה נשאר קיים לדורות להתענות תעניתים אלו וכו' עכ"ל - והגאון מו"ה זאב אלעסקר מבראד בס' חדושי רז"ה תמה, דא"כ למה מתענין ג' ימים" בב' ימים סגי שהרי מרדכי לא התענה אלא ביו"ט ראשון של פסח וביו"ט שני ואז נתלה המן והניח בצ"ע ועיניך הרואות שכבר הרגיש בזה הפרמ"ג ז"ל ולכן הראה לעיין ברש"י למגלת אסתר שכ' ויעבור מרדכי על דת להתענות ביו"ט ראשון של פסח שהתענה י"ד בניסן וט"ו וט"ז וכו' וכתב הפמ"ג מזה משמע המתענה בע"פ נמי צריך תענית לתעניתו וא"ש - ובדרך אגב אעורר עמ"ש בילקוט הגרשוני מגלת אסתר וז"ל:

והנה הקשה היע"ד אהא דא"ר ויעבור מרדכי שהעביר יום ראשון ש"פ בתענית אמאי לא נקט שבטלו אכילת מצה ובס' שרי חמד אות אכילה בכזית הביא בשם ס' ערוך לנר שתירץ דשיעור מצה בכזית ואכלו כזית ולא בטלו התענית כי שיעור עינוי בככותבת (דבט"ב ושאר צומות כעין דאוריי' תקון בככותבת) ואף דכאן כתיב להדיא ואל תאכלו ואכילה בכזית כ' בשו"ת בנין ציון החדשות סס"י קכ"א דדוקא אכילה האמירה בתורה אמרי' דהוא בכזית אבל לא בכתובים דלשון תורה לחוד ולשון נביאים לחוד כמ"ש התוס' קידושין ל"ז ע"ב ד"ה ממחרת יעו"ש -- ולענ"ד נראה להוכיח מתוס' דלא ס"ל לחלק בכגון זה בין לשון תורה ללשון נביאים, והוא ממ"ש התוס' בפסחים דף ל"ב ע"ב ד"ה ואין נתינה פחות משוה פרוטה וכו' וא"ת והא קיי"ל דחטה א' פוטרת את הכרי אע"ג דכתיב תתן לו ובהזהב אמר קונין בכלי אע"פ שאין בו שוה פרוטה אע"ג דכתב ונתן לרעהו וכו', והשתא מה קשי' להו נימא דדוקא נתינה האמור בתורה הוא בשוה פרוטה אבל לא בנביאים (ונתן לרעהו במגילת רות הוא דכתיב) א"ו כמו נתינה משמע בכל מקום בשו"פ ה"ה אכילה הנאמר בכ"מ הוא בכזית וצ"ע:

ה במחבר ס"ב אין נופלי' ע"פ בכל חודש ניסן וכו'. עיין במג"א סק"ג אך לא ביאר יום י"ג ניסן מה יו"ט היו ועיין בהגהות חת"ס ז"ל מ"ש בזה, ופרמ"ג כתב דהע"ש כתב בשם המנהגים בר"ח התחילו הקרבנות ויום י"ג אסרו חג שלהם ואח"כ ערב פסח, ובס' פתחי

תשובה כתב עי' בתשובת מקום שמואל סי' ס"ו דביום י"ג הדליק אהרן הנרות ובס' מעשה רוקח על משניות ריש פסחים כתב דלעתיד לבא יהי' החינוך אחר יו"ט דיבנה המקדש ביו"ט ואין מערבין שמחה בשמחה וע"כ יהי' החיכוך אחר יו"ט ז' ימים עד כלות ניסן. ובתשו' חת"ס או"ח סי' ק"ג כי מעיקר הדין אסור להתענות גם אחר הפסח כדברי מעשה רוקח הנ"ל משום חינוך דלעתיד ע"ש -- ולפענ"ד צ"ע דבילקוט מלכים א' רמז קפ"ד משמע דחינוך הבית השלישי שיבנה בב"א יהי' בחודש מרחשוון וכ"כ בס' בני יששכר במאמרי חודש תשרי מאמר חינוך המקדש וכן במאמרי חודש מרחשוון יע"ש וצ"ע:

סימן תל

א כ' הבאר היטב אין מפטירין וערבה אלא כשחל שבת הגדול בע"פ, ובס' מעשה רב מהגר"א ז"ל כ' כי לפי הטעמים שמבואר, בלבוש שנתקן וערבה לשבת הגדול יש להפך הסדר ולהפטיר וערבה בכל שבת הגדול ורק כשחל שבת הגדול בע"פ אין להפטיר וערבה וביאר דבריו בס' פעולת שכיר כי לפי המבואר בלבוש הטעם שנתקן וערבה לשה"ג משום שנאמר בפרשת וערבה הביאו את המעשר אל בית האוצר ובע"פ שהוא עת הביעור כמ"ש (בפ"ה דמעשר שני מ"ו) ערב יו"ט ראשון של פסח של רביעית ושל שביעית היה ביעור, מהראוי לקרות אותה פרשה להזהיר העם על ביעור המעשרות, וא"כ בשה"ג שאינו חל בע"פ מהראוי לקרותה בכדי להזהיר על ע"פ הבא ליתן לבעליו המעשרות הניתנין לבעלים, ומעשר שני ובכורים המתבערים מן העולם לבערם בע"פ, אבל כשחל בע"פ שא"א בשבת לבער המתבערין מן העולם. וכן הניתנין לבעלים אע"ג דקיי"ל כר' יוסי ואליבא דב"ה שאפילו תרומה מוליכין לכהן (ביצה דף י"ב ע"ב וע"ש בתוס') היינו באותן שהופרשו מאתמול אבל להגביה תרומה ומעשרות שנינו שם דף ל"ו ע"ב משנה שלמה דאסור' וע"כ היה נזהר כל א' לעשותן קודם שבת וא"כ אין מקום להזהירן בהפטורת וערבה עכ"ל:

ב עיין בב"י בשם התוס' דהנס בשה"ג הי' שבכורי מצרים עשו מלחמה עם המצרים והרגו הרבה מהם הה"ד למכה מצרים בבכוריהם (הב' של בבכוריהם כמו באבן או באגרוף עיי' פרמ"ג) ועיין בילקוט הגרשוני ח"ב על סדר א' ב' במערכת למ"ד (אות ליקוטי אגדה ד"ה בהגדה של פסח) שנה הבאתי דבר נחמד בזה בשם ברכת אברהם על הגדה ש"פ במאמר ר"י הי' נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב ע"ש וינעם לך. (ג) עיין מג"א סק"א ורש"ל הי' דורש וכו' וצ"ע דזה דוקא וכו'. ועיי' בדגול מרבבה וחק יעקב, ובחמד משה

השיג על הח"י האיך שייך לומר לענין זה קמח בקמח הוה יבש ביבש דאם הי' חשש חימוץ שודאי ניטל ממנו דזה לא שייך כ"א בדבר יבש ממש שכל א' מופרד מחבירו ולא בקמח, ועיי' בחידושי הרי"מ וגם בית מאיר כאן, ומ"ש בחדושי רז"ה לתרץ קושי' המג"א כבר קדמו בס' אלי' רבה' וע"ע בפמ"ג ובמקור חיים, ובגליון שלי רשמתי מכבר בזה"ל, חק יעקב סק"א דעת קצת גדולי פוסקים דקמח בקמח מיקרי יבש ביבש בשו"ת תשובה מאהבה כתב כי כן מוכח גם מהרמב"ם פי"ג מה' תרומות הל' ד' ובגוף ד' ח"י עיי' בס' מטה יהונתן שנדפס מחדש על הל' פסח (ואינו תח"י כעת):

סימן תלא

א במחבר ס"א בתחלת ליל י"ד בניסן בודקין את החמץ וכו' במשנה ריש פסחים אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר, פירש"י לאור הנר בגמ' מפרש טעמא, בודקין שלא יעבור עליו בב"י ובב"י ומקשים האחרונים מדוע ציין רש"י תחילה מלת לאור הנר הלא מלת בודקין נזכר במשנה קודם והול"ל לפרש מקודם בודקין כדי שלא יעבור בב"י ובב"י ואח"כ לאור הנר בגמ' מפרש טעמא --- ועיי' באור חדש שכ' דכוונת רש"י על מה דאיתא בגמ' ח' ע"א דלכך בודקין לאור הנר ולא לאור האבוקה משום דנר יכול להכניסו לחורין ולסדקין משא"כ אבוקה, ומתרץ בזה דקדוק הנ"ל ברש"י ותלי"ת כיוונתי לדבריו טרם ראיתיו, ועיי' בס' דגן שמים על מס' פסחים לידינ"פ הגאון מהו' צבי יחזקאל מיכלזאהן נ"י אבדק"ק פלונסק פלך ווארשוי יע"א דעכ"ח כוונת רש"י רק ע"ז דהא דבעי' אור הנר א"צ שום טעם כיון דהבדיקה בלילה פשיטא דצריך נר רק כוונת רש"י דבגמ' מפרש טעמא אמאי נר ולא אבוקה עיי"ש, ובלימוד הישיבה אמרתי דכוונת רש"י עפ"י מ"ש בחידושי אבן העוזר לפסחים בתוס' ד"ה אור לי"ד וכו' קשה לר"י כו' ותי' בס' הנ"ל ע"פ מ"ש בירושלמי הביאו הטור סי' תל"ג דחורי הבית שהן למעלה מעשרה א"צ בדיקה ותמה הטור ע"ז ותי' הב"י משום דהתינוקות אין יכולין להגיע למעלה מי' לכן א"צ בדיקה שם, ולכאורה דבריו חמוהין אטו מי לא בעי בדיקה בשביל תשמיש הגדולים (אמר המלקט תמיהה זו לא הבנתי הלא הב"י קאמר שם להדיא דהנחת חמץ בחורין ובזיזין התינוקות מצויין בו יותר מהגדולים) וראיתי בירושלמי שם דקאמר הדות פי' בור א"צ בדיקה מתיירא הוא התינוק לילך לשם עכ"ל. מבואר מדברי הירושלמי דעיקר הבדיקה היא בשביל התינוקות, לכן נ"ל עפ"י מה דקיי"ל באו"ח סי' תרנ"ח דביום א' של סוכות אין ליתן לקטן את האתרוג בידו לברך כי מה שנותנין להם יש להם יד לקנות ואין יכולין להקנות לאחרים ע"ש, ומוכח משם דגם להפקיר אין הקטן יכול דאל"כ קשה הא

יש תקנה שהקטן יפקיר האתרוג ויחזור הגדול ויזכה בו, ועוד דהפקר הוא מדין נדר ואין נדר הקטן כלום, ועפ"ז אתי שפיר דודאי משום חמצן של גדולים לא הי' צריכין בדיקה דהוי סגי בביטול דהוי הפקר, אבל משום חמצן של קטנים דמה שנותנין להם יש להם יד לקנות, וחמץ שלהם א"א לבטלו ונמצא עובר הקטן בב"י ובב"י, והקטן שהגיע לחינוך מצוה על אביו לשמרו שלא יעבור על שום מצוה מהמצות, משו"ה תקינו חכמים לבדוק החמץ, ע"כ למעלה מי' דאין תשמיש הקטנים שם, וכן בבור דמתירא הקטן לילך לשם לא האריכו לבדוק שם, דהא החמץ של גדולים בביטול סגי לי' וכיון דחינוך הקטנים אינו אלא מדרבנן לכך מדאוריי' סגי בביטול וא"מ בדיקה אלא מדרבנן וזה ברור עכ"ל, (וראה זה חדש הוא ותמיהני שאינו מובא בשום אחרון) ובזה מתורץ שפיר הדקדוק הנ"ל וזה כוונת רש"י שפי' מקודם לאור הנר בגמ' מפרש טעמא דלא"ר הנר ולא לאור האבוקה משום דצריך לבדוק בחורין ובסדקין וכו' א"כ מוכח דעיקר הבדיקה הי' בשביל חמץ של התינוקות כמ"ש הב"י דהנחת חמץ בחורין ובזיזין התינוקות מצויין בו יותר מהגדולים ואותן החורין שאין התינוקות מגיעים לשם באמת א"צ בדיקה א"כ ממילא שפיר פירש"י אח"כ בודקין שלא יעביר עליו הקטן בב"י ובב"י דלחמץ של קטנים לא מהני ביטול כנ"ל וא"ש. ואפי' אי ביטול אינו מטעם הפקר אלא מטעם דמחשבו לעפר הא קיי"ל דקטן אין לו מחשבה ודו"ק]: (ב) והנה ר"ע מברטנורה ריש פסחים כ' אית דמפרשי טעמא דבדיקה כדי שלא יעבור על ב"י וב"י אם יהי' חמץ בביתו בפסח ואע"ג דבביטול בעלמא סגי חיישינן שמא ימצא גלוסקא יפיפי' וימלך על ביטולו ויחשב עלי' לאכלה ויעבור עליו על ב"י וב"י (ונראה שכ' כן בדעת רש"י ועיי"ש בתוי"ט ביאור דבריו, וכבר הקשה עליו בס' באר אברהם על משניות (מובא באו"ח ריש פסחים) מהא דאמרי' דף ו' ע"ב דה"ט דהבודק צריך שיבטל משום שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתו עילוי' ולדברי הרע"ב מה מועיל הביטול בשעת הבדיקה הא אם יהי' דעתו עילוי' יחזור מהביטול (ועיי' בחידושי ח"ס ריש פסחים ובשאר ספרים שהאריכו בזה) אמנם היטב אשר דיבר בזה בס' שלום ירושלים לירושלמי ריש פסחים בשם רבו הגאון מהו' יעקב גינצבורג זצ"ל מפראג דהכי כוונת הרע"ב בדעת רש"י דודאי אם לא יבדוק דאז יהא החמץ שכיח בביתו שפיר איכא למיחש שמא ימצא אדם שימלך מביטולו, אבל אחר שבדק דאז איץ החמץ מצוי' בתוך ביתו אז לא חיישינן לב' חששות רחוקות שמא ימצא אחר הבדיקה ואם ימצא ימלך מביטולו זה לא חיישינן ודפח"ח - וראיתי בס' חידושי ת"ה דף פ"א שכי' וז"ל:
מה שפוסק הטוש"ע בח"מ סי' רע"ג במפקיר שדהו שב' ימים הראשונים יכול לחזור בו, וגם אינו הפקר אפי' אחר ג' י' אא"כ הפקיר בפני ב', היינו דוקא בקרקע אבל במטלטלין

אפי' הפקיר בינו לבין עצמו הוה הפקר מיד וא"י נחזור בו, וכן מצאתי מפורש בתוס' ס"פ אין בין המודר וכ"כ בשו"ע א"ח סי' רמ"ו ס"ג לענין שביתת בהמתו, וגם בקרקע אין זה אלא מדרבנן שלא יפקיע עצמו מידי מעשר, וגם הביטול של החמץ הוה הפקר גמור מדאורייי ומדרבנן ואינו יכול לחזור בו, ומה שתיקנו חכמים לבדוק ולבער אחר הביטול אין זה מטעם שמא ימצא גלוסקא יפה ויחזור מהביטול שבודאי א"י לחזור כנ"ל אלא הטעם הוא שמא יבוא לאכלה, כ"כ התוס' והר"ן והטור וכל האחרונים טעם זה כטעם השני שכתב הברטנורא, ולא כטעם הראשון שהוא נסתר לענ"ד עכ"ל -- ולפענ"ד כראה כי הברטנורא כתב דבריו אליבא דרש"י ורמב"ם וסיעתם דס"ל דביטול אינו מטעם הפקר אלא שמבטל שיהא כעפרא וכמו דקאמר הש"ס תבן ובטלו דהוי מיעוט לענין סוכה גבוה דתבן נחשב כעפר וכמבואר בתשו' מהרי"ק שורש קמ"ב ועיין בחק יעקב סי' תל"ד סק"ט א"כ שפיר יכול לחזות מביטולו וכמ"ש התוי"ט דמחשבה מבטלת מחשבה וא"ש:

ג ידוע שיטת הכלבו בשם גאון וכן ס"ל להרמב"ם לחד נוסחא דלחמץ ידוע לא מהכי ביטול, והקשו כל המפורשים דא"כ מה פריך בפסחים דף ו' ע"ב ולכי משכחת כלה ליבטלה הא כי משכחת נה הו"ל חמץ ידוע ולא מהני ביטול (ועיין בס' אור חדש סוף פסחים מ"ש בשם הגאון בעל נוב"י ז"ל, ותירוצו הוא בסגנון תירוץ הב"ח ז"ל בכאן עיי' שם, ועיין בספרי ילקוט הגרשוני ח"ר מערכת הבי"ת אות "ביטול לחמץ ידוע" שהעליתי ג"כ תירוץ נכון ב"ה) וכעת נזכרתי מה שאמרתי עוד בימי בחרותי דהנה כתב הישועות יעקב כאן וכ"כ בתשו' ריב"א חאו"ח סי' ל"ו דהא דלחמץ ידוע ל"מ ביטול היינו משום הואיל אי בעי קני לי' חצירו כיון דלא מחוסר שום מעשה דמיד דנותן אל לבו לקנותו קניא לי' חצרו, רק בחמץ שאינו ידוע לא קני לי' חצירו כמ"ש התוס' בב"מ דף כ"ו ד"ה דשתיק וכו' דבדבר שיכול להיות שלא ימצאנו לעולם אין חצר קונה עיי"ש, ולכן מהני ביטול לחמץ שהוא טמון ואינו ידוע משא"כ לחמץ הידוע ע"ש - והנה כבר כתב הגאון אבדק"ק פאקש זצ"ל בס' המקנה חלק שלישי דף ל"ד עמוד ד' (וכבר קדמו בזה בספר בציר אליעזר) דאין עוברין בבל יראה מצד הואיל אי בעי קנה דהא כתב המקנה בקידושין דף נ"ו על הרמב"ם שפסק דקונה חמץ עובר בבל יראה הגם דכל מלתא דארל"ת אי עביד לא מהני ולא קנה, בכ"ז עובר ולוקה יען שעבר על מימרא דרחמנא עיי"ש, והתינח אם באמת החציף לעשות נגד רחמנא לוקה, אבל זה האיש צדיק באמונתו יחי' לא עלה על דעתו לעבור האיך יעבור הואיל שיוכל לקנות חמץ גם אם קנה אינו חל הקנין וכו' עיי"ש. מעתה י"ל דכל הני שיטות הסוברים דלחמץ ידוע לא מהני ביטול ס"ל כאביי דאי עביד מהני (וידוע מ"ש הרבה אחרונים דגם הרמב"ם פוסק כן) ממילא שפיר עובר

משום הואיל אי בעי קני לי' חצירו כנ"ל אבל לרבא דס"ל אי עביד לא מהני באמת מהני ביטול אף לחמץ ידוע דלדידי' לא שייך הואיל שזה כנ"ל א"כ בפסחים ו' ע"ב פריך שפיר אהא דאמר רבא גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ודששי' עילוי', וכי משכחת לי' ליבטלי', דלרבא לשיטתו הא מהני ביטול אפי' לחמץ ידוע וא"ש:

ד במג"א סק"ד ולא יאכל עד שיבדוק. אבל טעימה בעלמא (היינו פירות או כביצה פת) שרי, ב"ח מהר"יל, וכעת יצא לאור ס' שדי חמד מערכת חמץ ומצה, שמה הביא (בדף ל"ד ע"ד) בשם מגן האלף דקשה ע"ז לפימ"ש במג"א סי' רל"ה סק"ד דטעימה אסורה קודם ק"ש וכ' הטעם משום דק"ש דאוריי' א"כ גם בבדיקת חמץ שכ' כאן המג"א סק"ז דבדיקת חמץ הוי דאוריי' כ"ז שלא ביטל' והעולם נוהגים באמת שלא לבטל קודם הבדיקה א"כ הבדיקה הוי מדאוריי' א"כ אפי' טעימה אסורה עיי"ש:

ה במג"א סק"ז משמע דאם התחיל בלילה באיסור לכ"ע פוסק דבדיקת חמץ הוי דאוריי' כ"ז שלא ביטל וקיי"ל דבדבר דאוריי' פוסק - כ' במחצית השקל נסתפקתי אם עכשיו רוצה לבטל ואז לא יהי' הבדיקה כ"א מדרבנן לא יצטרך להפסיק דכה"ג מצינו בסי' רל"ה ס"ב בהתחיל באיסור אע"ג שצריך להפסיק לק"ש מ"מ א"צ להתפלל עד אחר שגמר אכילתו, או דילמא הכא שאני כיון שצריך להתחיל לבטל צריך גם להפסיק לבדיקה, דחדא מצוה היא, וכה"ג מצינו לענין בהמ"ז אם נסתפק אם בירך בהמ"ז וכיון דבהמ"ז דאוריי' צריך לברך מספק וצ"ל גם ברכת הטוב והמטיב אף שהוא מדרבנן עכ"ל -- וכ' הגאון מפאקש זצ"ל בס' עט סופר סוף חלק ד', לא זכיתי להבין הדמיון, אם מסופק בבהמ"ז וכיון שצריך נברך כי ספק דאורייתא היא ואמרינן שלא בירך עדיין, ממילא אם לא בירך, בודאי לא אמר ברכת הטוב והמטיב. אבל כאן שמבטל ממילא אין כאן עוד איסור דאורייתא ובעבור בדיקה שהוא מדרבנן הדין שלא צריך להפסיק מלימודו עכ"ל:

(ו) במג"א סק"ח הקשה על הב"ח דהא לולב נמי פעם אחת בשנה ואפ"ה א"צ להפסיק אם התחיל בהיתר - וכ' בהגהות הגאון מהרב"פ זצ"ל, י"ל שהב"ח בדקדוק כ' פעם אחת משא"כ בלולב שהוא ששה ימים עכ"ל - וברור שלא ראה דברי הב"ח בפנים כי שם כתב להדיא דבדיקת חמץ שאינו בא אלא משנה לשנה ואינו תדיר בכל יום חיישינן יותר שישכח וא"כ שפיר מקשה המג"א מלולב, אך עיין בס' שמן המאור וגם בס' ישועות יעקב כאן סק"ד שמה תמצא יישוב נכון לקושיית המג"א ואיני רוצה להאריך:

סימן תלב

א במחבר ס"א על ביעור חמץ - כ' בס' מעשה ידי יוצר על הגדה ש"פ מהגאון מו"ה שלמה קלוגר זצ"ל וז"ל, הנה הפוסקים האריכו למה מברכין בעל ולא בלמ"ד ונראה בדרך קצרה די"ל לפמ"ש הרא"ש דמה שאנו מוציאין החמץ מן הבית ל"ה מכח מ"ע דתשביתו רק שלא יעבור על ב"י (ומובא בטו"ז כאן סק"ב ובחק יעקב סק"ד ע"ש) והנה לפי"ז קשה למה מברכין על הביעור הרי על ל"ת אין מברכין ובעכ"ח דהוי רק שבח והודאה כעין שכ' הרא"ש בברכת אירוסין והטו"ז ביו"ד סי' א' גבי ברכת שחיטה דהוי רק הודאה ושבח על איסור עריות ואכילה בלא שחיטה כן ה"נ אין ברכת ביעור חמץ על גוף קיום המעשה רק הוי ברכת הודאה על שאסרה לנו התורה להכניס חמץ ולהחזיקו ברשותינו בפסח [אלא שאין מקום לברך אותה כ"א בשעת מעשה ביעור ולכן תקנוה בשעת בדיקה וכן מצאתי בס' חמד משה כאן סק"ה עיי"ש] וא"כ לשון הודאה ושבח שייך בעל, דדוקא אם הברכה על גוף המעשה הוא שציונו לעשות כן אז שייך בלמ"ד, אבל ברכת הודאה ושבח הוי רק בלשון על כפי הידוע ומובן. ולכך מברכין על ביעור דהוי רק הודאה ושבח על לאו דב"י והאיסור להשהות בבית בלי ביעור וזה כלל נכון, וכן הוי בכל דוכתא ברכת הודאה בעל וז"ב עכ"ל הטהור - ובמה שטרחו עצמם הפוסקים ליתן טעם על נוסח הברכות שלפעמים תיקנו בעל ולפעמים בלמ"ד (ועיין ברא"ש פ"ק דפסחים ובק"נ שם) ראיתי בס' חמד משה סק"א שנתן בזה כלל חדש והוא דכל מצוה שהיא הכרחית ואינה תלוי' במעשה אשר ברצון אדם לעשותה או לא תיקנו לברך בלמ"ד כמו לישב בסוכה שבעכ"ח צריך לעשות סוכה ולישב בה וכן להני תפילין, אבל מידי דתלוי במעשה אשר הי' ברצון האדם לעשותה או לא ואי לאו מעשה ההיא אין המצוה חובה כלל תקנו בעל, וכן תיקנו לברך על השחיטה וכן על ביעור חמץ דאם אין לו חמץ אין עליו חובה לבער וכן על מצות ציצית דאם אין לו בגד אינו חייב לעשות ציצית, והברכה קאי על מה שציווה אותנו הקב"ה לעשות מצוה זו אם יכולה להיות. וכן כל כדומה לזה דו"ק ותשכח (ועיי"ש שיישב דלא תיקשי מברכת מילה ומצוה ומרור ע"ש, אך לענ"ד קשה ע"ז מברכת להתעטף בציצית וצ"ע כעת): (ב) כ' בס' ישועות יעקב סק"ב וז"ל, והנה בענין ברכת על ביעור הי' נראה בעיני טעם הגון דאינו מברך לבער דבאמת אינו יודע בשעת בדיקה אם ימצא חמץ ברשותו אלא שמ"מ מברך על ביעור שאם ימצא החמץ ברשותו יבערנו ולכך אינו שייך לומר לבער דמשמע דבודאי יבער אבל לשון על ביעור שייך שפיר דאם ימצא חמץ ברשותו יבער והתורה ציותה על מצות ביעור כשימצא וזה פשוט מאוד עכ"ל --- ופלא שלא ראה שכתוב כן בס' עטרת זקנים כאן במקומו:

ג ברמ"א ס"ב ונוהגים להניח פתיתי חמץ וכו' מיהו אם לא נתן לא עכב וכו' וכתב באשל אברהם דהא בסי' תל"ה כשלא בדק בי"ד בודק תוך תוך המועד והסכימו הפוסקים דיברך עיין פר"ח. וגם בביאורי הגר"א ז"ל רמז לראי' זו. וכתב דעוד יש ראי' דא"צ מברכת המפיל עכ"ל. וכוונתו דהא מברך המפיל אע"ג דאפשר שלא יישן. והנה לא ראה מ"ש האלי' רבה סי' רל"ט שהמפיל הוא על מנהגו של עולם כמו ברכת הנותן לשכוי בינה ואפי' לא יישן מברך ומ"ש בפמ"ג סק"ג שהסכים עמו --- ובס' פתחי תשובה הביא דכ' בתשו' עמק הלכה סי' קכ"ח דלדידן חובה היא להניח פתיתין משום חשש ברכה לבטלה כמ"ש הרמ"א לקמן סי' תל"ג דצריך לכבד חדריו קודם הבדיקה שוב אין הבדיקה חיובית ע"ש --- ובהגהות הגאון מו"ה ברוך פרענקל זצ"ל כתב י"ל טעם על הנחת חמץ כדי לקיים מצות שריפה יעויין סי' תל"ה ס"ב עכ"ל - ובהגהות מנחת פתים כתב נראה דנכון שיהי' עכ"פ בצירוף כל הפתיתים יחד כזית דפחות מכזית לכמה פוסקים אינו חייב בביעור כלל ע"ש ועיין בחמד משה סק"ה שסיים דמן הראוי להניח ואם לא הניח יקח עכ"פ כזית חמץ בשעת הביעור ויבערנו (ועיין בשדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' ה' אות מ"ט):

ד עיין פרמ"ג באשל סק"ה - ומוכח מדבריו דס"ל דאפי' אם נותן שכר להשליח אפי"ה אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, והוא דלא כמ"ש בס' עורה שחר בשם ישמח משה פרשת עקב דבשליח בשכר ל"א מצוה בו וכו' וכ"כ בשמו גם בס' ילקוט הרועים (ורבות פלפלתי בזה בכ"מ בספרי ילקוט הגרשוני) וחידוש על הגאון בעל שדי חמד שליט"א שמדבר בזה בחלק דברי חכמים סי' מ"ד עיי"ש ולא העיר מפמ"ג הנ"ל:

ה במג"א סק"ו חקר אם השליח מברך על ביעור חמץ, ועיי' בהגהות דגו"מ ובחדושי רז"ה ובס' יד אפרים ובית מאיר, וע' בס' חמד משה דמסיק כיון דברכת על ביעור חמץ הוא ברכת השבח כמו שחיטה (וכמבואר בדברינו לעיל ענף א') א"כ פשיטא דשליח מברך וכמו השוחט בהמת אחרים והוא לא יאכל ממנה ומ"מ מברך ע"ש: סימן תל"ג (א) במחבר ס"א ואכסדרה שאורה רב אם בדקה לאור החמה דיו - בס' פתחי תשובה הראה לעיין בפמ"ג שמסתפק אי מהני לאור הלבנה ע"ש - וחידוש בעיני דלא ראו גם שניהם מהשכתב התבואות שור סי' י"א סק"ז דלא מהני לאור הלבנה יעו"ש:

ב כ' בחק יעקב סק"א דמותר לבדוק בליל י"ג ועיין בס' שדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' ה' בשם שו"ע הגאון מו"ה שניאור זלמן ז"ל דכיון דעל בדיקה זו אינו יכול לברך לפי שאינה בזמן תקנת חכמים ממש לכן נכון הדבר שישאיר איזה חדר לבודקו בליל י"ד בברכה, ואם בדק הכל ולא השאיר כלום יבדוק בליל י"ד חדר אחד לקיים תקנת חכמים ולא יברך עיי"ש: (ג) במחבר ס"ח ואם יש עליו גובה ג' טפחים מבטלו בלבו ודיו

- ברי"ף פ' כל שעה חמץ שנפלה עליו מפולת ה"ה כמבוער אמר רב חסדא וצריך שיבטל בלבו, וכתב עלה הר"ן ז"ל איכא מאן דפירש דלבו לאו דוקא אלא לומר שא"צ להשמיע לאזניו אבל צריך שיוציא בשפתיו דדברים שבלב אינן דברים וכי מצריכין בטול הני מילי מדרבנן אבל מדאורייתא כיון שנפלה עליו מפולת אינו עובר עליו וכו' עיי"ש- ובס' ישועות יעקב סק"ג נתקשה בדברי ר"ן אלו אמאי כתב הר"ן הך מילתא דאיכא מ"ד דל"מ בעול בלב בהך דוקא ולא כתב כן בכן דיני ביטול ועיי"ש שתירץ בדרך רחוקה, ולפענ"ד נראה פשוט דהנה כתבו האחרונים ז"ל דגבי בטול חמץ לא שייך דברים שבלב דאנן סהדי דודאי ביטל בלב שלם כדי שלא יעבור בבל יראה ובבל ימצא והיכי דאיכא אנן סהדי הוי דברים הגלויים לכל ומהני אף דברים שבלב (עיי' שדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' ה' אות נ"א) והתינח בחמץ שעוברין עליו בב"י ובב"י אבל חמץ שנפלה עליו מפולת דכתב הר"ן דאינו עובר עליו א"כ ליכא אנן סהדי וממילא לא מהני בטול בלב משום דדברים שבלב אינן דברים וא"כ מיושב שפיר קושי' הישועות יעקב ז"ל דבמקום אחר לא הי' יכול הר"ן להביא דעת האיכא מ"ד הנ"ל די"ל דמודה דמהני בטול בלב משום דאנן סהדי דודאי ביטל כדי שלא יעבור בב"י ובב"י אבל בנפלה עליו מפולת דאינו עובר בב"י וליכא אנן סהדי לכן איכא מ"ד דלבו לאו דוקא וכו' אבל צריך שיוציא בשפתיו, והני תרתי מילי דהר"ן שייכים אהדדי וא"ש ודו"ק:

סימן תלד

א במג"א סק"ה הביא דעת הטור דאם לא ביטל החמץ עובר עליו בב"י אעפ"י שלא ידע ממנו והקשו כל האחרונים א"כ מה פריך הגמ' פסחים ו' ע"ב ולכי משכחת לה ליבטלי' הא אכתי איכא למיחש שמא לא ימצאנו כלל ואי לא הוה מבטל לי' הוי עובר לדעת הטור -- ובתשו' מהר"י אסאד ז"ל חאו"ח סי' ק"ל הביא תירוץ נאה בשם הגאון מו"ה פנחס ליב פריעדען זצ"ל אבדק"ק קאמארן יע"א, די"ל המקשן סובר כהר"ן דטעמא דבל יראה שהחמירה תורה משום דלמא אתי למיכל מיני' א"כ בחמץ המוצנע דלא שייך האי טעמא באמת אינו עובר עליו לכך שפיר פריך ולבי משכחת לה ליבטלי', משא"כ למסקנא דמוכח ממימרא דר"א חמץ אינו ברשותו וכו' (ועשאן הכתוב כאלו ברשותו להתחייב עליו בב"י וב"י) דהוא מגזיה"כ ולא מטעם דילמא אתי למיכל. דאל"כ למ"ל דעשאן הכתוב וכו' תיפוק לי' מה בכך דאסור בהנאה ואינו ברשותו מ"מ הא אתי למיכל מיני', אעכ"ח מגזיה"כ עובר בב"י א"כ שפיר גם במוצנע עובר וכדעת הטור ודפח"ח, ועיי"ש מ"ש בזה הגאון מהר"י אסאד זצ"ל. בענין אמירת כל חמירא הנזכר בשו"ע כאן

כ' החיד"א ז"ל בעבודת הקודש טוב לומר בלילה וביום לשון כל חמירא ג' פעמים כי כן מדות חכמים וכו' ע"ש]:

ב ברמ"א ס"ב בשם מהרי"ו ואין לבטל ביום אלא לאחר ששרף החמץ כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו - ואדמ"ו הגאון ז"ל בתשו' מהר"ם שיק חאו"ח סי' רי"ד הביא קושי' בשם הרבני המופלג מו"ה קויפמאן ז"ל ממאנוערסדארף לפי דברי הר"ן בריש פסחים דביטול מהני מטעם הפקר אע"ג דבעלמא הפקר כה"ג לא מהני בחמץ מהני הואיל ואינו ברשותו וכו' ע"ש, ולפי"ז אפי' ביטל קודם השריפה, אין הביטול שהוא במקום הפקר חל אלא בשעת איסורו וכ"כ הנוב"י מהד"ק סי' י"ט וא"כ כששורף קודם איסורו שפיר עדיין הוא שלו וקיים מצות השריפה בשלו ע"כ הקושי' ועיי"ש מ"ש על זה:

ג כתב העטרת זקנים ועכ"פ האשה אין לעשות שליח לבטל החמץ כי אצלה גבי הפרה ממעטת התורה שאין שלוחה כמותה משם דכתיב אישה יקימנו ועיין מ"ש אדמ"ו וצ"ל במהר"ם שיק סי' קצ"ד לפרש דבריו התמוהים מאוד, ותוכן דבריו דאשה שהוא שליח הבעל אין יכולה לעשות שליח אחר דמילי לא מימסרן לשליח כמ"ש המהרי"ט ויליף לי' מהפרה שא"י הבעל להפר ע"י שליח (ובהגהות מנחת פתים נעלמו מעיניו דברי מהר"ם שיק הנ"ל) והנה המקו"ח והחמד משה הביאו דברי העט"ז להלכה וכוונתם אפשר ג"כ כמ"ש מרן מהר"ם שיק זצ"ל, אמנם בתשו' מהר"י אסאד או"ח סי' קכ"א כ"ל לדינא דאשה עדיפה משליח אחר דאשתו כגופו ויכולה לעשות שליח כמו בעלה עיי"ש: (ד) בטו"ז סק"ו דכיון שרוצה להפקיע א"ע מידי איסור חמץ מסתמא נתן את החמץ שלו במתנה לשליח שלו כדי שיוכל לבטל. והקשו הפמ"ג והמקו"ח והבית מאיר במה קנה השליח החמץ כיון שלא עשה שום קנין --- ועיי' בהגהות חכמת שלמה ובמנחת חינוך סוף מצוה שמ"ב שכתבו עפ"י תוס' בכורות ח"י ע"ב דמחמת חיבת המצוה גמר ומקני ומהני בלא קנין, ועיי' מה שהעירותי בזה בילקוט הגרשוני ח"ב בדף האחרון:

סימן תלה

א במחבר לא בדק כל יום י"ד יבדוק בתוך הפסח מכאן למד הגאון בעל נוב"י ז"ל במהד"ת סי' ס' וס"א דמ"ע דתשביתו שייך בכל הפסח ודלא כהחכם השואל (הזה הגאון מהו' וואלף באסקאוויטץ זצ"ל) דתשביתו שייך רק בערב פסח דאם נימא כן א"כ האיך מברך על הבדיקה בתוך הפסח כיון דליכא עשה דתשביתו רק ל"ת דבל יראה הא קיי"ל דאין מברכין על הל"ת עיי"ש - ולפי מ"ש לעיל ריש סי' תל"ב בשם חמד משה וגם בשם הגאון מהרש"ק ז"ל דברכת על ביעור חמץ הוא ברכת הודאה ושבח כמו ברכת שחיטה, נדחית

ראיית הגאון בעל נוב"י ז"ל, ומכ"ש לפי מ"ש לעיל בכמה מקומות דאם עושה מצוה במעשה בידים אז אע"ג דהוי רק על ל"ת מברכין שפיר, בודאי אין ראי' מכאן, וכ"כ בס' שבילי דוד לעיל סי' תל"ד עיי"ש, ועיין מ"ש בזה בספרי ילקוט הגרשוני ח"ר אות בל יראה, וכן בהנדפס בשמי בתל תלפיות מחברת..... ועיין בשדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' ה' אות כ"ב אריכות בזה:

סימן תלו

א במחבר ס"א וכן העושה ביתו אוצר וכו' בס' פתחי תשובה כ' בשם תשובה מאהבה ח"ב סי' ר"נ דיכול לזרוע קודם פסח ולא חיישינן שיתחמץ ויותר יש להקל ממפולת ואוצר ומהני בזה ביטול אף להפוסקים דלחמץ ידוע ל"מ ביטול ע"ש והנני ממתיק לך בזה תשו' מהר"י אסאד חאו"ח סי' ק' להגבעהו"ח בן אורי ז"ל, בזה"ל:
ע"ד הלכה למעשה שנשאל עלי' פרו"מ נ"י אם מותר לזרוע מה' מיני דגן שלשה ימים קודם פסח כיון שנעשה חמץ תוך הקרקע, והנה בתשו' שיבת ציון סי' ט' נשאל ע"ז והשואל צידד ע"ז להקל עפ"י דקיי"ל ימי קליטה ג' ימים בש"ך יו"ד רס"י רצ"ג ומהר"ש לאנדא ז"ל דחה דהא הש"ך חזר בו בספרו נקה"כ וכן הדגמ"ר שם העלה דקיי"ל שתי שבתות כבמס' יבמות דף פ"ג אבל העלה הוא מהר"ש לאנדא זצ"ל להתיר בפשיטות מכח סברא דממ"נ כל זמן שעדיין לא נכנס בו במין דגן רטיבת האדמה, הא לא נתחמץ, וכששלטה בו רטיבה לפעול בו החימוץ עד שנתבקע, נתעפש ונמאס ונסרח ואינו ראוי' לאכילה כלל וגרע טפי מחטין ושעורין בגללי בהמה במנחות דף ס"ט והרי הם מלוכלכים בטיט כמו בעריבה שיש בה בצק בש"ע א"ח סי' תמ"ב סעיף י"א וכו' - הנה גם דעתי כדעת תשובה מאהבה להתיר. וזה כמו עשר שנים ראיתי חיבור א' בכת"י מהגאון מו"ה אליהו אבד"ק ריישׁ זצלה"ה ביד בנו של המחבר, שם העיר הרב הנ"ל על הני גאונים הנ"ל איך אישתמיט להו בריייתא דמס' שמחות פ"ו שלשה ימים לזרע מחמשה מינים לפני הפסח אסור לאחה"פ מותר והניחם בצ"ע. ומן אז אני מורה כן לשואלים לאסור אלא ע"י תיקון שימכור גם הזרע להגוי קודם שעבר עלי' הפסח וע' תשו' חתם סופר על א"ח סי' ק"ד א"כ יפה כיון פרו"מ בהשגתו מברייתא דשמחות הנ"ל ויפה הורה הלכה למעשה ויעיין בתשו' נוב"י תנינא חא"ח סי' ס"ז ס"ח עכ"ל: (ב) שם במחבר וכן העושה ביתו אוצר תוך ל' יום זקוק לבדוק ואח"כ כונס וכו' --- כתב המג"א סק"ה בשם מהרי"ל ואם לא בדק קודם צריך לפנות האוצר ולבדוק, ואפשר דה"ה ליוצא בשיירא תוך ל' ולא בדק צריך לחזור לביתו או לשלוח שליח, והגאון בית מאיר ז"ל כ' זה אי אפשר שהרי

אפי' בהלך ביום י"ד והניח בביתו חמץ פחות מכביצה א"צ לחזור אלא מבטלו ועל ספק חמץ יהא מחויב לחזור, אלא נראה שאם שכח מלבדוק והלך תוך ל', מיד שנזכר דלא שפיר עבד, מבטל חמצו ודי עיי"ש:

ג במחבר ס"ב אבל אם דעתו לחזור בתוך הפסח צריך לבדוק אפי' מראש השנה וכ' המג"א ס"ק י"א וז"ל, צריך לבדוק, דכשיבא בפסח לאו ברשותי' קיימא דליבטלי' וכשראוהו עובר מיד (רש"י) משמע דקודם שראוהו אינו עובר עליו (ב"ח) וצ"ע דהא בגמרא דידן קאי על חמץ ידוע וא"כ אע"פ שלא ראוהו עובר עליו כיון שהוא ברשותו ובחידושי חת"ס ז"ל לפסחים דף ו' ע"א כ' דכוונת רש"י ז"ל במ"ש כשרואהו עובר עליו כמ"ש הרע"ב במתני' דלכן לא סמכו אביטול דדלמא ימצא גלוסקא יפה ויהי' דעתו לזכות מן ההפקר ובטל הביטול שלו ועובר עליו בב"י וזהו כוונת רש"י לכן פשיטא לרבא שצריך לבדוק מר"ה, דנהי דיבטל בכ"מ שהוא, מ"מ שמא יראנה בבואו בפסח ויבטל הביטול ויעבור עליו כנלע"ד נכון בתה"י עכ"ל:

ד במג"א ס"ק י"ג ולא יברך דכיון דעיקר הביטול בלב דאפי' מחשב בלבו סגי אין מברכין על דברים שבלב - ידוע הפלוגתא שיש דזה בין הראשונים זיל אי סגי הביטול בלב או צריך דוקא אמירה בפה והנה הפר"ח בסי' תל"ד הקשה על שיטות הסוברים דמהני הביטול בלב מירושלמי פרק כל שעה ה"ב אמר רב צריך לומר כל חמץ שיש לי בביתי ואיני יודע יבטל, הרי שצריך אמירה דוקא [ומ"ש הב"ח בסי' תל"ד בדעת הטור דצריך לומר דקאמר רב היינו אמירה בלב, במח"כ קדושת תורתו הוא דחוק, ויגיד עליו רעו דקאמר רב תיכף סמוך לזה צריך לומר אקב"ו על מצות ביעור חמץ והאי ודאי אמירה בפה עיי"ש] וראיתי בפרמ"ג שתירץ דאפשר רב סובר תערובת ונוקשה עובר בב"י וכפרש"י בריש א"ע ומותר בהנאה כחזקי' (ע' תוס' פסחים כ"ג ב' ד"ה מאי ביניהו) ושלו הוא וצריך ביטול בפה וכקושי' הר"ן ר"פ משא"כ לדידן או דתערובת ונוקשה אין עובר בב"י או דאסורין בהנאה וגלוי דעתא בלב סגי ע"כ - ועד"ז נלע"ד עוד עפ"י מ"ש לעיל סי' תל"א ענף ב' דהא דאם יכול לחזור מן הביטול תלי' בטעמי הביטול דאם ביטול מטעם הפקר אז לא יכול לחזור, כמ"ש שם בשם חידושי רז"ה, אבל אי ביטול מטעם דמחשבו לעפר כמבואר בתשו' מהרי"ק שורש קמ"ב שפיר יכול לחזור בו דאתי מחשבה ומוציא מידי מחשבה א"כ י"ל דרב סובר דביטול הוא מטעם דמחשבו לעפר (עיי' בישועות יעקב סי' תל"ד ריש סק"ב) ע"כ סובר דצריך לבטל בפה ואז לא אתי מחשבה ומוציא מידי דיבור, אבל אם יבטל בלב יש לחוש שמא ימצא גלוסקא יפה וימלך מביטולו, אבל לדידן

דביטול מטעם הפקר (וגם הטור הכי ס"ל כדמוכח מלשונו בסי' תל"ד עייש"ה) ואינו יכול לחזור מביטולו שפיר מהני הביטול בלב ג"כ ול"צ בפה וא"ש:

סימן תלז

א כתב הב"י וא"ת כי איתי' למשכיר קמן אמאי שיילינן לי' ולא סמכינן אחזקה מ"ש מבהמה דאיתא קמן ואפ"ה לא בדקינן לה בכולהו טריפות אלא מוקמינן לה אחזקתה - וכתב בהגהות מהרל"ח ז"ל ול"נ דלק"מ דהתם איכא רובא וחזקה דבהמה בחזקת כשירה נולדה וגם איכא רובא דרוב בהמות כשירות הן אבל הכא ליכא אלא רישא דחזקה מכח רוב אתי' דהואיל ורוב העולם בודקין אמרינן שהוא בחזקת בדוק אבל חזקה ליכא עכ"ל - וקשה לי טובא לפי מ"ש תוס' חולין פ"ו א' סד"ה מ"ט דר"מ היכא דחזקה מסייע לרוב הו"ל המיעוט מיעוטא דמיעוטא דלא חייש עיי"ש א"כ לדברי מהרל"ח מה פריך בחולין י"א ר"מ היכי אכיל בישרא הא איכא חזקה ורובא ובכה"ג לא חייש ר"מ למיעוטא וצע"ג - וכבר נדפסה קושי' זאת בשמי בקונטרס תל תלפיות מחברת ה' אות צ"ג ע"ש --- וצורבא מרבנן חד ורבי שמעון ניימאן מטוארנאוו שמי' השיב בדרך פלפול וחידוד דכוונת מהרל"ח כקושי' שעה"מ פ"ט מה' טומאת מת דהקשה נוקמי אחזקה כיון שכ"ז שהוא במעי אמו לא פוסל בה טריפות כלל רק אחר שנולדה א"כ יש לה חזקת כשרה כקודם שנולדה, ולא הוי כחזקה שלא נתבררה בשעתה, כי בשעת הלידה קודם שנולדה מתברר החזקה שהי' כשרה שאז יכול לשחוט האם ויהי' הולד כשר, וכ"ז לדידן אבל לר"מ דס"ל דבן פקועה טעון שחיטה ואין שחיטת אמו מטהרתו ולדידי' טריפות פוסלת בו א"כ אין להוולד חזקה כלל שהוא כשר ושפיר פריך הש"ס לר"מ, ועפי"ז א"ש קושי' הפלתי אמאי פריך דוקא לר"מ, ולא לשאר תנאים דס"ל חייש' למיעוטא, דלדידהו י"ל כקושי' לאמת דהו"ל רוב וחזקה עכ"ל ודפח"ח:

ב בחק יעקב סק"ה על המשכיר לבדוק, ואפשר דלדעת י"א בסעיף ג' דבמקום שנותנים שכר על הבדיקה צריך לשלם למשכיר שכר הבדיקה כיון שהשוכר קנהו והחזיק בו - והגאון בית מאיר ז"ל כ' דז"א כי מהכ"ת אחרי שהחיוב עליו ובא מכח שמושו בהמקומות שמכניסים בו חמץ ע"ש:

וכבר קדמו בזה האלי' רבה סק"א וגם החמד משה סק"א ע"ש:

ג במג"א ססק"ד דלא כב"ח - עיי' ביאור דברי הב"ח בס' בינת אדם שער רוב וחזקה אות י"ב, ועיין בחידושי חת"ס ז"ל על הל' פסח שהסכים עם הב"ח:

ד במחצית השקל סק"ז סיים א"ו דהכא א"צ להחזיר הדמים כיון שהוא מצוה. ופלא גדול דהוא דבר חדש לגמרי מה שנא נזכר כלל במג"א, ואדרבה לפי תירוץ המג"א דהתם מיירי בלא התנה וכו' אין מוכח כלל דהכא א"צ להחזיר הדמים, ואולי יש איזה חסרון וט"ס בדבריו:

סימן תלח

א בטו"ז סק"ד דביטול משום הפקר נגעו בה ובזה לא שייך הפקר משום שידו של אדם אינו שולטת בבור - ביאור כוונת הטו"ז כתב בהגהות מנחת פתים דלכך אין מועיל הפקר בזה דבהפקר בעינן שיהי' הפקר לכל כשמיטה, ויוכל כל אדם לזכות בו והכא אין שום אדם יכול לזכות בו דאין יד אדם שולטת בבור עכ"ל. וע' בחידושי חת"ס ז"ל לה' פסח דרך חדש בביאור דברי הראב"ד ומאפס הפנאי אקצר]:

סימן תלט

א בטו"ז סק"ב מיהו אם הככר קטן. כ"ה בטור וטעמו משום דהוי ס"ס ס' מצה ס' חמץ ואת"ל חמץ שמא אכלו. והקשה ע"ז א"כ למ"ל למתניתין למימר הטעם דאין חוששין שמא גררה חולדה משום דאין לדבר סוף תיפוק לי' משום דהוי ס"ס ס' אם גררה אם לאו ואת"ל גררה שמא אכלתה ע"ש - ובפני יהושיע פסחים דף ט' תירץ דאי לאו טעמא דאלד"ס היינו מחמירין אף בס"ס וכמו שכ' הה"מ שהחמירו חכמים בספק חמץ טפי מבשאר איסורים כיון שתחלת הבדיקה לא ניתקן אלא משום ספק, לכך קאמר הטעם דאלד"ס ומשו"ה לא רצו להחמיר יותר מדאי ע"ש. [ובעל שבילי דוד ז"ל כאן הוסיף נופך משלו], ובחידושי הלוית אמרתי ליישב בזה ב"ה קושי' התוס' מ' ד"ה אין חוששין שמא גררה חולדה, וא"ת והא מרישא שמעינן דקתני כ"מ שאין מכניסין בו חמץ א"כ בדיקה ולהנ"ל ניחא דבמקום שאין בו חמץ לא התחילה מעולם תקנת חכמים להצריכו בדיקה א"כ לא שייך לומר דעיקר הבדיקה ניתקן על הספק א"כ שפיר אין חוששי' שמא גררה חולדה משום דהוי ס"ס ס' גררה וס' אכלתה אבל במקום שמכניסין בו חמץ וחל חובת הבדיקה שם שפיר הוא דחוששי' שמא גררה חולדה דבזה ל"מ ס"ס כיון שעיקר הבדיקה ניתקן על הספק לכך קמ"ל דא"ח משום דאלד"ס וא"ש ודו"ק. ובס' פתחי תשובה יו"ד סי' ק"י בגליון נחלת צבי כ' דמטעם ס"ס הי' צריך בדיקה משום כל היכא דאיכא לברורי מבררינן לכך קאמר הטעם דאלד"ס כלומר כיון דסוף כל סוף נצטרף לסמוך אס"ס דאל"כ מחצר לחצר ומעיר לעיר ואלד"ס לכן סומכין מיד אסיס וא"צ בדיקה ע"ש באורך:

ב עוד הקשה הטו"ז על הטור דא"כ אפי' בככר גדול נמי נימא ס"ס ס' חמץ ס' מצה ואת"ל חמץ שמא קראה לחבירתה ואכלוהו אפי' ככר גדול כמ"ש תוס' ב"מ מ' א' בשם ירושלמי הני עכברי רשיעי נינהו וכו' קריין לחבריהן דאכלן במהון ע"ש - ונלע"ד דהנה הקשה המג"א בסק"ג היאך מהני כאן ס"ס הא בעינן שיוודעו ב' הספיקות ביחד והכא כיון שנטל בפנינו ונכנס לבית נולד הספק הא' ואח"כ נולד הספק הב' שמא אכלו ע"ש, ותי' הפמ"ג והמקו"ח ובהגהות רעק"א ז"ל כיון דאכלתי' הוי ספק הרגיל עד דהי' ס"ד דהש"ס לומר דס' זה מוציא מידי ודאי וא"כ נהי דמסקינן דאין ספק מוציא מידי ודאי מ"מ מוציא מידי ספק וא"צ לדון מדין ס"ס אלא דס' הרגיל מוציא מידי ספק איסור ע"ש. והתינח בככר קטן שם י"ל דס' אכלתי' הוי ספק הרגיל אבל בככר גדול אע"ג דאפשר דקראה לחבירתה שתאכל עמה מ"מ ספק הרגיל לא הוי, א"כ שוב לא מהני ס"ס כקושי' המג"א משום דלא נודעו ב' הספיקות ביחד וא"ש. [שום מצאתי בעזהי"ת שכיוונתי בזה לדעת הגאון ישועות יעקב זצ"ל כאן סק"ב ושמחתי]:

ג ובעיקר קושי' המג"א סק"ג הנ"ל נלע"ד ב"ה דבר חדש דהנה ידוע מ"ש האחרונים דלהרמב"ם וסיעתו דספיקא דאוריי' מותר מה"ת מהני ס"ס אף בספק א' בגופו וס' שני בתערובת וכן אף בלא נודע ב' הספיקות ביחד דסוף סוף ספק השני הוי ספק דרבנן ולקולא (וע' בילקוט הרועים דף מ"ג) ומעתה הרי כתב הפמ"ג בספרו תיבת גומא עה"ת פ' בשלח דאף החולקים על הרמב"ם וס"ל דסד"א אסור מה"ת היינו דוקא בלאוין שלוקין עליהם וכו' עיי"ש, א"כ ביש לו חמץ בביתו אף שלא ביטל ועובר בב"י מ"מ הוי לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו א"כ אליבא דכ"ע ספיקו מותר מה"ת וא"כ שפיר כתב הטור דמהני בי' ס"ס אף שלא נודע ב' הספיקות ביחד כיון דספק השני הוי ספק דרבנן ולקולא כנ"ל:

ד והנה מסתברא לי דמ"ש הפמ"ג דה"ד בלאוין שלוקין עליהם, כוונתו ז"ל בלאוין דמשכחת בהו מלקות, ולאוין שאין לוקין עליהם היינו לאוין דלא משכחת בהו מלקות, ונ"מ ללאו הניתק לעשה דקיי"ל דאין לוקין עליו. מ"מ אינו מכלל לאוין שאין לוקין עליהם, כיון דבין למ"ד ביטלו ולא ביטלו ובין למ"ד קיימו ולא קיימו משכחת בי' מלקות היכא שביטל או לא קיים העשה, רק בעבר על הלאו בלי מעשה דא"א שיבא לידי מלקות לעולם זה הוי בכלל לאוין שאין לוקין עליהם כן נ"ל מסברא, ולמדתי כן מדברי רבינו הגדול בעל האורים והתומים בחו"מ ריש סי' ל"ד, שכתב דהעובר על לאו הניתק לעשה נפסל לעדות מה"ת כי חיוב עליו לבטל האיסור ובאמת אי ביטלו או לא קיימו כפי דעת ר"י ור"ל חייב מלקות, וא"כ אין זה לקלות הענין ובזה נפסל ודאי לעדות לחומר

איסורו, אבל לאו שאין בו מעשה דקיי"ל דאין לוקין עליו הוא לקלות הענין הואיל ולא עביד מעשה פטרו התורה ממלקות כי לא עביד איסור בפועל בזו לא נפסל לדעת הרמב"ם מה"ת כי אין האיסור כ"כ חמור עכ"ל, ומינה להנדון שלפנינו בענין ספיקא דאוריי' דוקא בלאו שאב"מ לכ"ע ספק מותר מה"ת, אבל לא בלאו הניתק לעשה, לכך דקדקתי לעיל וכתבתי דלאו דב"י הוי לאו שא"ב מלקות מצד דהוי לשאב"מ, ולא משום דהוי לאו הניתק לעשה כשיטת התוס' פסחים כ"ט, דדוקא בלשאב"מ הוא דספק מותר מה"ת לכ"ע, משא"כ בלאו הניתק לעשה כנ"ל: (ה) ואחרי הדברים והאמת האלה נלע"ד לפרש בדרך הפלפול המשך דברי התוס' פסחים ט' ע"ב ד"ה היינו שתי קופות שכ' בזה"ל. הך סוגי' דמדמה בדיקת חמץ לשתי קופות לא אתי כר"ל דמוקי בשילהי הערל דף פ"ט להך דשתי קופות כשרבו חולין על התרומה אלא כר' יוחנן דלא בעי התם רבייה דלדידיה א"ש דמדמי חמץ להיא וכולה שמעתא מיירי שהככר כל כך גדול דליכא למימר אכלתיה עכ"ל. וכבר עמד על דבריהם בס' אור חדש איזה המשך וקישור יש למש"כ וכולה שמעתא מיירי כו' למ"ש מקודם דהך סוגי' לא אתי כר"ל אלא כר"י ולפי הנ"ל א"ש דהנה בשבועות דף ג' ע"ב פליגי ר"י ור"ל דלר"י לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ולר"ל לוקין עליו (ע"ש בתוס' ד"ה התראת ספק) וא"כ אליבא דר"ל דלאו שאב"מ לוקין עליו א"כ הוי לאו דבל יראה לאו שיש בו מלקות וספיקו אסור מה"ת, א"כ לדידי' אין הכרח לאוקמי בככר גדול דהא אפי' בככר קטן לא מהני ס"ס כקושי' המג"א משום שלא נודעו ב' הספיקות ביחד, לכן הקדימו התוס' תחלה דהך סוגי' לא אתי כר"ל אלא כרבי יוחנן, וא"כ הא ר' יוחנן סובר לאו שאב"מ אין לוקין עליו ולאו דב"י הוי לאו שאין בו מלקות וספיקו מותר מה"ת אליבא דכ"ע א"כ שפיר מהני ס"ס בככר קטן אף שלא נודעו ב' הספיקות ביחד, לכך צ"ל דכולה שמעתא מיירי שהככר כל כך גדול דליכא למימר אכלתיה וא"ש [ועי' בהנדפס בשמי בתל תלפיות מחברת ה' אות צ"ג ומ"ש כאן נ"ל יותר]: (ו) באשל אברהם להגה"ק מו"ה אברהם דוד מבוטשאטש זצ"ל הביא כאן קושי' הפני יהושע ז"ל אמאי לא אמר בגמ' פסחים ו' ב' דלכך הבודק צריך שיבטל משום שמא גררה חולדה ולגבי ביטול ל"ש אין לדבר סוף וע"ש מ"ש בזה -והנה כבר הרגיש הפנ"י ז"ל בעצמו דגם ביטול א"צ מה"ט משום דאיכא ס"ס אלא שכ' דהא דמהני ס"ס היינו נמי מטעמא דאלד"ס וא"כ מביטול דל"ש אלד"ס לא מהני גם ס"ס כן למדתי מדבריו הקדושים כוונתו בזה - אבל לפענ"ד י"ל דדוקא לענין בדיקה שם בעינן לטעם דאלד"ס כמ"ש הפנ"י בעצמו דאי לאו טעמא דאלד"ס גם ס"ס לא מהני כיון דעיקר הבדיקה ניתקן על הספק (כדתנן בודקין את החמץ ובדיקה שייך על הספק, ועי'

בס' חמד משה שדחה בזה דברי המגיני שלמה שכ' דכוונת רש"י ריש פסחים בודקין את החמץ היינו החמץ הידוע דלזה לא מהני ביטול ומיושב קושי' התוס' שם, והשיג עליו החמד משה דעל חמץ ידוע ל"ש לשון בודקין אלא לשון מבערין, וכן מבואר לעיל בסימנים הקודמים בכמה מקומות בפוסקים ואין להאריך בידוע) אבל בביטול לא שייך לומר דניתקן על הספק ולכך אפילו ס"ס לא מהני, דמאן לימא לן דביטול שאמרה תורה היינו על ספק חמץ, דילמא אדרבה רק החמץ הידוע ציותה תורה לבטל, א"כ מעולם לא ניתקן על הספק ולכך אפי' דלא שייך בי' אין לדבר סוף מהני ס"ס, ויש ליישב בזה שיטת הכלבו בשם גאון דלחמץ ידוע לא מהני ביטול והקשו עליו דא"כ מה פריך בפסחים ו' ע"ב ולכי משכחת לה ליבטלי' ולפי"ז א"ש דהא קאי על מ"ש רבא דצורך הביטול משום שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתי' עילוי' והי' קשה לו להמקשן לימא הטעם משום שמא גררה חולדה, אעכ"ח דס"ל לרבא דמשו"ה ל"צ לבטל דהאיכא ס"ס, דלענין ביטול לא שייך לומר דניתקן על הספק דאדרבה על החמץ הידוע אמרה תורה לבטל, א"כ מוכח דס"ל דמהני ביטול לחמץ ידוע לכך פריך שפיר לכי משכחת לי' ליבטלי' וא"ש:

סימן תמ

א במחבר ס"א מביא דעת הרמב"ם דאפי' אם אינו חייב באחריותו אלא שיודע שהעכו"ם אלם ויכפות לשלם אם יאבד חייב לבערו --- ובטו"ז סק"א הרבה להקשות על הרמב"ם מן הגמ' וסיים ע"כ נראה מי שפוסק כהראב"ד בזה לא הפסיד מחמת אלו הקושיות שזכרנו עכ"ל -- וברי"ט אלגאזי רפ"ב דבכורות הוכיח מדברי הרשב"א חולין דף ל"ט דכל דהתשלומין אינו מן הדין אלא מן האונס אינו אלא מדרבנן ולא דמי לחייב מן הדין דעובר על ב"י מדאורייתא וכתב דגם לדעת הרמב"ם י"ל כן דאינו אלא מדרבנן ומאי דאמרי' בגמ' פסחים ה' ב' הא בדלא קביל אחריות הא בדקביל כהא דרבא דאמר בעירו חמירא וכו' אין הכוונה לומר דבכה"ג דמשלמין באונס חשיב כאחריות גמור לאסור מן התורה אלא ה"ק דמדרבא נשמע דבדקבל אחריות וחייב מן הדין אסור מן התורה דאלת"ה למה אסר להם רבא מדרבנן אם לא דבדקבל אחריות מן הדין עובר מן התורה ולכן במשלמין מפני האונס שייך לאסור מדרבנן דדומה למקבל אחריות דמה"ת אסור ועפי"ז לק"מ עיקר הקושיות שהקשה הטו"ז בא"ח סי' ת"מ סק"א על סברת הרמב"ם אשר מתוכם הכריח דהמקיל כס' הראב"ד לא הפסיד מכח קושיות אלו יע"ש ולפי האמור דעת הרמב"ם הוא כס' הרשב"א דאינו אלא מדרבנן הרואה יראה דלק"מ כמבואר למעיין עכ"ל:

ב במג"א סק"א ואפשר דאפי' בא העכו"ם בפסח מותר להניח בפסח ליטלו דאומרים באיסוה"נ הרי שלך לפניך - ובהגהות רעק"א ז"ל חולק ע"ז כיון דהישראל עבר על ב"י כשבא הנכרי בפסח אין הישראל יכול להניחו ליטלו נהי דלא מקרי נהנה מ"מ הישראל מחוייב לבערו לתקן הלאו דהא הלאו דב"י ניתק לעשה כדאיתא פסחים דף צ"ה וא"כ מחוייב לשרפו ולשלם להנכרי מעותיו עכ"ל - ומאי דפשיטא לי' למרן רבי עקיבא דישראל שקיבל אחריות אחמצו של נכרי ועבר בב"י יכול לתקן הלאו דהוי ניתק לעשה, מספקא לי' להגאון בעל פרמ"ג ז"ל לקמן סי' תמ"א באשל סק"ו וז"ל, קיבל אחריות חמץ עכו"ם בפסח י"ל דלקי דלא ניתק לעשה דלית רבי' (קרא) מלא ימצא ולא העשה וצ"ע עכ"ל, וכ"כ הצל"ח פסחים דף ל' בסוגי' דהרהינו דחמץ של נכרי באחריות ישראל ל"ה ניתק לעשה ע"ש, ומעתה לא רחוקה הוא לומר דגם רבינו המג"א סובר כן:

המקור חיים סימן זה סק"ג כתב דין חדש וז"ל שהעכו"ם אלם וכו'. ולפ"ז ה"ה אם הנכרי המפקיד חמץ בבית ישראל חייב מעות לישראל הנפקד וכשיאבד לא ישלם לו חובו מיקרי אחריותו עליו וחייב לבער ולפי"ז במכירת חמץ שלנו שמקבל מעות דבר מועט והמותר זוקף במלוה והדבר ידוע בבירור שכשיאבד החמץ לא ישלם אף בדיניהם שאף הן אין מחזיקין אותו רק להערמה בעלמא ועיין בתב"ש בחי' שכתב דמכירת חמץ שלנו הוא רק הערמה א"כ הוי כאחריות אנס עליו, ולכן צריך דוקא למכור לו החדר שהחמץ בתוכו דאז הוי כקיבל אחריות על חמצו של ככרי בביתו של נכרי' דשרי, ולא מהני כשמשכיר לו המקום דלא קיי"ל כר"ת שסובר דמהני יחד לו בית כמ"ש המג"א בס"ק א' כרש"י דשכירות לא קניא והוי ביתו, אבל באותן שדרין בבית אחרים בשכירות דמהני מה שמשכירין לכותי המקום דכיון שנסתלק מכל זכות שיש לו בבית זה שוב לא קרינן בי' ביתו דהא לאו ביתו הוא מכל וכל עכ"ל - ובהגהות חכמת שלמה כאן חולק עליו דאף הסובר דאף באלמות הוי נמי כקבלת אחריות היינו רק כעין חמירא דבני חילא דאם יאבד יצטרך לשלם ממון ממש מביתו אבל מה שמפסיד רק חובו זה לא נחשב גורם לממון רק כעין גורם דגורם וכו' עי"ש - ועיי' בתשו' מהרי"א הלוי ז"ל ח"ב סס"י קי"ח שכ' ג"כ דלא מיקרי קבלת אחריות רק אם הישראל נעשה שומר על החמץ ולא בענין אחר - ובס' שדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' ה' אות כ"ה וסי' ט' אות ד' ערר מערכה גדולה נגד המקי"ח והביא דברי גאוני בתראי בעלי תשובה זצלה"ה שכולם פה אחד מסכימים דמה שמפסיד החוב והנכרי לא ישלם זה לא מיקרי קבלת אחריות כלל ואינו עובר עליו ואין חילוק בזה בין מכירה לשכירות עיי"ש אמרות טהורות וסברות מאירות כשני המאורות:

(ג) בחק יעקב סק"ד העלה דחמץ של נכרי שקבל ישראל עליו אחריות לאחה"פ מותר

בהנאה דבחמץ של נכרי לא קנסו, והאחרונים חלקו עליו, ולפענ"ד יש קצת ראי' להח"י ממ"ש הפנ"י פסחים מ"ו בסוגי' דהואיל דהא דעובר בב"י בקיבל אחריות היינו מטעם הואיל דאע"ג דהשתא עדיין אינו שלו מ"מ הואיל ואילו מיגניב או מיתביד וכו' השתא נמי כדידי' דמי' עיי"ש, וא"כ הרי כתב הב"ח לקמן סי' תמ"א בדעת הראב"ד והרא"ש דמאי דאמרינן הואיל היינו דוקא לענין איסור בל יראה בפסח עצמו אבל לאסור החמץ לאחר הפסח לא אמרינן הואיל עיי"ש, א"כ ה"נ בקיבל אחריות דעובר רק מטעם הואיל אינו אסור לאחה"פ, ולא אוכל כעת להאריך יותר בזה. [וע' בתשו' רעק"א ז"ל סי' רט"ו מ"ש בזה]:

ד במג"א סק"ד, בי"ט. ואע"ג דאפשר לעשות מחיצה בסדין וכו' - בס' פתחי תשובה העיר דהא הוי מחיצה המועיל להתיר הקיום החמץ ודמי למחיצה בפני אור הנר כדי שישמש דאסור -- וכבר קדמו בזה בעל תוס' שבת בהגהותיו לכאן וכ' דהיכי דאפשר בענין אחר לא מקרי להתיר ע"ש: (ה) במחבר ס"ד אעפ"י שקיבל עליו הנפקד אחריות עובר עליו "אף" המפקיד - מלת אף הוסיף בבאר הגולה אבל בלבוש פוסק דהנפקד ישראל אינו עובר על חמצו של ישראל אף בקבלת אחריות, ובהגהות הגאון ר' ברוך פרענקל ז"ל ביאר טעמו, ולא ראה שכבר קדמו בזה הצל"ח פסחים דף ה' ע"ב ע"ש. ועיי' בס' ערוך נועם מהגאון הנ"ל בסה"ס בחידושי סוגי' דהמפקיד חמץ הנוגע לסעיף זה ולדברי הטו"ז כאן סק"ד ומאפס הפנאי אקצר]:

סימן תמא

א הפמ"ג במשבצות סק"ב הביא דעת הרמב"ם ירבינו אפרים דכל השלשה תנאים הרהינו ולא פדאו ומעכשיו בעינן דוקא הגיע זמן פרעון קודם הפסח אבל אחר הפסח לא מהני מטעם דאמרינן הואיל לחומרא ובידו לפדותו, וכתב ע"ז במאמר מוסגר, ושל גבוה דאין עובר צריך לחלק ע' תוס' פסחים מ"ו ב' ד"ה הואיל ב' עכ"ל - ובאמת לא נתבאר בתוס' שם שום סברא לחלק מדוע בחמץ שמשכנו אצל נכרי אמרי' הואיל אי בעי פריק ובחמץ של גבוה לא אמרינן כן וכאשר חפשתי בספרים מצאתי שיש בזה שני סברות לחלק, (א) מ"ש בישועות יעקב כאן סק"א דבחמץ של הקרש גם אם יפדה לא יהי' שלו רק מכאן ולהבא לא למפרע וא"כ היאך נימא דיהא חייב עכשיו מצד הואיל ויהי' שלו אח"כ, אבל בחמץ שמשכנו אצל נכרי כיון דקיי"ל דנכרי מישראל לא קני משכון ועיקר הטעם משום דא"ל מעכשיו והיינו כשלא יפדנו לבסוף אבל אם יפדנו א"כ איגלאי מלתא למפרע דשלי הוא א"כ שפיר ראוי שיעב בב"י משום הואיל וא"ב פריק

לה, (ב) מ"ש הגאון מפאקש זצ"ל בס' המקנה ח"ג דף ל"ב ע"ג דלכאורה ל"ש כלל לומר הואיל א"ב פריק, בדבר אשר אין לו שום זכות יותר מאחר וכי הו"א שכל ישראל יהיו עוברים הואיל וכולם יוכלו ליפרק, רק הבעלים שיכולים לפדות שוה מנה בפרוטה הי' הו"א שיעברו על ב"י מצד א"ב פריק אבל כיון שבא ליד גזבר אז גם הבעלים אין להם זכות לפדות בפחות כאשר הבאתי בח"ר כלל כ"א פרט ג' וכו' עיי"ש כל הענין - ולפי"ז מבואר יפה הסברא לחלק בשלמא בהקדש ל"ש הואיל א"ב פריק דכיון שבא ליד גזבר שוב אין לבעלים זכות יותר מאחר וממילא ל"ש א"ב פריק, אבל בחמץ שמשכנו אצל נכרי ודאי יש לו זכית לפדותו יותר מלאחר כי הוא הבעלים של חמץ זה ולאשר הוא לו יתננו הנכרי משא"כ לאחר בזה שפיר ראוי שיעבור מצד הואיל א"ב פריק וא"ש:

ב במג"א סק"ב כיון דמחוסר ממונא לא אמרי' הואיל כ' בהגהות מנחת פתים עיי' רש"י מנחות ק"ב ד"ה לן וצ"ע - והנה מ"ש ד"ה לן כ"ל דהוא ט"ס וצ"ל ד"ה אומר הי' ר"ש וכו' ע"ש - וי"ל בפשיטות דהתם עומדת ליפדות מצד דמצוה לפדותה כדקאמר שם בגמ' והיכא דמצוה לפדות אפי' במחוסר ממונא אמרי' הואיל דודאי יעשה כל התפעלות שיוכל לפדות, וכיוצא בזה כתב הפלתי בסי' ק"ב סק"ה לענין מחוסר מעשה גבי דשיל"מ ע"ש:

ג אתא לידי תשי' בר ליואי או"ח וראיתי בו בסי' כ"ב שהקשה אליבא דר"ל דס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו כמ"ש התוס' ב"מ דף צ' ע"ב ד"ה ריש לקיש עיי"ש, וגם ס"ל בכתובות דף ל"ב דחייבי מלקיות אפי' בלא אתרו בי' נמי פטורים מתשלומין א"כ אליבי' איך אמרינן בקביל עלי' אחריות כיון דאילו מיגניב או מיתביד בעי שלומי לכן עובר על ב"י הא אם עובר על ב"י פטור מלשלם משום קלבדר"מ ולוקה ואינו משלם ואפי' בלא אתרו בי' דבנ"ד החיוב מלקות מושך עד סוף שעה שיצא מרשותו בגניבה ואבידה והו"ל כמו באין בבת אחת, ועיין בתוס' כתובות דף ל"א ד"ה לא צריכא עיי"ש בסוף דבריהם, וא"כ איך משכחת אליבי' דרשא דהש"ס מקרא דלא ימצא לחייבו בקבלת אחריות על ב"י עכ"ד - ולפענ"ד שתי תשובות בדבר, חדא י"ל דאליבא דר"ל אתי קרא דלא ימצא לחייבו על ב"י בקיבל עליו אחריות על חמץ של הקדש, ובשל הקדש אמרינן לכ"ע לוקה ומשלם משום דהתשלומין לשמים כמ"ש בצל"ח פסחים דף כ"ט ועוד בשאר ספרים (וכגון בקנו מידו עיי' חק יעקב רסי' ח"מ), ועוד י"ל דאתי קרא לחייב בקע"א על חמצו של נכרי היכא דמחק ודינא דמלכותא חייב באחריות דבזה לכ"ע מחויב לבער כמ"ש הח"י ומובא בבאה"ט סי' ת"מ סק"ג ע"ש ואדמו"ח הגאון מו"ה עמרם בלום שליט"א אמר לי דבר חדש דלדעתו שומר לוקה ומשלם משום דגבי שומרים אין הב"ד מחייב אותם בתשלומין

רק חייבים משום שהתורה ירדה לסוף דעתן של שומרים שרוצין להתחייב כמ"ש תוס' כתובות דף כ"ו ועיי' בקצות החושן סי' ש"מ סק"א ול"ש בזה ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות ודו"ק. [אך עיין בח"ר מחיבור זה בסה"ס בקונטרס אוהל יוסף אות כ"ב שהקשיתי קושי' חמורה לפי זה ואכ"מ להאריך יותר]:

סימן תמב

א כ' הטור דנוקשה ותערובות לר"א בלאו, והקשה ב"י דהא תניא כוותי' דר"י דר"א ל"ל נוקשה ונ"ל בקיצור דלכאורה קשה מה ראי' מהא דתניא כל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח הבבלי וכו' ואלו נוקשה לא קאמר, דילמא היינו טעמא דלא תני נוקשה משום דהוא לא אתי מכל מחמצת, רק דלפינן לי' מתודה ומנחות, כמ"ש תוס' חולין כ"ג ב' ד"ה ואי, דיש שום יתור בתודה ובמנחות דחמץ נוקשה חשיב חמץ גבייהו עיי"ש, וצ"ל דהגמ' מיאן בזה משום דא"כ דחמץ נוקשה איקרי חמץ א"כ כרת נמי ליחייב, וכ"ז למאי דמסיק הש"ס דברי ר"א בקשיא אימא כל לרבות נשים כי כל לרבות ערובו בכרת, אבל אנן דצריכין לתרוצי להאי קשיא (ע' אור חדש עה"ת פ' בהעלתך) עכ"ח צ"ל כמ"ש המהרש"א בשם הר"ן ובעל המאור, דהכתוב מיעט בפירוש נוקשה ותערובת מכרת דכתיב כי כל אוכל חמץ כל האוכל הוא בכרת ואין כל חמץ בכרת, א"כ שפיר ילפינן נוקשה מתודה ומנחות ולכך לא תני לי' בההיא ברייתא דפורט רק מה דאתי מכל מחמצת וליכא סייעתא לר"י ודו"ק:

וארשום כאן מה שאמרתי בלימוד השיעורין על דקדוק הצל"ח ז"ל בגמ' פסחים מ"ג א' הרי אלו באזהרה מאן תנא דחמץ גמיר עי"ת ונוקשה בעינא בלאו, אמאי לא מקשים אריש דמשנתינו ואלו עוברין תאן תנא, בשלמא לשיטת ר"ת ניחא דאלו עוברין מעל השלחן א"כ עדיין לא נזכר שהם בלאו, עד הסיפא הרי אלו באזהרה, אבל רש"י דפי' עוברין היינו בל יראה א"כ כבר מפורש שהוא בלאו עיי"ש. ואמרתי דהנה הקשה הפמ"ג בגנת וורדים סוף כלל נ"ז מה פריך מאן תנא, הלא גריעותא דנוקשה הוא משום דאין ראוי לאכילה כ"א ע"י הדחק א"כ לר"ש דכ"ש למכות וסובר דשלכד"א לוקה (ע' מהרש"ל שבועות כ"ג) א"כ לדידי' ודאי דאנוקשה לקי שפיר אף דהוי לכד"א ואמאי לא מוקי למתני' כר"ש ע"ש. ונ"ל ליישב דהנה כ' הר"ן ריש פסחים דטעמא שאמרה תורה בל יראה בחמץ הוא משום דלא בדילי מיני' כולי שתא וגם יש בו כרת, א"כ לפי"ז בנוקשה שאין בו כרת ליכא ב"י, אבל ז"א כי הר"ן לא כ' כן אלא למיסבר אבל לא למילף מיני' מידי לדינא להקל דהא אנן לא קיי"ל כר"ש דדריש טעמא דקרא וכמבואר בחו"מ סי'

צ"ז ס"ד, אמנם לר"ש דדריש טעמא דקרא באמת ליכא לאו דב"י בנוקשה מאחר שאין בו כרת וא"כ ל"ק אמאי לא מוקי למתני' כר"ש כיון דקתני אלו עוברין בב"י וב"י ולר"ש אפי' איכא לאו באכילתן מ"מ אינו חייב עליהן בב"י כנ"ל. וא"כ א"ש דקדוק הצל"ח דעל אלו עוברין לא יכול להקשות מאן תנא, די"ל ר"ש הוא כחושי' הג"וו הנ"ל ובאמת גם כרת יש בהם לכן מעמיד הקושי' על הסיפא דקתני הרי אלו באזהרה ואין בהם משום כרת, וע"ז שפיר מקשה מאן תנא, דשוב א"ל ר"ש היא, דאי ר"ש א"כ אין עוברין בב"י וב"י מאחר דליכא כרת ואיך קתני ואלו עוברין וא"ש ודו"ק:

ב במג"א סק"א ונ"ל דאם נתערב מב"מ כגון קמח בקמח אז אם נתבטל ברוב אינו עובר על"ו דהא מדאוריי' מותר לאכלו לכתחלה כמ"ש ביו"ד סי' צ"ח ומכ"ש דשרי לשהותו מדאוריי' אבל מבשא"מ אע"ג דכי ליכא כזית בכא"פ לא לקי על אכילתו היינו משום שאין מצטרף הכזית כיון שאינו אוכל אותו בב"א אבל חייב לבערו שהוא מצורף ממילא עכ"ל - ותמה עליו בס' חמד משה דאם דעתו כל היכי שאסור באכילה מה"ת ה"ה שיש בו בל יראה וסובר כמ"ד דמבשא"מ ביותר מכא"פ מ"מ אסור מה"ת כמו ח"ש א"כ למ"ל לכתוב אבל חייב לבערו שהוא מצורף כו' בפשיטות הו"ל לכתוב משום דאסור מה"ת באכילה ה"ה בשהי' ואם דעתו דזה לא תלי' באיסור אכילה מה"ת רק משום דמצורף ממילא וכסברת הרמ"ך המובא במ"מ (והביאו המג"א בשם י"א) א"כ גם במין במינו אף שמותר באכילה מה"ת מ"מ כזית חמץ בכ"מ שהוא עובר עליו - ובאמת הוא קושיא קדומה מראש מקדם נסוכה עמדו עליה כל חכמי לב ככתוב בס' יערות דבש להגאון מהר"י ז"ל בדרשה האחרונה שבסוף הספר, והוא ז"ל ביאר לנו שם דברי המג"א, לפי מה דהעלו הפוסקים ראשונים ואחרונים ביו"ד סי' צ"ט דבמין במינו לא אמרינן חזור וניעור ובמבשא"מ אמרינן חוזר וניעור, ובזה א"ש דברי המג"א, דלכאורה אין מקום לדבריו דהואיל דמה"ת מותר באכילה לא יעבור בב"י וב"י דנבילה בשחוטה יוכיח דטהור במגע ומותר באכילה ואעפ"כ מטמא במשא כדאיתא בבכורות דף כ"ג מטעם דהרי נושא את כולו משא"כ באכילה דאינו אוכל בגרונו כולו בב"א וכמ"ש התוס' שם חילוק זה ואף בב"י וב"י כן דמ"ש שנושא כולו בב"א ומ"ש ב"י הרי חמץ ומצה כ"א בביתו. רק זהו הכל אי אמרינן חתר וניעור וטומאה כמאן דאיתא דמי אבל אי אין חוזר וניעור אף במשא לא מטמא וה"נ לב"י, וחד דינא אית להו, וא"כ צדקו דברי המג"א דמב"מ דמה"ת בטל ברוב ולית בי' חוזר וניעור לא יתכן שיעבור עליו בב"י משא"כ באינו מינו אף דמותר מה"ת באכילה כהנ"ל מ"מ חוזר וניעור אמרינן בי' וכ"א איסורו כמאן דאיתא דמי ומטמא במשא וה"ה לב"י וב"י וא"ש ודו"ק עכ"ל. [וע' עוד בתשו' שואל ומשיב מהדורא רביעאי

ח"ב סי' קצ"ה מ"ש בזה]: (ג) עוד שם במג"א ולדעת הטור (דס"ל למ"ד נוקשה בעינא אסור באכילה רק מדרבנן מותר לשהותו בעין) צ"ל דההיא דשיאור מיירי ביו"ט שא"א לאפותו דהא אסור באכילה מדרבנן ואם יניחנה כך תחמיץ גמור וצונן לא מהני כיון שהתחיל להחמיץ לכן ישרף ומקשים העולם כיון דמיירי ביו"ט איך רשאי לשרפו (ועיי' בדגו"מ ובמחצה"ש וביד אפרים) ואדמ"ו הגאון זצ"ל במהר"ם שיק או"ח סי קצ"ח כתב ליישב, ולפי שכבר קדמו הגאון מו"ה ברוך פרענקל ז"ל בהגהותיו לכאן, לכן אעתיק דברי הגהות הנ"ל וז"ל, מקשים העולם הא הטור בעצמו פוסק דאסור לשרוף חמץ ביו"ט ולע"ד דשאני שריפת חמץ דמשום חיוב המצוה שיש לשורפה מקרי מלאכה שצריכה לגופה כמבואר מדברי התוס' ב"ק דף צ"ד ד"ה אבל משא"כ בשריפת שיאור שעדיין אינה למצות שריפה אלא דשורפים אותה כדי שלא יבא לידי חמץ והוי כמלאכה שאצ"ל כמו במוציא מת לקוברו וביאור הדברים מובן מתוך דברי הרשב"א בחדושיו למס' שבת דף צ"ד ע"א ד"ה פוטר הי' ר"ש כו' ולר' יהודה דאמר שיאור ישרף אף שהוא סובר משאצ"ל חייב יש לומר דלשיטתו שסובר מקלקל בהבערה פטור ושאני בהבערת בת כהן דמה לי בישול פתילה מה לי בישול סמנים כדאיתא במס' שבת דף ק"ו הבערת שיאור כדי שלא תחמיץ הוי מקלקל במשאצ"ל דהא בגוף הבערת שיאור ליכא תיקון מצוה וא"כ א"ש הך דינא דשיאור ישרף בין לר"י בין לדידן עכ"ל (ואף שעדיין אסור לשרוף מדרבנן עכ"פ י"ל דישרף ע"י גוי דהוי שבות דשבות וכ"כ אדמ"ו זצ"ל במהר"ם שיק הנ"ל וצ"ע) ועיין בילקוט הגרשוני ח"ר במערכת ה' אות הבערה ללאו יצאה" שמה כתבתי יישוב לדברי המג"א וכתבתי שכמדומה שכבר קדמני הגאון מו"ה בצלאל הכהן זצ"ל מווילנא בספרו שו"ת ראשית בכורים עיי"ש: (ד) עוד שם במג"א בשם הרשב"א כל דבר שתיקונו בכך לא בטיל - עיין בילקוט הגרשוני ח"ר מערכת ב' אות ביטול תלי"ת דברים נעימים בזה. ועיין בשדי חמד (פאת השדה) מערכת הבי"ת סימן נ"א שבשפלנו זכר לנו: (ה) במג"א סק"ט ריצה לומר דהטור סובר דדבר המעמיד לא בטיל מדאורייתא, ועיי' במחצה"ש, ובכרתי ופלתי יו"ד סי' פ"ז ס"ק י"ז בד"ה אך לבי אנסני וכו' ע"ש:

ו עוד שם בשם רדב"ז ח"ב גבינה שהעמידו בקיבה שהיתה בכלי חמץ אסור לאוכלה כו' - כתב הבאר היטב הראשון ונ"ל שהעמיד בפסח ודו"ק, ובאר היטב השני (שלפנינו) כתב ולא ידעתי למה -- והמעיין במחצית השקל כאן יבין תיכף כוונת הבאה"ט הראשון ולדבר זה כיוון הפרמ"ג באשל לכאן ע"ש:

ז עוד שם במג"א ודוקא שהיתה הקיבה מעל"ע בכלי חמץ עיי' בעטרת זקנים הגה"ה מחתנו של המג"א ז"ל, ועיי' מ"ש עליו בס' דברי שאול ויוסף דעת ליו"ד ר"ס ק"ה - וע"ע

בעט"ז שכ' דשמרים במי דבש אין להם דין מעמיד דאין נותנין אותן לתוכו אלא כדי שיהי' תוסס וכו' ע"ש, והמקו"ח דחה, אמנם בהגהות חכמת שלמה הביא דגם התורת חיים בע"ז דף ל"ד כתב כהעט"ז וכתב שיש לצרף דעתו בזה לעת הצורך, ועיי' בחדושי רז"ה בהגהותיו לכאן:

ח בעטרת זקנים סוף הסימן "וצ"ל דיש נ"מ גדול מזה גם בזמן הזה לענין קידושי אשה דאם אסור מן התורה וחייב מלקות עליהם אינה מקודשת" וכ' בהגהות חדושי רז"ה, לא דק דגם חצי שיעור שאין בו מלקות כיון דאסור בהנאה מן התורה אינה מקודשת עכ"ל. על מה שנחלקו כאן הפוסקים אם שייך ח"ש בלאו דבל יראה, ראיתי בס' יד שאול יו"ד סי' רל"ח שכ' בשם הרה"ג מו"ה יצחק נאטהאנזאהן זצ"ל דל"ש ח"ש בב"י דכל הטעם דח"ש הוא משים דחזי לאצטרופי והרי התוס' כ' בפסחים דף מ"ו ד"ה הואיל, דהואיל ואי בעי פריק לא אמרי' דא"כ הי' קונה אותו דאטו נחשוב חמץ של עכו"ם כשלו הואיל ואי בעי קני לי' ולפ"ז באמת חמץ אינו ברשותו של אדם רק דעשאן הכתוב כאלו הם ברשותו והיינו כל זמן שישנו בביתו אבל כל שאין לו רק ח"ש ל"ש חזי לאצטרופי דאטו נחשוב מה שאין לו כדי שיעבור עליו כיון דכעת אין לו רק ח"ש וכמו דאינו עובר על חמץ של עכו"ם כל זמן שלא קנה אותו ועל חצי שיעור גרידא ל"ש ב"י עכ"ל ודפח"ח -- ועיי' אריכות קצת בזה בס' מנחת חינוך מצוה י"ט ודעתו דלב"ה דילפי ביעור מאכילה א"כ כמו באכילה ח"ש אסור מקרא דלא יאכל ה"ה גבי ביעור, ואדמ"ו זצ"ל במהר"ם שיק לתרי"ג מצות סוף מצוה כ' העלים עין ממנו]:

סימן תמג

א בחק יעקב סק"א הוכיח מרש"י ב"ק כ"ט ע"ב דס"ל לרש"י דמשש שעות ולמעלה עוברין בב"י - ובס' חמד משה כ' דאינו מוכרח ברש"י, אמנם הנוב"י מהד"ת או"ח סי' ע"ה הביא מרש"י פסחים דף ד' ע"א ד"ה בין לר' מאיר וכו' עי"ש מוכח דס"ל לרש"י דמשש שעות ולמעלה עוברין בב"י, ובחדושי חת"ס ז"ל פסחים הביא בשם המחנה ראובן דרש"י סותר א"ע דבפסחים דף ס"ג ע"א במשנה השוחט את הפסח על החמץ מוכח דס"ל לרש"י דאין עוברי' בב"י רק תוך הפסח (וכ"כ שם בתוי"ט) ואמנם תתשו' נוב"י הנ"ל סי' צ' מתרץ הכל בטוב טעם עיי"ש - ובס' תורה תמימה עה"ת פרשת בא הביא דרשת המכילתא בפסוק מצות יאכל את שבעת הימים, את לרבות איסור חמץ בארבעה עשר משש שעות ולמעלה, וכתב דמדרשא זו ראי' מפורשת לדעת רש"י דמשעה ששית

עובר בב"י שהרי כיון דעיקר הרבוי לאיסור חמץ משש שעות ילפינן מקרא דמצות יאכל את שבעת הימים ובקרא זה כתיב מפורש ולא יראה לך חמץ עכ"ד:

ב הפמ"ג באשל סק"א וגם במשבצות סי' תל"ב בד"ה ולמ"ד וכו' הביא דברי הר"ן ז"ל דגם לר"ש דלפני זמנו אינו עובר בלאו מ"מ אסור באכילה ובהנאה מה"ת מאך ביום הראשון תשביתו שלא כדרך הנאה, והקשה ע"ז א"כ למה לי קרא לחמץ בפסח שאסור בהנאה תיפוק לי' מתשביתו. ולדעתי מכאן ג"כ ראי' לשיטות הסוברים דתשביתו לא שייך אלא בע"פ כדכתיב אך ביום הראשון תשביתו אבל תוך הפסח ל"ש תשביתו, וא"כ לק"מ קושי' הפמ"ג ז"ל. [ועיי' בס' חמד משה לקמן סי' תמ"ו סק"ג שתפס ג"כ דביו"ט עצמו ליכא עשה דתשביתו רק בעיו"ט ע"ש]:

ג במג"א סק"ד מיהו אם הוא מקום דיוכל למכרו לעכו"ם שיודע שיחזיר לו אחר הפסח אסור למוכרו מכירה חלוטה בתשו' ברית אברהם או"ח סי' כ"ח העיר בזה דלדעתו אפשר דצריך למכור דוקא מכירה חלוטה באם הוא באחריותו דהרי כ' התבו"ש בחדושי בכור שור פ' כל שעה דכל המכירה אינה אלא הערמה רק משום דמדאורייי' בביטול בעלמא סגי והם אמרו והם אמרו ולכן העלה דבמכירת בהמות אין מתירים ע"פ מכירה זו ע"ש והנה מבואר בתשו' שאגת ארי' סי' ע"ז באריכות דבחמץ שקבל עליו אחריות לא מהני ביטול דאינו יכול להפקיר כיון דאינו שלו ע"ש וכן האריך בס' פ"י בזה ולפ"ז ראוי דלא ליהני בכה"ג מכירה דידן דהוא הערמה לפ"ד הבכור שור הנ"ל רק מכירה חלוטה ודו"ק:

ד במג"א סק"ה אינו חייב באחריותו. אע"ג דהוא אינו עובר עליו מ"מ יבערנו שלא יעבור עליו המפקיד - כתב בס' עדות ביוסף מהגאון מו"ה יוסף שאול נ"ז זצ"ל מלבוב, דבריו צריכין ביאור דהכי בשביל זה יתחייב הוא למכרו ויהי' חשוב פושע בשביל זה וכמ"ש המג"א. אמנם נראה כיון דהמפקיד עובר בב"י וא"כ יהי' אסור לו לאח"פ כמבואר סי' תמ"ח דאף בביטלו כל שחייב בביעור ולא ביערו עובר וא"כ יהי' של הנפקד אח"פ כיון דהוא אינו חייב לבער א"כ ל"ש הקנס וכיון שכן שוב הוה לגבי הנפקד דבר הגורם לממון והוה כממון ואף אם אינו כממון מ"מ לגבי חמץ עובר מחמת זה משום דכתיב לא ימצא כדאמרו בדף ו' ולכך חייב לבערו וז"ב עכ"ל. [וצע"ג דהא כ' החק יעקב סי' תמ"ח ס"ק כ"א דאע"פ שביטלו אסור לכל דלכ"ע קנסו ע"ש]:

ח עיין בהגהות הגאון מו"ה ברוך פרענקל זצ"ל בשם התורת חיים בסוגי' דהמשכיר בית לחבירו, ומובא גם בס' בית מאיר כאן והסכים עמו לדינא, דלא ממעטינן מלך רק חמץ של אחרים דהיינו נכרים אבל חמץ של אחרים ישראלים בכלל לך הוא (דכל ישראל קרוים בלשון יחיד כדאיתא ברש"י חולין דף קל"ה ד"ה למעוטי) וחייב לבערו שכ' השו"ע

היינו מדאורייתא כדי שלא יעבור הוא והמפקיד בבל יראה, ובס' שדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' ה' אות כ' הביא דגם בתשו' עמק הלכה הל' פסח סי' קכ"ו אחר שהאריך בזה מסיק דעובר הנפקד בבל יראה ולא אמרו אבל אתה רואה של אחרים אלא בשל נכרים ע"ש, [עיי' באבן העוזר כאן, ועיי' בהגהות רעק"א ז"ל ס"ס תמ"ו הגה"ה השייך לאה"ע הנ"ל והיא לא נדפסה במקומה]:

יז במחבר ס"ג אם קנו שום דבר בחמץ וכו' עיין בס' ישועות יעקב פלפול ארוך בדין חמצן של עוברי עבירה, ותלי"ת גם אני הארכתי בחידושי לסוגי' זו, וכבר נדפס בשמי בקונטרס תל תלפיות מחברת ששי צד ק"ח וק"ט. וקשה עלי להעתיקו שנית וראוי לכל מעיין בסוגי' הנ"ל לראות מה שעלה במצודתי בזה וימצא נחת בעזה"י [והטעם שהשמיטו הפוסקים דין חמצן של עוברי עבירה דמותר עיי' בס' עדות ביוסף הנ"ל דף קט"ו עמוד ד']:

סימן תמד

א בקונטרס תל תלפיות מחברת ד' אות ע"ג נדפס בשם הגאון מו"ה שלום מרדכי הכהן שליט"א אבדק"ק בערזאן יע"א סידור ההלכות על ע"פ שחל להיות בשבת ואותן הדברים כתב הגאון הנ"ל אלי ואני שלחתי אותם להה"ג העורך קונטרס הנ"ל ובאמת הי' ראוי להעתיק כל הדברים לכאן אך מה אעשה ובעוה"ר תש כוחי ולגודל המלאכה אשר לפני אני מוכרח לקצר:

ב במג"א סק"א ומ"מ גם בשחרית יפסיק סעודתו לשנים דהא י"א דיוצא בזה -- עיין בהגהות חכמת שלמה דישב עפי"ז דברי רש"י התמוהין בפסחים דף י"ג ע"א ד"ה מזון ב' סעודות ולא שלש דכל ג' סעודות דשבת ערבית שחרית ומנחה וערב פסח אסור לאכול חמץ אחר ד' שעות [וכתב שנשאל ע"ז מבנו החריף מו"ה חיים יהודא נ"י ומהרב דקיק ליטנאוויטץ ולא ראה שהקושי' כתובה בפנ"י וצל"ח ועוד בשאר ספרים] ולפי"ז ניחא דבשבת דעלמא יוצא גם בשחרית כשמחלק סעודתו לשנים אמנם זהו רק בתורת תשלומין אבל בע"פ דאסור לאכול מן המנחה ולמעלה כיון דבעיקר זמנו לא שייך חיוב דסעודה ג' כלל א"כ כיון דבעיקר חיובו פטור לא שייך השלמה מקודם לכך משייר רק ב' סעודות ולא ג' ולאכלו בשחרית במקום סעודה ג' וא"ש דברי רש"י ז"ל ודפח"ח. אלא שלמיעוט בקיאותי איני זוכר אם מצינו תשלומין בכה"ג קודם ומן החיוב דבכ"מ שנזכר תשלומין היינו אחריו ולא קודר. וע"ד פלפול י"ל קצת דלכאורה קשה לשיטת הלבוש דג' סעודות בשבת הוא מ"ע מה"ת (עיי' ח"ר ופמ"ג ר"ס רצ"א) א"כ ניתי עשה ולידחי

ל"ת דחמץ לפני זמנו דעדיין ליכא כרת אלא ל"ת גרידא, לכן ליישב זה כ' רש"י דמלבד איסור חמץ יש עוד איסור דאסור לאכול מן המנחה ולמעלה ואין עשה דוחה ב' איסורים, גם י"ל דמצד איסור חמץ הי' יכול לאכול שלכד"א כגון בעירב בו דבר מר וכה"ג לשיטת המל"מ והתורת חיים חולין ק"כ דיוצא ידי מצוה באכילה שלכד"א לכך פי' רש"י דאסור לאכול מן המנחה ולמעלה כדי שיאכל המצה לתיאבון ומה"ט גם שלכד"א אסור לכן משייר רק ב' סעורות ולא ג' כנלע"ד לפום רהיטא (ועי' בחידושי חת"ס ז"ל לה' פסח מ"ש בזה):

ב במחבר ס"ה אם נשאר החמץ וכו' וכופה עליו כלי עד מוצי"ט ומבערו עיין מה שהקשו ע"ז בהגהות רעק"א ז"ל ובס' מקו"ח ונעלם מהם שכבר עמד ע"ז הב"ח ז"ל כאן ומתרץ הקושי' ע"ש. (ג) אם שכח למכור חמצו בע"ש כתב בחק יעקב סק"ח דצריך לתת בשבת במתנה לעכו"ם החדר עם מסירת המפתח ואפשר דאפי' מכירה ג"כ שרי ול"ה כמקח וממכר דאסור בשבת כיון שאינו עושה רק לינצל מאיסור חמץ וכה"ג כ' תוס' עירובין דף ס"ו דמותר לשכור רשות מעכו"ם בשבת ול"ה כמו"מ לפי שאין עושין אלא להתיר טלטול וכו' ע"ש וכבר כ' בהגהות חת"ס ז"ל (הגה"ה מבנו הגאון כתב סופר ז"ל) כי בס' בית מאיר לשו"ע אהע"ז סי' קל"ו בסופו דחה ראי' הח"י מתוס' עירובין בטוב טעם ודעת ע"ש. ועיין בשדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' ה' מ"ב שהביא תשובות האחרונים (תורת חסד ונחל משה וכו') דצריך ליתנו לנכרי במתנה דוקא ולא במכירה ע"ש:

ד במחבר ס"ז ההולך ביום י"ד לדבר מצוה כגון למול את בנו וכו' יחזור ויבער ואם לאו יבטלנו בלבו --- וכ' המג"א ס"ק י"א דאם הוא לאח' איסורו דאינו ברשותו לבטל יחזור מיד ויבער משום דהאי עשה והאי עשה ועשה דתשביתו חמור טפי שכל שעתה עובר עליו משא"כ במילה ואינך, וכבר עמד במחצה"ש דהמג"א סותר א"ע דבסי' רמ"ט כ' דמילה אפי' שלב"ק כל שעתה עובר עלי' ובתשו' מהר"י אסאד ז"ל חא"ח סי' קכ"ב כ' כוונת המג"א דמילה ביום הח' אינו עובר בכל שעה עד שיעבור כל היום דוקא אבל מ"ע דתשביתו בע"פ גופי' עובר עלי' בכל שעה ושעה ע"ש, וכבר קדמוהו רבנן בס' שמן המאור ובס' חדושי רז"ה בהגהותיו לכאן ועיין בצל"ח פסחים דף ו' ע"ב ודף י"ג ע"ב שכ' דעשה דתשביתו היא כמו ביום השמיני ימול וכל היום זמנו ואינו עובר בעשה כי אם שעבר כל היום ולא השביתו וצ"ע שלא הזכיר מהמג"א וכבר העיר ע"ז בהגהות מנחת פתים ע"ש: (ה) העתק מתוספות רעק"א ז"ל למשניות פסחים פ"ג אות י"ג וז"ל הטהור. המג"א בסי' תמ"ד סקי"א כ' דאם הוא מו' שעות ולמעלה דאין יכול לבטל והולך למול בנו יחזור מיד דהאי עשה וכו' (כנ"ל) ובאבן העוזר שם השיג דהרי בהולך לשחוט פסחו

בודאי דינא דמתני' גם מו' שעות ולמעלה דאינו חוזר לבער דהא עשה דפסח הוי עשה שיש בו כרת ודחי לעשה דתשביתו (נ"ל דכוונתו אף דלא הוי בעידנא מ"מ דחי כמ"ש תוס' פסחים דף נ"ט א' גבי עשה דהשלמה) וממילא ה"ה ההולך למול בנו כיון דמתני' כייל לי' בחד בבא, והטעם דמשהה חמץ ע"מ לבערו אינו עובר כמ"ש תוס' בפסחים דף כ"ט עיי"ש, ובחדושי צל"ח פסחים דף מ"ט הביא בשם חכם א' השגה גדולה על האבן העוזר, דבלשחוט פסחו בודאי דינא דהמג"א אמת דהא א"א לו נשחוט פסחו כשיש לו חמץ בביתו דעובר על לאו דלא תשחט על חמץ ול"ש דעשה דפסח ידחה ללאו דלא תשחט (והיינו דעשה דתשביתו לא עבר כמ"ש האה"ע כיון דמשהה ע"מ לבערו) דל"א כן בדבר שהלאו הזה בעצמותו דמצוה שהתורה אמרה דהעשה דשחיטת פסח לא יהי' על חמץ וכו' וכיון שכן אדרבה הוא סייעתא להמג"א כיון דבלשחוט פסחו בודאי לאחר שש דלא ביטל דחוזר לבער ה"נ בלמול בנו דחד דינא אית להו, עכ"ד והנה ביסוד הזה דהיכא דל"ת בדבר זה עצמו ל"ש לומר דעשה דוחה ל"ת מצאנו לקדוש א' מדבר בהיפוך ה"ה הגאון שאג"א בס' טורי אבן בחגיגה דף ד' ד"ה אצטריך קרא, הקשה דנימא דעשה דראיית פנים ידחה לל"ת דלא יראה פני ריקם דהא ממנ"פ אם הוא נקבה לא עבר בלאו דל"י ואם הוא זכר מקיים העשה דראיית פנים ודחי ללאו דל"י עיי"ש הרי אף דהלאו הוא באותו דבר עצמו דהזהיר דראיית פנים לא יקיים רק להביא עמו קרבן מ"מ אמרינן דזהו רק באפשר להביא קרבן דעבר אלאו אם אין מביא והוי כמו לאו דעלמא ואם א"א להביא קרבן דוחה העשה לל"ת [והנה לכאורה מ"מ נדחים דברי האה"ע דהרי הט"א תי' על קושייתו הנ"ל דאין עשה דוחה שבמקדש וא"כ מה"ט נתקיים השגת החכם הנ"ל על האה"ע דבלשחוט פסחו בודאי צריך לחזור ולבער דהעשה דפסח אינו דוחה ללאו דלא תשחט דאין עדל"ת שבמקדש, אמנם בזה דעשה דפסח שהוא בכרת דוחה לל"ת שבמקדש כדמוכח בפסחים דף נ"ט דעשה דפסח דוחה להשלמה אף דהיא עשה שבמקדש, וה"נ י"ל לל"ת וראי' מסוגי' דזבחים דף ל"ג דדחי עשה דפסח ללאו דלא תבא אל המקדש, וא"כ יש מקום לדברי האה"ע] ולענ"ד נראה לקיים דברי האה"ע. ובתחלה נאמר דאף לדעת החכם הנ"ל דבפסח בודאי יחזור ויבער משום לאו דלא תשחט מ"מ מה שדן דיש ראי' להמג"א דה"נ בלמול בנו כיון דבחד בבא קתני ז"א כיון דבפסח אין הטעם דמוטל עליו לקיים עשה דתשביתו, אלא דאין בידו לעשות פסח דאף אם אינו יכול לחזור כלל ולבער דפסקי' מברא ג"כ א"י לשחוט פסח משום לאו דלא תשחט, וא"כ ל"ש לומר למול דומי' דלשחוט וכו'. ומעתה אני אומר בהיפוך דראיית האה"ע לנכון, והיינו דלר"ל דס"ל בפסחים דף ס"ג דלאו דלא תשחט הוא רק באם החמץ עמו בעזרה,

ולדידי' מיירי לשחוט פסחו אף אחר שש דעשה דפסח שי"ב כרת דוחה לעשה דתשביתו ודומי' דהכי מיירי למול ג"כ אף אחר שש ומוכח באמת הטעם דבדעתו לבערו א"ע על תשביתו, ובזה לא מצינו דפליג ר"י דאף דלר"י לשחוט פסחו לא מיירי מן לאחר שש היינו מטעם אחר דלאו בר שחיטת פסח כ"ז שהחמץ בביתו, אבל לענין למול בנו הדין לר"י כמו לר"ל, ובתשובה הארכתי בעז"ה עכ"ל:

והנה חפשתי בתשובותיו אם דיבר מזה ולא מצאתי מאומה, ומ"ש דיש מקום לדברי האה"ע דעשה דפסח דוחה ללאו דלא תשחט, במחכ"ת נעלם ממנו השאילתות דרב אחאי גאון פרשת צו שכ' להדיא דלאח"ז איסורו דלא מצי לבטל חוזר ומבער דכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי וכר"י דאמר אעפ"י שאין עמו בעזרה (ומובא כאן בישועות יעקב סק"ג) הרי דל"ש בזה עשה דוחה ל"ת, ומ"ש מטו"א חגיגה. הנה אינו תח"י לעיין בו. ואמנם נ"ל דגם הוא מודה לסברת הצל"ח אלא משום דאין הסברה הזאת מבוארת להדיא בש"ס, לכן ניחא לי' טפי לתרץ עפ"י הכלל המבואר בש"ס דאין עדל"ת שבמקדש, ויותר אין להאריך וע' בתפארת ירושלים שנספח למשניות הנ"ל שכ' להשוות דעת הצל"ח עם דעת הטו"א וסברתו דחוקה קצת]:

סימן תמה

א במג"א סק"א תמה על הרמב"ם אמאי פסק שמותר לשורפו כיון דלחכמים ה"ל מן הנקברין ואפרן אסור -- ובמשניות דפוס ווילנא תרנ"ט נדפס על הגליון פסחים פ"ב מ"א בשם הגאון מו"ה לוי יצחק זצ"ל אבדק"ק בארדיטשוב שתי' בב' אופנים (א') דהא הטעם דכל הנקברין לא ישרפו אפי' אם רוצה שלא ליהנות באפרו הוא משום דחיישינן שמא יבא לידי תקלה ליהנות באפרן ולפי"ז שפיר יש לחלק בין חמץ בפסח לשאר נקברין דכל הנקברין אפרן אסור איסור עולם ושייך שפיר למיחש לתקלה הואיל דאיסורו הוא לזמן מרובה חיישינן דבזמן מרובה כזה יבא לידי תקלה משא"כ חמץ בפסח אף שהוא מהנקברין ואפרו אסור מ"מ אין איסורו אלא לזמן מועט בז' ימי הפסח וע"כ סברו חכמים דמותר לשורפו ג"כ והיינו שלא ליהנות באפרו ואין לחוש לתקלה דבזמן מועט כזה לא חיישינן לתקלה, וע' ביו"ד סי' כ"ז ובש"ך ס"ק מ"ז (ב') עפ"י מ"ש התוס' סוף תמורה דנשרפין אפרן מותר משום דאין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו משא"כ בנקברין אין הקבורה מצוה אלא קוברין אותן שלא לבא לידי תקלה לכך אפרן אסור דלא נעשית מצותו בזה והתינח בשאר נקברין אבל בחמץ בפסח דמקיים בקבורה מ"ע דתשביתו א"כ כיון שנעשית מציתו אפרן מותר אף לאחר קבורה דאין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין

בו וכיון דאפרן מותר אין חילוק בין שריפה לקבורה עיי"ש ודפח"ח [אח"כ מצאתי כ"ז בהגהות הגאון מהרב"פ ז"ל ובס' מקו"ח, ודע דבתי' הב' אינו מיושב רק הגירסא אף מפרר וכו' שהביא המג"א בשם הב"ח אבל הרמב"ם אינו מיושב בזה וכ"כ בחידושי חת"ס ז"ל לה' פסח דלכן לא הקשה מג"א אגירסת הב"ח רק אהרמב"ם דכ' להדי' אפרם אסור קשה שפיר ע"ש, ועיי' אריכות בזה בתשו' שואל ומשיב תנינא ח"ר סי' פ"ח]:

ב הבאה"ט והח"י הביאו בשם תשו' הב"ח דאסור לתת לעבדו ולשפחתו חמץ הנשאר ביום י"ד אם החמץ רב שא"א לאכלו קודם זמן איסורו מאחר דמזונותיהם עליו ה"ל כפורע חובו באיסורי הנאה ע"כ, וכתב בהגהות חכמת שלמה, וכבר קדמו בס' חמד משה סק"ה בזה"ל, לא ידעתי איזה איסור יש בדבר זה וה"ז דומה למי שהי' חייב מעות לעכו"ם וזמן הפרעון בפסח והוא נותן לו קודם פסח חמץ בעד מעותיו וכי אינו רשאי לעשות כן וה"נ כן הוא ממש דהוא חייב ליתן לעכו"ם זה מזונות בימי הפסח או דמי מזונות והוא נותן לו עתה החמץ זה כדי שיפטרנו מחיוב זה, ומ"ש שפורע חובתו בזמן האיסור וכו' אין זה פירעון אז כיון שכבר פרעו מקודם הגעת זמן ושוב כשיגיע הזמן לא חל עליו החיוב כלל שכבר פטרו העכו"ם מחיוב זה וכו' ע"ש:

ג במג"א סק"ה כתב דהיכי דמשהו אסור אף זו"ג אסור ע"ש -- ולכאורה קשה עליו מ"ש ממדבר המעמיד דקיי"ל דאפי' באלף לא בטיל ואפי"ה זוז"ג מותר כדקיי"ל ביו"ד סס"י פ"ז ע"ש, ובהגהות חכמת שלמה כ' שבחיבורו עבודת עבודה על מס' ע"ז כ' ליישב זה ואנחנו לא זכינו לראות החיבור הזה מעולם אך נלע"ד פשוט כי ענין דבר המעמיד היינו משום שהעמיד הדבר הזה ומכוחו בא ע"כ הו"ל כניכר האיסור ולא בטיל, וכ"ז רק כשיש בכוחו לבד להעמיד רק בצירוף ההיתר לא שייך לומר דניכר האיסור ולכך אינו בגדר דבר המעמיד כלל, וכדמות ראי' לזה נ"ל מלשון הד"מ ביו"ד סי' הנ"ל אות ח' שכ' "מטעם זה אין להחשיבו דבר המעמיד דהא זו"ג" משמע דכל דהוי זוו"ג אינו חשוב דבר המעמיד כלל, והטעם כמ"ש דכל דבלעדי ההיתר אין בו כח להעמיד וההיתר גורם ההעמדה לא שייך לומר דהוי כניכר האיסור ובטיל שפיר בסמ"ך כנלע"ד נכון ב"ה [וע' מ"ש אדמ"ו וצ"ל במהר"ם שיק א"ח סי' רכ"א ליישב מה שמקשים על המג"א דכאן]. סימן תמ"ו (א) במג"א סק"ב ובשל"ה כתב וכו' וצ"ע דה"נ אעפ"י שנותנו לעכו"ם עדיין אינו מקיים העשה עד שיבערנו מן העולם וכ' בנתיב חיים כיון דמוציאו עכו"ם מביתו שוב ליכא למיחש דילמא אתי למיכל מיני' ונתקיים גם בזה מ"ע דהשבתה מדרבנן וכ"כ גם בחמד משה סוף סק"ג ע"ש:

ב עוד שם והטעם נ"ל כמ"ש התוס' דף כ"ט שהמשהה חמצו ודעתו לבערו אינו עובר באותו שהי' וכו' וטעמא משום דלא יראה ניתק לעשה ולכך אינו עובר כשמבערו לבסוף וכו' --- עיין בס' חמד משה סק"ג שהרבה להשיב ע"ד המג"א וקשה עלי להעתיק כל דבריו בזה. והנה ראיתי בתוך דבריו שהקשה א"כ למה הצריכו חז"ל ביטול משום שמא ימצא גלוסקא יפה ועכ"ח היינו שמא לא יבערנו תיכף ולתוס' הנ"ל כיון שיבערנו אח"כ מה בכך שישהנו מעט, ובשלמא לפרש"י שם לק"מ דכ' דיחוס עלי' וא"כ אין דעתו לבער ועובר עלי' אבל התוס' שם מיאנו בפרש"י ולשיטתם קשי' אדידהו וכו' עיי"ש, ולכאורה הוא קושי' גדולה, וחפשתי במפורשים ומצאתי שהרגיש בזה הצל"ח בפסחים ו' ע"ב וכתב בזה"ל ועוד נלע"ד דרש"י ס"ל שהמשהה חמץ כדי לבערו וכו' והתוס' שג"כ כתבו לקמן דף כ"ט ע"ב שהמשהה כדי לבערו אינו עובר וא"כ הי' לו (להמקשן שהקשה וכי משכחת לי' ליבוליהו) להקשות כי ושכחת לי' לישרפי' ואם ימצא בשבת או ביו"ט לשרוף למחר וא"כ משנה כדי לבערו, וצריך לומר שהחשש שמא ימצא בשביעי של פסח שאז אינו משהה כדי לבערו כי אחר הפסח שוב ליכא מצות ביעור וא"כ עבר עליו ביום שביעי עכ"ל --- ואני בעניי יש לי דקדוק עצום על דבריו הקדושים דא"כ דהמקשן כבר אסיק אדעתי' שמא ימצא בז' של פסח ולכן הקשה כי משכחת לי' לבטלי' ולא הקשה לשרפי' א"כ כבר אסיק אדעתי' שמא ימצאנו לאחר זמן איסורו רק דהי' סובר דגם אח"ז איסורו מצי לבטלו א"כ למה האריך התרצן בלישני' דילמא משכחת לי' לבתר איסורא ולאו ברשותי' קיימא ולא מצי מבטל וכו' הלא החשש דילמא משכחת לי' לבתר איסורא גם המקשן ידע אותו, והול"ל בקיצור בתר איסורא לאו ברשותי' קיימא ולא מצי מבטל, ויותר קשה דהא לפי שיטת התוס' דהמשהה חמץ ודעתו לבערו א"ע עליו א"כ כל החשש דשמא ימצא גלוסקא יפה ודעתי' עליו עכ"ח רק בשביעי של פסח דאל"כ מה בכך שישהנו מעט ולא יבערנו תיכף א"כ כל השקלי וטריא אזלא בתר זמן איסורו ומה חידש התרצן דילמא משכחת לי' לבתר איסורא הא החשש זה ידוע לנו מכבר וצ"ע:

ג במג"א סק"ג גם לשרפו במקומו אסור וכו' וכתב הכ"מ כיון דלית בי' צורך היום כלל לא אמרינן מתוך אלא בהנאה השוה לכל הגוף ובזה אין הנאה לגוף ואע"ג דאיכא מצוה בשריפתו אפ"ה אסור מידי דהוי אשריפת קדשים דאין דוחה יו"ט ע"כ, מיהו בתוס' פסחים דף ה' ע"ב משמע דמותר לשרפו כיון דיש מצוה בשריפתו מקרי צורך היום, וצ"ל דזה כהס"ד דאך ביום הראשון תשביתו היינו ביו"ט אבל להמסקנא ביום הראשון היינו מעיו"ט א"כ אסור לשרפו ביו"ט, וכתב בס' שבילי דוד וצ"ע דמ"מ גם עכשיו מצות תשביתו הוא גם ביו"ט אם נולד החמץ ביו"ט וכו' ע"ש וראיתי בביאור הגר"א ז"ל שכ'

אע"ג שאמרו בפסחים ה' ב' וכו' התם לפי מאי דס"ד דהבערה דוקא ביו"ט אבל השתא דזמנו בי"ד הוי כדבר שאפשר מעיו"ט עכ"ל, וגם זה אינו מספיק דמ"מ כשנמצא החמץ ביו"ט לא הי' אפשר לבערו מעיו"ט ועיין גם בפמ"ג ז"ל מ"ש לפרש דברי המג"א ודבריו סתומים ולא זכיתי להבין כוונתו בזה:

והנה בספרי ילקוט הגרשוני ח"ג בחלק המכתבים דף ט"ז הבאתי פירוש ע"ד המג"א בשם אדמ"ו הגאון מו"ה אברהם יהודא הכהן זצ"ל אבדק"ק בערעגסאז יע"א שאמר לפרש הדברים באופן צח ומצוחצח דלהס"ד דתשביתו ביו"ט מקרי צורך היום ולהמסקנא דתשביתו מעיו"ט לא מקרי צורך. דהגה צריך להבין סברת התוס' שכ' דמה שמבערו חשוב צורך והלא לא אמרינן מתוך אלא היכא דאיכא הנאת הגוף, א"כ אע"ג דאיכא מצוה בביעורו מ"מ הא קיי"ל מצות לאו ליהנות ניתנו, וי"ל דהנה איתא בתשו' הרשב"א המיוחסות לרמב"ן דבלאו הניתק לעשה אם מקיים העשה לתקן הלאו ולפטור ממלקות בזה לכ"ע מצות ליהנות ניתנו דהרי טעם הדבר דאמרינן מצות ללה"נ הוא משום דהמצות לעול על צוארם ניתנו, אבל בעשה הבאה לתקן הלאו ולפטור את האדם ממלקות הרי חזינן שכל עיקרו של העשה אינו בא אלא ליהנות את האדם וכיון דהעשה הזאת להנאתו ולטובתו הוא לכך לכ"ע אמרינן בזה מצות ליהנות ניתנו. ומעתה א"ש דהנה כבר כ' האחרונים בטעמו של הרמב"ם דפוסק דבל יראה לא הוי לאו הניתק לעשה משום דתשביתו מתחיל מחצות ואילך ולאו דב"י ליכא עד הלילה א"כ הו"ל לאו שקדמו עשה, והתינח אי תשביתו מעיו"ט אבל להס"ד דתשביתו היינו ביו"ט א"כ הוי שפיר לאו הניתק ע"י השבתה מתקן הלאו א"כ בכה"ג מצות ליהנות ניתנו, ושפיר כתבו התוס' דמה שמבערו חשוב צורך דמה שמקיים המצוה חשיב הנאה כגוף והתינח בהס"ד, אבל להמסקנא דתשביתו מעיו"ט א"כ ב"י ל"ה לאו הניתק לעשה ומה שמקיים המצוה בשריפתו לא חשוב הנאה לגוף כיון דמצות ללה"נ, א"כ א"ש פסק הרמ"א ז"ל דלדידן לא אמרינן מתוך בשריפת חמץ ודפח"ח:

ואם כי דבר חכמה אמר מ"מ לענ"ד אין להעמיס זה בכוונת המג"א ז"ל כי לפי"ז להמסקנא דתשביתו מעיו"ט, ב"י ל"ה לאו הניתק לעשה וכהרמב"ם שסובר כן, ואדונינו המג"א ז"ל בסק"ב פוסק כדעת התוס' דב"י הוי לאו הניתק לעשה ובעכ"ח דס"ל דגם להמסקנא דתשביתו מעיו"ט הוי ב"י לאו הניתק לעשה ע"כ נלע"ד לפרש דברי המג"א באופן אחר, והוא עפ"י מה שאמרתי ב"ה מכבר (ונדפס בשמי בתל תלפיות מחברת ו' אות צ"א) ליישב קושיית השאגת ארי' בסי' פ"א לדעת התוס' דמשהה חמץ ע"מ לבערו אינו עובר עליו א"כ היאך הוכיח רבא בפסחים ה' דרע"ק לית לי' מתיך דילמא אית לי'

ואפייה ביו"ט לא דכיון דיכול להשהותה עד סוף הפסח במשהה ע"מ לבערו א"כ אין בהבערה זו צורך כלל עיי"ש. ונלע"ד דמה שכתבו התוס' דמשהה ע"מ לבערו אינו עובר עליו היינו דוקא למסקנא דתשביתו מעיו"ט אבל אם נימא תשביתו היינו ביו"ט אז גם התוס' מודו דמשהה ע"מ לבערו עובר עליו, וא"כ שפיר הוכיח רבא דרע"ק ל"ל מתוך דאם אית לי' א"כ איך הוכיח דתשביתו מעיו"ט דילמא לעולם ביו"ט וגם משהה ע"מ לבערו עובר עליו א"כ מה שמבער הוי צורך, דהנה כתב בס' שלום ירושלים לירושלמי (ר"פ אלו עוברין) לדברי הר"ן דטעמא דרחמנא דעוברין בבל יראה הוא משום שלא יבא לאכלו ויתחייב כרת והכי משמע פשטא דקרא שבעת ימים שאור לא ימצא וכו' כי כל אוכלתחמצת וכו'. י"ל גם במשהה ע"מ לבערו עכ"פ עובר על ב"י בשעה שמשהה את החמץ מטעם דילמא אתי למשכח ולמיכלי'. ולפי"ז קשה אמאי סברי תוס' דלא כר"ן הא פשטא דקרא מוכח כוותי' וצ"ל כמ"ש השלום ירושלים שם דהתוס' הוכיחו דליתא לסברת הר"ן דהא בע"פ אחר חצות ודאי דליכא כרת ואעפי"כ עשה דתשביתו הוא בע"פ, וכתיב בקרא אך ביום הראשון וכו' כי כל אוכל חמץ וכו' ואי ס"ד כטעמא דר"ן א"כ הא כאן א"א לומר כן, ומוכח דלא כר"ן, ולכן סברי תוס' דמשהה ע"מ לבערו א"ע עליו ע"ש, והתינח למסקנא דתשביתו מעיו"ט, אבל אם נימא תשביתו ביו"ט ואז כבר איכא כרת ואין סתירה לסברת הר"ן א"כ שוב כ"ע מודו דמשהה ע"מ לבערו עובר עליו והוי צורך ומותר מצד מתוך ולא מוכח כלל דתשביתו מעיו"ט, אעכ"ח דרע"ק לית לי' מתוך ומיושב שפיר קושי' השג"א זצ"ל ודו"ק:

והשתא א"ש גם דברי מג"א דלהס"ד דתשביתו ביו"ט א"כ טעם ב"י משום דילמא אתי למיכל מיני' ממילא הוי צורך היום דהא משהה ע"מ לבערו ג"כ עובר בב"י לטעם הנ"ל משום דילמא אתי למשכח ולמיכלי' ולכך מותר לשרפו, אבל למסקנא דתשביתו מעיו"ט ומוכח דליתא לסברת הר"ן, וב"י הוי גזיה"כ ומשהה חמץ ע"מ לבערו אינו עובר עליו, א"כ ל"ה צורך היום ולכך אסור לשרפו וא"ש ודו"ק:

וע"ד הפלפול אמרתי ליישב בזה קושי' השג"א (וכ"ה בהגהות מעשה רוקח כאן) במשנה דכיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט וכתב רש"י ולשהותה לשורפה לערב אי אפשר שלא תחמיץ כו' ולשיטות התוס' אכתי הו"ל לשהותה ולשורפה לערב ואף אי תחמיץ הא משהה כדי לבערו א"ע עליו. ולפי הנ"ל ניחא, דהא כ' בתשו' חת"ס ז"ל או"ח סי' קכ"ז דר"א מתלמידי ב"ש דחמץ בככותבת ולפי"ז ליכא בהחלה שיעור ככותבת יעו"ש, ועכ"ח דס"ל לר"א דעוברין בב"י גם בחצי שיעור, וקשה הא בב"י ל"כ חזי לאצטרופי כמ"ש השג"א סס"י פ"א, וצ"ל דב"י הוא משום דילמא אתי למיכל מיני' וכיון שבאכילה

שייך חזי לאצטרופי ע"כ ח"ש אסור בב"י אף דל"ה בי' חזי לאצטרופי (וכמ"ש האשל אברהם מהגאון רא"ד זצ"ל מבוטשאטש סס"י תס"ז לדעת הפר"ח ע"ש) וכיון דב"י הוא משום דילמא אתי למיכל מיני' א"כ גם משהה חמץ ע"מ לבערו עובר עליו, והארכתי עוד בזה בכמה דרכים שונים, ולע"ע די בזה:

ד במחבר ס"ד מצא פת בפסח בביתו ואינו יודע אם הוא חמץ או מצה מותר אפי' באכילה דאזלינן בתר בתראה בפירוש רבינו חננאל הנדפס על גליון הש"ס ווילנא פסחים דף ז' ע"א איתא אם רבו ימי מצה מותרת היא פי' אחר הפסח, ומדברי המחבר ושאר פוסקים משמע דבכה"ג מותר אפי' תוך הפסח וצ"א לדינא:

ה בהגהות חכמת שלמה כאן כ' דבחיבורו עה"ת פ' תצא הביא ראי' דלא כהרי"ף ורש"י שהביא המג"א אלא לדחות נמי מצרפינן לל"ת [ומצאתי שהוא נדפס בספרו אמרי שפר עה"ת פ' הנ"ל בפסוק וכי יהי' באיש חטא משפע מות והומת עיי"ש פי' הפסיקתא המובא בילקוט ראובני והומת ולא בשבתות וימים טובים] ולפענ"ד צ"ע דהא עדיין קשה מה"ת הוי ס"ד דקבורת מת מצוה תדחה שבת הא שבת הוי ל"ת שיש בו כרת ועוד קשה דאי עשה ול"ת דוחין עשה ול"ת איך הוכיח ר"ע תשביתו מעיו"ט דלמא לעולם ביו"ט ועשה דתשביתו ול"ת דב"י דוחין עשה ול"ת דיו"ט וצ"ע:

סימן תמז

א במחבר ס"א חמץ בפסח כו' במשהו --- זה שנים רבות ראיתי בשו"ת איגרא רמה מהגאון ר' משולם מטיסווניץ זצ"ל שהביא הוראה בשם הגאון רבינו יהונתן ז"ל בעל הכו"פ דאם נתערב חמץ ביום א' של פסח ויש ס' כנגדו מותר לאוכלו באחרון של פסח ממ"נ דאם יום א' הוא יו"ט א"כ יום ח' אינו יו"ט ואחר הפסח מותר לאכלו כדלקמן סעיף י"א, ואם יום ח' הוא יו"ט א"כ יום א' אינו יו"ט וחמץ שנתערב קודם הפסח בטיל בס' ודפח"ח, וזוכר אני שהגאון ר' משולם ז"ל פקפק בהוראה זו מטעמו נשכח ממני כעת: (ב) רשמתי מכבר בגליון שו"ע שלי בזה"ל, בתשו' השיב משה, שאלה י"ז נסתפק בחמץ שנתערב בו משהו תוך הפסח שדינו מבואר שאסור ושהה לאחה"פ ומותר, אם מותר אותו תערובות לפסח הבא מי נימא כיון דכבר נתבטל אחה"פ הראשון ה"ז דומה לחמץ שנתערב בו משהו קודם הפסח שמותר בפסח משום שכבר נתבטל, או דילמא י"ל כיון דבעת נפילתו לא נתבטל רק לאחר הפסח מותר מטעם דבתערובת לא קניס ר"ש א"כ הוי כשאר חמץ שלא עבר עליו הפסח דהוא היתר גמור לאחה"פ אבל בפסח קודם שמגיע זמן איסור חמץ גם זה אסור כיון דלא נתבטל בשעת נפילה יעו"ש שהאריך,

ועיי"ש בהערות נכד המחבר ה"ה הגאון מה"ו ייט"ב זצ"ל אבדק"ק סיגעט יע"א, ועיין בשו"ת שירי טהרה מהגאון מו"ה שלמה קלוגר זצ"ל ח"ב על הש"ס תשובה ע"ד אות א' עכ"ל- וכעת ראיתי בהגהות מנחת פתים שהביא דברי השיב משה הנ"ל וכ' דאם נימא דאסור לשנה הבאה יש ליישב קושי' המקו"ח כאן סק"ה על שיטת המרדכי שביו"ד סי' ק"ב אבל בר"ן פ' כ"ש לא משמע כדברי ההשיב משה הנ"ל ושו"ר בשו"ת בית שלמה חאו"ח סי' צ"ג שחולק על ההשיב משה ומתיר יעו"ש עכ"ל:

ג כתב בהגהות הרש"ש במגילה ב' ע"ב נ"ל דין חדש אי לאו דמסתפינא מרבותי והוא דאם כפל איסור בקדירה בפסח ונתבטל בס' ואח"כ נפל לתוכה חמץ ויש ס' כנגדו בטל ג"כ מטעם הואיל ואישתרי אישתרי והוא דנודע נפילת האיסור טרם שנפל החמץ דכבר הותר עיי"ש:

ד במג"א סק"ד ובזה נדחה ראיית מהרי"ל בתשו' ע"ש עיין במחצה"ש ביאור דברי המג"א באריכות וע' בהגהות הגאון מהרב"פ זל"ל שפי' בקיצור, [ועיין בשבילי דוד שכ' נלע"ד פשוט להריח בפת חם דיש בו ריח כדאי' לעיל סי' רט"ז אסור וכו' וכבר כתב כן בס' באר היטב סוף סק"ז בשם או"ה, אסור להריח לחם חם בפסח אף של עכו"ם ע"ש]:

ה במג"א סק"ה פסק דחמץ נוקשה אפי' בפסח בטיל בס' וכתב דמהרא"י ס"ל דנוקשה אסור מדאוריי' לכן צידד להחמיר אבל לפי מה דקיי"ל דנוקשה דרבנן בטל בס' ולפענ"ד יש להעיר בזה דאדרבה לפי שהוא דרבנן יש מקום לומר דלא בטיל דהא הרמב"ם ס"ל דחמץ לא בטיל משום דהוא דשיל"מ והחולקים עליו ס"ל דל"ה דשיל"מ לפי שחוזר ונאסר לשנה הבאה וכבר הקשו המפורשים דכיון שנתבטל פעם א' איך חוזר ונאסר וצ"ל דכשיבוא הפסח יהי' חוזר וניעור (וכ"כ בס' ישועות יעקב כאן סק"ט עיי"ש) א"כ הרי כתב המקו"ח סק"ח דהא דחוזר וניעור תליא בפלוגתא המבואר ביו"ד סי' צ"ט אי אמרינן חתר וניעור באיסור שנפל להיתר ונתבטל ואח"כ ניתוסף עליו איסור וא"כ הרי מבואר שם בפרי חדש דבאיסור דרבנן לא אמרינן חוזר וניעור ע"ש. וא"כ ה"כ בחמץ נוקשה דהוא דרבנן ל"א חוזר וניעור, ולא שייך חוזר ונאסר לשנה הבאה, א"כ כ"ע מודים להרמב"ם דלא בטיל מצד דהוי דשיל"מ וצ"ע ודו"ק:

ו במחבר ס"ד אם נתערב החמץ קודם הפסח ונתבטל בס' אינו חתר וניעור בפסח לאסור במשהו ויש חולקים. וכתב המג"א סק"י ויש חולקים ולפי"ז מ"ש בסעיף ב' דבטל בס' צריך לאוכלו קודם הפסח והגאונים בעל חת"ס ז"ל בתשו' לאו"ח סי' ק"ז ובעל ברוך טעם ז"ל בהגהותיו לכאן כיוונו לדבר אחד דלק"מ מסעיף ב' כי מתשו' מהרי"ל סי' רי"ד מבואר דקיל יותר בנתערב בע"פ אחר ו' שעות דכיון שהתערובת נעשה בזמן איסור

ונתבטל בס' שוב אינו חוזר וניעור משא"כ בנתערב קודם שש דאז לא הי' חל שם ביטול כיון שהי' היתר בהיתר אמרינן שחוזר וניעור בפסח ולעיל בסעיף ב' הדין בנתערב מו' שעות ולמעלה א"כ ל"ש חתר וניעור וא"ש:

ז במג"א ס"ק י"א ונ"ל אע"ג דלח בלח מותר לקיימו לכ"ע יבש ביבש אסור דעכ"פ החמץ בביתו וכמ"ש רס"י תמ"ב (עיי' במקו"ח והשואל ומשיב רביעאי ח"ב סי' קצ"ה לא ראה שם) מיהו לדעת הרא"ש שכ' בי"ד סי' ק"ט דיבש ביבש שנתערב נעשה היתר גמור ומותר אח"כ לבשלן ביחד א"כ ה"נ מותר לקיימו דנעשה היתר גמור וכו'. ובתל תלפיות מחברת ז' אות כ"ח הביא הערה נכונה בשם ידידי הרה"ג המפורסם מו"ה אברהם ליב טרוטצער נ"י אבדק"ק שאאקסעליצע יע"א. כי י"ל דאף הרא"ש מודה דאסור לקיימו דהרא"ש בפנ"ה סי' ל"ז הקשה על עצמו דאיך אפשר לומר דיבש ביבש נעשה היתר גמור הא אמרי' בבכורות כ"ב דטומאת משא לא בטיל אלמא טומאה כמאן דאיתא דמי' ולא בטל לגמרי, וא"כ גבי איסור נמי נימא הכי. ותי' דאיסור לא דמי לטומאה דבטומאה יש ב' מינים טומאת מגע ומשא ולאותו טומאה שראוי שיטמא כגון משא שהרי הוא נושא את כולו לענין זה לא נתבטל אע"פ שלענין טומאת מגע נתבטל אבל לענין איסור אם נשאר בו שום צד איסור לא הי' מותר באכילה עכ"ל. וא"כ לפי"ז י"ל ה"נ אף דלענין אכילה נתבטל, לענין להשהותו לא נתבטל, כיון דיש כאן ב' איסורין אכילה ושהי'ה הוא דומה לטומאה דאף דלענין אכילה נתבטל לענין שהייה שהרי שוהה את כולו לא נתבטל וא"כ גם לדעת הרא"ש י"ל דאסור להשהות יבש ביבש וכו' עיי"ש. וכבר קדמו בזה בס' חמד משה כאן ס"ק י"ז עיי"ש: (ח) בטו"ז סק"ה חמץ קודם הפסח עדיין היתר הוא ול"ש בזה אין מבטלין איסור לכתחלה, ועיין אריכות בזה בס' שדי חמד חלק הכללים מערכת האלף אות א' ב' וכבר הלכו בו נימושות ולכן לא רציתי להאריך בזה (וע"ע בשדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' ג' אריכות בדין חוזר וניעור ולא נפניתי כעת לעיין בדב"ק ורשמתי לזכרון):

ט במג"א ס"ק מ"ד השיג על הטור דהא משמע להדי' בגמ' דמותר כשנתערב אחה"פ ובטל ברוב וא"צ ס'. ובתשו' שערי צדק חא"ח סי' מ"ג מיישב בפשיטות דיש חילוק בין אי' אכילה לאיסור הנאה והטור מיירי לענין אכילה אסור עד שנתבטל בששים דלא יטעום טעמא דאיסור ובגמ' דפריך על רבא משום דמשמע דמיירי לענין הנאה ומותר אפי' בנ"ט דבטל ברוב. וכבר קדמו בזה בס' אמרי בינה להגאון מו"ה מאיר א"ש זצ"ל בחידושי פסחים (דף י"ח בדפי הספר) ד"ה והנה ע"ש:

יו"ד בישועות יעקב ס"ק י"ד הקשה על הרשב"א שכ' הטעם דאמרי' סתם כלים אינן ב"י משום דאיכא ס"ס ס' לא נשתמשו ואת"ל נשתמשו בו שמא הי' בדבר המותר (ומובא כאן במג"א ס"ק כ"ג) הא הוי שם אונס חד הוא דאין ספק א' מתיר יותר מחבירו ובילקוט הגרשוני ח"ב קונטרס אחרון אות ספק ספיקא יישבתי קושי' זו בטוב טעם ודעת ב"ה עיי"ש וינעם לך:

י"א בפנקסי הישן מצאתי תשובה שהשבתי להרב הגדול מו"ה דוד צבי ביימעל ז"ל רב בק"ק מעדיאש יע"א וז"ל, מה שאמר לי מעכת"ה דלדעתו חמץ נוקשה הוא בלאו הבא מכלל עשה, מצות תאכלו ולא מה שאינו מצה (דומי' דדרשת חז"ל בפ' שמיני אותה תאכלו ולא בהמה טמאה והובא בפרש"י שם) חפשתי בספרים אם אמצא לו חבר, ויגעתי ומצאתי ב"ה בס' פתחי תשובה על או"ח מהרה"ג מו"ה ישראל איסר מו"צ בווילנא ח"ל הרב הנ"ל בסי' תמ"ז סעיף י"ב חמץ נוקשה אפי' בעיני' וכו' ובתשו' משכנות יעקב סי' קמ"ג הניח דין זה שהקילו כמה קולות בחמץ נוקשה לפי שאינו מה"ת בצ"ע דהא בפ"ק דחולין הוא בעי' בגמרא בשיאור אי ספיקא הוי או בריה הוי ולא אפשיט וא"כ אי נימא ספק הוא אם חמץ גמור הוא או מצה א"כ הוי ספיקא דאורייתא נהי דפטור מספק אבל לדינא יש להחמיר ככל דין חמץ גמור, וגם אי נימא דבריה הוי ולא הוי לא חמץ ולא מצה אפ"ה יש מקום לומר דאסור מה"ת בלאו הבא מכלל עשה מצות תאכלו ולא דבר שאינו מצה ממין דגן, ומהראוי להחמיר בעניני נוקשה בכל פרטיו ע"ש, עכ"ל הס' הנ"ל אמנם לענ"ד שתי תשובות בדבר חדא דאין כח בידינו לחדש דרשות מעצמינו מה שלא נזכר בגמ' ובפוסקים. ועוד דא"כ קשה אמאי לא פשיט הש"ס חולין דשיאור עכ"ח ספיקא הוי, דאלת"ה אלא דבריה הוי וא"כ אסור בלאו הבא מכלל עשה, א"כ אמאי אמר ר"י האוכלו פטור והלא בש"ס פסחים דף מ"א מוקי לברייתא דאכל כזית צלי מבעוד יום חייב כר' יהודה דאמר כל היכא דכתיב בתחלת הפרשה לאמר לאו אמור (ועיי' בתוס' שם ד"ה לאמר) א"כ ה"כ בלאו הבא מכלל עשה מצות תאכלו דכתיב באותה פרשה גופה ג"כ מוזהר בלאו לר"י ואמאי יהי' האוכלו פטור וצ"ע עכ"ל שם:

סימן תמח

א בדיני מכירת חמץ האריכו כל האחרונים בתשובותיהם ואין זה בחק אנושי לאסוף ולקבץ דבריהם אל מקום אחד, ולא באתי לכתוב כי אם איזה הערות קצרות (א) בתשו' מהר"י אסאד א"ח סי' קכ"ה הביא חקירה על מנהגינו במכירת חמץ לקבל דבר מועט לתחילת פרעון מהנכרי והריטב"א בקידושין כ"ו מסיק שאין המטלטלין נקנין באגב

במכירה אא"כ כשקבל כל הדמים וע"ש מ"ש בזה. (ב) כ' הגאון מו"ה שלום מרדכי הכהן שליט"א אבדק"ק בערזאן יע"א בהסכמתו לס' אור לפארו וז"ל, נשאלתי במה שנהגו אם אין לעכום מעות מלוה לו הישראל המוכר והוא חזור ונותן הכסף לקנות החמץ אי שפיר עבדי, ואמרתי שהוא ש"ס מפורש בע"ז דף ע"א א' אווזיפינהו והדר שקילו מינייהו עכ"ל (ג) עיין בספרי ילקוט הגרשוני ח"ר מערכת האל"ף אות אגב מ"ש בדינים אלו (ד) קצת מערערים על שטר מכירת חמץ הנכתב בלשון עברית מצד דמדינא דמלכותא אין תוקף כלל לשטר כזה אמנם בשדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' ט' אות כ"ה מבואר דמהני שטר כזה עיי"ש (ה) במחצה"ש סק"ד מפקפק על מכירת חמץ שלנו כיון שאין דעתו של עכו"ם לקנות ולא נתקררה דעתו עד שמצא בנמק"י אמתני' דראה את המציאה וכו' משמע דהיכי דאיכא קנין מה"ת קונה אע"ג דלא ניחא לי לקנות (ולפי"ז קנין דרבנן ודאי לא מהני לגבי חמץ וע' במקו"ח שחקר בזה) ובתשו' חת"ס חיו"ד סי' ש"י משיג עליו וכ' דהקושי' מעיקרא ליתא דאנן לא בעינן להקנות לגוי אלא להוציא מרשותו של ישראל וכו' והרי הישראל גמר ממכרו והוציאו מרשותו באמת וכו' עיי"ש אמנם באשל אברהם להגאון מבוטשאטש זצ"ל כ' אודות מכירת חמץ שלנו שאין שום סמיכה על המכירה והעיקר סמיכה על הביטול והמכירה הוא רק תקנה שעל ידיה אין חשש הפסד ע"י הביטול וההפקר ועי"ז הוא מבטל ומפקיר בלב שלם, וגם ע"י המכירה לא נשאר חשש שמא אתי למיכל מיני' דמבדל בדילי מיני' ע"י שהוא בחזקת מכור אבל המכירה אינה חלה כלל לפי שמחשבת הנכרי ניכרת מתוך מעשיו שלא קנה כלל וכו' ע"ש, וכדבריו תופסים הרבה אחרונים וכתבו שמטעם זה אפי' כשמוכרים גם הכלים אין צריכים טבילה כשחוזר וקונה מהנכרי לאחה"פ לפי שבאמת ל"ה מכירה ול"מ רק לגבי חמץ וכ"כ שם באשל אברהם ע"ש:

ב שטרי מכירות שמוציאים המדפיסים לאור נכון שיהיו נדפסים בהסכמת איזה גדול הדור כי לאו כ"ע דינא גמירי וטוב להדפיס על השטר מכירה קודם תיבות שטר מכירת חמץ נדפס בהסכמת הרב וכו' ועיין בס' קיצור שו"ע שם נדפס נוסח שטר מכירה ועיין בליקוטי חבר בן חיים ריש חלק ד' מביא נוסח של הגאון ר' נתן אדלער זצ"ד (רבי' דמרן חת"ס זצ"ל) ועיין בשדי חמד מערכת תומ"צ סי' ט' אות כ"ה שנכון להחמיר לכתוב על השטר מכירה השעה שנכתב ונמסר לנכרי י"ד ניסן 10 אוהר קודם חצות עיי"ש מי ששכח לחתום שמו על השטר מכירה האריכו בזה בתשו' האחרונים ועיין בתשו' מהרי"א הלוי ז"ל ח"ב סי' כ"ה דמתיר החמץ לאחה"פ וסיים מ"מ טוב הדבר לבטל החמץ ברוב ומותר באכילה עיי"ש (וע"ע בשואל ומשיב תניינא ח"ב סי' ע"ז ועוד שם לענין מה

שמוכרין חמץ ביותר משויו הון רב והנכרי נותן אדרויף (אנגאבע) שבס' שיעורי ת"ה פקפק בזה והוא כ' כיון שהמנהג שקונין בזה קני מצד קנין איסטימתא עיי"ש בסי' ס"ג):
(ג) בס' פתחי תשובה מביא כי בנשמת אדם מתיר החלב מבהמות עכו"ם שאוכלין חמץ בפסח -- והנה בס' קיצור שו"ע כלל קי"ז דחה דברי הנשמת אדם ומסיק להחמיר ובגליון שו"ע שלי רשמתי מכבר בזה"ל:
אם מותר לשתות החלב מבהמות עכו"ם שאוכלות חמב"פ רבו הדיעות וראיתי בתשו' חסד לאברהם מהד"ת או"ח סי' מ"ת שיצא לחדש היתר מטעם שנשתנה החמץ לדבר המותר דחלב רחמנא שרי' וכמ"ש רבינו יונה בהיתר המוס"ק ע"ש, ולענ"ד צ"ע דהרי כ' רש"י בע"ז דף מ"ו ע"ב ד"ה או אין שינוי וכו' דבאיסורי הנאה לא מהני שינוי, א"כ חמץ שאסור בהנאה לא מועיל מה שנשתנה ושו"מ ב"ה בס' אתוון דאורייתא דף י"ד שהשיג מה"ט על החק יעקב סי' תס"ז וכתב דבחמץ שנתהפך תוך הפסח לדבש אין להתיר מטעם שינוי ואין שייכות לזה דברי הרבינו יונה ז"ל ע"ש, וע"ע בתשו' אבני צדק להגאון מסיגעט זצ"ל חיו"ד סי' כ"ז שהביא בשם שיורי כנסת הגדולה או"ח סי' תס"ז דמבואר מדבריו דלהר"י דוקא בנשתנה קודם הפסח שרי אבל בנתערב סולת בפסח בדבש אסור אף שנשתנה והוא ז"ל כתב הטעם יען דחמץ תמור יותר דאפי' במשהו אסור ע"כ אסור אף בנשתנה ע"ש. ולהנ"ל הטעם פשוט מאוד דבאיסוה"נ לא מהני שינוי וז"ב וע"ע בדברי הגאון המסדר פרשת מרדכי או"ח סי' כ"ב, עכ"ל על הגליון וכעת ראיתי שכבר קדמני בזה הגאון השואל תשו' מהר"י אסאד א"ח סי' קכ"ז והוא ז"ל כ' דל"א רש"י לאסור שינוי באיה"נ אלא בשינוי הבא ע"י מעשה ידי אדם אבל בשינוי דממילא בטבע בידי שמים גם רש"י מודה דמהני אף באיה"נ ע"ש. (ומ"ש בסוף התשו' שם בשם תשו' שנות חיים דמותר משום זוז"ג ואף דהוי במשהו ובזה ל"מ זוז"ג מ"מ בנעשה החלב ביד עכו"ם דאז בטיל בסמ"ך וכו' ע"ש ד"ז צע"ג דנודע דאנן קיי"ל דחמץ במשהו אפי' בשל עכו"ם וכמ"ש הפמ"ג כאן באשל סק"א וכן הסכימו רוב האחרונים כמ"ש בשדי חמד מערכת חומ"צ סי' ב' אות ט"ז) וע' בתשו' אדמ"ו זצ"ל במהר"ם שוק או"ח סי' רי"ב וסס"י רכ"ב ומסקנתו דבפרה של עכו"ם שאוכלת חמץ יש להתיר החלב לשתותה בפסח משום דהגוי אין עושה בזה שום איסור אבל ישראל חשוד שמאכיל לבהמתו חמץ בפסח בודאי אסור ע"ש ושוב מצאתי אריכות בזה בשדי חמד מערכת חומ"ל סי' ב' אות ד' עיי"ש שהביא דיעות שונות בזה ובאשל אברהם להגאון מבוטשאטש ז"ל סיים בזה ומ"מ אני מזהיר למנוע לכתחלה מהחלב עכ"ל ויותר אין להאריך כעת:

ד במחבר ס"ג אבל מתנה ע"מ להחזיר לא מהני. עיין בזה במג"א סק"ה. ובתשו' מהר"ם שיק א"ח סי' רכ"ב ובשדי חמד מערכת חומ"צ סי' ט' אות ט"ז:

סימן תמט

א עיין באה"ט שמביא מחלוקת הפוסקים בדין ספק חמץ שעבר עליו הפסח דלהב"ח ומג"א אסור באכילה ולהחק יעקב מותר אף באכילה ובס' חמד משה סק"ב כתב שדין זה תלוי בפלוגתא שבין רש"י לתוס' בפסחים דף י' ע"ב דאמרי' התם במשנה וחכ"א לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד ופרש"י היינו מתחלת שיש עד הלילה, וכ' תוס' דלשיטתו אזיל דכ' ר"פ דהבדיקה הוא משום ב"י וב"י, וכוונתם לפ"ז אחה"פ למה יבדוק כיון שאין כאן ב"י והולכין בספקו לקולא וא"צ לבדוק אחר ספק חמץ, אבל התוס' כ' יבדוק לאחר המועד היינו לאחר פסח כדי שלא יתערב לו חמץ של איסור בשל היתר ויאכלנו עכ"ל. נמצא דהצריכו בדיקה משום ספק אכילת חמץ שע"ע הפסח ולפ"ז לרש"י ה"ה בכל ספק חמץ שע"ע הפסח הולכין להקל, ולהתוס' החמירו בי' רבנן כשל תורה והולכין בכל ספיקו לחומרא, נמצא לפי"מ דהסכימו רוב הפוסקים כתוס' להצריך בדיקה אחה"פ ה"ה הרמב"ם והרא"ש והטור והמחבר א"כ אף בנ"ד יש לילך בספק חמץ שנמצא אחר פסח לחומרא עיי"ש:

סימן תנ

א במג"א סק"ט וא"כ מי שיש לו תינוק וצריך לשתות חמץ מותר לומר לעכו"ם תן לו לשתות חמץ ואני פורע ואין זה הנאה במה שבנו שותה חמץ כמ"ש בי"ד סי' רכ"א ס"ד ע"ש כ' בס' עורה שחר מערכת ה' סימן כ"ז צ"ע דבי"ד מיירי בזן את בניו שלא מדעת אב אבל אם האב צוה לזון את בניו ודאי הוי הנאה עכ"ל:

סימן תנא

א במחבר ס"א ומיהו אם החזירן לכבשן כו' כיון שמכניסן להיסק גדול כזה ודאי לא חיים עלייהו דילמא פקעי אבל לתנורים שלנו לא -- בביאור הגר"א ז"ל כתב המקור לדין זה בזבחים צ"ו א' דפריך אלא קדירות של מקדש אמאי ישברו להדרינהו לכבשונות א"ר זידא לפי שאין עושין כבשונות בירושלים ע"ש. ואם איתא יחזיר לתנורים שזה אפשר אף בירושלים עכ"ל -- והנה הטעם דלתנורין שלנו לא, כתב הרא"ש פרק כ"ש סי' ז' משום דאיכא דמיחש דחיים עלייהו ויוציאן מן התנור קודם שיתלבנו היטב, ועיי בטו"ז

סק"ב --- ובזה נלע"ד דמיושב היטב קושי' התפארת שמואל על הרא"ש שם דמביא ראי' דבהחזרת כבשונות לא חיישי' דילמא חיים מדפריך ולהרינהו לכבשונות ומשני אין עושי' כבשונות בירושלים ומשמע הא אם עושין כבשונות בירושלים שרי עכ"ל, והקשה התפארת שמואל איך מביא ראי' דשרי אפי' מדרבנן ולא גזרינן דלמא חייס:
דלמא הא דשרי גבי חטאת אם היו כבשונות מפני שאין שבות במקדש והניח בצ"ע (ועיי' באלי' רבה ריש הל' פסח שנדחק בזה) ולפי"ז א"ש דהא אין לומר דבמקדש ה"ט דשרי מפני שאין שבות במקדש, א"כ הדק"ל אמאי ישברו יחזירן לתנורים שזה אפשר אף בירושלים א"וו דבתנורים חיישינן דחיים עלייהו ורק בכבשונות מותר משום דבזה ל"ש כלל החשש דלמא חייס דכיון שמכניסן להיסק גדול כזה ודאי לא חייס עלייהו וכמ"ש הרא"ש שם וזה פשוט מאוד --- ודרך אגב אעורר על מ"ש שם הקרבן נתנאל על הרא"ש שכ' והא דאמר רב קדירות בפסח ישברו ולא אמר תקנת ליבון בכבשן משום דאי מלבן להו ה"ל פנים חדשות באו לכאן והראשון הוי כמו שבור עכ"ל -- והקשה הקשה הק"נ א"כ מאי פריך אלא קדירות של מקדש אמאי אמר רחמנא ישברו נהדרינהו לכבשונות ומאי פריך חזרת כבשונות הוי כמו שבור והניח בצ"ע, ובמחכ"ת שכח לפי שעה מ"ש התוס' שם דלא גרסינן אמאי אמר רחמנא ישברו, משום דאין הקושי' על הקרא אלא ה"ג אמאי ישברו עיי"ש, וקושי' הגמ' אמאי היו שוברין אותם בפועל (וכדתני שמעי' בקלנבו שברי כ"ח נבלעין במקומן ע"ש) הא אית להו תקנתא ע"י חזרת כבשונות וא"ש -- ולכאורה ק' לי מכאן על שיטת המרדכי המובא ביו"ד סי' צ"ח ס"ה דבכלי חרס דאי אפשר להפריד האיסור ממנו ע"י הגעלה אמרי' הכלי נעשה נבילה משא"כ בשאר כלים ולפ"ז ק' הא מ"מ אפשר להפריד האיסור ממנו ע"י ליבון בכבשן וי"ל ודו"ק:

ב במה שנוהגין ללבן הרמהין ע"י גחלים כ' המחצה"ש סק"ה דאף אם הוא של מתכת לבו נוקפו כיון דדרכן לעשותן מדבר דק מה שקורין בלע"ך וע"י הגחלים מתקלקל הרבה אולי גם בזה י"ל דלמא חייס ע"ש ולענ"ד אפשר דבבלע"ך שפיר דמי לסמוך על שיטת הרמ"ה (בתמים דעים) דמתיר אם אומר שאין חס אף דבכ"ח לא קיי"ל כן, עיי' פמ"ג במש"ז סוף הסי' ד"ה כלי חרס:

ג במחבר ס"ה צריך להכשירן בכלי ראשון כו' בס' פ"ת מייתי בשם הקובץ על הרמב"ם פ"ה דלא יפה עושים במה שמניחין קדירה אצל האש ומרתיחין אותה ומגעילין בתוכה זה לא מהני אלא בסכינין ודומיהן אבל דברים שנשתמש בכ"ר לא מהני הגעלה כזה וצריך שיהא בדוד שהאש עובר תחתיו ע"ש -- ועיי' אריכות גדול בזה בשדי חמד אסיפת דינים מערכת ה"א אות כ"ב: (ד) עוד שם ואם תשמישן בכלי שני הכשרן בכ"ש:

כ' בהגהות מעשה רוקח דזה רק באין רוצה למלאותן בגחלים אבל אם מילאן בגחלים כש"כ דמהני דהוי כמו ליבון, ובכ"ש לא חיישי' דלמא חייס עלי' כיון דלרוב הפוסקים בלא"ה אינו בולע ע"ש:

ה בחק יעקב ס"ק נ"ד הביא בשם תשו' דרכי נועם סי' ה' ספק אם רדו מצות במרדה חמוצה או לאו אין חשש איסור ע"ש והפמ"ג באשל ס"ק ל"ז תמה למה לא הא הוי ספק תורה, ותי' בהגהות מנחת פתים לפי מ"ש בפנים יפות עה"ת (פרשת צו ד"ה כל) דהא דבלוע כחוש יוצא הכלי בלא רוטב הוא רק מדרבנן ולא מה"ת ע"ש א"כ הוי רק ספק דרבנן ושרי גם בלא"ה י"ל דה"ל נ"ט בר נ"ט דהתירא כיון דאפו המצות קודם פסח וע' במהר"ם שיף חולין סוף דף קי"א שכ' לענין מרדה של חמץ אם אפו קודם פסח הוי נ"ט בנ"ט דהתירא ע"ש, מיהו בריטב"א פסחים כ"ט כתב דאף המתירין נ"ט בנ"ט לענין חמץ לא התירו רק טעם שלישי ע"ש עכ"ל:

ו בטו"ז ס"ק כ"ז ומ"ש נוהגים שלא להגעיל כלי שהי' בו יין שרף כמ"ש בלבוש ויראה שאם בישל אותו במים עם אפר או שאר ענינים עד שנסתלק הריח לגמרי אין אח"כ איסור להגעילו - בתשו' שערי צדק להגאון מדעשע זצ"ל או"ח סי' כ"ו כ' וז"ל, ובענין הכשר החביתין שהי' בהם יין שמשימין בתוכו שפיריטוס יפה כתב דעכ"פ אם מגעילין ע"י אפר כמ"ש הטו"ז ואח"כ במים מהני ובאמת לא מקרי דבר חריף רק כשרובא כן כדאיתא ביו"ד סי' צ"ו עכ"ל -- והנה לא גילה דעתו בחביתין שהי' בהם רק שפיריטוס אם מותר ג"כ ע"י מים ואפר כמ"ש הטו"ז, ובאמת שד"ז צ"ע. כי בהגהות רעק"א ז"ל כ' דהטו"ז אזיל לשיטתו בזה דהוא הכריע דבכלים שא"א ללבנם מהני הגעלה לבית שאור וחרוסת אלא דכלי יי"ש חמיר דנרגש הריח מש"ה מהני לבשל תחלה באפר לסלק הריח אבל למה דס"ל להמג"א ס"ק ל"ג ומ"ב דאנן נוהגים לאסור בית שאור בהגעלה לא מהני תקון זה עכ"ל, ועוד מצאתי בתשו' אבני צדק להגאון מו"ה ייטיב זיצל מסיגעט חא"ח סי' ס"ד שכ' ע"ד הטו"ז הנ"ל דהיינו דוקא בכלים אבל בחבית של יי"ש לא מהני אפי' מים ואפר (ודלא כפו"ג) וכמבואר במג"א ס"ק ל"ט בחביתן דידן שהם מכמה חתיכות אין מועיל הגעלה וע' בטו"ז ס"ק כ"ד דנראה ג"כ דבחביות מודה להב"ח ע"ש --- שוב ראיתי בהגהות מנחת פתים שכ' ג"כ דלהמג"א לא מהני תקון דמים ואפר ולא ראה הגהות רעק"א הנ"ל, גם כתב שמצא בשו"ת פנ"י חאו"ח סי' ח' שכ' דאין מועיל הגעלה לכלים שמחזיקים בהם יי"ש דמדמי לתשמישו ע"י האור יעו"ש א"כ אפי' נסתלק הריח אסור וכ"כ בס' מגן האלף וגם בלא"ה בחביתין דידן שהם מכמה חתיכות אין מועיל הגעלה כמ"ש מג"א ס"ק ל"ט עכ"ל. ע"כ להלכה ולמעשה צריך מאוד להתיישב בדבר זה:

ז כתב בתשו' בית יצחק י"ד ח"ר ס"ס מר"ג וז"ל, והנה נשאלתי בערב פסח אודות השינים אשר קובעים אותם בפה אם צריכים בערב פסח קודם חצות להסירם ולהדיחם במים רותחין ולכאורה מ"ש משינים שנולדו להאדם אך י"ל לפימ"ש דבעל חי אינו בולע וכו' ולהלכה נ"ל כיון דאין בולעין ברותחין סגי בהדחת הטה ומ"מ אם אין טורח מרובה ואפשר להסירם יש להסירם ולהדיחם במים רותחין עכ"ל:

ח אודות קדרות ברזל המצופים בקוניא (גלאזר) שהורה הגאון חת"ס זצ"ל שאין מועיל להם הגעלה תלא ליבון קל במילוי גחלים. עיין בס' שדי חמד אסיפת דינים מערכת ה"א אות כ"א באריכות. ועיין בתשו' שערי צדק להגאון מדעעש זצ"ל חא"ח סי' מ"ח שאין להתיר אותם לפסח אפי' ע"י ליבון של מילוי גחלים ע"ש טעמו ונימוקו עמו וכן ראוי להורות: סימן תנ"ב (א) במחבר ס"א יש ליזהר להגעיל קודם שעה חמישית וכו' ובטו"ז סק"א דאז הוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא ידוע קושי' האחרונים דהמחבר סותר א"ע דבסי' תנ"א ס"ד פסק דשפודין ואסכלאות צריכין ליבון ולא סגי להו בהגעלה משום דחמץ דשמו עליו מקרי איסורא בלע ואיך כאן נקיט לי' לנ"ט בנ"ט דהיתרא, והטו"ז בסי' תנ"א סק"ח טרח לתרץ זה ובאמת לא זכיתי להבין איך מתורץ בדבריו קושי' זו [ושו"ר שכבר עמד בזה בהגהות רעק"א ז"ל] ובפר"ח ז"ל הקשה כן גם על הרא"ש והטור ע"ש והניח בקושיא (ובס' ישועות יעקב סי' תנ"א סק"ח הביא קושי' זו וכתב שד"ז יבואר לקמן סי' תנ"ב וכאן לא נמצא דבר מזה) וחפשתי בספרים ומצאתי בס' חמד משה סק"ג שכ' דלק"מ דבשלמא בשפודין ואסכלאות אותו טעם הנשאר בשלימותו הוא ולא נפגם ונקלש כלל, והכי משמע מדברי הרא"ש סוף ע"ז גבי פלוגתת הריב"ם ור"ת בסכינים, ולהכי חל איסורא עליו ואף שהוא משהו, אבל בנ"ט בנ"ט דאיקלשא טעמו כ"כ ואינו בעין כלל רק בדופני הכלי לא חל שוב איסורא עלי' אם הגעילו קודם זמן איסורו ואף דהי' שם חמץ עלי' קודם לכן כבר פקע מיני' ע"י הגעלה בטעם קלוש כי האי והרי הוא כאלו נתבטל ואינו כלל עכ"ל:

סימן תנג

א במחבר ס"א ד שיוצאי' בהם י"ח מצה בחטים ובשעורים ובכוסמין ובשב"ש ובשיפון כ' בס' חמד משה דהמוקדם מהנ"ל מוקדם למצוה, ואדמ"ו הגאון ז"ל במהר"ם שיק לתרי"ג מצות מצוה י' כ' דלהתב"ש אין זה כלל שהרי כ' ביו"ד סי' ו' דכלל זה הוא דוקא היכי שראוי להקדים המאוחר כגון במרור דראוי להקדים המרירא טפי ומדהקדים אינך עכ"ח אית בי' מצוה טפי משא"כ בחמשת המינים יעיי"ש, ושמעתי ממרן הגאון בעל

חת"ס זצ"ל דאפ"ה לא יעשה לכתחילה מקמח שעורים דאיתא בספרים דקמח שעורים קשה לשכחה ובמצות כתיב למען תזכור וגו' עכ"ל - ולפ"ז הי' נ"ל דראוי למנוע עכ"פ לכתחלה מקמח שאכלו ממנו העכברים (עיי' ב"ח וטו"ז) דהא איתא בפ"ג דהוריות האוכל ממה שאכל עכבר משכח תלמודו הרי דגם זה קשה לשכחה כנלע"ד:

ב במחבר ס"ג אם לא ביררו החטים וכו' הג"ה וכן אם לא ביררו ממנו אותו דגן שצמח מיהו צריך לראות שיהי' ששים כנגדו - הפר"ח השיג על הרמ"א בזה כיון שהאיסור ניכר צריך לברור קודם הטחינה משום דלא סמכינן על סברא זו דל"ה מבטל איסור כיון שאין כוונתו לבטלו בכה"ג דאפשר לבודקן ע"ש ובתשו' ברית אברהם או"ח סי' ל"ד דוחה דברי הפר"ח ומסיק דא"צ לבררם אחת אחת ומותר לטוחנן לכתחלה ועיי"ש עוד בס' ל"ה וסי' ל"ו בזה:

ג בדין טחינת חטים לפסח ברחיים קיטוריית (דאמפפ מיהלע) אי מותר או לאו, עיין אריכות גדול בס' שדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' י' אות ג' שהביא בשם הגאון מו"ה שלמה קלוגר זצ"ל שאסר וכתב כל אוכליו יכרת, ולעומת זה הביא בשם תשו' דברי חיים ועוד שאר ספרים שמתירים, והנה לאחרים א"א לאסור כי בוודאי יכולים לסמוך על דעת רבים המתירים, אבל לעצמו ודאי ראוי להחמיר שלא לטחון אלא ברחיים של מים וכן אני נוהג: (ד) בענין מה שקוצרים חטים למצה שמורה ע"י נכרי וישראל עומד על גבו האריך ג"כ בס' שדי חמד הנ"ל אות כ' ומסיק דשפיר דמי לעשות כן, ומה שחקר שם אם קוצרים ישראל בעצמם אם אין בזה חשש אוונכרי, הנה ראיתי בתשו' שערי צדק או"ח סי' צ"א שתמה על החת"ס ז"ל המעורר בזה הא קיי"ל גזל חטין ועשאן מצה יוצא י"ח מחמת שינוי מעשה ושינוי השם וכמ"ש החק יעקב שם דאי' גזל בלא"ה ליכא דהוי רק חשש ע"ש וא"כ ודאי יוצא י"ח הכא לענין שמורה לקצור בעצמן וז"פ, וא"ל כוונת החת"ס לענין הברכה דכבר הקשו כן בתוס' דב"ק אהא דאוונכרי ותירצו גם שם דהוי רק ספיקא ועכ"פ מוכח מהך דאוונכרי דאין לחוש לזה עכ"ל:

סימן תנד

א בטו"ז סק"ד העלה דיוצא במצא שאולה כיון דלא הדרא בעינא שלכם הוי, והביאו הח"י ובאה"ט ובמח"כ נעלם מהם שכבר כ' כן הריטב"א בסוכה ל"ה ע"א ד"ה אלא מצה שכ' בזה"ל, ולא משכחת לה נמי במצה שאולה דשאולה כה"ג במידי דלא הדר בעינא הלואה היא וממונו של לוה גמור הוא ולכם קרינא בי' עכ"ל -- ועיי' במקו"ח שהקשה על הרא"ש דהא מצה גזולה ג"כ הוי לכם דכיון דלעסי' קני' בשינוי מעשה, וגם ממנו נעלם

הריטב"א הנ"ל שכ' שם דבאמת לגמ' דידן לא משכחת לה מצה גזולה דמדלעסי' קני' ותו ליכא בשעת הנאת גרונו ומעיו דעביד מצוה לא משום לכם ולא משום מצהב"ע, ודלא כמקו"ח שכ' דפסול עכ"פ משום מצהב"ע ע"ש, והנה בס' ברוך טעם בדין ע' דוחה ל"ת כ' דאינו נקרא שינוי רק בנשתנה שמו מחמת השינוי (ע' בש"ך חו"מ סי' ש"ס סק"ד) א"כ כאן דמעיקרא לחם והשתא לחם פשיטא דלא קני בלעיסה וכ"כ בס' עדות ביוסף להגאון מהרי"ש נ"ז זצ"ל מלבוב, אמנם בס' שבילי דוד כ' כיון דהמאכל נפסד בלעיסה מיקרי שינוי שם קצת וכמו כלי שנשבר מעיקרא כלי והשתא שבר כלי ה"כ מעיקרא לחם והשתא מאכל מקולקל ע"ש, וע"כ ליישב דברי השו"ע דכאן מוכרחים אנו לומר כדעת השיטה מקובצת לכתובות דף ל"א (המובא בעדות ביוסף הנ"ל) שהאריך להוכיח מרש"י דע"י לעיסה ל"ש קנין דיהי' מקרי שלו דלא מצינו קנין שיהי' קונה בפיו ע"ש באורך שדייק כן מרש"י, ולפ"ז משכחת לה שפיר להאי דינא דאין יוצאין במצה גזולה, ויותר אין להאריך:

סימן תנה

א במחבר ס"ד מים שלא לנו שנתבטלו חד בתרי במים שלנו לשין בהם- כ' בס' עדות ביוסף הנ"ל די"ל חד בתרי דוקא כי זה לאו מאחרי רבים להטות נפיק רק שע"י תערובת נעשים צוננין א"כ י"ל דדוקא חד בתרי בעינן ע"ש, וכבר קדמוהו בזה הא"ר ופמ"ג ומחצה"ש ז"ל ע"ש, אמנם בביאור הגר"א ז"ל כתב וז"ל ולאו דוקא בתרי אלא ברוב כמ"ש בסמ"ג והג"מ והטעם כיון דרובו צונן מתקרר וכמ"ש תוס' בשבת מ"ב ע"א ד"ה נותן אלא נראה כמו שאומר ר"ת וכו' עיי"ש ובס' שדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' י"ב אות ו' הביא חקירה בשם ס' חמדת משה סי' י"ב אם מותר להוסיף בכל פעם מים שלא לנו לבטלן מי אמרינן כל פעם ופעם שניתוסף מים שלא לנו חוזר וניעור חימום המים ואסור או דילמא אמרינן קמא קמא דמטי נעשו צוננים עיי"ש שסיים דלדינא אין להורות להקל לכתחלה בזה:

ב כ' בליקוטי חבר בן חיים ריש חלק ד' מכת"י הגאון בעל חת"ס ז"ל זמן שאיבת המים למצות אם אפשר לכוין ולראות הרגע מתי נעלמת החמה מעינינו אח"כ יו"ד מינוטען וישאוב, ואי לא, יחשוב משיעור צאת הכוכבים הנהוג באותו זמן כ"ה מינוטען למפרע וישאוב עד צאת הכוכבים עכ"ל:

סימן תנו

א במחבר ס"א אין לשין לפסח עיסה גדולה משיעור חלה שהיא מ"ג ביצים וחומש ביצה וכו', במחצה"ש סק"ב כ' שהוא שיער והוא כמעט שבע זיידליך קטנים מאהדיש הישנים, הגאון בעל חת"ס ז"ל מובא בליקוטי חבר הנ"ל, והוסיף עוד כי משקל הקמח הוא נ"ד למטה ושליש ממשקל עסטרייך עייש. [וע' בס' תורה תמימה עה"ת פ' שלח מ"ש בשם פחד יצחק ערך חלה ואי"ה זכור אזכרנו עוד במק"א]:

ב במחבר ס"ב אם לש יותר משיעור זה מותר בדיעבד והמג"א סק"ו כ' דיש להחמיר דראיית הרא"ש מלחם הפנים שהי' ב' עשרונים אינה ראיי' דאם אמרו בזריזים וכו' --- ובס' עדות ביוסף כתב דיש ראי' גם מלחמי תודה כמ"ש הפר"ח וכן בביאור הגר"א ז"ל עיי"ש, ושם כ"ש מ"ש המג"א דלחמי תודה עשה כל יחיד לעצמו או למכור כמבואר במשנה פסחים ל"ה ע"א עשאן לעצמו כו' עשאן למכור בשוק כו' ועיין בנדה ו' ע"ב ששפחת רבן גמליאל עשתה לחמי תודה ואפ"ה מותר ודו"ק:

ג בא"ר סק"ג כ' בשם המט"מ שצריך לומר לשם מצת מצוה הן בעשיות המצות של מצוה הן בשאיבת המים הן במדידת הקמח הן בנותן מים לתוך הקמח עכ"ל, וכתב הפרמ"ג א"כ אין ראוי להניח קטן לשאוב מים ולמדוד קמח וליתן מים לקמח כ"א ע"י גדולים ועתוס' חולין י"ב ב' ד"ה ותיבעי לר' ועיין סי' ת"ס עכ"ל, וצריך להזהיר הגדולים על הקטנים:

סימן תנז

א במחבר ס"א שיתן כל המצות בסל והסל מצרפם לחלה בהסכמה לס' אור לפארו העיר הגאון מהר"ש מרדכי הכהן נ"י אבדק"ק בערזאן מדברי הר"מ ור"ש ורע"ב פ"א דחלה דסופגנין היינו רקיקין א"כ אין המצות חייבין בחלה כלל וכעין זה העיר בס' גן המלך סי' ס"ד אמאי לא יהיו להמצות דין פת הבא בכיסנין כפי המבואר באו"ח סי' קס"ח דרקיקין דקין שכוססין אותן הוי פת הבאה בכיסנין ותי' דכיון דעושין אותן לשם לחם בפסח הוי פת גמור וי"ל דמה"ט גם לענין חלה הוי כן וע"ש שהעלה דמה"ט אם מטגנין המצה בשמן וכדומה שוב יש לה דין פת הבאה בכיסנין מטעם הנ"ל כיון דאינה כעין שמקיימים מצות מצה, ובזה י"ל הפקפוק של המג"א שם ס"ק כ"ח לענין החרעמזליך עכ"ל:

ב במקו"ח סק"א כ' בשכח להפריש חלה מלחם חמץ בע"פ שחל בשבת יש תקנה לצרפו בסל אחד על המצות וליקח חלה מהמצה ע"ש ובס' יוסף דעת ודברי שאול ליו"ד סי' שכ"ה תמה מאוד דאין לך קפידא גדולה מזו לערב חמץ עם מצה שהעולם מקפידין מאד

ועיין בב"י סי' תמ"ז בשם הכלבו שאם נגע לחם חמץ במצה שאסור משום מראית עין שהעולם מקפידין ע"ז וא"כ עכ"פ הוה קפידא ואין ליקח חלה מזה על זה וע"כ דבריו תמוהים לפענ"ד עכ"ל [שוב ראיתי שכבר כ' כ"ז ביד אפרים לקמן סי' תק"ו עיי"ש]:

ג בחק יעקב סק"י כ' בשכח בע"פ שחל בשבת לשרוף החלה שהפריש קודם שבת מותר להניחה בפסח ולשורפה בחוה"מ דל"ש בזה הואיל וא"ב מיתשל עלה דא"כ אכל טבלים למפרע וכו' ע"ש ובא"ר סק"ה כ' דעובר בב"י להרבה פוסקים דס"ל טובת הנאה ממון, גם בלא"ה השיגו עליו הגאונים בעל בית מאיר ז"ל כאן, ומו"ה מאיר א"ש ז"ל באמרי בינה בחידושיו לפסחים סוגי' דהואיל עיי"ש שדחו דבריו מכל וכל:

סימן תנח

א עיין בשו"ע ס"א. ובס' מעשה רב כתב שהגאון ר"א מווילנא ז"ל הי' אופה המצות שאוכלים בלילה הראשונה עם שאחר מצות ביחד ולא הי' מקפיד לאפותן בע"פ אחר חצות עיי"ש. [אמנם הפמ"ג בסי' תנ"ט כתב ואשרי מי שאופה מצת מצוה ע"פ אחר חצות עיי"ש]:

ב במג"א סק"א ופשוט דכשנאפה קודם פסח נתערב בלישה ומותר אח"כ לבשל המצות בפסח וכו', וע"ז אנו סומכין לאכול קניידליך וכל מיני תבשילין מקמח טחון ממצה אפוי' וכ"כ בס' חמד משה סוס תס"ג וז"ל יש מקומות שנהגו לאסור שלא לעשות איזה תבשילין בקמח טחון ממצה אפוי' ואין מקום לזו החומרא וכו' עיי"ש, ועיין בחק יעקב סי' ת"ס ס"ק ט', אך במחצית השקל כאן כ' דיש להחמיר משום דלפעמים נשאר מעט קמח תוך המצה וכו' עיי"ש, וכבר האריך בשערי תשובה סי' ת"ס סק"ב דאחזוקי איסורא לא וחזקים ואין למנוע מחמת זה משמחת יו"ט עיי"ש, ועיין באשל אברהם להגאון מבוטשאטש זצ"ל בסי' תמ"ז שכ' דטעם החומרא מחשש תערובת קמח סתם (ולא קמח חמץ) תוך המצה מפוררת דזה לא בטיל משום דהוי היתר בהיתר וכו' ע"ש, וגם בזה שייך מ"ש השע"ת דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ומה"ת לחוש שבא לשם קמח ע"כ לפענ"ד אין כאן טעם ברור להחמיר:

סימן תנט

א כ' בהגהות חכמת שלמה סי' ת"ס וז"ל, והנה נשאלתי מהרב מניזניב אם יפה תיקן שלא לאפות מצות בלילה הנה תקנה גדולה תיקן וכן בבואי הנה לק"ק בראד זה כמה שנים היו נזהרין בזה מאוד אך מ"ש כבודו להצריך לכל מצה נר בפ"ע ומדמתו לחמץ זה

אין אומר ואין דברים דמה ענין שמטה אצל הר סיני, אך הטעם והסמך לזה ממ"ש רש"י בנדה דף ס"ז ובתוס' שם ובפוסקים דיש לעשות החפיפה ביום דבלילה מתוך שמהומה לביתה אינה חופפת כראוי כן ה"נ במצה דבלילה כיון דמהומה לביתה אין עושין שמירה כראוי וכו' לכך בודאי אין לאפות מצה בלילה ויפה תיקן כת"ר עכ"ל:

סימן תס

א בטור הביא דעת רב האי גאון דמצה שאפאה עכו"ם בפני ישראל ע"י שימור כתיקונה מותר לישראל לאוכלה (וה"ה לשה עכו"ם כמ"ש הב"ח) וכתב בס' מנחת חינוך מצוה י' בשם ס' נוה שלום לא' מחכמי ספרד טעמו של רב האי גאון משום דלא אמרה תורה דמעשה הלישה או הקצירה או האפייי' יהי' לשמה רק דהשימור צריך לשמה א"כ אפי' לש גוי או חש"ו וישראל עומד ומשמר לשמה סגי בזה, וטעם הפוסקים החולקים עליו כ' המנחת חינוך שהוא עפ"י הגמ' חגיגה דף כ' חזקה אין אדם משמר מה שביד חבירו א"כ ל"מ שימור של אחר אלא מי שעושה המעשה ובידו הוא החיטים או העיסה זה צריך לשמור אבל שמירה של אחר ל"מ דזה הוי חזקה שאינו משמר מה שביד אחר ע"ש באריכות ולפ"ז אינו מספיק לכאורה מ"ש בתשו' חת"ס זצ"ל או"ח סי' קכ"ח ליישב מה שאנו סומכים על קצירת גוים וישראל עע"ג ע"ש וצ"ע קצת -- ודרך אגב הנני מעתיק גם מ"ש שם במנ"ח אודות מ"ש ספר"ח דאין יוצאין י"ח מצה אם אינו משומר משעת קצירה ובס' מקו"ח סי' תנ"ג השיג עליו מירושלמי שהביאו תוס' ר"ה אלא מעתה לא אכלו ישראל מצה כשנכנסו לארץ משום חדש אלא מה שתגרי עכו"ם היו מביאין להם מבואר אף דלא הי' משומר משעת קצירה יוצאין בהם, והמנ"ח דחה זה בטוב טעם דאין ראי' מירושלמי כי הירושלמי ודאי סובר דשימור דלישה הוי שימור כמ"ש תוס' ביצה ג' ד"ה גזירה דמבואר בירושלמי דביו"ט אסורים מה"ת כל מלאכות דקודם לישה שנא' אך אשר יאכל לכל נפש וכו' וסמיך לי' ושמרתם את המצות היינו מלישה ואילך א"כ מבואר להדיא בירושלמי דשימור דלישה הוי שימור אך הרמב"ם ושאר ראשונים דלא ס"ל כן א"כ אין הוכחה מירושלמי והפר"ח דעתו דמגמ' דידן משמע כן וא"ש (ועיין בפר"ח בפנים בסי' תנ"ג) ואעתיק לך בזה מ"ש בס' מקרי דרדקי פרשת בא ח"ל, על קושי' חיד"א על הרי"ף דס"ל דשימור מקצירה גם עיכובא הוא (כפי המבואר בפר"ח הנ"ל) הלא במצות מצה במצרים עדיין לא ידעו בעת הקציר שיצטוו על זה, א"כ מוכח דדי בשימור משעת לישה, וראיתי בבני יששכר דמתרץ במצרים ליכא גשמים ודבר זה אינו נוח לי שהרי טל לא מעצר בשום מקום (ע' סי' רס"ו הטל מחמיץ) וגם במצרים רק

אין יורדים גשמים תדיר אבל סוף סוף יורדים, ולענ"ד אפשר ליישב מאחר ושמרתם את המצות שמשם ילפינן דצריך שימור משעת קצירה כתיב אצל פסוק שבעת יורם תאכל מצות ודבר זה רק נאמר בפסח דורות שהרי במצרים נצטוו רק לאכול מצה ביום הראשון ותו לא, א"כ מאחר דפסח מצרים נשתנה להקל בגוף זמן אכילת מצה דרק יום אחד הוא, מהכ"ת נימא דצריך שימור מקצירה וכו' עכ"ל ודברים אלו אין מובנים במחכ"ת כי רק לענין זמן אכילת חמץ נשתנה פסח מצרים שאין חימוצו נוהג אלא יום אחד, אבל לענין אכילת מצה והשימור מחימוץ המצה של מצוה, פסח מצרים ופסח דורות שוים הם, דבמצרים לא הי' המצוה אלא בלילה הראשונה וכן הוא לדורות ולא אדע שום סברא למה במצרים לא יצטרך שימור ולדורות יצטרך שימור ולקושי' החיד"א ז"ל נלע"ד דאמת ושמרתם את המצות כולל כל שימור שיכולים לעשות הן בשעת קצירה והן בשעת לישה ואפיי' ולהכי כל שלא עשה השימור שהי' יכול לעשות לא יצא י"ח וכמ"ש יד מלאכי סי' שד"מ כל מלתא דא"ר עביד הכי ואיהו לא עביד הכי אלא בענין אחר מהני לאביי ולרבא לא מהני ע"ש והלכה כרבא דל מהני, אמנם התינח אם הי' יכול לשמור גם משעת קצירה אז שפיר לא יצא י"ח משום דלא קיים ושמרתם הכולל כל שימור שיכול לעשות אבל במצרים שלא היו יכולי' לעשות שימור בשעת קצירה באמת יצאו גם בשימור דלישה ואילך שזה היו יכולים לעשות, ובזה נסתלקה ג"כ השבת המקו"ח על הפר"ח ז"ל מהירושלמי דלא אכלו ישראל מצה כשנכנסו לארץ אלא ממה שתגרי עכו"ם מביאים להם, דהתם ג"כ לא היו יכולים לשמור משעת קצירה ובכה"ג שפיר יוצאים, והשתא לא צריכים לומר דהירושלמי פליג אגמ' דידן וס"ל דלא בעי' שימור משעת קצירה די"ל דגם הירושלמי מודה לזה ומה דקאמר ושמרתם את המצות היינו מלישה ואילך היינו משום דאותו פסוק במצרים נאמר ועכ"ח הי' השימור רק מלישה ואילך ושפיר יליף דמלאכות דקודם לישה אסורים ביו"ט מה"ת מדכתיב אך אשר יאכל לכל נפש וסמיך לי' ושמרתם את המצות כנלע"ד ברור ב"ה:

עוד ראיתי במנחת חינוך שם שהעלה דמצה שבישלה דאינו יוצא מתורת לחם רק מ"מ א"י י"ח דגזיה"כ הוא דבעינן טעם מצה ע"כ אם נתערבה חד בתרי במצה כשירה אף דבכה"ג בטל ברוב מ"מ כאן אם אכל מכולם כזית או מא' מהם א"י י"ח נהי דבטל ונהפך מאיסור להיות היתר וכן לענין מצוה כגון בסכך פסול (ע' ריש ה' סוכה) מ"מ כאן ל"ש זה נהי דהוי מצה כשירה מ"מ לית בה טעם מצה ולזה ל"ש ביטול דמ"מ אין לה טעם מצה. ומטעם זה אם נתערב חתיכת חמץ במצה נהי דבטל מתורת חמץ דגזה"כ דהאי' נהפך להיות היתר מ"מ ל"ש לומר דנהפך להיות לו טעם מצה וא"כ איי"ח בלילה הראשונה

דטעם מצה בעינן ודוקא מצה כזו דפסול מחמת שאין לה טעם מצה אבל מצה שפסול מטעם אחר כגון שלא הי' לה שימור לשם מצת מצוה וכדומה ודאי בטל ברוב ויוצאין ידי מצה ופשוט עכ"ל --- ודברים הללו נעלמו מבעל שדי חמד מערכת חומ"צ סי' י"ד אות י"ג ע"ש והנה מ"ש דא"י י"ח בנתערב חתיכת חמץ במצה, כ"כ גם הגאון מהו' ברוך פרענקל ז"ל בהגהותיו לקמן סי' תע"א דלענין קיום מ"ע דאכילת מצה ל"ש ביטול ע"ש וכ"כ עוד בשאר ספרים, ועל כולם הקשיתי במק"א דהוא נגד ירושלמי מפורש בפסחים ר"פ אלו עוברין דפריך שם מה כן קיימין אם בשרובו חמץ חייב כרת אם בשרובו מצה יוצא בהן ידי חובתו בפסח ועיי"ש בפי' קרבן העדה וצע"ג:

ב במחבר ס"ב הרא"ש הי' משתדל במצת מצוה ועומד על עשייתם ומזרז העוסקים ומסייע בהן בעריכתן וכו' --- וכ' במג"א סק"א הרא"ש כו' דאמרי' רפ"ב דקידושין מצוה בו יותר מבשלוחו. ובס' תורה תמימה עה"ת פ' ראה תמה על המג"א שלא הביא טעם שכ' הרא"ש גופי' בפ' כל שעה סי' כ"ו וז"ל, ולשין ואופין בעצמן כההיא דאמרינן מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה עכ"ל, והוא ברייתא בפסחים קט"ז א' לחם עוני מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה אף כאן וכו' וכ"כ בטור כאן שמפני טעם זה הי' הרא"ש משתדל וכו' ומסייע בעריכתן עיי"ש, ויש בזה ג"כ נ"מ לדינא דלטעם המג"א משום דמצוה בו וכו' יכול לשלם לאחד לעשות הכל בשליחותו לדעת הסוברים דבשליח בשכר לא אמרי' מצוה בו יותר מבשלוחו אלא בשליח בחנם (והובא כ"פ בח"ז) אבל לטעם מפני שדרך עני בכך ולרמז לחם עוני צריך לעשות בעצמו דוקא. וצ"ע:

סימן תסא

א במחבר ס"ד יוצא אדם במצה שרוי' וכו'. בתשו' בנין ציון סי' כ"ט כתב מי שמחמת חסרון שינים אינו יכול ללעוס מצה הותר לו לפררם לפירורין דקים ע"י שידוך במדוכה ויוצא בזה י"ח מצה, ותקנה זאת טוב יותר מלשרות אותה במים וכבר קדמו בזה בס' ברכי יוסף כאן וכתב ששמע שכך הי' נוהג גדול הדור מהר"ח אבולעפיא זלה"ה לעת זקנתו עיי"ש:(ב) במחבר ס"ה אם אפו חמץ עם מצה לא נחסרה אא"כ נגעה בחמץ ונוטל ממקום שנגעה כדי נטילת מקום וכו --- ובלבושי שרד תמה ע"ז דהא כ' הש"ך ביו"ד סי' ק"ה ס"ק נ"ז דבאיסור דאורייי אפי' בחמץ דאין בו סרך שמנונית אוסר כולה ורק באיסור דרבנן סגי בכדי נטילה ע"ש ושוב מצא שהקשה כן הפמ"ג ביו"ד סי' הנ"ל בש"ד ס"ק ל"ח וכתב דדוקא במקום הפסד יש להורות כדברי המחבר כאן ע"ש. ואולי י"ל דהא לשיטת הובא ביתה יוסף ס"ס תנ"א אפי' הונח מצה על לחם חמץ אפי' חם בחם לא

אסור דלא בלע מיני' כלל אבל ראוי להחמיר מפני מראית העין ע"ש ועיין בפר"ח כאן דס"ל להכלבו דלחם בלחם דהוי יבש ונגוב לגמרי לפיכך אינו בולע אפי' חם בחם, וא"כ אף דלא קיי"ל כוותי' מ"מ די לאסור בכדי נטילה ולא יותר דלא מסתבר לעשות פלוגתא רחוקה כ"כ דלהכלבו לא בלע כלל ולדידן יהי' אסור כולו כנלע"ד:

ג כתב בהגהות זכרון אברהם סימן זה, שאסור לאפות מצות תוך תנור קטן שקורין בל"א רעהרע עיי"ש:

ד כתב בתשו' מהר"י אסאד או"ח סי' קנ"ז ע"ד המאשי"ן מצות כי רצונך לעשותן מרובעות ולא עגולות כדי שלא ישתייר סביביו כן תעשה ויאשר כוחך כי השירים שחוזרים ומערבים אותן לתוך המאשי"ן וגם עורכים אותו שנית ושלישית וחמישית וחמצ"ו מרובה מצלתה וכבר העיד רב א' במכתב שאלתו אלי איך שראה בעיניו באפייית המצות במאשיין מצה א' נפוחה כולה והחליט בודאי שמאותן השירים היתה הנפיחה כולה והניפוח מגלה החימוץ על כל העיסה ועיי' בפ"ח א"ח סוף סי' תס"א ובמג"א סי' תנ"ט בכן צריך בענין אפיי' זו זהירות ושמירה רבה והן כשאני לעצמי אמרתי בטעם מנהגן לעשות עד היום המצות עגולות וכו'. (העולה מדבריו בקיצור דלכך הודיענו הכתוב ויאפו את הבצק עוגות מצות, דהיינו עגולות דכן משמעות לשון עיגה, כדי שנדע לעתיד בכל הדורות הבאים לעשות כמו כן מצות עגולות, ונתן טעם על קפידא זו דהא לחם עוני קראו הכתיב ועניות גלגל הוא שחוזר בעולם כאז"ל כי בגלל הדבר הזה וכו' וגלגל הוא חוזר בעיגול סביב כך העניות, וכך צורת המצות עגולות רומז על העניות כהא לחמא עניא וכו' דייקא כהא ר"ל כזו הצורה בעגולה, ונלע"ד המלקט דבזה מובן ההמשך כל דכפין ייתי ויכול, ע"ד שאחז"ל אקדימו ריפתא לעניא כי היכי דליקדמו לבניך דגלגל הוא שחוזר בעולם וק"ל, ועיי"ש עוד שני טעמים בדבר). ובגוף ענין אפיית המצות על ידי מאשי"ן כבר האריך המאסף לכל המחנות הגאון בעל שדי חמד במערכת חומ"צ סימן ש"ג אות י"ב, והביא דיעות שונות הללו אוסרין והללו מתירין עיי"ש, ועיין גם בתל תלפיות מחברת ב' אות ע', ואי אפשר לי להאריך כעת יותר:

סימן תסב

א בפרמ"ג במשבצות סק"א הביא בשם החק יעקב אות ה' דשמרי יין הוי מי פירות ואין מחמיצין דלא כהג"א פרק אין מעמידין ועיי' מה שפלפל בזה. ובס' בית מאיר כתב דאישתמיטתי' להחק יעקב תוס' פסחים כ"ח ע"ב ד"ה מחמת דבר אחר עיי"ש:

ב בשבילי דוד זצ"ל הקשה כאן קושי' עצומה דרמב"ם כתב מצה שנילושה במ"פ יוצא י"ח וכ' הה"מ הביאו בב"י כאן דזה עכ"ח בשיש בה מעט מים דבמ"פ לחוד א"א לצאת דבעי שיהא דבר שיוכל לבא לידי חימוץ וקשה הרי חלה דבעי דוקא רק בחמשה מינים יליף במנחות דף ע' בגז"ש לחם לחם ממצה ובמצה דוקא חמשה מינים דהוקש לחמץ דבר הבא לחימוץ יוצא ידי מצה, וא"כ קשה הא דאיתא במשנה דחלה עיסה שנילושה במ"פ חייבה בחלה ונאכלת בידים מסואבות ועכ"ח בלא מים דבמעט מים מכשיר ג"כ ואיך נאכל בידים מסואבות וא"כ בלא מים כיון דאין יוצא מצה דאין בא לידי חמץ איך חייב בחלה דלהה"מ לא סגי במין הבא לחימוץ כמו שצידד המג"א בסי' תנ"ד סק"א אלא בעי דהעיסה הזאת תוכל לבא לחימוץ וא"כ קשה עכ"ל. והנה כעת יצא לאור ירושלמי חרש דפוס פיעטרקוב וראיתי בו בפי' תוס' רי"ד (למס' חלה פ"א) שכתב דבחלה דלא הקפידה תורה על חמץ כמו גבי מצה דהקפידה תורה על חמץ דזהו תנאי אחריתי בדיני מצה דבעינן שיהא ראוי לבא לידי חמץ ומצה ולא מצד לחם רק דאנן גמרינן מזה דלא נקרא לחם עד שיהא ראוי לבא לידי חו"מ אבל בחלה כל ההקפדה הוי על לחם ולפיכך אי בא מאותן הדברים שראויין לבא לידי חמץ ומצה אף דהעיסה הזאת אינה ראוי' לבא לידי חו"מ ליתי לן בה דכיון דבא מאות' המין נקרא לחם עכ"ל ודבריו נכונים ומתקבלים על הלב, ועפי"ז סרה מהר קושי' השבילי דוד הנ"ל כמובן, ואולי לזה כיוון הגאון בעל עט סופר זצ"ל בח"ר דף מ"ג עמוד ד' עיי"ש. ובפנקס ח"ת שלי קראתיו בשם מעין נובע, הנגנב ממני' הארכתי תלי"ת בזה ומלתא מני אזרה:

סימן תסג

א במחבר ס"ג אין מבשלין בהם אלא מצה אפוי' וכו' - בטור אוסר אפי' מצה אפוי', ועיין בהגהות חכמת שלמה דבזה מצא טעם נכון לאלו שנוהגין שלא לאכול קניידליך משום דיש לחוש לדעת הטור דאוסר ע"ש ועיין בפמ"ג כאן דהעולם סומכין על המחבר ומבשלין מצה אפוי' גם הרמ"א מדשתיק אודי לי'. והנה יש כאן הב"י ורמ"א וב"ח ופר"ח וחמד משה ומהרש"ל בחכמת שלמה פסחים דף מ' [שכ' שם והרי"ף פי' חסיסי הוא קמח הבא ממצה אפוי' כמו שאנו עושין ע"ש] המתירים במצה אפוי' ויאכלו ענוים וישבעו:

סימן תסה

א במג"א סק"ה אבל אם ידוע שהי' בו דגן מחומץ והבהבו בו אסור --- כ' במקו"ח דבהיבהוב שלנו שמחזיק העוף למעלה מן האש מותר, וכבר קדמו בזה בס' חמד משה

סק"א ע"ש, וע' גם בס' בית מאיר שכ' דאין כאן לא זיעה ולא ריח ולהכי בדיעבד שרי ואין לחוש בזה לחומרא דמשהו כי בודאי כדאי בכזה לסמוך על השאלתות ע"ש:

סימן תסו

א במחבר ס"א לא ילעוס אדם חטים ויתן ע"ג מכתו כו' - ובמג"א סק"ב הביא בשם הכ"מ דהא דאמרי' לא ילעוס כו' דוקא בשל ישראל ומשום דעבר בב"י אבל בחמץ דעכו"ם והשאילה לישראל או הניחה ע"ג מכתו ואין אחריות על הישראל מותר משום דהוי שלכדה"כ ומותר לחולה שאב"ס ותמהו המג"א ושאר אחרונים דהא כיון שנותנו לישראל הישראל זכה בו וכמ"ש התוס' בפסחים דף כ"ט גבי שאור דאכילה ע"ש ועמ"ש בזה בס' עדות ביוסף להגאון מהרי"ש נ"ז זצ"ל וחידוש שלא ראה שכבר קדמו בס' ישועות יעקב כאן סק"א ע"ש ודפח"ח. ומ"ש המג"א דלעיסת חטים ע"ג מכה הוי שלכדה"נ. צע"ג לכאורה, וכבר עמד ע"ז בחידושי רע"ק איגר ז"ל ליו"ד סי' רכ"א דמובא שם במחבר ס"א אמר הנאת מאכלך עלי אסור לאכול משלו ואסור ללעוס חטים ליתן ע"ג מכתו, וכ' הגאון הנ"ל, מזה ראי' לכאורה בנודר מאיזה דבר בסתם דאסור אף שלא כדרך הנאתו וע' מג"א סי' תס"ו דלעיסת חטים ע"ג מכה תהוי שלכ"ד הנאתו, וקשה לי על מ"ש המג"א בפשיטות סי' שפ"ו וסק"י דמסתמא אין דעת הנודר רק על דרך הנאתו עכ"ל -- אמנם באמת נעלם מעיני הגאון הנ"ל כל פלפולו של רי"ט אלגאזי ז"ל בס' קהלת יעקב חלק תוספות דרבנן אות אלף סי' ל"ט שחקר בזה ולבסוף הביא מ"ש בזה התוס' לנדרים דף ל"ג א' וז"ל אימא שלא ילעוס חטים כו' משום הנאת מאכל לעיסתך ואפי' מחטים של מדיר עצמו ע"כ, וס"ל להתוס' דהיכא שאמר הנאת מאכלך עלי כוונתו לאסור עליו הנאה ממה שיאכל וילעוס חבירו והנאת מאכלך דקאמר ה"ק הנאת לעיסתך עלי וכיון דסתם מאכל אחר לעיסה לא חזי לכלום כיון דנמאס וכדאמרי' בכתובות דף ל' ע"ש ע"כ לא משכחת לה אופן הנאה בדרך הנאתה כ"א להניח ע"ג מכתו דהוי שלכדה"נ, וכיון דלא משכחת לה הנאה בכדרכה הו"ל כמפרש וכבר כתבנו דבמפרש שאוסר עצמו אפי' שלכדה"נ אסור עליו וכו' עכ"ל ודפח"ח. וממילא מיושב נמי דברי המג"א ז"ל דודאי בסתם אין דעת הנודר רק על דרך הכאתו, וההיא דהנאת מאכלך עלי דאסור אפי' שלכדה"נ שאני, דהתם הו"ל כמפרש דהנאת לעיסתך עלי קאמר כנ"ל: (ב) במחבר ס"ה הטל מחמיץ וכן מי רגלים ומי הפה וכו' כ' בס' ברכי יוסף בשם הרשב"ץ במאמר חמץ דף ל' ע"מ, נשים חשובות כשמרקדות קמח נותנות רדיד כנגד פניהם כדי שלא יכתז צנורא מפיהן ע"כ:

סימן תסז

א במחבר ס"א דגן שנטבע בנהר וכו' אלא מוכרו לישראל ומודיעו כדי שיאכלנו קודם הפסח -- וכתב בביאור הגר"א ז"ל אלא מוכרו. גי' הרמב"ם קבא קבא כי היכי כו' ול"ג לישראל וקאי אמ"ש בתחלה לזבוני' לעכו"ם אבל לישראל כיון שמודיעו מותר בכל ענין (ר"ל אפי' הרבה) כמ"ש בפ"ג דדמאי משנה ג' ר' יוסי מתיר בודאי ובלבד שיודיענו עכ"ל -- והוא פלא גדול דהא כ' שם בפי' המשניות לרמב"ם דאין הלכה כר' יוסי משום דחיישי' שמא ישכח להודיעו וכ"פ בחיבורו פ"ו מה' מעשר ה"ו דאין שולחין טבל זכו' עיי"ש (ועיי"ש בכ"מ מירושלמי) והנה בהגהות חכמת שלמה לא ראה ד' הגר"א ז"ל והקשה מדנפשי' ממתני' דפ"י יה הנ"ל, והניח בצע"ג ואולי י"ל לחומר הריש דדוקא בטבל דשכיח גזרו שמא ישכח אבל בדגן שנטבע בנהר וכדומה דהוא מלתא דלא שכיח לא גזרו, אך ד' הגר"א שציין המקור לדברי הרמב"ם מהך דר' יוסי עדיין צ"ע דאדרבה הוא ראי' לסתור:

ב במג"א סק"ב הניח בצ"ע דברי הכ"מ דהטעם דשרי קבא קבא משום דלצורך ביתו קנאו ע"ש ובס' שבילי דוד תי' דכוונת הכ"מ ג"כ מטעם ס"ס דמסתמא לצורך ביתו קנאו ואפי' ימכרנו עפ"י איזה סיבה לישראל ג"כ יכלה קודם הפסח ע"ש, וכבר קדמוהו רבנן בס' חמד משה ופרמ"ג ז"ל:

ג ברמ"א ס"ב אבל לאכלן בפסח אסור ולא מהני ספק ספיקא -- כתב בביאור הגר"א ז"ל הטעם כיון שיש לו מתירין לא מהני ס"ס יעו"ש וצ"ע דהא הרמ"א פוסק בתורת חטאת דחמץ ל"ה דשיל"מ משום דחוזר ונאסר לשנה הבאה כמ"ש בש"ך יו"ד ס"ס ק"ב ובמג"א כאן ס"ק י"ג שוב מצאתי שכבר העיר בזה בשדי חמד מערכת חומ"צ סי' ב' אות א' ע"ש אריכות בזה, והנה הפרמ"ג הביא בשם עולת שבת שכ' הטעם משום דס"ס כרוב וחמץ במשהו לא הלכו אחר הרוב וע"פ עד הלילה מהני ס"ס, וכתב הפרמ"ג דצריך לחלק בין ההיא דסעיף י"ב ע"ש, ונלע"ד החילוק משום דכאן בסעיף זה הספק הוא בדאוריי' וכמ"ש הטו"ז דרמ"א עכ"ח מיירי שאין ס' נגד האיסור ע"ש א"כ סד"א לחומרא וא"כ הא דמהני ס"ס עכ"ח הטעם כהרשב"א דס"ס כרוב, ע"כ בחמץ דבמשהו ל"מ ס"ס, אבל בסעיף י"ב דהספק רק בדרבנן משום תערובת משהו ול"צ לומר דס"ס כרוב רק בס"ס לא מחמירין לכן מהני גם בחמץ וק"ל:

ד בטו"ז סק"ה הקשה סתירה שבסעיף ב' כתב הרמ"א אם נשמים מזלפין על החטים אפי' לא נתבקעו אסורות ובסעיף ד' שהביא השו"ע פסק הרשב"א שבירדו גשמים על הערימות שבשדות אין חוששין, לא הגיה הרמ"א דעתו לאסור ובתשו' בנין ציון החדשות

סי' ה' מחלק בין חטים שהגשמים מזלפי' עליהם ובין שבלים שירדו עליהם גשמים שבחטים שהם בלי לבוש המים נכנסים מיד תוך החטה ונתלחלח ויש חשש חימוץ אבל בירדו על השבלים שהם לבוש להחטה שבתוכה, המים נבלעים תוך הלבוש והחטה שבתוכה לא נתלחלח רק מעט, וכמעט בלתי אפשר שתחמיץ, וא"כ מיושב קו' הטו"ז דשאני חטים מהערימות ששם עדיין החטים הם בשבלים כנראה מדברי הרשב"א שכתב שהיו קצת מהשבלים שעל הערמות מעלין צמחים ולכן לא החמיר רק אם הי' חשש לבטן הערימה ששם עומדים המים ונשרו החטים במים עיי"ש:

ה במחבר ס"ח דבש של עכו"ם וכו'. עיין חק יעקב ס"ק ט"ז ומה שכתבתי עליו לעיל סי' תמ"ח ענף ב' ע"ש, ומה שתי' הח"י קושי' המג"א סי' רט"ז עיין בס' גינת וורדים לפמ"ג ז"ל כלל כ"א פלפול נחמד על זה: (ו) במג"א סק"י מ"כ טאבא"ק דרך לשרותו בשכר. עיי' בתשו' מהר"י אסאד ז"ל או"ח סי' ק"נ דמסיק דאם כעשה הטאבאק קודם הפסח מותר לשואבו אבל אם שרה עכו"ם טאבאק בשכר בפסח אסור לשואבו. וכ"ז ברוי"ך טאבאק דאיכא ג"כ הנאת הגוף ותענוג אבל בשנופ"ף טאבאק בכל ענין מותר לשאוף משום לרפואה מותר שלכדה"נ עיי"ש, ועיין בתשו' מהר"מ שיק זצ"ל או"ח סי' רמ"ב שהביא דהמדקדקין אין שואפין רק הגעלבין שנופ"ף טאבאק ובס' זכרון יהודא כתב שהגאון ר' מאיר א"ש זצ"ל לא שאף שנו פ"ף טאבאק כי חשש אולי הגייסטער אשר נותנים בהטאבאק המה מיי"ש של דגן ע"ש: (ז) במג"א ס"ק י"ג חולק על הטו"ז דסובר דאם נאסרה חתיכה מחמץ משהו ונפלה לקדירה אחרת' אינה אוסרת בפליטתה דתרי משהו לא אמרינן (עיין טו"ז יו"ד סי' צ"ב ס"ק נ"ז באריכות). וכעת יצא לאור חדושי חת"ס על חולין וראיתי בו בדף ק' שחולק ג"כ על הטו"ז וכ' וז"ל. בשקדם וסלקו וכו' ועכ"פ הענין בנוי דכל ענין חנ"נ משום לתא דבב"ח וא"כ חתיכה הנאסר במשהו אינו דומה לבב"ח וא"א שיעשה החתיכה נבילה ממש לאסור בפליטת עצמו במשהו. ורק מטעם משהו דמשהו, המעורב בו מחתיכת נבילה קמייתא, וזה אינו דומה לדם הפר ודם השעיר כמה כרכורים כרכרו הרשב"א ור"ן בסוגי' דזרוע, איך יאסר פליטה במשהו הא לא דמי לדם הפר שהגוש עצמו מעורבים זה בזה, והעלו שזהו מטעם טע"כ שהפליטה הוא טעם כעיקר, אבל כשהפליטה בעצמה מעורב בא' מאלף אין לנו, ולפ"ז אין מכאן ראי' לדעת טו"ז דחמץ שנאסר במשהו וחזר התערובת ונתערב דלא אמרינן תרי משהויין ואין זה ענין לכאן וק"ל עכ"ל הטהור:

אמנם ראה זה מצאתי בס' נפש דוד עה"ת מהגאון מו"ה דוד טעביל זצ"ל אבדק"ק ליסא יע"א נדפס בסופו קונטרס מכתב לדוד ושם כ' הגאון הנ"ל בזה"ל:

הש"ך בסי' צ"ב בנקה"כ חולק על הטו"ז בענין תרי משהו והפר"ח והא"ר בסי' תמ"ז פסקו כהטו"ז, ושורש מחלוקתם הוא מהש"ס דחולין דף ק' ותוס' שם ד"ה בשקדם וסלקו, ופי' הא"ר והמ"ז דברי התוס' כיון דלא נתן טעם בחתיכה שוב אין בו כח לילך לחוץ ולאסור וכמאן דליתי' דמיא, זו סברת הטו"ז, אבל הש"ך ס"ל וכו' מעורב בחתיכה זו כח היתר וכו' אבל לא אמרינן דחשיב כמאן דליתי' כהטו"ז אלא דהוי כאינו מינו ולפי"ז בחמץ דאפילו א"מ אסור במשהו גם תרי משהו אסור ונ"ל להכריע כהטו"ז דהנה כ' התוס' בפסחים דף ל' ס"א ד"ה אמר רבא וכו' רש"י פסק בחולין וכו' ור"ת חולק וסבר דהא דאמר רבא במשהו כרב היינו כרב ולאו מטעמי' דאלו רב סבר כר"י ורבא ס"ל בכל האיסורין מב"מ בטל רק בחמץ מחמיר, וכתב הפנ"י דרב ס"ל הטעם בחמץ דגזר א"מ אטו מינו ורבא ס"ל אדרבה א"מ חמור דטע"כ דאוריי' אלא דבחמץ השוו חכמים מינו וא"מ, וכתב עוד די"ל דבא"מ לא הי' שייך לגזור במשהו כיון שהטעם נרגש היכא דלא יהיב טעם הוי כמאן דליתי' אבל במינו דלא יהיב טעם שייך לאסור במשהו לכך קאמר הש"ס דגזר א"מ אטו מינו. ואם נאמר כפי' הב' של הפנ"י אין מקום כלל לסברת הש"ך, כיון דבא"מ לא שייך לגזור במשהו רק משום מינו, ובתרי משהו לא משכחת לעולם במינו כיון דכח אחר מעורב בו הוי כא"מ. ואפשר שזו באמת כוונת רבא באמרו במשהו כרב. פי' כרב דגזר א"מ אטו מינו:

אבל באופן דלא משכחת מינו כגון בתרי משהו באמת מותר א"כ מזה ראי' כדעת הטו"ז - שוב מצאתי בתוס' במס' ע"ז דף ס"ו ע"א ד"ה מכלל דרישא כו' סייעתא לדברינו דהא דאמר רבא במשהו כרב היינו דגזר א"מ אטו מינו עיי"ש ותמצא להדיא כדברינו, ואף אם נאמר דהש"ך ס"ל כפי' הראשון של הפנ"י א"כ אין סתירה לדבריו מן הש"ס, מ"מ מהתוס' יש ראי' דס"ל כפי' הב' של הפנ"י דלפי' הראשון יש לאסור אף נטלפ"ג כיון דלא תלוי בגזירה אטו מינו עיי"ש ודו"ק -- ועוד יש להביא ראי' מהא דאיתא ההם אמר רב קדירות בפתח ישברו ופריך לשהינהו אחר פסח וליעבד בהו שלא במינו דהא מודה רב דחמץ שלא בזמנו שלב"מ מותר במשהו והאי משהו חשיב לי' עיי"ש ברש"י ותוס', ומשני גזירה דילמא אתי למיעבד בהו במינו, ולהש"ך קשה מה משני דלמא אתי למיעבד בהו במינו, תיכי משכחת לה במינו, הלא תמיד מעורב כח משהו חמץ עם בלוע היתר ואפי' בפסח עצמו יש להתיר הקדרות דהא בודאי ס"ל לרב דאין הבלוע נעשה נבילה דאל"כ מה פריך וליעבד שלא במינו הא קיי"ל דאין במה שבקדירה ס' נגד הבלוע בתוכה א"וו דלא נ"נ בפרט כיון דמשהו חשיב לי' מש"ה לא נ"נ הבלוע, א"כ רב דאמר בפי' דגזר א"מ אטו מינו והכא אמר ישברו קשה וצע"ג ליישב דעת הש"ך [א"ה כן הקשה גם בס'

בית מאיר בשם חתנו החריף מהו' יהודא עייי"ש שהניח ג"כ בצ"ע] א"וו כהטו"ז, ומ"מ משני שפיר בקדירות דלמא אתי למיעבד בתו במינו אף דלא בלעו כ"א משהו דכבר ביאר הא"ר דבכלי דאין בה פליטה מגופה פולטת שפיר אף המשהו בתבשיל שני וראי' זה כיתד תקועה בל תמוט להקל בב' משהו אפי בחמץ בפסח ובזה מוכח כדעת הא"ר דבכלי אסיר ב' משהו ודלא כמ"ז שם דאל"כ מה פריך ולשהינהו ומשני גזירה כו' הא הוי ב' משהו ומותר עכ"ל ודפח"ח ש"י:

ח בטו"ז ס"ק י"ד ונראה דיליף איסור מטומאה וכו' שכל הטומאות כשעת מציאתן -- עיי' בס' שב שמעתתא (שמעתא ג' פרח ה') מה שהקשה עליו וכבר קדמו בס' חמד משה ס"ק י"ד ע"ש - והנה המג"א בס"ק י"ח מתרץ קושי' הטו"ז דלא אמרי' כאן נמצא וכאן הי' אלא ממקום למקום או מחתיכה לחתיכה אבל במקום א' כגון במליגה דהיינו מזמן לזמן מחזקינן איסורא - וכ"כ גם בס"ק ט"ז -- והוא לכאורא כהלכתא בלא טעמא, וכתב הגאון מהריש"ן זצ"ל מלבוב בס' עדות ביוסף להסביר הדבר דכבר נודע מ"ש הרשב"א והובא ביו"ד סי' פ"א דבגבינות ל"ש לאוקמא אחזקה דכל שראינו שיצא מהחזקה ולא ידענו כמה גבול תתן לו ל"ש לאוקמי אחזקה, ולפ"ז בשלמא ממקום למקום אנו אומרים דבמקום זה אירע לו הענין וזה גבולו, אבל במזמן לזמן לא נוע לנו מתי יצא ולכך מחזקינן מזמן לזמן ועיי' מקו"ח שהאריך ולפמ"ש יש ליישב הרבה קושיות עכ"ל:

ט במג"א ס"ק כ"ב מכח ס"ס שמא עתה נפלה ואת"ל היתה קודם בתרנגולת שמא נתעכלה -- בפליתי יו"ד סי' פ"ג סוף סק"ז העיר דלפי"מ. דפסק הרמב"ם דשיעור עיכול בעופות מעל"ע א"כ איך שייך להתיר מטעם עיכול דמי יימר ששהה במעי' מעל"ע, ובהגהות חכמת שלמה העיר זה כאן מהנפשי' ולא ראה הפליתי, ושו"ר בהגהות מנחת פתים שכ' שמצא ברוקח סי' רצ"א שכתב להדיא כהפליתי, ובס' פתחי תשובה הביא דבתשו' משיבת נפש סי' י"ב נסתפק דאפי' אי תימא דלא הוי עיכול אפשר דמ"מ אינה מחמצת עוד כמו בחליטה שחום הטבעי פועל בו כשריפת האור ע"ש:

יו"ד בטו"ז ס"ק י"ח דלפעמים אף בדיעבד אסור אפי' קודם לפסח דהמים המחומצים נשארו למעלה אף כי נתערבו קצת מ"מ הם קוו וקיימו וכאלו הם בעין - ובס' חיי אדם כלל קכ"ב אות י"ט הוליד מזה דין חדש שאם נשתבר כד של חלב לתוך הבור ובשלו בו בשר קודם ששאבו מן הבור והי' הרוטב מלבין מן החלב אסור ע"ש, ואי"ה בחידושי ליו"ד אכתוב מה שיש לפלפל בזה:

י"א במג"א סוף ס"ק כ"ה ועיין בנדה דף ג' וכו' עיי' בס' שב שמעתתא שמעתא ג' פ"ה מה שהקשה עליו - ובהגהות מעשה רוקח כתב, דברי המג"א בסוף ס"ק כ"ה תמוהים

להמעיין בסוגי' דריש נדה דקיי"ל כר' יוחנן שם וכמ"ש הרמב"ם בפ"ז מאבות הטומאה ה"ב וא"כ ממקום למקום בחד כלי הוי כמו מזמן לזמן והארכתי בביאור הענינים הללו בח"א מספרי שו"ת שמן רוקח סי' א' ועיי"ש עכ"ל. ועיין בשו"ת מהר"ם שיק חא"ח סי' רמ"ה מ"ש אדמו"ר הגאון זצ"ל בענינים הללו:

י"ב במג"א ס"ק ל"ג דדוקא בדין תתאה גבר שאינו אלא חומרא בעלמא לכן אין הקליפה אוסרת החתיכה אבל במקום שצריך קליפה מדינא אם נתבשלה בלא קליפה אוסרת החתיכה -- כ' בתשו' מהרי"א הלוי ז"ל ח"ב ס"ס קנ"ו בזה"ל:

ודע דמ"ש המג"א סי' תס"ז דמה דצריך קליפה בחם לתוך צונן משוסדאדמוקי לי' בלע פורתא, קליפה זו הוא חומרא בעלמא ומדינא גם קליפה לא בעי, לכאורה מוכח מדברי התוס' להיפך שכתבו בזבחים דף צ"ה ע"ב דהא דמוגלשין ע"ג קמח פטור מחלה לשמואל דאמר תתאה גבר אף דלא נתבשל מהקמח רק כדי קליפה, וכתבו התוס' שם דמיירי דאיכא רק שיעור חלה מצומצם ואחר הקליעה לא ישאר כשיעור חלה ע"ש, הרי מבואר דמועיל גם לקולא לפטור מחלה מחמת שנתבשל כ"ק ואם נאמר כדברי המג"א דהוא חומרא בעלמא לא הי' מועיל להקל עכ"ל, והוא הערה נשגבה על המג"א וצע"ג - שוב ראיתי בפליתי סי' צ"א סק"ב שהוכיח בלא"ה מתוס' פ' כיצד צולין דס"ל דהך קליפה מדינא ולא מחומרא ע"ש, וא"כ י"ל דהתוס' בזבחים אזלי בזה לשיטתייהו, אבל המג"א פסוק כהאו"ה כלל כ"ט ד"ב (המובא ביו"ד סי' צ"א במשבצות סק"ה) דקליפה זו לא הוי אלא חומרא בעלמא ע"ש ולק"מ כנלע"ד כעת:

סימן תסח

א במחבר ס"א העושה מלאכה בע"פ וכו' - ובטו"ז סק"ב וטעם איסור מלאכה בע"פ משום דכל יחיד שמביא קרבן הוי לו אותו יום יו"ט וכו' ועיין בתוס' פסחים נ' א' שכתבו דהירושלמי פריך א"כ קרבן תמיד שהוא לכל ישראל וקרב בכל יום יהא בכל יום אסור במלאכה ומשני שאני תמיד כו' דכתיב ואספת דגנך ואם כל ישראל יושבי' ובטילי' מי יאסוף להם דגן כו' ע"ש - והקשה הצל"ח בשם הרא"ם אמאי לא מייתי קרא המוקדם בפ' יתרו ששת ימים תעבוד וכו' ותירץ די"ל דהיינו הלילות של הימים. וצ"ע דנודע דבכ"מ דכתיב ימים רק ימים במשמע ולא לילות ועיין בשדי חמד מערכת יו"ד כלל מ"ג (וע"ע ב"ב קמ"ו ע"א כתיב בס' בן סירא ע"ש). עוד תי' דקרא ששת ימים אפשר להתקיים בזמן החורבן, וג"ז צ"ע דמה יענה לקרא דפ' משפטים ששת ימים תעשה מעשיך וכו' דמיירי כשיהיו בארצם כדמוכח בכל הפרשה, וע"ש ברש"י אף בשנה השביעית לא תעקר שבת

בראשית ממקומה ודו"ק. ובחדושי חת"ס לפסחים תי' די"ל ששת ימים תעבוד מלאכת אוכל נפש ע"ש, ובמחכ"ת הקדושה דבריו תמוהים חדא דכל מלאכתך משמע כל מיני מלאכות ועוד דהא כתב הרמב"ן עה"ת ששת וכו' ענין עבודה הוא מלאכה שאינו להנאת הגוף כאוכל נפש וכו' ע"ש, (ובזה י"ל קצת מה דלא ק"ל להצל"ח משמת ימים תעשה מעשיך די"ל דהתם באמת מיירי במלאכת אונ"נ ודו"ק), והנה ראיתי בס' א' ושמו מני אזדה שתי' דששת ימים תעבוד אפשר להתקיים ע"י עכו"ם משא"כ ואספת דגנך נדרש בברכות ל"ה באין עושי' רצש"מ ואספת דגנך בעצמך, וקשה דא"כ בשבת נמי מותר דמלאכה ע"י עכו"ם רק מדרבנן אסור כמבואר בפוסקים. אמנם השתא דאתית להכי י"ל דששת ימים תעבוד אפשר להתקיים ע"י נשים ועבדים וקטנים דפטורים משקלים וא"כ אין להם חלק בתמידין של ציבור וא"כ ודאי מותרים במלאכה בכל יום אבל בשבת אסורים לכן מייתי מקרא ואספת דמיירי בעצמו כנ"ל וא"ש - כל זה נדפס בשמי בתל תלפיות מחברת י"א אות כ"ב - והנה מ"ש בשם ס' א' ושמו מכי אזדה, מצאתיו כעת בס' עדות ביוסף להגאון מהריש"ן זצ"ל. וראיתי שם עד שהקשה קושי' נכאה דמה מקשה הירושלמי שיהא כל יום אסור במלאכה, הא כ' התוס' בפסחים ע"ו דאי נימא הואיל ביטלת כל מלאכת שבת הואיל דחזי לחולה שיב"ס וכתבו דחולה שיב"ס לא שכיח, ולפי"ז בכל יום פשיטא דאיכא חולים הרבה בודאי יהי' מותר מטעם הואיל ע"ש, ולפענ"ד י"ל בפשיטות דודא הוי מצי הירושלמי לתרץ כן אלא דהי' קשה ע"ז הא מ"מ עדיין נשאר איסור דרבנן עכ"פ (כמ"ש הר"ן דלכך צריך עירוב תבשילין מיו"ט לשבת עיין במג"א ומחצה"ש ר"ס תקכ"ז) דסברת הואיל ל"מ אלא להתיר האיסור דאורייי', לכך עדיפא משני דהתורה התירה המלאכה בהדיא דכתיב ואספת דגנך, ומה דמפורש בתורה להיתר אין חכמים יכולים לאסור כמ"ש הטו"ז וכנודע:

ב במג"א ס"ק י"ב כתוב במהרי"ל הבחורים האוכלים במגנצ"א וכו' - בתשו' מהר"ם שיק או"ח סי' רמ"ט, השיב אדמו"ר הגאון זצ"ל, דהבחורים יכולים לאכול בישיבה, השומן מאותות שמלעיטין (שטאפשמאלץ) כי מסתמא לא קיבלו על עצמם הפרישות והחסידות של אבותיהם, וכל זמן שלא קבלו הבנים עליהם בעצמם אין עליהם נדר וכמ"ש בתשו' זכרון יוסף חיו"ד סי' י"ד וע"כ אין צריכי' ליזהר בזה עיי"ש:

ג במג"א ס"ק י"ג דאסור ליטול הצפרנים - בשבילי דוד ז"ל תמה מאד מאי ס"ד לאסור נטילת צפרנים וכו' ע"ש, והנה מצאתי שגם הגאון יעב"ץ כ' בסידורו בדיני ערב פסח בפשיטות דמותר ליטול הצפרנים עיי"ש:

סימן תע

א במחבר ס"א הבכורות מתענין בערב פסח וכו' בענין אם יכולים הבכורים, לאכול על סעודת סיום ראיתי בס' כרם שלמה שכתב בזה"ל: ולענין סעודת סיום עיין בשו"ת עולת שמואל סי' נ"ח ושו"ת תשובה מאהבה ועיין מל"מ פ"ו מה' כלי המקדש "ונתפשט המנהג להקל" עכ"ל. וע"ע בזה בס' דברי שאול ויוסף דעת יו"ד סי' שצ"ט בד"ה והנה נשאלתי וכו' עיי"ש]:

סימן תעא

א ברמ"א ס"ב, מצות שיוצאין בה בלילה אסורין לאכול כל יום י"ד ברמב"ם פ"ו מה' חומ"צ מי שאכל מצה בערב הפסח מכין אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו עכ"ל, והקשה עליו הר"ן פ"ד דכתובות דא"כ מכת מרדות חמור ממלקות של תורה, וחוץ מזה קשה דלא מצינו מכין אותו עד שתצא נפשו אלא קודם שיעבור ויש בידו לקיים אבל לא היכא שכבר עבר. ועיין בס' שדי חמד חלק הכללים מערכת כף כלל מ"א מ"מש בשם הגאון מו"ה יצחק זיסקינד מעיר אומען יצ"ו ליישב הרמב"ם בדרך פלפול חריף עפ"י דברי הרוקח בסי' ר"פ דאיסור אכילת מצה בע"פ מן התורה בלאו הבא מכלל עשה בערב תאכלו מצות ולא ביום, והנה מבואר כאן בשו"ע דאיסור אכילת מצה בע"פ נוהג דוקא במצה הראוי' לצאת בה י"ח, והנה נקטינן דמצה של טבל אין יוצאין בה ואפילו טבל דרבנן וכו' והנה קיי"ל דתרומה בזה"ז דרבנן, והגאון בעל מקו"ח כ' דמשו"ה חשיב חמץ דשיל"מ אף דחמץ שעבר עליו הפסח נמי אסור משום דנגד איסור דאורייי' חשיב איסור דרבנן היתר ע"ש, והנה התוס' פ"ה דכתובות הקשו כיון דהקדש חמץ ושחרור מפקיע מידי שיעבוד א"כ כל בעל חוב יאסור נכסיו בקונם ויפקיע שעבודו, ותי' בשיטה מקובצת שם דכופין אותו שישאל על הקונם, ועפ"י כל הנ"ל יצא כנוגה שיטת הרמב"ם דמכין אותו עד שתצא נפשו (דמקור הדין בירושלמי פרק ע"פ מימרא דר' לוי שם ובארץ ישראל קאי) היינו עד שישאל על תרומה ומעשר של המצה ויהי למפרע טבל דרבנן, ואין יוצאין בה י"ח מצה, וממילא אין נוהג בה איסור לאו הבא מכלל עשה של אכילת מצה בע"פ כנ"ל, ואף שלא ימלט עכ"פ מאיסור דרבנן של טבל בזה"ז מ"מ לענין אי' דאורייי' חשיב היתר וכמ"ש המקו"ח וא"כ שאני איסור זה דמצה בע"פ דחשיב יש לו המשך כיון שיש היתר לאיסורו ע"י שאלה -- וכתב שם עוד, ודרך אגב נסתפקתי להלכה האוכל מצה בע"פ ואח"כ עשה מלאכה ביו"ט שני דמכין מכות מרדות אם חייב שתים או לא משום תרתי דסתרי, ואם נאמר להאי גיסא דחייב שתים. יש מקום ליישב בזה

קושי' הש"ך ביו"ד סי' של"ד ס"ק פ"ח דמשו"ה חשיב שם מלאכה ביו"ט שני ומלאכה בע"פ ללמדנו דבכה"ג שעשה מלאכה בע"פ ואח"כ ביו"ט שני של פסח דחייב שתים אף דהוי תרתי דסתרי - ובאמת לפי"ד הדר"ג בחבורו בשם האחרונים דהאי טעמא דליכא בל תוסיף באוכל מצה בשמיני משום דמצה כל שבעה אינו מצוה רק רשות א"כ בע"פ אמאי לא יגעו בה משום בל תוסיף דהא לילה הראשונה חובה ומה לי אם מוסיף לאחר זמן המצוה או לפני זמנה עכ"ל הגאון הנ"ל. והנה מ"ש בדעת הרמב"ם דס"ל דאי' אכילת מצה בע"פ הוא מה"ת, וגם בס' הקובץ על הרמב"ם כ' כן בדעתו ואף שכ' הרמב"ם אסרו חכמים מ"מ יתכן לומר שהוא מה"ת עיי"ש, ראיתי בס' שדי חמד מערכת האלף אות רג"ע שהביא דיעות שונות בזה, ובשם החיד"א ביעיר אוזן הביא דס"ל דלשון אסרו חכמים הוא מדרבנן עיי"ש, בפרט כאן נלע"ד דדוחק גדול הוא להעמיס בדעת הרמב"ם דס"ל שהוא מה"ת, דכל כי האי מילתא (בערבילא ביום) דלא נזכר בשום מקום בש"ס הו"ל לפרושי להדיא, ומדלא פירשה ש"מ דלא ס"ל, ועיין בפר"ח כאן דגם הרוקח לא אמרה אלא בדרך אסמכתא בעלמא ולא שיהי' איסור גמור מה"ת, וראי' לזה נ"ל דאל"כ תיקשי להרוקח נימא גם היושב בסוכה בערב סוכות יעבור על לאו הבא מכלל עשה כמו בע"פ מדכתיב בערב ולא ביום וכל מילי דסוכה מפסח ילפי' לה בגז"ש ט"ו מחג המצות (ועיי' בפמ"ג סי' תרמ"ד) א"וו דהרוקח רק בדרך אסמכתא אמר כן ועיקר האיסור כדקאמר בירושלמי כאלו בועל ארוסתו בבית חמיו וזה לא שייך בערב סוכות כ"א בע"פ כמ"ש האיר סק"ז בשם גבורות ה' עיי"ש. ובדבר הקושיות הנ"ל על הרמב"ם ז"ל עכ"ח צ"ל כפירוש רבינו מנוח המובא בשד"ח מערכת כף הנ"ל, וכמ"ש גם בס' כרם שלמה לקמן סי' תצ"ו ואעתיקנו אי"ה במקומו שם]:

ב במג"א סק"ה ועוד דמי פירות לבד אין מחמיצין וא"כ ל"ל ללחם עוני פשיטא דאין יוצאין בהם א"ו אפי' עם מים אין יוצאין משום מצה עשירה -- בהגהות דגומ"ר כ' דלפמ"ש המג"א גופי' בסי' תנ"ד סק"א דסגי במין הבא לידי חימוץ נסתר הוכחה זו עיי"ש, וכבר כ' הפמ"ג כאן דהמג"א לשיטת הב"ח הקשה כן וא"ש, אך בהגהות חת"ס ז"ל כתב דבר חדש דכשם שהקמח צריך להיות ממין הבא לידי חימוץ כך המשקה צריך להיות ממין הבא לידי חימוץ וא"כ שפיר קשה ל"ל לחם עוני ודלא כדגול מרבבה עכ"ל, ולפי"ז חתר וניעור קושי' הגאון שבילי דוד ז"ל שהבאתי לעיל בסי' תס"ב ענף ב' עיי"ש וצ"ע:

ג בפמ"ג באשל סק"ה כתב דמי שאין לו בליל א' וב' כ"א מצה עשירה עם קצת מים יאכל ולא יברך על אכילת מצה, דספק הוא, וגם י"ל דנהי דלא מקיים לחם עוני מ"מ מקיים מ"ע

אכילת מצה, והוא נובע מס' אלי' רבה סק"ח עיי"ש - ובס' ילקוט הרועים ח"ב אות מצה הביא דבשו"ת ראשית בכורים סי' ג' כ' דלענין מצה הראוי' לשבעה ג"כ הדין כן דנהי דלא מקיים המצוה דבעינן ראוי לז' בכ"ז מקיים מצות מצה ע"ש, וכתב דנעלם מכולם ש"ס ערוך בחולין דף ק"כ גבי המחהו וגמעו דפריך בשלמא אם מצה אאי"ח בפסח לחם עוני אמר רחמנא והאי לאו לחם עוני מבואר בהדי' דאינו יוצא כלל אי ל"ה לחם עוני, דל"ל דכוונת הש"ס דא"י משום לחם עוני אבל מ"ע דמצה יוצא דזה אינו במשמע ועוד דא"כ בודאי יקשה אמאי לא פריך הש"ס הא אכילה כתיב ואין יוצא כלל מ"ע דמצה וכו' עיי"ש- ובגמר דבריו אדם נתפס דמ"ש דא"כ בודאי יקשה וכו' אין זה קושי' כ"כ דהא כבר כתב שם בתורת חיים דלכך ל"פ הש"ס הא אכילה כתיב משום דבמ"ע שפיר יוצאין אף שלכד"א דמצות לאו ליהנות ניתנו, וא"כ לעולם י"ל דכוונת הש"ס דאין יוצאין משום לחם עוני אבל מ"ע דמצה יוצאין, ואדרבה מיושב בזה הלשון בשלמא (עיין בכפ"ת ר"פ יוהכ"פ דכ"מ דקאמר תלמודא בשלמא יש איזה דוחק בדבר ע"ש) כלומר בשלמא אם מצה היא א"א יוצא בה יי"ח בפסח משום לחם עוני אע"ג דמ"ע דמצה יוצא מ"מ יכולי' לדחוק ולתרץ דכוונת הברייתא דעכ"פ מצוה דלחם עוני אין יוצא בה, אלא אם חמץ הוא וכו' וא"ש ודו"ק - ועוד נלע"ד דהך סברא דפמ"ג וא"ר תלי' בפלוגתא דאביי ורבא כמובא כ"פ בחיבור זה בשם יד מלאכי סי' שד"מ כל מלתא דאמר רחמנא עביד הכי ואיהו לא. עביד הכי אלא בענין אחר מהני לאביי ולרבא לא מהני ע"ש, והנה נודע דהרבה פוסקים פסקו כאביי וכ"כ הנוב"י ז"ל בדעת הרמב"ם וכנודע, לכך כ' הפמ"ג והא"ר דאע"ג דלא עביד המצה בענין שאמרה התורה שיהי' לחם עוני אלא עשאה בעושר אעפי"כ מהני ויוצא עכ"פ המ"ע דמצה, אבל לרבא באמת לא מהני וא"י גם המ"ע דמצה, וא"כ קאמר הגמ' שפיר בשלמא אם מצה היא יש לדחוק דסברה הברייתא כמ"ד אי עביד לא מהני אף דלא קיי"ל כוותי' ואין יוצא כלל וא"ש ודו"ק:

סימן תעב

א במחבר ס"י מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו כו' צריך לדחוק עצמו ולשתות לקיים מצות ארבע כוסות בשדי חמד (אסיפת דינים) מערכת ברכות סי' א' אות ל"ג עלה ונסתפק אם מברך בכה"ג או דילמא כיון שמזיקו אינו מברך ע"ש שהאריך ונראה שדעתו נוטה שלא לברך בכה"ג ברכת הנהנין. וכבר הבאתי זה בסי' ר"ד ע"ש:

ב במג"א ס"ק ט"ז גם הנשים חייבות בארבע כוסות. מפני שהנשים היו עיקר באותו הנס שבזכות נשים צדקניות נגאלו משא"כ בסוכה (תוס') עכ"ל -- וכתב בנתיב חיים אגב

שיטפי' לא דק דזהו פרש"י אבל התוס' לא ניחא להו מדקתני אף ע"ש. וכ"כ בהגהות תוס' שבת ז"ל - ולענ"ד נראה דמה שנרשם במג"א בסוף הס"ק (תוס') הוא ט"ס וצריך למוחקו מן הספר, כי כל ס"ק זה הוא מדברי המג"א עצמו, וכוונתו דעפ"י פירש"י ורשב"ם מיושב קו' התוס' אמאי פטורות מסוכה והרי אף הן היו באותו הנס ולפי"ז ניחא דאין חייבות אלא היכא שהיו עיקר באותו הנס משא"כ בסוכה וא"ש -- ונ"ל להמתיק הדברים עפ"י דברי הכלבו והאבודרהם דטעמא דנשים פטור"ת ממ"ע שהזז"ג הוא משום שמשועבדות לבעליהן למלאכה, וא"כ לפ"ז מה יועיל שאף הן היו באותו הנס סכ"ס משועבדות הן לבעליהן, אבל היכא שהם היו עיקר באותו הנס, שבזכותן נגאל מן הגלות' בזה אין סברא כלל לפוטרם מחמת השעבוד לבעליהן, דלולי הם לא הי' שום אדנות וחירות לבעליהן וכל השררות שיש להם הכל הנשים גרמו ומידם ניתן להם, א"כ יועיל עכ"פ להפקיע שיעבודם באותו שעה ודו"ק - אך קשה מה הועיל המג"א בתי' זה על סוכה, הא עדיין קשה ממצה, למ"ל ההיקש דכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה תיפוק לי מטעם שהן היו עיקר באותו הנס שבזכותן נגאלו ממצרים, ואם נאמר כתירוץ התוס' דבמ"ע דאורייי' ל"א זה א"כ תו א"צ לתי' המג"א -- שוב מצאתי בס' כפות תמרים סוכה דף ל"ח שכ' ג"כ דלכך פי' רשב"ם שעל ידן נגאלו כו' כדי דלא יקשה קו' התוס' מסוכה וכנ"ל, וכתב עוד, ואע"ג דבגמ' לא אמר טעם זה שאף הן כו' גבי מצה אלא מטעם דכל שישנו בב"ת חמץ כו' זהו העיקר הלימוד מהכתוב ולעולם אימא לך טעמא דקרא משום שאף הן היו באותו הנס וה"ט דבמצה נשים חייבות ובסוכה פטורות עכ"ל, ובזה א"ש גם דברי המג"א ז"ל - ועיין שם עוד בכפת תמרים הנ"ל מה שכתב ליישב קושי' התוס' מדקאמר אף הן, דבאמת הי' שם עוד זכות האבות וזכות משה ואהרן אלא דזכות נשים צדקניות ג"כ גרם להוציא אסירים לכך קאמר שפיר אף הן וכו' וא"ש, ועיין עוד תירוץ נחמד לקושי' התוס' הנ"ל בספר תורת משה מהגאון בעל חתם סופר ז"ל בפרשת בשלח בפסוק ותען להם מרים שירו לה' וגו' ע"ש ותמצא נחת:

ג בשדי חמד מערכת חומ"צ סי' ט"ו אות ו' הביא בשם הגאון מו"ה חיים בערלין נר"ו אבדק"ק יעליסאוועט גראד (רוסיא) יע"א שהמציא דין חדש דאשה המקבלת מן התמחוי אין חייבים גבאי צדקה ליתן לה מן התמחוי רק שלש כוסות (ע"ש טעמו ונימוקו עמו בדברי חן ושכל טוב) אמנם הגאון בעל שדי חמד נר"ו חולק עליו ומסיק דלכל הטעמים נשים חייבות בכל הארבע כוסות עיי"ש באריכות -- ומה שהביא שם סתירת רש"י ז"ל דבמשנה פסחים צ"ט ע"ב פי' טעם הד' כוסות כנגד ארבע גאולות והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, ובדף ק"ח ע"א על מאמר ריב"ל נשים חייבות בד' כוסות פירש"י שלשה

כנגד ג' כוסות שנאמרו בפסוק זה וכוס פרעה בידי וגו' ורביעי בתמ"ז ע"ש. ראיתי בס' עדות ביר הגאון מהרי"ש נ"ז ז"ל מלבוב. שתירץ דרש"י לשיטתו דפירש בברכות דף כ' דלכך נשים בבהמ"ז דרבנן משום שלא נטלו חלק בארץ וא"כ כיון דד' לשונות של גאולה הם והוצאתי והצלתי כו' ולפי"ז כיון דבלשון ולקחתי כתיב שם והבאתי אתכם אל הארץ וגו' ונתתי אותה לכם למורשה, והרי נשים לא לקחו חלק בארץ, וא"כ ל"ש הארבע גאולות, לכך הוכרח רש"י לפרש כנגד הכוסות שהוא רמז לגאולתן של ישראל אבל במשנה שפיר פירש"י כנגד ד' לשונות של גאולה שהוא העיקר והכוסות של פרעה אינו רק רמז ודפח"ח - והנה בס' תורה תמימה עה"ת פ' וארא העיר דלמה לא תקנו כוס חמישי לענין והבאתי אתכם אל הארץ מ"ש בזה, אמנם לפ"ה הגאון מהריש"ן ז"ל ניחא דמאמר והבאתי אתכם אל הארץ הוא בכלל ולקחתי כנ"ל, והטעם כנלע"ד עפימ"ש חכז"ל כל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה וכל הדר בא"י וכו' ממילא י"ל דזה שאמר הכתוב ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים, אמנם זה אי אפשר רק כאשר תדורו בא"י, דכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה, ולכן והבאתי אתכם אל הארץ וגו' ובזה יתקיים מה שאמרתי ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים, נמצא דוהבאתי אינו ענין בפ"ע אלא שייך אדלעיל ולכך לא תקנו בעבורו עוד כוס אחד כנלע"ד נכון ב"ה - [ושוב מצאתי כן בפי' אמרי יושר על המדרש רבה דפוס ווארשא ס"פ וישב ע"ש]- שוב ראיתי בהגהות מראה כהן לש"ס פסחים דפוס ווילנא שכ' בדף ק"ח ע"א ברש"י ד' כוסות שלשת כנגד ג' כוסות שנאמרו בפסוק וכוס פרעה בידי ורביעי בהמ"ז. נ"ב מה. דשינה רש"י ז"ל טעמו ממה שכ' במשנה בריש הפרק דהוא כנגד ד' לשונות של גאולה והוצאתי וכו' היינו משום דמרא דשמעתא כאן הוא ר"י בן לוי ור"י בן לוי בעצמו ס"ל לטעם הזה בירושלמי בפרקין הלכה א' וז"ל הירושלמי ריב"ל אמר כנגד ד' כוסות של פרעה וכו' ומה שכ' רש"י כנגד ג' כוסות שנאמרו בפרעה אפשר דהי' לו גי' אחרת בירושלמי וכמו דאיתא בש"ס דילן בסוטה דף ט' ג' כוסות האמורות במצרים למה וע"ש במהרש"א ז"ל בח"א ומה דפירש"י ז"ל במשנה הוא טעמו של ר' יוחנן בירושלמי שם ואפשר דבמשנה הוצרך לפרש הטעם הלז וכו' עכ"ל ולענ"ד אפ"ל עוד דלכך פירש"י במשנה כנגד ארבע גאולות משום דשם איתא ולא יפחתו לו מארבע כוסות, ואיתא בבעל הטורים פ' וארא והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי בגימט' והעני בישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות עיי"ש ודע דלפום רהיטא ק"ל מה קמ"ל ריב"ל דנשים חייבות בד' כוסות הא ברייתא מפורשת היא בפסחים ק"ח ע"ב הכל חייבים בארבע כוסות הללו אחד אנשים ואחד נשים וכו' וצ"ע:

ד אמרינן בפסחים דף ק"ט ע"ב ארבעה כסי תקינו רבנן כל חד וחד מצוה באנפי נפשה היא -- וכתב בהגהות הרש"ש ז"ל מכאן נ"ל דד' כוסות אין מעכבין זה את זה ואם אין לו אלא שלש ישתה כולן עכ"ל:

ה כתב במרדכי פ' ע"פ ולא יפחתו לו מד' כוסות כנגד ד' לישני גאולה וק' דא"כ נימא ליבעי ארבע לחמים לכך י"מ כנגד ד' כוסות האמורים לישועה מנת חלקי וכוסי, וכוסי רויה, כוס ישועות דמשמע תרי עכ"ל -- ולפענ"ד י"ל בפשיטות דלכך תקנו כוסות ולא לחמים משום דבהלל כתיב כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא והרי כ' התוס' סוכה ל"ח א' ד"ה מי, דמסתמא לא תקנו ארבע כוסות אלא כדי לומר עליהן הלל וכו' עיי"ש, א"כ יותר נכון לתקן כוסות כדי לקיים בפועל מה שאומרים בהלל כוס ישועות אשא וגו' -- ופירשתי בזה לשון המדרש רבה פ' וארא. ד' גאולות יש כאן והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי כנגד ד' גזירות שגזר עליהן פרעה וכנגדן תקנו חכמים ד' כוסות בליל הפסח לקיים מה שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא עכ"ל. ולכאורה הך לקיים מ"ש כוס ישועות כו' מיותר לגמרי. אך לפי' הנ"ל ה"ק ד' גאולות כו' וכנגדן תקנו כו' וא"ת למה כוסות דוקא הו"ל לתקן ד' לחמים לז"א דלכך תקנו כוסות דוקא כדי לקיים בפועל מה שנא' כוס ישועות כו' וא"ש:

ו בא"ר סקי"ב הביא בשם האבודרהם ב' טעמים על שאין מברכין לשתות ד' כוסות א' דכוס של קידוש מצווה ועומד ואין לברך לשתות ג' כוסות דהא מחוייב בד' כוסות. ב' שאין מברכין אלא על מצוה הנעשית בבת א' בלא הפסק אבל ד' כוסות דשתאן בבת א' לא יצא ואין מברכין - ועפ"י הטעם הב' מיושב הקושי' למה אין מברכין על אכילת ג' סעודות בשבת עיין בשדי חמד מערכת ברכות סי' א' אות ט"ז בשם פתח הדביר עייש:

סימן תעג

א במג"א סק"ד וכרפס כו' עבודת פרך כ' במחצית השקל ושמעתי מגברא רבה שנתודע עפ"י החקירה בספרי הרפואות שכרפס הוא מה שאנו קורין צעללי"ר וכו' ע"ש, וכן אנו נוהגין. [שו"מ כן גם בתשו' חת"ס או"ח ס"ס קל"ב]:

ב ברמ"א ס"ה יקח לענה או שאר ירק מר -- בהגהות חכמת שלמה כתב דיוצאין י"ח מרור בצנון שקורין (רעטיך) דהוי דבר חריף כמו קריין והוי בכלל תמכא ע"ש באורך וסיים שכן הגידו לו כמה זקנים שראו שיוצאים ידי מרור ברעטיך - ולפענ"ד ד"ז צע"ג כי רעטיך אינו מר רק דבר חריף ואם נימא דיוצאין ידי מרור בכל דבר חריף א"כ נימא

דיוצאין גם בשומין ובצלים וכרישין דגם אלו חריפים כמו צנון וכדאיתא ביו"ד סי' צ"ו ס"ב, וד"ז לא שמענו מעולם, א"וו דהא ליתא:

ג כ' בהגהות חת"ס ז"ל דיוצאין ידי מרור בקריין מפורר ודלא כהגאון מליסא זצ"ל בהגדה מעשה נסים. ועיי' בתשו' מהר"י אסאד ז"ל או"ח סי' קל"ט ועוד בשאר ספרים. גם בס' נשמת אדם שאלה ל"ג כ' דיוצאין בתמכא מפורר. וכתב שגם הגר"א ז"ל כה כן רק שהקפיד שלא ימלול עד אחר ערבית שלא יפיג טעמו ע"ש (וע' גם בחיי אדם) - ולענין אם מרור צריך כזית עיין בתשו' שאגת ארי' סי' ק' שהאריך בזה, והביא ד' הרא"ש פ' ע"פ סי' כ"ה דא"צ כזית אלא משום שמזכיר בברכה לשון אכילה והאי יאכלוהו דכתיב על מצות וגו' לא קאי אלא אפסח לחוד והרבה להשיב עליו, גם הוכיח מרש"י פסחים דף ל"ט דחולק על הרא"ש וס"ל דבפחות מכזית לא יצא י"ח ע"ש, ופלא בעיני שלא זכר שר דברי הרא"מ בספר יראים סי' ק"ט שכתב להדיא וצריך שיאכל מן המרור כזית דאכילה כתיב ב"ה ואכילה בכזית עכ"ל. [וביותר יפלא שכל בעלי תשובה שאציין בסמוך אין גם אחד שיביא דבריו]. ועיי' בתשו' בית יצחק ליו"ד ח"ר בסופו ממש שנשאל ע"ד אשר יצא מאת הרב הגאון מו"ה מאיר הורוויץ זצלה"ה האבדק"ק דזיקוב ונדפס בס' אמרי נועם תשובה ג' דמי שאינו יכול לאכול כזית מרור מותר לו לברך על אכילת מרור אף על פחות מכזית, וכן נשאל בזה גם בתשו' מהרי"א הלוי ז"ל ח"ר סי' קמ"ג, ומסקנת שניהם בתשובותיהם בזה דאין לברך על מרור פחות מכזית. אך בתשו' מהר"י אסאד ז"ל או"ח סי' קל"ז כתב דיכול לברך גם על פחות מכזית אם אין לו יותר (או שא"י לאכול יותר) רק שלא יברך על אכילת מרור אלא על מצות מרור ע"ש. ולכאו' צ"ע בזה דהא הוי משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות:

ד במג"א ס"ק י"ד אם שרה המרור במים מעל"ע אין יוצאין בו - בתשו' שואל ומשיב מהדורא שתיתאי סי' יו"ד הביא בשם תשו' פמ"א ח"ב סי' ק"י דדוקא שאר מרור אבל קריי"ן עינינו הרואות דאף דשרוי הרבה במים לא הופג מרירתו ע"ש, אמנם בתשו' בית אפרים סי' מ"ג כתב דאין להקל בזה אלא בשעת הדחק כמובא בשע"ת כאן. וע"ע בתשו' שו"מ הנ"ל וגם בשדי חמד מערכת חומ"צ סי' ט"ו פלפול לענין קריי"ן מפורר ולענין אם מרור צריך כזית. והנה בגוף החקירה כבר הלכו בה נימושות. ומה אכתוב את אשר לא כתבוהו כבר האחרונים. אולם הערה אחת כפל בדעתי אומר הבא מן החרש דלכאורה ראי' דצריך כזית, דהנה הקשה בס' ישועות יעקב כאן לר' יוחנן דס"ל בחולין קי"א כבוש אינו כמבושל היאך יפרנס המשנה פסחים ל"ט דתנן גבי מרור אבל לא כבושין. נלע"ד עפימ"ש הצל"ח פסחים מ"ד דאי תרו לי' כו' הוי חידוש גם לר' יוחנן דאע"ג דס"ל לר"י

כבוש אינו כמבושל מ"מ מודה דהוי כרותח דצלי א"כ בשאר איסורין עכ"פ אוסר כדי קלישה ושפיר הוי בב"ח חידוש וכ"כ גם בתשו' נוב"י מהד"ק חיו"ד סי' כ"ו. [וכבר קדמו בגוף הדבר בתוס' חדשים למשניות פ"י דתרומות מ"י ע"ש]. א"כ שפיר תני אבל לא כבושין. דאם נכשיר כבוש א"כ לפעמים לא יהי' לו רק כזית מצומצם. ובזה מדינא אינו יוצא דהא הקליפה פסולה ובציר לי' שיעורא. והתניח אם צריך כזית אבל אם יוצא י"ח גם בפחות מכזית א"כ הדק"ל לר"י אמאי יפסול בכבוש שוב ראיתי דקושי' ישועות יעקב בלא"ה לק"מ. ונעלם מעיניו דברי הכרתי ופליתי יו"ד סי' ס"ט ס"ק י"ח דכבישה מעל"ע גם ר"י מודה דמבשל רק כבוש בציר בכדי שיתן על אור וכו' ס"ל דאין מבשל ע"ש. א"כ י"ל לר"י מתני' מיירי בכבושין מעל"ע ויותר אין להאריך: (ה) במחבר ס"ו ויגביה הקערה וכו' - כי בחיי אדם כלל ק"ל דנוהגין שכל בני ביתו מגביהין הקערה ולפעמים ששתו נדה כו' ולכן יותר נכון שלעולם לא תגביה אשתו הקערה כו' ע"ש. וכ"כ בסידור יעב"ץ "ובני ביתו מסייעין חוץ מאשתו" אכן בס' מעשה רב מהגר"א ז"ל כתב ומגביה הקערה בעצמו. וביאר בתפארת צבי שם, ר"ל שהגביה לבדו הקערה ואין עוזר לו (ומ"ש שם דמה שכל בני הבית מסייעין הוא מנהג שטות, ח"ו לומר כן על מנהג שהזכירו היעב"ץ והחיי אדם ז"ל אף שהגר"א ז"ל לא נהג כן): (ו) במחבר ס"ז וכשיגיע ללפיכך מגביה כל אחד כוסו בידו עד שחותם גאל ישראל -- כ' בסידור עיון תפלה, ולא ידעתי למה אין נוהגין כן, ואולי משום שצ"ל הלל באימה (עיי באה"ט ס"ק כ"ז בשם של"ה) ואיך יחזיק כוס בידו עכ"ל:

סימן תעה

א במחבר ס"ג ואפי' אם בלע מצה ומרור כאחד ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא - וכתב המג"א ס"ק י"ג ידי מצה יצא ולא אמרי' דמבטל ליה המרור למצה כיון שלא לעסן כאחד אבל הלועס מצה ומרור כא' לא יצא דמרור בזה"ז דרבנן ואתא מרור ומבטל לי' למצה - משמע מדבריו דדוקא ידי מצה לא יצא אבל ידי מרור יצא - והקשה בתשו', מהרי"א הלוי ז"ל ה"ב סי' קנ"ה הא כיון דלא יצא ידי מצה א"כ תו הוי המצה רשות ואתי מצה דרשות ומבטל למרור דרבנן וא"כ גם ידי מרור לא יצא וכתב שכמדומה לו שראה קושי' זו באיזה ספר - וכתב ליישב עפ"י מה דאיתא בירושלמי פ"א דחלה אמר ר' יוחנן חלוקין הן חביריו על הלל הזקן (שהי' כורך שלשתן כאחת) ופריך והא ר"י כורך מצה ומרור ומשני כאן וכו' ואפילו תימר כאן וכאן בשעת המקדש שני דברים רבים על אחר ומבטלין אותו עכ"ל. מתורת הירושלמי הנ"ל למדנו דאף למ"ד מצות מבטלות זא"ז היינו דוקא

היכא דשנים רבים על השלישי אבל אם אוכל שני זיתים לבד ואין א' רבה על חבירו יצא ידי שניהם. ולדברי הירושלמי צ"ל דהא דאמרי בגמ' ובפוסקים דמרור דרבנן מבטל למצה דאורייי' וכדומה הוא משום דא"א לצמצם וחיישי' שמא מין א' רבה על חבירו ומבטלו, הא אילו ידענו בבירור דשניהם שוין זית מצומצם בכל א' אין א' מבטל את חבירו, ומש"ה ר"י דהי' יודע לצמצם הי' כורך מצה ומרור. ומעתה הדבר נכון מאוד דאם אכל מצה ומרור ביחד ידי מצה לא יצא שמא המרור מרובה על המצה ומבטלו. אבל ידי מרור יצא. ולא אמרינן כיון דלא יצא ידי מצה א"כ הוי המצה רשות ומבטל למרור דרבנן. משום דממ"נ יצא ידי מרור דאם המרור הי' מרובה מבטל המרור המרובה למצה המועטת. ותו לא מצי מצה דרשות לבטל למרור כיון דהמרור מרובה והמועט אין מבטל הרוב. ואם המרור הוא מועט מהמצה א"כ לא מצי המרור לבטל את המצה המרובה ושפיר נפיק ידי מצה וגם ידי מרור יצא. דלא מבי המצה המרובה לבטל למרור דכיון דיצא ידי מצה והוי מצה דאורייתא א"כ לא מצי לבטולי להמרור דדוקא דרבנן מבטל לדאורייתא ולא להיפוך. נמצא דבין אם הי' המרור מרובה ובין אם הי' המצה מרובה נפיק ידי מרור אבל ידי מצה לא יצא משום דשמא הי' המרור מרובה וזהו עמוקה מאד ודו"ק היטב עכ"ל:

ב במחבר ס"ו אכל כחצי זית כו' בין אכילה לחבירתה כו' במג"א ס"ק ט"ו כתב דבין אכילה לחבירתה אינו מדוקדק דגם שיעור שהיית אכילה נכנס בכלל כא"פ כמ"ש המחבר גופי' בס' תרי"ב ס"ג. גם הפר"ח בסי' תרי"ב כ"כ והביא ראי' ג"כ ממתני' דכריתות י"ב ב' דקתני כמה ישהא האוכל ב' חצאי זיתים וחכ"א עד שישהא מתחלה ועד סוף כא"פ כלומר שאם שהה יותר מכא"פ אע"פ שלא הפסיק כלל באכילה אינן מצטרפין ע"ש וכתב בשמן המאור לר"מ גלוגא ז"ל שבעיניו יפלא מאד לומר דרבינו המחבר לא הי' מדקדק בלשונו בדבר דנפיק מיני' קולא דמצינו כ"פ בש"ס אימר דאמרי' לא דק לחומרא אבל לא לקולא. לכן כתב דיש לחלק בין אכילת איסור לעשיית המצוה דבאכילת איסור כגון חלב ודם דחמץ בפסח וכן כותבת ביוה"כ תיכף כשהתחיל לאכול עביד איסורא לכן שיערו חז"ל כא"פ באכילת איסור גופי' משא"כ באכילת מצה או מרור לא רצו לשער כא"פ באכילה גופי' שהרי באכילה עצמה עשה כהוגן רק בשהי' בין אכילה לחבירתה עשה שלא כהוגן לכן שיערו בכא"פ בין אכילה לחבירתה והא"ש דברי המחבר דבסי' תרי"ב מיירי לענין אכילת איסור, לכן כתב השיעור כא"פ, כלשון חכמים דמתני' דכריתות, וכאן מיירי לענין עשיית המצוה באכילת מצה ומרור, לכן כתב

שיעור כא"פ בשהי' בין אכילה לחבירתה וכלשון הברייתא בפסחים דף קי"ד ע"ב עיי"ש שהאריך יותר בזה ואני לקצר אני צריך:

ג במחבר ס"ז אין חיוב אכילת מצה אלא בלילה הראשון בלבד ואם יש איזה מצוה באכילת מצה כל שבעה עיין אריכות גדול בשדי חמד מערכת חומ"צ סי' י"ד אות יו"ד והביא כמה דיעות הסוברי' דמצוה איכא כל ז' רק שאינו חובה כמו בליל הא' ומ"ש שם בשם הפני' פסחים כ"ח דלר' שמעון מצוה כל ז' לאכול מצות. וכל שבעה הוא בקום אכול מצה עיין במנחת חינוך מצוה י' שכתב דגם רב יוסף דס"ל דבעי' מצה הראוי' לשבעה ס"ל כן. והי' מקום להאריך בכ"ז אלא שאין הפנאי מסכים - ועיי' בפר"ח מ"ש בשם בעל המאור ז"ל דלכך לא מברכין על אכילת מצה כל ז' ועל סוכה מברכין משום דא"א ג' ימים בלא שינה משא"כ במצה שיוכל לאכול פירות או מצה עשירה. ובתשו' בנין ציון החדשות סי' מ"ו כתב הטעם דבמצה הציווי לבד שלא לאכול חמץ וכמ"ש רש"י פ' ראה ע"פ הספרי וא"כ כשאוכל מצה בשאר ימי הפסח לא מקיים מצוה כלל אבל בסוכה המצוה אינה שלילות אלא חיוב לישב בסוכה דבכל זמן שאוכל בסוכה מקיים המצוה ולכן אף דפטור מלאכול מ"מ כיון שבשעה שאוכל מקיים המצוה לפיכך צריך לברך אבל במצה בשעה שאוכל אינו מקיים מצוה דהציווי לא הי' רק בשלילות שלא לאכול חמץ עכ"ל:

סימן תעו

א במג"א סק"א ובאלו ארצות אין נוהגין לאכול צלי ונ"ל צלאו ואח"כ בישלו מותר - הפר"ח אוסר גם בצלאו ואח"כ בישלו, ובעיקרי דינים הביא בשם ים ישששכר שהכריע דאם בין השמשות הי' צלי חל עליו שם איסור ושוב אינו ניתר ע"י בישול אך אם נתבשל אחר הצלי' מבעוד יום לא נקרא על בשר זה שם איסור מעולם ומותר ומובא גם בפ"ת ולענין מה שאוסר המג"א בצלי קדר עיין בתשו' בנין ציון החדשות סי' מ"ה מ"ש בזה. ובדרך אגב אעורר על מ"ש המנחת חינוך מצוה ז' בשם גדול אחד דהביא ראי' להרמב"ם דפוסק כרבי (ותמה הכ"מ) וכתב דמש"ס דפסחים ע"ו ע"ב דפריך שני קדרות ס"ד, ראי' דהלכה כרבי דצלי קדר אסור, וכתב המנ"ח דזה טעות דגם לרבנן עובר בעשה דהוי צלי מחמת ד"א כמ"ש התוס'. ולענ"ד פשוט דכוונת אותו גדול הוא לפימ"ש בס' ישועות יעקב כאן דאם צלה הפסח על האש ואח"כ צלאו בקדרה תלי' בפלוגתא דרבי ורבנן דאי נימא דצלי קדר אינו חשוב כמבושל ממש לענין מלקות אינו מבטל טעם הצלי' שנצלה מקודם והוי צלי מחמת אש, ואמנם לפ"ז קשה בהא דקאמר הש"ס אהך דאין צולין שני

פסחים כאחד שתי קדרות ס"ד ומאי קושי' דילמא מיירי דצלי קדר אחר שצלאו על האש דבזה ליכא איסורא מה"ת ואשמעינן דאין צולין שני פסחים כאחד עיי"ש. וע"ז שפיר אמר אותו גדול דמכאן ראי' דהלכה כרבי הצלי קדר חשיב מבושל ממש א"כ הוי צלאו ואח"כ בישלו דחייב ולכן פריך שתי קדרות ס"ד וז"ב. (וכבר נדפס זה בשמי בתל תלפיות מחברת י' צד קנ"ב ע"ש):

סימן תעז

א כתב האבודרהם אם שכח ואכל דבר אחר אפיקומן חוזר ואוכל כזית ממצה אפיקומן ופוסק עכ"ל. וע' בא"ר כאן שמסכים עמו בזה:

ב בפרמ"ג במש"ז סק"א כתב מי שאין לו מצה תוך התחום א"י חוץ לתחום וכו' וה"ה אשה כה"ג דחייבת במצה מ"ה מהיקישא מ"מ אסורה לילך חוץ לתחום מדרבנן בל"ת דרבנן כו' עיי"ש. ולכאורה איני יודע מה ס"ד הי' דאשה מותרת. ואפשר ס"ל באשה ליכא עשה דשבתון וסד"א ניתי עשה ונידחי ל"ת קמ"ל דלא דהא ל"ה בעידנא וכמ"ש קודם דמצה לא הוי עשה דרבים, ויותר אין להאריך:

סימן תפ

א במחבר ס"א סדר כוס רביעי וכו' ושותהו בהסיבה כו' ואם שותהו בלא הס בה צריך לשתות פעם אחרת בהסיבה ומברך לפניו בפה"ג לפי שהסיח דעתו מלשתות עוד - כתב בהגהות רעק"א ז"ל. בגן המלך לבעל גו"ו סי' ל"א הקשה דנימא דלא הוי היסח הדעת דאתכא דרחמנא סמכינן כדלעיל סי' תע"ז ס"ב גבי אפיקומן עכ"ל - ולולא דבריהם הי' נ"ל לחלק בפשיטות דבשלמא גבי אפיקומן עדיין יש לפניו לקיים מצות ה' בבהמ"ז והלל ושתיית ב' כוסות לכן שפיר שייך לומר אתכא דרחמנא סמכינן דזה השלחן אשר לפני ה' משא"כ אחרי ככלות הכל וכבר שתה כוס ד' ואין לפניו לקיים עוד שום מצוה א"כ אין כאן עוד תכא דרחמנא דהא כבר נסתלק ונעקר השלחן ומה שאומרים פיוטים זה אינו אלא מנהג כמ"ש המג"א וא"צ לאומרם על השלחן דוקא כנלע"ד. (ב) כתב בהגהות חת"ס ז"ל, מ"ש בשיר "אל בנה" למוד הוא, הוא חירוף וגידוף, וראיתי בפסיקתא דשיר השירים כת"י מונה שבעים שמות של הקב"ה ע"ד א"ב ולא מצא שום תואר באות למ"ד [אמר המלקט כ"ה גם בבעל הטורים פ' בהעלתך בפ' אספה לי שבעים איש עיי"ש], ונראה לי לומר לוחם הוא ע"ד ה' איש מלחמה עכ"ל:

ג כתב בח"י סק"ו ונוהגין באלו מדינות למזוג כוס אחד יותר מהמסובין וקורין אותו כוס של אליהו הנביא - עיין מ"ש בזה אדמו"ר הגאון זצ"ל בפי' חתן סופר להגדה ש"פ דף ח' ובס' תורה תמימה פ' וארא. וגם בילקוט הגרשוני פ' בא ובס' עורה שחר ערך כוס ע"ש. (ובשו"ת דברי חבר בן חיים דף ק"י כ' דמנהגו ליקח כוס זה בשחרית לקידוש ע"ד שאחז"ל הואיל ואתעבד בי' מצוה וכו'):

סימן תפב

א עיין אריכות בס' שערי תשובה סק"ב והנה הרבה יש לפלפל על דבריו בפרט מ"ש בזה"ל וקצת משמע כן מהתוס' בסוכה ר"פ לולב הגזול שהקשו דל"ל גבי מצה טעמא דלכם ת"ל משום מצהב"ע וכו' עיי"ש, במחכ"ת זכרונו הטעתו כי מעולם לא הקשו התוס' כן גבי מצה גזולה אלא גבי מצה של טבל יעו"ש. ואיני רוצה להאריך כעת יותר:

סימן תפה

א במחבר ס"א אמר שבועה שלא אוכל מצה סתם אסור לאכול מצה בליל פסח - הקשה הפרמ"ג ליתי עשה דמצה ולידחי ל"ת דשבועה ותירץ דהוי עשה דפשיעה. אך בס' עין מאיר דף צ"ב כתב דאין תירוצו מספיק דהא לכאו' קשה להלל דהי' כורך שלשתן כאחד א"כ אמאי לא יאכל מצה הא לענין שבועה בטל כזית מצה בפסח ומרור ולענין מצה יוצא, וכן קשה להמל"מ פ"ה מיסה"ת והתורת חיים חולין ק"כ דיוצאין ידי מ"ע בשלכד"א א"כ אמאי לא יאכל שלכד"א הא לענין שבועה אינו עובר בל"ת ולענין מצה יוצא, וצ"ל כמ"ש בתשו' בית אפרים דאמרינן אחשבי' וא"כ כיון דלענין המ"ע יוצא בל"ת נמי עובר, א"כ כיון דכל הל"ת נצמח רק מכח העשה א"כ אף מסברא דוחה עשה לל"ת ושוב ל"ל למילפי' מכלאים בציצית וממילא לא בעינן דומי' דכלאים בציצית (ע' תוס' עירובין ק' א') ודוחה אף דהוי עשה דפשיעה ע"ש.- ובגוף הקושי' הנה כבר כתבו התוס' קידושין ל"ח א' בשם הירושלמי דאין עשה דקודם הדיבור דוחה ל"ת דאחר הדיבור. (והטעם מבואר שם יפה בפני יהושיע וא"צ למ"ש הברוך טעם ז"ל דהטעם משום דבעינן דומיא דכלאים בציצית). ובמק"א כתבתי די"ל דבמצה ל"ש עשה דוחה ל"ת. והוא לפימ"ש בתל תלפיות מחברת ו' אות כ"ד דסברת עדל"ת הוא משום דמצות בטילות לעתיד לבא וכתב הנועם מגדים דהיינו דוקא הלאו אבל העשין לעולם קיימים. ולכך העשה אלים יותר ודוחה ל"ת ע"ש. וא"כ התינח בשאר עשין אבל בעשה דמצה אם יתבטל הל"ת דחמץ לעתיד לבא שוב גם במצה לא יהיו חייבים מכח ההיקש דכל שישנו

באכילת חמץ ישנו בקום אכול מצה (עיין פסחים מ"ג) א"כ ל"ש עדל"ת דגם העשה גם הל"ת יתבטלו לע"ל ובסגנון זה י"ל עוד דאפי' נימא דמ"ע דמצה לעולם קיימת אפי"ה ל"ש בזה עדל"ת משום דהל"ת דשבועה לא יתבטל לעולם וכמ"ש בת"ת שם בשם הנועם מגדים דהטעם דהעשין אינן בטלין לעולם משום שהמה לעילוי שמו יתברך ועפי"ז כתב שם דממילא גם הלאו דשריפת השם לא יתבטל לעולם ול"ש ביה עדל"ת ע"ש, א"כ ה"נ לאו דלא תשבעו בשמי לשקר לא יתבטל לעולם ולא שייך ביה עדל"ת וא"ש. ובלא"ה י"ל לפימ"ש במק"א דאין עשה דוחה ל"ת שנוהג בבני נח והארכתי בזה. א"כ הרי כתב המל"מ בפ"י מה' מלכים והוכיח בראיות חזקות שגם העכו"ם מוזהרים לקיים שבועתם. א"כ ל"ת דשבועה נוהג גם בבני נח ולא אמרינן ביה עדל"ת]:

סימן תפו

א במחבר ס"א שיעור כזית י"א דהוי כחצי ביצה וכ' המג"א וז"ל, בכריתות דף י"ד איתא דכותבת הוי ב' זיתים ובסי' תרי"ב איתא דכותבת הוי פחות מכביצה, א"כ כזית הוי פחות מעט מחצי ביצה, וכ"ה לפי מ"ש סימן שס"ח ס"ג גרוגרת הוי שליש ביצה וכ"כ הרמב"ם, ולהי"א הוי ד' תשיעית ביצה, ואמרי' בפ' המצניע דגרוגרת גדול מזית ע"ש, א"כ זית עכ"פ פחות מחצי ביצה, אלא לא דק ולחומרא לא דק, אבל לענין שאר מילי צריך לדקדק בדבר:

מיהו קשה הא אמרינן בכריתות שם אין בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים ובעלמא אמרינן אין בית הבליעה מחזיק יותר מכביצה, וצ"ל דה"ק ג' זיתים אינו מחזיק. מיהו להרמב"ם קשה דג' זיתים לא הוי כביצה, וצ"ל דההיא דפ' המצניע מיירי בזית קטן ואנן זית בינוני בעינן וכמ"ש הרב"י בסי' קצ"ז בשם הרוקח עכ"ל המג"א ז"ל - ובתשו' נוב"י קמא או"ח סי' ל"ח כתב עלי' בזה"ל:

מ"ש המג"א זית שאמרו בפ' המצניע הוא זית קטן אכן זית בינוני הוא גדול מגרוגרת, יפה כיון מר שהשיג עליו בזה כי בודאי לא דק הרב מג"א כאן וכבודו במקומו מונח. ואני תמה על ליקוטי מהרי"ל שכתב ג"כ דזית הוא חצי ביצה וגרוגרת הוא שליש ביצה, ובגמרא מוכח דגרוגרת גדול מזית. ומה שהשיג כבוד מר על המג"א ממה שאמרו בפ' המצניע וכו' ויפה כיון והשיג על המג"א בזה אלא שאני תמה על מר למה השיג עליו מכללא ומסברא וכו' אבל באמת יש שם בגמ' סתירה מפורשת על דעת המג"א דהרי שם בגמ' דף צ"א ע"א בעי מיני' רבא מרב נחמן זרק כזית תרומה לבית טמא מהו, למאי אי לענין שבת כגרוגרות בעי, אי לענין טומאה וכו' לעולם לענין שבת וכו' א"ל תניתוה

אבא שאול אומר שתי לחם ולחם הפנים שיעורן כגרוגרת, ואמאי נימא מדלענין יוצא שיעורו בכזית לענין שבת נמי בכזית וכו' ע"ש. והנה זהו פשוט דכזית לענין יוצא וכן כזית לענין תרומה טמאה ליחייב משום ת"ט הוא בכזית בינוני ועיין בתוס' ד"ה כגון וכו' וא"כ מוכח להדיא דזית בינוני הוא פחות מגרוגרת וכן מוכח להדיא ממה דאי' במשנה דף צ"ג ע"ב וכן כזית מן המת וכזית מן הנבילה וכו' מוכח ג"כ דזית בינוני הוא פחות מגרוגרת ודברי המג"א תמוהים ובעיקר קושית המג"א נ"ל לתרץ עפימ"ש התוס' ישנים (בכריתות י"ד ע"א) ע"מ דאמרינן שם אין בית הבליעה מחזיק יותר מב' זיתים כתבו הת"י פי' כדרך אכילה עכ"ל ויפלא לכאו' מה בעו בזה ונראה דכוונתם לתרץ קושי' עצומה זו דהרי בעלמא אמרינן דאין בית הבליעה מחזיק יותר מכביצה משמע הא כביצה מחזיק והרי ביצה הוא יותר מג' זיתים לפי חשבון י"ח גרוגרות לששה ביצים, אלא דהא דבית הבליעה מחזיק כביצה היינו אם מאנס א"ע בעכ"ח לבלוע כביצה יכול לבלוע, אבל אין הנאת אכילה בבליעה גסה כזו ואכילה גסה מקרי ומזיק לו. אבל לאכול כדרכו שלא לאנס עצמו רק דרך הנאתו אינו יכול לבלוע בבת אחת יותר מב' זיתים, וא"כ בשלמא לענין טומאת אוכלין דדרשינן אוכל הנאכל בבת אחת א"כ היינו כביצה שהרי עכ"פ יכול לבלוע כשיעור זה אף שהוא ע"י הדחק ג"כ אשר יאכל מקרי. אבל שם בכריתות שכבר חייבו חמש חטאות וא' מהם משום אכילת יה"כ איך יכול לחייבו באכילה א' עוד על זית יותר שיבלע כזית דם ויבלע ג' זיתים בבת א' דא"כ לא יהי' הנאה באכילה זו ואדרבה מזקת לו וא"כ פטור משום יוה"כ כדאי' ביומא פ' ע"ב שאם אכל אכילה גסה ביה"כ פטור דכתיב אשר לא תעונה פרט למזיק זהו הנ"ל בכוונת דברי התוס' ישנים וא"כ מתורץ קו' המג"א -- ועוד נ"ל דלדינא לדידן לפי"מ דקיי"ל להלכה בלא"ה לא קשה וכו' שהרי המג"א שפיר תי' דמה שאמרו בכריתות שאין בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים היינו שג' זיתים אינו מחזיק (דבהכי די לתרץ קו' הגמ' שם מה דלא חשיב כזית דם מבהמה אחרת ג"כ ע"ש) אבל ג' זיתים חסר פורתא אפשר דמחזיק, אלא שעיקר קו' המג"א הוא לדעת הרמב"ם ז"ל דפסק כר"י ב"ב דשיעור עירוב הוא ששה ביצים והוא י"ח גרוגרות וא"כ כל ביצה הוא ג' גרוגרות והוא יותר מג' זיתים וכיון דבית הבליעה מחזיק מיהו כביצה א"כ מחזיק יותר מג' זיתים זהו עיקר קו' המג"א. והנה הא דאמרינן דבית הבליעה כביצה מיהו מחזיק, היינו מהא דאמרינן ביומא דטו"א הוא כביצה דכתיב אשר יאכל ושיערו חכמים שאין בית הבליעה מחזיק יותר מכביצה, והנה הא דטו"א כביצה לפי"מ דקיי"ל להלכה כחכמים היינו כביצה בלי קליפתה וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' טו"א, והא די"ח גרוגרות הם ששה ביצים היינו לפי החשבון דככר בפונדיון

שהוא רובע הקב, והיינו ששה ביצים שלימות עם הקליפה. דכן הוא שיעור חלה שהוא ז' לוגין וחומש הוא מ"ג ביצים וחומש עם קליפתן וא"כ ביצה וקליפתה הוא ג' גרוגרות אבל ביצה בלי קליפתה הוא פחות הרבה מג' גרוגרות ולפי החשבון של מהרי"ל בסדר הגדה הביאו ג"כ הרב הקדוש בשל"ה ז"ל שביצה ומחצה עם הקליפות הם שתי ביצים בלי הקליפות וא"כ לפי החשבון הזה יהי' ביצה בלי הקליפה שתי גרוגרות ורביע ולא יהי' בו ב' זיתים שלימות ומתורץ קושי' המג"א כן נ"ל נכון עכ"ל הנוב"י זצוקלה"ה:

והנה מה שיש להשיב קצת על דבריו הקדושים כבר כתב הגאון מהו' וואלף אלעסקר מבראד (הוא השואל בתשו' נוב"י הנ"ל) זצ"ל בספרו היקר חידושי וכללות הרז"ה דפוס ירושלים תו' (שנת כצאת השמש) דף כ"ג מדפי הספר עיי"ש והנה בביאור הגר"א ז"ל כאן כתב ג"כ כתירוץ האחרון של הנוב"י זצ"ל, וראיתי באחרונים ז"ל מביאים התירוץ הראשון של הנוב"י זצ"ל וכתבו שבזה מתורץ מה שמקשים מש"ס דכריתות הנ"ל על המרדכי שמקשה על הלל שהי' כורך שלשתן כאחד:

איך מחזיק בית הבליעה כולי האי ותי' דכשמגיע לבית הבליעה הוא מרוסק ולכך מחזיק כולי האי (ומובא במג"א לעיל סי' תע"ה סק"ד) א"כ נשאר קו' הש"ס בכריתות וניתני שש חטאות ונוקמא כגון דאכל כזית דם ולפי הנ"ל א"ש דבאמת הוי שלכד"א ולענין איסור אינו חייב רק לענין מ"ע יוצאין אף שלכד"א כמ"ש המל"מ והתורת חיים חולין ק"כ משו"ה שפיר עביד הלל שהי' כורך פסח מצה ומרור ואוכל ביחד (ועיי' בישועות יעקב כאן) ולפענ"ד אף אם נאמר דהמרדכי סובר דיוצאין ידי מ"ע בשלכד"א ויצא ידי מצה ומרור בזה אבל אכתי ידי פסח איך יצא, הא פשיטא דבפסח וקדשים כדרך אכילתן בעינן כדכתיב למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין (ועיין רשב"ם פסחים קי"ט ב' ד"ה כגון, דמה"ט פסח וכן כל קרבנות נאכלים בסוף על השובע ע"ש) ואין להקשות בלא"ה היאך יוצא ידי פסח הא המרור מר וקיי"ל דאם עירב בו דבר מר הוי שלכד"א ז"א דהא מצותו בכך אבל עכ"פ בבליעה ג' זיתים כאחד היאך יוצא ודוחק לומר דלהמרדכי גם זה מצותו בכך. ומה גם לפימ"ש בהגהות חת"ס ז"ל לעיל סי' תע"ג על קושי' הנ"ל מעירב דבר מר דע"כ הפיגו טעם המרור ע"י מלילה ושחיקה וכנהוג גם עכשיו למלול התמכא כדי להפיג מרירתו קצת. א"כ ודאי דאין ראי' מזה לכאן וצ"ע:

ובדרך אגב אעתיק מ"ש בדרשות דברי שאול להגאון מהרי"ש כ"ז מלבוב זצ"ל (דף כ"ד מדה"ס) לתרץ קושי' המרדכי הנ"ל עפ"י שיטת הרא"ש ז"ל בפ' ע"פ סי' כ"ה דמדינא א"צ כזית במרור רק משום שמזכיר לשון אכילה בברכה צריך כזית וכו' ולפי"ז ניהו דמשום הברכה צריך שיעור אבל עכ"פ ל"צ שיאכל כזית מרור בב"א וסגי בשיאכל משהו מרור

עם פסח. ומצה בכזית ואח"כ ישלים המרור, ומעתה ל"ק קושי' המרדכי דהא באמת אין צריך להיות כל הכזית מרור וכל דלא היה שלשה כזיתים אף דהוה יותר משני זיתים מחזיק כמ"ש המג"א והנוב"י הנ"ל ודפח"ח:

סימן תפז

א במחבר פ"ד בליל ראשון של פסח גומרין הלל בציבור בנעימה בברכה תחלה וסוף וכן בליל שני וכו'. ובהגהות רמ"א ז"ל וכל זה אין נוהגין כן וכו' עיי' מ"ש בזה בביאור הגר"א ז"ל. ובהגהות חכמת שלמה כאן. וגם בתשו' שואל ומשיב מהדורא תנינא חלק ד' סי' קל"ה באריכות. ושמה התמרמר מאוד על אותן המשנים המנהג בביהכנ"ס אשכנזים ואומרי' הלל בלילי פסחים כדי שיהי' להם לכבוד ולתפארת בעיני ההמון ע"ש:

סימן תפח

א כ' בפמ"ג באשל סק"ה. עמ"א לדידן אין מכריזין שלא לומר גשם דנראה כממאנין בגשמים וכו' משא"כ במקום שאומרים בקיץ משיב הרוח ומוריד הטל מכריז השמש במוסף משיב הרוח ומוריד הטל ופוסקין בלחש מלהזכיר גשם - וכבר הבאתי לעיל סי' קי"ן בשם ידידי הרה"ג המפורסם מו"ה שמעון צבי ווייגער נ"י אבדק"ק קריפטש יע"א דלפימ"ש בס' מנחם ציון להגה"ק ר"מ מרומנוב זלה"ה טעם שאין מכריזין בפסח נראה דלא יכריזו אז כלל עכ"ל. והס' מנחם ציון אינו מצוי אצלי ולא אדע טעמו: סימן תפ"ט (א) במג"א סק"א נשים פטורות מספירה דהוי מ"ע שהז"ג ומיהו כבר שווי' עלייהו חובה - והקשה בס' נזירות שמשון מד"מ ס"ס קפ"ח דלא שייך שווי' חובה אלא היכא דיש מחייבים. וכתב ידידי הרב החריף ובקי מהו' יצחק מארקאוויטש נ"י מטשאקאני יע"א, בתל תלפיות מחברת ה' אות קי"ד ואולי י"ל דגם כאן יש מחייבים דהרי לדעת רש"י ברכות כ' ע"ב אין לפטור במ"ע דרבנן מחמת מ"ע שהז"ג וכו' עיי"ש. וכבר קדמו בזה אדמ"ו הגאון זצ"ל בטהר"ם שיק על החינוך מצוה ש"ז ע"ש. [ועל קושי' הכ"מ שהביא המג"א ריש ס"ק זה, עיין בס' עט סופר חלק ד' בהשמטות שבסוף הספר]: (ב) במג"א סק"ב ובב"י כ' בשם הרשב"א שיוצא בספירות הש"ץ ע"ש וצ"ע - ועיין בח"י ובא"ר וגם בפר"ח הסכימו דיוצאין בשמיעה מחבירו ומ"ש בגמ' וספרתם שתהא ספירה לכל א' וא' היינו רק לאפוקי שאין הב"ד סופרים כמו בשמיטה ויובל. וכ"כ בתורה תמימה פ' אמור וכנראה שלא ראה בא"ר ובפר"ח. אמנם הפמ"ג ז"ל כתב כאן כי ילפינן מפסוק וספרתם לכם ב' דברים וספרתם אתא לכל א' וא' ולכם אתא שאין יוצאים בשמיעה מחבירו.

ודברים אלו צ"ע דנודע שאין אנו יכולין לדרוש מעצמינו דרשות שלא נזכרו בש"ס. ויותר אין להאריך:

ג בספר החינוך מצוה ש"ו כ' בשם הרמב"ם דאע"ג דמצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי מ"מ אינם ב' מצות. וזה דלא כרבינו ירוחם שהביא בא"ר סק"ד שהן ב' מצות כתפילין של יד ושל ראש ע"ש:

ד במחבר ס"ח אם שכח לברך באחד מהימים וכו' סופר בשאר ימים בלא ברכה כתב בסידור עיון תפלה נוהגין מקצת אנשים כששוכחין פ"א לספור דאז צריך לספור אח"כ בלא ברכה, עושין תקנה לעצמם וסופרים לפני העמוד ואומרים שכן יש להם קבלה מאיזה חכם, אבל טעות הוא שזהו אינו אלא במקום שהחזן מוציא רבים י"ח אבל בזה"ז שאין מוציא רק כ"א לעצמו ודאי אסור עכ"ל. עיין בס' תורה תמימה פ' אמור שכ' בקטן שהגדיל בתוך ימי הספירה י"ל דמה שסיפר מקודם בפטור מצטרף לענין זה שיהיו תמימות וראי' לזה מיבמות ס"ב ח' היו לו בנים לעכו"ם בהיותו עכו"ם ונתגייר פטור מפו"ר ואע"פ שבשעה שהי' עכו"ם לא הי' עליו מצות פו"ר וכו' ע"ש. וכבר קדמו בזה בס' מנחת חינוך מצוה ש"ו]:

ה כתב בס' ברכי יוסף. ראיתי מדקדקים שבליל יו"ט שני נוהגים לעשות הסדר ואחרי ככלות הסדר כולו מברכין על ספירת העומר, ונותנים טעם נכון על דרך האמת, אך מה נעשה דלפי הדין אסור לאכול עד שיספור (כמ"ש הרמ"א סד) ומה גם דבכל אורך הסדר קרוב שישכח מלספור עכ"ל - והנה בס' עיקרי הד"ט סי' כ"א אות י"ג הביא בשם החיד"א ז"ל עצמו בס' טוב עין ומחזיק ברכה וחיים שאל שמסכים לברך ולספור אחר הסדר, וכ"כ גם בזכור לאברהם אלקלעי אות עומר, וכנראה שחזר בו ממ"ש בס' ברכי יוסף הנ"ל, ועיין עוד שם בעיקרי הד"ט בשם שאילת יעב"ץ ח"א סי' ס"ח שכ' דאף בליל ב' של פסח יש לספור בזמנו כליל אחר ולא אחר אמירת ההגדה דבעינן תמימות ויש לספור בתחלת הלילה ומסתייה דבדיעבד מונין כל הלילה, ומ"ש שיש לספור אחר ההגדה מן הקבלה לא נקבל דקבלה מחודשת היא ומבולבלת והדבר הזה יצא מפי איש רוח העזתי וכו'. וגם בח"ב סי' פ"ג ובמור וקציעה שלו לכאן עמד בסברתו הנז' ע"ש ובס' זכרון יהודא כ' שהגאון מהו' מאיר א"ש זצ"ל ספר ספירת העומר בליל שני מיד אחר אמירת הלל, ואחרי גמר הסדר ספר בלא ברכה ע"ש. ובודאי עשה כן כדי לצאת גם ידי המקובלים ז"ל. וכן ראוי לנהוג:

סימן תצ

א במג"א סק"א ובחש"מ אומר וכו' ש"מ דחוה"מ לא מקרי יו"ט ואין לומר בחוה"מ בבהמ"ז הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו טוב - ועיין בא"ר לעיל סי' קפ"ח ס"ק י"ד שהביא ראי' לזה מדכתב בשיורי כנה"ג שם דבחוה"מ לא יאמר ברוך שנתן ימים טובים אלא ברוך שנתן ימים לישראל לששון ולשמחה. ומובא בפרמ"ג שם באשל סק"י ע"ש - אמנם בס' בית מאיר כאן כ' שלפי דברי הריטב"א סוכה ל"ח סוף ד"ה ורמינהו, שפיר י"ל הרחמן גם בחוה"מ, שהרי כ' שם הריטב"א ואגב אורחן שמעינן דחוש"מ יו"ט מקרי מכיון דאסור בעשיות מלאכה וה"נ משמע בריש פרקין ובמס' מגילה אמרינן גבי פורים יו"ט לא קבילו עלייהו לפי שלא יאסור במלאכה וכו' (בריטב"א שלפני הוא בד"ה הכא בי"ט שני עסקינן), אך עיין מנחות דף ו' ע"ב ותליא בפלוגתת הפוסקים אם חוה"מ זמן הנחת תפילין עכ"ל הבית מאיר ז"ל - א"כ לפי"ז הנוהגין שלא להניח תפילין בחוה"מ לדידהו ודאי יו"ט מקרי וא"צ לשנות בהרחוק ושפיר י"ל ינחילנו וכו' - ומה שהראה הב"מ ז"ל לעיין במנחות דף ו' ע"ב, עיינתי שם ולא ידעתי מה הציון הלז - ובהגהות חכמת שלמה לקמן סי' תרס"ד הוכיח ממה שאנו נוהגין לומר בהושענא רבה בפסוקי דזמרה מזמור שיר ליום השבת, מזה מוכח דמנהגינו הוי דחוה"מ נקרא יו"ט שהרי המג"א כתב בסימן תפ"ח דלכך אומרים ביו"ט מזמור שיר ליום השבת דגם יו"ט נקרא שבת ע"ש, וא"כ כיון שאומרי' כן בהו"ר מוכח דאף חוה"מ נקרא יו"ט וממילא ראוי לומר הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו טוב עיי"ש -- ועיין בטו"ז סי' תרס"ח סק"א ובהגהות חידושי רז"ה לשם, ויותר אין להאריך. (ב) בטו"ז סק"א ולענין הנחת תפילין בחוה"מ עמ"ש בסי' ל"א -- הנה לעיל סי' ל"א הבאתי בשם דברי חמודות מבעל תוי"ט ז"ל דאות דשבת ויו"ט היינו השביתה ממלאכה דשובת כל היום ולפיכך לדידן דקיי"ל דאיסור מלאכה בחוה"מ אינו אלא מדרבנן לא קי"ל בזה כרשב"י בזוהר יעו"ש - ולפי"ז צ"ל דרשב"י ס"ל דאיסור מלאכה בחוה"מ הוא מדאורייתא ולכך ס"ל בזוהר דאסור להניח תפילין בחוה"מ דנראה כמזלזל ביו"ט דחוה"מ, ויגעתי ומצאתי בעזהי"ת מקור לזה בספרי סוף פרשת ראה (ט"ז ט"ו) שבעת ימים תחג ר' שמעון אומר, פסח וחג [הסכות]שאינם עונת מלאכה אמרה תורה עשה זה שבעה וזה שמונה ימים, עצרת שהיא עונת מלאכה [זמן קצירה] אינה אלא יום אחד, מלמד שהתורה חסה על ממונם של ישראל, ע"כ. ר"ל התורה חסה על ישראל שלא יבטלו זמנם בשעת עבודה בשדה, א"כ מוכח דס"ל לר' שמעון דמלאכת חוה"מ מדאורייתא כי אם הי' חוה"מ מותר במלאכה מה"ת לא הי' כל טעם בדרשה זו אחרי שאין ביטול מלאכה לשבעה ימים בפסח ולשמונה בחג (וכ"כ בס' תורה תמימה

פ' משפטים) א"כ ר"ש לשיטתו שפיר ס"ל בזוהר דאסור להניח תפילין בחוה"מ משא"כ לדידן ודו"ק:

ג ואגב אתיק מס' זכרון יהודא (מנהגי הגאון בעל תשו' אמרי אש זצ"ל) וז"ל, הניח תפילין בחוה"מ וכבר כתבתי מזה בס' אמרי בינה במס' ביצה ובירך רק על של יד ואמר כי הגאון מו"ה דוד דייטש זצ"ל אמר כן בשם א' מחכמי פראג כי אחרי שיש מחלוקת אם מניחין תפילין בחוה"מ וגם המחלוקת אם לברך על של ראש כשלא סח בנתים א"כ בחוה"מ יש שתי ספיקות ולכך אין לברך רק על של יד עכ"ל:

ד עיין בב"י כאן בשם מדרש הרנינו (ומובא בטו"ז וח"י) טעם שאין גומרין הלל בחוה"מ וב' ימים האחרונים ש"פ מטעם מעשה ידי טובעים בים וכו' ובס' תורה תמימה פ' בשלח כתב דזה צ"ע דהא חזינן דמשה וישראל אמרו שירה בז' של פסח וגם אנו קוראים השירה באותו יום, אלא בודאי צ"ל דאין קפידא רק בשעה שהיתה הטביעה וקודם לה, דהיינו בלילה, אבל לא אחריה, ביום. וכן משמע מלשון הגמ' בענין זה בסנהדרין צ"ט ב' באותה שעה בקשו מלאכי השרת וכו'. משמע דהקפידא רק לאותה שעה שהיתה הטביעה, וכן מפורש במכילתא דביום שביעי של פסח אמרו גם המלאכים שירה, וזה מבואר כמ"ש, וכן צריך לפרש בברכות ט' בענין ההלל שאמר דוד כשראה במפלתן של רשעים דלאו דוקא בשעת הראי' ממש אלא לאחר אותו מעשה. ולבד זה לא ידעתי מה דחקום לאלה הפוסקים ומדרש הרנינו לטעם זה אחרי דבערכין י' ב' מפורש הטעם מה שאין גומרין ההלל בחוה"מ ובז' ש"פ כמו בסוכות מפני שימי הפסח אינם חלוקים בקרבנותיהם כמו חג הסוכות והלל שלם בא ביום קרבן מיוחד, [א"ה עיין בישועות יעקב קצת תירוץ לזה], וממוצא דבר תראה דמ"ש בשו"ת חות יאיר בס' רכ"ה טעם מה שאין אנו נוהגין לומר ביוצר לז' של פסח והחיות ישוררו משום הא דלא הניח הקב"ה למלאכים לומר שירה. אין טעם זה מספיק כלל לפימ"ש דעיקר הקפידא בשירת המלאכים היתה רק על הלילה אבל ביום אמרו שירה גם המלאכים ומשה וישראל כמבואר עכ"ל:

סימן תצא

א כתב בפמ"ג ז"ל בהבדלה מיו"ט לחול אומרים פסוקי הישועה הנה אל ישועתי וכ"מ בלבוש שאין משנה רק שא"א נר ובשמים וכו' ע"ש. ובחיי אדם וקיצור שו"ע לא נמצא מזה דבר וגם אין נוהגין כן אלא מתחילין בברכת בפה"ג:

ב בתרגום יונתן פ' בא כתב בפסוק בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרים לחודש בערב, עד יומא דעשרין וחד לירחא ברמשא דעשרין ותרין תיכלון חמיע ע"כ. וכ' בס'

תורה תמימה שם, לא אדע מה רצה בתוספת שתי מלות האחרונות, ואם הם וכו' ואיך שהוא, תוספות דברים אלו מכוונת למה שנהגו גדולים מיוחדים לטעום חמץ בכניסת ליל מוצאי פסח וכך שמעתי בשם הגר"א ז"ל שהי' מבדיל במוצאי הפסח על כוס שכר חמץ ואולי באמת סמכו על הת"י והוא גם הוא כיון למנהג זה, והטעם כדי לעשות היכר בין זמן האסור והמותר בחמץ וכמו דאיתא לקמן סי' תרס"ו גבי סוכה בתשיעי ע"ש עכ"ל:

סימן תצב

א כ' בס' עיקרי הד"ט סי' כ' הלכתא למשיחא אם יבא משיח צדקנו בין פסח ראשון לשני אם יעשו פסח שני ודברים אחרים הנמשכים לזה (יוסף אומץ סי' ו') עכ"ל -- והספר הנ"ל אינו מצוי אצלי, אבל ראיתי בס' מנחת חינוך מצוה ש"פ שכ' דאז יעשו פסח שני ושוב אח"ז רב ראה בירושלמי פרק מי שהי' שהוא פלוגתא דתנאי אם יבנה ביהמ"ק בין פ"א לפ"ש דחד אמר דיקריבו ישראל פ"ש וח"א דלא יקריבו ע"ש. וכוונתו ז"ל על מה דאיתא בירושלמי פרק מי שהי' טמא (הלכה א') ניתן לישראל לבנות בית הבחירה יחיד עושה פסח שני ואין ציבור עושין פסח שני ר' יהודה אומר ציבור עושה פסח שני שכן מצינו בחזקי' שעשה פסח שני וכו' ע"ש. והך ניתן לישראל לבנות בית הבחירה אין לו שום פירוש לכאורה ובק"ע כ' דל"ג לי' וגם בפני משה נדחק בזה [ובתולדות ר"מ בנעט נדפס פי' ע"ז מהגאון מהו' מרדכי בנעט זצ"ל באורחא חריפתא ע"ש] אמנם הגאון בעל מנחת חינוך זצ"ל הבין הדברים כפשוטו ניתן לישראל בית הבחירה פי' אם ניתן רשות לישראל לבנות בין פסח ראשון לשני, יחיד עושה פסח שני ואין ציבור עושין פ"ש על כן אין עושין כלל, ר' יודה אומר ציבור עושין פ"ש, ודפח"ח ש"י, ועיין בתשו' בית יצחק יו"ד ח"ב סי' קמ"ח שהביאו וכתב דלכאורה קשה מה קאמר ר"י ציבור עושה שכן מצינו בחזקי' ומה ראי' שם היו טמאין ונדחין משא"כ כשלא היו טמאין רק שלא הי' להם בהמ"ק, אך באמת הרי מקריבין אעפ"י שאין בית רק דא"א להקריב בלא מזבח וא"א לבנות מזבח שהיו טמאי מתים ואולי לא הי' להם אפר פרה על כן הוה כטמאים ויש להם תשלומין בשני עכ"ל:

סימן תצג

.(א) ברמ"א ס"ב ואין להסתפר עד ל"ג בעצמו ולא מבערב - ובח"י סק"ו כ' דלמנהגינו שאין אומרים תחנון מבערב ה"ה דמותר להסתפר. ובתשו' מהר"י אסאד ז"ל חאהע"ז סי' ט"ל כתב דגם להרמ"א דוקא מבערב דהיינו קודם הלילה אסור להסתפר אבל בלילה

ממש היינו ל"ג בעצמו ומותר להסתפר וה"ה (או כ"ש) נישואי אשה דמותר בליל ל"ג עיי"ש באורך. ולפי הטעמים שכ' שם מותר לישא אשה בכל לילה שלפני ל"ג בעומר ולא רק כשחל ל"ג בעומר בע"ש, אכן בא"ר סק"ז ובפמ"ג באשל סוף סק"ג משמע רק כשחל ל"ג בעומר בע"ש מותר לעשות נישואין בלילה שלפניו וצ"ע בזה:

ב ברמ"א ס"ג שאין לנהוג היתר בשתיהן - בפתחי תשובה הביא בשם תשו' חת"ס ז"ל או"ח סי' קמ"ב דאפשר שלא שייך סתרי אהדדי אלא בשנה אחד אבל בשתי שנים אפשר דאין קפידא כ"כ אלא שלא יהי' המסדר קידושין א' מבני החופה דבחד גברא הוי תרתי דסתרי אפי' בשתי נשים. עוד כתב שם דאחספורת לנישואין ליכא משום לא תתגודדו רק משום סתירה בנישואין עצמן ע"ש - ומ"ש במג"א סק"ו בדיני לא תתגודדו. עיין אריכות בזה בס' חידושי וכללות הרז"ה ז"ל דפוס ירושלים תו' דף ע"ז. ומ"ש הפמ"ג כאן בסק"ו דלא תתגודדו אגודות אגודות הוי מה"ת והוכיח כן מדברי הכ"מ בהל' עכו"ם. כבר תמהו האחרונים על הכ"מ הנ"ל שנעלם מעיניו שהרמב"ם בספר המצות לאוין סי' מ"ה סובר שאינו מה"ת אלא אסמכתא דרך דרש ע"ש. ועיין בס' תורה תמימה פ' ראה ובס' מנחת חינוך מצוה תס"ז בשם ס' יסל"מ. וע"ע בשדי חמד מערכת חוה"מ דף ע"ג מ"ש בזה. וחידוש שלא הביא דברי הפמ"ג הנ"ל:

סימן תצד

א כתב במג"א קשה לי האיך אנו אומרים בשבועות יום מתן תורתנו וכו' בהגהות הגאון ר' ברוך פרענקל ז"ל הראה לעיין בכו"פ ה' נדה סי' קצ"ו שכ' שנתעלם מהמג"א דברי הירושלמי פ' ר"ע דמ"ד ששה עונות לא יליף מסיני א"כ י"ל דגלוי לפני המקום שלא פלטו המשמשים ביום ד' עכ"ל. ועיין עוד אריכות בזה בס' שמן המאור כאן בשם אביו הגאון מהו' יחזקאל גלוגא ז"ל. ובס' תורה תמימה ס"פ משפטים כ' מה שתמה המג"א על מנהגו לחוג חג שבועות בששה בסיון שהרי קיי"ל כר' יוסי דבשבעה בסיון נתנה תורה, לדעתי הדבר פשוט דעיקר זמן חג השבועות תלוי רק ביום החמשים לעומר כמבואר מפורש בתורה בפ' אמור, ואחרי שאצלנו לפי סדר הקביעות חלים לעולם חודש אייר ב' ימים ר"ח וסיון יום א' א"כ בדין ובהכרח שיחול יום החמשים לעומר בששה בסיון. וראי' מפורשת לזה מר"ה ו' ב', עצרת פעמים ה' בסיון פעמים ו' פעמים ז' בסיון הא כיצד, שניהם מלאים וכו' שניהם חסרים וכו', ואיירי בזמן שקדשו ע"פ הראיה, אלמא דזמן חג העצרת תלוי רק ביום החמשים לעומר, ודו"ק. ואי משום דהתורה נתנה בז' בסיון, אך הלא אין אנו אומרים יום מתן תורתנו, אלא זמן מתן תורתנו, ובאמת מיום

ההגבלה הותחלה הנתינה, וקרוב לודאי דבאמת מפני כן הותקן לומר זמן מתן תורתנו, ולא יום, והוא משום דכיון דהעיקר תלוי בחמשים לעומר והוא חל אצלנו לעולם בששה בסיון והתורה נתנה בז' לכן אומרים זמן ולא יום משום דהיום אינו מצומצם עכ"ל. ואנכי הרואה שהדברים מבוארים בפר"ח כאן בשם תשו' הריב"ש בסי' צ"ו עיי"ש]:

ב במחצה"ש סק"ד הביא מנהג הספרדים שאין אומרים תחנון עד י"ג סיון משום דעצרת יש לו תשלומין כל שבעה. ועיי' בתשו' זכרון יוסף סי' י"ח וי"ט. ובס' זכרון יהודה כתב שהגאון בעל אמרי א"ש זצ"ל לא אמר תחנון בימי התשלומין של עצרת וגם ביום י"ג לחודש לא אמר תחנון עיי"ש: (ג) במג"א סק"ה נוהגין להעמיד אילנות בבהכנ"ס ובבתים וכו' - ובחיי אדם סוף ה' פסח כתב שהגר"א ז"ל ביטל מנהג זה. ועיין בתל תלפיות מחברת ב' אות פ"ח אריכות בענין זה. אמנם במדינות אלו נוהגין כן בכ"מ ואין פוצה פה ומצפצף. וכ"כ בס' זכרון יהודה שהגאון בעל אמרי אש זצ"ל לא מנע ממנהגן של ישראל להעמיד אילנות וגם עשבים המריחים לכבוד יו"ט ובפרט לעטר הספרי תורות בכתרים מעשבים המריחים ופריחים נאים לכבוד מתן תורתנו הקדושה עיי"ש:

ד במג"א סק"ו מאכלי חלב יש הרבה טעמים וכו' שדם נעכר ונעשה חלב וכו' - בפמ"ג הקשה על זה דהרי אנן לא קיי"ל כן אלא אברי' מתפרקין וכו' עיי"ש. ובהגהות תוס' שבת כתב טעם בשם התורת חיים. כדי להראות שאנו נזהרים בבשר בחלב דלא כמלאכים שאכלו בב"ח אצל אברהם ולכן ראוים אנו לקבלת התורה יותר מהם. ואולי לזה כיוון גם בבאה"ט סוף הסימן ע"ש. ובדרך אפשר נ"ל עוד טעם לפי מ"ש בתשו' חת"ס חיו"ד סי' ע"ג בד"ה ולשלימות הענין וכו' דקודם מתן תורה הי' חלב אסור לב"נ משום אבמה"ח עיי"ש. ולכן ביום מתן תורה להראות שיצאו מכלל ב"נ אכלו חלב ולכך גם אנו אוכלים חלב, ויותר אין להאריך:

סימן תצה

הלכות יום טוב:

א במחבר ס"א חוץ ממלאכת אוכל נפש - עיין במג"א סק"א ופירוש דבריו במחצה"ש. דבמה שהוסיף הטור תיבת "מלאכת" נתכוין ליישב קושי' הב"י למה העתיק הטור לשון המשנה אין בין י"ט לשבת וכו' והאיכא משילין עיי"ש. ובס' שמן המאור לר"מ בלונא ז"ל כתב דאפשר לתרץ עוד קושית הב"י דהגמ' פריך שפיר ורמינהו משילין כיון דקתני במתני' דאין בין אלא אוכל נפש "בלבד" במלת בלבד משמע דבא למעט שאר דברים, אבל הטור לא נקט תיבת בלבד רק כתב כל מלאכה האסורה בשבת אסורה ביו"ט חוץ

ממלאכת אוכל נפש, איכ"ל באמת דאיכא עוד דברים אע"ג דנקיט הטור מלת חוץ י"ל אין למידין מן הכללות אפי' במקום שנא' בו וא"ש:

ב עוד שם וחוץ מהוצאה והבערה -- עיין במג"א לקמן ר"ס תקי"ח ואי"ה שם אכתוב בזה:

ג במחבר ס"ב קצירה טחינה וכו' אסרום חכמים, בחמד משה סק"ב הקשה ע"ז מחגיגה י"ז ב' אילימא ביו"ט קצירה ביו"ט מי שרי ע"ש. ולפ"ז מאי קושי' הא מה"ת באמת מותר והניחו בצ"ע. והנה בשעה"מ פ"א מה' יו"ט עמד ג"כ בזה. ותי' עפמ"ש הר"ן בשיטה כת"י דבעושה מיו"ט לחול לא שייך להתיר מטעם מתוך וא"כ פריך שפיר קצירה ביו"ט מי שרי משום דקרא משמע בקוצר כל שדהו לצורך חול כדרך קצירת שדה ובזה אסור לכ"ע מה"ת עיי"ש - שו"ר בחת"ס ז"ל בחידושי מס' ביצה פ' אין צדין שהביא בשם טורי אבן ז"ל בחגיגה י"ז ב' דהקשה לרבה דס"ל באופה מי"ט לחול אינו לוקה משום הואיל א"כ ה"ה דמותר לכתחלה מה"ת לעשות כל מלאכת אוכל נפש מי"ט לחול משום הואיל א"כ מאי קאמר קצירה ביו"ט מי שרי (ומ"ש בס' עדות ביוסף דף ע"ג דעכ"פ איסורא איכא. ונראה דסובר דדוקא אינו לוקה משום הואיל אבל עכ"פ איסורא דאוריי' איכא, אמנם לדעתי רוב העוסקים לא ס"ל כן, אף שבהגהות הגאון ר' ברוך פרענקל ז"ל לקמן סי' תק"ג הוציא מדברי הרה"מ והרמב"ם דאיסורא דאוריי' עכ"פ איכא, כל המחברים האחרונים ס"ל דרק איסורא דרבנן איכא ולא אאריך במראה מקומות בדבר ידוע) ולכן העלה הטו"א דסוגי' דחגיגה אתי' דלא כרבה וע"ש בחת"ס ז"ל מ"ש בזה. והנה לפי"ז הי' נ"ל דבר חדש קצת, דלמאן דלית לי' הואיל שרי מי"ט לחול גם הרמב"ם וסיעתו מודים דקצירה ודישה וטחינה וכדומה מלאכות כאלו הנעשים לימים הרבה מדאורייי' אסורים כיון דאין להתירם לא משום מתוך ולא משום הואיל רק לדידן דקיי"ל כרבה דאמרי' הואיל ס"ל לכל הני פוסקים דמלאכות אלו מותרים מדאורייי' ורק חכמים אסרום. ואולי יש ליישב בזה קושי' עצומה שהקשה בהגהות רעק"א ז"ל להני פוסקים דכל אלו אסורים רק מדרבנן מסוגי' דיבמות קי"ד א' מפרק כלאחר יד הוא ביו"ט דאיסור לאי לא גזרו, אמאי לא קאמר יו"ט דאיסור דרבנן דמה"ת מותר משום אוכל נפש והניחו בצע"ג (ובתוס' רעק"א ז"ל למשניות פ"ג דביצה כ' שמצא שכבר עמד בזה הרמב"ן במלחמות פכ"ב דשבת ונדחק. ובשו"ת גורן דוד או"ח סי' מ' פלפל בקושי' זו ולא ראה כל זאת) ולהנ"ל א"ש דכמו דכ' הטו"א דסוגי' דחגיגה אתי' דלא כרבה אלא כר"ח דלית לי' הואיל ה"כ י"ל בסוגי' דיבמות ואף דקיי"ל כרבה מ"מ הגמ' רוצה לומר אליבא דכ"ע ואפי' לר"ח דל"ל הואיל א"כ חולב דהוא תולדה דדישה מדאורייי' אסור כמו דישה דנעשה לימים הרבה והו"ל לאסור מפרק כלאחר יד, רק משום דהוי איסור לאו לא גזרו וא"ש:(ד) ברמ"א

ס"ד וכל מוקצה שאינו בע"ח כגון אוצר של פירות ועצים סגי כשיאמר מכאן אני נוטל וא"צ שירשום - במג"א סק"י הרבה להשיב על הרמ"א ז"ל. עיי' בו ובמחה"ש שביאר דבריו. אמנם בס' בית מאיר ז"ל החזיק בפסק הרמ"א הנובע מרבינו ירוחם דפסק כר"א בסוף המביא במתני' דף ל"ד וכפי' רש"י ור"ן שם דפליגי בבריה ומדקיי"ל דבדרבנן יש בריה קיי"ל נמי כר"א. ומה דהרמב"ם פוסק כחכמים. היינו משום דס"ל דהא דבדרבנן יש בריה הוא מטעם דספיקא דרבנן לקולא משו"ה במוקצה דהוי דשיל"מ או כמ"ש תוס' ישנים ביצה דף ג' דמוקצה חמיר כשל תורה, מחמרינן בי' נמי לענין בריה ואמרינן דאין בריה. אמנם הרי"ו לא ניחא לי' בהא ופסק כר"א מדקיי"ל בדרבנן יש בריה. ולא קשה מ"ש המג"א דהא ר"א שמותי הוא, כי פלוגתא זו דבריה לאו ר"א לחוד הוא שהמציאה ומכיון דפסקינן בדרבנן יש בריה ממילא הלכתא כוותי' בזה. ואין זה ענין למ"ש בשם התוס' דר"א שמותי. ומכיון דפלוגתת הרמב"ם וריי"ו בדרבנן וגם הרי"ו הוא בתראי לגבי' דהרמב"ם ע"כ פסק הרמ"א כוותי' ומסולקים כל טענות המג"א וא"ש:

סימן תצו

א במג"א סק"ב הביא בשם מהרא"י בביאור רש"י ס"פ כי תצא כי מכת מרדות הוא י"ג מכות:

וכתב ע"ז כי ברמב"ם לא משמע כן. וביאר במחצה"ש דכוונתו על מ"ש הרמב"ם בפ"ו מה' חומ"צ ומי שאכל מצה בערב הפסח מכין אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו עכ"ל, הרי לא נתן קצבה למכות - ובס' כרם שלמה השיג ע"ז דעכ"ח כוונת הרמב"ם היינו שאוכל עוד וצריכין לרדותו שלא יאכל אבל אם אכל ולא ירצה לאכול עוד כי שומע לקול החכמים לא יעלה על לב לעולם שממיתין אותו (וכן פי' הרבינו מנוח ז"ל דברי הרמב"ם כמובא בשמו בשדי חמד חלק הכללים מערכה כ"ף כלל מ"א) ועיין רמב"ם פ"י מה' אישות והבא על ארוסתו בבית חמיו מכין אותו מכת מרדות ולא כתב עד שתצא נפשו. ולא יהי' האוכל מצה בע"פ דהוי כבועל ארוסתו בבית חמיו חמור מבועל ארוסתו גופא. א"וו דכוונת הרמב"ם הוא כמ"ש שאוכל עוד. ומעתה דברי המג"א לפי פי' מחצה"ש צ"ע דעל מה שעבר גם הרמב"ם מודה דמכות מרדות יש לו קצבה עיי"ש. [ועיין מ"ש לעיל סי' תע"א ענף א']:

ב במחבר ס"ב אין חילוק בין ראשון לשני וכו' - עיין בתשו' חת"ס ז"ל ז"ל או"ח סי' קמ"ה שהסכים עם הגאון השואל שלא לכתוב גט ביו"ט ב' דשבועות וחלילה לזלזל ביו"ט ב' ע"ש באריכות - ועיין בתשו' מהר"ם שיק או"ח סי' רע"א שהאריך לברר דאסור למוהל

לצאת חוץ לתחום ביו"ט שני לצורך מילה ודלא כהרב מהר"א אבדק"ק פענערסהיים בשומר ציון הנאמן מכתב ס"ד עיי"ש ועיין ברמב"ם פ"ג מה' מגילה וחנוכה ה"ה שכ' ולמה מברכין על יו"ט ב' והם לא תקנוהו אלא על הספק כדי שלא יזלזלו בו עכ"ל, ובלח"מ שם נתקשה הרבה בדבריו ע"ש באורך, אמנם בחת"ס ז"ל בחידושיו לשבת דף כ"ב ובתשובותיו לאו"ח סי' ט"ו ביאר דברי הרמב"ם ז"ל על מכונם עיי"ש וינעם לך:

ג במחבר ס"ג בני א"י שבאו לחו"ל וכו' - עיי' בס' חיי אדם כלל ק"ג מ"ש בדינים אלו:

סימן תצז

א במחבר ס"ד. ספק מוכן מותר ביו"ט שני משום דהוי ס"ס. - עיין מה שהקשה בטו"ז סק"ג על הרמ"א ז"ל בזה. ועיין בש"ך סי' ק"י ס"ק כ"ו שעמד ג"כ בזה ותירץ ג' תירוצים ע"ש. ועיין עוד תירוץ לזה בתשו' נוב"י מהד"ק או"ת סי' למ"ד. ועיין בס' שדי חמד חלק הכללים מערכת הדל"ת סי' ל"ט שחקר כמה חקירות בדין ס"ס במשיל"מ עיי"ש וינעם לך. ועפ"י מ"ש שם דבספיקא דדינא מהני ס"ס בדשיל"מ וכ"כ ביתר ביאור במערכת חמץ ומצה סי' ב' אות א' בשם הגאון מהו' יצחק אלחנן ז"ל מקאוונא בשו"ת עין יצחק סי' ט"ז ענף ב' ולאו דוקא כששני הספקות הם בדין אלא ההה"ד אם ספק א' בגופו וספק א' בדין עיי"ש, כראה לי להצדיק את הצדיק הגאון בעל הפליתי ז"ל ביו"ד סי' ט"ז סק"א, ומסולק מעליו השגת בעל תשו' זכרון יצחק המובא שם בפתחי תשובה סק"א ע"ש ותמצא]: (ב) במג"א סק"ו ורש"ל תפס לו שטה אחרת וכו' - עיין פמ"ג באשל סק"ו שתמה על המג"א דהמעיין בישו"ש יראה דבדגים שייך צידה וכו' ע"ש. ואני תמה על הפמ"ג ז"ל דבכ"מ מזכיר דברי הא"ר וכאן שכח שכבר כתב כן הא"ר סק"ב ע"ש:

ג בטו"ז סק"ח הביא דברי התוס' ביצה י' ע"ב וא"ת לבטלו ברובא, וי"ל דבע"ח חשיבי א"נ הו"ל דשיל"מ ועיי' מ"ש בזה בילקוט הגרשוני ח"ר מערכת הבי"ת אות בע"ח חשיבי ולא בטלי וינעם לך. ועיין בס' ישועות יעקב על יו"ד סי' קי"ב סק"ה תירוץ חדש לקושי' התוס' הנ"ל וכ"כ בס' שער שמעון למס' ביצה דף הנ"ל ואכ"מ לתאריך:

ד במג"א ס"ק י"ד הקשה על הר"ן שלא העתיק גם אידך חששא שמא כולהו אחריני נינהו, וכתב דלמסקנא דאמרינן שאני גוזלות וכו' עיין בס' בינה לעתים על הרמב"ם ה' יו"ט פ"ב הלכה ד' שפקפק על דבריו והעלה פלפול נעים בזה - ומ"ש המג"א ולפי"ז אם נאכל א' מהן או נפל לים כולן מותרין. עיין בצל"ח ביצה סוף דף י' ע"ב שהשיג עליו והניח דבריו בצ"ע עיי"ש:

ה במג"א ס"ק י"ט אלא באווזות ותרנגולים אסור להצניען דלא שכיח בהו טריפות וכו' וא"כ למכרו לעכו"ם נמי אסור כ' בס' חמד משה לפי"ז בהני אווזות שמלעיטין אותן וצריך לבדוק הוושטות ודאי דשכיח בהו טריפות וא"כ שרי להצניעו או למוכרו לנכרי כמו בבהמות דאל"כ יש לחוש דמימנע ולא שחיט עיי"ש:

סימן תצח

א במחבר ס"א וחכם שראה סכין לעצמו וכו', הקשה בהגהות רעק"א ז"ל הא אף דיזהר ולא ישחיזנו מ"מ עבר בטלטול מוקצה דסכין של שחיטה שפגום לא חזי לכלום והניחו בצ"ע --- ולענ"ד נראה דכמו דמותר לראות ולבדוק ספק טריפה ביו"ט (עיין מחצה"ש ס"ק י"ז) ולא חיישינן שמא ימצא טריפה יטלטל מוקצה למפרע, ה"נ מותר לראות סכין ביו"ט ועוד נראה דהרי כתב בהגהות רעק"א ז"ל גופי' לעיל רס"י ש"ח דאם רצונו שלא להחזיק עוד הסכין למילה (או לשחיטה) אלא להחזיקו כשאר סכינים לכל דבר י"ל דבזה נסתלק הקצאתו ומותר ע"ש, א"כ י"ל דחכם שראה סכין ומצאו שפגום, בידו הוא תיכף לסלק הקצאתו ע"י שלא יחזיקנו עוד לסכין של שחיטה אלא כשאר סכינים לכל דבר וממילא לא עבר בטלטול מוקצה וא"ש:

ב ברמ"א ס"ה ובעינן ג"כ שהפריס ע"ג הקרקע וכו' עיין בפר"ח ועיין בס' עט סופר, ח"ר כלל ליבון רעפים פרט א' גם עיין מ"ש בזה בעניותי בילקוט הגרשוני ח"ב אות מוקצה וכעת אין להאריך יותר: (ג) במחבר ס"ו בהמה מסוכנת וכו' כזית צלי מבע"י וכו' -- עיין מ"ש בזה בס' ברוך טעם ז"ל שער הואיל ומתוך דין א' ע"ש:

ד במחבר ס"ח עוף שנדרס כו' מותר לשחטו ביו"ט ולא חיישינן שמא ימצא טריפה כו' -- וכ' במג"א ס"ק ט"ז ולא חיישינן. אע"ג דצריך בדיקה מ"מ כיון שהי' לו חזקה דכשרות מותר לשוחטו משא"כ בעגל שנולד ביו"ט כמ"ש ס"ה (ד"מ) וצ"ע דהא כל בהמה אין לה חזקה דכשרית אלא מכח רוב בהמות בחזקת כשרות כו' וא"כ אפי' עגל נמי יש לה חזקה זו -- ובחידושי חת"ס ז"ל ביצה דף ל"ד כ' ולפע"ד לאו חזקת היתר אכילה קאמר דהרי נדרס לפנינו וצריך בדיקה אך חזקת היתר שחיטה ביו"ט ומספיקא לא תיפקע מיני' האי היתר משא"כ עגל שנולד היום לא הי' לו עדיין חזקת היתר שחיטה דמה ששוחטי' אותו והיא ניתר בשחיטתה דנחשב כא' מאברי' לא מיקרי חזקת היתר ואפי' למ"ד דיכול להושיט ידו למעי בהמה ולשחוט העובר מ"מ לא מיקרי זה חזקת היתר שחיטה ביו"ט וכו' ע"ש -- ובגוף קושי' הד"מ מ"ש עוף שנדרס מעגל שנולד ביו"ט, עיין תירוץ בתשו' חת"ס ז"ל חיו"ד סי' ס"ו בד"ה ועוד נ"ל כוי ע"ש. ועיין בילקוט הגרשוני

ח"ב אות "מוקצה" בד"ה ומה שהשיג על חת"ס סי' ס"ו וכו' ע"ש ועיין בתשו' נחלת בנימין או"ח סי' ק"ז מ"ש בענין הזה]. (ה) במג"א ס"ק כ"ג הקשה הל"ח וכו' וי"ל דדעת הש"ע וכו' -- עיין בס' בית מאיר ז"ל בזה. ועיין בס' בינה לעתים מהגאון מהר"י ז"ל על הרמב"ם פ"ג מה' יו"ט הלכה ג' מ"ש בכוונת המג"א:

ו במג"א ס"ק כ"ד הרבה להשיב על הרא"ש ז"ל - ועיין בשעה"מ פ"ג מה' יו"ט הלכה ג' שתירץ כל קושיות המג"א. ובעל שבילי דוד ז"ל לא ע"ש: (ז) במחבר סט"ו אפר כירה שהוסק מעי"ט מותר לכסות בו אבל אם הוסק בי"ט אסור אא"כ הוא חם שראוי לצלות בו ביצה -- בשעה"מ פ"ג מה' יו"ט ה"ב הביא שמ"כ להמאירי וז"ל לענין אפר כירה שהוסק ביו"ט. איכא דבעי: אמר מעי"ט אפר הנעשה מעצים הללו למחר אני מכין מעכשיו מאי דיני' ל, ולדעתי אין הכנה זו מועלת דאין הכנה במה שאינו ויש חולקים בדבר ולא מצאתי בדבריהם טעם וראי' כלל עכ"ד, וכן נראה שהוא דעת התוס' שבת כ"ט א' ד"ה אכלן ע"ש עכ"ל -- ולכאורה הי' נ"ל דזה תלי' בפלוגתא אי אדם מקנה דבר שלב"ל, דלמ"ד אדם מקנה דבר שלב"ל כינו דיכול להקנות דבר שלב"ל ה"ה דיכול להכין דבר שעדיין לא בא לעולם ומועלת ההכנה, אלא דמביצה ח' ע"א משמע דאפי' למ"ד אדם מקנה דבר שלב"ל אין ההכנה מועלת לדבר שלב"ל, שהרי רב ס"ל אדם מקנה דבר שלב"ל כמבואר ביבמות צ"ג א' ואפ"ה אמר בביצה שם בסתם אבל הוסק בי"ט אסור ומשמע אפי' הכינו מאתמול לכשיעשה אפר. ויש ליישב בזה מה דקשה לכאו' מה קי"ל ר"י אמר רב אבל הוסק בי"ט אסור הא תנינא הכי להדי' בברייתא דמייתי שם. ולהנ"ל א"ש דקמ"ל דאפי' למ"ד אדם מקנה דבר שלב"ל, לא משכחת היתר בהוסק בי"ט אא"כ ראוי לצלות בו ביצה וא"ש ודו"ק. [שו"מ קושי' הנ"ל מה קמ"ל רב. בצל"ח ביצה שם יע"ש מ"ש בזה. ילענ"ד כמ"ש]:

ח בטו"ז ס"ק ט"ו שראוי לצלות בו ביצה. מכאן שמותר לכסות באפר חם ולא כיש טועין ואוסרים כיסוי באפר חם כ' בס' מנחת חינוך מצוה קפ"ז ונ"ל דאם לקח הדם ובישלו כיון דא"ח עליו יצא מתורת דם ודאי פטור מלכסות וכו' ולדעתי נראה דזהו טעם היש אוסרים (שהביא הטו"ז בא"ח סי' תצ"ח) כיסוי הדם באפר חם והטו"ז הקשה עליהם מביצה ח' ואם ראוי לצלות בו ביצה מותר ומוכח דמותר לכסות באפר חם, אמנם באמת נראה דהי"א נימוקם עמם דאם האפר חם ויבשל הדם כ"ק עכ"פ ובדם צלול אין שיעור לדבר ותיכף נתבטל מתורת דם מי' חוו"ד סס"י ק"ה א"כ מפקיעו ממצות כיסוי ולכן אין לכסות באפר חם והש"ס דביצה י"ל להסוברים דמוקצה כ"ז שהיא בידו מותר לטלטלו אפי' במוקצה דעצים ואבנים עיי' סי' של"א א"כ י"ל הכוונה דיטלטלנו כ"ז שהי' חם ויחזיקנו עד שיתקרר ואז יכסה בו וכו' שוב הראני ח"א בפסקי תוס' בביצה שם כ'

בפשיטות דמותר לכסות הדם באפר חם וכדברי הטו"ז עכ"ל - ולענין פקפוקו של המנ"ח ז"ל נ"ל דאין כאן בית מיחוש כי י"ל דבישולו וכיסויו באין כאחד וכדמצינו כה"ג בכמה דוכתי בש"ס:

ט בפמ"ג באבל סק"ב הביא ד"מ שכ' חידוש בשם שחיטות ישנים אחד עשה המצאה ולא בדק סכינו מעי"ט ורצה לשחוט שור וירא שמא יהי' פגומה ויפסיד שחט עוף קטן בלי בדיקה ואחר השחיטה בדקו ומצאו יפה ושחט השור אע"ג בחול אסור ע"ס שיבדוק אח"כ בי"ט שרי ע"ש - ובהשקפה ראשונה הי' קשה לי איך שחט עוף קטן בסכין ששוחטין בו בהמות גדולות הא איכא חשש דרסה מפני כובדו, שו"ר בשמלה חדשה סי' ח' אות ב' דבדיעבד אם ברי לו שנזהר מדרסה כשרה ואפילו לכתחלה לצורך גדול ובלבד שיזהר היטב ע"ש וא"ש:

סימן תצט

א ברמ"א ס"ג ונוצות של עוף כו' דמותר לטלטלן כדי להצניען -- דין זה מקורו בב"י בשם המרדכי ובפר"ח השיג על הרמ"א דדוקא בעור התירו סופן משום תחלתן הואיל וחזי למזגא עלי' משא"כ בנוצות ע"ש ובתוס' רע"ק איגר ז"ל למשניות ביצה פ"א אות ד' הסכים עם פסק הרמ"א ז"ל (וכ"כ גם בהגהותיו לכאן) דבאמת טלטול מוקצה מותר משום שמחת יו"ט ועיין במג"א סי' תק"ט ס"ק ט"ו א"כ ממילא ליכא קושי' מהא דב"ה מתירים דיגביהנה, דהתם מתירים סופן משום תחלתן ויהי' מניעת שמחת יו"ט בזה מתירים טלטול מוקצה, אלא דפירכת הש"ס (ביצה י' ע"א) מהא דב"ה מתירים ליתן לפני הדורסן דמחזי כעיבוד ועלה משנינן דחזי למזגא, וא"כ הכא בנוצות שפיר מותר דחיישינן שלא ירצה לשחוט ויהי' מניעת שתיו"ט, ומשום שמחת יו"ט מותר לטלטל מוקצה ודו"ק עיי"ש -- ובעל שבילי דוד ז"ל לא ראה דבריו - ועפי"ד ז"ל י"ל טעם המחבר שהשמיט פסק המרדכי הנ"ל דמותר לטלטל הנוצות הגם שהביאו בב"י, משום דאיהו לשיטתו אזיל שתמה בב"י סי' תקי"ח על המרדכי דמותר לטלטל מוקצה בשביל שמחת יו"ט ע"ש, א"כ כיון דלא ס"ל להמחבר הך פסקא דהמרדכי ממילא נדחה גם אידך פסקא דמותר לטלטל הנוצות דהא בהא תליא כנ"ל וא"ש נכון ב"ה. ובגוף השגת הפר"ח עיין עוד בצל"ח ביצה דף י"א ע"ב ברש"י ד"ה התם וכו' שסותר דברי הפר"ח ז"ל ע"ש:

ב במג"א סק"ה דהא יכול להפשיטו מעי"ט וכו' - עיין בצל"ח ביצה דף הנ"ל ד"ה ואפי' מעי"ט כו' שכתב לדידן שפסק רמ"א בסי' תצ"ה שמה שאינו מתקלקל כלל אם עשאו מעי"ט צריך עכ"פ לעשותם ע"י שינוי נראה לו לדינא דבהמה שנשחטה מעי"ט

לכתחילה יש להפשיטה מעי"ט ואם לא הפשיטה מעי"ט צריך עכ"פ להפשיט בשינוי שלא כדרך שמפשיט בחול, ומ"מ אם נשחטה עי"ט סמוך לחשיכה שלא הי' אפשר להפשיטה מבע"י רשאי להפשיט ביו"ט ואין לומר שהי' לו להקדים השחיטה דבזה שפיר מקרי לא אפשר שכל מה שמקדים השחיטה אין הבשר טוב כ"כ ואף שלענין לשחטה במקום הדורסן מסופק המג"א בסק"ה אם נשחטה סמוך לחשיכה מ"מ לענין היתר ההפשטה בלי שינוי נראה להקל וכ"ז שייך גם בעוף לענין מריטת הנוצות עכ"ל:

סימן תק

א במחבר ס"ו נוהגין לנקר בשר ביו"ט אפי' נשחט מעי"ט - עיין במג"א ס"ק י"ב פירוש דברי הגמי"י שכתב ואין בזה משום בורר כו' משום דא"א לאכול בע"א עיי"ש. גם הפר"ח פי' במקצת כדבריו. ובס' חמד משה פקפק על דבריו. וכתב דכוונת הגמי"י כיון דברירה ביו"ט מדרבנן וכל שוחט ביו"ט א"א שלא ינקר דא"א לאכול בל"ז א"כ אף אם יש לחוש משום בורר לא הי' זה בכלל האיסור וכה"ג כ' התוס' ביצה ט' א' בהפרשת חלה מעיסה שגלגלה ביו"ט ולהכי נמי אף אם נשחט מעי"ט שרי כמו בגלגל עיסה מעי"ט לרב וכמ"ש התוס' שם עכ"ל - ובס' שבילי דוד רצה להעמיס כן בכוונת הטו"ז סק"ד אך כל מעיין יראה שאין לשון הטו"ז סובל כוונה זו -- ובדרך אגב אעתיק מ"ש בשבילי דוד שבס' מג"א הקשה הא דאיתא לעיל סי' תצ"ז מג"א ס"ק י"ג דלא מהני ביונים זימון לומר מכאן אני נוטל דלמא שבק כחושים ונטל שמנים ומטלטל מידי דלא חזי יעו"ש תיפוק לי' שעשה ברירה שלא לצורך. ותי' בשב"ד ז"ל ב' תירוצים:

א' כיון דהאי לחודא קאי ואין פסולת גמור ל"ה ברירה כמ"ש מג"א כאן. (ב') בבעלי חיים ל"ש ברירה דאינם מעורבין וגם אינם דבוקים בדיבוק ממש זע"ז, וראי' הא דאיתא בשבת דמפלה בגדיו מכנים ת"ל משום בורר ועכ"ח כתי' ב' עיי"ש - ואם אמנם דיש לפקפק על הראי' הנ"ל כי י"ל דשם מיירי ברוצה ללבוש הבגד תיכף ובכה"ג ל"ש בורר וכמבואר במנחת חינוך בקונטרס מוסך השבת במלאכת הבורר יעו"ש מ"מ בגוף הסברא צדק מאוד. וגם בלא"ה י"ל בבע"ח ל"ש ברירה כמ"ש התוס' שבת צ"ד א' לענין חי נושא דממשכן גמרינן שלא היו נושאין דבר חי ע"ש ה"נ י"ל לענין ברירה שלא היו בוררין דבר חי. וע' בנשמת אדם ה' שבת כלל ט"ז דבבורר היפות מתוך הרעות אפילו במין א' שייך ב ירה ודו"ק]. ויותר אין להאריך:

סימן תקא

א במג"א ס"ק י"ב דמוקצה אסור ליהנות ממנו וכו' - ובס' א"ר הקשה דזה היפוך מ"ש המג"א גופי' בסי' תק"ז סק"ג דמוקצה מותר בהנאה, [ובס' עדות ביוסף דף ע"ד כתב ובאמת צ"ע על המג"א מדוע סתר משנתו כו' ואולי הלשון מוקצה לאו דוקא וכאן אסור משום דהוי נולד ונולד אפשר דאסור אף בהנאה אבל מוקצה מותר בהנאה עכ"ל]. אמנם במחצית השקל סי' תק"ז סק"ג כתב דלק"מ דודאי המג"א לנפשי' ר"ל דמוקצה אסור בהנאה ואע"ג דבסי' שכ"ה כ' בשם התוס' דמותר בהנאה באמת גם שם הקשה מג"א על דבריהם ע"ש וכאן לא כתב כ"א למאן דס"ל דמוקצה מותר בהנאה והיינו התוס' וכו' אבל מג"א אליבי' דנפשי' אינו מודה להתוס' בזה וס"ל מוקצה אסור בהנאה עיי"ש -- וברור דעל זה סובב קושית הגאון בעל יריעות שלמה (על יו"ד) זצ"ל, המובא בתשו' מהר"י אסאד או"ח סי' קע"א בר"ה דף כ"ח א' דר"י סבר מצות ליהנות נותנו ובשופר של עולה יצא כיון דמעל נפיק לחולין וקשה להפוסקים דמוקצה אסור בהנאה א"כ כיון דלכתחלה מדאוריי' לא יתקע ה"ל מוקצה גמור בדיעבד נמי איסורא רכיב עלה ביו"ט כמו בשופר של שלמים עכ"ל, והגאון מהר"י אסאד זצ"ל כתב דלא מצא לשום פוסק דס"ל מוקצה אסבה"נ. אמנם כוונת הגאון יריעות שלמה זצ"ל בודאי הי' על הפוסק הגדול בעל מג"א ז"ל דס"ל הכי וכמבואר במחצה"ש הנ"ל. איברא בגוף הקושי' יפה כתב הגאון מהר"י אסאד זצ"ל עפ"י מה דקיי"ל בסי' תצ"ח סעי' ט"ו כהירושלמי דאם כבר שחט מותר לכסות באפר שהוסק בי"ט דלא אסרו מוקצה במקום מצוה דכיסוי וה"נ במקום מצוה דתקיעת שופר ע"ש: ובילדותי כתבתי להגאון העצום מהו' מאיר פערלס ז"ל אבדק"ק קראלע יע"א פלפול בענין מוקצה, וכתב לי הגאון הלז בתוך אחד השיחים מה שהעלה בעוצם שכלו ליישב קושית הר"ן על בעל המאור ר"ה כ"ח דסובר דבמצוה דרבנן אמרינן מצות ליהנות ניתנו א"כ בשופר של ע"ז למה יצא הלא איכא גם תקיעות דאינן אלא דרבנן יעו"ש. ותי' הג' הנ"ל בזה"ל. ואומר אני הנה ענין מצות ליהנות ניתנו הסבירו משום מצוה הב"ע, היינו דוקא במקום דאם נימא דלא יצא ג"כ נעשה העבירה כמו בלולב הגזול, אבל הכא אם נימא דלא יצא לא נהנה ולא נעשה העבירה, אמרינן דלא יצא ולא עשה עבירה כלל (והוא נכון ומבואר אך דעדיין צריך בירור), והנה לכאורה שופר של ע"ז כיון דהוא אסור בהנאה הוה כמו טלטול אבנים ואם מטלטל השופר לתקוע בו הרי הוא מטלטל מוקצה, ואף דיש לו היתר ע"י ביטול כיון דמיירי בע"ז של נכרי, מ"מ ברור הוא דאסור לבטלו ביו"ט משום מתקן ועיי' כי"ב מג"א סי' שכ"ג ס"ק י"ד, ואין לומר כיון דראוי למצוה אינו מוקצה דהא לכתחלה אסור לתקוע בו לכ"ע וא"כ הדבר ברור לכאורה

דעבר על איסור מוקצה כשמטלטל שופר האסור בהנאה. ואמנם לדעת ירושלמי הובא בתוס' ביצה ח' א' ד"ה אמר, דמותר לכסות באפר כירה שהוסק בי"ט דבמקום מצוה אין כאן איסור מוקצה (ועיין שעה"מ פ"ב מה' יו"ט) וא"כ אם נימא דיצא ידי שופר לא קעבר על איסור מוקצה, רק דעבר שנהנה מע"ז אם אמרינן דיצא ידי שופר, אמנם אם נימא דלא יצא ידי שופר לא עבר על איסור הנאת ע"ז ועבר על איסור טלטול מוקצה - וא"כ קשיא למ"ד מצות ליהנות ניתנו למה לא יצא ידי שופר אף דעשה עבירה, ואין לומר כנ"ל כיון, דאי אמרינן לא יצא לא יהי' עבירה, זה ליתא דאי נימא דלא יצא הרי עבר על איסור מוקצה ואמנם לק"מ, דאי אמרינן דיצא עובר על דאורייתא שנהנה מע"ז, ואי אמרינן דלא יצא אינו עובר רק על איסור מוקצה דרבנן, שפיר אמרינן דלא יצא כדי שלא יעבור על איסור דאורייתא. ואמנם כ"ז בתקיעות דאורייתא, אבל בתקיעות שאינן אלא דרבנן, אף דמצות ליהנות ניתנו ג"כ לא עבר רק אדרבנן, שפיר אמרינן דיצא ולא עבר על איסור מוקצה, דאם נימא דלא יצא אף דאינו עובר על איסור הנאה דרבנן מ"מ עבר על איסור מוקצה ומה לי איסור דרבנן זה או זה כנלע"ד עכ"ל הטהור. ואם כי לא הבאתי דבר זה כאן אלא בדרך אגב ואכ"מ להאריך בענין זה, מ"מ לא אמנע מלהעלות זכרון בספר גם מה שהשבתי להגאון הנ"ל על דבריו אלו בזה"ל מ"ש הדר"ג הרמה ליישב קושית הר"ן על בעה"מ ר"ה דף כ"ח, אם כי דבריו חריפים ושנונים הס' בכ"ז לא יכולתי לירד לסוף דעתו הגדולה, במה שסיים אבל בתקיעות שאינן אלא דרבנן אף דמצות ליהנות ניתנו ג"כ לא עבר רק אדרבנן שפיר אמרינן דיצא ולא עבר על איסור מוקצה וכו'. מה בכך שלא קיים אלא מצוה דרבנן סוף סוף נהנה מע"ז ואסור ליהנות מדאורייתא כל הנאה שבעולם. ועוד הא אפילו נימא דיצא ג"כ עבר על איסור מוקצה דדוקא במקום מצוה דאוריי' לא גזרו חכמים על איסור מוקצה אבל במקום מצוה דרבנן ודאי דאסור מוקצה דמה אולמי' האי מהאי ויעוי' בפר"ח סי' תקפ"ו ס"ק כ"ב, ובר מן דין הא קושיית הר"ן הוא גם ממודר הנאה מחבירו דמותר לתקוע לו תקיעה של מצוה ושם ל"ש כלל מ"ש הדר"ג נר"ו עכ"ל. שוב קבלתי מהגאון הנ"ל תשובה שנית ועשה סניגוריא לדבריו אך יען באו דבריו באריכות גדול לא אוכל להעתיק בכאן ואם יזכני ה' אקבע להם מדור בפ"ע במק"א וכעת די בזה:

סימן תקב

א במחבר ס"א אין מוציאין האש וכו' -- עיין פלפול בזה בתשו' כתב סופר חא"ח סי' ס"ז ושם נאמר כי אסור להדליק צינדהאלצל (שוועבעלע) ע"י תחיבה באפר חם או בברזל

חם כגון (שפארהערד) רק בתחיבה בגחלים לוחשות [ואולי אף בעוממות] או שלהבת מותר ע"ש - ועיין בס' שבילי דוד בסוף הסימן שכ' ופשוט דאפי' ע"י עכו"ם אסור להוליד אש ואסור לומר לו לעשות אם ע"י רייבהעלצעל כמו שאר מכשירי שאפשר מאתמול עיי"ש. וצ"ע אמאי אין העולם נזהרין בזה:

ב עוד שם ואין נופחין במפוח וכו' כתב בס' חיי אדם כלל צ"ד ונ"ל שאין בכלל זה מה שנופחין על האש בבגדו או בכלי העשוי לכך מנוצות דאין זה דומה כלל למפוח עכ"ל:

ג בטו"ז סק"א אוסר אפי' בדיעבד התבשיל שנתבשל באש שהוציא ביו"ט ע"ש. ועיין בבאה"ט שכ' שביד אהרן חולק עליו. הנה גם בס' א"ר ובס' חמד משה חולקים עליו ועיין בפמ"ג כאן ואין להאריך:

ד במג"א סק"ט דיש לבוד להחמיר - בהגהות זכרון אברהם הראה לעיין בב"י יו"ד סי' ר"א דף קפ"ט ע"א ד' בערלין (ובדפוס ווארשא תרל"ה הוא בדף ק"ח עמוד ד') ד"ה שיעור המשכה, דאמרינן לבוד להחמיר ובהערת המו"ל הראה לעיין בזה בס' בכורי יעקב ותוס' בכורים ה' סוכה סי' תרל"ז סק"ג, ואינו מצוי אצלי כעת (והנה בס' שלפני נרשם סי' תרצ"ז סק"ג ואני תיקנתי סי' תרל"ז ואולי גם זה טעות וצ"ל סי' תרל"ב), ועיין לעיל סי' שס"ג במשבצות זהב סק"א מ"ש בענינים אלו:

ה במחבר ס"ה אין סומכין את הקדרה ולא את הדלת בבקעת. וכתב המג"א ס"ק י"א דעצים הן מוקצים וכו' ולא שרי להשתמש בהם אלא לצורך הסקה עיין בהגהות רעק"א ז"ל לעיל סי' תצ"ח שהקשה מזה על פסק המחבר סק"ו דמותר לכסות באפר חם שראוי לצלות בו ביצה. וכבר קדמו בזה בצל"ח ביצה ח' ע"א בד"ה אר"י אמר רב וכו' וע"ש מ"ש בזה:

ו במחצית השקל ס"ק י"ד כתב ומטעם זה שמעתי בימי חורפי שנזהרים מלשתות טוטי'ן (טאבאק) בטוני"ן של חרס חדשה ביו"ט דאז מחסם להו - ובגוף הדבר כבר קדמו הבאר היטב סק"ז בזה"ל והעולם אין נזהרין להבעיר ביו"ט הטובא"ק בשפופרת חדשה ולאו שמיר עבדי עכ"ל -- ועיין בס' כרם שלמה שכ' דלשון הבאה"ט אינו מדוקדק כי בשפופרת שוקרין רעריל אין חשש כלל דבכלי עץ ל"ש חיסום וצ"ל בפפייפ"ע חדשה ע"ש ואולי יש ללמוד קצת זכות על העולם שאין נזהרין בזה. עפ"י מ"ש בס' עט סופר ח"ר כלל ליבון רעפים פרט ד' קושי' בשם החריף מו"ה יונה אבעלעס ז"ל לפי המג"א סי' תק"א ס"ק י"ג למה ליבון רעפים אסור מצד חיסום כיון שהבערה מותר גם החיסום יהי' מותר כמו סתירת הכלים בכלים שמסיקין בהם ע"ש, ותי' בדרך פלפול ושוב כתב אבל אמת יורה דרכו שיש חילוק גדול בין דינו של מג"א לליבון רעפים, דדוקא בכלים

שנעשה הבערה בהם והותר הבערה ביו"ט לצורך אוכל נפש ובאותו דבר נעשה הסתירה שפיר כתי המג"א, אבל בקדרה וברעפים המלאכה הבישול והבערה שצריך לא נעשה המלאכה בכלי שנעשה החיסום ודו"ק היטב עכ"ל, ומעתה בעישון הטאבאק שמלאכת הבערה נעשה באותו הכלי עצמו שנעשה החיסום א"כ שפיר י"ל כיון שהבערה מותר גם החיסום מותר ודו"ק - והנה בתשו' כתב סופר או"ח סי' כ"ד הקשה לר' יוחנן ביצה ל"ד דאמר הטעם דאין מלבנין את הרעפים לצלות בהם מפני שצריך לבדקן ולא אמר הטעם מפני שצריך לחסמן ועכ"ח דס"ל דליכא בחיסום משום מלאכת מכה בפטיש, והא מוכח מברייתא דא' שלפת הקדירה דחייב משום חסום כדאמר ר"ל משום ליבון רעפים נגעו בה והיינו מים חיסום כמ"ש הרא"ש וכבר עמר בקושי' זו בתשו' חו"י והוא עצומה עיי"ש -- ולפי הנ"ל י"ל דר' יוחנן ס"ל כקושי' הנ"ל לאמת דביו"ט כיון דהבערה מותר גם החיסום מותר, ולא קשה מברייתא דא' שופת הקדירה דחייב משום חיסום, דברייתא זו שנוי' בתוספתא פי"ב דשבת, ובשבת מיירי ובו ודאי חייב משום חיסום משא"כ ביו"ט וא"ש:

שוב ראיתי בס' עט סופר הנ"ל מביא קושי' הנ"ל ותי' דר' יוחנן סובר כהרמב"ם שגם בכלים יש חיסום א"כ א"א לבשל ביו"ט רק שמותר משום דהוי מכשירי אוכל נפש שא"א לעשותן מעי"ט ומותר ביו"ט, ממילא אין נפ"מ ואפי' חדשים מותר [ולק"מ מברייתא דמיירי בשבת כנ"ל] עיי"ש. והנה בס' ישועות יעקב כאן הקשה בהא דקאמר הש"ס פסחים מ"ז ע"ב גבי מבשל גיה"נ בחלב ביו"ט ואכלו לוקה חמש וקאמר הש"ס ואם איתא בהבערה לא ליחייב הואיל וחזי לצורכו, אלא אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה עיי"ש, ולמה לא אמר כגון שבישל בקדירה חדשה דחייב משום מחסם הקדירה, והניחו בקושיא. ולפימ"ש אין זו קושי' כ"כ דהא רבה הוא שהשיב כן לאביי אפיק הבערה וכו' וא"כ ליכא להקשות אמאי לא אמר דחייב משום מחסם, דהא י"ל דס"ל בזה כר' יוחנן דאפי' בקדרה חדשה אינו חייב ביו"ט משום חיסום כנ"ל, וע"כ הוכרח לומר משום עצי מוקצה, והוא פשוט:

סימן תקג

א במחבר ס"א ודוקא קודם אכילה אבל אחר אכילה אינה יכולה לבשל כו' דהוי הערמם מיהו אם עברה ובישלה מותר לאכלו בפתחי תשובה מביא בשם תשו' משכנות יעקב סי' קכ"א שהניח זה דעברה ובשלה מותר בצ"ע דהיינו דוקא לשבת משום כבוד שבת ומדאורייתא צריכי שבת נעשין ביי"ט אבל מי"ט ראשו לשני או לחול אסור ע"ש:

ב בטו"ז סק"ה הקשה דכאן משמע דהערמה אסורה ובתוס' פסחים ל"ז א' ד"ה וב"ה כתבו טעמא דב"ה כדאמרי' מערמת אשה ואופה תנור מלא ככרות כו' ש"מ דהערמה מותרת בזה ובס' חמד משה כ' דט"ס הוא בתוס' וצ"ל ממלאת אשה וכו' ולק"מ:

ג בס' כרם שלמה הביא בשם הנוב"י מדה"ק סי' כ"ט שמתיר לשחוט בהמה של נכרי כדי שיוכלו היהודים לקנות בשר מבהמה זו וכו' ודלא כשב יעקב דאוסר, וכבר פסקנו הלכה למעשה בק"ק העלליישוי אני ורעי בד"צ לשחוט ג' בהמות בפ"א וקנינו כל א' הלשון לכבוד יו"ט עכ"ל -- ועיין בהגהות חת"ס ז"ל לעיל רס"י תצ"ח כתב ג"כ דמותר לשחוט לגוי בי"ט כיון דהכרכשתא שייך תמיד להשוחט ע"ש - וכ"כ אדמ"ו הגאון זצ"ל במהר"ם שיק או"ח סי' רע"ג ע"ש ובנידון נחתום ישראל אי רשאי לאפות ביו"ט גם פת של גוי. עיין בתל תלפיות מחברת א' צד צ"ח וקי"ד, ושם נאמר דאין תקנה כ"א הנכרי שהפת שלו או נכרי אחר יתננו לתוך התנור ולאחר גמר האפי' יכול אפי' יהודי לרדותו מאחר דאין בו כ"א שבות קל ומה גם אם צריך למקומו עיי"ש:

ד בבאה"ט סק"ד בשם הלבוש ונרות נוהגים להדליק משחשיכה אפי' קודם ברכו. ובבה"כ נוהגים להדליק אפי' מבע"י דבבה"כ מצוה היא לעולם אפי' ביום - עיין בזה לקמן סי' תקי"ד בטוש"ע. ועיין בשיטה מקובצת ביצה י"ד ב' בשם הריטב"א ז"ל. ומ"ש שם בשימ"ק דלהדליק את הנר לצורך הלילה אסור מבע"י עד לאחר בין השמשות. עיין בב"י סי' תקי"ד בד"ה ואדוני אבי הרא"ש ז"ל וכו' שכתב בזה"ל. אבל רבינו ירוחם כתב יש מי שאוסר להדליק הנר מי"ט לחבירו דהויא הכנה כלומר שמדליקין ועדיין אינו לילה וכתבו התוס' (ביצה כ"ב א' ד"ה אין מכבין) דנהגו להתיר בסמוך לחשיכה וכו' משמע דפלוגתא היא ומ"מ משמע דהלכה כמאן דשרי דמסתבר טעמי' עכ"ל. והטעם מבואר בתוס' הנ"ל דאע"ג שאינו לילה מ"מ הוא סמוך לחשיכה ואף באותו יום צורך הוא אותה הדלקה עיי"ש. ובמ"ש המג"א בריש הסימן דאסור להכין מי"ט לחבירו אפי' דבר שאינו מלאכה עיין בצל"ח ביצה ט"ו שכ' בשם הירושלמי דהיינו דוקא מי"ט לחבירו אבל מי"ט לשבת מותר עיי"ש]:

סימן תקד

א במחבר ס"א דכין את התבלין כדרכן וכו' בפמ"ג במש"ז סק"א כ' ובחי' ובפתיח' לה' יינו כ' למ"ד טחינה מה"ת אסור ע' תוס' ביצה ב' א' קשה איך התירו טחינת תבלין בי"ט כדרכן יע"ש וי"ל עכ"ל -- ולכאו' נעלם ממנו ד' השיטה מקובצת ביצה ר"פ א"צ שכ' וז"ל ואיכא למידק כיון דאסור לברור לת"ק למה הותר לברור קטניות לב"ה. ולדברי הכל הותר

כתישת תבלין והיא תולדה דטוחן וכו' והרמב"ן פי' שלא התירה תורה אלא מלאכות שדרכן לעשותן לפי שעה ולא לזמן מרובה, והוא שיהא ברשותו, לאפוקי תלישת פירות שנאסרה בכלל קצירה, אי נמי דכל דבר המחובר הרי הן כאלו אינן ברשותו, וכן הטעם לצידה, וכן ברירת חטים שהן לזמן מרובה אסור, לאפוקי ברירת קטניות, ושמא לזה נתכוין הירושלמי דאסר קודם לישה ושרי מלישה ואילך שהוא ברשותו ושנעשה לשעתו עכ"ל - ולפי"ז כל מלאכה שדרכה לעשותה לפי שעה ולא לזמן מרובה וכמו ברירת טטניות וכדומה מותרת מה"ת וא"כ מיושב שפיר קושי' הפמ"ג דהא טחינת תבלין ג"כ דרכה לעשותה לפי שעה דוקא ולא לימים הרבה, וכמ"ש הצל"ח ביצה דף י"ד במשנה ע"ש, וממילא מותר מה"ת ועיין בצל"ח ביצה דף ג' א' בתוס' ד"ה גזירה וכו' וכנראה שגם הוא לא ראה השימ"ה הנ"ל -- שוב ראיתי שדברי הצל"ח הנ"ל מיוסדים על הר"ן ביצה ר"פ אין צדין שהביא ג"כ שיטת הרמב"ן הנ"ל וכתב עלה וכל זה אינו מספיק לי למה יהא אסור לטחון חטים מן התורה ויהא מותר לדוך כל הנדוכין כדרכן שהרי שחיטה ודאי תולדה דטוחן הוא. עכ"פ קושי' זו קושיית הקדמונים היא ולא ידעתי אמאי מביאה הפמ"ג משמי' דנפשי':

ב עוד שם, אבל מלח אינו נדוך ביו"ט אא"כ הטה המכתשת או שידוך בקערה וכיו"ב כדי שישנה וכו' -- בס' בינה לעתים על הרמב"ם ה' יו"ט ג"פ הי"ב הביא מ"ש התוס' ביצה דף י"ד דדוקא מלח שלהם אבל מלח שלנו א"צ כלל שינוי הואיל והיא נעשית בידי אדם. רצונם לומר הואיל דנתבשל כבר המלח א"כ אין טחינה באוכלים מה שהוא כבר טחין ועומד וע"י בישול נתדבקו החלקים וא"כ אין בו כלל טחינה ולכך מותר אף בלי שינוי, ומהרש"א כתב דלא ידע מנין להם זה החילוק, ולא ידעתי הלא הדבר ידוע דמלח שלנו ע"י בישול נתדבקו החלקים, וא"כ הוי כטחינת הפת, ולכך הוא מותר מהאי טעמא, ותמיהני על הפוסקים שלא הביאו דברי התוס' הנ"ל וצ"ע עכ"ל:

ג בטו"ז סק"א הקשה להנך פוסקים דאפילו מוריקא לא צריך הצלאה, א"כ מאי קאמר בביצה י"ד א' גבי רב ששת דשמע קל בוכנא כו' תבלין נבוחי מנבח קלייהו, הא אכתי קשה ודילמא מוריקא הוה שגם מוריקא לא מנבח נבוחי ומתוך כך רצה להחליט דמוריקא צריך שינוי כמו מלח - ובצל"ח ביצה י"ד כתב דוק' מעיקרא ליתא דמוריקא הוא רך ואין דרכו להנתז במכתשת ממקום למקום ונשאר במקומו וכיון שמפסיק בין המדוך למכתשת אין קולו צלול וכיון דשמע דצליל קלי' ידע דלאו מוריקא הוא עיי"ש:

(ד) עיין במחצה"ש סק"ד בענין טחינת קאפעע ביו"ט ועיין בס' חיי אדם כלל פ"ג אות ב' מ"ש בזה ולפי שהספר ההוא שכיח טובא חשבתי למותר להעתיק לשונו:

סימן תקה

א במג"א סק"ג דאם נחלב בשבת אסור ביום א' שהוא יו"ט דאין שבת מכין ליו"ט - כתב בהגהות חת"ס וכן בהגהות חכמת שלמה דה"ה נמי איפכא דאם נחלב ביו"ט שחל בע"ש אסור בשבת שלאחריו. וכ"כ בס' חיי אדם כלל פ"א. אבל נחלב ביו"ט א' שחל ביום ה' מותר בשבת שלאחר יו"ט. כ"כ בהגהות ח"ס ז"ל. וכ"מ גם בחיי"א הנ"ל מדכתב דדוקא ביו"ט של ר"ה אסור בכה"ג בשבת ע"ש:

ב עוד שם בסוף הס"ק. ומ"ש בישׁ"ש דבה"ג התיר סחיטה לצורך אוכל נפש צ"ע דהא ברישׁ ביצה אסרינן משקין שזבו ביו"ט גזירה שמא יסחוט ע"ש ודוחק לומר דגזרינן שמא יסחוט שלא לצורך - עיין בפנ"י ובצל"ח ביצה ג' ע"א בתוד"ה גזירה וכו' מ"ש בזה עיי"ש. ועיין בס' בינה לעתים על הרמב"ם ה' יו"ט פ"א הלכה ז' ודו"ק:

סימן תקו

א ברמ"א ס"ג ומותר לאפות הפת ע"י שיאכל ממנו ויפרישׁ אח"כ חלה -- ובמג"א סק"י כתב, וב"ח פסק כמרדכי דאסור לאפות כמו עיסה חצי של עכו"ם משום דאפשר לחלק העיסה אלא דאיסורא דרביע עלי' דאין מגביהין חלה ביו"ט עכ"ל. ונ"ל ראי' ברורה דשרי ממתני' פ"ג דפסחים כמ"ש סי' תנ"ז ס"ב דהתם ג"כ מותר להפרישׁה רק שעושה משום איסור חמץ -- ובחידושי צל"ח פסחים דף מ"ו כתב ע"ז בזה"ל, ולכאורה דברי המג"א תמוהים דאיסור חמץ הוא איסור דאורייתא לכך מקרי א"א למפלגה בלישׁה משא"כ הפרשת חלה ביו"ט הוא רק איסור שבת דאין מגביהין תרומות וכו' ולכן מקרי אפשר למפלגה בלישׁה וכו' וכו' ואמנם הנלע"ד שמג"א כיון לדברי התוס' בד"ה הואיל שהקשו למה סמך ר"א על הואיל והלא בידו להטיל לצונן וכתבו דגזרינן שמא לא תזהר יפה ויבא לידי חימוץ והא ודאי שזה הוא רק חששא דרבנן ושפיר הוכיח דאפילו בשביל איסור דרבנן מקרי א"א למפלגי בלישׁה עכ"ל. וע' בהגהות חת"ס ז"ל. ועיין בנתיב חיים ודו"ק]:

(ב) במחבר ס"ו הי' לו קמח או עיסה בשותפות עם העכו"ם אסור לאפותה ביו"ט וכו' - ובמג"א ס"ק ט"ו אסור לאפותה אפי' בתנור א' אעפ"י שהפת משביח בכך כמ"ש סי' תק"ז ס"ו דהתם אוכל איזה פת שירצה א"כ אי מקלעי לי' אורחים אוכלים כל הפת משא"כ כאן (תוס') וכ' במחצה"ש אסור וכו' שירצה אי נמי כצ"ל והם שני תרוצי התוס' וע"ש במהרמ"ש עכ"ל. אמנם בחידושי חת"ס ז"ל ביצה דף כ' כתב דכוונת התוס' דלכך מועיל טעם שהפת נאפה יפה משום דאינו אופה בהדי' לצורך חול או לכלבים ונכרים אלא סתם ואפשר שום מציאות שיצטרך הוא לו היום או ע"י אורחים אע"ג דלר"ח קיימינן

דל"ל הואיל מ"מ הכא לא מטעם הואיל אתאינן עלה אלא הותר מטעם צורך עצמו שהפת נאפה יפה ובלבד שלא יהא האפיי' להדי' לצורך חול וכלבי' ונכרי' דא"כ אסור לר"ח מה"ת דל"ל הואיל ולרבה נמי מדרבנן מיהת אסור וכו'. אך הכא מיירי שאינו אופה בהדי' לצורך חול דהותר מטעם דצורך קצת מיהא הוה שיהא פתו נאפה יפה, ושלא תאמר הא עכ"ח מי"ט לחול הוא ע"כ כ' תוס' האיכא שום מציאות שיצטרך לו היום. ולפ"ז מ"ש תוס' ועוד דילמא מיקלע לי' אורחים וכן מ"ש מג"א סי' תק"ו סקט"ו א"כ אי מיקלעי וכו' לאו שינוי אחריני הוא אלא הכל חד שינוי הוא לומר דצריך לו היום או שהוא יצטרך או יבואו אורחים עכ"ל:

סימן תקז

א במג"א סק"א והא דכתב סימן תק"א ס"ו בהג"ה דמותר להרבות על כלים שאני התם דהכלי עדיין היתר הוא אלא שאחר שיתחיל לישרף יהי' איסור ואין זה מבטל איסור הנה דברי המג"א אלו נעלמו מעיני הגאון הצל"ח ביצה ד' ע"ב בד"ה ובמסכת שבת וכו' שכתב שם דברים אלו בשם עצמו ולא זכר שר שהוא מפורש במג"א כאן והנה הצל"ח שם הביא ראי' מזה נגד תשו' צ"צ סי' פ' (המובא במג"א סי' תמ"ז ס"ק מ"ה) דלא ס"ל הך סברא דמג"א. ולפענ"ד מכאן אין ראי' ואקדים לך מ"ש בס' שמן המאור סי' זה וז"ל: במג"א סק"א בתוך התנור כו'. הנה הר"ן כתב מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן איכא מ"ד דדוקא בשיש בתנור עצים של היתר הא לא"ה לא עכ"ל. והמג"א הוסיף דלשון הגמרא משמע כן מדנקט רב מתנה עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביו"ט ולמה נקט לתוך התנור א"וו דלכך נקט לתוך התנור משום דרגילין להיות סם עצים אחרים. מיהו השיטה מקובצת שם בביצה כתב דלא התירו להרבות עליהם אלא בנפלו לתוך התנור עצמו דהוי מלתא דלא שכיחא ע"ש וא"כ עכ"ח מפרש הוא דלכך נקט לתוך התנור משום דהוי מלתא דלא שכיחא וא"כ אזדא ראיית המג"א. מיהו באמת דברי המג"א נכונים דעכ"ח מוכח כפירושו דנקט לתוך התנור משום דרגילין להיות שם עצים אחרים דאי כמ"ש השימ"ק דנקט לתוך התנור משום דהוי מלתא דלא שכיחא מאי מקשה הגמ' והא קא מבטל אוסור לכתחלה ותנן אין מבטלין איסור לכתחלה ופירש"י ותוס' דהכי תנן במס' תרומות פ"ה מ"ט סאה של תרומה וכו'. ומאי פריך התם גבי תרומה הוי מלתא דשכיחא אבל גבי עצים נקט לתוך התנור דהוי מלתא דלא שכיחא אעכ"ח מוכח כפי' המג"א דלכך נקט לתוך התנור משום דרגילין להיות שם עצים אחרים ובאמת ה"ה אם נפלו למקום אחר ויש שם עצים אחרים ג"כ מותר להרבות עליהם ולכן פריך הגמ' שפיר ודו"ק

עכ"ל. המורם מזה דאין לומר דלכך נקט לתוך התנור משום דהוי מלתא דלא שכיחא דא"כ ל"ה מקשה הגמ' דאין מבטלין איסור לכתחלה, אבל בגוף הסברא בודאי אמת דמלתא דלא שכיחא לא גזרו בי' רבנן רק נפילת עצים לתוך התנור אינו בגדר מלתא דלא שכיחא. אבל מה דהוי באמת מלתא דלא שכיחא בזה לא גזרו רבנן דאין מבטלין איסור לכתחלה, וא"כ גבי מסיקין בכלים דהוי באמת מלתא דלא שכיח כלל שילך אדם ויסיק בכלים שלמים. בזה באמת לא גזרו בי' רבנן ומותר לבטל איסור לכתחלה. וע"כ לא פריך הגמ' בשבת כיני והא קא מבטל איסור לכתחלה כנע"ד ליישב שיטת הצ"צ דלא תיקשי עלי' מגמ' הנ"ל וא"ש:

ב במג"א סק"ג ומבטלן וכו'. אבל אסור להתחמם בהן בשעת ביעורן או ליהנות לאורן וכו' וצ"ע דהתוס' כתבו בפסחים דף ה' דכל דבר שאין יכול ליהנות מהן בתחלת ביעורן אסור לשרוף ביו"ט -- עיין בדגול מרבבה מ"ש ע"ז. והוא נדפס גם בצל"ח ביצה ד' ע"ב בד"ה הכא מקלי קלי איסורא ע"ש. ובס' ישועות יעקב כאן סק"ב כתב דלחנם נתקשה בזה המג"א דפשיטא דלדידן דקיי"ל דאמרינן מתוך רק דבעינן צורך קצת וכיון דיכול ליהנות ממנו אחר הביעור פשיטא דהוי צורך קצת רק שם בפסחים אליבא דר"ע דמסיק התם דלית לי' מתוך ובעינן צורך גמור שפיר כתבו התוס' כיון דבתחלת הבערה אסור לא חשוב צורך. וכבר קדמו בזה בס' בינה לעתים על הרמב"ם ה' יו"ט פ"ב הלכה י"א עש. וע"ע דס' פרמ"ג כאן. וגם ביו"ד סי' צ"ט במשבצות ס"ק י"ב. ומ"ש שם וה"ה חמץ דמכוין להשביח הוא ט"ס וצ"ל להשבית עיי"ש:

ג במג"א סק"ו אפר שהוסק ביו"ט ונצטנן הוי מוקצה ואם חזר אח"כ והוחם לא הוי מוקצה ובס' בינה לעתים להרמב"ם ה' יו"ט פ"ג היי הקשה עליו א"כ בנצטנן נמי לא יהי' מוקצה כיון דבידו הוא לחום ומקרי גמרו בידי אדם. ולדבריו בשר תפל ביו"ט נמי יהי' מוקצה דאף כי נתבשל אח"כ יהי' ראוי מ"מ השתא צא חזי' וכן כל הדברים שאינן נאכלין השתא כמו שהן חיין. א"וו כיון דסופו להיות ראוי ובידו לעשותו לא מקרי כלל מוקצה וכו' עיי"ש. ולפענ"ד יש לחלק דבשלמא בשר תפל וכדומה הוא עומד להתבשל וע"כ בתר סופו אזלינן ול"ה מוקצה, משא"כ אפר צונן אדרבה אין דרכו בכך לחזור ולחממו ואינו עומד לכך ע"כ בתר השתא אזלינן והוי מוקצה כנלע"ד:

ד במחבר ס"ד ואע"פ שהוא מכבה אי אפשר בלא כן וכו' והרי זה כמניח בשר על הגחלים- ובמג"א סק"ט ע"ג גחלים ואע"פ שאפשר לצלות בשפוד או לבשל שרי כיון שאינו מכבה גמור שם מבעיר(הר"ן ומלחמות וב"י סי' תקי"א) וא"כ צ"ע מ"ש כאן וה"ז כמניח בשר ע"ג נחלים שהרי כאן הוי כיבוי גמור ושרי משום דא"א בע"א לכן נ"ל דס"ל

כפירש"י דכיבוי גמור הוא ושרי משום דחשוב א"א בע"א דריצה לאכלו כך וכו' - ולפ"ז העלה הפרמ"ג דין חדש דלצלות כבד ביו"ט ע"ג גחלים כיון דרוצה אח"כ לבשלו י"ל דאסור ביו"ט כ"א אשפוד לדידן עיי"ש -- והנה מעולם לא שמעתי ולא ראיתי נזהרים בזה ובפרט הני נשי דידן אינם יודעים כלל מזה. ולולא דמסתפינא הייתי אומר דלדידן דקיי"ל מלאכה שאצל"ג פטור אבל אסור מדרבנן, היכא שאין מכוין אפי' מדרבנן מותר. יעיין בס' שעה"מ לרמב"ם פי"א מה' יו"ט שכ' בדעת הרמב"ם דס"ל מלאכה שאצל"ג חייב דה"ד במתכוין ולא בשאינו מתכוין. א"כ ה"נ לדידן דמלאכה שאצל"ג אסור מדרבנן י"ל דדוקא במתכוין. א"כ בבשר או כבד ע"ג גחלים דהכיבוי הוי אצל"ג וגם אינו מתכוין לכבות אין כאן איסור כלל כנלע"ד בדרך אפשר. [וע' לקמן סי' תקי"ד בטו"ז סוף ס"ק י"ב]:

ה בס' ישועות יעקב כאן ס"ק ט' כתב דהך איסור משאצ"ל אף דאינו רק מדרבנן מ"מ חשוב איסור חמור דשם מלאכה עלה אלא שאינו חשוב מלאכת מחשבת ועכ"פ קרוב לחשש איסור תורה ומי יודע לחלק בין כיבוי לצורך פחמין או כיבוי לצורך אוכל נפש לכך לא התירו בזה משום שמחת יו"ט רק איסור טלטול התירו חז"ל בשביל שמחת יו"ט עיי"ש - - ובמחכ"ת אישתמיטתי' דברי התוס' ביצה דף ח' ע"א בד"ה ואינו צריך כו' עיי"ש:

סימן תקח

א במג"א סק"א שנוסחת הרמב"ם הרעפים -- כ' בהגהות זכרון אברהם שכן כ' בהג"ה שבלחם משנה (פ"ג הלכה י"א) ובהג"ה שם כתוב שהי' כתוב ברמב"ם נדבך האבנים ולענ"ד נראה דאפשר להגיה במקום האבנים צ"ל הלבנים עכ"ל:

סימן תקט

א במג"א סק"ב בשם מהרי"ל אם הי' אפשר לתקנו בראשון אסור לתקנו בי"ט שני די"ט ראשון חשוב חול לגבי שני לענין זה וכו' - עיי' בהגהות רעק"א ז"ל מה שהקשה ע"ז, ועיין ביד אפרים שכ' בשם תשו' מהרי"ל עצמו יישוב לזה ע"ש:

ב במג"א ס"ק י"א ומכאן משמע שמותר בחול להגעיל כלי חלב לאכול בו בשר או איפכא והעולם נוהגין איסור בדבר ומ"כ בשם הגאון מהו' בנימין מפוזנא ששמע ממהר"ם יפה הטעם למנהג שאם יעשה כן לעולם לא יהי' לו רק כלי א' ויגעילנו כל פעם שישתמש בו וזה אסור דלמא אתי למטעי כדאי' בחולין דף ח' ע"ב. בגליון השו"ע שלי רשמתי מכבר בזה"ל, עיין בפר"ח יו"ד סי' צ"ז סק"א וצ"ע - וכעת עיינתי שם וראיתי שכ' וז"ל השייך

לענינינו, ואם באנו לחוש לבשמים אף אנו נחוש לכלים ונאסור להגעיל כלי מיוחד לבשר לעשותו של חלב שהרי בכלי נמי ליכא היכר וישכח ויבשל בו בשר כמו עד עכשיו אלא איני רואה לדברים אלו עיקר ואין לנו לגזור גזירות מדעתינו בדבר שלא נזכר בתלמוד וכו' עיי"ש. ומשמע מזה דהפר"ח לא שמיעא לי' כלומר לא ס"ל מנהג העולם לאסור ואולי סובר דגם דלמא אתי למטעי אין לנו לגזור מדעתינו כיון דלא נזכר בתלמוד על זה, [ובלא"ה עיקר ד' המג"א מה שהביא ראי' מחולין ח' ע"ב. המעיין שם יראה שאין ראי' משם כאשר כבר העיר ע"ז הגאון בעל שהע"ע בפ"ד ומה' יו"ט ה"ח], וא"ש השעה"מ שם טעם אחר למנהג העולם דחששו פן יבא להגעיל אותו כשהוא ב"י ודוקא בכלי של איסור לא חששו משום דאי אפשר בלאו הכי משא"כ בכלי של בשר כיון שיכול להשתמש ממנו גזרו דילמא אתי להגעיל כשהוא בן יומו עיי"ש. ע"ז בודאי יצדק פקפוק הפר"ח ז"ל דאין לנו לגזור מדעתינו מה שלא נזכר בתלמוד. אמנם אעפי"כ ראוי להחמיר כמג"א. וכ"כ בתשו' חת"ס חיו"ד ר"ס ק"י ת"ל. וקדרה של בשר לא נהיגינן להכשירו לחלב וכן בהיפוך כמ"ש מג"א בה' יו"ט ולא משכחת אלא במכשירו בלא"ה לצורך י"ט של פסח שאז אני נוהג להתיר להחליף הכלים כרצון איש ואיש מבשר לחלב וכן בהיפוך כיון שלא הי' ההכשר לכוונת בשר וחלב רק לכוונת חמץ אז ליכא למיחש למ"ש מג"א דה' יו"ט עכ"ל:

ג במג"א ס"ק י"ב ול"נ דלטעם רא"פ אפי' הי' אפשר ללבנו מעי"ט שרי ללבנו ביו"ט כיון שמדינא א"ל ליבון אלא שנהגו ללבנו לא חשיב תיקון כמו כלי שנטמא בולד הטומאה מעי"ט שמטבילין אותו ביינו כ' בהגהות בגל תוס' שבת וז"ל קשה דאיכ למה איו מגעילין כלי לי"ט דהא אין מגעילין כלי אא"כ הוא אינו ב"י כמ"ש סי' תנ"ב סעי' ב' דמדאורייתא שרי ואולי דמ"מ הוי תיקון כלי נגד דבר חריף עכ"ל - ועיין בזה בפרמ"ג כאן באשל וגם במשבצות סק"ה ודו"ק:

ד ברמ"א ס"ז ומותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש ושמחת יו"ט (מרדכי פ' בכל מערבין וב"י בשם התוס' פ"ק דביצה) - הנה הב"י לקמן סי' תקי"ח תמה על דין זה והניחו בצ"ע. ונראה דמש"ה השמיטו ולא כתבו בשלחנו הטהוב. ועיי' מש"ל בסי' תצ"ט ענף א'. ומ"מ אנו אין לנו. אלא דברי הרמ"א. ועיין במג"א כאן ס"ק ט"ו שהאריך בזה. וז"ל רבינו עקיבא איגר ז"ל בתוספותיו למשניות פ"א דביצה אות ה'. בורר כדרכו. לכאורה קשה איך הותר לברור הפסולת מתוך האוכל הא הפסולת הוי מוקצה ואינו רשאי לטלטלו ודוחק לומר דמיירי בפסולת שראוי למאכל בהמה גם לפ"מ דפירש"י בפרכת הש"ס (ביצה י"ד ב') פסולת מרובה על האוכל מי איכא מאן דשרי היינו דבטל האוכל לגבי

פסולת ואסור לטלטלו הרי דמיירי בפסולת דלא חזי לכלבים וא"כ גם באוכל מרובה מן הפסולת איך מטלטל הפסולת הא הוה טלטול מוקצה. ומכאן נלע"ד ראיה למ"ש תוס' במסכתין דף ח' ע"א ד"ה אר"י דמותר לסלק אפר כירה המוקצה בשביל לאפות פשטיד"א דטלטול מוקצה לצורך אוכל נפש מותר בי"ט וכ"כ תוס' בדף כ"ח ע"ב ובדף ל"א ע"ב. א"כ ניחא דמותר לטלטל הפסולת שמוקצה בשביל אוכל נפש עכ"ל:

סימן תקי

א ברמ"א ס"ב ולחים ובטנים שנשברו כו' לא מקרי הקליפה פסולת כו' - עיין בטו"ז סק"ג ובמג"א סק"ד מה שהקשו ע"ז. ועיין בס' חיי אדם כלל פ"ב אות ב' שמיישב ד' הרמ"א עי"ש:

ב בטו"ז סק"ז ולפי מה דקיי"ל בסי' שמ"ב וכו' -- עיי' בס' נשמת אדם כלל פ"ב סי' ה' שכ' ע"ד הטו"ז אלו ולא הבנתי ראי' זו דהתם אפי' במלאכה דאוריי' מותר שלא גזרו על השבות ביה"ש ויותר הי' לו לכתוב ראי' מסי' ש"ז דשבות דשבות מותר לצורך מצוה לדעת השו"ע דבורר אינו אלא מדרבנן בי"ט הו"ל אמירה לנכרי שבות דשבות וכו' וכו' עיי"ש:(ג) במג"א סקי"ג ונ"ל דמותר לקלוט שומן כו' שקורין סמעטנ"י אפי' בשבת וכשיגיע סמוך לחלב יניח קצת עם החלב וכו' - וכ' במחצה"ש הא דמצריך וכשיגיע סמוך לחלב כו' היינו בשבת שהזכיר לפני זה. אבל בי"ט הא רמ"א פסק בסעי' ב' דלא כרשב"א דבי"ט אין איסור בורר וכו' - ובס' חיי אדם ה' יו"ט כלל פ"ב אות ז' הביא דינו של המג"א גם ביו"ט. ומ"ש המחה"ש דבי"ט אין איסור בורר עיין בס' שבילי דוד בפתיחה שבראש הספר בכללי מלאכות (מלאכת או"נ ביו"ט) אות כ"ב שמיישב זה:

סימן תקיא

א במחבר ס"א מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה ובמג"א סק"א דמתוך שהותרה הבערה לצורך אוכ"נ הותרה נמי שלא לצורך. והוא מדברי הר"ן ביצה דף כ"א ע"ב. ובס' בית מאיר הקשה עליו דא"כ כיון דב"ה מתירין להבעיר בשביל רחיצה ומדורה ש"מ דאית להו מתוך שסותרה הבערה וכו' א"כ למה לי לר' יוחנן למימר (ביצה י"ב ב') דאי ב"ה כיון דאמרי מתוך שהותרה הוצאה וכו' ה"נ מתוך שהותרה הבערה וכו' תיפוק לי' דבהבערה גופא אמרי ב"ה מתוך שהותרה הבערה וכו' א"וו כהרמב"ם ושאר פוסקים דרחיצה ומדורה הוי אוכל נפש ממש ונ"צ לזה מתוך ע"ש. ולא ראה שכבר קדמו בראי' זו בשיטה מקובצת ביצה כ"א ע"ב בשם מורי נר"ו ע"ש. ועיין בס' נשמת אדם כלל

צ"ה סי' י"ג מ"ש בענינים אלו. ולקושי' הנ"ל על הר"ן ז"ל אולי י"ל לחומר הנושא דודאי לולי שאמר ר"י דגם בהבערה ס"ל לב"ה מתוך היינו אומרים דדוקא בהוצאה ס"ל מתוך ומשום דהוצאה מלאכה גרועה הוא וכמ"ש הפר"ח ז"ל בריש ה' יו"ט עיש' וממילא היינו אומרים דטעמייהו דב"ה דשרי הבערה בשביל רחיצה ומדורה היינו משום דהני אוכל נפש ממש הוו, רק השתא שאמר ר"י דהבערה שוה להוצאה ובתרוייהו ס"ל לב"ה מתוך שפיר כ' הר"ן דרחיצה ומדורה ג"כ מטעם מתוך ודו"ק:

סימן תקי"ב (א) במחבר ס"א אין מבשלים לצורך עכו"ם בי"ט לפיכך אסור להזמינו שמא ירבה בשבילו -- כ' בחידושי חת"ס ז"ל ביצה כ"א ע"ב יש לעיין על אאע"ה שזימן ג' אנשים בי"ט א' של פסח ועשה לפניהם בן בקר רך וטוב אע"ג שכ' הרמב"ן שגדולי ביתו סעדו עמהם לכבודם מ"מ הא הרבה בשבילם וי"ל עפ"י מ"ש תוס' בפסחים מ"ו ע"ב סד"ה רבה וכו' וי"ל כיון דלא שכיח כלל לא אמרי' הואיל עכ"ל והכא ביום שלישי למילתו הי' והיו כל בני ביתו מקנת כספו מסוכנים ואמרינן הואיל ומש"ה גזירה בעלמא דמרבה בשבילו הותר לגמרי עכ"ל - ובאמת לדידן דקיי"ל פיקוח נפש דחוי' ולא הותרה כמ"ש הרמב"ם והרשב"א והר"ן (עיי' בכ"מ רפ"ב מה' שבת) לא שייך בזה הואיל וכמ"ש החת"ס גופי' ביצה י"ז ע"א עיי"ש --- ואולי י"ל עפ"י מ"ש הטור שצריך שיאמר להעכו"ם אם יספיק לך במה שהכנתו לעצמינו בוא ואכול והוא מדברי מרימר ומר זוטרא דכ"א ע"ב, וא"כ אאע"ה הא אמר להם תחלה ואקחה פת לחם (משמע מן המוכן כבר) וסעדו לבכם והם נתרצו בכך ואמרו כן תעשה כאשר דברת דהיינו שפת לחם די כמ"ש הרמב"ן בשם ר"א עיי"ש, שוב שפיר הי' מותר לו להזמינם לסעודת יו"ט אשר הכין לו ולכל בני ביתו כיד ה' הטובה עליו דבכה"ג לא גזרינן שמא יכבה בשבילו וא"ש: (ב) בטו"ז סק"ח וקשה לי דהא פרכינן בגמ' הני סופלי וכו' -- המעיין שם בתוס' ובהרא"ש יראה שאין הבנה כלל לקושיית הטו"ז. ועיין בזה בס' ישועות יעקב כאן סק"ד. וכבר קדמו בזה בס' אלי' רבה [וע' גם בס' חמד משה בזה]:

סימן תקיג

א במחבר ס"א ביצה שנולדה ביו"ט אסור ליגע בה וכ"ש שלא לאכלה וכו' -- לשון המחבר צ"ע דהנה ז"ל הטור ביצה שנולדה בשבת וי"ט אסור ליגע בה וכ"ש שלא לאוכלה וכתב הב"ח וחז"ל ומ"ש וכ"ש שלא לאוכלה ריש ביצה תנן ביצה שנולדה בי"ט בש"א תאכל ובה"א לא תאכל ומפני שלא שנינו בהדיא נולדה בשבת שאסורה הוכרח ללמדו במכ"ש מטלטול דאין אכילה בלא טלטול וכדכתבו התוס' לשם עכ"ל, והתינח

הטור שכ' ביצה שנולדה בשבת רי"ט וכו' אבל המחבר ז"ל דמיירי רק בביצה שנולדה בי"ט למה הוצרך ללמוד איסור אכילה במכ"ש מטלטול הא בי"ט בהדיא שנינו דאסורה באכילה וצ"ע:

ב במג"א סק"ד ספק וכו' בטור כתוב איפכא ספק וכו' אסור ואם נתערבה באלף כולן אסורות, מדהחליף הרב"י לשונו ש"מ דס"ל דספק שנתערב כולן מותרות דכל א' ה"ל ס"ס וכמ"ש המ"מ וצ"ע דביו"ד סי' ק"ב פסק לאיסור ואפשר שם מיירי בחד בשבת דהוי דאורייי' והכא בי"ט דעלמא דהוי דרבנן ועיי' מ"ש בזה בכרתי ופלתי יו"ד רס"י ק"ב ותמצא נחת:

ג במג"א ס"ק י"ג [וכן בטו"ז סק"ט] דלא אזלינן בתר רובא בדשיל"מ ד"ז נובע מר"ן ביצה ס"פ אין צדין והובא ביתה יוסף כאן. ועיין בהגהות חכמת שלמה כאן. וע"ע במל"מ פ"ז מה' מעילה ה"ו ובשעה"מ פ"ד מה' יו"ט הלכה כ"ד ובטעה"מ שם ועיין בתשו' חות יאיר סי' קל"ג ועיין בפליתי יו"ד סי' א' אותו' ו' וסי' ט"ו אות ב' ג' וסי' ק"י אות י"ח ועיין בס' בינה לעתים (רמב"ם ה' יו"ט פ"ב ה"ו) ועיין בצל"ח ביצה י' ע"ב אריכות בזה ופליג על המג"א (ועיין בהגהות מנחת פתים כאן שמשיג על הצל"ח הנ"ל) וע"ע בצל"ח פסחים י' ע"א בד"ה ובגוף הדבר שפסק המג"א וכו' ע"ש ועיין בס' המקנה ח"ג כלל ל"ח פרט ד', ועיין בס' ילקוט הרועים ח"ר דף י"ז שכ' דשיל"מ אי אמרי' בי' כל דפריש מרובא פריש כ' המפורשים דתלי' אי רוב מטעם ודאי או רק ספק עכ"ל וע"ע בס' שדי חמד כללים מערכת הדל"ת אות ט"ל וכן בפאת השדה כללים מערכת הדל"ת כלל ט' סע"ד אריכות בזה. ואין להאריך יותר:

ד ודע דיש לעורר בביצים שמביאים הא"י למכור ביו"ט אף דהרוב נולדו מכבר מ"מ י"ל דמצרפי' מיעוטא שנולדו היום למיעוט ביצים מנבילות וטריפות וכמ"ש הר"ן בפא"ט דתרי מיעוטי הוי כרוב וצריך לעיין בזה בספרי הכללים ואין לי פנאי לחפש כעת:

ה כתב בס' חמד משה סי' זה בשם ס' בית הילל אם טחו חלות בביצה שנולדה בי"ט ואפאן כך צריך ליקח מהם כדי נטילה והשאר יאכל בו ביום ואותו כדי נטילה יאכל אחר עכ"ל ועיין מ"ש בזה בפרמ"ג יו"ד סי' ק"ב בשפתי דעת סק"א:

ו ביצה טריפה שנולדה ביו"ט ונתערבה, תלי' בב' הטעמים שכ' רש"י והר"ן על הא דדשיל"מ לא בטיל דלרש"י שכ' טעם משום עד שתאכלנו באיסור וכו' לא בטיל דנהי למחר צריך ביטול מטעם טריפה מ"מ כל מה דמצי למיעבד בלי ביטול לענין איסור יו"ט עבדינן וכ"כ הצ"צ סי' ס"ט והפר"ח בק"ב אות ז' קלסי' אבל לטעם הר"ן משום דהוי

מב"מ כיון דלענין או"ה הוי אינו מינו שזה אסור לעולם וזה היתר הוא א"כ ביצה טריפה שנולדה בי"ט מיבטל בטיל (הפמ"ג בפתיחה להי תערובת):

ז במשבצות סוף סי' זה העלה דבר חדש דלטעם הר"ן בדשיל"מ י"ל באיסור דרבנן בטל אפי' דשיל"מ כי בתוס' ורשב"א חולין צ"ט כ' דבאיסור דרבנן אפי' לר"י מב"מ בטל ומביצה אין ראי' דהתם לא פלוג רבנן אטו יו"ט אחר שבת דאסור מדאורייי ע"ש ולענ"ד דבריו צע"ג דהא בגמ' ביצה ד' ע"א מתרץ רב אשי קושי' הש"ס לרב יוסף ולר' יצחק דאמרי משום גזירה (ולא משום יו"ט אחר השבת) כל דשיל"מ אפי' בדרבנן לא בטל א"כ אין לומר טעמא דביצה משום לא פלוג אטו אחר שבת אלא דבדשיל"מ אין חילוק בין דאו' לדרבנן (ועיי' ביצה ג' ע"א מבואר דרב יוסף ור' יצחק לית להו הכנה דרבה ולא משכחת אלייבייהו איסור דאורייי בביצה) ודברי הפרמ"ג ז"ל שגבו ממני. ואין ליישב ולומר דדוקא לרב יוסף ולר' יצחק הוא דקאמר רב אשי דבכל דרבנן דשיל"מ לא בטיל אבל למ"ד דאית לי' הכנה דרבה וכן לדידן דקיי"ל כוותי' לאו בכל דרבנן אמרי' כן אלא דוקא בביצה משום לא פלוג אטו אחר שבת, ז"א דא"כ מאי פריך בביצה ד' ע"ב על רב מתנה בעצים שנשרו מן הדקל וכו' ולרב אשי דאמר כל דשיל"מ אפי' בדרבנן לא בטיל מאי איכ"ל, ומאי קושי' דילמא רב מתנה סובר כמ"ד הכנה דרבה ומכ"ש לפי הגירסא שבת כ"ט ע"א רב מתנה אמר רב עיי"ש הרי מפורש להדיא בביצה ד' ע"א דרב אית לי' הכנה דרבה א"כ ממילא לאו בכל דרבנן אמרי' דשיל"מ לא בטיל אלא דוקא בביצה משום לא פלוג אטו אחר שבת ואין לומר דגם בעצים שנשרו בי"ט שייך לא פלוג אטו עצים שנפלו בשבת שאסורים בי"ט שלאחריו מדאורייתא לשיטת הטור בשם אחיו הר"ר יחיאל (לעיל סי' תק"ז ועיי"ש במג"א סק"ד) ז"א דא"כ איך הקילו בו לענין אין מבטלי' איסור לכתחלה וקאמר ה"מ בדאו' אבל בדרבנן מבטלין נימא גם בזה לא פלוג וע"כ דברי הפמ"ג בזה צע"ג לדעתי:

סימן תקיד

א במג"א סק"ד כ' בכ"ה סי' תר"ח אסור לשתות הטוטין שקורין (טאבאק רויכען) משום מכבה ול"נ דאסור משום מוגמר ואינו שוה לכל נפש -- ועיי' בס' כרם שלמה שהביא דהרבה גאונים מתירין ובס' פתחי תשובה כ' בשם תשו' כתב סופר סי' ס"ו שרבו המתירים על האוסרים ע"ש --- ועיין בפמ"ג סי' תקי"א באשל סק"ט ובמשבצות סק"ב ובס' מתרי דרדקי להגאון מהו' הילל ל"ש מקאלאמעא זצ"ל כתב בפ' בא סי' ק"נ מאחר דבכהת אמרי' אחר"ל ורובא ככולו א"כ מסתבר דהא דאמרה תורה אשר יאכל לכל נפש

נמי הכוונה הנאה כזאת שהיא הנאה לרוב העולם הגם שיש בני אדם שאין נהנין בה אפ"ה כקרא הנאה השוה ככל נפש ורחיצה משו"ה אסורה ביו"ט לשיטת התוס' משום דל"ה הנאה לרוב העולם והא דאמר בגמ' ראו שאין הדבר עומד להם אין הכוונה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה כמו דמשמע מפנ"י דא"כ אמ"ט שינה כאן הש"ס הלשון ממה שאמרו בע"ז ל"ו א' אין גוזרין גזירה אא"כ רוב הציבור יכולין לעמוד בה וה"נ הי"ל לומר כן או"ו לא הי' רוב אלא אותן אנשים שהיו אדוקים ורגילים ברחיצה ראו חכמים שאם לא יתירו להם יעשו באיסור וא"כ עישון הטאבאק דעינינו רואות שהוא הנאה לרוב העולם שפיר נקרא שוה לכל נפש. ועיין פסחים כ"א ב' יאכל פירש"י הנאה המביא לידי אכילה. א"כ מלבד שיש ללמוד היתר כנ"ל משום שרוב העולם נהנה ממנו עוד יש ללמוד היתר מדכתבה תורה יאכל לכל נפש ולא כתבה יאכל יש ראי' להתיר עישון טאבאק כפנ"י שמהלכות הרופאים הוא שעישון טאבאק גורם לעכל המאכל ותעורר תאות אכילה א"כ אין לך הנאה המביא לידי אכילה יותר מזה וא"כ היתר עישון טאבאק לטעם של הפנ"י מפורש בתורה עכ"ל -- אמנם לצאת גם ידי האוסרין נהגו רוב היראים במדינותינו שלא לעשן הטאבאק ביו"ט א' מאחר דאנן בקיאי' בקביעא דירחא ויומא קמא עיקר:

ב כתב בסידור עיון תפלה (בתפלת שלש רגלים) כשחל יו"ט במוצאי שבת מותר לעשן טוטין (טאבאק) אף קודם הבדלה עיין בשע"ת למורי ז"ל ובאופן שהבדיל בתפלה ותודיענו ולדעתי נראה ראי' ברורה לזה ממשנה (פסחים ס"ד ב') חשיכה יצאו וצלו פסחיהם והרי עדיין לא הבדילו בכוס ודו"ק היטב עכ"ל:

ג במחבר ס"ה כר של בטלה דהיינו שא"צ לו אסור להדליקו -- עיין במשבצות סק"ח דמותר להדליק נר ביום כשרוצה להבעיר טייטו"ן (טאבאק) וטורח לו בכל רגע ע"ש וכן שמעתי שאצל הגאון בעל יריעות שלמה על יו"ד זצ"ל הי' דלוק כר ביו"ט אחר חצות לצורך זה -- ועיין מ"ש בפתחי תשובה בשם תשו' כתב סופר סי' ע"ה לענין להדליק נר של יתר צייט בביתו ע"ש -- ועיין בהגהות רעק"א ז"ל בשם הפמ"ג במשבצות סי' קל"ב ועיין בס' אשל אברהם להגאון מו"ה אברהם דוד זצ"ל מבוטשאטש בסימן זה:

סימן תקטו

א במחבר ס"א עכו"ם שהביא דורון כו' אסור אף כו' -- ובמג"א סק"א אסור אף כו' משום מוקצה דבמוקצה כזה אפי' ר"ש מודה עכ"ל ועיין במחצה"ש ולענ"ד קשה דהא המג"א העמיד דבריו על דברי המחבר ומשמע דגם להמחבר יש נ"מ בזה דבמוקצה כזה אפי'

ר"ש מודה ובאמת להמחבר דפוסק בסי תצ"ה כרי"ף ורמב"ם דבי"ט מוקצה אסור כר"י אין שום נ"מ בזה לכאורה ואולי י"ל דבאמת בהך דאם יש במינו במחובר יש ספק אולי נתלש מעי"ט וכמ"ש הצל"ח ביצה כ"ד והוי לן למימר ספק דרבנן לקולא ואין לומר דהוי דשיל"מ דהא הרבה פירות נפסדים מיום ליום ובמאכל המתקלקל קיי"ל דל"ה דשיל"מ (ועיין בס' בית מאיר) וצ"ל דמוקצה חמור כשל תורה ולכך ספיקו להחמיר וכ"כ הצל"ח שם והבינה לעתים פ"ב מה' יו"ט הלכה יו"ד ומעתה הלא כתב בבינה לעתים שם הלכה י"א וכ"כ הפליתי סי' צ"ט סק"י דדוקא לר"י דאית לי' מוקצה ומצאו או סמך מהתורה והכינו את אשר יביאו וכן בכל מוקצה דאף ר"ש מודה בו שאסור י"ל דחמור כשל תורה אבל למאן דסובר בשבת כר"ש ובי"ט כר"י משום דלא ליתו לזלזולי בי' א"כ ביו"ט אינו אלא חומרא בעלמא ואיך יתכן לומר דהוי כשל תורה ע"ש, א"כ כאן דספיקו לחומרא רק משום דמוקצה חמור כשל תורה לכך הוכרח המג"א לומר דבמוקצה כזה אפי' ר"ש מודה וא"ש (ב) עוד שם במחבר, ולערב מותרין בכדי שיעשו וכו' הקשה בהגהות רעק"א ז"ל לפי דברי תוס' סוכה י' ע"ב בד"ה עד מוצאי וכו' דמבואר מדבריהם דהי' ראוי לאסור ביו"ט ב' משום מוקצה והיינו דשמא היום יו"ט ואף דנולדה בחול מ"מ כיון דאין ידוע לנו שהוא חול הי' אסור בה"ש ומגו דאתקצאי בה"ש אלא דהטעם דמוקצה מ' יום שעבר לא אמרי' עיי"ש, לפי"ז הכא דבה"ש אין האיסור רק מחמת שמא עדיין יום דהא אף אם הוא לינה אסור עד אחר כדי שיעשה וא"כ להמחבר דפסק לעיל סי' תצ"ה ס"ר ביו"ט קיי"ל כר"י דמוקצה אסור א"כ הכא ליתסר כל יום ב' מטעם מגו דאתקצאי והניחו בצ"ע - והנה כבר הקשה כן בס' בינה לעתים פ"ב מה' יו"ט ה"י וכתב שכבר עמד בזה הרז"ה ולא תי' כלום לשיטת רש"י, ובאמת לשיטת רש"י דס"ל במוקצה אף ביו"ט כר"ש לק"מ, אך לשיטת הרי"ף והרמב"ם דפסקו בי"ט כר"י קשה, וצ"ל דאזלי לשיטתם דס"ל במסוכנת אף לר"י לא אמרי' מגו דאתקצאי לבה"ש (עיי' רי"ף ור"ן פ' א"צ במשנה בהמה שמתה וכו' ורמב"ם פ"ב מיו"ט הט"ז) והטעם ה איל ובר לי' שתמות אף דמקצה ממנו בה"ש מ"מ לא מקצה מדעתו כל היום, וכן הדבר בזה כיון דידע דלאח"כ יהי' מותר ומכ"ש לאומרי' דמהני לי' תנאי והוי זה כמתנה כיון דידע דלסוף שעה אחת או שתים יהי' מותר א"כ הוי כמו גמרו בידי אדם עכ"ל, וממילא מיושב גם פסק המחבר ז"ל, דהא הוא ג"כ פוסק במסוכנת כשיטת הרי"ף והרמב"ם הנ"ל כדאיתא לקמן סי' תקי"ח ע"ש וא"ש:

ג במחבר ס"ה דבר שאין במינו במחובר וכו' ואם באו מחוץ לתחום אסור לאוכלן למי שהובאו בשבילו כו' ואחרים מותרים כו' - ובמג"א ס"ק י"ח מחוץ לתחום אפי' חוץ לי"ב מיל ואפי' למ"ד שהיא דאורייתא כיון שאינו מפורש בקרא לא החמירו בו (ת"ה

יש"ש) עכ"ל - וצע"ג דהיינו דוקא לשיטת הגהות אשר"י ספ"ק דעירובין אבל להרמב"ם פכ"ז מה' שבת הוא לאו מפורש בתורה לא יצא איש ממקומו וכן ס"ל להרא"ש בדברי הירושלמי וכמבואר באורך בתשו' נוב"י מהד"ק חאהע"ז סי' ב' (וע' גם במהד"ת או"ח סי' מ"ה) וחידוש על האחרונים שלא העירו בזה -- שו"ר בס' בית מאיר שמשיג בלא"ה על המג"א וכתב בזה"ל:

דבריו אלו לא הי' ולא נברא לא בת"ה ולא בישי"ש. עיין בם שדחקו עצמם באופן אחר. וז"ל הר"ן והבא בשביל ישראל זה מותר לאחר כתב רש"י ז"ל דכיון דאיסור תחומין דרבנן לא אחמור כולי האי ותמהני לדברי רב אלפס ורמב"ם ז"ל שהם סוברים בתחום שלשה פרסאות דאורייתא למה הקילו ואפשר הטעם כמו שאומר הרמב"ן דמשום דאיסור תחומין אינו שוה בכל שמה שהוא לאחד חוץ לתחום הוא לאחר תוך לתחום הקילו בו עכ"ל. ועיין במג"א סי' ת"ד מביא מחלוקת בשם תשו' אחרונים אי גם בכלים נמי הוי דאורייתא. ומהכא מוכח דעת הר"ן דפשיטא לו דאף בכלים. אמנם עכ"ז תמהני על הר"ן ועל כל הבאים אחריו דמה בכך די"ב מיל הוי דאוריי' בין באדם בין בכלים היינו בשל ישראל אבל גוי הא מבואר עירובין מ"ז ע"ב דנכסי עכו"ם מדין גמור אין קונים שביתה כדאמר ר"י אמר שמואל אלא דאנן קיי"ל כר' יוחנן דפליג ואמר גזירה בעלים דגוי אטו בעלים ישראל, וא"כ מה בכך די"ב מיל הוי דאוריי' מה לי דרבנן או דאוריי' אם מד"ת אין קונים שביתה ופשיטא דכל איסורו אינו אלא דרבנן ואפילו י"ב מיל וצ"ע עכ"ל. [ועל מה שהקשתי בצע"ג אולי י"ל כוונת המג"א כיון שאינו מפורש בקרא לכלים אלא לאדם עצמו ודוחק]:

ד עוד שם במחבר, אבל מותר לטלטלן בתוך ד' אמות הטעם עיין בטו"ז סק"י בשם הרא"ש. ועיין בהגהות רעק"א ז"ל ובשעה"מ פ"ז מה' לולב הלכה כ"ה מ"ש בזה:

ה במג"א ס"ק כ"ג מחצה על מחצה וכו' ונ"מ אי בעינן בכדי שיעשו עכ"ל -- עיין בהגהות רעק"א ז"ל מה שתמה ע"ז. וכבר קדמן בזה בס' תוס' שבת סי' רעיו סק"ט עי"ש:

ו במג"א ס"ק כ"ד ואם לאו וכו' דבי"ט שני יש להקל כ' במחצה"ש פי' משום דהוי ס"ס כמ"ש המחבר בסי' תצ"ז ס"ד גבי ספק מוכן אך קשה הא המג"א גופי' בסק"ד שם חלק עליו דספק מוכן אפי' בי"ט שני אסור עיי"ש -- ובס' שמן המאור כתב דדוקא מוכן מחמיר המג"א בי"ט שני אבל לא בספק תחומין בי"ט שני דהא אמרי' בגמ' דתחומין קיל טפי דהא אם הובא מחוץ לתחום בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר ובנכרי שהביא דורון אם יש במינו במחובר אסור לכל אף למי שלא הובא בשבילו כמ"ש המחבר בס"א עכ"ל:

סימן תקטז

א בטו"ז ססק"א ואנו אין לנו רה"ר ומשלחין הכל מה שאינו מוקצה - ובמג"א סק"א ולפ"ז מותר לשלוח במקום שהוא רשות אחד לשבת עכ"ל - אבל בס' חיי אדם כלל צ"ו סי' ז' כתב ח"ל, אבל דבר שא"צ חבירו היום וגם בחול א"א להנות ממנו כך שמחוסר עדיין מלאכה כגון בהמה ועוף העומדים לגדל וולדות וכו' וכן תבואה שמחוסר טחינה ודיכה אסור לשלוח אפי' במקום שיש עירוב דהוי עובדא דחול, וכתב ע"ז במאמר מוסגר, כ"כ הרמב"ם בפי' המשנה בהדיא וכן משמע דאי איתא דטעמא דב"ש משום הוצאה א"כ הו"ל למתני לעיל במתני' דאין מוציאין את הקטן ולפ"ז צ"ע על הטו"ז והמג"א בסי' תקי"ו שכתבו דבמקום שיש עירוב מותר וכן משמע בטו"ז סי' תקכ"ב סק"א וצ"ע - ועיין בס' בית מאיר שעמד ג"כ בזה. והגאון מבוטשאטש זצ"ל באשל אברהם לא זכר הרמב"ם בפיה"מ:

סימן תקיז

א במג"א סק"ב וצ"ל דרב ב"י לא ס"ל ה"ט אלא גזירה שמא יאמר לעכו"ם לעשות בשבילו ובחנוני לא גזרי' עכ"ל - עיין במחצה"ש ביאור דברי המג"א ולפי פירושו חזר הב"י בחיבורו ממ"ש בב"י, וזה מחוור יותר מפי' היד אפרים דלפירושו צ"ל דחזר הב"י כאן ממ"ש בחיבורו לעיל סי' תקט"ו ס"א דהטעם משום מוקצה כרש"י דאילו לר"ת אסור גם בי"ט שני ע"ש ודו"ק:

סימן תקיח

א במג"א בריש הסימן כתב ב"י סי' תצ"ה בשם המ"מ וכו' ותימה דבפסחים דף ה' וכו' עיי"ש כ' בס' בינה לעתים פי"א מה' י"ט הל' ד' וז"ל, ודברי המג"א סי' תק"ח תמוהים דנראה כי מ"ש המ"מ דהבערה אמרינן דכתיב ביום השבת אתי' למעוטי יו"ט והיינו דביו"ט אמרינן מתוך, דזהו דוקא לב"ה אבל לב"ש דלית לי' מתוך ביום השבת לא דריש, וא"כ מה דמקשה מן ר"ע דאמר מצינו להבערה שהיא אב מלאכה תמוה, דהא באמת אמרינן התם ש"מ דלא ס"ל מתוך והיינו דלא ס"ל לר"ע האי דרשה דביום השבת כב"ש. גם מ"ש דאפ"ל דתלי זה בזה דב"ה באמת יהי' סובר הבערה ללאו יצאה ג"כ תמוה וכו' עי"ש -- ועין בס' א"ר לעיל סי' תצ"ה סק"ה שכתב ג"כ כד' הבל"ע. וכ' עוד שם בזה"ל. עוד נ"ל דר"ע ס"ל לימוד דיום השבת כדאיתא בילקוט פ' ויקהל דמדליקין מע"ש לשבת, אבל למ"ד מתוך ס"ל לימוד אחר דילקוט שם דיום השבת לאפוקי יו"ט ודו"ק עכ"ל -

ועיין בזה בסוף ספר סדרי טהרה על ה' נדה בשם הגאון מהו' שמואל זאכוויל אב"ד ור"מ דק"ק בון והמדינות בד"ה עוד במסכת הנ"ל וכו' עיי"ש:

ב ברמ"א ס"א או שמתיירא שלא יגנובו -- עיין בב"י בשם סמ"ק הטעם כיון דלבו דואג חשוב צורך קצת - ובהגהות מנחת פתים הקשה מהא דפריך בפסחים מ"ו ע"ב ומשום הפסד ממונו שרינן איסורא דאורייתא, ומאי קושי' כיון דאיכא הפסד ממונא לבו דואג וחשוב צורך קצת ותו אמרינן מתוך והניחו בצ"ע, ואולי י"ל דהתם עיקר הקושי' מר"ע דמתיר אפי' ביכול לאכול כזית חי מבית טביחתה ואליבא דר"ע א"א לומר דשרי מטעם מתוך דהא ר"ע לית לי' מתוך כמבואר בפסחים ה' הנ"ל שו"ר דבלא"ה לק"מ דכדי שיכול לאכול היינו שיהא שהות ביום כדי להפשיט ולחתוך כזית ולצלות ולאכול כדפירש"י שם בד"ה כדי וכו' וא"כ אם איתא דמשום הפסד ממונו חשוב צורך קצת ומותר מטעם מתוך א"כ למ"ל כלל שיהא שהות ביום לעשות כל הנ"ל תיפוק לי' בלא"ה מותר משום מתוך אעכ"ח לאו ה"ט דת"ק ומש"ה פריך שפיר ומשום הפסד ממונו וכו' כנלע"ד:

ג במשבצות סק"ג פראפי'ן ציה"ר וכו' ובשבת ג"כ מותר לקדוח בו בתלוש - ועיין מ"ש בזה לעיל סי' שי"ד ענף ב' בשם תפארת ישראל למשניות וצ"ע:

ד במג"א ס"ק י"ג וב"י פסק דלר' יהודה לא מהני תנאי וכו' וצ"ע דהא במוקצה מחמת איסור אף בשבת קיי"ל כר"י ואפ"ה פסק בסי' רע"ט ס"ד דמהני תנאי בנר שכבה ובס' בינה לעתים פ"ב מה' יו"ט הלכה י"ד תי' דבשלמא בנר דהוא רק בסיס לדבר איסור וכדאמרינן בשבת דף מ"ז הנח לנר ושמן דנעשית בסיס לדבר איסור ובדבר הבסיס יש חילוק בין שוכח למניח מדעת א"כ י"ל דאינה נעשית בסיס כלל אלא כשמקצה מדעתו משא"כ כשמתנה הרי אין כלל דעתו להקצות לבסיס וחזר הדבר מן מניח לדעת להיות כדין שוכח, משא"כ כאן בסוכה דהיא גופא איסורא ואלו שוכח לסתור סוכתו או נפלה בלי דעתו סוכתו יהי' בו היתר מוקצה, זהו ליתא דיש כאן איסור בגופא ולא משום בסיס כלל, א"כ אף תנאי לא מהני, ומה נ"מ בדעתו הא מ"מ בה"ש תתקצאי מחמת איסור. ומה יועיל תנאי, וזה פשוט וברור בסברא עכ"ל, ובס' שבילי דוד בפתיחה בכללי מוקצה ס"ק כ"ב כתב דדוקא בשבת דקיי"ל כר"ש רק בדחי בידים קיי"ל כר"י אבל לענין תנאי פסק המחבר כר"ש אבל ביו"ט דפסק כר"י לא מהני תנאי בסי' תקי"ח עכ"ל:

ה עוד שם במג"א, ומ"מ צ"ע למאי הילכתא כתב הטור סוכה רעועה שנפלה שרי לר"ש וכ"כ הישו"ש דהא אפי' בשבת לא קיי"ל כר"ש במוקצה מחמת איסור ק"ו ביו"ט וכו' בס' שעה"מ פ"ב מה' יו"ט הלכה י"ד תי' דהא דלא קיי"ל כר"ש במוקצה מחמת איסור היינו דוקא כגון כר שהדליקו בו באותו שבת דדחי' בידים וכמ"ש התוס' והרא"ש בס"פ

מי שהחשיך אבל במוקצה מחמת איסור דלא דחי' בידים קיי"ל כר"פ וא"כ הכא בסוכה דעלמא כיון דמזמן גדול נעשה קודם יו"ט לא מיקרי דחינהו בידים וכמ"ש הגהות אשר"י בפ' כירה (ברא"ש סי' כ') עיי"ש, ובס' שבילי דוד בכללי מוקצה ס"ק י"ב תי' כן מדנפשי' ולא ראה שכבר קדמו השעה"מ ז"ל:

ו בטו"ז סק"ז וא"כ יש תימה רבתא על הרשב"א בתשו' הביאו ב"י סי' תקט"ו ורמ"א פסקו שם להלכה וכו' - כ' בס' בינה לעתים פ"ב מה' יו"ט הלכה י' וז"ל:

הטו"ז ס"ס תקי"ח תמה בזה על הרשב"א כיון דאנן קיי"ל דבית שנפחת הפירות מותרין והיינו מטעם שכתב שם הרמב"ן דאין כאן איסור כלל בפירות עצמם רק ארי' הוא דרביע עלה בפחיתות הכותל המפסיק בין הפירות, וא"כ כ"ש חוץ לתחום דהוא רק איסור דרבנן, לישראל השוכן חוץ לתחום יכול לאוכלם ופשיטא דלא הוי מוקצה ע"ש, ויפה הקשה, אלא שכתב שיש תימ' רבתא על הרשב"א, ובאמת על הרשב"א לק"מ, דהא הרשב"א לא ס"ל כלל האי תירוצא של הרמב"ן הנ"ל ומוקי הא דתני בית שנפחת כו' אירי בבית רעוע וכמ"ש המ"מ בשמו שחולק על ההלכות, אבל בכותל גמור ס"ל לר"י דמוקצים המה וא"כ היה חוץ לתחום, איברא על הרמ"א דסותם ולא הגיה בש"ע והעתיקו סתמא ולא חילק בין כותל רעוע לכותל בריא משמע דס"ל כדעת הרמב"ן הנ"ל א"כ יש להקשות דלא ה"ל להביא כלל האי דהרשב"א הנ"ל דאזיל לשיטתו דהוא חולק על דעת הרמב"ן בזאת וכנ"ל, אבל לשיטת הרמב"ן יש להקל באמת וק"ל. [ועיין מ"ש בזה בס' חמד משה סק"ט ועדיין צ"ע ודו"ק]:

סימן תקיט

א במג"א סק"ד בשם מהרי"ל עכו"ם שהביא כתב חתום מותר לפתחו ביו"ט - כתב במשבצות סק"ה דה"ד במשבר רק השעוה אבל אם צריך לקרוע גם הנייר אף ביו"ט אסור לפתחו ע"ש. וכ"כ גם בהגהות הגאון מהרב"פ ז"ל ובס' חיי אדם כלל צ"ג סי' י' ע"ש ועיין בביאור הגר"א ז"ל שהניח גוף דברי מהרי"ל בצ"ע דהא לא התירו בי"ט אלא משום שמחת י"ט וכו' ע"ש: (ב) במחבר ס"ד לקטום קש וכו' או עצי בשמים וכו' כתב בס' כרם שלמה בשם שו"ת באר יעקב שכ' וז"ל:

ופשוט הוא בעיני אם יש לאדם בשבת או בי"ט דבר מה להריח כגון בד של הדס וכדומה ורוצה ליתן מזה לחבירו דמותר לשברו ביד ונותן לחבירו מקצתו, וזה דלא כשיורי כנסת הגדולה דדעתו לאסור עכ"ל:

סימן תקכא

א במחבר ס"א משילין פירות דרך ארובה בי"ט - כ' הפמ"ג סי' תצ"ה באשל סק"א דוקא פירות דראוין לאכילה ביומו אבל מידי דלאו אכילה אפי' אינו מוקצה כגון עצים יבישים על הגג וירד מטר עליהן אסור לשלשלן דרך ארובה (והביאו גם בהגהות רעק"א זל") עיי"ש -- ואולי יש ליישב בזה פירשי' ז"ל ביצה ר"פ משילין שפי' בד"ה משילין פירות וכו' מי שיש לו חטין ושעורין וכו' ומדקדק הגאון מו"ה מאיר שישלם מפראג זצ"ל (כמובא בשמו בס' מתא דירושלמי לירושלמי ר"פ משילין) מדוע נקיט רש"י דוקא חטין ושעורין דלמא גם שאר מיני פירות ועיי"ש מ"ש בזה, ולפ"ז י"ל דרש"י ז"ל לרבותא נקיט הכי לא אבעי' פירות דראוי' לאכילה ודרך אכילתן בכך לאוכלן חיין ודאי דמותר, אלא אפי' חטין ושעורין אע"ג דאין דרך אכילתן בכך אפי"ה כיון דעכ"פ ראוי' לאכילה וחזי' לכיס כשהן חיין ג"כ מותר לשלשלן דרך ארובה כנלע"ד:

סימן תקכב

א בטו"ז סק"ה וכתב הר"ן וכ"ת וכו. ואפי' ר"ש מודה וכו' שלשה תיבות הללו ואפי' ר"ש מודה לא נמצאו בהר"ן והם טעות גם בב"י גם בטו"ז וצריך למוחקן מן הספר וע' בס' בית מאיר כאן:

סימן תקכד

א בב"י הקשה על הטור למה לא כתב גם בלא חולצין ולא מייבמין מחלוקת רש"י ור"ת ע"ש ובטו"ז סק"ח תי' דגבי לא חולצין ומייבמין מודה ר"ת לרש"י דיש שם חיסור בכל גווני דהא אינהו דמיין נמי למקח וממכר שקונה היבמה למעשה ידיה וכן בחליצה הוא קונה עצמה ויוצאת מזיקתה ליבם וכו' ואין להקשות א"כ למה אמר הטעם בגמ' (ביצה ל"ז א') משום שמא יכתוב ונא משום מקח וממכר כמו בסיפא, י"ל דסובר כפי' בתרא דרש"י, לעיל דמקח וממכר גופה אסור משום גזירה דשמא יכתוב וכללו התנא בבבא זו דאין בהם רק שמא יכתוב עכ"ל -- והנה כבר קדמו בזה הב"ח ז"ל אלא שעל אין חולצין כתב טעם אחר וז"ל:

וכן בחליצה דאיכא קושר ומתיר פשיטא דהוא מצהב"ע ולכ"ע אסור ותלמודא דקפריך דהלא מצוה קעביד לא פריך אלא מכא מייבמין וכו' עכ"ל -- ונ"ל טעמי' דהטו"ז שמיאן לומר טעם אין חולצין כהב"ח משום דא"כ קשה למה אמר הטעם בגמ' משום שמא יכתוב והאיך כללו התנא בבבא זו דאין בהם רק שמא יכתוב תיפוק לי' דבלא"ה אסור

משום קושר ומתיר. ובאמת קשה טובא על הב"ח ז"ל שלא הרגיש בזה וצע"ג כעת. ובגוף דברי הטו"ז והב"ח הנ"ל מצאנו לו חבר להב"י דלר"ת מותר לייבם ביו"ט בדליכא גדול והוא בשיטה מקובצת ביצה ל"ז ע"א עיי"ש שכתב כן להדי'. ועיין בהגהות מהרל"ח תי' יפה קושי' הב"י ואין להאריך יותר:

ב בס' לקוטי שלמה מועד קטן ט"ז מייתי בשם טורי אבן חגיגה שהקשה למה אין מייבמין משים שבות תיפוק לי משום ושמחת בחגך ולא באשתך ותי' משום ר"ה או ליל יי"ט א' של חג דליכא מצות שמחה עכ"ל (והטו"א חיני תח"י כעת). וקשה לי דהא מבואר בתשו' שג"א סי' ק"ב דגם בר"ה שייך מצות שמחת יו"ט כמו בשחר י"ט ע"ב, וגם מ"ש דנ"מ בליל יו"ט א' עיין לקמן סי' תקמ"ו בשם תשו' אבני צדק חאו"ח סי' ע"ד וצ"ע. ועיין בתשו' כתב סופר חאו"ח סי' קל"ח. ובהגהות מעשה רוקח לכאן. ועיי' גם בתשו' שערי צדק חאו"ח סי' קל"א ועוד שם בסה"ס בחידושי סוגיות סי' א' מ"ש בענין זה:

ג עוד שם בטו"ז וז"ל שוב ראיתי לרש"ל ביש"ש) פ' משילין סי' ח' שכ' בשם הגהת סמ"ק בנשבע שלא למכור ומכר דלא מהני וכו' וכתב שם דצריך לחלק בין ההיא דמוכר בשבת דמהני מעשיו ובין איסור שבועה שאיבד כוחו וזכותו ועוד שבת ניתן לדחות אצל חולה משא"כ בשבועה עכ"ל וכו' ומ"ש רש"ל לחלק בין שבת לשבועה איני מכיר בזה דמה חילוק וכו' גם מ"ש דשבת ניתן נדחות איני יודע מה ענין זה לכאן -- הנה מיש איני מכיר בזה וכו' עיין בתשו' חת"ס חיו"ד סי' ו' בד"ה הנה כל רואיו וכו' ותבין כוונת רש"ל בזה. גם מ"ש מה ענין זה דשבת ניתן לדחות לכאן. הנה הטו"ז העתיק לשון רש"ל "ועוד שבת ניתן לדחות אצל חולה" אמנם באמת לשון רש"ל אינו כן אלא כך הוא לשוני "ועוד שבת מצינו שהותרה ונדחה אצל חול" וי"ל דהוא לשון מושאל וכוונתו דקנין שנעשה בשבת שאני כיון שאפשר לעשותו בחיל וכמ"ש בש"ך חו"מ סי' ר"ח סק"ב בדבר שאפשר לעשותו בהיתר לא אמרי' כ"מ דארל"ת אי עביד לא מהני (וע' בהגהות דגול מרבבה ליו"ד סי' י"א) וכ"כ בס' שדי חמד חלק הכללים מערכת כף כלל ק"א בכוונת רש"ל והוא נכון בעיני:

סימן תקכה

א במחבר ס"א הלואת יו"ט ניתנה ליתבע בדין, כתב בד"מ בשם תא"ו כ"ד ח"א דשבת וי"ט דין אחד להם. ועיין בזה בס' אלי' רבה כאן. ובשנית כתב סופר ז"ל חלק או"ח סי' ע' גם עיין מ"ש ב"ה בספרי ילקוט הגרשוני ח"ג אות תענית חלום:

סימן תקכו

א במג"א ס"ק י"א ול"נ דמ"ש בת"ה דגזיזת שער אינה מלאכה כלל היינו משום שא"צ לשער כלל והרמב"ם מיירי בצריך לשער - הקשו הא"ר והח"מ תיפוק לי' בלא"ה דהרמב"ם סובר אפי' א"צ לגופה חייב ובמחצה"ש נדחק בזה ע"ש (ועיין במנ"ח בקונטרס מוסך השבת במלאכת הגוזז ובתשו' מהר"ם שיק חאו"ח סי' ח') אמנם בהגהות בעל תוס' שבת ז"ל הגיה במג"א דצ"ל במקום הרמב"ם תיבת הירושלמי וא"ש:

ב במחבר ס"י נפלים וכו' אסור אפי' ביו"ט שני של גליות וברמ"א ואסור לקברו ביו"ט וכו', כ' בהגהות מנחת פתים וז"ל עיין חת"ס או"ח סי' קמ"ד שמתיר להסיר ערלתו וקוברו ע"י עכו"ם וכ"מ בא"ר ס"ק כ' ובגוף הדין אם נפל צריך קבורה עי' מקנה קידושין כ"ו ד"ה המקדש ועי' שו"ת ארי' דבי עילאה חיו"ד סי' י"ט ועי' בחיבורי שירי טהרה פי"ג דאהלות מ"ה שהבאתי ראי' מתוס' ב"ב כ' (ד"ה אתיא אימא) דנפל בעי קבורה וכעת ראיתי בשו"ת תפארת צבי חאו"ח שהעיר קצת בזה עכ"ל - ועיין בס' יוסף דעת ודברי שאול ליו"ד סי' שמ"ח בד"ה והנה לפענ"ד וכו' שציין ג"כ תוס' ב"ב הנ"ל וע"ע בס' הנ"ל סי' שנ"ג וסי' שס"ד מ"ש בענין זה ועיין בפתחי תשובה יו"ד סי' שנ"ז סק"א, ועיין בשדי חמד מערכת אבילות אות קס"ו ואות קצ"ז ועיין במנחת חינוך מצוה תקל"ז:

סימן תקכז

א במג"א ריש הסימן ונ"ל שגם דעת הרמב"ם כן וכו' וא"כ אסור לבשל סמוך לחשיכה דכיון שהוא איסור דאוריי' ולא שרי אלא ע"י הואיל - בצל"ח ביצה דף ט"ו ע"ב ד"ה והנה ראיתי בהרא"ש וכו' חולק על המג"א וכתב דהרמב"ם עכ"ח כרב חסדא ס"ל דמדאו' צרכי שבת נעשין ביו"ט ע"ש. והסכים עמו בנו הגאון מהר"ש לאנדא ז"ל בנוב"י תנינא או"ח סי' צ"ח ע"ש וכ"כ בס' חמד משה כאן סק"א וכן מסיק גם בס' בית מאיר כאן ע"ש ועין מ"ש בזה בפמ"ג בפתיחה כוללת הלכו' יו"ט ועי"ש בפ"א אות י"ז כתב וז"ל וע' מ"א בתקכ"ז פסק דצורכי שבת אין נעשים ביו"ט רק הואיל וא"כ סמוך לחשיכה אסור מה"ת יע"ש והנה מטמינים אנו טצאלינ"ט לצורך שבת וידוע דהטמנה זו מצטמק ומבשל כל ליל שבת ואפי' בלילה אין ראוי לאכילה כי נגמר הבישול בחצי הלילה וכדומה וא"כ אפי' אנו מטמינים הקדירות ב' שעות קודם לינה לא שייך הואיל דלא יוגמר הבישול קודם חשיכה ול"ש אורחים דדעתינו הוא לגמור בלילה כו' ואיך נותנים הקדירה בי"ט לתנור וזה יורה קצת כמ"ש הב"י מטעם צורכי שבת נעשים ביו"ט עכ"ל:

ב במג"א סק"ז פסק דאין מערבין במליח ועיין במחצה"ש ובשע"ת בשם החכ"צ - עיין בקרבן נתנאל פ"ב דביצה אות ט' שהסכים להמג"א ודלא כחכ"צ. ובצל"ח ביצה ט"ז ע"ב מיישב כל השגות הק"כ על חכ"צ אעפי"כ כיון שהמג"א מחמיר אין לערב בדג מלוק שקורין הערינג"ג רק בשעת הדחק ע"ש. והחיי אדם בכלל ק"ב סי' ו' החמיר בו אפי' בשעת הדחק ע"ש וכמדומה שאילו הי' רואה דרבו הגאון ז"ל בצל"ח מקיל בזה בודאי לא הי' מחמיר כ"כ, ודרך אגב אעורר על מ"ש הקרבן נתנאל שם וז"ל ואפשר עוד לומר דלחומרא בלבד הוא דאמרינן מליח כרותח דצלי ולא לקולא כדאשכחן במליחת כבד דאין תקנה לבשלה כ"א אחר צלי ש"מ דלקולא לא אמרי' כרותח דצלי עכ"ל. ובעיני פלילה גדולה לומר כן דהרי החליטו רוב הפוסקים בהל' מליחה ועוד בהרבה מקומות דם שמלחו אינו אלא דרבנן והוא מטעם דמליח כרותח דצלי. (עיי' רש"י מנחות כ"א ופמ"ג בפתיחה לה' מליחה) הרי דגם לקולא אמרינן מליח הרי היא כרותח דצלי ודלא כק"נ וצ"ע:

ג במחבר ס"ז מצוה על כל אדם לערב ומצוה על על כל גדול העיר לערב על כל בני עירו כדי שיסמוך עליו מי ששכח וכו' -- בש"ס דביצה ט"ז ע"ב אבוה דשמואל (בהרב המגיד ובב"י איתא שמואל ולא אבוה דשמואל ע"ש) מערב אכולה נהרדעא רב אמי ורב אסי מערבי אכולהו טבריא, וכו' ועד כמה וכו' עד תחום שבת ואיתא עוד שם, ההוא סמיא דהוה מסדר מתניתין קמי' דמר שמואל חזיי' דהוה עציב א"ל אמאי עציבת א"ל דלא אותיבי ערובי תבשילין א"ל סמוך אדידי לשנה חזיי' דהוה עציב א"ל אמאי עציבת א"כ דלא אותיבי ע"ת א"ל פושע את לכ"ע שרי לדידך אסיר ע"כ - ופירש"י סמוך אדידי דמערבנא אכולה נהרדעא שהיא עירו - והנה כתב במרדכי פ"ב דביצה פעם אחת שכת ה"ר שמואל מבונבורק ולא עירב בעיו"ט וכו' ועוד הורה לעשות ע"ת עכשיו ביו"ט שני ופוסק בד"ס הלך אחר המיקל והלכתא כרבא דאמר כדי שיברור מנה יפה לשבת כו' ופריך אפי' ביו"ט נמי ומשני שמא יפשע משמע הא לאו הכי יכול להניח ע"ת אפי' ביו"ט עצמו כיון ששכח דאין כאן פשיעה יניח ביו"ט עצמו עכ"ל (והביאו ב"י בס"ס זה וכ' עלה ואין נראה שיהא כן דעת הפוסקים וכו') ובתשו' שואל ומשיב מהד"ת ח"א סי' ד' הביא קושי' על הר"ש מבונבורק הנ"ל דא"כ אמאי אמר שמואל להאי סמיא סמוך אדידי ולמה לא התיר לו להניח בעצמו כיון ששכח ובשלמא משנה שני' דאמר לו פושע את לא קשה כמ"ש הר"ש מבונבורק בעצמו שכל שפשע אסור וכיון דקרא לו פושע למה יתיר לו אלא משנה ראשונה קשה אמאי לא א"ל להניח ביו"ט עצמו ולפענ"ד נראה דאדרבה מכאן הוציא הר"ש מבונבורק דינו והוראתו. דהנה יש לנו ב' טעמים על ערובי תבשילין א'

טעמי' דשמואל דאמר זכור את יום השבת לקדשו זכרהו מאחר שבא להשכיחו פירש"י וכשמערב ע"ת נמצא שזוכרו וט"ז פריך מ"ט ואמר רבא כדי שיברור מנה יפה לשבת וכו' ופירש"י מתוך שמערב זוכר את השבת ואינו מכלה את הכל ליו"ט וכו ולפי טעם זה מותר לערב אפי' ביו"ט עצמו לפני סעודת יו"ט היכא דלא פשע ב' טעמי' דרב אשי דלא לכבוד שבת תקנוהי אלא לכבוד יו"ט כדי שיאמרו אין אופין מי"ט לשבת ק"ו מי"ט לחול. ולפי טעם זה אין לערב אלא בעיו"ט דוקא כמבואר בביצה ט"ו ע"ב בגמ' ורש"י שם - והנה קשה טובא על פירש"י סמוך אדידי דהיינו שיסמוך על עירובו אכולה נהרדעא למה הי' עציב כיון דהאי סמיא הי' רגיל קמי' דמר שמואל הי' בקי במעשיו ובמנהגו תמיד לערב אכולה נהרדעא כמו שנהג אביו (ומכ"ש לפי גירסת הרה"מ והב"י הנ"ל שמואל מערב אכולה נהרדעא) ולמה הי' עציב. וע' בצל"ח שם שהרגיש בזה וכ' דהאי סמיא הי' דר חוץ לתחום מנהרדעא וכו' ע"ש ודבריו דחוקים קצת, וע"כ להמלט מקושי' זאת ס"ל להר"ש מבונבורק פי' אחר בגמ' ודלא כפירש"י ז"ל, אלא דודאי הי' יודע האי סמיא מנהגו של שמואל דמערב אכולה נהרדעא אמנם בכ"ז הי' עציב על שלא קיים מצוה דע"ת בעצמו דמצוה בו יותר מבשלוחו וגם ע"י שלא עירב בעצמו הפסיד הברכה (וע' תוס' ר"ה ל"ג ע"א ד"ה הא ר"י וכו' והלא הי' מפסיד ברכות וכו' ואמרינן בפ' המניח האי מאן דבעי ליהוי חסידא לקיים מילי דברכות ע"ש) ועל זה אמר לו שמואל סמוך אדידי כלומר אטעמא דדידי בעירובי תבשילין שהוא משום זכור וכו' וכרבא כדי שיברור מנה יפה וכו' דע"י שמערב זוכר את השבת ואינו מכלה את הכל ליו"ט ולפי טעם זה תוכל להניח בעצמך ע"ת ביו"ט עצמו מאחר שלא פשעת וכדברי הר"ש מבונבורק לאמת. אמנם בשנה שני' כבר הי' פושע וע"כ א"ל דשוב ל"ש בזה היתר הנ"ל לערב ביו"ט עצמו וע"כ לכ"ע שרי ולדידך אסיר וא"ש ודו"ק:

ד ואל תשיבני דא"כ מנלי' להר"ש מבונבורק הך דינא דשו"ע כאן דמי שאפשר לערב ולא עירב אלא שרוצה לסמוך על עירובו של גדול העיר נקרא פושע ואינו יוצא בו, מאחר דמעובדא דהאי סעי' אין מוכח זה לפי פירוש הנ"ל דלא איירי כלל מעירוב של גדול העיר אלא מעירוב ביו"ט עצמו, דבאמת הך דינא מוכח בלא"ה מדברי הגמ' ט"ו ע"ב דמפרש קרא דמרא ושלחו מנות לאין נכון לו למי שלא הי' לו להניח ערובי תבשילין אבל מי שהי' לו להניח ערובו ולא הניח פושע הוא עיי"ש. א"כ מוכח דאינו יוצא בכה"ג בעירובו של גדול העיר דמסתמא עזרא ור' אליעזר קיימו המצוה שעל כל גדול העיר לערב על כל בני עירו. [ומה שהקשה הטו"ז בסק"ח א"כ אמאי אמאי הוצרך לצוות לשלוח מנות לאות שלא הניחו באונס והא מי שנאנס יכול לסמוך על גדול העיר כבר כ' בהגהות

הגאון מהרב"פ זצ"ל וז"ל. יעוין בלבוש שכ' בזה"ל ומצוה ג"כ על כל גדול העיר כו' שיערב על כל בני עירו כו' וסמכוהו אקרא דכתיב ושלחו מנות לאין נכון לו למי שלא הי' יכול להניח ע"ת כלומר שהי' טרוד או נאנס או שכח או יוצא בערובו של גדול עיר עכ"ל מבואר שהי' מפרש דמנות ר"ל חתיכת בשר או דגים חיים כלומר שלמי שנאנס או שכח מלהניח ע"ת שיכול לבשל מצד סמיכה על הע"ת שעשה עזרא יכולין לשלוח לפי כבודו דברים חיים שצריכין בישול אבל למי שלא הניח בפשיעה ע"ת א"א לשלוח רק תבשילים המוכנים כי לא הי' בידו לבשל עכ"ל):

ה וז"ל פתחי תשובה כאן סעיף ז' שיסמוך עליו מי ששכח. עיין צל"ח בביצה ובתשו' כתב סופר סי' ע"ח אם נזכר בי"ט קודם הסעודה לא יסמוך על גדול העיר דלמ"ד בגמ' טעמא דע"ת כדי שיברור מנה יפה לשבת יכול לערב גם בי"ט קודם הסעודה וה"ל כפושע אם לא יערב ע"ש. ולכאורה בראה דיניח בלא ברכה על תנאי דאם הלכה דיכול לערב יהא עירובי עירוב ואם הלכה כמ"ד דאין יכול לערב יסמוך על גדול העיר עכ"ל:

ו במג"א ס"ק כ"א ומ"מ נ"ל שטוב לומר בהדיא ולשחוט - עיין במחצה"ש בשם חמד משה שלא די במה שהשוחט מזכירו אלא טוב שכל בעה"ב יזכירנו דאל"כ אם יצטרך בעה"ב לשחוט כיון דהוא לא הזכיר שחיטה הוי לדידי' השחיטה כאלו לא עירב וא"כ גם אחרים אסורים לשחוט לו וכו' ע"ש. וז"ל הכרם שלמה ס"ס שד"ם בדיני ע"ת וטוב לומר בנוסח בדין עירובא וכו' ולשחוט שיהי' מותר לשחוט בי"ט לשבת (מ"א וא"כ) ותמוה שלא נדפס בסידורים עכ"ל -- ובס' ישועות יעקב כאן העלה דין חדש דבזמנינו זה דשכיחי טרפות אסור לשחוט מיו"ט לשבת ע"י ע"ת כיון דהע"ת לא מהני אלא ע"י הואיל, והיכא דשכיחי טריפות השחיטה לא מותר אלא מטעם בתוך, וסברת הואיל ומתוך שניהם כאחד לא אמרינן עיי"ש. אבל המנהג בכל מקום לשחוט מי"ט לשבת ולית מאן דחש לדברי ישיע"ק אלו:

ז ברמ"א ס"כ ומי שמתענה בינו וכו' -- עיין במג"א ס"ק כ"ב ועיין בצל"ח ביצה דף י"ב בד"ה ה"ג רש"י וכו' פלפול נאה בזה - ומ"ש המג"א ומשמע מזה דאפי' משרתת אסורה לבשל דלא כמ"ש הלבוש וכו' וכן מ"ש ובי"ט שחל להיות בע"ש אסור לבשל מי"ט לשבת ואפי' ע"י עירוב וכו'. עיין בס' א"ר לקמן סי' תקצ"ז סק"ד שחולק על דבריו ומיקל בכ"ז. (ועיין בס' בית מאיר שהניח בצ"ע כל עיקר פסק הרמ"א):

ח ביומא כ"ח ע"ב קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין ובתוס' ישנים שם הקשו אמאי נקט דוקא ע"ת ואמאי קילא לי' טפי מכולהו, ועיין מ"ש בזה בילקוט הגרשוני ח"ג אות עירובי תבשילין, וידידי הרב הה"ג מהו' יודא יואל דייטש נ"י אבדק"ק גאכיוש

יע"א הודיעני שכבר קדמני בזה בס' ייטב לב פ' תולדות גם כתב לפקפק קצת על דבריו ואיני רוצה להאריך בזה. ועיין בתשו' חת"ס חיו"ד סי' ע"ג בד"ה ולשלימות הענין כו' פירוש בדברי הגמ' הנ"ל:

סימן תקכח

א במחבר ס"ב יו"ט שחל להיות בע"ש אין מערבין לא עירובי חצירות ולא עירובי תחומין - הנה לא ביאר המחבר לענין דיעבד מה דינו, ועיין בס' א"ר שכתב דבדיעבד מהני העירוב. אמנם בס' חמד משה כתב דתלי' בב' הטעמים דלטעם דאין מערבי' ע"ח משים דמיחזי כמתקן כמ"ש המג"א וכן לטעם דאין מערבי' ע"ת משום דלמיקנא ביתא ביו"ט לא וכמ"ש הטו"ז, נראה בדיעבד אי עביד מהני וכמ"ש הטור בכל אלו דסי' תקכ"ד אי עביד מהני ואף במזיד מה שעשה עשוי, אבל לטעמא דהכנה ביו"ט שחל בע"ש (עיין גמ' עירובין ל"ח א' ובתוס' שם ד"ה ור"א) שהיא דאורייתא אף בדיעבד מה שעשה אינו עשוי דאין י"ט מכין לשבת והוי כאלו לא הכין עיי"ש:

סימן תקכט

א במג"א סק"ב ונ"ל דאם לא אכל בליל י"ט יאכל ביום שני פעמים -- עיין מ"ש בזה לעיל סי' רצ"א בשם ס' בינה לעתים שמשיג עליו בזה עיי"ש:

ב במג"א סק"ג על היין. ומצוה לאכול בשר -- כ' בהגהות מנחת פתים עי' לקמן במג"א סי' תקע"ב ס"ק ה' כתב להיפוך וצ"ע - ולענ"ד לק"מ כי שם כתב דאין מחויב לאכול בשר אפי' בשבת ויו"ט. ובודאי דחיוב ליכא כי מעיקר הדין יוצא בזה"ז ביין לחוד מ"ע דשמחה כמ"ש הב"י אלא דמצוה לכתחלה איכא לאכול גם בשר. אלא אי קשי' הא קשי' לי ביו"ד סי' שמ"א ס"א דכ' המחבר ובשבת ויו"ט אוכל בשר ושותה יין וכתב על זה הרמ"א שם "אם ירצה" משמע דאין חייב לשתות יין אפי' ביו"ט. ודבר זה צ"ע דהא יין ודאי חייב לשתות אפי' בזה"ז, כמבואר בב"י דבזה"ז אין שמחה אלא ביין, וקבעו כאן בשו"ע וחייב לבצוע וכו' ולקבוע כל סעודה על היין וצ"ע. (ומש"ל על קושי' מנחת פתים וחלקתי בין מצוה לחיוב' עיין לקמן במג"א סי' תרצ"ו ס"ק ט"ו מבואר להדיא כדברי):

ג במג"א סק"ה ולא נהגו לעשות בו סעודה שלישית. וכ"מ בסוכה פ"ב דאין חייב לאכול אלא ב' סעודות כתב במחצה"ש דלכאורה כוונת המג"א דאי ס"ד דבעי למיכל ביו"ט סעודה ג' א"כ אמאי אמר ר"א י"ד סעודות הא ט"ו נינהו עם סעודה ג' של יו"ט א' ולפ"ז מקשים העולם ואלא מאי דא"צ לאכול סעודה ג' ביו"ט מ"מ תיקשי דהל"ל ט"ו סעודות

דהא תוך ז' ימי סוכה עכ"ח איכא יום שבת ובשבת ע"כ צ"ל ג' סעודות ועיי"ש מ"ש בזה ובס' כרם שלמה כתב דכוונת המג"א דהנה קשה בדברי ר"ה שאמר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה, ולכאורה איפכא הול"ל אחת בלילה ואחת ביום דהלא סעודה הראשונה מתחיל בלילה ואמאי נקט הלשון שלא כסדר, אלא ודאי מסעודה ראשונה לא קמיירי דכ"ע ס"ל דמחויב לאכול כמו מצה כמ"ש הפוסקים ורק על שאר סעודות, ולפי"ז חשבון י"ד סעודות (חוץ הסעודה ראשונה) הוא עם סעודה ג' של שבת, ואי אמרת דביו"ט מחויב בסעודה ג' א"כ ט"ו נינהו וא"ש דברי המג"א ודפח"ח. (וע' בס' לקוטי שלמה סוכה כ"ז וחידוש שלא ראה הכרם שלמה הנ"ל):

ד במג"א סק"ח וחייב להאכיל וע' בזוהר שהפליג בעונש עי שאינו נותן לעני מסעודתו בי"ט ר"ל, עיין מ"ש בזה בילקוט הגרשוני ח"ב אות יו"ט (דף י"ד) בשם ס' נועם מגדים עה"ת על משנה דאין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ודפח"ח ש"י:

ה מה שהקשיתי לעיל ענף ב' על הרמ"א יו"ד סי' שמ"א והנחתי בצ"ע שכחתי לפי שעה ולא זכרתי שכבר עמד בזה בס' לשון חכמים והבאתיו בעצמי לעיל סי' רמ"ב ענף א' עיי"ש יישוב לזה:

סימן תקל

הלכות חול המועד:

א במחבר ורמ"א ס"א חוה"ג אסור בקצת מלאכות וכו' לפי צורך הענין וכו' -- ובמג"א סק"א משמע דס"ל שמלאכת ח"ה דאורייי וכו' ובסי' תקל"ח משמע דס"ל להרב"י שמלאכת ח"ה הם דרבנן -- וכ' במחצה"ש דמשמע לי' להמג"א כן ממ"ש שם סעיף א' ומזפת החביות בין קטנים ובין גדולים וכו' ע"ש ובאשל אברהם להגאון מבוטשאטש זצ"ל כתב שלא מצא בב"י סי' תקל"ח משמעות לזה ואם כוונת המג"א מדהקיל לזפף קטנים וגדולים. ע"ש הלא איירי בדבר האבד ולהרמב"ן דבר האבד מותר מה"ת וגם הב"י שכתב שמסר הכתוב לחכמים עכ"ז י"ל דדבר האבד מותר מה"ת עיי"ש, ובס' לבושי שרד כתב שט"ס הוא במג"א וצ"ל ובסי' תקל"ט משמע דס"ל להרב"י שמלאכת ח"ה הם דרבנן ע"ש בב"י סוף הסי' (ובלב"ש שלפני כתוב ט"ס וצ"ל תקנ"א ע"ש בב"י סוף הסי' ועיינתי שם ולא מצאתי כלום וע"כ ברור שצ"ל תקל"ט כנ"ל), וע"ע בדברינו לקמן סי' תקל"ו ענף ב':

ב במשניות דפוס ווילנא מובא בריש מס' מו"ק בשם הגאון מהו' לוי יצחק זצ"ל מבארדיטשוב יע"א וז"ל. כללי דחוה"מ אי מלאכה אסורה מדאורייי בח"ה או מדרבנן

תניא אידך ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת מה שביעי עצור אף ששי עצור אי מה שביעי עצור בכל מלאכה אף ששי עצור בכל מלאכה ת"ל השביעי שביעי עצור בכל מלאכה ואין ששי עצור בכל מלאכה הא שלא מסרן הכתוב אלא לחכמים לומר לך איזה יום אסור ואיזה יום מותר ואיזה מלאכה אסורה ואיזה מותרת ע"כ. והנה הפוסקים ראשונים ואחרונים הראו פנים מתלמוד שהוא מדאורייתא והראו פנים שהוא מדרבנן וגם לכאורה תמוה למה מסרן הכתוב לחכמים שלא מצינו כזאת בשאר המצות שיומסר הדבר לחכמים וי"ל דהנה איתא בירושלמי בשם ר' אבא בר ממל דעיקר האיסור עשיית מלאכה בחה"מ אינו אלא בכדי שיהיו אוכלין ושותין ושמחין בשמחת החג ויגיעים בתורה ולהזכיר נסים ונפלאות שעשה לנו הש"י בפסח צריך לזכור יצ"מ ובשבועות מתן תורה וכן בסוכות אבל מדאורייתא מותר לעשות מלאכה בחוה"מ וא"כ כיון שמותר בכל בחה"מ במה יזכור שהוא י"ט ולהזכיר נסים ונפלאות שעשה לנו הש"י לכך מסרן הכתוב לחכמים לומר איזה מלאכה אסורה ואיזה מותרת בכדי שיבא השואל לשאול מהחכמים איזה מלאכה לעשות בחה"מ ומתוך כך יעלה על זכרונו לזכור שהוא י"ט שהרי חלוקין ימי חוה"מ מימי החול שמותר בכל מלאכה ובחה"מ יש חילוקים בעשיית מלאכה כמבואר בגמ' ופוסקים ועי"ז יעלה על זכרונו כל יום מימי החג כדאיתא בירושלמי הנ"ל שיהיו אוכלין ושותין ושמחים בשמחת החג וזו שאמרו חז"ל במתק לשונם שלא מסרן הכתוב אלא לחכמים לומר לך איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת שע"י שהוא צריך לשאול מהחכמים יזכור כל ימי החג לשמוח בשמחת החג ובזה יתורצו שלא יהא דברי תלמוד סותרים זא"ז שפעמים מוכח שהוא מדאורייתא ופעמים שהוא מדרבנן עכ"ל העתקתי דבריו אלו מפני חיבת הקודש ובפרט שמשניות הללו אינם מצוים ביד כל אדם: (ג) בס' תורה תמימה על החומש פ' משפטים כתב שנ"ל שתי ראיות מוכרחות דמלאכת חוה"מ הוא מדאורייתא, האחת מגמרא תמורה י"ד ב' דרשו שם על הפסוק אלה תעשו לה' במועדיכם אלו חובות הבאים מחמת הרגל, לבד מנדריכם ונדבותיכם למד על נדרים ונדבות שקרבין בחולו של מועד, דמהיכא תיתי לא יקרבו, אלא ודאי דסתם מלאכות אסורות בחוה"מ, לכן אצטריך רבוי להיתר בנדרים ונדבות. [אמר המלקט הנה לפי"ז קשה לי ברמב"ם פ"א מה' חגיגה ה'י שכ' מותר להקריב בחוש"מ נדרים ונדבות שנא' אלה תעשו לה' במועדיכם לבד מנדריכם ונדבותיכם וכו' עיי"ש ולהנ"ל קשה הלא הרמב"ם סובר בפ"ז מה' יו"ט דמלאכת חוה"מ הוא רק מדרבנן וכמ"ש הב"י בסי' זה בשמו) א"כ למאי אצטריך קרא ע"ז, שוב מצאתי ראיית התורה תמימה הנ"ל במנחת חינוך מצוה שכ"ג בשם הטורי אבן חגיגה בקונטרס אבני מילואים וגם קושי'

הנ"ל ברמב"ם כתובה במנ"ח שם ועיי"ש יו"ש בזה] והשנית מספרי ס"פ ראה שבעת ימים תחוג, ר' שמעון אומר פסח וחג הסכות שאינם עונת מלאכה אמרה תורה עשה זה שבעה וזה שמונה ימים עצרת שהיא עונת מלאכה [זמן קצירה] אינה אלא יום אחד מלמד שהתורה חסה על ממונם של ישראל, ג"כ, ר"ל התורה חסה על ישראל שלא יבטלו זמנם בשעת עבודה בשדה, והנה מובן הדבר כי אם הי' חוה"מ מותר במלאכה לא היה כל טעם בדרשה זו אחרי שאין בטול מלאכה לשבעה ימים בפסח ולשמונה בחג עכ"ל ועיין מ"ש בזה לעיל סי' ת"ל ענף ב' לענין הנחת תפילין בחוה"מ דר"ש בזוהר לשיטתו אזיל - ועיין בתורה תמימה ס"פ ראה חזר בו וכתב דיש לו להביא קצת ראי' דהגמ' לא ס"ל דרשה זו דספרי, והוא דבמנחות ע"ו ב' חקר הגמרא היכי רמיזא בתורה הא דהתורה חסה על ממונן של ישראל, ומביא שם רמז קל ודק מאוד, ואי ס"ד דדרשה זו גמורה ומקובלת היא. א"כ הלא אין לך ראיה יותר מוטעמת ומפורשת בתורה מזו וקרוב לומר, דמדלא הביאו דרשה זו מוכח דס"ל להגמרא דמלאכת חוה"מ מותרת מה"ת אשר לפי"ז כמובן בטלה הראיה ממנה דהתורה חסה וכו' ודו"ק עכ"ל. והנה רציתי להאריך עוד קצת בזה. אמנם לפי שכבר האריך בזה הגאון המאסף לכל המחנות בעל שדי חמד שליט"א באסיפת דינים מערכת חוה"מ אות טו"ב, דבר שפתים אך למותר להאריך עוד בזה, והרוצה למצוא לנפשו נחת יעיין בשדי חמד הנ"ל ויערב עליו שיחו:

סימן תקלא

א במחבר ס"ב אין מגלחין במועד אפי' אם גילח קודם מועד - אודות ההיתר של הגאון נוב"י זצ"ל למי שגילח ערב הרגל לגלח בחוה"מ ע"י פועל עני שאין לו מה יאכל, עיין בס' בנין אריאל בחלק בית תלמוד למס' מועד קטן השגה מן הגאון מהו' שאול מאמסטערדאם וגם מהגאון מהו' צבי אבדק"ק בערלין זצ"ל והסכים עמהם בתשו' חת"ס או"ח סי' קנ"ד. ועיין בהגהות זכרון אברהם לכאן דתיבת ר"ת בטור הוא ט"ס וצ"ל יש אומרים. כי שום ראשון ולא שום פוסק מפוסקים קדמונים מביא זה בשם ר"ת ומאין לו להטור דברי ר"ת וכ"כ בשדי חמד מערכת חוה"מ אות א' בד"ה אמנם לדינא וכו' (ובד"ה גם השגתי ספר האשכול וכו' כתב, דבנחל אשכול כתב ג"כ, עיין יד דוד שמה שכתב הטור בשם רבינו תם זה לא נמצא בראשונים והיה כתוב י"א עיין הגהות מיימוניות ונשתבש ר"ת) וז"ל הגאון מהרי"ש נאטהאנזאהן זצ"ל בס' עדות ביוסף דף פ"ג ובשו"ת נוב"י סי' י"ג החזיק דברי ר"ת דעכ"פ ע"י פועל עני מותר ע"ש והנה חלקו עליו כולם וכו' והנני יוסיף דהיאך אפשר להתיר ע"י פועל עני הא המלאכה ניכר אח"כ שגילח ובכה"ג

אסור גם ע"י פועל עני דהוה כמו בפרהסיא ועיין מג"א סי' תקל"ד סק"ז בסופו וצע"ג עכ"ל. ומעין השגה זו הביא גם השד"ח הנ"ל בשם הנחל אשכול שכ' ויש ממציא היתר לגלח ע"י פועל שאין לו מה יאכל דמותר במלאכה, וגם זה לא נראה כלל דלא התירו אלא לעשות מלאכה ובשעת מלאכה ניכר שעני הוא ואחר שנעשית המלאכה אין מראית עין אבל הכא לאחר שנסתפר כולי עלמא רואין אותו ומי יעיד שפועל שאין לו מה יאכל גלחו וכו' עיי"ש. והגאון מהרי"ש נ"ז הוסיף דאפי' ידעו שפועל עני גלחו ג"כ אסור מצד, דהוי כמו בפרהסיא ובכה"ג אפי' ע"י פועל עני אסור וכמ"ש המג"א בסי' תקל"ד סק"ז. סוף דבר כל הגדולים חולקים על הנוב"י זצ"ל בפסק זה ואם כי הוא רם ונשא וגבה מאוד עכ"ז אחרי רבים להטות כתיב וחלילה להקל בזה נגד כל הגדולים החולקים עליו. ועיי' בעיקרי הד"ט סי' כ"ה אות י' בשם תשו' יוסף אומץ סי' ז' דבכל כה"ג אף שיהי' להמתיר טעמים לסמוך על פי הדין מ"מ הוא בכלל מתיר דבר תמוה לרבים וכו'. ועיין פתחי תשובה בשם עולת שמואל סי' ע"ב. ותמהני למה העתיקו כי ודאי אין לסמוך עליו בזה. ועיין בס' כרם שלמה שכ' ג"כ דהעולה שמואל הפריז על המדה:

ב במג"א ס"ק י"ב מפלפל במי שיש לו מכה שאינה פקוח נפש אם מותר לגלח השער כדי להניח הרטי' ע"ש - ובס' נשמת אדם תמה שנעלם ממנו תוספתא מפורשת בפסחים פ"ג וז"ל, הספרין שכן נזיר ומצורע ומי שעלתה לו מכה בראשו מספרין במועד ע"ש: סימן תקל"ב (א) במחבר ס"א מותר ליטול צפרנים וכו' אפי' במספרים. וברמ"א אבל יש מחמירין ואוסרים וכו' -- עיין מה שתמה ע"ז בשירי קרבן לירושלמי פ"ג דמו"ק ה"א. ועיין בס' שלום ירושלים שם שמיישב דברי הרמ"א ז"ל:

סימן תקלג

א בבאה"ט סק"ב כ' בשם תשו' בית יעקב סי' מ' במקומות שעושין מחיה ביין שרף ששורפין ביורות ויש להם ריוח הרבה יש מקום להתיר וליתן הריוח לעניים כיון שהם אינם עושים מלאכה בעצמם רק ע"י עכו"ם וכו'. וכ"כ גם בס' כרם שלמה בשמו ובס' אשל אברהם להגאון מבוטשאטש זצ"ל כתב שאין לסמוך על זה כלל וכל גדולי ההוראה מחמירים בזה בהחלט עיי"ש טעמו ונימוקו עמו באריכות ובס' שדי חמד מערכת חוה"מ אות ט' מביא בשם תשו' שואל ומשיב (תליתאה ח"א סי' רי"ט) דמותר לעשות יי"ש בחוה"מ ע"י הערמה שישתו קצת מהיי"ש שעושין ואז מותר וכדעת הרמב"ם דאעפ"י שיש לו שכר ישן יכול להערים ולומר מן החדש אני רוצה (עיין במג"א כאן סק"ג - ולפענ"ד צ"ע בזה לפי מ"ש הפרמ"ג כאן באשל סק"ג דהרמב"ם ז"ל לשיטתו דמלאכת

חה"מ רק מדרבנן אסור ומש"ה הערמה שאין ניכרת שרי, אבל למ"ד דמלאכת חה"מ מה"ת אסורה, רק לצורך המועד ודבר אבד שרי, ודאי הערמה אף שאין ניכרת אסור עיי"ש (ובעלי שו"מ הנ"ל לא ראהו) א"כ איך יכולים להקל בזה כיון דלרוב הפוסקים מלאכת חוה"מ מדאורייתא אסורה כמבואר באחרונים ולדידהו ודאי הערמה אף שאין ניכרת אסור כפמ"ג הנ"ל: (ב) כתב בהגהות זכרון אברהם סי' זה וז"ל: אסור לשפשף כלי בדיל במין חול או בעשבים מיוחדים לכך בחולו של מועד נ"ל עכ"ל. (ועיי' לעיל סי' שכ"ג ענף ד' מש"ש בשם הגהות הנ"ל):

סימן תקלד

א במחבר ס"א ובעלת הכתם שנמצא במועד עיין ב"י שמביא המרדכי בשם רבינו אברהם בעל קרי שראה במועד או בעלת הכתם. וצע"ג למה השמיט המחבר בעל קרי דהיינו שראה בחלוקו קרי במועד דא"א לכבסו קודם המועד. שוב מצאתי בעזהי"ת שגם הפמ"ג עמד בזה עיי"ש במשבצות סק"א. (ב) עוד שם ומי שאין לו אלא חלוק אחד - כתב בס' חמד משה, סתם כאן בש"ע ומשמע אפילו פשע ולא כיבסו לפני המועד שרי לכבסו במועד וכ"כ בב"י שכ"כ בתוס' והוא בפ' אלו מגלחין י"ח ע"א ד"ה אע"ג ותמיהני שכאן הוכיחו התוס' להיתר ובדף י"ד ע"א ד"ה שאין לו, משמע מדבריהם איפכא שמיירי דוקא כשכבסו קודם מועד וצ"ע עכ"ל - והנה מה שנוגע לסתירת התוס' נלע"ד דהתוס' עצמם בדף י"ח ד"ה אע"ג, כתבו בזה"ל ובתוספות מסופק בזה וי"ל דכוונתם על התוס' דף י"ד ד"ה שאין לו דנראה דמסופק בזה, וא"כ אין דבריהם סותרים זא"ז, וממילא גם על המחבר לק"מ דמאחר שהתוס' בדף י"ת פשיטא להו דשרי אפי' לא כיבסו לפני המועד והביאו ראי' לזה מן הגמרא ממילא לא שבקינן פשיטותא דתוס' הנ"ל מקמי ספיקא דהתוס' דף י"ד - ומדי דברי בו בס' ח"מ הנ"ל ארשום דתמוה בעיני מ"ש שם בסוף הדיבור וז"ל, והכי אמרי' בגינות דאם לא גילח קודם הרגל אסור לגלח ואם גילח מותר לגלח אף ברגל עכ"ל והוא תמוה דהא קיי"ל בטוש"ע סי' תקל"א אין מגלחין במועד אפי' אם גילח קודם המועד:

ג במג"א סק"ג שרי ואפילו לדידן- עיין פמ"ג ולבושי שרד שנתקשו בתיבת ואפילו, וראיתי בס' באה"ט סק"ג השמיט תיבת ואפילו וכתב רק שרי לדידן ואולי כך הי' כתוב במג"א שלפניו:

ד כתב בס' שבילי דוד להשחיר המנעלים (שמיערץ או וויקסן) נלע"ד פשוט דדינו ככיבוס ואם אין לו רק מנעל אחד משמע דמותר כמו בחלוק אחד וכו' עיי"ש וע"י עכו"ם

נלע"ד דמותר בכל ענין דכיון דמתלכלכים תמיד הוי כמו כלי פשתן שהתיר בס' עיקרי הד"ט לכבסן ע"י עכו"ם ע"ש ודו"ק. [וע' לקמן סוף סי' תקנ"ג]:

סימן תקלה

א במחבר ס"ב יש מתירים לפנות מחצר של אחר לחצר שלו - עיין בב"י בשם הרה"מ מה דקשה ע"ז מגמ' דידן ומכח זה הוכיח דגמ' דידן פליג אירושלמי ועיין בס' עדות ביוסף דף פ"ד שתירץ קו' הרה"מ ולא ראה שכבר קדמו בזה בס' אלי' רבה ובביאור הגר"א ז"ל כאן:

סימן תקלו

א כתב הטור דהרי"ף סובר דמלאכת חוה"מ דאורייתא ותמה עליו הב"י וכתב איני יודע מנין לו וכו'. ועיין בס' שדי חמד מערכת חוה"מ (דף ע"ו ע"א ד"ה והשגתי) מ"ש בזה, ומש"ש וז"ל ומ"מ בדעת הרי"ף הוכיח הרב כהר שלום וכו' וזו הוכחה נכונה וכו' עיי"ש תמהני שלא זכר שר שכבר כתב כן הב"ח ז"ל כאן:

ב במחבר ס"ד אין מושיבין תרנגולת וכו' בתוך ג' ימים לבריחה - ובמג"א סק"ג בתוך ג' ימים אפי' לא ישבה עדיין עליהם ג' ימים שראוי למכור הבצים בזול מ"מ שרי מפני הפסד מועט משמע מזה דס"ל להמחבר מלאכת חוה"מ מדרבנן וכמ"ש הטור דהא בהא תלי' (וכ"כ בס' א"ר) ובהגהות רעק"א ז"ל סי' תק"ל ע"ש ועיין במג"א רס"י תק"ל שכתב וז"ל. ובסי' תקל"ח משמע דס"ל להרב"י שמלאכת ח"ה הם דרבנן והגיה בלבושי שרד שצ"ל ובסי' תקל"ט עיי"ש. לפענ"ד יותר נכון לסגים ובסי' תקל"ו, וכוונת המג"א להך דהכא דמשמע דס"ל להמחבר שמלאכת ח"ה מדרבנן:

ג עוד במג"א סק"ג וקשה הלא מפני דבר האבד מותר לעשות מלאכה גמורה כ"ש זה -- והקשה במחצה"ש הלא המג"א בסי' תקל"ז סק"י העתיק תחי' בתרא דתוס' ע"ז כ' ע"ב דיה ואין מתליעין דאפי' בדבר אבד ממש אסור במועד משום טרחא יתירה הרי דמתליעי. אף שאינו מלאכה גמורה מ"מ אסור משום טרחא יתירה א"כ למה הביא הקושי' והתי' כאן בתרנגול והניח בקושיא - וכמדומה לי שנעלם מעינו הבדולח דברי הב"י סי' תקל"ח שהקשה למה מותר לזפת חביות גדולות (כדקיי"ל שם ס"א) הא הוי טרחא יתירה ואפי' בדבר האבד אסור וכדאמרי' במ"ק ב' ע"א, ותי' דהתם שאני דהוי מידי דמחובר אבל הכא דהוי מידי דתלוש לא מחמרינן כולי האי עכ"ל, א"כ לפי"ז לק"מ מהא דאין מתליעין האילנות דהתם מר הוי מידי דמחבר ואסור משום טרחא יתירה,

אבל כאן להושיב תרנגולת על בצים דהוי מידי דתלוש אפילו איכא טרחא יתירה מותר והקשה המג"א שפיר וז"ב בעזהי"ת (ודברי הטו"ז סוף סק"א בזה צ"ע):

סימן תקלז

א במג"א ריש הסימן. ספק דבר האבד מותר- בס' חיי אדם ונשמת אדם כלל ק"ה כתב שאין זה מוסכם והב"י חולק ע"ז ולכן פסק דיעשה ע"י נכרי ע"ש. (ועיין מ"ש בזה אדמו"ר זצ"ל בתשו' מהר"ם שיק חיו"ד סי' שע"ו, ובס' שדי חמד מערכת חוה"מ אות יו"ד). והנה ראיתי בהגהות חכמת שלמה כאן שכ' ח"ל. עיין במג"א סק"א מ"ש דספק דבר האבד מותר ועיין במג"א בסימן הקודם מ"ש בסוף ולפיכך אין טורחין מספק משמע דס"ל דספק דבר האבד אסור וזה סותר את זה וצ"ע ודו"ק עכ"ל - ולפענ"ד אין כאן סתירה דכבר הבאתי בסימן הקודם דלהחזיר תרנגולת על בצים אחר ג' ימים לבריחה הוי טרחא יתירה ואף שכתבתי דבמידי דתלוש לא מחמרינן אף בטרחא יתירה והראי' מדשרינן לזפת חביות גדולות מ"מ היינו דוקא בודאי דבר האבד כמו התם אבל בספק דבר האבד לא מקלינן כולי האי בטרחא יתירה והיינו דדייק המג"א ואמר ולפיכך אין "טורחין" מספק כנלע"ד:

סימן תקלח

א במג"א סק"א בין קטנות. ובגמ' איכא פלוגתא ופסק כדברי שניהם להקל (ב"י) וצ"ע דבסי' תק"ד כ' בשם הרא"ש דל"א בשל סופרים הלך אחר המיקל כיון דכל אחד מיקל בחד צד וכו' - עיין מ"ש בזה בס' עדות ביוסף דף פ"ה, וכבר קדמו בס' ישועות עקב כאן. וגם אותו קדם בס' חמד משה, והיכן דבריהם דבסי' תק"ד א"א לפסוק כדברי שניהם להקל מאחר דהוי ב' קולות דסתרי אהדדי משא"כ כאן לא סתרי הקולות אהדדי ולא תלוי זה בזה כלל דבגדולות טעמא לחוד משום פסידא ואף דאיכא טרחא ובקטנות טעמא לחוד דאף דליכא פסידא כיון דליכא טרחא שרי דהם תרי גוונא וא' אינו תלוי בשני כלל, בזה שפיר יש לפסוק כשני הקולות וא"ש:

ב בטו"ז סק"א ובמג"א סק"ב פלפלו בדברי הרבינו ירוחם דלמ"ד דאיסור מלאכה בח"ה דאורייתא אם עשה דבר שאינו אבד בח"ה אפילו לבנו קנסו רבנן, והב"י השיג עליו, וטרחו הטו"ז, והמג"א ליישב דבריו עיין מ"ח בזה בתשו' כתב סופר או"ח סי' פ' ביאור גדול ורחב בענין זה ושם העלה ג"כ יישוב לדברי רי"ו ולא נפניתי כעת לעיין בדברי קדשו כראוי:

סימן תקלט

א במחבר ס"א כל סחורה אסורה וכו' -- בס' קיצור שו"ע כלל ק"ו בהערה שלמטה מהשורה כתב ואולי מזה נתפשט ההיתר בקצת מקומות שפותחין את החניות של כל מיני סחורה בחוה"מ מפני שחושבין לדבר האבוד שלא ירגילו הקונים א"ע למקום אחר וכו' ע"ש. וחידוש בעיני שלא זכר שר שכ"כ כאן במחצה"ש ס"ק י"ז ע"ש:

ב במג"א סק"ה מותר לקבול. הקשה בסמ"ע סי' ה' הא אין קובעין זמן בניסן ותשרי וכו' -- עיין מ"ש בזה בפתחי תשובה חו"מ סי' ה' סק"ה: (ג) ברמ"א סעיף י"ח ומותר לקנות לצורך י"ט שני של י"ט האחרון (טור והרא"ש). ובמג"א ס"ק י"ד כ' בשם הטור דלא אמרי' כיון דבקיאינן בקביעא דירחא הו"ל שני חול ומכין מח"ה לחול אפ"ה שרי כי היכי דלא לזלזולי בי' - ובהגהות רעק"א ז"ל כתב ח"ל, בהג"ה ומותר לקנות. בטור איתא מותר להכין משמע דאף במידי דאית בי' מלאכה כמו בישול וכדומה מותר עכ"ל -- ולפענ"ד בכוונה מכוונת השמיט הרמ"א לשון הטור ומותר להכין, דדוקא הטור והרא"ש דס"ל מלאכת חוה"מ אסורה רק מדרבנן משו"ה ס"ל דכל מלאכות מותרים מח"ה ליו"ט שני כי היכי דלא לזלזולי בי', אבל הרמ"א לשיטתו דס"ל מלאכת חוה"מ מדאורייי' אסורה כמו שהוכיח המג"א ר"ס תק"ל מלשונו הטהור (ועיי"ש במחצה"ש ובלבו"ש) א"כ אין סברא כלל להתיר מלאכה דאורייי' שאינה לצורך המועד בשביל דלא ליתו לזלזולי בי"ט שני שהוא מדרבנן, לכן דייק הרמ"א וכתב רק דמותר לקנות לצורך י"ט שני וכו'. ועיין בפמ"ג כאן ותראה שהוא קרוב לאמת ב"ה:

סימן תקמ

א במחבר ס"א בנין אפי' כ"ש אסור -- בס' ישועות יעקב מפלפל בזה דנימא מתוך שהותרה בניך לצורך דהיינו במגבן הותרה נמי שלא לצורך וכמ"ש בתוס' שבת דף צ"ה ע"ש, ולפי מה שהשריש לן מרן חת"ס ז"ל בתשובותיו לאו"ח סי' ק"נ וביתר ביאור בחידושין לשבת דף צ"ה ע"א ד"ה והמגבן יעו"ש, נסתר כל הפלפול בענין זה כמובן:

סימן תקמב

א במחבר ס"ב כל מלאכה מותר לעשותה ע"י פועל שאין לו מה יאכל וכו'. ובמג"א סק"א כ' משמע דאם יש לו לאכול אפי' לחם ומים אסור - בס' נשמת אדם כלל ק"ו סי' י' הרבה להשיב ע"ז ומסיק דאפי' יש לו לחם ומים מותר במלאכה כדי שיהי' לו צרכי יו"ט בבשר ויין. ועיין בס' א"ר שנוטה ג"כ להתיר:

ב בס' שדי חמד מערכת חוה"מ אות י"ג הביא חקירה נכבדה בפועל שאין לו מה יאכל שמותר במלאכה בחה"מ אמאי לא חייבו חכז"ל את שכניו שלא להביאו לזה כדמצינו גבי אבל שאמרו חכמים תבא מארה לשכניו שהצריכוהו לכך כדאיתא במס' שמחות פ"ה ובפוסקים ביו"ד סי' ש"פ, וכתב טעם לזה בשם ס' דברי מלכיאל להגאון אבדק"ק לאותא יצ"ו שרק באבילות שהוא כבוד המת שיתאבלו עליו ושכניו הצריכוהו לבטל כבוד המת וכו' וכו' והמחבר שליט"א פקפק על זה וכתב דנ"ל טעם הדבר דדוקא באבל שאנוס הוא על פי הדיבור כי לא ידע האדם מתי ימות לו מת גזרה היא מלפניו ונעלמה מעיני כל חי ואין להאשימו אם לא הכין צדה לו מקודם אבלותו לכן בדין הוא שישתדלו השכנים שלא יצרך לזלזל באבלותו לא כן בפועל אשר ידוע לו שיצטרך למזונות בזמן הנועד כי בא מועד ואם הי' מצמצם מעיסתו לפני איזה ימים ושבועות הי' יכול להמציא טורף לביתו לחם לאכול ולא הי' צריך לחלל קדושת המועד ואם לא עשה כן והוא עני באותה שעה איהו ניהו דגרם לנפשי' ואין החוב על השכנים בכיוצא לזה ועוד דפועל שאין לו מה יאכל מצוי יותר שהוא בכל רגל ורגל ולכמה בני אדם, ואבל שאין לו מה יאכל אינו מצוי כל כך, ואם היו מטילים חוב בפועל על
השכנים היתה כגזרה שאין רוב הצבור יכולים לעמוד, וגם הי' לחוש שאף הפועלים אשר הי' ביכולתם לצמצם מעיסתם מקודם המועד לצורך המועד, ביודעם חובת השכני' יטילו עצמם עליהם ולא יכינו להם לצורך המועד לכן לא חייבו את השכנים בזה ודפח"ח - ולשיטת הגאונים אלי' רבה ונשמת אדם שהבאתי לעיל ענף א' דפועל שאין לו מה יאכל היינו שאין לו צרכי יו"ט בריוח ולא יכול לקנות בשר ויין, נלע"ד דא"ש בפשיטות דבשלמא באבל דסגי בלחם ומים שפיר אמרו חכמים תבא מארה לשכניו שלא נתנו לחם ומים המצוי לכל אדם, משא"כ צרכי יו"ט בשר ויין היאך נוכל להטיל חוב גדול כזה על השכנים דאפשר שגם אצלם אינו מצוי כ"כ בריוח ודו"ק:

סימן תקמג

א במג"א סק"א כ' דלצורך מצוה הצריך בח"ה שרי לומר לעכו"ם לעשותו - ומזה הוליד והמציא הפמ"ג בסי' תקמ"ד דמותר לבנות בהכנ"ס בח"ה ע"י עכו"ם אפי' אינו דבר האבד (וע' שדי חמד מערכת חה"מ אות ב' דאין זה סותר לדברי הנוב"י דמתיר דוקא משום דבחוה"מ לא שייך חילול השם דהוא מיירי כשלא יוגמר הבנין בח"ה והפמ"ג מיירי דוקא כשיוגמר הבנין בח"ה דזה מיקרי צריך בחוה"מ ובאופן כזה יש להתיר שבות דאמירה וכמ"ש המג"א) ובהגהות מנחת פתים סי' תקמ"ד כתב, וגם בגוף דברי המג"א

הנ"ל דבחוה"מ הותר שבות במקום מצוה עיי' בפסקי תוס' מ"ק פ"ג סי' פ"ו וז"ל אין לגדל פתילה במועד ושמא גם ע"י נכרי אסור ואף לפתילות ביהכ"נ דלאו מצוה יתירה כציצית. ולענ"ד פסקי תוס' הנ"ל לאו מדברי התוס' הם ולא נמצא זה בתוס' כלל. על כן אין ללמוד מזה כלל די"ל דהמחבר פסקי התוס' ס"ל דמלאכת חוה"מ מדאורייתא אסור ע"כ החמיר אף ע"י נכרי משא"כ לדידן בין להב"י ובין להרמ"א מותר כמבואר בפמ"ג כאן באשל סק"א, ומה שהשיג עוד שם על הפמ"ג וכתב בזה"ל, ואפילו לגמור הבנין בחוה"מ צ"ע דהא אין הגוף נהנה מזה ובכה"ג לא התירו שבות במקום מצוה כמ"ש המג"א סי' רע"ו סק"ח בשם מ"כ עכ"ל. גם בזה איני רואה שום השגה, דהא המג"א שם לית לי' טעם המ"כ אלא אתי עלה מטעם אחר הואיל והוי שבות רחוקה כמבואר שם במחצה"ש א"כ כשיוגמר הבנין בחוה"מ דהוי שבות קרובה ודאי מותר. ועיין בפמ"ג סי' רע"ו באשל סק"ח שמדחיק עצמו לתרץ קושי' הא"ר על המ"כ. ולדינא נראה שמסכים עם הא"ר דיש להתיר אף שאין גופו נהנה ממנו, וכן הבין מדבריו הרב תפארת ישראל בפתיחה למשניות מועד בכללי אמירה לעכו"ם אות י' ציון ט' שכ' בזה"ל, יש מתירין וכו' לצורך מצוה כל שהגוף נהנה ממנה (מג"א רע"ד ח' י' ואשל שם קוהה להתיר אפי' אין הגוף נהנה ממנה) עכ"ל:

ב במג"א סק"ב ואם בנו באיסור משמע דמותר ליכנס בו וכו' -- בס' בית מאיר וכן בס' עדות ביוסף חולקים ע"ז וכתבו דאם נבנה באיסור גם בחוה"מ נכון להחמיר שלא ליכנס בו ע"ש:

סימן תקמד

א בטו"ז סק"א הקשה דהב"י סותר מ"ש רמ"א ע"ש ועיין בס' עדות ביוסף דף פ"ו מ"ש ליישב קושיתו אך לא ראה שכבר כ"כ הפמ"ג וביותר ביאור במחצה"ש סק"ה:

ב במג"א סק"ב בנין בה"כ אפי' צריך לה עתה אסור. וכתב בס' בד"ה דבזה"ז הוי בנין בה"כ דבר האבד דחיישי' שומנעו העכו"ם מלבנותו כ' בהגהות מנחת פתים, ובמדינות אלו נראה דלא הוי דבר האבד (ועיי"ש עוד שהרבה להשיב על הפמ"ג שמתיר לבנות בהכנ"ס ע"י עכו"ם בכל ענין, וכבר כתבתי בזה בסימן הקודם ענף א' עיי"ש):

סימן תקמה

א במחבר ס"ג וטווה על ירכו תכלת וכו' - במשנה מ"ק פ"ג מ"ד טווה על ירכו תכלת לציציתו וכתב הב"ח ז"ל והא דנקט התנא תכלת עיקר המצוה שהוא פתיל תכלת נקט

והה"ד כשאין תכלת מותר ג"כ לטוות הלבן עכ"ל - וזה דלא כמ"ש חכם אחד בקונטרס תל תלפיות דלבן הוי עיקר המצוה ונעלמו מעיניו דברי הב"ח הנ"ל. ועיין לעיל סי' י"ח ענף ג' מ"ש בזה:

סימן תקמו

א במחבר ס"ג ולעשות סעודה ברגל בב"י כתב כיון דמילי דרבנן הוא נקטינן לקולא ותמה המג"א סק"ד דהתוס' כתבו במ"ק שהוא דאורייתא -- ובס' עדות ביוסף דף פ"ו כ' דרק לישא במועד הוא דאוריי' אבל כל שנשא ערב הרגל אף שעושה הסעודה ברגל זה ודאי אינו רק דרבנן ע"ש - וכבר קדמו בזה בס' חמד משה סק"ב:

ב במג"א סק"ד לכן נ"ל דלילה ראשונה אסור לעשות סעודה כתב בס' חמד משה וז"ל. רצה לתרץ בזה דברי הרשב"א דקשי' אהדדי ולפענ"ד נראה דבלילה ראשונה אין זה משום מערבין שמחה בשמחה ולא משום ושמחת בחגך דלילה הראשונה אינה בשמחה עיין בסוכה דף מ"ח ע"א והכי משמע בפסחים ד' ע"א ע"א ע"ש -- ועיין בתשו' שג"א סי' ס"ח שכ' דעכ"פ מדרבנן נוהג מצות שמחה בלילה ראשונה של יו"ט, וא"כ שפיר שייך בה משום מערבין שמחה בשמחה (ואנן כטעם זה קיי"ל כמ"ש המג"א סק"א) --- וזה שנים רבות כתבתי על גליון המג"א שלי בזה"ל:

בתשו' שאג"א הוכיח מפסחים דף ע"א דבליל א' אינו חייב בשמחה מדאוריי' מדרשא דאך חלק ועיין בתשו' אבני צדק להגאון מהו' ייט"ב זצ"ל מסיגוט (חאו"ח סי' ע"ד) שכתב להצדיק דברי המג"א דהא דממעט ליל א' משמחה היינו רק משלמי שמחה אבל בסעודה ושאר מיני שמחות ודאי חייב גם בליל א' עכ"ל ותשו' אב"צ הנ"ל אינו תח"י כעת לענין אם מותרי' לעשות סעודת חנוכת הבית בחוה"מ עיי' בהגהות מנחת פתים ובס' שדי חמד]:

סימן תקמח

א במג"א סק"ה ונ"ל דמניח תפילין ביום ראשון דהרא"ש כ' בפ' א"מ הטעם דאבל. אסור בתפילין משום שהוא לו יום מר ואבל מעולל בעפר קרנו וזה לא שייך בחוה"מ דאין נוהג בו אבילות - כ' בתוס' רעק"א למשניות פ"ג דברכות אות כ"ג קשה לי ממ"ש הוא בעצמו סי' תרצ"ו ס"ק ט"ז דאבל ביום ראשון בפורים פטור מתפילין דאיקרי פאר הא למאי דקיי"ל דאין אבילות נוהג בפורים ל"ש בי' מעולל בעפר קרנו והוי כחוה"מ עכ"ל:

(ב) במג"א סק"ו שאונן ברגל אסור בד"ת - עיין מ"ש בזה בספרי ילקוט הגרשוני על סדר

א' ב' ח"ר אות "אונן" הב':מות שלמה כאן הביא שבא מעשה לידו באחד שנעשה אבל ר"ל בחג הסוכות והורה להתיר לעלות לתורה בשמחת תורה. עיי"ש טעמו ונימוקו עמו [ומ"ש בשם הרש"ל בתשו' סי' ע"א דאבל המל בנו אינו עולה לתורה, עיין בס' פתחי תשובה יו"ד סי' ת' סק"ה שכ' בשם תשו' דת אש סי' ו' שדעתו אינו כן וכתב דאם אירע לאבל בשבת שתוך ז' הוא חיוב לעלות לתורה כגון אם אשתו יולדת או שהוא יאהרצייט מותר לעלות לתורה דאם אינו עולה יהי' אבילות דפרהסיא ע"ש]:

סימן תקמט

הלכות תשעה באב:

א עיין בטו"ז שכ' הב"י הביא דברי רבינו ירוחם וז"ל ג' בתשרי שבו נהרג גדלי' אמרו בר"ה נהרג ונדחה תעניתו ליום חול עכ"ל ולפ"ז הי' נראה דאם יש מילה בצום גדלי' דאין בעל הברית מתענה עד הלילה וכו' ע"ש שמסיק דאין להקל בזה - ובא"ר כ' דבתשו' ראש יוסף מסיק להתיר כיון שאינו ביום שאירע בו. ועיין בס' מטה אפרים ה' ר"ה סי' תר"ב סעיף ג' וגם באלף למטה שם. והנה לכאורה קשה קצת מזה לשיטת הסוברים דמצוה להתענות בראש השנה א"כ אמאי דחו תעניתו ליום חול. וראיתי בס' דברי שאול על אגדות הש"ס ר"ה דף י"ח שכ' דראיות גדלי' נהרג בר"ה אבל לא מת לגמרי עד יום ג' בו ולכך קבעו התענית על יום מיתתו ממש שהי' נמשך מיתתו עד יום השלישי ע"ש:

סימן תקנ

א ז"ל הטו"ז פריך בגמרא קרי להו צום וקרי להו ששון ומשני רבא בזמן דאיכא שלום הדיינו שבהמ"ק קיים ששון יש שמד צום כו' קשה מאי פריך הא ודאי דה"ק מה שהי' צום קודם גאולה יהי' לששון אחר הגאולה וכו'. ועיין בב"י וב"ח מ"ש בזה ובס' דברי שאול הנ"ל כתב דהנה מה שלא פרט יום הצום מתי הי' הצרה ואיזה יום בחודש צריכים להתענות הוא עפ"י המדרש פ' במדבר שהקב"ה לא רצה לפרסם הפורעניות של ישראל ולכך יש קלקול חשבונות מתי הי' הצרה וזה שקרי לי' צום ושפיר קשי' לי' דכל שיהפך לטובה שוב היה לו לפרט וע"ז אמר דאין זו שמחה שלימה דבזמן דאין שלום לא יהי' שמחה ושוב לא רצה לפרט וא"ש:

ב במחבר ס"ב צומות הללו חוץ מט"ב מותרים ברחיצה וכו' -- כ' בבאה"ט סק"ב עכשיו ברחיצה המנהג לאסור ומפני כבוד השבת מותר ב"ח עכ"ל, הך דמפני כבוד השבת מותר לא כתוב בב"ח אלא הוא הוספת הא"ר סק"ב ע"ש וממנה העתיק הבאה"ט. ועיין

בתשו' כתב סופר או"ח סי' ק' דנראה שלא הי' לפניו הא"ר. אכן בגוף הדין הסכים לבאה"ט דמותר לרחוץ בחמין בת"צ שחל בעש"ק (והיינו בעשרה בטבת כמ"ש המג"א כאן סק"ה):

סימן תקנא

א במחבר ס"א משנכנס אב ממעטין בשמחה כתב הפרמ"ג משנכנס אב היינו מן הוולד ריע מזלי' וכו' ע"ש. (ב) ברמ"א ס"א מילה שהיא מר"ח עד ט"ב נוהגין שהמוהל ובעל ברית ואבי הבן לובשים בגדי שבת וכו' -- ובמג"א סק"ב ב' דבעל ברית ה"ד אותו שתופס התינוק על ברכיו בשעת המילה ע"ש. ובס' א"ר מיקל אפי' למכניס ומוציא התינוק שקורין קווטע"ר. וכ"כ בס' בית מאיר ומוסיף עוד דאפשר אפי' הסנדק שני דהיינו מי שעומד עם התינוק לברכה דאשר קידש ידיד וכו' ג"כ יכול ללבוש בגדי שבת ע"ש: (ג) במחבר ס"ג שבוע שחל בו ט"ב אסורים לספר ולכבס וכו' בהגהות דגו"מ כ' ולסרוק במסרק אוסר בשיורי כנה"ג ואני תמה דביו"ד סי' ש"צ מתיר אפי' תוך ז' ימי אבילות והרי ט"ב קיל מאבל וכו' עכ"ל. וכבר קדמו בזה בס' אלי' רבה סק"ז ע"ש:

ד במחבר ס"ח נשי דנהיגי דלא למשתי (עי' ר' נסים גאון מלשון או בשתי או בערב) עמרא מדעייל אב מנהגא כ"ה בירושלמי פסחים פ"ד ה"א וע' בטור וב"י שיש גורסי' דלא למשתי חמרא ולמיכל בשרא. ובעל קרבן העדה בתוספותיו לירוש' הנ"ל כ' דלגירס' זו קשי' אמאי החמירו בזה הנשים דוקא ולמה לא החמירו גם האנשים (ותלי"ת הרגשתי בזה תיכף בלימודי). אח"כ ראיתי בביאור הגר"א ז"ל כאן סעי' ט':

יש נוהגים שלא לאכול בשר כו' ויש שמוסיפין מר"ח כו' שיש גורסי' בירושלמי דלא למשתי חמרא ולמיכל בשרא וע' בה"ג וכ"ה הגי' בילקוט סי' תרנ"ג אבל הגי' ראשונה היא עיקרית וכמ"ש הגאון ולכן אמר הני נשי שהיא מלאכתן כמ"ש בכתובות וכו' אבל עיקר הטעם הוא כמ"ש בספ"ג דב"ב תניא אר"י בן אלישע מיום שחרב בה"מ דין הוא שנגזור כו' אלא אין כו' ונהגו בימים אלו שאפשר לעמוד בזמן מועט ומתני' אסר בסעודת עט"ב והוסיפו על עצמן עכ"ל. ועיין בהגהות חת"ס ז"ל שהעיר דא"כ גם פירות ומים הי' לנו לאסור וכמ"ש שם בב"ב פירות לא נאכל שכבר בטלו בכורים מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים, וע"ש שכ' דפירות ומים לא אפשר לרוב הצבור למיקם בי' אפי' בזמן קצר. וקשת לי תינח מים אבל פירות מז' מינים שמביאים מהם בכורים ודאי אפשר לעמוד זולתם זמן קצר. ואפשר דמשו"ה סיים החת"ס ז"ל ודוחק כי עדיין קשה כנ"ל:

ה במג"א ס"ק כ"ו שלא לאכול בשר. נ"ל דמיד שהתפללו הקהל ערבית במו"ש אע"פ שהיחיד לא התפלל עדיין אסור בבשר ויין וה"ה בר"ח לדידן בס' חיי אדם כלל קל"ג הקשה דהא המג"א גופי' לעיל סימן למ"ד סק"ז דבמלתא דרבנן אין היחיד נגרר אחר הצבור. ותי' בס' פתחי תשובה דהכא שאני דחייב אדם לצער עצמו עם הציבור ע"ש. ולענ"ד נראה עפ"י מ"ש הגר"א ז"ל והבאתיו בענף הקודם דטעם הנוהגין שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בימים אלו הוא כמ"ש בספ"ג דב"ב בדין הוא שנגזור על עצמינו וכו' אלא אין וכו' ונהגו בימים אלו שאפשר לעמוד בזמן מועט ומתני' אסר בסעודת עט"ב והוסיפו על עצמן עכ"ל. ומעתה אע"פ דבדרבנן אין יחיד נגרר אחר הצבור מ"מ הכא דבאמת בדין הוא שיגזור כל יחיד על עצמו שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין אלא דאין גוזרי' גזירה על הצבור אא"כ רוב הצבור וכו' אבל כל שהתפללו הקהל ערבית וכבר חלה הגזירה על הצבור א"כ שוב בדין שיגזור כל א' על עצמו דשוב ל"ש אין גוזרין גזירה על הצבור וכו' וא"ש ודו"ק:

ו ברמ"א ס"י ובסעודת מצוה כו' וסיום מסכתא כו' אוכלין בשר ושותין יין כל השייכי לסעודה עיין באה"ט בשם האלי' רבה דלא יכוין למהר או לאחר הסיום מסכת בשביל לעשות הסעודה. ועיין בש"ך יו"ד סי' רמ"ו ס"ק כ"ז בשם תשו' מהר"מ מינץ דכשבאין לסוף מסכתא ישייר מעח בסוף עד שעת הכושר יומא דראוי לתקן בו סעודה כו'. ובס' דברי שאול ויוסף דעת ליו"ד סי' שצ"ט הביא שכתב בגליון הש"ך הנ"ל ראי' לזה מהא דאמרו במועד קטן דף ט' ע"א איבעי לי' לשיורי פורתא שיורי בנין ב"ה לא משיירינן הרי דיוכל לשמור עד שעת הכושר כדי לשמוח ולאכול בשעת הכושר ובא"ר סי' תקנ"א לא נראה כן והנפע"ד כמ"ש המהר"ם מינץ עידר וכו' ע"ש. שו"ר בס' ל"ש כאן שמביא זאת בשם תשו' חסד לאברהם סי' נ"ו ע"ש: (ז) במג"א סוף ס"ק כ"ט ועוד דהב"י והד"מ כתבו לאסור - צ"ע כי לא נמצא כן בב"י וד"מ שלפנינו. מעיין בס' שמן המאורכאן. ובתשו' נוב"י תנינא חיו"ד סי' רי"ב מ"ש בזה:

ח בס' ברכי יוסף כתב שאין למחות במקילים לאכול בשר מבושל שנשתייר מסעודת שבת משום הואיל ואישתרי אישתרי וכהרא"ש חולין י"ז גבי איברי בשר נחירה ע"ש. ובס' שמן המאור כאן כתב דאין להקל כלל דהא הכא לצעורי נפשי' קא מכוין כמ"ש הב"י בשם הכלבו וכ"כ המג"א בס"ק כ"ט וא"כ אי אמרינן שמותר לאכול בשר שנשתייר מסעודת שבת אין כאן צער כלל כיון שעכ"פ אוכל בשר וא"כ הכא אינו דומה כלל להנדון שכתב הרא"ש עכ"ל ועיין גם בתשו' מנחת חיים ח"ג על או"ח סי' מ"א שהחמיר ג"כ בזה. ועיין בשערי תשובה ס"ק י"א שכתב דבמדינותינו המנהג להחמיר והמיקל מקרי

פורץ גדר. והביאו אדמו"ר הגאון זצ"ל בתשו' מהר"ם שיק או"ח סי' רפ"ו ע"ש מ"ש בענין הזה, ויותר אין להאריך:

ט במג"א ס"ק מ"א ומי שטובל בכל ע"ש לשם מצוה מותר לטבול גם בשבת זו מיהו מי שמבטלה לפעמים כו' גם עכשיו אסור לטבול - כתב בס' ישועות יעקב דהנוהג לטבול טבילת עזרא מותרין לטבול וכ"ש בשבת בבוקר ע"ש. וכ"כ גם באשל אברהם להגאון מבוטשאטש זצ"ל ואפי' מי שמבטלה לפעמים רשאי לטבול אך לא יטבול יותר מב' פעמים עיי"ש:

יוד במחבר סי"ז טוב ליזהר מלומר שהחיינו בין המצרים וכו' - ובמג"א ס"ק מ"ב מביא פלוגתא אם בשבת מותר. ועיין בתשו' כתב סופר או"ח סי' ק"ג דאם לא יברך בשבת יש לחוש שמא ימות כמ"ש הטו"ז ס"ק י"ז לכן יש להתיר בשבת עכ"פ ושוב בזמן קצר כזה עד שבת לא חיישינן למיתה וע"ש שחקר עוד באשה מעוברת בחודש ט' שתקריב ללדת שכ' התוס' דמיתה שכיח דמסתכנת בלידה, אפי' לזמן מועט ולמיתה פתאומית יש לחוש עיי"ש, ועיין מ"ש בזה תלמידו הגאון בעל נחלת בנימין חאו"ח סי' ק"ט ולא נפניתי להאריך כעת יותר [ועיין במג"א ס"ק מ"ב לא מצינו אבל אסור לברך שהחיינו. ומ"ש הטו"ז לקמן סי' תרע"א סק"ח דאבל לא יברך שהחיינו על נרות חנוכה היינו בצבור אבל בביתו מברך שהחיינו. כ"כ בתשו' נוב"י תנינא או"ח סי' קמ"א. ובמגינים החדשים נדפס כאן הגה"ה מהגאון כתב סופר ז"ל בענין זה וכנראה שלא ראה תשו' נוב"י הנ"ל]:

יא כתב בס' זכרון יהודה (מנהגי הגאון מהו' מאיר א"ש זצ"ל) וז"ל: פ"א חל ר"ח אב להיות בשבת ואמר לי כי היום נפל בדעתו ליישב מה שהי' לפלא בעיניו על החכמים אשר הנהיגו שלא לאכול בשר מר"ח עד התענית ולמה הנהיגו ג"כ בר"ח עצמו שלא לאכול בשר (כאשר באמת הביאו כי יש מקומות שאוכלין בשר בר"ח) והיום בעת קריאת התורה פ' מסעי שנא' בו יום מיתתו של אהרן הכהן בחדש החמישי באחד לחדש והנה הוא תענית צדיקים כדאיתא בשו"ע ואם כי אין מתענין בו מ"מ משום כבודו של אהרן לא הוציאו יום זה משאר ימי החדש שלא לאכול בשר ולשתות יין לכל הפחות ביום זה עכ"ל:

סימן תקנב

א במג"א ס"ק י"ד כסעודת שלמה. ומ"מ יסב בדאבת נפש כו' ולכן לא יסב בסעודת חברים עיין ביד אפרים שכ' דבחידושי בכור שור סוף מס' תענית חולק ע"ז וכ' דמי שרגיל בכל שבת לסעוד סעודה זו עם חביריו ומיודעיו ומונע שבת זו הו"ל כאבילות

דפרהסיא ע"ש ובס' שדי חמד (דינים) מערכת בין המצרים סי' ב' אות ט' הביא בשם הרב יד דוד דכוונת המג"א ג"כ על סעודה עם חברים שאינו רגיל בם ע"ש:

סימן תקנג

א בטו"ז סק"ב ואדרבה חוב עליו לאכול בשר וכו' עיין בס' בכור שור סוף מס' תענית דעונג לחוד ושמחה לחוד ע"ש שהסכים למג"א (ומובא ביד אפרים ושם הראה לעיין בטו"ז סי' תרפ"ח סק"ח בשם הירושלמי וכוונתו בזה מבואר שם ביד אפרים עצמו ע"ש) ועיין מ"ש בזה לעיל סימן תט"ו ענף א' באריכות:

ב כתב בס' שדי חמד מע' ביהמ"צ סי' ב' אות ד' וז"ל:

ט"ב שחל בשבת יש להתיר עכ"פ קודם חצות להקהיל קהלות ולדרוש ברבים כדרך שעושים בכל שבתות השנה וכן נוהגים בכמה מקומות כ"כ הגאון חת"ס סי' קנ"ו, וכו', וכתב שם הגאון חת"ס דמה שנהגו שלא ללמוד ערב ט"ב אחר חצות לא משום אבלות אלא משום שמה שלומד אחר חצות מחשב ומהרהר בו בלילה ויכנס באבלות כשהוא שמח לכן גם בשבת אחר חצות אסור, ומזה יצא לדון בדבר חדש מר ברי' הגאון כת"ס בס"ס ק"א דמותר ללמוד עט"ב אחר חצות עם אחרים דברים הרעים הגם שאין צריכים לו דמבואר ביו"ד סי' שפ"ד דללמוד עם אחרים אסור אפי' דברים המותרים לעצמו ועיי' מג"א סי' תקנ"ד סק"ב דמשו"ה אסור ללמוד עם התינוקות אפי' דברים הרעים אפי' אין מבינים משום איסור המלמד כ"ז בט"ב דאסור משום אבלות אבל בעט"ב שרי. דליכא איסור רק משום שיהרהר בלילה ובמלמד דברים הרעים לא שייך טעם זה עיי"ש:

השמטה מסי' תקל"ד ענף ד'. וז"ל ידידי הרה"ג וכו' מהרש"צ ווייגער שליט"א אבדקמן קריפטש יע"א, במכתבו אלי:

נשאלתי אי שרי למשוח מנעלים בחוה"מ והשבתי דלפמ"ש בקיצור של"ה לאסור משיחת מנעלים בער"פ אחר חצות א"כ כ"ש בחוה"מ דאסור וע"י גוי אולי יש. להקל עכ"ל:

סימן תקנד

א כתב בפמ"ג באשל סק"א ולקדש לבנה במוצא ט"ב אין לקדש יחף וכבר כ' כן לעיל סי' תקנ"א במש"ז סק"ח וז"ל החיד"א ז"ל בעבודת הקודש (ח' מורה באצבע אות רל"ט) אחר ערבית והוא לילה ירחץ כל ידיו ופניו וילבש מנעלים של עור ויברך ברכת הלבנה וכו' ע"ש וא"כ אותן המקדשין הלבנה בפאצואפפ"ל לא יפה הם עושים:(ב) במג"א סק"ה

אסור ללמוד איזו דרוש או קושי' ותירוץ אפי' בדברים הרעים מפני ששמחה הוא לו כתב בס' שבילי דוד, לא נתברר לפני קוטן דעתי הרי פ' אלו מגלחין הגמ' הוא קו' ותי' ולא נתברר ג"כ הא דמותר ללמוד פו א"מ אם גמו לחוד ופי' בלי תוס' כי מה לי קו' גמ' ותי' או קו' תוס' ותי' ורק הוא בעצמו לא יעסוק להקשות קו' מעצמו וביו"ד כתב דאבל מותר ללמוד הלכות אבילות ולכאורה הי' לכתוב גם כאן דמותר ללמוד הלכות ט"ב עכ"ל:

ג והנה גם הטו"ז סק"ב כתב כהמג"א וז"ל ומטעם זה נ"ל דאפי' במקום דמותר ללמוד היינו שילמוד בפשוטן של דברים אבל לא דרך פלפול וכו' ע"ש. ולכאורה קשה לי לפמ"ש השדי חמד מע' בין המצרים סי' ב' אות י"ב דלכך אסרו חז"ל ת"ת בט"ב אע"ג דמצות ת"ת מדאו' ואבלות ישנה דרבנן וקיי"ל דלא אתי דרבנן ומבטל מילי דאוריי' משום דבאמת לא אסרו כל מין לימוד והרי יכול לקיים מצות ת"ת בלימוד בדברים הרעים ע"ש, א"כ הרי כתב הטו"ז בסי' מ"ז דברכת לעסוק בד"ת היינו שאנו מצווים לעסוק בתורה דרך פלפול ומשא ומתן ומשמע ודאי דהיינו מדאוריי' וכמ"ש שם הטו"ז בסם חז"ל על אם בחקתי תלכו שתהוי עמלים בתורה וא"כ מאחר דאפי' בדברים הרעים אסור ללמוד דרך פלפול א"כ הדק"ל איך אתי אבלות דרבנן ומבטל מ"ע דעסק התורה שהיא מדאוריי' (וע"ש בטו"ז שפי' בזה מחז"ל בנדרים על מה אבדה הארץ וכו' ואילו הי' הלימוד דרך פלפול רק מדרבנן ודאי שלא הי' חרב ארץ ישראל בשביל זה) וצ"ע כעת:

ד במג"א ס"ק י"ב פני רבו. נ"ל שהולך בחול להקביל פני רבו בשבת דחול אין חייב להקביל פני רבו א"נ נהי דחיובא ליכא בחול מ"מ מצוה איכא וכ"מ בחגיגה - ובס' א"ר הקשה א"כ אמאי שאל בעלה של שונמית מדוע את הולכת אליו לא היום לא חודש וכו' מה בכך הא כל יומא נמי איכא מצוה (ועיין מחצית השקל מ"ש בזה). ובפמ"ג תירץ דמשו"ה הוי מצוה בכל יום שמא ישמע ממנו איזה דבר תורה משא"כ אשה לאו בנות תורה הן. ובס' מקרי דרדקי להגאון מ' הילל ליש ז"ל פ' וירא אות ער"ב פקפק דמ"מ במצות ודינים השייכים להם בנות תורה הן וכדקיי"ל בסי' מ"ז דמברכות ברכת התורה וא"כ אכתי איכא מצוה שמא תשמע ממנו איזה ד"ת בענינים הללו. ולכך תי' בדרך אחר משום דהיא אמרה לבעלה וארוצה עד איש האלקים ואשובה, משמעות לשון זה הוא שלא תשהא שם כלל וכלל, מש"ה הי' קשה לבעלה הלא לא חדש ולא שבת היום, דאז עיקר המצוה רק להקביל פני רבו ותו לא, א"כ די ברגע אחת, משא"כ בחול דאז ליכא מצוה לילך ולהקביל פניו לבד, אלא המצוה רק משום שילמוד ממנו תורה, וא"כ מהצורך הוא שתתעכב ותמתין שם זמן מה כדי שתוכל לשמוע וללמוד, א"כ שפיר אמר לה בעלה מאחר שהיום לא חדש ולא שבת מה זה שאת אומרת ארוצה ואשובה ודפח"ח:

ה בבאה"ט ס"ק י"א ואע"פ שאסור בט"ב בנעילת הסנדל מ"מ מברכין שעשה לי כל צרכי והאר"י ז"ל פסק שלא לברך -- עיין פמ"ג וא"ר שם דהעיקר כלבוש דמברכין. וכן הוכיח בהגהות רעק"א ז"ל לעיל סי' מ"ו מדברי המג"א דשם עיי"ש:

ו במג"א ס"ק כ"ג הקשה סתירת רש"י דבפסחים כ"ד פרש"י דליל ט"ב אסור במלאכה ובתענית י"ג מי דאינו אסיר במלאכה אלא ביום - ועיין בישועות עקב סק"ד דכוונת רש"י בפסחים ביה"ש דמוצאי ט"ב דחיישינן שמא עדיין יום הוא ואסור במלאכה ואין סתירה מדברי רש"י דתענית וכ"כ בהגהות מהרב"פ ז"ל עיי"ש. וע"ע בס' דברי שאול ויוסף דעת למ"ד סימן ש"פ אריכות בזה. ועיין גם בתשו' כתב סופר או"ח סי' ק"ב מ"ש זה - וז"ל הגאון חתם סופר ז"ל בחידושיו לפסחים דף נ"ד ע"ב בהא דפריך הגמ' שם מלאכה תנינא מקום שנהגו לעשות מלאכה בט"ב וכו'. יש להקשות לפי מה שהעלה מג"א (ס"ק זה) לאסור מלאכה בליל ט"ב במקום שנהגו שלא לעשות משא"כ בת"צ דלילה שלו מותר דאין אסיפה אלא ביום וא"כ נימא ט"ב אינו כת"צ למלאכה דט"ב לילו אסור במקום שנהגו משא"כ ת"צ וצ"ע עכ"ל. [כ' בס' שבילי דוד בסוף הסימן ולכאורה כתיבה לא הותר בתשעה באב. ונעלמו מעיניו הבדולחים דברי א"ר ובאה"ט שכל בשם שיורי כנה"ג דכתיבה מותר בט"ב]:

ז במחבר סעי' כ"ה כל האוכל ושותה בת"ב וכו' בהגהות זכרון אברהם תמה על דבר השמטה שהשמיטו המחבר והרמ"א מאמר הגמ' תענית ל' ע"ב כל האוכל ושותה בט"ב פאלו אוכל ושותה ביוהכ"פ ועיי"ש בהערת המו"ל מ"ש בזה:

סימן תקנה

א במחבר ס"ב יש מי שנוהג לשכב בליל ט"ב מוטה על הארץ וכו' - בהגהות חכמת שלמה סימן תקנ"ח מביא ראי' מרש"י תענית כ"ו ע"ב ד"ה כפיית המטה דלמאי דקיי"ל כחכמים דר"י מותר לישן בט"ב ע"ש. ואני עני לא מצאתי מי הוא המ"ד שאוסר. ובודאי מדינא לכ"ע מותר:

סימן תקנז

א בטו"ז סק"ב מסיק שלא יאמר ש"ץ ענינו בשחרית של ט"ב - ובקונט' תל תלפיות מחברת ז' אות קכ"ז מחפלא על הטו"ז מגמ' מגילה כ"ב ע"ב ופירש"י שם בד"ה ולרב אשי, דמפורש דאומר ש"ץ ענינו בחפלת שחרית של ט"ב ולא ראה שכבר הביא כך בהגהות רעק"א ז"ל כאן בשם חכם א' (וע' תשו' שו"מ תנינא ח"ב סי' נ"ח הא') ובהגהות

חת"ס ז"ל הביא בשם הא"ר תקנ"ט דאומרי' ענינו בשחרית וכן נוהגין עכ"ל. (וכן נדפס בלוחות במנהגי ביהכנ"ס לט"ב) וע' במעשה רב ה' ט"ב שכ' שגם הגר"א ז"ל כהג כן. וגם למנהג קצת מקומות שאין אומרי' ענינו בשחרית מ"מ אם כבר התחיל הש"ץ לומר. אין גוערין בו ומניחין אותו לסיים. ע' באשל אברהם להגאון מבוטשאטש זצ"ל:

סימן תקנח

א במחבר ס"א מנהג כשר שלא לאכול בשר כו' בליל י' ויום י' - ע' באשל אברהם הנ"ל דנכון למנוע ברכת שהחיינו בליל י' ויום י'. וכן ראיתי בעבודת הקודש (מורה באצבע סי' רמ"א) וז"ל, ולא יברך שהחיינו ביום עשירי כי אפילו בשבת בין המצרים לא הי' מברך רבינו האר"י ז"ל וק"ו ליום עשירי עכ"ל שו"ר שכ"כ בפשיטות בקיצור שו"ע כלל קכ"ד ע"ש:

סימן תקנט

א במג"א סק"ב ונ"ל דמותר לישב על השק דאינו אלא מנהג לישב ע"ג קרקע כתב בסידור עיון תפלה להג"א שמעריל ז"ל מרומלוב וז"ל:
נלע"ד שמותר לישב על עץ קטן או שפסל הסמוך לארץ פחות מג' טפחים שכל עיקר ישיבת קרקע ילפינן לה מאבל ע' בטור סי' תקנ"ט וב"י ובאבל עצמו איתא בירושלמי פ' ואלו מגלחין דמ"ש באיוב וישבו אתו לארץ על הארץ לא נאמר אלא לארץ בדבר הסמוך לארץ ע"ש והסמוך מסתמא היינו בג' טפחים ולכן יש מקור להקל בזקן או מי שאינו יכול וע' מג"א שכתב על כר קטן וע' בפמ"ג ולענ"ד כמ"ש וע' יומא דף י"א ע"ב ד"ה ולאו כלום כ' וז"ל דכל פחות מג' גובה ארעא סמיכתא הוא ע"ש עכ"ל:

ב בס' זכרון יהודה (מנהגי הגאון מהו' מאיר א"ש זצ"ל) כ' וז"ל: גם אחרי חצות לא ישב על הספסל ורק כשכבר הי' לבוש בתפילין כשהי' חלוש ולא הי' יכול לעמוד ישב על הכסא ונפלאתי על הגאון בעל לבושי שרד בתשו' נאות דשא סי' ל"ו דכ' דאסור לישב ע"ג קרקע אחר חצות במקום שנהגו להקל משום דאיקרי מועד. דנראה דודאי לענין אבילות לא מקרי מועד וכל הרוצה להחמיר בודאי רשאי להחמיר ומה שקודם חצות הוי חיוב ואחר חצות נאמר דיהי' אסור וכאשר כ' הגאון בעצמו שם בתשובה ולדעתי לענין אבילות לא מקרי ת"ב מועד כלל עכ"ל -- ולי המלקט פלא שלא הביא ראי' לדבריו אלו דלענין אבילות לא מקרי מועד מדברי הטו"ז סימן זה סק"ו, וע' א"ר ס"ק י"ד:

ג כתב בס' כרם שלמה בשם שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ח' כשיש מילה בט"ב נוהגין לכנות שם הילד מנחם כמו שאם תהי' מילה בפורים מכנים אותו מרדכי עכ"ל:

ד במחבר ס"י נוהגים שלא לשחוט כו' עד אחר חצות - עיין בטו"ז סק"ח ועיין בתשו' כתב סופר או"ח סי' ק"ב שהחזיק הוראת מו"ח הגאון מהו' עמרם בלום שליט"א שלא לשחוט במוצש"ק ליל ט"ב שנדחה כי מ"ש הט"ז ס"ס תקנ"ט דראה בכל המקומות ששוחטים לצורך אכילה ביום שאחר ט"ב היינו מחצות ואילך אבל לא קודם חצות ע"ש באריכות:

סימן תקס

א במחבר וכן התקינו שהעורך שלחן כו' מחסר ממנו מעט דמניח מקום פנוי בלא קערה כו' וכשהאשה עושה תכשיטי כסף וזהב משיירה כו' שלא יהי' תכשיט שלם - כ' בסידור יעב"ץ (דיני ט"ב) דה"ד בחול אבל בסעודת שבת וי"ט שרי ואיסורא נמי איכא אם מקומו ניכר שפנוי משום כך אמנם בתכשיטי אשה יש להחמיר גם בשבת וי"ט שלא תתקשט בכולם בפ"א במלואותם ע"ש שמלא פיו תוכחות על עון הדור שאין נזהרים בכ"ז ובדורותינו עוד יותר בעוה"ר ובנות ישראל החמירו מל עצמן ומדקדקין בכל מאדע חדשה ומפיחים אש קנאת אוה"ע עד לאין מרפא השם ירחם:

ב במחבר ס"ד וכן גזרו על עטרות חתנים כו' ודוקא לחתן וכלה אבל בשאר כל אנשים ונשים לא גזרו -- עיין בתוס' שירי קרבן על הירושלמי סוף סוטה דחולק ע"ז ומחלק בין עטרות חתנים לעטרות כלות דעטרות כלות מותרות לשאר נשים אבל עטרת חתנים אסורים לכל אדם עיי"ש:

סימן תקסא

א במג"א סק"ב פסק הרמב"ם כו' והראב"ד הקשה כו' וא"כ דברי הרמב"ם שרירין וקיימים והנכנס עתה למקום המקדש חייב כרת דכולנו ט"מ - הנה כ"כ גם המל"מ פ"ו מבית הבחירה וע' בס' חמד משה ובתשו' שער אפרים סי' ע"ט ובכפת תמרים סוכה ל"ד בד"ה של מע"ש כו' שהאריכו בזה. ובילקוט הרועים ח"ב אות קדושה ראשונה מביא בשם שו"ת בנין שלמה דר"ע ור"י ור' אושעי' וריב"ל ורב ששת בב"ב דף כ"ה ס"ל כראב"ד דירושלים ומקדש לא קדשו לע"ל אכן המשנה והברייתא בברכות דף ל' ור' אבין דס"ל דצריך להתפלל נגד ירושלים ס"ל כרמב"ם ואינו תח"י לעיין בו:

ב כתב בהגהות מנחת פתים, מג"א סק"ב והנכנס עתה למקום המקדש חייב כרת. צ"ע דהא בע"ז דף נ"ב ילפי' מקרא דובאו בה פריצים וחללוה דכיון שבאו בה פריצים נתחללו

הכלים מקדושתן וע' ברמב"ן שם דגם גוף הבית יצא מקדושתו ושו"מ בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' רל"ג שהעיר בזה ושו"ר שכבר קדמו בזה הרמ"ע מפאנו סי' כ"ה ותירץ כיון דקרקע אינה נגזלת אינה יוצאה לחולין יעו"ש וצ"ל דהא דכ' הרמב"ן דגם גוף הבית יצא מקדושתו היינו הבנין שיש בו תפיסת יד אדם וכ"מ ברמ"ע שם אבל הקרקע בקדושתו עומד לעולם עכ"ל - ובעיוני בזה מצאתי בגליון המאסף (עתון יו"ל בירושלים תובב"א) שנה שניה דף מ"ב שמה הביא דברי המחזיק ברכה בקו"א סי' קנ"א שכתב משם גדול אחד שהתיר לאכול ענבים הגדילים בהר הבית מטעם דבאו פריצים וחללוה ואע"ג דקדשה לע"ל דוקא להשראת שכינה וקדושה לא למעילה וכיוצא עכ"ל. ולהנ"ל קשה דהא הקרקע בקדושתו עומד לעולם וצ"ע:

סימן תקסב

הלכות תענית:

א בטו"ז סק"ח האריך בדברי הרא"ש פ"ק דתענית בענין קבלת תענית ע"י הרהור ע"ש - ועיין בב"ח שהאריך ג"כ בזה, ומה שהקשה שם על הרא"ש שכ' על דברי ר"ת דלישנא דתלמודא לא משמע הבי וכו' ע"ש. ראיתי בהגהות מעשה רוקח מהגאון בעל שמן רוקח ז"ל שמיישב קושי' הב"ח בטוב טעם, ושו"מ שכבר קדמו בזה האלי' רבה כאן סק"ה ע"ש:

ב במחבר סי"ג יש מי שאומר שמי שנדר כו' הוי אסמכתא אבל אם אמר כו' אם יצילני ה' מצרה או אם יצליח דרכי לא הוי אסמכתא - ובטו"ז ס"ק י"ז תמה למה כ' זה בשם יש מי שאומר והוא ר"ו בב"י והלא מקרא מלא הוא גבי יעקב אם יהיה אלקים עמדי וגו'. ועיין מחצה"ש ס"ק ט"ז מ"ש ע"ז בשם הא"ר - ובס' עדות ביוסף דן קכ"ד תירץ דלפמ"ש המרדכי פ' שור שנגח בשם רבינו נתנאל מקינון דמן התורה אסמכתא קונה ומביא ראי' מערב וכ"כ הב"ח בחו"מ סי' ר"ז וע' בקצוה"ח שם, ולפ"ז שוב אין ראי' מיעקב דהא מה"ת קונה אבל לדידן דמדרבנן אינו קונה הי' מקום לומר דהוי אסמכתא קמ"ל דל"ה אסמכתא ח"ב ודו"ק עכ"ל:

סימן תקסה

א בטו"ז סק"ה הקשה מכתובות ע"ז ע"ב דשאל רשב"י לריב"ל נראתה הקשת בימיך א"ל הן ולא היא דלא הואי מידי אלא סבר לא אחזיק טיבותא לנפשאי הרי דאמר מלתא דשקרא בשביל שלא להתגאות ה"כ אעפ"י שמתענה יוכל שפיר לומר איני מתענה וכ"כ

המג"א סק"ז - ובס' פתח עינים מהחיד"א ז"ל לכתובות שם כתב, והנה מסוגי' זו הבאתי ראי' בעניותי לסברת מ"ד דת"ח יכול לשקר לברוח מן הכבוד, (א"ה תמהני שלא זכר דברי הטו"ז והמג"א דכאן), ועתה נראה דאפשר לומר דמה שריב"ל אמר לא הי' שקר והוא דמשמע מהזוהר הקדוש פ' ויחי דף רכ"ה דבימי רשב"י הי' נראה הקשת בבבל וכפ"ז מוכרח דמה שלא נראה הקשת לכבוד הצדיק הוא במחוז שלו אמנם במחוז רחוק הוא נראה וא"כ ריב"ל אמר אמת שנראה הקשת בימיו והוא במקום רחוק, והאמת שלא נראה במקומו שבזה הוא הקפידא כן נראה לפום ריהטא ודו"ק עכ"ל. ובס' עדות ביוסף דף קכ"ה כ' שראה במעון הברכות שהביא בשם הגאון מהו' אביש ז"ל אבדק"ק פפד"מ יע"א שהגיה בש"ע שלו אין במקום הן, ואין יש לו ב' פירושים אין לאו ואין הן, וא"כ אמר לישנא דמשתמע לתרי אפי וע"ז אמר הש"ס ולא היא דאין הי' כאן במקום לא אבל שקר גמור אסור לומר ודפח"ח וא"כ לק"מ, וגם אני בחידושי כתבתי בסגנון זה דכבר אמרו במס' ב"ק דף צ"ג ע"א יש הן שהוא כלאו וכיון דהן בה"א משמע ג"כ לפעמים שהוא כלאו א"כ אמר לישנא דמשתמע לתרי אפי עכ"ל. וע' בליקוטי חבר בן חיים בהגהות לה' תענית ח"ב דף ל"ה דמ"ש ריב"ל הן כיוון על ימי ילדותו שאז ודאי נראה הקשת. וכבר קדמו בזה בס' ישועות יעקב כאן] :

סימן תקסו

א במחבר ס"ו מי שלא התענה כו' - כתב בהגהות מנחת פתים וז"ל: ע' חת"ס או"ח סי' קנ"ז דדעתו דבכל הצומות הקבועים יוכל לעלות לתורה מי שאינו מתענה ובפרט בט"ב כיון דמלבד התענית איכא נמי שאר עינוים שנוהג בהן וע' שנות חיים סי' שמ"ב שמיקל ג"כ ביוה"כ וט"ב דיכול לעלות לתורה גם מי שאינו מתענה ועיי"ש שגם עשרה שאינם מתענים יכולין לקרות ויחל בט"ב ובחת"ס שם נסתפק בזה עכ"ל - וז"ל הגאון רע"ק איגר ז"ל בתשו' סי' כ"ד נסתפקתי ועובדא הוי במי שהי' מוטל על ערס דוי בסכנת מות והרופא צוה לו לאכול ביה"כ והיו מתפללים בחדרו וקראו אותו לתורה ולא נסתפקתי בזה וצויתיו לעלות, כי בפשוטו הקריאה ביה"כ מחמת קדושת היום כמו בשאר יו"ט ושבת וא"כ גם מי שאינו מתענה יכול לעלות, ואך היו רוצים לקרות אותו גם במנחה ובזה נסתפקתי, אם קריאת התורה במנחה הוי משום תענית אלא דבשאר תענית קוראים ויחל וביה"כ קוראים בפ' עריות וא"כ אינו מתענה א"י לעלות, או דגם קריאה זו מחמת קדושת היום לקרות גם במנחה כמו בשבת ויכול. גם אינו מתענה לעלות וצ"ע לדינא עכ"ל - ועיין בשו"ת מהר"ם שיק או"ח ני' רפ"ט ור"צ אודות תענית ט"ב במקום שהחולי

קאלער"א ר"ל שולנות דאומרים הרופאים שלא להתענות, ונראה דדעתו שלא לקרות ויחל וגם שלא לומר ענינו כשאין ו' או ז' המתענים ע"ש -- ובס' עדות ביוסף דף קכ"ה עמוד ג' כתב בזה"ל, ס"ג אין ש"ץ אומר ענינו וכו' הרב בעל ברכ"י הביא בשם מהרמב"ח דדוקא בקהל שגזרו ת"צ הוא דצריך להיות עשרה משא"כ בת"צ הקבוע לרבים כגון ארבעה תעניתים אף שאין בבהכנ"ס רק רוב המתענים קובעים ברכה בפ"ע ולא כ' שום טעם בזה, וזכורני שראיתי בזה פלפול גדול בס' תשובה מאהבה הוא ואחוזת מרעהו הרב מהו' בצלאל ראנסבורג והרב בעל נועם המלך וכעת אינו תח"י, ולפענ"ד הדברים פשוטים דבשלמא כשאין ת"צ א"כ כל שאינם עשרה לא חשיבי רבים לקבוע ברכה בפ"ע וכיחידים דמו ולא יוכלו לומר את צום תעניתינו משא"כ כשהוא ת"צ קבוע א"כ שפיר יכלו לומר את צום תעניתינו שהוא באמת ת"צ קבוע ומה בכך שהם אינם עשרה הא זיל בתר רובא דעלמא וגם רובא דאיתנהו קמן ושפיר יכולי' לומר את צום תעניתינו וז"ב לפענ"ד. ומזה ראי' ברורה למ"ש למעלה בסי' תקס"ג דבת"צ אף שאין מתענים רק עד חצות יוכלו לומר את יום צום תעניתינו דבכה"ג גם תענית לשעות מקרי תענית דהא בעצם הוא יום תענית קבוע ואף דא"י להתענות יותר מפני הסכנה מ"מ מקרי ת"צ קבוע. וכן עשינו הלכה למעשה בשנת תר"ט בצום גדלי' שהי' חוליר"ע ר"ל וקבע הש"ץ ברכה בפ"ע (היינו שאמר ענינו) וקראנו ויחל בבהכ"נ הגדולה פה לבוב בחצות היום כדי שלא ישתכח תורת ת"צ וזה הי' סברתי ודעתי אף שלא פרסמתי לרבים טעמי ודו"ק עכ"ל. וע' בתשו' נחלת בנימין או"ח סי' ק"י פלפול בדברי הטור דכאן בענין ש"ץ שאינו מתענה וגם בנידון ש"ץ שאכל ושתה בט"ב סמי הרפואה אם יכול לומר ענינו ע"ש):

סימן תקסז

א בס' פתחי תשובה העתיק מעיקרי הד"ט בשם תשו' כתונת יוסף סי' ד' בחולה שאב"ס שצוו לו הרופאים לבלוע ב' או ג' גרברו פילול"י בלע"ז מותר לו לבלוע או לשתות דבר מר אפילו בד' צומות וכו' יעו"ש וכבר מפורש כן בס' באר היטב סק"ז (וכ"ה בכרם שלמה) בשם שו"ת דבר שמואל סי' צ"ז שמתיר ליקח תרומה מרה בתענית יעו"ש:

ב כ' בס' כרם שלמה וז"ל:

במס' ר"ה דף י"ח ע"ב וירד ר' אליעזר ורחץ ור' יהושיע וסיפר משמע בת"צ אסור בתספורת ותמה בזה הטורי אבן מדוע השמיטו הפוסקים עכ"ל: (ג) במג"א סק"ח כ' דדעת האגודה והס"ח דמותר לבלוע הרוק ביוה"כ ומב"ח סי' תרי"ב משמע קצת דאסור - וע' בית מאיר שהכריע דמותר. ויש אריכות בזה בס' שאל אברהם להגאון מבוטשאטש

זצ"ל. ושם העיר בסברה חדשה ומחודשת דהו"ל ספק ספיקא אולי כאגודה וס"ח ואולי ח"ש אינו אסור מה"ת דגם אם לר' יוחנן יהי' ודאי שחצי שיעור אסור מה"ת מ"מ אולי מה שקבעו חז"ל הלכה כר"י עפ"י ספק דאוריי' מדאוריי' לחומרא קבעו כן ע"ש -- ותיכף כשראיתי דבריו הקדושים נפל בדעתי דיש ליישב בזה קושי' המפורסמת מהגאון ר' יונתן זצ"ל בתוס' קידושין ל"ח שהקשו בשם הירושלמי אמאי מעיקרא לא אכול וליתי עשה דמצה ולדחי ל"ת דחדש והקשה הוא ז"ל הא בימי אבלו של משה נשתכחו השיעורין ואי יאכלו זית אחד דלמא לא הוי כשיעור ולא עבדי מצוה ואיסורא קעבדי דח"ש אסור מה"ת ואי יאכלו ב' זיתים דלמא הוי יותר מהשיעור ועבדי איסורא, ולפי"ז ניחא דשפיר מקשה הירושלמי ליתי עשה ולידחי ל"ה ומותרים לאכול מצד ס"ס, אולי הוי השיעור זית אחד ואת"ל דל"ה כשיעור דלמא ח"ש אינו אסור מה"ת דמה דקיי"ל ח"ש אסור מה"ת אינו עפ"י ודאי אלא עפ"י ספק כנ"ל אלא שצ"ע להמציא סברא כזאת שלא נזכר בשום פוסק ואי"ה במק"א עוד אדבר בזה. [כ' בהגהות ליקוטי חבר בן חיים, במג"א סק"ח ול"נ דמותר. ומרן בעל ח"ס זצוק"ל חילק דבלילה יש ברוק עוד טעם מאכל יש למנוע מלבלוע משא"כ ביום]:

סימן תקסח

א במחבר ס"א אם נדר להתענות כח שכח ואכל כזית איבד תעניתו - כתב בס' שדי חמד אסיפת דינים מערכת בין המצרים סי' ב' אות ט"ו וז"ל: שיעור העינוי בט"ב ונ"מ להיכא שצריך לאכול פחות מכשיעור הנה בשו"ת דברי נחמי' כתב הגאון מוהר"ם מליבאוויץ דשיעורו בככותבת ומדמה לי' ליוה"כ. ובסוף סי' מ"א כתב הגאון המחבר דשיעורו בכזית דמדמי לי' לנודר להתענות ברישׁ סי' תקס"ח. ועתה נד"מ ס' עמודי אש וראיתי בדף ג' ע"א שכתב בשם הלק"ט ח"ב סי' ק' דהשיעור בד' צומות הוא בככותבת וכ' הוא דאין לדמותו לדסי' תקס"ח הנ"ל דדוקא בנודר אמרינן שקיבל עליו שלא לאכול סתם אכילה שהוא בכזית משא"כ בשאר צומות שהוא תקנת חכמים כעין דאורייתא שהוא יוה"כ תקנו שהוא בככותבת וע"ש במפתחות ובמ"ש על דבריו בקונטרס הכללים מערכת האל"ף אות ש"ע עכ"ל - ועיין מ"ש לעיל סימן תכ"ט בענין הזה:

ב במחבר ס"ב הרי זה לוה ופורע יום אחר -- כ' בס' ישועות יעקב דלא יוכל לפרוע תעניתו לזמן מרובה דחיישינן שמא ימות רק צריך לפרוע התענית תיכף אח"כ דלזמן מועט לא חיישי' שמא ימות וכמ"ש המג"א ס"ק י"ג ע"ש:

ג בבאה"ט ס"ק י"ט בשם של"ה טוב להתענות יום שמת בו רבו המובהק כי חייב בכבודו יותר מאביו, ובס' א"ר ס"ק ט"ו גמגם בזה דטעם דתענית אינו משום כבוד אלא משום סכנה דריע מזלי' ע"ש. וחידוש שלא זכר שר דברי הטור סי' זה כגון ביום שמת אביו או רבו ע"ש משמע דשניהם שוין לענין תענית:

ד כתב בס' א"ר בסי' תי"ח וז"ל:

ולענין יאר צייט כתב מלבושי יו"ט דאין מתענין אף בר"ח ניסן ול"ד לנשואין סי' תקע"ג דהתם משום קידושי טעות גם קיל תענית י"צ דהעלתיים אין מתענין ואי משום דסכנתא חמירא ליתא דהך סכנה משמים הוא והוא לכבוד שמים אינו מתענה עכ"ל ומכאן יש ללמוד דת"ח חלש המזג שמתבטל מלימודו ע"י התענית א"צ להתענות ביום היא"צ דמה שאינו מתענה הוא בשביל שיוכל לעסוק בתורה ואין לך כבוד שמים יותר מזה כנלע"ד. [וע' לקמן סי' תקע"א ס"ב ת"ח אינו רשאי לישב בתענית שממעט במלאכת שמים]:

סימן תקע

א במג"א סק"ט אבל עי"ה מוכח שהוא דאורייתא כו' ומ"ש הרב' דאסמכתא בעלמא הוא תימא הא אמרי' ביומא ותנא דעצם האי ועניתם מאי עביד לי' מבעי' לי' וכו' א"כ מוכח דדרשה גמורה היא דאל"כ הקו' במק"ע ועניתם מאי עביד לי' וכיוצא בזה הוכיחו התוס' במ"ק דף ח' גבי ושמחת בחגך ע"ש -- ובחומשים החדשים עם פי' תורה תמימה הקשה כן בפרשת אמור בפסוק ועניתם וגו' משמי' דנפשי' ואישתמיטתי' דברי המג"א דכאן:

סימן תקעא

א במג"א סק"ג ומשמע קצת בגמ' דאם אין יודעים שנותיו אין נדרו נדר וצ"ע ד הוי ספק דאורייתא וכ' בס' בית מאיר וז"ל ועיין בתוס' יבמות דף ס"ח ד"ה רישא, ולק"מ דהכא נמי מוקמינן אחזקה קמייתא דהי' פחות מבן י"ב וק"ל עכ"ל:

סימן תקעב

א במג"א סק"ד מתענין ומשלימין אע"ג דר"ח איקרי מועד מ"מ לא מקרי יום משתה ושמחה (רש"י) וכ' היד אפרים צ"ע דבאמת שכ"כ רש"י אבל צ"ע בפורים הי' צריך להפסיק ואפשר שר"ל וכו' - ופלא שלא ראה שכבר עמד בזה התוי"ט פ"ב דתענית משנה י' ותירץ עיי"ש:

סימן תקעג

א כתב בס' שבילי דוד ח"ל. לכאורה מה שנוהגין לומר וידוי קודם חופה אין מקום בר"ח עכ"ל אמנם בס' פתחי תשובה לאהע"ז סי' ס"א סק"ט הביא בשם כרם שלמה שהורה למעשה דאף בר"ח ושאר ימים שאין מתענין יתפלל החתן כל סדר הוידוי עיי"ש ובספרי ילקוט הגרשוני ח"ב בהשמטות הבאתי שאמר לי הרב הה"ג מו"ה מרדכי דאנציג נ"י אבדק"ק וואאג וועטשע יע"א בשם הגאון מו"ה יהודא אסאד זצ"ל שהורה שהחתן לא יתפלל בר"ח סדר הוידוי רק יאמר אחר תפלת י"ח קאפיטל נ"א בתהלים מזמור לדוד בבוא אליו נתן הנביא וגו' שהוא מזמור התשובה ועשיתי כן ביום חתונתי בגליל העליון בר"ח אייר תרנ"ב. וכעת (גרגיר קטן:

בסוגי' דהשוחט בשבת בחולין ט"ו אמר רנב"י תנא שוחט תנא קמי' דרב השוחט בשבת בשוגג יאכל כו' א"ל מאי דעתיך כר"מ ע"כ לא שרי ר"מ אלא במבשל דראוי לכוס אבל שוחט דאין ראוי לכוס לא. והא מתני' דשוחט הוא ואמר ר"ה דרש חייא בר רב משמי' דרב אסורה באכילה ליומא ונסבין חבריא למימר ר' יהודה היא הא ר"מ שרי. כי שרי ר"מ כגון שהי"ל חולה מבע"י. א"ה מ"ט דר"י דאסר. כגון שהי' לי חולה והבריא והקשו בתוס' וא"ת אם יש מוקצה לחצי שבת אמאי שרי לר"מ כו' ור"י נמי אמאי לא אסר משום מוקצה כו' וי"ל כיון שרגילות הוא שחוזר לפוליו ל"ה מוקצה עיי"ש, והקושי' מפורסמת בשם הגאון בעל ברוך טעם ז"ל דהכי הקשו התוס' בפסחים מ"ו ע"ב אי אמרי' הואיל א"כ בטלת כל מלאכת שבת הואיל וחזי לחולה שיש בו סכנה ותי' התוס' דחולה שיב"ס לא שכיח. אבל בחולה והבריא דרגילות שיחזור לפוליו א"כ חולה שיב"ס בכה"ג שכיח. א"כ בכה"ג נימא הואיל וא"כ אין כאן רק איסור דרבנן וא"כ הדק"ל מ"ט דר"י דאסר הא אמרי' בגיטין דף נ"ג דכי קניס ר"י שוגג מטו מזיד ה"ד בדאוריי' אבל בדרבנן לא קניס. (ועיי' בתשו' מהר"ם שיק או"ח סי' קל"מ מ"ש בזה. ולר' יהודא דס"ל טומאה הותרה בצבור וא"כ ה"ה פיקוח נפש הותרה שפיר קשה נימא הואיל וחזי לחולה שיב"ס ואין מספיק לזה תירוצו של אדמו"ר הגאון המהר"ם שיק ז"ל). ונלע"ד ליישב ב"ה דהנה לכאורה קשה לי מה הקשו תוס' נימא הואיל וחזי לחולה שיב"ס הכי כתבו האחרונים ז"ל דסברת הואיל נקודה לא מהני רק משום דבלא"ה כל מלאכת יו"ט מותר מטעם מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, אלא דבעינן עכ"פ שיהי' צורך קצת, על כן סברא דהואיל אי מקלעי לי' אורחים משוי לי' עכ"פ צורך קצת ושוב מותר מטעם מתוך, א"כ התינח וביו"ט דשייך מתוך, אבל בשבת דלא שייך מתוך לא קשה דנימא הואיל דהא סברת הואיל לחודא לא מהני, אמנם באמת יפה הקשו התוס' דשם בפסחים קאי לרבה

דאמר האופה מי"ט לחול אינו לוקה משום הואיל, וא"כ עכ"ח דסבר דהואיל לחודא ג"כ מהני דאין לומר משום דבי"ט אמרי' מתוך דהא רבה לית לי' כלל מתוך דהא אמר בביצה י"ב ע"א ממאי דבמתוך פליגי דילמא באין עירוב והוצאה לי"ט פליגי עיי"ש דמבואר דלרבה לא ס"ל לבית הלל כלל מתוך וא"כ עכ"ח דהואיל לפודא ג"כ מהני, לכן שפיר הקשו התוס' אי אמרי' הואיל א"כ בטלת כל מלאכת שבת הואיל וחזי לחולה שיב"ס, והתינח לרבה. אבל לדידן דקיי"ל דאמרי' מתוך א"כ באמת הואיל לחודא לא מהני רק בצירוף הטעם דמתוך וזה שייך דוקא ביו"ט משא"כ בשבת, ממילא לדידן לא קשה כלל קושי' התוס' וא"כ מוקי הגמ' שפיר מתני' דשוחט בשבת כר"י ובהי' לו חולה והבריא, דלדידן לא שייך בשבת כלל להתיר משום הואיל והוא נכון בעזהי"ת):

מצאנו לו חבר להגאון מהר"י אסאד והוא הגאון בעל שבילי דוד ז"ל ועל פי שנים יקום דבר:

סימן תקעד

א במחבר ס"ד מצוה להרעיב אדם עצמו בשנת רעבון ואסור לשמש בו מטתו חוץ מליל טבילה ולחשוכי בנים מותר. בס' בית מאיר אהע"ז סי' כ"ה כתב שאם רואה יצרו מתגבר עליו מותר כמו לחשוכי בנים ובזה כמי מיושב קושי' התוס' תענית י"א מיוכבד שנולדה בין החומות ואיך שימש לוי מטתו בשני רעב ע"ש ולא ראה שכבר קדמו בזה רבינו הט"ז בס' דברי דוד עה"ת פ' מקץ כמובא בשמו בס' אלי' רבה בס"ס זה. ועיין בב"י שהביא בשם המזרחי תי' לקושי' התוס' הנ"ל דלוי הותר לו לשמש מטתו משום שלא הי' לו בת ולא קיים עדיין פו"ר והקשה הב"י דא"כ גם יוסף הי' מותר לשמש שלא הי' לו בת דא"כ הי' מונה אותה הכתוב בשבעים נפש. ועיין מ"ש בזה בילקוט הגרשוני ח"ג קו"א אות פרי' ורבי' ליישב בעזהי"ת קושי' הב"י בטוב טעם ודעת. אמנם יש להעיר על המזרחי ממ"ש בספרים הקדושים ובפרט בס' ישמח משה פ' תולדות דקודם מתן תורה הי' הלכה כב"ש וכן לעתיד לבא יהי' כב"ש עיי"ש, א"כ כבר קיים לוי פו"ר דהא ב"ש סוברים דיוצא בשני זכרים וללוי כבר הי' לו ג' זכרים גרשון וקהת ומררי וצ"ע כעת]. ועיין בס' תורה תמימה פי' מקץ שרוצה לחדש דבר חדש ביישוב קושי' תוס' הנ"ל דבאמת לאיש שהוא מסובל בצער הרעב אין סברא להוסיף צער במניעת תה"מ שנקרא עינוי אלא רק למי שאין לו כל צער ודאגה מחמת הרעב כמו עשירים גדולים ובעלי אוצרות תבואה וכדומה, כמו יוסף, להם ראוי להשתתף עם הצבור בצער זה תמורת צער הרעב שאין מרגישים בו, ולפי"ז ניחא קושייתם מלוי כיון דיעקב וביתו היו טרודים בצער הרעב כמבואר בפ' מקץ

לא היו מחוייבים כלל במניעת תה"מ ולכאורה הוא דבר נכון, אך סיים וכתב שם בעצמו שהוא דבר חדש וצ"ע ותלמוד רב עיי"ש:

ב במג"א סק"ה חולק על המחבר ז"ל ואוסר אף בליל טבילה -- ועיין בס' דברי שאול על אגדות הש"ס תענית דף י"א שכ' דהירושלמי דמתיר בליל טבילה קאי לשיטתו דס"ל טבילה בזמנה מצוה אבל לדידן דטבילה בזמנה לאו מצוה אין מצוה לטבול ולא הוה ליל טבילה ולכך השמיטוהו הפוסקים עכ"ל -- לא ראה שכבר קדמו בזה האלי' רבה סק"ז וז"ל דהא קיי"ל בי"ד סי' קצ"ד דטבילה בזמנה לאו מצוה. אולי צ"ל בי"ד סי' קצ"ז עיי"ש בש"ך סק"ג]. ומה"ט תמהני על הגאון ישועות יעקב זצ"ל שכתב כאן דקיי"ל טבילה בזמנה מצוה ע"ש. [ועל קושי' התוס' תענית י"א מיוכבד שנולדה בין החומות ראיתי כעת בס' פנים יפות פ' פינחס שכ' דנתעברה מלוי באמבטי וכבן זומא חגיגה דף י"ד. וצ"ע דהרי המל"מ בפט"ו מה' אישות הוכיח דלא קיי"ל כבן זומא ואי אפשר כלל להתעבר באמבטי ע"ש]:

סימן תקעה

א במג"א ס"ק י"א ונ"ל דה"ה אם רצו רוב הציבור להשלים (כבסי' תקס"ט ס"א) יאמרו הלל הגדול קודם אכילה - ובכרם שלמה כתב וז"ל. עיין מ"א ס"ק י"א דמשמע שיכולין לומר הלל הגדול בנפש רעב יה וצ"ע הא גמרא ערוכה במס' תענית דף כ"ה ע"ב שא אומרי' הלל אלא על נפש שבעה ובטן מלאה וכ"כ הרמב"ם פ"א מתענית הט"ז עכ"ל - והנה גם המג"א ידע מהאי גמרא וכמ"ש בריש ס"ק י"א, ומה שהניח הכרם שלמה בצ"ע נעלם ממנו ולא ראה דברי הפרמ"ג באשל ס"ק י"א שכתב וז"ל, ועסי' תקס"ט שאם רוב הציבור רוצים להשלים אף קודם חצות משלימין ומ"מ הלל הגדול צ"ל קודם אכילה כיון שא"א בענין אחר עכ"ל ולק"מ:

ב במג"א ס"ק י"ב הביא פסקי תוס' תענית אות נ"ג ששירות גשמים בלילה וכתיב מעלה נשיאים וגו' - ובא"ר ס"ק י"א כתב שט"ס הוא בפסקי תוס' וצ"ל שירידת גשמים כלולה דכתיב מעלה נשיאים וגו'. והוא לשון ירושלמי ספ"ג דתענית ע"ש:

סימן תקעו

א במג"א בריש הסימן כתב הרמב"ם וכו' ואני תמה למה אין אנו נוהגין לתקוע בעת צרה וכו' הלא מדאוריי' מצוה לתקוע בלא תענית עיי' בנתיב חיים ובפרמ"ג וע"ע בס'

מהר"ם שיק לתרי"ג מצות מצוה שפ"ה, ועיי' עוד פלפול גדול בענין זה בתשו' מהר"י אסאד חאו"ח סי' קפ"ג ובתשו' מהר"ם שיק חאו"ח סי' רצ"ב עיי"ש:

סימן תקעט

א במחבר ס"א ונותנים אפר מקלה ע"ג התיבה וע"י ספר תורה וכו' - ועיין בבאר הגולה שציין על מ"ש וע"ג ס"ת המקור לזה רמב"ם בפ"י וכ' הב"י ולא ידעתי מנין לו עכ"ל -- ובס' תורה תמימה פ' וירא הביא דברי ב"י אלו וכתב שפלא שלא העירו לא הוא ולא הבאים אחריו המפורשים לרמב"ם והפוסקים שכדברי הרמב"ם כתבו גם הרי"ף והרא"ש, ויותר מזה כי בילקוט ישעי' סי' ס"א ובאגודה ובאבודרהם כתוב מפורש בנוסחת הגמרא במקום שכתוב לפנינו ולמה נותנין על התיבה - ולמה נותנין על גבי ספר תורה, וברור שכן היתה הגירסא בגמ' לפניהם ולפני הרמב"ם וכו' ע"ש באורך:

ב עיין בס' כרם שלמה איזה מזמורים שאומרי' בעצירת גשמים - גם כ' מזמורים שאומרים בעד החולה מן צ' עד ק"ח, ד' ל"ח מ"א פי"ו קי"ח ואח"כ השם של החולה בתמניא אפי ובסוף קרע שטן עכ"ל, ובמדינותינו נוהגין לומר בסוף שדי קרע שטן:

סימן תקפא

הלכות ראש השנה:

א במחבר ס"א סליחות ותחנונים - עיין בס' פתחי תשובה בענין אמירת הפיוט מכניסי רחמים ומלאכי רחמים דרבים קוראים עליו תגר שאין לנו עם המלאכים כלום כ"א ה' שומע קול תפלה - ועיין בזכרון יהודה (מנהגי הגאון רבי מאיר א"ש זצ"ל) כתב ח"ל: בנוסח מכניסי רחמים אמר יכניסו רחמינו וכן ישמיעו תפילתנו והוא בקשה להשם יתברך כי יצוה להמלאכים הממונים על התפילות כי יכניסו ישמיעו את תפלתינו לפניו עכ"ל. (ולא נזכר שם מה עשה בפזמון מלאכי רחמים) - וז"ל הרב בעל תורה תמימה בפ' משפטים, בפ' זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו, ודע כי על יסוד דין זה דאיסור שתוף קראו איזה אחרונים תגר על נוסח התפלה מלאכי רחמים וכו' מפני שראו בנוסח זה ענין שתוף עיין מזה בקרבן נתנאל ספ"ק דר"ה, ודקדקתי ומצאתי שיש בענין זה מאמרי חז"ל שונים בכונתם וצריכים ביאור להשוותם, כמו בתענית ט"ז א' למה יוצאין לבית הקברות כדי שיבקשו המתים עלינו רחמים, א"כ הולכים לבקש בזה את נשמות המתים, ובסנהדרין מ"ה ב' לעולם יבקש אדם רחמים שיהיו הכל מאמצים את כחו ולא יהיו לו צרים מלמעלה ופירש"י שיבקש שיסייעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים, ובע"ז י"ז א'

אמר ר' אליעזר בן דורדיא שמים וארץ בקשו עלי רחמים, ובסוטה ל"ג א' פירש"י יחיד צריך שיסייעוהו מלאכי השרת, וכנגד זה מצינו בירושלמי ברכות פ"ט ה"א בשר ודם אם באת לו צרה הוא קורא לבן ביתו של פלטרין וכו' אבל הקב"ה אינו כן אם באה צרה לאדם לא יצעק לא למיכאל ולא לגבריאל אלא לי יצעק ואני עונה לו וכו'. ובספרי פ' עקב על הפסוק מי כה' אלקינו בכל קראנו אליו, אליו ולא למדופיו, וע"ע ברש"י שבת י"ב ב' ובפיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ"י בביאור עיקר החמישי והנכון בעיני כי אינו אסור רק להתפלל להם לבדם כלו' שהם יענו ויעזרו, אבל לבקשם שיבקשו הם מהקב"ה בודאי שרי, כי הלא לא גרעי מבשר ודם שמבקשים לאדם צדיק וחסיד שיתפלל להקב"ה ויבקש רחמים כנודע פעמים אין מספר בתנ"ך ובתלמודי' ובמדרשי' ובזה כל המאמרים בענין זה מתבארים בפשיטות באין כל סתירה. ולפי"ז נוסח הסליחה מלאכי רחמים חלו נא פני אל וכו' נוסחא ישרם, ואין בה כל זרות ונפתל ויסודתה בקודש וכו' עכ"ל - והנה כדברים האלה כ' גם בסידור דובר שלום (ומובא בשער בת רבים פ' תולדות דף נ"ד ביד השער) דכוונת הירושלומי ברכות הנ"ל הוא רק דבזה מובדל השי"ת ממלך בו"ד, כי מלך בו"ד אין יכולת לכנוס אצלו בלי שאלת רשות ע"י עבדו, לא כן ה' כי אליו ית' יכולים לצווח בכל עת וא"צ לצווח למלאך לשאול מה' אם יתן רשות לצווח אליו, אבל לבקש מן מלאך שהוא יתפלל בעדו אל ה' זה ודאי מותר דמה לי אדם מה לי מלאך [א"ה לכאורה צע"ק בזה לפמ"ש בדרושי רמ"ץ דרוש א' בהגהות פרי חיים דתפלת המתפלל על אחרים מטעם שליחות נגעו בה עיי"ש. ומובא באורך בילקוט הגרשוני ח"ג אות תפלה הג' עיי"ש א"כ התינח באדם אבל מלאך הרי אינו בר שליחות דמה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית ומלאך אינו בן ברית ואינו בר חיוב מצות כלל ומה בצע בתפלתו עלינו] - ואעתיק עוד מ"ש בענין זה בשער בת רבים פ' במדבר דף ו' וז"ל, ובזה נוכל לפרש מ"ש בפזמון די"ג מדות מדת הרחמים עלינו התגלגלי ולפני קונך תחינתנו הפילי, משמע מדבריו כאלו מדה"ר הוא ענין נפרד מאתו ית' והלא ידוע לכל מאמין שהוא ית' ומדותיו אחת הם. אך ירצה מדה"ר שלנו שיש בנו נגד הבריות עלינו התגלגלי יהי' מגולגל עלינו (והוא מלשון גלגול שבועה בש"ס) להליץ בעדינו לפני ה' לרחם עלינו לפנים משוה"ד כמו שאנחנו מרחמים על הזולת וכל המרחם על הבריות וכו'. וכן מ"ש בפזמון מלאכי רחמים משרתי עליון חלו נא פני אל וכו' שהעירו המבקרים שהרי אסור לבקש לשום מלאך להיות אמצעי בינינו לבינו ית' אך הכוונה הוא כי ישראל נקראים מלאכים שה' שלחם לעוה"ז לפרסם בעולם אמונת ה' והשגחתו בעולם וישראל מצויינים הם שהם רחמנים בני רחמנים לכן הם נקראים מלאכי רחמים ובא הפייטן לעוררם אל התפלה שכאו"א

יתפלל בעד כלל ישראל ולא על עצמו לבד ודוגמא לזה מצינו בפיוט דשחרית יוכ"פ אנא כנה עורי כא וכו' וכנה היינו ג"כ ישראל כמ"ש וכנה אשר נטעה ימינך (קוא"ק פ' נצבים) עכ"ל, ויותר אין לי להאריך [שו"ר שגם בתשו' מהר"י אסאד זצ"ל חאו"ח סי' כ"א האריך קצת בזה יעו"ש]: (ב) ברמ"א ס"א וי"מ נוהגים שהמתפלל סליחות יתפלל כל היום - ובמג"א סק"ז כל היום אפי' ערבית שהמתחיל במצוה אומרים לו גמור, ומשמע שכינתו דמתפלל ערבית שלאחריו, הפמ"ג ומחצה"ש הביאו בשם הא"ר שהקשה דבד"מ מפורש דהוא ערבית של אמש אבל לא ערבית שלאחריו, וכ' המחצה"ש דלפי הטעם שכ' המע"צ משום המתחיל במצוה וכו' מתבאר דכוונתו על ערבית שלאחריו וכ' הגאון בעל שדי חמד חלק י"ב מערכת ר"ה סי' א' אות ב' וז"ל, והוה משמע לי דבין למר בין למר אינו מתפלל אלא ערבית אחת לפניו או לאחריו אך ראיתי להרב מטה אפרים בסי' תקפ"א אות נ"א שכ' נוהגים המתפלל סליחות מתפלל כל היום שחרית ומנחה וערבית ואפילו ערבית שלפניו הוא מתפלל עכ"ל וכעת לא ידעתי מנין לו זה שהמנהג שיתפלל ערבית שתים, ובעיקר הטעם שכ' המעיל שהמתחיל במצוה וכו' דמוכח מזה דמתפלל ערבית שלאחריו קאמר כדכ' במחצה"ש מעולם הי' קשה בעיני מה טעם הוא להתפלל תפלת ערבית שלאחריו דמאחר דקיי"ל היום הולך אחר הלילה א"כ אין לו להתפלל יותר מן המנחה שבו נגמר היום והרי התחיל וגמר ומה לו עוד ביום שלאחריו ולא מצאתי דבר ליישב דעתי בזה וכו' עכ"ל --- ואני מצאתי בהגהות חת"ס ז"ל לכאן שכ' וז"ל, ולפענ"ד י"ל דערבית שלאחריו שייך שפיר למנחה שלפניו מפני שהוא נגד איברים ופדרים שניתותרו מתמיד של ערב שהיא תפלת ערבית וק"ל עכ"ל. ולענין תמיהתו על המטה אפרים עיין בס' יד אפרים כאן מ"ש בשם הא"ר, ובאמת בא"ר שלפנינו חולק על המג"א וכתב עליו דליתא אלא א"צ להתפלל אלא ערבית שלפניו, ואולי מסברא דנפשי' כ' כן במטה וגם ביד דטוב לנהוג כא"ר דמתפלל ערבית שלפניו וגם כמג"א דמתפלל ערבית שלאחריו, ואפשר דבמדינתו כבר הי' המנהג כן דהמתפלל סליחות התפלל ערבית שתים, אמנם במדינתינו נתפשט המנהג כא"ר ומדקדקים שהמתפלל סליחות בבוקר יתפלל ערבית שלפניו:

ג במחבר ס"ב נוהגין להתענות ערב ר"ה -- עיין מג"א מה שהקשה מריש סי' תקע"ה, וכתב בפתחי תשובה ולענ"ד הכא לא שייך יוהרא כיון שנהגו שכולם מתענין כמ"ש בתשו' שבות יעקב ח"ב סי' מ"ה לענין תיקון שלש משמרות דברבים המתאספים ליכא חשד יוהרא רק ביחידים משא"כ התם דרק אחד רוצה לעשות עצמו כת"ח עכ"ל - וכבר

קדמו בזה הגאון רבי ברוך פרענקל ז"ל בהגהותיו וז"ל, י"ל כיון דכולם מתענים ליתא שום יוהרא ויעוין מה שכ' המג"א בסי' תק"נ סק"ב עכ"ל:

ד במג"א ס"ק ט"ו אל ישמש מטתו בליל ר"ה- יעב"ץ כ' יש מחמירים לגזור פרישות ד"א בי"ט הזה שנפקדו בו העקרות הצדקניות ולא ידעתי מנ"ל וכו' ע"ש. ולא ראה דברי הא"ר ס"ק ל"ח שכ' הא דנפקדה שרה בר"ה נ"ל דהיתה ליל טבילה אי נמי דגזר דין הי' בר"ה עכ"ל. ועיין בהגהות חת"ס ז"ל לכאן. [וע"ע בעטרת זקנים לקמן סס"י תקפ"ב ע"ש]:

סימן תקפב

א במג"א סק"א מסופק. ונ"ל דהכא לא מהני שיאמר צ' פעמים וכו' ואם יאמר בלא שם וכו' חזור ללימודו לומר בא"י האל הקדוש הלכך ל"ל תקנתא ובפרמ"ג כ' וז"ל, ועיין פר"ח משמע דמהני צ' פעמים כשאומר כאן יע"ש והיינו כשאמר ברוך אתה השם המלך הקדוש יע"ש ואמנם המעיין יראה שאין זה כוונת הפר"ח, ורואה אני את דברי הגאון בעל תוס' שבת בהגהותיו לכאן ח"ל, אפשר דיכול להרגיל עצמו בתפלה באלול דיצא כמ"ש בכנה"ג וכאן יכול לעשות כן לכתחלה לצאת ידי ספק וכ"ה כוונת הפר"ח ע"ש עכ"ל וע' בפתחי תשובה מ"ש בשפ תשו' מהר"ם מרוטנבארג אחרונים סי' ט"ז ע"ש] :

ב עיין בס' חיי אדם כלל כ"ד סי' י' בשם הגאון מו"ה אבלי פאסווועליר זצ"ל שאם טעה בליל ר"ה ולא אמר המלך הקדוש א"צ לחזור מחמת שאין מקדשין את החדש בלילה ע"ש ועיין פלפול גדול בזה בס' שדי חמר חלק י"ב מערכת ר"ה סי' ב' אות כ"ט וא"א לי להעתיק דבריו כי רבים הם: (ג) בטו"ז סק"ג מיישב כפל הלשון מלוך על כל העולם כולו משום דמצינו הרבה פעמים רובו ככולו וקמ"ל כאן כולו ממש - ובס' א"ר כ' עליו וז"ל ובאמת לא מצינו ע"כ. ולא זכיתי להבין זה דבאמת מצינו בש"ס בכמה מקומות רובו ככולו ויליף לי' מקרא -- ועיין בדברינו לעיל סי' ש"פ ענף א' מ"ש ביישוב קושיות החיד"א ז"ל על הטו"ז ויש שם טעות ניכר ע"י שהשמיט המדפיס שורה אחת מן הכת"י וכצ"ל וה"נ לא אמר מעשה בר"א שישב ודרש כל היום כולו אלא שהי' יושב ודורש ועיין בס' ישועות יעקב פי' הנוסח כל העולם כולו בדרך אחר ודפח"ח. (ד) בגליון שו"ע שלי רשמתי מכבר בסי' זה וז"ל, עיין בתשו' שואל ומשיב מהדורא רביעאי ח"ג סי' קכ"ה אודות מה שנשאל אם יש להוסיף בר"ה מחול על הקודש כמו בשאר יו"ט עיי"ש באורך:

סימן תקפג

א במג"א סק"א תפוח וכו' ורי"ו פשטידא. עיין ביד אפרים שנדחק להגיה בדברי המג"א והגאון בעל תוס' שבת זצ"ל בהגהותיו לכאן הגיה שצ"ל ורי"ו כתב פשטידא כו' וחידוש על בעל מחצית השקל זצ"ל שלא עמד כלל ע"ד מג"א אלו:

ב בביאור הגר"א ז"ל כתב, תפוח. ע"ש ופריו מתוק לחכי וכמ"ש כריח שדה ומתרגמינן חקל תפוחים והיה בר"ה כידוע עכ"ל - וכ' בס' תורה תמימה פ' תולדות לא ידעתי איפה נמצא כזה בתרגום ולפנינו בכל התרגומים ליתא ואולי ט"ס בדבריו ובמקום ומתרגמינן צ"ל ודרשינן ומכוון לדרשת הגמ' תענית כ"ט ב' ומ"ש דבר"ה היתה קבלת הברכות, כן הוא ברע"מ פ' אמור צ"ט ב', אבל במ"ר פ' בא פט"ו סי' י"א מפורש שבפסח קיבל יעקב הברכות, וסמך לדברי המ"ר יש מהא דאנו מתפללין על טל בפסח. שאז עת רצון לשפעת ברכת טל מסבת ברכת יצחק ליעקב בטל עכ"ל: (ג) כתב בסידור עיון תפלה, התפוח שאוכל בדבש בלילה בר"ה אני נוהג לברך ב"פ העץ ולאכול ממנו מעט ואח"כ אני מטבילו בדבש ואומר יה"ר שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה ואוכל כל החתיכה עכ"ל:

ד בתל תלפיות מחברת ו' אות ס"ב כ' י"נ הרה"ג המפורסם מהו' שמעון צבי ווייגער נ"י אבדק"ק קריפטש וז"ל, בס' נפש חיים להה"ג דק"ק אזמיר מביא בשם ילקוט דהאוכל אגוז שורה עליו שר שכחה ונ"ל דלזה אין לאכול אגוז בר"ה דהוא יום הזכרון ואין ליתן אחיזה לשר של שכחה, ובטעמו של מג"א עיין רש"י ישעי' י"א עכ"ל:

סימן תקפד

א במחבר ס"א אין אומרי' הלל בר"ה ויוהכ"פ, בס' א"ר סק"ד הקשה בשם ס' אמרכל לפי מה דמצלינן אקצירי ומריעי בכל יום ומבואר בגמ' משום דקיי"ל כר' יוסי דאדם נידון בכל יום א"כ לעולם לא יאמרו הכל ע"ש שחילק בין דינא דרבים לדינא דיחיד (והגאון בעל ערוך לנר במס' ר"ה דף ט"ז ע"א הביא הקושי' בשם הטו"א ות' ג"כ כנ"ל ונעלמו מעיניו דברי הא"ר) והפרמ"ג תי' דאדם נידון בכל יום כשיש מקטרג ותובע משא"כ בר"ה בית דין קבוע לדון כל העולם וה' הוא ובית דינו עכ"ל. ובס' ישועות יעקב סי' תקפ"ב סק"א כ' וז"ל, ודע דבנוף ד"ז דאמרו לר"י אדם נדון בכל יום לכאורה קשה כמה ענינים שאנו עושין בר"ה כמו דל"א הלל בר"ה וגם דתוקעין בר"ה ולדברי ר"י הו"ל לתקוע בכל יום לערבב השטן אמנם הדבר פשוט דאף לר"י גמר דין של האדם בר"ה וביוכ"פ אלא שהקב"ה פוקד לבקרים מעשה פרטי של כל אחד ואם תיקן אחר עבור ימים האלו מעשיו

גם דינו משתנה כנ"ל וע"כ מצלינן האידנא אקצירי ומריעי ואמנם משפט הכללי בר"ה ויוה"כ הוא וע"כ נאמר ותפקדנו דהיינו משפט הפרטי הוא בכל בוקר והלל דלא אמרי' בר"ה הוא משום משפט הכללי עכ"ל -- ובין לתי' הפרמ"ג ובין לתי' הישועות יעקב קשה לי א"כ מאי קאמר הגמ' בר"ה ט"ז ע"א מני מתני' לא ר"מ וכו' ולא רבי יוסי וכו' הא כר' יוסי שפיר אתי' דבר"ה ב"ד קבוע וכו' גם גמר דין של האדם בר"ה ויוכ"פ כנ"ל וצ"ע -- וראיתי בהגהות חכמת שלמה כאן דבשבת ויו"ט ור"ח, ודאי אינו נידון דלית בהו דין וע"כ שפיר אמרי' בהו הלל ומה דאמר בכל יום הוא לאו דוקא אלא רובו ככולו ע"ש -- ועדיין קשה דה"ל לתקוע לדעת ר' יוסי בכל ימי החול לערבב השטן כנ"ל, וגם בגוף דבריו שכ' דבשבת וי"ט אינו נידון אף לר' יוסי, מצאתי בחידושי אנשי שם שסביב המרדכי פ"ק דר"ה בשם תשו' הר"ר אביגדור כהנא רבה להר"ר חיים שכ' להדי' שלא כדבריו ע"ש - ולכן מחוורתא כתי' הא"ר בשם ס' אמרכל דלא דמי דינא דרבים לדינא דיחיד שכל אחד נידון לבדו, ומ"ש ע"ז דא"כ מאי הקשה בר"ה ד' ט"ז מר' יוסי על מתני' דבר"ה עוברין לפניו כל באי עולם וכו' הא מודי ר' יוסי בדינא דרבים עיין בס' ערוך לנר ר"ה ד' ט"ז ותמצא יישוב לזה:

סימן תקפה

א בס' באר היטב סי' תקצ"ג הביא בשם הב"ח שיש לכסות השופר בשעת ברכה. ובקשתיו בב"ח ולא מצאתיו. ובא"ר כאן הביאו בשם הגמ"נ (כנראה שהוא ר"ת הגהות מנהגים ואינו מצוי אצלי) ובס' מטה אפרים הביא שכן נוהגין, ואודה ולא אבוש כי לא ידעתי מקור וטעם כיסוי זה. וע"ע לקמן סי' ת"ר ענף ב' מ"ש בזה]. (ב) בהגהות זכרון אברהם הביא בשם מהרי"ל הל' ר"ה תקיעות שופר אין צריך מנין עשרה דוקא ע"ש - ולכאו' נ"ל להר"ר לזה מדגזרינן בתק"ש בשבת שמא יעבירנו ואי ס"ד דצריך עשרה דוקא לא ה"ל לגזור דהא רבים מדכרי אהדדי כמ"ש בתוספות חדשים פ"ק דמגילה דלכך ל"ג ש"י בקריאת ס"ת בשבת ע"ש. [ומ"ש עוד בהגהות הנ"ל בהערות הג' המו"ל טעם למנהג שנוהגין לתקוע על הבימה בשם הגאון רבי יצחק דוב באמבערגער זצ"ל אבדק"ק ווירצבורג דבביהכ"נ גדולהומרווחת צריך הבחנה רבה אם אין חשש קול הברה אם תוקע במקום החזן ולכן יותר טוב לתקוע באמצע בהכ"נ על הבימה ע"כ הנה קרוב לזה כתב גם בס' שמן המאור ע"ש]: (ג) במחבר ס"ה הנוטל שכר לתקוע כו' או כדי להתפלל כו' אינו רואה מאותו שכר סימן ברכה בטו"ז סק"ז הקשה בצ"ע על הב"י שכ' ביו"ד סי' ע"ר במוכר ס"ת משמע כיון דאינו רואה בו סי' ברכה אסור הוא למוכרו וכאן כ' בהיפך -

ובמג"א ס"ק י"ב כ' אבל איסורא ליכא כיון דצורך מצוה הוא. וביאר הלבושי שרד שכתב כן לתרץ מה שהקשה הטו"ז ממכירת ס"ת דא כא איסורא ולא כאן, והנה בס' אלי' רבה סוף הסימן כתב ג"כ תירוץ זה משמי' דנפשי' ולא הרגיש שכוונת מג"א הי' ג"כ לזה. וע' בפר"ח כאן שהשיג על המג"א דהא המחבר פוסק בסי' ש"ו ס"ה דאיסורא נמי איכא. ובס' תוס' שבת שם הקשה זה מדנפשי' ולא ראה דברי הפר"ח כאן - והנה הפר"ח סיים ועיין בנדרים דף ל"ז ולא ידעתי מה הציון הלז' ואולי כוונתו דבלא"ה אסור ליטול שכר על התקיעה והתפלה משום מה אני בחנם כו' כדקיי"ל בנדרים דף ל"ז. אך באמת לא אישתמיט לשום פוסק שיאמר כן וכולם רק מצד איסור שכר שבת נחתו בי'. וראיתי בס' בית מאיר כאן שכתב דלא שייך בזה איסור משום מה אני בחנם כו' משום דהוי מידי דטרחא ושרי כדפירש"י בקידושין דף נ"ח ע"ש. ובס' שבילי דוד כאן כתב ג"כ כנ"ל אך הקשה דלענין שכר תקיעות מהיכן יש היתר דזה חכמה ואין מלאכה, ותירץ הואיל דמה"ת יצא בתקיעות דמיושב וכל שאר התקיעות רק מדרבנן ומכ"ש לדעת ר"ה שהביאו הראשונים דמה"ת יצא בתש"ת או בתר"ת רק מתקנה תקינו כן א"כ שרי ליטול שכר כמו דמותר ליטול שכר פיסוק טעמים משום דאינו אלא מדרבנן כמבואר בר"ן נדרים דף ל"ז ע"ש. ובס' שדי חמד מערכת ר"ה סי' ב' אות י"ז כתב דבזה מיושב גם הקושי' מתפלה דכבר נודע דגם להרמב"ם שסובר דתפלה מ"ע מה"ת מ"מ נוסח התפלה הוא מדרבנן דמדאורייי' בבקשה בעלמא פ"א ביום יוצא י"ח והש"ץ שנוטל שכר על התפלה הוא מן התקנה ואילך דתקון רבנן סדר תפלה בא לו בארוכה ואילו הי' די בבקשה בעלמא לא היינו צריכים לש"ץ כלל וזה אינו אלא מדרבנן לכן יכולים לקבל שכר על אריכות נוסח התפלה ורק החשש הוא משום שכר שבת עיי"ש: (ד) עוד שם בטו"ז הטור הביא הגמ' אר"י כל שנה כו' מריעין לה בסופה כו' ומפרש בה"ג לא דאיקלע בשבתא אלא דאיתילד אונסא ולא תקעו עכ"ל וקשה דהא אונס פטר רחמנא בכ"מ וכו' -- בגליון שו"ע שלי רשמתי מכבר. עיין בתשו' שבות יעקב ח"ב סי' י' מ"ש ביישוב קושי' זו. ואינו תח"י כעת. ועיין בהגהות בן ארי' שנדפס בסוף הטור או"ח דפוס ווילנא מ"ש בזה:

ה כ' במהרי"ל והשופר מערבב השטן שנאמר אין שטן ואין פגע רע ר"ת שופר כלומר מתי שתוקעין בשופר אין שטן וכו'. והביאו בס' חמד משה וכתב עליו. ומשמע מדבריו שפסוק הוא ולא ידעתי מקומו אי' עכ"ל. ופלא שלא זכר שר שהוא פסוק מפורש במלכים א' סי' ה' פסוק י"ח ע"ש:

סימן תקפו

א במג"א סק"ג והטעם דאיתקש כל התורה לתפילין וכו' - עיין מ"ש בזה בילקוט הגרשוני ח"ר אות הוקשה כל התורה כולה לתפילין, וגם בח"ב בקונטרס אחרון אות מן המותר בפיך. וע"ע בדברינו לעיל סי', ל"ב ענף ב' ויותר אין להאריך:

ב במג"א סק"ד ותקע בו יצא דאין גזל בקול ומ"מ אין מברכין עליו - בס' שדי חמד מערכת ר"ה סי' ב' אות ל' העיר דלמאי איצטריך לומר שאין מברך עליו דהא לכתחלה אינו יכול לתקוע בו כמובן מדברי הפוסקים שכתבו שאם תקע בשופר גזול יצא דמשמע דלכתחלה אין לתקוע בו וא"כ לגבי דיעבד הרי אין שייכה אזהרה דמאי דהוי הוי, וכתב אולי י"ל דלפי מה דקיי"ל בעלמא שעת הדחק כדיעבד דמי וא"כ אם אין לו שופר כ"א זה הגזול יטלנו ולא יברך עליו ע"ש:

ג במחבר ס"ג תקע בשופר של ע"ז של ישראל לא יצא וכו' אבל בשל ע"ז של עכו"ם וכו' תקע בו יצא והוא שלא נתכוין לזכות בו אבל אם נתכוין לזכות בו לא יצא דהו"ל של ישראל -- בגליון שו"ע שלי כתבתי מכבר וז"ל, עיין ב"ח ומנ"א וטו"ז ועיין בתשו' שבות יעקב ח"ג סס"י ל"ח שכתב דעיקר הטעם הוא כיון שעומד לבערו כדכתיב ואשריהם תשרפון באש הפקר ועומד הוא ואין כאן גזל כלל ורחל גנבה את התרפים יוכיח דודאי לא לקחתם באופן גזל וגניבה יעו"ש:

ד במג"א סק"ה והטעם כיון דישראל חייב באחריותו מקרי שלו וכן מצינו גבי חמץ -- ביאור דברי מג"א אלו עיין בתשו' חת"ס או"ח סי' ס"ב בד"ה וכן קשה וכו' ע"ש - והנה בס' שבילי דוד כתב וז"ל, ולענ"ד נראה דרך אחר בנתכוין לזכות לא משום אחריות רק ס"ל דגזל עכו"ם מותר ונעשה שלו ממש בקנין הגבהתו דלא כמ"ש לקמן סי' תרל"ז בשם ס' יראים דלא מקרי שלו אלא הואיל דגזל עכו"ם מותר קונה הוא בהגבהתו בלי דעת עכו"ם כשמתכוין עכ"ל. ולא ראה שכבר קדמו בזה בס' חמד משה, אך דחה שהרי הטור והמחבר ס"ל בחו"מ סי' שמ"ח דגניבת עכו"ם וכן גזל עכו"ם אסור מן התורה וע' בש"ך חו"מ סי' שנ"ט סק"ב:

ה במחבר ס"ה המודר הנאה משופר אדם אחר תוקע בו וזה יוצא י"ח - זהו שיטת הכלבו בשם הגאון דהוא עצמו אסור כיון דנהנה בתקיעתו. והכפ"ת ר"ה כ"ח הקשה א"כ איך יוצא בשופר של ע"ז משום מצללה"נ הא הו"ל הנאה הגוף בהדי מצוה וע' בישועות יעקב כאן שתי' דרבא לית לי' מצהב"ע כדמשמע בסוכה ל' ע"א רק היכא דיתוקן האיסור אם נימא דלא יצא אז אמרי' דלא יצא א"כ כיון דהנאה שנהנה ומתגאה בתקיעתו לא יתקון אף אם נימא דלא יצא ע"כ שפיר יצא ויש לעיין בדבריו דהא במצוה דאורייי' גם

רבא מודה דשייך מצהב"ע וכמ"ש התוס' סוכה ל שם בד"ה מתוך שיוצא בשאול, וא"כ הדק"ל איך יוצא ידי תקיעות דאורייתא כיון שנהנה בתקיעתו והו"ל מצהב"ע. ועיין בחלק ראשון מזה החיבור בקונטרס אחרון אות כ"ה שהבאתי תירוץ נאה לקושי' הכפ"ת הלז ע"ש ותמצא נחת. [שוב לאח"ז מצאתי שכבר הקדימו לישועות יעקב בס' שעה"מ על הרמב"ם פ"ח מה' לולב ה"א ושם הרגיש בפקפוק הנ"ל שכתבנו ומיישבו ע"ש. ועיין גם בס' טעה"מ שם מ"ש ביישוב קושי' זו]:

סימן תקפח

א במחבר ס"ה יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת אין תוקעין בשופר - בגמ' ר"ה כ"ט ב' מפרש הטעם משום גזירה שמא יעבירנו ד"א ברה"ר ועיין בטו"ז ובמג"א שהקשו בשם המזרחי ומהר"ם פאדווה ז"ל אמאי לא גזרו משום שמא יתקן כלי ש"ר ומה שתירצו דחה המג"א בסק"ד בטוב טעם ע"ש - וראיתי בס' חמד משה שכ' דבאמת הוי מצי רבה לומר כן אלא דאמר מלתא דשוי' לכולהו לשופר ולולב ומגילה ע"ש ומדוייק בדבריו מאוד לשון הש"ס ר"ה הנ"ל גזירה שמא יעבירנו וכו' וה"ט דלולב וה"ט דמגילה עיי"ש, והיינו משום דהי' קשי' לי' אמאי לא אמר הטעם משום גזירה שמא יתקן כלי שיר לז"א דלכך אמר הגזירה שמא יעבירנו משום דה"ט דלולב וה"ט דמגילה והוי מלתא דשוי' לכולהו יהוא נכון מאוד -- ולענ"ד נראה ליישב קו' המזרחי ומהרמ"פ הנ"ל, עפימ"ש בס' טל חיים והברכה דף ק"ז (וכ' שם דכ"כ גם אדמו"ר הגאון זצ"ל בס' חסן סופר) על מה שמקשים אמאי קאמר הגמ' שמא יעבירנו ולא נקט שמא יוציאנו מרה"י לר"ה, דהנה הר"ן תי' אמאי לא גזרו נמי במילה בשבת שמא יעבירנו משום דהתם אין הכל טרודים ויזכירוהו משא"כ בשופר ומגילה דהכל טרודים (ומובא בב"י כאן ע"ש). וקשה הא נשים פטורות משופר וא"כ הם יזכירוהו, אמנם כל כבודה בת מלך פנימה כדאיתא בנזיר י"ב וע"כ נקט ש"י ד"א ברה"ר דשם אין מצויין נשים משא"כ ש"י מרה"י לרה"ר דשם מצויות נשים ויזכירוהו ונכון מאוד עכ"ל, וא"כ ממילא מתורץ גם הקושי' הנ"ל דלולי החשש ש"י ד"א ברה"ר לא הו"מ לגזור ש"י כלי שיר כיון דאינו ברה"ר א"כ נשים יזכירוהו דהם אין טרודים, לכן קאמר דגזרי' ש"י ד"א ברה"ר ושם אין מצויות נשים שיזכירוהו וא"ש ודו"ק:

ב ובס' לקוטי שלמה ר"ה כ"ט מביא תי' בשם ס' פאת השלחן ע"ד שאמרו פסחים י"א הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל קאכיל מני' בתמיה וכן קיי"ל באו"ח סי' רה"ע דאם לומד פרק במה מדליקין לא חיישי' שמא יטה, א"כ כאן נמי הדי השופר מזכירו שהיום

ראש השנה ואיך יתקן כלי שיר משו"ה לא חיישינן רק שמא יעבירנו ד"א בר"ה כי ישכח שהיום שבת דע"ז לית לי' שום דבר המזכירו ודפח"ח וראיתי שם עוד בלקוטי שלמה דף הנ"ל הניח בצ"ע כשחל ר"ה בשבת ועקרינן מ"ע של סופר למה לא ידחוהו ליום א' וב'. ונפלאתי עליו שלא ראה הב"י סס"י זה בשם הכלבו ע"ש:

ג בח"ר מזה החיבור בקו"א אות ס"ד הבאתי חקירה למה לא תקנו בד"ה שחל בשבת לתקוע בין השמשות דלא גזרו בו משום שבות. והנה כעת יצא לאור ס' שדי חמד פאת השדה חלק י"א וראיתי שהאריך בזה במערכת בי"ת סי' ב' בד"ה ועל החקירה כו' עיי"ש. וא"א לי להעתיק דבריו כי רבים הם:

ד בטו"ז סק"ה תי' קושי' הראשונים אמאי ל"ג במילה בשבת ש"י התינוק ד"א בר"ה משום דהתורה ריבתה בפירוש וביום השמיני אפי' בשבת לכך לא רצו לעקור ד"ת בפירוש ע"ש - ובס' ברכי יוסף הקשה ע"ז ממה שאמרו במדרש על פסוק ולקחתם לכם ביום הראשון אפילו בשבת ואיך אסרו חז"ל הא הוי מפורש בתורה דומי' דמילה ובמחזיק ברכה סי' של"א הוסיף להקשות מש"ס שבת ד' קל"א וסיכה ד' מ"ג דאמרו כן עיי"ש. ובס' שדי חמד (כללים) מערכת יו"ד כלל כ"ב כתב ליישב דברי הטו"ז עפימ"ש הפרמ"ג במשבצות כאן דלב"ש דאית להו איסור הוצאה ביו"ט תוקעין ונוטלין אף בחל בשבת דאל"כ גם ביו"ט הי' צריך לאסור וזה לא יתכן וכו' ע"ש, לפי"ז י"ל דאותו מ"ד במדרש ס"ל כב"ש ולדידי' תוקעין ונוטלין בשבת כמעשהו בחול וגם סוגי' הש"ס דשבת וסוכה הנ"ל הנה נכון דהתם אמרו כן אליבא דר"א ור"א שמותי מתלמידי ב"ש כמ"ש תוס' בכמה דוכתי ולדידי' תוקעין ונוטלין ולא גזרו בזה ואין שום קושי' על הט"ז כמובן עכ"ד, ועיין עוד בס' תוספות שבת סי' של"א סק"א מה. שהקשה על הטו"ז בזה דהו"ל לגזור שלא למול בשבת וקרא דוביום השמיני אפי' בשבת נוכל לקיים ביו"ט דקיי"ל אין עירוב והוצאה ליו"ט ועין ברש"י שבת קל"ג ע"א ד"ה ואין עשה כו' דגם הא דמילה בזמנה דוחה יו"ט נמי נלמד מהך קרא דביום אפי' בשבת ע"ש ולפימ"ש המלבי"ם זצ"ל בס' התורה והמצוה פי תזריע דביום בא לומר שיהי' הדבר ביום ההוא ולא יעבור אל יום שאחריו ע"ש, הנה אמרה התורה בפירוש שיהי' המילה באותו יום ולא יעבור אף בחל בשבת וכדברי הטו"ז ז"ל ולק"מ:

ה אם עבר ותקע שופר בשבת ובירך יש להסתפק אם יצא י"ח שופר או לא ונ"מ לענין שלא יצטרך לברך ביום ב' שהחיינו להסוברים דאם בירך ביום א' לא יברך ביום ב' שהחיינו. ועיין בשו"ע הקטנים באשל אברהם סי' ת"ר. ובהגהות חכמת שלמה כתב דלא יצא משום דהוי מצהב"ע כיון דעבר אדרבנן דהרי אף באיסור דרבנן נחשב מצהב"ע

כדמוכח בפ"ב דפסחים גבי טבל טבול מדרבנן ופירש"י שם ע"ש. והנה לכאורה יש לעיין בזה לפימ"ש השעה"מ בה' לולב דבעבירה שאינה בעצמותה אלא שהיום גורם לא אמרי' מצהב"ע א"כ ה"נ ל"ש מצהב"ע. אך הנה ראיתי בתשו' כתב סופר או"ח סי' קכ"ז שהשיג על השעה"מ בזה ע"ש. ואי"ה במק"א יבואר עוד [ומדי דברי בתשו' כתב סופר הנ"ל אציין שראיתי בו פלפול נאה בענין גזירת שמא יעבירנו במילה בשבת עיי"ש בסי' נ"ח וינעם לך. ובענין קושי' השואל שם על הריטב"א סוכה דמש"ה לא גזרו במילה ש"י משום דהוי מצוה ודאי א"כ הדק"ל איך מהלינן בשבת הא הוי ספק מצוה דילמא כפל הוא. עיין בס' בית מאיר כאן, גם עיין בס' ישועות יעקב חלק אהע"ז סס"י קנ"ו בתשו' הגאון בן המחבר זצ"ל. ובתשו' מי באר סי' נ"ד כתב דהקושי' כתובה בס' מחנה לוי והניחה בצ"ע. והוא מיישבה על אופן שמיישב החת"ס ז"ל המובא בכתב סופר הנ"ל ויותר אין להאריך]:

סימן תקפט

א כתב בס' שדי חמד מערכת ר"ה סי' ב' אות ל"ך לפי"מ שאמרו בר"ה ד' כ"ו גבי שופר כיון דלזכרון אתי כלפנים דמי צריך לעיין בפוסקים בל"נ אם בעל מום יכול להיות תוקע ובס' שו"ת כנף רננה כו' כתב דבפסיקתא הרנינו איתא דבע"מ יכול לתקוע (העתק מכתב:

שקבלתי מאת ידיד ה' וידינ"פ הרה"ג הצדיק המפורסם חוטר מגזע הקודש כקש"ת מהו' נתן הלוי באמבערגער שליט"א אבדק"ק ווירצבורג במדינת בייערן יע"א וז"ל הטהור:

זה זמן זמנים טובא שרציתי לכתוב לפר"מ נ"י איזה. הערות על ספרו היקר ילקוט הגרשוני חא"ח אמנם טרדות דמצוה עכבוני ועתה באתי (א' סי' קל"ב ענף ג' על מ"ש המג"א שביום שפוסק לומר קדיש שייכים לו כל הקדישים וכו' עי"ש כבר כתב כן בשו"ת כנסת יחזקאל תיו"ד סי' מ"ד ד"ף נ"ב ע"ב וז"ל מנהג זה עשו האבלים מפני שמוותר להם חודש שלם וכו' אמנם אינו דוחה ליא"צ ולכן למ"ד כי אינם נסתכרין מכח שמוותר חודש וכו' עי"ש עכ"ל:

ב סי' קנ"ד ענף ג' אם מותר שופר בר"ה:

וצריך לעיין בגוף הפסיקתא אם כונתם דמותר להוציא את אחרים או רק לתקוע לעצמו קאמר עכ"ל -- וחידוש שלא הביא דבמג"א סי' זה סק"א מבואר דסומא יכול להיות בעל תוקע וכ"כ בשע"ת סק"ב בשם דבר שמואל סי' י"ב הסומא מוציא אחרים בתקיעת שופר ובכל מצות דאוריי' ע"ש:

ב במג"א סק"ג הביא בשם הב"ח דלחרש ושוטה מוחין לתקוע ותמה עליו דהא אין ביד מצווין להפרישו אפי' אוכל נבילות ע"ש -- ובהגהות חכמת שלמה כ' דמה דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו היינו אם הנבילה של הקטן או של אחרים שאינם לפנינו בזה אין על הרואים להפרישו דבזה ל"ה כנותן בידים אבל אם הנבילה של הגדול והגדול רואה אותו ואין מוחה בידו בזה הוי כנותן לו בידים ולכך ה"נ מיירי שהשופר של הגדול ולכך באשה וקטן אין חייב למחות ובחו"ש מחויב למחות ע"ש - וקשה לי לפי"ז מה מקשים התוס' גיטין נ"ה ע"א גבי קטנה בת ישראל שנשאת לכהן שאוכלת בתרומה ומוקי לה הש"ס בתרומה דרבנן ולוקמה אפי' בתרומה דאורייתא דקטן אוכל נבילות היא ע"ש שנדחקו ליישב, ולהנ"ל מאי קושי' הא התרומה היא של בעלה כהן ובכה"ג ב"ד מצווין להפרישו אעכ"ח דאין חילוק וכמ"ש מסתימת הפוסקים בכ"מ וכן יש להוכיח עוד מכמה מקומות אלא שאיני רוצה להאריך:

ג בשערי תשובה סק"א הביא בשם תשו' שאגת ארי' סי' ק"ח שאסור להוציא השופר לר"ה לצורך קטן וגם לאיש ששמע תקיעות דמיושב אסור להוציא לצורך תקיעות דמוסף וכן אסור להוציא הלולב לצורך נענועי ההלל מאחר דכבר יצא י"ח מן התורה ע"ש. ובתל תלפיות מחברת ט' אות י"ב העיר על מנהגינו דמברכין על הלולב בסיכה ואח"כ מוציאין אותו לביהכנ"ס לצורך הנענועים והקפות, וע"ש במפתחות ציון המקומות שמדובר בזה בת"ת הנ"ל ומשם בארה דאנן לא קיי"ל בזה כהשאגת ארי' הנ"ל ע"ש באורך:

סימן תקצ

א במג"א סק"ב וצריך ג' שברים מלבד הקול ארוך כי' ולא נהגו כן - עיין מחצה"ש ביאור דברי המג"א, אמנם הלבושי שרד כתב כוונת המג"א ולא נהגו כן ר"ל דנהגו שלא לעשות כלל הקול ארוך בסוף כי הוא כעין תקיעה והוי הפסק אלא עושין ג' שברים לבד ולא יותר וכן בתרועה. וכן פי' גם הפרמ"ג ז"ל ובס' מטה אפרים סי' תק"צ אות י"ג זכר עשה למנהג דקול הארוך רק כתב שיזהר שלא יהא הקול ההוא ארוך כשיעור ו' כוחות דאז י"ל שנכנס לכלל תקיעה וחידוש גדול שלא זכר דעת הפרמ"ג דטוב יותר שלא לעשות כלל הקול הארוך וצ"ע:

ב ברמ"א ס"ד והמנהג הפשוט לעשות הכל בב' נשימות ואין לשנות כתב באשל אברהם להגאון מבוטשאטש זצ"ל דמ"מ הנוהגים עפ"י האר"י ז"ל לתקוע שלשים קולות בתפלת לחש יעשו השברים תרועה בנשימה אחת ע"ש הטעם משום דתקיעות האלו גם שהם קודם הקבועים לכל מ"מ הם בגדר נוספים: (ג) במחבר ס"ט אם תקע בצד הרחב של

השופר לא יצא - עיין לעיל סי' תקפ"ו סעיף י"ב שם כתב הרמ"א דין זה, ורבים השיגו עליו דהלא כבר כתב כן המחבר כאן, ועיין מ"ש בזה בס' שדי חמד מערכת ר"ה סי' ב' אות ל"ד, וחידוש בעיני שנעלם ממני שכבר עמד ע"ז הפרמ"ג סי' תקצ"א באשל סק"ב ומיישבו בטוב טו"ד עיי"ש:

סימן תקצא

א במחבר ס"ז ועקידת יצחק היום לזרעו תזכור כ"ה הנוסחא וכו' - עיין במג"א סק"ז ובמחצה"ש, ועיין בילקוט הגרשוני ח"ג אות עקידת יצחק ובקונטרס לקט שכחה שם אות הנ"ל. ועיין בס' ילקוט אליעזר ח"ג ערך שופר אות ט' מ"ש בזה בשם רבו הגאון כ"ס ז"ל ואין להאריך. [ועמ" -- לקמן סס"י תקצ"ה]:

סימן תקצב

א במחבר ס"ג לא ישיח כו' בין התקיעות שמיושב לתקיעו' שמעומד - בס' חיי אדם כלל קמ"א סי' ט' כ' דאסור להשיח עד כלות כל התקיעות בין דמיושב ובין דמעומד וה"ה עד לאחר שלשים קולות שתוקעין לאחר התפלה ע"ש ולפענ"ד חומרא יתירה היא זו שהרי כתב בהגהות מהרל"ח ז"ל דכל שהתחיל בתקיעות דמעומד אע"פ שלא גמרן כבר מותר (הקאררעקטור במגען: מן ספרים הנדפסים יעיין בשו"ת עין יצחק להגאון מקאוונא זצ"ל סי' ה' ו' ז' מ"ש באריכות בטוב טו"ר (ג) סי' רמ"ב בענין חיוב לאכול בשר בשבת ויו"ט, ילה"ר ממ"ש בפה"מ לרמב"ם נדרים דף ס"ו שאכילת בשר ושתיית יין בשבת הוא חיוב לפי שנא' ונקראת לשבת עונג, ויל"ע מ"ש אאמ"ו הגאון זצ"ל בספרו שערי שמחה ה' קידוש אות ג':

ד סי' רס"א הקושי' מהרה"ג מהו' יודא קרויס נ"י בשם רמיו זצ"ל למה לא קיים הקב"ה גם תוספות שבת שהוא מ"ע מדאורייי' עי"ש לא הבנתי במח"כ כיון דטעם תוספות שבת הוא מפני שא"א לצמצם הרגע שבין סוף יום ששי ובין תחלת יום שביעי מפני זה צריכין אנו להוסיף מחול על הקודש והוא ג"כ מדאורייי' שבין השמשות הוא ספק מן היום או מן הלילה לפיכך אנו צריכין להקדים מן ודאי יום לתוספות, משא"כ אצלו ית' הכל גלוי וידוע, ואצלו ית' לא שייך בין השמשות לספק וכמו שהוא ית' אמר למשה בחצות הלילה ומשה הי' צריך לומר כחצות הלילה, ולפ"ז לא שייך אצלו תוספות והכל מכוון ומצומצם ומדוקדק היטב כחוט השערה ברוך הוא ומבורך שמו תמיד לע"ו:

ה סי' רע"א ענף ו' הצ"ע על הנוסח בסוף הקידוש שאנו אומרים כי בנו בחרת נלע"ד לתרץ בדרך הזה, בהתחלת הקידוש מזכירין אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו וכו' זכר ליציאת מצרים ואחר יציאת מצרים הי' מתן תורה בו נבחרו ישראל מכל האומות כי התרצו לקבלת התורה, לפ"ז קאי הנוסח כי בנו בחרת על קבלת התורה, וראי' לזה יש להביא לכאורה כי גם בקדוש של יום טוב שמזכירין בתחלתו אשר בחר בנו מכל עם ואעפ"כ מזכירין עוד הפעם בסופו כי בנו בחרת להוא נראה כעין כפל, אמנם הטעם כי זה קאי על קבלת התורה כאשר בארנו:

ו סי' רפ"ב ענף ב' על הקושי' מדוע לא וזכו בקריאת התורה בשבת משום שמא יעבירנו, נלע"ד לתרץ עפמ"ש בס' תורי זהב (להרה"ג מהו' הירץ שייער ז"ל) שהקשה מדוע לא גזרו בקידוש בביהכ"נ בשבת משום שמא יעבירנו ומתרץ דבדבר שיש בו ביטול לגמרי לא גזרו דרק באותן הענינים כמו שופר ללולב ומגילה דאפשר דחלין בשבת פעם אמת באיזה מספר שנים (ובגולה יש שני ימים) גזרו, אבל בדבר ששייך בכל שבת ושבת ויהי' ע"י גזירה זו ביטול תקנה לא גזרו וכן י"ל גם בקריאת התורה לא גזרו מפני זה. וכעין סברא זו מצינו גם בדברי המשל"מ ה' מגילה גבי ספק בענין מוקף חומה עיש"ה:

ז סי' רצ"ג ענף ב' נ"ל להביא ראי' לדברי בעל עיון תחלה ממ"ש בס' מאורי אור דף נ"ד ע"ב דבמוצאי יוהכ"פ אין לדפוק על החזה בסלח לנו להחזיק האמונה שנתכפר כמעט רגע הזאת עכ"ל. [א"ה מ"ש באות וי"ו חידוש שלא עיין בתו"ש סי' רפ"ב ובפמ"ג שם משבצות סוף סק"א שציינתי בספרי ומ"ש באות ז' ראי' לד' בעל עיון תפלה כנראה כוונתו למ"ש חז"ל דהמשמר שבת כהלכתו אפי' עוע"ז כאנוש מוחלין לו וכו' א"ת מחללו אלא ממול לו א"כ מוצ"ש שוה בזה למוצאי יוכ"פ, אך באמת העיון תפלה מטעם אחר כתב כן ולאו דוקא במוצ"ש אלא ה"ה בכל עת שאין אומרים תחנון וכמו שהעתקתי בספרי]) להשיח ע"ש, ואפי' לדעת הטו"ז סק"ב דכל שלא גמר עדיין המצוה אסור להשיח מ"מ ה"ד בתקיעות שעל סדר הברכות כמ"ש הטו"ז לפי שהם עיקר המצוה ע"ש אבל בתקיעות הנוספות לאחר התפלה מנין לנו וכמדומה לי דלית מאן דחש לדברי החיי אדם בזה:

ב בס' פתחי תשו' הביא בשם תשו' עולת שמואל סי' פ"ח על התחנות שאומרים בין התקיעות טוב שלא לאומרם כיון דמספקא לן בתרועה דאו' ואם באמת תרועה דאו' שברים לחוד או תרועה לחוד א"כ התחנה שבין תשר"ת לתש"ת הוי הפסק בין הברכה לתקיעה ע"ש - ולא אדע מדוע הביא ממרחק לחמו ולא הביא זה בשם הגאון מליסא בסידור דרך החיים שכ' בדיני הפסק בין ברכה לתקיעות שאסור להפסיק אפי' בתפלות

לכן לא יאמר הי"ר הנדפס במחזורים בין התקיעות דמיושב רק יהרהר בלבו ואל יוציא בפיו או שיאמר הי"ר בסוף התקיעות דמיושב עכ"ל:

ג הפרמ"ג באשל סק"ז הביא בשם איר סק"א אהבת איתן אדוננו צריך להפסיק בין איתן דקאי על אברהם ובין אדוננו דקאי על הקב"ה וי"א אדוננו קאי על אברהם עכ"ל -- המעיין לכאורה בא"ר לא ימצא שם סברת י"א אלו אמנם אחרי עיון הדק היטב בלשון א"ר ז"ל יתבאר מדבריו שי"א כן אכן באמת לא מצינו בשם מקום כינוי אדוננו על אברהם לכן העיקר כדיעה הראשונה וצריך להפסיק כנ"ל:

סימן תקצה

א במחבר ס"א מי שאינו בקי כו' ולפניו שתי עירות באחת בקיאים בתקיעו' ולא בתפלת מוסף ובאחת בקיאין בתפלת מוסף ולא בתקיעות הולך למקום שבקיאי' בתקיעות אפי' של מוסף ודאי ושל תקיעות ספק, בס' זכרון יהודה דף ס"ג הביא קושי' בשם הרה"ג מהו' יהודא א"ש זצ"ל לפימ"ש הרמב"ן עה"ת פ' אמור דמה שאמרה תורה מקראי קודש היינו שיהיו ביום הזה כולם קרואים ונאספים לקדש אותו כי מצוה היא על ישראל להקבץ בבית האלקים ביום מועד לקדש היום בפרהסיא בתפלה וכו' יעו"ש ולפ"ז גם התפלה בצבור ביום מועד הוא מצוה דאוריי' וא"כ למה יוקדמו התקיעות להברכות כיון דשניהם הן מן התורה וע"ש מ"ש בזה אחיו הגאון מהו' מנחם א"ש זצ"ל - ולפענ"ד י"ל בפשוט דהא מיירי דבעיר אחת בקיאי' בתקיעות ולא בתפלת מוסף כמ"ש המחבר, משמע דבתפלת שחרית כולם בקיאי'. א"כ שפיר פסקינן דילך למקום שבקיאי' בתקיעות כי המצוה דאוריי' של מקרא קודש להקבץ בבית אלקים לקדש היום בפר סי' בתפלה גם בתפלת שחרית יוצאים, אבל אם ילך למקום שבקיאים גם בתפלת מוסף הלא יתבטל ממ"ע דאוריי' של התקיעות והוא פשוט ונכון:

ב אם חל יום א' דר"ה בשבת ולפניו שתי עיירות כנ"ל וביו"ט ב' התקיעות ג"כ דרבנן יש להסתפק בזה מה יעשה. ועיין מ"ש בזה בס' שד חמד מערכת ר"ה סי' ב' אות מ"ד באריכות:

ג עיין מ"ש לעיל סי' תקצ"א בענין הנוסח ועקידת יצחק היום לזרעו תזכור. והנה אחרי כותבי מצאתי שדבר בזה באורך קצת בס' שדי חמד הנ"ל סי' ג' אות ז' עיי"ש שבשפלנו זכר לנו:

סימן תקצו

א בטו"ז סק"ב מסיק דאין איסור לתקוע ביו"ט אחר שיצאו י"ח ע"ש בא"ר ובחמד משה האריכו להשיג על הטו"ז בזה -- ועיין בס' שבילי דוד שכ' דאף הטו"ז אין דעתו כך רק בר"ה הואיל והותרה אבל בשאר יו"ט מודה. וכבר קדמוהו בזה הפמ"ג והישועות יעקב ז"ל. וגם אות קדם בתשו' פנים מאירות כמובא בשורי תשובה סק"א ויותר אין להאריך:

סימן תקצז

א במג"א בתחלת הסימן הביא בשם מגיד מישרים בפ' נצבים (מ"ש בבאה"ט במגיד משנה הוא ט"ס) שלא לאכול בשר ולשתות יין בר"ה -- ובס' בית מאיר כ' לא נראה מן הפסוק אכלו משמנים. וכ' בס' שדי חמד מערכת ר"ה סי' ב' אות ג' שלא ראה המגמ"י בפנים דשם כ' דמשמנים האלו היינו שמן חמאה חלב וכן בשתי' לא אמר שתו יינות אלא משקין אחרים דאינון מתוקין עכ"ל, אך הביא שם בשם ס' יפה ללב ח"ב שהביא ראי' מדאמרי' בפ"ק דע"ז ד' ה' ע"ב לפי פירש"י ותוס' אההיא דבארבע פרקים בשנה המוכר בהמה צריך לומר לו אמה מכרתי לשחוט וא' מהם הוא ערב ר"ה דמתברר שאוכלים בשר בר"ה עיי"ש באורך. (ב) בטו"ק סק"א הכריע דא"א לומר מצוה להתענות בר"ה דמצינו גבי אלישע שאכל אצל השונמית ואותו היום ר"ה הי' וכו' ע"ש -- ועיין בפמ"ג במשבצות ובא"ר -- ובס' נזירות שמשון דחה ואמר דילמא אכל בלילה והתענה ביום א"נ דילמא הי' ר"ה בשבת -- ובס' עורה שחר אות ר"ה הביא בשם הברכי יוסף שכ' ע"ד הטו"ז דראייתו חלושה דאלישע בכוונתו באכילה מתקן עשר ידות משאר חסידים בתענית ע"ש - ובהגהות חכמת שלמה כ' דאין ראי' מאלישע וגם מקרא דעזרא אכלו משמנים כו' כידוע דהתענית הוי במקום קרבן ולכך ודאי בזמן הבית שהי' לנו הבמ"ק וקרבנות ממש לא הוי מצוה להתענות אבל לדידן דליכא בהמ"ק ואין לנו קרבנות י"ל דהוי מצוה להתענות כדי להיות לנו התענית במקום קרבן ונדחו כל ראיות הנ"ל עכ"ל ובס' מקרי דרדקי פינחס אות תשכ"ד כ' מאחר שאחז"ל צורבא מדרבנן דיתיב בתעניתא ליכול כלבא שירותי' משום דממעט במלאכת שמים ע"י כן, מעתה כ"ש וקו"ח מי שלומד תורה ברבים שאסור לו להתענות, מעתה למאי שאחז"ל בכתובות שאלישע הי' לו שני אלפים תלמידים שלמד להם תורה א"כ אין ראי' מאלישע לאיש אחר ועדיין יכולני לומר שמצוה להתענות בר"ה עכ"ל וראיתי בס' שדי חמד מערכת ר"ה סי' ב' אות ו' שהביא בשם ס' מפרשי הים שהביאו ראי' ברורה ונצחת דאין מצוה להתענות בר"ה מהא דאיתא בחולין דר"ה הוא א' מארבעה פרקים שהמוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי

היום כו' ומשחינים את הטבח בעל כרחו ועל כרחין משום דבר"ה איכא משום שמחת יו"ט וכו' עי"ש, וע"ז הביא משו"ת כנף רננה ומס' משכנות הרועים דאין ראי' משם די"ל מה שאוכלין בשר היינו בליל ר"ה ולעולם אימא לך דביומו מצוה להתענות ובס' משכנות הרועים הראה שכ"כ הפנ"י בכתובות דף ה' ע"ש ובאמת הגאון רבי יוסף שאול נאנוהאנזאהן זצ"ל כבר דחה בעצמו כן הראי' שהביא במפרשי הים הנ"ל, והוא בחיבורו ציון ירושלים לירושלמי פ"ח דנדרים הלכה א' וז"ל ר' יוחנן ציים כל ערובת ר"ה. היינו דמזה ראי' דבטלה מגילת תענית דאל"כ למה ציים ערב ר"ה. נשאלתי דמה ראיה מזה הא להפוסקים דמותר להתענות בר"ה א"כ מכ"ש בער"ה ולעולם דבשאר ערב יו"ט או ער"ח אסור להתענות ולכאורה יפה שאל. אמנם באמת השבתי כמו רגע דהנה זה ודאי דגם להפוסקים דס"ל דמותר להתענות בר"ה היינו ביום אבל בלילה זה בודאי דצריך לקדש ולאכול ולפ"ז שוב היה אסור להתענות ער"ה דהיא ערב ליל ר"ה דאסור להתענות ועכ"ח דבטלה מגילת תענית ודו"ק ובזה נדחה גם הראי' שמבואר במפרשי הים בסוף התשובה להגאון מפ"ב מהמשנה ד' פרקים דלפמ"ש יש לומר דשחטו כדי לאכול בלילה עכ"ל:

ועיין פלפול נעים בזה תשו' שערי צדק להגאון מדעעש זצ"ל חאו"ח סי' קכ"א בענ"ן אי מותר לשוחט לשחוט עופות ביו"ט של ר"ה דתלי' בפלוגתא הנ"ל אי מצוה להתענות בר"ה או חיוב דוקא לאכול כשאר יו"ט כי ער"ה צריך לעורר רחמים והשחיטה בעצמותה אכזריות אך כששוחט בכדי לאכול ביו"ט הוי תיקון לבעל חי משא"כ לשיטות שאין מצוה לאכול בר"ה ובאמת חוששין לכך לענין כששכח יעלה ויבא בסעודת ר"ה (עיין מג"א סי' קפ"ח סק"ז ובפרמ"ג שם) שאינו חוזר לראש ולכן נמנעין מלשחוט בר"ה, ובאמת מ"ש ראי' מעזרא שאמר אכלו משמנים הי' נלע"ד ליישב להני פוסקים דס"ל דמתענין בר"ה וכו' וכו' כן הוא בזה"ז שאין ביהמ"ק קיים אבל בזמן שביהמ"ק קיים תמיד של שחר מכפר וצדק ילין בה וממילא בר"ה צדיקים גמורים והוי יו"ט ממש וכו' ולכן בימי עזרא וכו' ובנו ביהמ"ק מחדש וכו' וממילא י"ל הני שיטות דס"ל בזה"ז שאין ביהמ"ק קיים מצוה להתענות בר"ה ועכ"פ יש סמך גדול דשפיר הנהיגו השוחטים שלא נהגו לשחוט בר"ה וכו' אבל בשנה הזאת שצריך לשחוט בעש"ק לצורך ש"ק אפשר דכ"ע מודים שאין כאן מנהג למנוע לשחוט דהא סעודת ש"ק ודאי מצוה רבה ואין מתענין בו כלל וא"כ בכל ענין הוי תיקון להבעל חי שנשחט לצורך סעודת ש"ק לכאורה אין לחוש כלל עיי"ש. וע"ע בזה בתשו' מהר"י אסאד זצ"ל חא"ח סי' קס"ד ועוד שם בסי' קס"ג בענין השחיטה וגם בענין תענית בר"ה, ויותר אין להאריך:

סימן תקצט

א במחבר ס"א ליל ר"ה וכו' אומרים ותודיענו - כ' בביאור הגר"א ז"ל ר"ל אע"פ שאומרים בו וחגיגת הרגל ואינו לא חג ולא רגל מ"מ אומרים אותו וכו' (ועיין בטור) - ולכאו' הוא סותר למ"ש בעצמו בסי' תקצ"ז דר"ה נקרא ג"כ חג בכסה ליום חגנו ע"ש, ועיין במשבצות כאן וצע"ק: (ב) בשערי תשובה סק"א העיר על המנהג שמתפללים מתוך הסידור אף שלא בירכו עדיין ברכת מאורי האש ע"ש - ועמ"ש בזה לעיל סי' רצ"ח ענף א' בשם ס' קיצור שו"ע כלל קמ"א ע"ש:

סימן תר

א בטו"ז בשאלה ותשובה התיר לתקוע שופר בעש"ק יום ב' דר"ה בעוד יום לאחר שכבר התפללו של שבת ע"ש באריכות - ועיי' מה שהשיג עליו בהגהות רעק"א ז"ל וכבר קדמו בס' חמד משה ע"ש שחולק על הטו"ז וסיים דשוא"ת עדיף ואין להם לתקוע, אמנם הפמ"ג הביא דעת הא"ר שהסכים עם הטו"ז. [ועיין לעיל סי' למ"ד שהבאתי קושי' עצמה על הטו"ז]:

ב עיין מ"ש לעיל סי' תקפ"ה ענף א' בענין מנהג לכסות השופר בשעת הברכה ואנכי לא ידעתי מקור וטעם כיסוי זה - וכעת מצאתי שכבר עמד ע"ז בס' שדי חמד מערכת ר"ה סי' ב' אות י"ד, והביא בשם חכם א' שאולי הוא עפ"י הסוד, ועוד הביא שם טעם לזה ולענ"ד אינו בנותן טעם:

סימן תרא

א במחבר ס"ב אף בא"י עושים ר"ה שני ימים - עמ"ש בזה בתשו' שואל ומשיב מהדור' תנינא ח"ב סי' פ"ה עיי"ש באריכות:

ב בא"ר סק"ב כתב הא דאומרי' לאל עורך דין ביום א' בשחרית וביום ב' במוסף אפשר כיון דיש ב' דעות בגמ' אי בג' ראשונות יושב ודן אי בשניות לכך עושין פעם בשחרית ופעם במוסף בשניות עיי' סי' תקצ"ו סק"ב עכ"ל. ועיינתי בס' תקצ"ו וראיתי שהביא שמה מחלוקת הלבוש והמג"א ז"ל דהלבוש סובר דקיי"ל כתירוץ קמא שבש"ס ע"ז ד' ע"ב דבג' שעות הראשונות הקב"ה יושב ודן והמג"א ס"ס תקפ"ב ס"ל דקיי"ל כתי' בתרא שם דבג' שעות שניות יושב ודן ע"ש- והנה מכיר אני ערכי עלי ערך קטן ואיני כדאי להכריע בכ"ז לא אמנע מלכתוב דנ"ל ראי' להמג"א והוא דהרי פירש"י ע"ז דף ג' ע"ב בד"ה יושב ודן וז"ל, כר' יוסי דאמר במס' ר"ה אדם נידון בכל יום דכתיב דבר יום ביומו

עכ"ל, א"כ הרי פירש רש"י בפסחים דף כ"ח ע"א בד"ה ר"י, ומוספין אורחייהו בשש דכתיב בהו יום ולא כתיב בהו בוקר דכתיב דבר יום ביומו עכ"ל, ממילא ה"נ גבי דין דכתיב בי' דבר יום ביומו משמע נמי איחור ומוכח מזה דבג' שעות שניות הקב"ה יושב ודן כשיטת המג"א ודלא כהלבוש כנלע"ד:

סימן תרב

א בשיורי כנה"ג כתב דאל ישמש מטתו בעשרת ימי תשובה. ובס' קול קיל יעקב מהגאון רבי יאקב האמבורגר זצ"ל רב"ד דק"ק פראג הביא ראי' דמותר מגמ' דיומא דף ו' ע"א מביתו למה פירש ומשני דחישי' שמא יבא על אשתו ותמצא ספק נדה ויהי' אסור לעבוד עבודה ביו"כ מחמת ספק טומאת בועל נדה ואי אמת דאסור לשמש מטתו ביו"ד ימי תשובה א"כ הלא ימי הפרישה הם בעשרת ימים אלו ואין חשש אלא ש"מ דמותר למשמש מטתו בימים הללו עכ"ל - והנה הס' שיורי כנה"ג אינו בידי לעיין בו. אבל מסברא נ"ל דגם הוא יודה דמדינא מותר ולא אמרו אלא לפרישות וחומרא בעלמא ואין עליו שום קושי' והשגה מגמ' הנ"ל:

סימן תרג

א ברמ"א ס"א וספק עבירה צריך יותר תשובה מעבירה ודאי כי יותר מתחרט כשיודע שעשה משאינו יודע ולכן קרבן אשם תלוי הוצרך להיות יותר ביוקר מחטאת - המקור לזה בד"מ סי' תר"ב בשם רבינו יונה ריש ברכות דספק חמור מודאי ע"ש -- ואדמ"ו הגאון מהו' שמואל עהרענפעלד זצ"ל בעל חתן סופר תירץ בזה קושי' התוס' בכריתות דף כ"ה למ"ד דמביא אשם תלוי על הנבילה וכי יהי' חמור ספיקו מודאי ותי' עפי"ד הר"י דספק חמור מודאי דלכך אשם תלוי במעה כסף וחטאת בדנקא משום דאינו עושה תשובה כ"כ על ספק עבירה. ובתשו' שערי צדק חא"ח סי' ק"ט הביאו בשמו וכ' עליו שהוא דבר יקר מאוד:

ב בהגהות חכמת שלמה. כ' שנשאל מחכם אחד שדברי הטור בסי' זה שחייב אדם לטהר עצמו ברגל סותרים למ"ש לקמן סי' תר"ו ואי משום דר' יצחק דאמר חייב אדם כו' והאידנא אין לנו טהרה כו'. וכמדומה לי שלא ראה שכבר עמד ע"ז הב"ח ז"ל כאן ותי' בטוב טעם. [והפר"ח ז"ל בסי' תר"ו כמדומה שג"כ לא ראה דברי הב"ח הנ"ל]:

סימן תרד

הלכות יום הכפורים:

א ברמ"א ס"א ואסור להתענות בו אפי' תענית חלום - במג"א סק"א הקשה בצ"ע מ"ש עיו"כ מפורים ושבועות דמותר להתענות בהם תענית חלום. ועיי' בהגהות חת"ס ז"ל שתי' קושייתו וכבר קדמו בזה בשו"ע הקטנים באשל אברהם לקמן סי' תרצ"ו בשם הגאון ר' שאול מאמסטרדאם זצ"ל ע"ש. ובענין אכילה בעיו"כ עיין אריכות בס' שדי חמד מערכת יוכ"פ סי' א' ושם הובאו כל חקירות האחרונים בזה וגם פלפל שם בטעם שאין מברכין על האכילה בעיו"כ ע"ש וא"א לי להאריך בכ"ז מאפס הפנאי:

ב עיין בילקוט הגרשוני ח"ב אות יוהכ"פ הב' מ"ש בענין אכילה בעיו"כ, ועיין בס' תורה תמימה שנדפס מחדש פ' אמור בפסוק ועניתם כו' בתשעה לחודש, ומ"ש שם בטעם האכילה בעיו"כ משום שתענית יום עשירי קשה לו ע"י ריבוי אכילה בתשיעי ולפום צערא אגרא ונחשב לו כאלו התענה ב' ימים, כבר ראיתי כן זה שנים רבות בס' אור הצבי לר"ל בערלס מבריסק ועכשיו מצאתי בס' א"ר כאן שכ"כ בשם ש"ל דלכך מעלה עליו הכתוב כאלו התענה ט' וי' שמפני שאוכל יפה בעי"כ ובי"כ מתענה קשה לו עינוי יותר ע"ש, ומ"ש בתורה תמימה שם דלפי"ז מי שאינו מתענה בעשירי כגון חולה אינו מחויב באכילה בתשיעי, לפענ"ד ז"א דהא קיי"ל כמ"ד לא דרשינן טעמא דקרא למילף קולא מיני' ואין להאריך:

ג כתב בהגהות זכרון אברהם שיש לעשות בעי"כ לחמים כמו בי"ט וכן יש לפרוס מפה על השלחן כל היום של עיו"כ כמו בי"ט שהרי לדידן הוי כי"ט גמור אף שמותר בעשיית מלאכה עכ"ל:

סימן תרה

א במג"א סק"ב והאר"י לקח ג' למעוברת ועיין בבאה"ט - נועם האר"י ז"ל כ' בס' א"ר משום דאין ב' מביאים בשותפות קרבן חובה ע"ש -- ולפמ"ש בביאור הגר"א ז"ל וגם במחצה"ש דקיי"ל עובר ירך אמו הוא צ"ע עפ"י נגלה:

ב כתב לי י"ר הרה"ג המפורסם מהו' שמעון צבי ווייגער נ"י אבדק"ק קריפטש יע"א, אם נמצא הכפרה טריפה מסתבר לי דיעשה סדר כפרות בעוף אחר וכן מצאתי בס' תורת אביגדור שכ"כ ע"ש, וביותר דלפמ"ש האר"י ז"ל דהוא דוגמת שעיר המשתלח והלא כ' בר"מ ה' עבודת יוכ"פ דאם שעיר המשתלח הוא טריפה פסול הוא ע"ש (א"ה עיין בזה ס' שדי חמד מערכת יוכ"פ סי' א' אות י"ג בשם שו"ת כנף רננה סי' ט"ן) ועיין בכריתי

ופליתי יו"ד סי' ה' (כרתי סק"ט) שנשאל אי ליקח תורים לכפרה ע"ש ובמח"כ לא זכר שד"ז מבואר במג"א כאן סק"ג, וע' תשו' מהר"ם לובלין סי' פ"ב בשלח לה תרנגולת לכפרה אין בזה חשש סבלונות ע"ש עכ"ל: (ג) עוד ארשום לזכרון מ"ש לי י"נ הרה"ג הנ"ל בשם ס' עתים לבינה שכ' דנוהגין לטבול המוציא בדבש בר"ה וערב יוכ"פ וסוכות עד שמיני עצרת ועד בכלל ע"ש עוד כתב מה שאומרין בעשי"ת שיר המעלות ממעמקים נודע עפ"י האר"י ז"ל ול"נ הטעם עפימ"ש במ"ר שה"ש בפסוק אני חבצלת איר אחא אמרה כנס"י בשעה שאת מעמיק עיניך בי אני מרטבת מעש"ט כשושנה ואומרת שירה הה"ד שיר המעלות ממעמקים כו' ע"ש עכ"ל:

סימן תרו

א ברמ"א ס"א והמוחל לא יהי' אכזרי מלמחול אם לא שמכוין לטובת המבקש מחילה (גמרא דיומא) עיי' בב"ח ובטו"ז ובביאור הגר"א ז"ל ועוד אחרונים כולם תפסו עליו דענין הגמרא שמביא למקור דין זה איירי כשאינו מוחל לטובת עצמו, ר"ל לטובת המוחל ולא לטובת הנמחל, ועיין במחצית השקל ז"ל מ"ש בזה ובס' תורה תמימה פ' וירא כתב שמצא בזה מרגניתא לקיים דברי הרמ"א ונעתיק בזה דברי הגמ' ביומא פ"ז ב' אחרי שהובא שם שהי' רב מבקש כמה פעמים מחילה מר' חנינא ולא איתפייס לי' ר' חנינא פריך הגמ' והיכי עביד ר' חנינא הכי שלא מחל לו, ומשני, ר' חנינא חלמא חזי לי' לרב דזקפוהו בדיקלא וגמירי דכל דזקפוהו בדיקלא רישא הוי, אמר, שמע מינה בעי למיעבד רשותא, ולא איפייס, כי היכי דליזל וליגמר אורייתא בבבל, ופירש"י וז"ל, ראה חלום לרב שתלאוהו בדקל והוא סימן נשיאות ור"ח ראש ישיבה הי' וכשראה חולם זה על רב דאג למות לפי שאין מלכות נוגעת בחבירתה, אמר אדחי' מהכא ויברח לבבל ושם יהי' ראש ולא נדחין למות בשבילו עכ"ל, ומזה תספו התופסים על הרמ"א, דמבואר בפירוש דמה ר' חנינא לא מחל לו היתה בשביל טובת עצמו ולא בשביל טובת רב, וכמה איומה השגה זו -- אבל ראה זה פלא (והעירני ע"ז הרב ר' שמעון כהן נ"י) כי בנוסחת ש"ס כת"י כאן (המובאה בדקדוקי סופרים) יש גירסא אחרת, דבמקום שכתוב לפנינו דזקפוהו בדיקלא ש"מ בעי למיעבד רשותא, כתוב שם דזקפוהו בבל, ש"מ בעי למיעבד רשותא בבבל, והבאור הוא, כי רב ור' חנינא שניהם היו בא"י וראה ר' חנינא בחלום כי רב יהי' לראש ישיבה בבבל, לכן לא רצה ר"ח להתפייס לו, כדי שעי"ז ידחק לי' המקום כאן בא"י וילך לבבל ויהי' שם ראש ישיבה, וכסיום לשון הגמ' גם בגירסתנו ולא אפייס כי היכי דליזל וליגמר אורייתא בבבל, ולפ"ז באמת לא אתפייס לי' ר"ח כ"א בשביל

טובתו של רב, ודברי הרמ"א מאירים ולכלל דינו של הרמ"א כלה"ר ממ"ש בתענית כ' ב' מעשה בר"א בר"ש שנזדמן לו אדם א' מכוער ביותר א"ל שלום עליך רבי ולא החזיר לו שלום, א"ל כמה מכוער אותו האיש וכו' ואח"כ הרגיש ראבר"ש שחטא במה שהכלימו וביקש ממו מחילה ולא רצה אותו האיש למחול לו, וכ' התוס' בשם מס' ד"א דאותו אדם הי' אליהו ולטוב נתכוין שלא רצה למחול לו כדי שלא ירגיל בדבר, ע"כ, והן הן דברי הרמ"א, ופלא על הפוסקים שלא העירו מזה עכ"ל: (ב) במג"א סק"ח אם טבל בער"ה יחזור ויטבול דשמא ראה מים חלוקים או עכורים - עיין בס' בית מאיר מה שהשיג על זה, ולא ראה דברי האלי' רבה סק"ט שכ' ע"ד המג"א בזה"ל, וצ"ע הא כתב בסי' פ"ח דלא גזר עזרא בזה לענין תפלה ואפשר דביו"כ החמירו טפי עכ"ל, ובזה מיושב נמי קושי' הב"מ, ועיין בזה בס' אשל אברהם להגאון מבוטשאטש זצ"ל לעיל סי' פ"ח: (ג) כתב בס' שדי חמד מערכת יוכ"פ סי' ב' אות י"ד וז"ל, במה ששנינו בסוף יומא עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו ראיתי להרב מראה הגדול ח"א בדרוש ו' לתשובה שכ' דנראה דהא דבעינן ריצוי חבירו היינו בשאר שנים אבל בשנת השמיטה כיון שמקיים מצות השמיטה כתקנה ומשמט חובות חבירו גם ה' לא ימנע טוב ומכפר לו גם עבירות שב"א לחבירו בלא ריצוי מדה כנגד מדה וכו' עי"ש, ועם כי לא מצאתי סתירה מפורשת לזה מ"מ אין דעתי העני' מסכמת לחלק בזה אלא נראה דבכל זמן הוא הדין דאין יוהכ"פ מכפר בלא ריצוי חבירו בעבירות שב"א לחבירו עכ"ל:

סימן תרז

א ברמ"א ס"ב אבל כשמתפלל בקול רם או ש"ץ כשחוזר התפלה אין לפרט החטא ומה שאומרים על חטא כסדר א' ב' לא מקרי פורט הואיל והכל אומרים בשוה אינו אלא כנוסח תפלה בס' תורה תמימה פ' כי תשא הקשה ע"ז מסוגי' דסוטה ל"ב ב' דמביא שם ראי' שאומר אדם גנותו בקול רם מהא דפ' בכורים ארמי אובד אבי דכתיב שם וענית ואמרת, וכל עניה היא בקול רם, יעו"ש, ולדברי הרמ"א קשה מאי ראי' מפ' בכורים שהיא תפלה הקבועה לרבים וצ"ע, וע"כ כתב הוא סברא אחרת בטעם הדבר שאנו אומרים נוסח ע"ח ביו"כ יען דהלשון שאומר ר"ע אינו צריך לפרט החטא מורה שרק אין חיוב בזה אבל בודאי רשאי לומר ולכן אחרי דלר"ע רשות ולריב"ב חובה לכן אנו נוהגין לומר כזה ביו"כ כמו שאנו נוהגין לומר כמה פיוטים וסליחות ביו"כ אע"פ שאינם מעיקר הדין והחיוב ע"כ. (א"ה המעיין בד"מ ימצא שגם הרמ"א כתב טעם זה אלא שבהג"ה השמיטו וא"י למה):

ב במג"א סק"ג הקשה ע"מ שאנו אומרים ע"ח שחטאנו לפניך בזדון ובשגגה הרי צריך לבקש על הקל תחלה - ועיין בספרי ילקוט הגרשוני ח"ב ערך יצ"ט ויצה"ר שהבאתי תי' ע"ז בשם דרושי הצל"ח דרוש י"ג - וגם במה שהקשו המפורשים על מה שאומרי' ע"ח שח"ל ביצה"ר (עיין בא"ר) הבט וראה בילקוט הגרשוני הנ"ל שהבאתי ב' פירושים ע"ז וע"מ שאומרים ע"ח שח"ל באונס וברצון שהקשה בס' שדי חמד הא אונס רחמנא פטרי' עיין בסידור יעב"ץ שמיישב זה:

ג עוד במג"א שם מביא בשם כתבי האר"י שיכה באגרוף על החזה, ובמדרש קהלת איתא שיכה על הלב לומר אתה גרמת ליה ובטו"ז לעיל סי' קי"ג סוף סק"ד כ' ג"כ דמכים על הלב עיי"ש והעיר ע"ז הגאון כתב סופר ז"ל כמובא בשמו במגינים החדשים ועיין בס' תורה תמימה פ' בראשית בפסוק לפתח חטאת רובץ מבאר באורך שהעיקר כמ"ש בכתבי האר"י שצריך להכות על החזה עיי"ש:

ד בהגהות חכמת שלמה הקשה על ר' מאיר דסובר דמבקש על הזדונות תחלה הרי מקרא מפורש בתהלים ל"ב חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי אמרתי אודה עלי פשעי לה' א"כ מפורש דמודה על השוגג תחלה ואח"כ על המזיד והניחו בצ"ע - ועיין בילקוט הגרשוני תהלים ל"ב ולפי הפירוש שהבאתי שם בפסוק הנ"ל אין שום קושי' על ר"מ כמובן ודו"ק:

סימן תרח

א ברמ"א ס"ב וה"ה בכל דבר איסור אמרינן מוטב שיהיו שוגגין וכו' - כתב בהגהות חכמת שלמה דה"ד אם אינו בפרהסי' אבל אם הוי בפרהסי' דיש חשש שאחרים ילמדו ממנו חייבין למחות אף בדרבנן ע"ש - ומתשו' מעיל צדקה סי' כ"ט המובא בהגהות מהרב"פ ז"ל כאן משמע לכאור' להיפוך ע"ש -- ובחידושי חת"ס ז"ל ביצה דף ל' כתב בשם תשו' תשב"ץ ח"ב סי' מ"ז דמ"ד מוטב שיהיו שוגגים כו' ה"ד היכי שנכשלו רובא דעלמא אבל אם איזה יחידים מקלקלי' אי שתקו רבנן ילמדו רבים וינהגו כך צריך למחות מוטב שיהיו אלו המועטין מזידין ולא יכשלו בהם רבים והנה אמת נכון הדבר עכ"ל:

סימן תרט

א עיין בטור וב"י. וצריך להבין טעם האוסרין ההטמנה מעיו"כ למוצאי יו"כ. ומ"ש בהגהות חכמת שלמה דעיקר הטעם הוי מכח גזירה שמא יאכל כיון דבשבת דעלמא דרך להטמין כדי לאכול בו ביום אם יטמין ביו"כ יבא לאכול וכמו דגזרו שלא ליגע באוכלין מכח שמא יאכל כן אסרו להטמין אף שאינו נוגע מחשש זה דלא אתי למיטעי

בשבת דעלמא ע"ש. לא נהירא לי דהרי כ' התוס' בביצה ד' י' ע"א ד"ה גזירה כו' דכל דאיכא טירחא בדבר אדכורי מדכר ע"ש, וה"נ איכא טירחא לפתוח הטיחה שבפי התנור שמטמינין בו מתוך עסק גדול כזה בודאי יזכור שהיום יו"כ ולא אתי למיכל ולא דמי כלל לנגיעה באוכלין המוכנים לאכילה, ולכן מחוורתא כמ"ש במחצית השקל ובביאור הגר"א ז"ל, ועיין גם בב"ח ז"ל מ"ש בזה ואין להאריך:

סימן תרי

א בענין נרות יוכ"פ שכבו שאין לומר לעכו"ם שיחזור וידליקם ואפי' ברמיזה, עיין בד"מ ובהגהות רמ"א ובבאה"ט כאן, ואיני יודע מה חדשות הביא לנו בזה בשדי חמד מערכת יוכ"פ סי' ב' אות י"ב בשם הרב קנין פירות ע"ש:

ב ברמ"א ס"ד וכן נוהגין ללבוש הקיטל כו' --- נוהגין העולם שלא ללבוש הקיטל בר"ה ויוכ"פ בשנה ראשונה שלאחר החתונה, ועיין מ"ש בזה אדמו"ר הגאון מהר"ם שיק זצ"ל בתשו' חא"ח סי' כ"ח מה המנהג הזה ומה טעם יש בו, וסיים דמ"מ אם אחד רוצה ללובשו אין גוערין בו:

סימן תריא

א במג"א ריש הסימן ומ"מ כולהו דאורייתא (ב"ח ולבוש) - בענין המחלוקת בשאר עינויין חוץ מאכילה ושתי' אי אסורין מדאוריי' או רק מדרבנן. עיין מ"ש בס' שדי חמד בחלק הכללים מערכת חית כלל קל"ה, גם עיין בס' מנחת חינוך ריש מצוה שי"ג ובמהר"ם שיק תרי"ג מצות ריש מצוה שט"ו ע"ש. והנה הרמב"ם סובר דכל העינוי' הם מדאוריי' והקשה עליו הר"ן הובא ביתה יוסף מהך דתניא ביומא דף ע"ח ע"ב התינוקות מותרין בכולן חוץ מנעילת הסנדל ומוכח בגמ' התם דמותרים בכולם דקאמר היינו דמותר לגדולים לרחצן ולסוכן והא הני ודאי לתענוג עבדי ואי מנעי הני מינייהו חד יומא לא מסתכני ואי מדאוריי' היכי שרינן והא כתיב לא תאכלום וקרי בי' לא תאכילום להזהיר גדולים על הקטנים אלא מוכח דמדרבנן וכל שהוא לצורך התינוק מאכילין אותו איסור דרבנן בידים ע"ש. והקשה השעה"מ פ"א מה' שביתת עשור דלפי דעתו של הר"ן נמי תקשי לי' שהרי ממ"ש הר"ן בפ' כל כתבי אמתני' דקטן שבא לכבות כו' מבואר דהא דאיסור דרבנן מאכילין אותו בידים היינו למ"ד דקא"נ אין ב"ד מצווין להפרישו משו"ה באיסורין דרבנן נחתינן דרגא דמאכילין אותו בידים אמנם לר"י דספיקי מספקא לי' ביבמות קי"ד אי ב"ד מצווין אע"ג דבאי' דרבנן ס"ל דאין ב"ד מצווין להפרישו מ"מ

להאכילו בידים אסור וכיון שכן קשה דתקשי לי' לר' יוחנן הך ברייתא דקתני התנוקות מותרין בכולן דאע"ג דאי' דרבנן הוא מ"מ להאכילו בידים אסור והניחו בצ"ע - ולענ"ד נראה דלר"ן ל"ק מר' יוחנן דה"ק בשלמא אי שאר עינוי' מדרבנן שפיר מותר להאכיל בידים ואפי' לר"י דספוקי מספק"ל ואסור להאכיל איסור דרבנן בידים, י"ל דהיינו דוקא באיסור האסור מצד עצמו אבל בעינוי דיוהכ"פ שאין האיסור מצ"ע אלא מחמת היום, זה קיל טפי וכמו שמצינו חילוק זה בכמה מקומות בין איסור מצ"ע לאיסור שהיום גורם, משו"ה לכ"ע מותר להאכיל איסור כזה שהוא מדרבנן בידים, אלא אי אמרת מדאוריי' נינהו היכי שרינן דהא באיסור דאורייתא לא שייך חילוק בין שהאיסור מצ"ע או מצד היום וכדאמרי' בפסחים דף מ"ח ע"א ואי אמרת איסור מוקצה דאוריי' מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר יעו"ש וא"ש ודו"ק, אמנם בגוף קושי' הר"ן על הרמב"ם נ"ל ליישב עפ"י מ"ש בהגהות מיימוני פכ"ט מה' שבת אות מ' דהא דאמרי' בפ' חרש דבידים לא ספינן להו היינו בלאו כגון נבילה וטריפה וכיוצא בו דנפקא לן מלא תאכלו כו' אבל בקידוש היום מ"ע היא ולא אתי' מהתם כו' ע"ש וא"כ ה"נ בשאר עינוים שהם רק מ"ע ונלמד מקרא דשבת שבתון עיין ברמב"ם מותר למיספי להו בידים וא"ש -- שוב ראיתי בהגהות חכמת שלמה שמתרץ ג"כ כן וכ' סברא זו לחלק בין לאו לעשה משמי' דנפשי' ולא זכר שר מדברי הגהות מיימוני הנ"ל עוד ראיתי שם סברא מחודשת דבעינוי דיוה"כ דתלי' ביתובי דעתא ליכא שום איסור אצל הקטן כיון דקטן אין לו דעת, ובמחכ"ת דבריו תמוהים אצל כל בן דעת אטו יתיבי דעתא בדעת ושכל תלי' ואטו מי שאין בו דעת לא נתיישב דעתו ונפשו באכילה ושתי' ורחיצה וסיכה וכדומה משאר תענוגי הגוף ? - עוד ראיתי שם שהקשה על הר"ן דמשמע מדבריו דאכילה ושתי' שמאכילין ומשקין את הקטן ביוהכ"פ הוא משום סכנה, א"כ למה נותנין להם שיעור שלם הוי לן ליתן להם פחות פחות מכשיעור כמו בחולה המסוכן עיין סי' תרי"ח והניחו בצ"ע - ול"נ דלק"מ דהרי גם בחולה קיי"ל דאם מסופקים בו אם מספיק לו מעט מעט מותר להאכילו כל צורכו מיד, ודוקא אם הרופא אומר שיספיק לו להאכילו מעט מעט אז נותנין לו מעט מעט וכמ"ש הב"י והב"ח ז"ל בסי' תרי"ח ע"ש, והתינח בחולה שאפשר לשאול הרופא אבל בקטנים וכי אפשר לשאול ולדרוש ברופאים על כל קטן וקטן אם יספיק לו מעט מעט והלא בעיר גדולה יש קטנים לאלפים ואין זה באפשרות כלל לאמד כח כולם עפ"י הרופאים אם יספיק להם מעט מעט ע"כ מותר להאכילם ולהשקותם כל צורכם וז"ב ודו"ק. (ב) בתשו' הלכות קטנות ח"ב סי' רפ"ב כתב דאפשר דהשותה מים ביוכ"פ אינו חייב כרת דא"ח אלא אם אכל או שתה מידי דמזין אבל מים אינו זן כלל ע"ש. ועיין בשדי

חמד מערכת יוכ"פ סי' ג' אות ז' שהביא דעת הרבה אחרונים החולקים עליו. ואני אוסיף לציין תשו' מחנה חיים ח"ג על או"ח סי' מ"ה שמעתיק לשון הלק"ט והשיג עליו וכתב וחלילה וחלילה שיאמר כן להלכה ולמעשה כי אע"ג דמים לא זייני מ"מ מייתבי דערא ומבטלים את העינוי עיי"ש:

ג אם המחה את המאכל ושתה אותו ביוכ"פ חייב כרת דיוכ"פ ביתובי דעתא תלי' והא מייתבא דעתי'. כ"כ בשדי חמר הנ"ל אות כ"ג ודלא כמ"ש הגאון מהרש"ק ז"ל בספר החיים סי' תרי"ב והוא פשוט. (ד) אף האוכל דבר שיש מצוה באכילתו כתרומה וקדשים חייב כרת. כ"כ בשדי חמד הנ"ל אות ט"ז משום דאין ע' דוחה ל"ת ועשה גם אין ע' דוחה ל"ת שי"ב כרת ע"ש. וכל אלו הטעמים לאו דברי הכל נינהו. דטעם הא' אינו מספיק לשיטת הריב"א היכי דעבר אינו לוקה דהל"ת נדחה ולא נשאר אלא עשה ואין לוקין על העשה וה"ה בכרת דיוהכ"פ א"ח כרת כ"א על הל"ת דלא מצינו ע' שי"ב כרת רק פסח. וכיון דהל"ת נדחה שוב ליכא כרת. וטעם הב' ג"כ אינו מספיק לדעת הרבה הסוברים דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת ואין להאריך:

סימן תריב

א במחבר ס"ב כל האוכלי' מצטרפי' כו' וציר שעל ירק כו' בתשו' מחנה חיים ח"ג על או"ח סי' מ"ו הוכיח מלשון הרמב"ם דאפי' אם לא הי' בירק כשיעור כזית מצטרף הציר שע"ג ירק ולכן השמיט הרמב"ם תיבת לכקותבת ע"ש באורך:

ב במג"א סק"א איסורא איכא בח"ש מדאורייתא ע' בפמ"ג משבצות סק"ד שחידש דביוכ"פ יש איסור עשה בח"ש ועניתם את נפשותיכם ואף ח"ש אסור מה"ת ע"ש, ולכאורה ק"ל דא"כ דגם ר"ל דפליג אר"י בשאר איסורין מ"מ ביוכ"פ מודה דביטל עשה דועניתם, וא"כ מה פריך הגמ' בר"פ יוהכ"פ הניחא לר"י דא' ח"ש אסור מה"ת אלא לר"ל מאי איכ"ל וצע"ק:

ג במחבר ס"ח כס פלפלי או זנגבילא אם הם יבשים פטור דלא חזו לאכילה ואם הם רטובים חייב וכתב ע"ז הבאר הגולה וז"ל, כ' הגי' בכל ספרי הרמב"ם שבידנו ואולי טעות הוא שנפל בספרים כי לא נמצא חילוק זה לא בגמ' ולא בטור ולא בב"י עכ"ל והוא פלא שהרי באמת חילוק זה כאמר בש"ס ובכל הפוסקים - וכ' בס' שדי חמד מערכת יוכ"פ סי' ג' אות י"א כי הציון בבאר הגולה הוא בטעות, ודברי באר הגולה אינם שייכים לסעיף זה רק לסעיף ז' שכ' שם המחבר אכל עלי קנים פטור ולולבי גפנים שלבלבו קודם ר"ה פטור דעץ בעלמא הם ואם לבלבו בארץ ישראל מר"ה עד יוהכ"פ חייב, ושתי תיבות

אלו היינו "בארץ ישראל" הן מוסגרות בש"ע שבידינו אבל בש"ע שלפני הרב באר הגולה לא היו מוסגרות וע"ז אמר שעם שבאמת בספרי הרמב"ם כתוב כן דמשמע שיש חילוק בזה בין א"י לחו"ל הנה חילוק זה לא נמצא בגמ' ולא בטור וב"י וא"ש:

ד ברע"א ס"י מותר ליגע ביוה"כ באוכלים וכו' ולא חיישי' שיאכל כו' - והא דבחמץ בפסח אסור ליגע כתב הטו"ז סק"ח דשאני יוכ"פ דאימת יום הדין עליו כל היום - וכ' הפרמ"ג משמע בשאר תענית בד' צומות אסור ליגע באוכלין ע"ש. וסותר את עצמו דבסי' תמ"ו במש"ז סק"ה ובסי' תע"א במש"ז ססק"ב כ' דבאיסור דרבנן לא גזרינן שמא יאכל ע"ש -- ועיינ‍ברש"י ותוס' יומא דף י"ד דמבואר ג"כ דבאיסור דרבנן לא גזר' שמא יאכל ע"ש. ובגוף דברי טו"ז ראיתי בא"ר שהקשה עליו מגמ' יומא י"ד א' דפריך מכה"ג ביוהכ"פ דאי מייתא אשתו עביד עבודה ולא גזר ר"י שמא יאכל, אמאי לא משני דשאני יו"כ דאימת יום הדין עליו, ולענ"ד י"ל דהא בלא"ה הקשו בתוס' ישנים שם דה"ל לתרץ דבבאר ימות השנה ליכא קפידא בכהן גדול אבל הכא דגמרי' ממלואים אין לנו להתקין כהן אחר בשביל כך שלא פירש שבעה ותירצו דעדיפא מינה קמשני ע"ש, א"כ ה"ה בזה י"ל עדיפה מינה קמשני כיון דכ"ע לא קאכלי הוא נמי לא אתי למיכל ובאמת מה"ט כבר יש סברא לחלק בין חמץ בפסח ליוהכ"פ אלא דהטו"ז רוצה ליתן טעם גם למי שיושב יחידי ואין שם איש זולתו דג"כ מותר ליגע באוכלין משום דיוכ"פ אימת הדין עליו, אלא אי קשי' הא קשי' לטו"ז איך קאמר בירושלמי פ"ד דפסחים דלכן חלות לחם הפנים מתחלקות לערב ולא בשחרית משום דגזרי' שמא יאכל והא ביוכ"פ אימת יום הדין עליו ול"ח לזה וע' במג"א סק"ו ובמחצה"ש ובהגהות דגו"מ ויותר אין להאריך:

ה במג"א סק"ו ועוד קשה בגמ' אמאי לא פריך בפשיטות מ"ש דבבל יו"כ מקריב ולא חיישי' שמא יאכל -- עיין מ"ש בזה בס' שבילי דוד וחידוש שלא ראה שכבר כ"כ בס' יד אפרים כאן ע"ש:

ו בבאה"ט סק"ה כ' דמותר לשאוף שנופ"ף טאבאק ביוהכ"פ -- ועיין בס' שדי חמד מערכת יוכ"פ סי' ג' אות כ' אריכות גדול בזה וכבר פשט ההיתר בכל ישראל ואין להאריך:

ז בענין מה שנוהגין כמה אנשים לעשות בעיו"כ סגולות שונות שלא ירגישו הצום ואחרים מתחכמים עוד לאמר שזה הסגולה היא יותר בדוקה ומנוסה שלא יבא שום תאוה לא לאכילה ולא לשתי'. כתב בשדי חמד הנ"ל סס"י א' בשם הגאון מהו' מנחם נתן אויערבאך אבד"ק לונשיץ (רוסס' פאלען) שליט"א דאין נכון לעשות כן דפשטות הקרא

דכל הנפש אשר לא תעונה וגו' הוא חיוב להיות בו בעינוי ואיך נעשה דברים הגורמים להסיר העינוי ביום הקדוש הזה ע"ש באורך:

סימן תריג

א במחבר ס"ג אם הטיל מים כו' או עשה צרכיו וקנח מותר לרחוץ כו' - כתב הפמ"ג במשבצות סק"ב וז"ל. ובסי' ו' היוצא מבית הכסא צריך נטילה אפי' לא עשה צרכיו א"כ היוצא מבית הכסא קבוע רשאי ליטול ידיו ביוה"כ אפי' לא עשה צרכיו עכ"ל, ובהגהות רעק"א ז"ל הניח ד"ז בצ"ע. וחידוש שבכמה מקומות בהגהותיו מביא הפמ"ג או"ח וכאן לא זכר את יוסף ה"ה בכל הפמ"ג ז"ל:

ב במחבר ס"י כלה כל ל' יום מותר לרחוץ פני' כתב החיי אדם כלל קמ"ה שזה הי' בימיהם שלא היו בביהכ"נ כל היום והתירו שלא תתגנה על בעלה אבל בזמן הזה שאינו רואה כל היום לא שמעתי שנוהגין להתיר ע"ש. אמנם בס' קיצור שו"ע סי' קל"ג העתיק פסק השו"ע הנ"ל והראה בחיי אדם וכתב שבהערותיו לס' הנ"ל כתב שאין דבריו מוכרחים ע"ש:

ג מי שראה קרי בזה"ז ביוה"כ כו' ואסור לרחוץ גופו או לטבול אע"פ שבשאר ימות השנה הוא רגיל לטבול לתפלה - בס' עיקרי הד"ט מביא בשם תשו' מהר"י מברונא סי' מ"ט דמתיר לבעל קרי לטבול ביוה"כ דאי לא טביל לבו נוקפו ולא מצי לכוין בתפלותיו ועיין בס' שדי חמד מערכת יוכ"פ סי' ג' אות כ"ט שדחה דברי מהר"י מברונא הנ"ל בטוב טעם וכתב שאין לזוז מפסק המחבר השו"ע ושאר פוסקים האחרונים האוסרין. וגם כתב דמה שהגזים בס' אור עינים באם לא יטבול הוא ובני ביתו עומדים בסכנה גדולה, הנה בס' נחמד למראה מובא מעשה רב ממר אביו שהי' רב גדול בזמן הגאון בעל חקרי לב שהורה בהיפך לת"ח עצום ורב שהי' תמיד טובל כדי להתפלל ואסר לו לטבול והתפלל בלא טבילה ועלתה לו שנה בצהלה ע"ש באורך רב:

סימן תריד

א במחבר ס"א אסור לסוך כו' אבל אם הוא חולה אפי' אב"ס או שיש לו חטטין בראשו מותר בהגהות חכמת שלמה הקשה ע"ז ניהו דמצד איסור יוה"כ מותר ממ מצד איסור רפואה בשבת ליתסר דהרי אסור לעשות בשבת רפואה כמ"ש בסי' שכ"ז וה"ה ביוה"כ וע"ש מ"ש בזה. וכתב ג"כ שראה שהגאון מליסא ז"ל בסידור דרך החיים הרגיש בזה ג"כ בהל' יו"כ. ופלא בעיני דלא זכרו מ"ש הב"י בסי' תרי"ג וז"ל כתב סמ"ק אומר הר"מ

שמותר לאדם לרחוץ עיניו במים בי"ה מפרי שהיא רפואה לעינים כדאיתא בפ' שמונה שרצים (קמ"ח) ורפואה מותר בי"ה עכ"ל:

ב במג"א סק"א הקשה בצ"ע מ"ש סיכה מרחיצה דשרי להעביר הזוהמא וסיכה בכל גווני אסור ואדמ"ו הגאון זצ"ל במהר"ם שיק מצוה שט"ז כתב לתרץ דרחיצה מותר להעביר הזוהמא הואיל ואינו מכוין להנאתו וה"ל דשא"מ ומותר ואף דהוי פסיק רישא הרי כ' הר"ן בסוגי' דריחא מילתא דלענין הנאה לא שייך לאסור משום פסיק רישא (עיי' ישועות יעקב סי' תרי"ג סק"א) אבל לענין סיכה דרבנן אמרו סיכה כשתי' כדיליף בפר"ע מקרא דותבוא כמים בקרבו וגו' ובשתי' לא שייך אינו מכוין דהוי מתעסק בחלבים ועריות וכמ"ש הר"ן שם ולכך אפי' אינו עושה משום תענוג אלא להעביר הזוהמא אפ"ה אסור מדרבנן משום דסיכה כשתי' וא"ש:

ג במחבר ס"ב אסור לנעול סנדל או מנעל של עור וכו' - בתל תלפיות מחברת ב' אות ואיו כתב י"נ הרה"ג המפורסם מהו' נתנאל פריעד נ"י אבדק"ק באלמאז אויוואראש יע"א וז"ל, במנחת חיכוך מצוה שי"ג חידש בהנועל סנדל האסור ביוה"כ חוץ ממה שעובר על איסור דנעילת הסנדל, אם יצא בו ברה"ר חייב חטאת דלאו מלבוש הוא אלא משוי לפי סברת רש"י למ"ד שבת לאו זמן תפילין יעו"ש ובאמת יש לחלק בשלמא תפילין כל המלבוש רק המצוה ואם לאו מצוה בטל שם תכשיט משא"כ סנדל מלבוש הוא מחמת עצמו ועיין פמ"ג או"ח סי' י"ג בלובש כלאים בשבת וצ"ע עכ"ל -- ועיין בס' שדי חמד מערכת יוכ"פ סי' ג' אות י"ד שמסכים עם המנחת חינוך וע"ש עוד באות ט"ו על אסתפקתא של המנ"ח שם בחיה דמותרת בנעילת הסדל של עור אם יכולה לצאת לרה"ר במנעל של שאר מינים ואין להאריך. [ובנידון מנעלים שעושים מפילטץ של צמר ותוך כפות המנעל נותנין עור להחזיק התפירה עיין בתשו' אדמ"ו הגאון מהר"ם שיק זצ"ל מא"ח סי' שט"ז דמסיק להחמיר ע"ש באורך]:

ד בענין אי מברכין בי"כ ברכת שעשה לי כל צרכי, עיין בס' פתחי תשובה כאן, גם עיין בדברינו לעיל סי' תקנ"ד ענף ה' ע"ש: סימן תרט"ו (א) במחבר ס"ב הרואה קרי בליל יוהכ"פ וכו' ר בגמ' סוף יומא איתא הרואה קרי ביוהכ"פ והמחבר ז"ל שינה מלשון הגמ' וכתב בליל יוהכ"פ והוא מיוסד על מ"ש בב"י כאן ופי' הרואה קרי בי"ה בליל י"ה ולאפוקי ממאן שכתב דרואה קרי ביום דוקא קאמר עכ"ל. ומ"מ קשה אמאי כ' בליל יוהכ"פ דוקא הא ודאי אפי' ראה קרי ביום ידאג כל השנה, ודוחק לומר דיום אתי' במכ"ש - ואפשר לומר עפ"י מ"ש בהגהות מהרב"פ וכ"כ באלף למטה דאם יש לתלות ראיית קרי בהרהורי דיומא אז א"צ לדאוג כל השנה ע"ש, א"כ הרי כ' התוס' מגילה ל"א א'

דלכך קורין במנחה בי"כ בערות לפי שהנשים מקושטות בשביל כבוד היום וכו' ע"ש, א"כ ביום שרואה הנשים מקושטות עכ"פ מידי הרהור לא נפיק ואיכא למיתלי ראיית הקרי בהרהור וא"כ א"צ לדאוג כה"ש לכן כ' המחבר הרואה קרי בליל י"כ דוקא כנלע"ד בדרך אפשר:

ב בגמ' סוף יומא הריאה קרי ביה"כ עונותיו מחולין לו והתניא עונותיו סדורין מאי סדורין סדורין לימחל ע"כ - ולכאור' אין לו ביאור כלל, ועמ"ש בזה הגאון מ' שלמה קלוגר זצ"ל בס' אמרי שפר פ' וזאת הברכה וינעם לך. (ג) כ' בהגהות זכרון אברהם בש"ע ס"ב כל השנה. קבלתי ממורי ז"ל (הוא הגאון רבי נתן אדלער) שאם ישלים לו שנתו שיתענה באותו שנה בה"ב וע"ש וכן ינהוג כל ימיו וכל ליל י"כ לא ישכב עוד בשום מטה לישון רק יעיר בב"ה לומר שירות ותשבחות וכן ינהוג כל ימיו ויש לחוש לדברי הלבוש ז"ל עכ"ל:

ד בענין התיקון לרואה קרי בי"כ עיין בס' שדי חמד מערכת יוכ"פ סי' ד' אות ג' וע"ש מ"ש בשם הגאון כתב סופר חא"ח סי' ק"י וגם בשם הרב טהרת המים ע"ש:

סימן תרטז

א במחבר ס"ב קטן שהיא פחות מבן ט' אין מענין אותו בי"כ כו' וכתב הרמ"א בהג"ה אפי' אם רוצה להחמיר על עצמו מוחין בידו - עיין בב"י הביא מחלוקת רש"י ורמב"ם בזה. ובס' תוס' יוה"כ יומא דף פ"ב ע"א כ' דרש"י ורמב"ם לא פליגי לענין דינא אלא בפי' המשנה דהרמב"ם פי' מתני' כשהקטן רוצה לאכול ובהא קאמר אין מענין אותם כדי שלא יבאו לידי סכנה ורש"י פי' מתני' כשהקטן אינו רוצה לאכול ובהא קאמר אין מענין כלומר אין חייבין למנוע מה מאכל אלא רשאי אביו לעשות מה שירצה, והוכרח רש"י לפרש כן משום דאם איתא דאפי' כשהקטן רוצה להתענות חייב אביו להאכילו שלא יסתכן הול"ל התינוקות מאכילין אותם כו' דאז הוה משמע דאין מניחין אותם להתענות אבל השתא דקתני אין מענין משמע דה"ק אין חייבין למנוע מהם מאכל ודו"ק עכ"ל - וע' בס' אשל אברהם להגאון מבוטשאטש ז"ל ומה שמנהג לענות התינוקות קודם זמן החיוב כו' הגם שי"א שאסור לענותם, סברתם היא מצד בחי' ומשביע לכל חי רצון, רעותא שעל מיכלא שובעא איקרי כל שהם רוצים מעצמם להתענות לא נתפרש למונעם דוקא וע' בס' תוי"כ שכ' בזה והמנהג מכריע עכ"ל:

סימן תריז

א במג"א סק"א עוברה שהריחה ואמרה צריכה אני מאכילין אותה אע"פ שאין פני' משתנות ע' תוס' חדשים פ"ה דאבות דכ"ז שלא הוכר עוברה עדיין דינה כשאר אדם דבעינן נשתנו פני' ע"ש. ועיין בהגהות חכמת שלמה כאן שחולק עליו וצ"ע:

ב עוד במג"א הנ"ל בשאר כל אדם לא מהני אמיר' צריך אני אא"כ נשתנה פניו כמ"ש ס"ג - בס' ישועות יעקב כ' ע"ז לא ידעתי מנין לו וממ"ש בס"ג ונשתנו פניו אין ראי' דשם איירי בלא אמר צריך אני ולכך בעינן שישתנה פניו ע"ש --- ולענ"ד המג"א לשיטתו אזיל שכ' וכ"מ ברי"ו שכ' תחלה סתם עוברה שהריחה ומיירי כשאמרה צריכה אני דאל"כ מנא ידעינן שהריחה כו' א"כ יפה הביא ראי' מס"ג שכ' המחבר כל אדם שהריח מאכל ונשתנו פניו כו' דל"מ אמיר' צריך אני דהרי כ' שהריח א"כ מיירי כשאמר צריך אני דאל"כ מנא ידעינן שהריח ואעפ"כ כ' ונשתנו פניו א"כ ש"מ דבלא נשתנו פניו ל"מ אמירת צריך אני - וע' בתשו' חת"ס אהע"ז ח"ב סי' פ"ב ומובא בשדי חמד מערכת יוכ"פ סי' ג' אות ה'. וע"ש שהביא דעת הגאון יד אפרים שחולק על המג"א בזה וס"ל דגם כשלא נשתנו פני הבריא והוא אומר שצריך מאכילים אותו עפ"י עצמו ע"ש. (ג) במחבר ס"ד יולדות כו' מג' עד ז' אם אמרה צריכה אני מאכילין אותה - ידוע דעת הרבה אחרונים דגם אם שתקה מאכילין אותה רק אם אמרה אינה צריכה מתענה והולכת וע' בס' שדי חמד מערכת יו"כ סי' ג' אות א' באריכות. ומה שחקר שם במפלת אם יש לה דין יולדת. חידוש בעיני שלא זכר שר דברי אשל אברהם הנדפס בשו"ע הקטנים לעיל סי' ש"ל שכ' בשם ת' מ"א ענף ט' דהמפלת לאחר מ' יום דינה כיולדת לענין חילול שבת ויוה"כ ע"ש: (ד) עוד במחבר הנ"ל. וימים אלו אין מונין אותם מעת לעת כו' - בביאור הגר"א ז"ל מגמגם על פסק זה וגם בס' ישועות יעקב כתב דאין דין זה מוכרח. ובס' שדי חמד מערכת יוכ"פ סי' ג' אות ג' האריך בזה וכתב דרוב הפוסקים ס"ל דימים אלו מעת לעת מנינן להו ודלא כפסק המחבר ז"ל. ועיין בהגהות זכרון אברהם בסוף הספר (בהוספות שאחרי לוח הטעות) שמביא הערה בזה בשם הגאון מהו' יצחק דוב באמבערגער זצ"ל רבד"ק ווירצבורג יע"א ושם נאמר דאין הלכה בזה כהמחבר והפוסקים אחרונים שנמשכו אחריו רק כל הימים האלו כולם מעת לעת הם מתחשבים ע"ש באורך: (ה) במג"א כתב דיולדת תוך ג' ימים דכתב בשו"ע דלא תתענה כלל מ"מ יש להאכילה פחות מכשיעור ובס' שדי חמד הנ"ל מביא דהגאון נציב"ב מלך זצ"ל בס' העמק שאלה (בפ' שמות שאלתא ל"ח סק"ה ובפ' הברכה שאלתא סק"ז ס"ק י"ז) אחר שכתב שדין זה שכתבו בעלי הש"ע דחולה ג"כ דינו כמעוברת להאכילו פחות פחות אינו מוסכם מכל הראשונים דיש סוברים דדוקא

במעוברת אבל חולה שצריך להאכילו אין מצריכים להאכילו פחות אלא דהדברים יצא מפה קדוש הרמב"ן לדמות חולה למעוברת ונמשכו אחריו הרא"ש והר"ן ובעלי הש"ע וכו' סיים דהם שהוסיף המג"א דה"ה יולדת תוך ג' ימים יש להאכילה פחות פחות מכשיעור זה ודאי תמוה שהרי יולדת תוך ג' אינה צריכה אומד והרי היא כאלו אמדוה שצריכה כשיעור בפעם אחת והבו דלא לוסיף על הוראת הרמב"ן וכו' וכן שמעתי מפי הגאון בית דודו שגם מוח"ז אביר הרועים מוהר"ח מוואלאזין הורה למעשה דלא כהמג"א עכ"ל. ועיי"ש עוד בשם הרב מאמר מרדכי דאשה שישבה על המשבר אף שעדיין לא ילדה דינה כדין יולדת תוך ג' ימים ולא תתענה כלל ע"ש]: סימן תרי"ח (א) במחבר ס"א אם יש שם רופא בקי אפי' הוא עכו"ם -- ובמג"א סק"א דעכו"ם נאמן אפי' להכחיש ישראל שאומר שאינו צריך לאכול ע"ש ובס' תפארת ישראל למשניות (פ' בתרא דיומא מ"ה) כ' דהאידנא יש להתיישב בדבר דבעיני ראיתי דשבקי להמנותייהו דלכל חולי קל אומרים תמיד שכשיתענה יסתכן, ובנו הרה"ג כ' בהלכתא גבירתא לפ' הנ"ל וז"ל, ואני מוסיף דאנו רואים היום דרופאי ישראל שהרוב שלהם הם בעוה"ר כופרים ובזדון לבם מייעצים להדיח בענין אכילת איסורין ובימי תענית יותר מעכו"ם עכ"ל ובס' שדי חמד מערכת יוכ"פ סי' ג' אות ה' כתב בשם תשו' רמ"ץ או"ח סי' ט' ובשם ס' רוח חיים סי' תקנ"א דאותם הרופאים שאין מתענים בי"כ מצד אפקרותא צ"ע אם לסמוך עליהם, וסיים בזה"ל, חן לחכם ויחכם להכיר את מהות הרופא כי אף אותם שמצד אפקרותא אין מתענים מ"מ יש בהם רבים אשר אף כי אינהו בדידהו בהפקרא ניחא להו לא יאבו שאחרים יכשלו על ידם ורק הנראה לדעתם באמת יגידו ויש לצדד להקל משום ספק פיקוח נפש עכ"ל:

ב מי שחלה בעיניו ואומרי' הרופאי' שאם יתענה בי"כ יהי' לו סכנת עיורון עינים, כ' בהגהות חכמת שלמה כאן וכ"כ בס' שד"ח בשם ס' דגל מחנה אפרים הנדמ"ח א"ח סי' ג' שמותר לאכול בי"כ כדקיי"ל בסי' שכ"ח שכל שיש סכנת עורון חשיב יש בו סכנת נפשות דשורייני דעינא באובנתא דלבא תלו עיי"ש:

ג כ' בס' שד"ח מערכת יכ"פ דף נ"א ע"ד בשם תשובות הגאונים, זקן חלש שהי' מתענה רובו של יום וכבר בא בחלישות בענין שחושש לסכנה מאכילין אותו ולא שבקינן לי' שימות וגמרינן לה מעוברה שהריחה וכו' עיי"ש: (ד) במחבר ס"ז כשמאכילין את העוברות או את החולה מאכילין אותם מעט מעט וכו' - כתב הגאון מהו' שלמה קלוגר זצ"ל בשו"ת שירי טהרה בח"ב על הש"ס תשובה כ"ג וז"ל, הדין דמאכילין אותו פחות פחות מכשיעור לא נמצא רק ביוה"כ ולא בשאר איסורי' דדוקא ביוה"כ דביתובי דעתא

תליא מילתא מהני פחות מכשיעור אבל בשאר איסורין לא אמרי' דאינו מצטרף רק בכא"פ אלא אם עושה כן לפי תומו, אבל אם רוצה לאכול ביחד ואינו מפסיק רק כדי שלא יצטרף אז מצטרף אפילו לזמן מרובה והבאתי כמה ראיות ואחד מהב' מקואות בשאובין דמבואר שם דמד' כלים אין מצטרפין היינו דוקא לפי תומו אבל אם עושה כן בכוונה אפי' בהרבה מצטרף עכ"ל. [ולפ"ז יפה הקשה הפלתי בס"ס ק"י דלר"ל דח"ש. מותר מה"ת הו"ל לתקן ב' ימים יוהכ"פ ולאכול פחות מכשיעור, דבי"כ דביתובי דעתא תלי' מילתא אינו חייב בכה"ג אפי' עושה כן בכוונה כנ"ל. וע' בתשו' מחנה חיים ח"ג על או"ח סי' ט"ל שהשיג על הפליתי ולהנ"ל א"ש]:

ה עוד במחבר הנ"ל וישהו כדי אכילת ארבעה ביצים עיין בתשו' חתם סופר חלק ששי סי' ט"ז ששיעור אכילת פרס לכל היותר ט' מינוטען ע"ש: (ו) במג"א סק"י חולה שאכל. ובוצע על ב' ככרות (כ"ה) ול"נ שא"צ דלא תקנו כן ביה"כ - במחצית השקל כ' טעם לדבר דהא טעם לחם משנה זכר למן כו' בערב יוה"כ לא ירד פי שנים כמו בע"ש כיון דלא הוצרכו מן ביוה"כ דהא צריכים להתענות ע"ש- ובליקוטי חבר בן חיים ח"ב דף ל"ו ע"ד כ' צ"ע דעכ"פ במוצאי יה"כ היו צריכין למן ואולי י"ל כיון דעכ"פ הלח"מ שירד בעיוה"כ לא ירד אלא לצורך מוצאי יה"כ שוב לא שייך ביה"כ עצמו לחם משנה עכ"ל:

ז עוד במג"א הנ"ל ועכ"פ א"צ לקדש עיין בהגהות רעק"א ז"ל שכתב דאפשר ביה"כ שחל בשבת צריך לקדש דחיוב הקידוש דשבת לא פקע עיי"ש. ואפשר דגם לחם משנה צריך ביה"כ שחל בשבת וצ"ע]:

ח בדין מאכילין אותו הקל הקל תחלה, עיין בס' המקנה ח"ג כלל נ"ד ובילקוט הרועים ח"ר דף ל"ג ובס' שדי חמד מערכת יוכ"פ סי' ג' ואם יזכני ה' עוד אכתוב בזה קונטרס מיוחד בפלפולים הנוגעים לענין זה וגם על דברת הגהות חכמת שלמה כאן שכ' על קושי' המל"מ ז"ל בפרשת דרכים למה לא יבטל התרומה ברוב דהיכא שידוע שמוכרח לאכול כולו כגון בחולה שאמדוהו לאכול כל כך ובלא"ה ימות לא שייך ביטול כלל דדוקא באדם בריא דאפשר לומר שיאכל זה ולא יותר י"ל אכל חדא ההיא דהיתירא היא ושייך ביטול אבל בחולה דידוע מתחלה שמוכרח לאכול כולו הוי כאלו אכלו כולו ביחד ול"ש ביטול ע"ש והוא הערה חדשה ממש ויש לפלפל בזה הרבה ואי"ה שם יבואר:

סימן תריט

א במחבר ס"א אומר שהחיינו - בפ"ת בשם מהר"ם מרוטענבורג אחרונים סי' י"ח ביה"כ שחל בשבת ברכת שהחיינו קודם למזמור שיר ליום השבת וכ"כ בס' מטה אפרים סי'

זה שכ"ה מנהגינו, וכ"כ בשד"ח מערכת יוכ"פ סי' ב' אות ג' בשם ספר החיים, וכ"כ גם באשל אברהם להגאון מבוטשאטש זצ"ל עי"ש. (ב) בס' מקרי דרדקי להגאון מהו' הילל ל"ש זצ"ל מקאלאמעא כ' בפ' בהר העתק מספרו שו"ת הלכות קטנות שאלה רל"ז וז"ל. עיין או"ח סי' תרי"ט וז"ל ונוהגים לומר כל נדרי בעודו יום, שאלתי ממך אם המנהג היה דוקא הוא וא"א לשנותו מש"ה עכ"ח צריך להקדים אמירת כל נדרי קודם הדרשה שאומר המנהיג לעורר העם לתשובה, או צריך שיהי' החכם הדורש עיניו בראשו לקצר בתוכחתו כדי שיהי' אמירת כל נדרי רק ביום, או לאו - תשובה. הנני כמבוקשך נלענ"ד שכל אחד משני אלה לא נכון לעשות, משום שאיתא בספרי חן בעת אמירת כל נדרי יכוין להפר שבועה דלעילא, ואחז"ל כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אנא בתשובה, מש"ה מסתבר שלא להפך הסדר אלא יאמרו כל נדרי דוקא אחר התעוררות תשובה מהדרשה ותוכחה (שבזה תלוי הגאולה) וגם לקצר הדרשה עבור מנהג זה, זאת לא יעלה על הדעת, שאם הקב"ה אמר לדוד יפה שעה אחת שאתה עוסק בתורה לפני יותר מאלף עולות שעתיד בנך להקריב, מכ"ש וקו"ח לדרוש תורה ברבים תורה כזאת שתכליתה היא לעורר לב ההמון לקרב לבבם אל ה', ומכ"ש דבר בעתו שאז קדושת הזמן גורם שלבם נכנע ואפי' הריקנים מזדעזעים ומפחדים אז ממורא יום הדין, ובעת הזאת דברים היוצאים מן הלב עד כמה הם יורדים לחדרי לבבות השומעים, ואם עבור חולה אחד שאין בו סכנה התירו שבות, מכ"ש להצלות נפשות רבים מחולי הנפש שיש בו סכנה מיתת חיי נצחיי שמותר שבות [ע' יסוד ושורש העבודה בשער הכולל פרק שביעי מגודל ערך מעלת התוכחה ברבים וע' ילקוט תהלים רמז תרע"ב על פסוק ובקצה תבל מליהם אלו האגדות שמקדשים בהם שמו של הקב"ה] לכן לא יטה אוזן ליש מהמון שיצה"ר מדבר מגרונם שלא לזוז ממנהג הכתוב בש"ע עכ"ל:(ג) במחבר ס"ב בליל יוה"כ ומחרתו אומרים בשכמל"ו בקול רם - ע' במג"א סק"ח ובס' ישועות יעקב כאן, וע"ע בספרי ילקוט הגרשוני ח"ג אות עשרת הדברות. [ומ"ש שם בשם חכם א' ששאלני למה נהגו לעמוד בעת קריאת עשרת הדברות ע"ש, מצאתי כעת בס' שערי אפרים מהגאון רא"ז מרגליות זצ"ל בשער ז' סעיף ל"ז בפתחי שערים בשם הגאון חיד"א ז"ל שמיישב המנהג בטוב טעם ע"ש]:

סימן תרכא

א במחבר ס"ה סדר הוידוי חטאתי עויתי פשעתי בב"י הביא פלוגתת ר' מאיר וחכמים בזה, והגם דאנן קיי"ל כחכמים, מ"מ צריכין אנו למשכוני נפשין ליישב דעת התנא

הקדוש ר"מ מה יענה לתשובת חכמים וכי מאחר שהתודה על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות, ונלע"ד דה"פ של הוידוי לדעת ר"מ, דהנה כ' באהבת יהונתן בהפטורה לפ' חקת בהא דקאמר במכות דף ט' בגלעד שכיחי רוצחים והקשו התוס' מאי שייך האי טעמא לערי מקלט דלא למזיד נתקנו ערי מקלט ע"ש, וכתב דאיתא בזוה"ק איש כי יחטא בשגגה והביא קרבן לה' על שגגתו אשר שגג ומקשה הזוהר למה צריך כפרה על העלם דבר ולא ידע ואשם ותירץ דאין אדם נכשל בשוגג אא"כ עבר תחלה במזיד ושפיר צריך הפרה על המזיד, וז"כ המשורר שגיאות מי יבין מנסתרות נקני גם מזדים חשוך עבדך ר"ל אם תשמרני ממזיד בודאי לא אכשל בשוגג, וזה כוונת הגמ' בגלעד שכיחי רוצחים יותר משאר מקומות ר"ל במזיד והרגל נעשה טבע ונכשלין בשוגג לכך תקנו שלש ערים ומתורץ קושי' התוס' עכ"ל ודפח"ח, ולפ"ז י"ל דגם כוונת ר"מ הוא עד"ז דמתודה עויתי פשעתי מתחילה וע"י שעברתי תחלה במזיד נכשלתי אח"כ וחטאתי בשוגג ולפיכך אני מתודה על השוגג, דאל"כ לא הי' צריך לבקש מחילה כלל על השוגג ודו"ק:

ב במחבר ס"ו נהגו לידור צדקות ביה"כ בעד המתים. ובהגהות רמ"א ומזכירין נשמותיהם דהמתים ג"כ יש להם כפרה ביוה"כ בשו"ת דברי חבר בן חיים דף ק"י ע"ג השיב לשואלו בענין הזכרת נשמות הקדושים שנהרגו על ק"ה שהוא נוהג לומר סתם יזכור אלקים כל קרובי וקרובותי שנהרגו על ק"ה. וכ' עוד שם שהוא אומר יזכור מיוחד בעד נשמת רבו הגאון חת"ס זצ"ל כי כן מצא בס' חסידים כי יש על התלמיד להזכיר נשמת רבו. וכתב עוד שם בזה"ל. וידע מעלתו כי חפשתי ימים רבים ולא מצאתי מאין בא מנהגינו להזכיר נשמות בג' רגלים ובשו"ע לא הובא כ"א ביוה"כ ועי"ז מחללין בשמיני עצרת המון עם יו"ט מדאורייתא ואמרתי כי כלפי שאמר הכתוב ואחריתה שמחה תוגה מנהגינו להזכיר בי"ט אחרון נשמות כדי שלא יאונה כל תוגה וצער ונפקיע עצמנו מהתעוררות הזה, אמנם זה ימים מצאתי בפ' נועם מגדים להגאון פמ"ג שהביא מד' הראשונים אשר גם בג' רגלים יש להזכיר נשמות ולע"ע הס' איננו ת"י לעיין בו עכ"ל:

ג בענין המנהג שנוהגין בהרבה קהלות שאין נופלים כורעים בר"ה ויה"כ שחל בשבת, עיין בס' אשל אברהם להגאון מבוטשאטש זצל בסימן זה, ובהגהות חכמת שלמה לעיל סס"י תקצ"ב עי""ש:

סימן תרכב

א במחבר ס"ב וקורים שלשה בפר' עריות עיין באה"ט סק"ב הביא הטעמים שנאמרו ע"ז- ובהגהות ליקוטי חבר בן חיים ח"ב דף ל"ו ע"ד כתב עוד טעה משום דביוה"כ היו בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים ואומרות בחור שא נא עיניך כו' כדאיתא במשנה סוף מס' תענית ולכך היו קורין בפ' עריות לידע איזו עריות אסורין ע"ש:

סימן תרכג

א במחבר ס"ב זמן תפלת נעילה כשהחמה בראש האילנות כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה -- עיין בס' שדי חמד מערכת יוכ"פ סי' ג' אות כ"ח שהביא קושי' השואל ותשובת הרב מוהר"י פראג'י בתשו' מהרי"ף סי' ו' ע"ש - וחידוש בעיני שלא זכר שר דקושי' השואל הוא קושי' הב"ח ותי' מוהר"י פראג"י הוא תי' המג"א כאן סק"א כמבואר במחצית השקל ע"ש: (ב) בענין המנהג שהנכרי מדליק נרות בבה"כ ביה"כ לעת תפלת נעילה, עיין בשערי תשובה בשם נוב"י, ועיין בפתחי תשובה בשם כתב סופר, ועיין בילקוט הגרשוני ח"ב דף י"ב עמוד ד' בד"ה עוד מצאתי בס' אמרי בינה וכו' -- ועיין באשל אברהם להגאון מבוטשאטש ז"ל כאן שכתב י"ל שלכך מקילין להדליק מוצאי יו"כ בבה"כ מצד דהו"ל שבות דשבות במקום צורך מצוה כי רק בבין השמשות מדליקין ועכ"פ אינו נהנה מהאור רק בביה"ש עכ"ל:

סימן תרכד

א במג"א ריש הסימן ונ"ל דמותר ברחיצה ובכולם קודם שיבדיל - ובמחצה"ש כ' דאכילה ושתי' אסור, ובתשו' שואל ומשיב מהדו' תליתא' ח"א סי' קכ"ט כ' דשתית מים מותר אף קודם הבדלה וקודם תפלת ערבית ע"ש, וע' בהגהות מנחת פתים ובס' שדי חמד מערכת יוכ"פ סי' ד' אות ב' שפקפקו בהוראתו ע"ש:

ב עיין בפוסקים הטעמים שכ' על שאין מחמירין לעשות ב' ימים יו"כ - ובסי מקרי דרדקי פ' אחרי אות תל"ז כ' משום דכתוב בתורה והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בנ"י מכל חטאתם אחת בשנה, ובדבר המפורש בתורה להיתר אין יכולי' חכמים לגזור ולאסור כמו שמתרץ המאירי קו' התוס' מ"ט לא גזרי' שלא למול בשבת מחשש דשמא יעבירנו, משום דכתבה תורה ביום השמיני ביום אפי' בשבת, וה"נ כתבה תורה אחת בשנה משמעו ולא שני פעמים, ולענ"ד משמעות תיבת אחת בשנה יותר הוי מפורש מתיבת ביום השמיני דמרבינן אפי' בשבת עכ"ל -- והכה כעין זה אמרתי גם אני בילדותי

ומצאתי כעת שכ"כ גם ידידי הרה"ג המפורסים מהו' אברהם מתתי' חלפן נ"י בעהמח"ס בית האוצר (מעיר יעליסאוועטגראד ברוסיא) דלכך לא תקנו ב' ימים יו"כ משום דכתיב אך בעשור ואך מיעוטא הוא - אמנם לענ"ד יש לפקפק בכל אלו הטעמים ומחוורתא כמ"ש הראשונים ומקורו מהירושלמי דלא תקנו כן משום חשש סכנה, ומ"ש התוס' בפסחים נ"ד ע"ב ד"ה לקביעא כו' אם נסתפק מתי הוקבע החודש כגון שמהלך במדבר עושה ב' ימים יוה"כ, היינו באדם פרטי שהוא במעל כח ויודע בנפשו שלא יבא לידי סכנה אבל לתקן כן לכל העולם זה אי אפשר דלא ימלט שלא יבא אחד לידי סכנה ועיין ביד אפרים וכוונתו דהתוס' הנ"ל עכ"ח לית להו מ"ש המג"א בסוף הסימן מפי השמועה טעם שלא לעשות ב' ימים יו"כ משום דא"כ הוי אתמול ערב יה"כ ואסור להתענות והוי תרתי דסתרי אהדדי ע"ש. (ועיין בכרם בלמה שהביא הפליתי סי' ק"י שהקשה לר"ל דח"ש מותר מה"ת ה"ל לתקן ב' ימים יו"כ ע"י שיאכלו פחות מכשיעור ולא יהי' סכנה, והקשה עליו מירושלמי דמודה ר"ל ביוהכ"פ, עיין בילקוט הגרשוני ח"ר אות חצי שיעור שהבאתי יישוב ע"ז בשם הגאון שואל ומשיב ז"ל, וע"ע מ"ש בזה לעיל סי' תרי"ח ענף ד'):

סימן תרכה

הלכות סוכה ולולב:

א במחבר ס"א בסוכות תשבו כו' הם ענני כבוד כו' - בת"כ פ' אמור מביא פלוגתא דר"א ור"ע דר"א סובר כי בסוכות הושבתי היינו סוכות ממש ור"ע ס"ל דהם ענני כבוד. אמנם בש"ס סוכה י"א ע"ב הגירס' להיפך דר"א ס"ל ענני כבוד ור"ע ס"ל סוכות ממש. ועיין בב"ח ז"ל דלכאו' ה"ל לפסוק כר"ע נגד ר"א מ"מ העיקר כר"א דכן תרגם אונקלוס ארי במטלת ענני אותבית ע"ש. ונסתלקה בזה תמיהת הגהות חכמת שלמה ברש"י סוכה י"א ב' ד"ה ואד יעלה מן הארץ וז"ל וסוכה מעננ' יליף שהרי זכר לענני כבוד הוא כדכתיב כי בסוכות הושבתי ומתרגמינן ארי במטלת עננא כו' ותמה הנ"ל למה הוצרך רש"י להביא התרגום הרי זה מפורש אח"כ בברייתא שהביא הש"ס תכ"ד וכו', ולפי"ז לק"מ דעיקר מה דאנן קיי"ל כר"א נגד ר"ע הוא על סמך דברי התרגום כמ"ש הב"ח ולכך שפיר הביא רש"י התרגום שהוא העיקר בזה ומפיו אנו חיים לפסוק הלכה כר"א דענני כבוד היו - והנה ברשב"ם ז"ל עה"ת פ' אמור כ' בפ' למען ידעו דורותיכם וז"ל, פשוטו כדברי האומרי' במס' סוכה. סוכה ממש. וזה טעמו של דבר חג הסוכות תעשה לך באספך מגרנך ומיקבך, באספך את תבואת הארץ ובתיכם מלאים כל טוב דגן תירוש ויצהר, למען תזכרו כי בסוכות הושבתי את בנ"י במדבר מ' שנה בלא יישוב ובלא נחלה ומתוך

כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתים מלאים כל טוב ולא תאמרו בלבבכם כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה וכו' ע"ש -- ועיין בפרמ"ג ז"ל במשבצות כאן שהביאו וכתב לר"ע דהלכה כוותי' דסוכות ממש היו א"כ בסוכות יש טעם לפטור נשים דלאו בני מלאכה לומר כחי ועוצם ידי כמ"ש הרשב"ם ז"ל וכו' ע"ש. ועפי"ז מיושב ג"כ תמיהת בעל חת"ס ז"ל בתשו' לא"ח סי' קפ"ה על השעה"מ דמייתי בה' חומ"צ קושי' מהר"ח אלפנדרי מאי מקשה ש"ס בסוכה למה לי אזרח להוציא נשים תיפוק לי' מ"ע שהזּ"ג נשי' פטורו' ומאי קו' דלמא ה"א לחייבם משום שהיו באותו נס דעניני כבוד, וע"ז תי' שעה"מ דלא המ"ל הכי משום תינח למ"ד עניני כבוד' אבל למ"ד סוכות ממש מא"ל ותמה החת"ס מה בכך יהי' סוכות ממש או עניני כבוד ב"כ וב"כ היו גם נשים באותו נס' ותירץ עפמ"ש הרוקח מובא בס' א"ר כאן שבמלחמות סיחון ועוג ושארי מלחמות ישבו בסוכות חוץ לאהליהם כסוכת הלוחמים ביום קרב ע"ש וא"כ לא שייכי בנשים דלאו בני כיבוש נינהו וא"ש להך מ"ד דסוכות ממש הוה ע"ש. ולפי דברי הפמ"ג בלא"ה א"ש דאין לומר דה"א לחייב נשים למ"ד סוכות ממש משום שהיו באותו נס דהא לעומת זה יש סברא כנגדו לפטור נשים למ"ד הנ"ל משום דלאו בני מלאכה לומר כחי ועוצם ידי וק"ל:

ב אלא דבין לדברי חת"ס ובין לדברי פמ"ג קשה לי בש"ס ערכין דף ג' הכל חייבים בסוכה כהנים כו' ופריך פשיטא ומשני כהנים אצטריכא לי' כו' ע"ש (ותי' הגמ' מרפסא איגרא איך ס"ד דל"ה תשבו כעין תדורו הלא גם בביתו כהן אסור בתשמיש כשיעבוד עבודה והוי שפיר תשבו כעין תדורו וע' תשו' שער אפרים סי' ל"ד) ואמאי לא משני דסד"א לפטור כהנים למ"ד סוכות ממש משום דל"ש בהו טעם דלמען ידעו וכו' דסוכות ההם היו בנוים לאנשי מלחמה וכהנים לאו בני מלחמה כמ"ש הרמב"ם פי"ג מה' שמטה ויובל הל' י"ב ע"ש, וכמו כן קשה לפמ"ג ז"ל אמאי לא אמר דס"ד לפטור כהנים דאין להם חלק ונחלה בארץ וכל פרנסתם מאחרים ול"ש בהו כחי ועוצם ידי וצ"ע:

ג בס' בני ישששכר מאמר צלא דמהימנותא אות ט"ו ואות כ"ב הביא מה שהקשו הראשונים למה צום השי"ת דוקא זכר לעניני הכבוד ולא צוה לעשות זכר למן ובאר: וכתב תי' ע"ז בשם הרב החיד"א ז"ל דעניני הכבוד היו רק ישראל בטובה זאת מיוחדים אבל הערב רב היו חוץ לעניני הכבוד משא"כ מן ובאר גם הערב רב היו ניזונים מהם ע"כ, וע"ש שנתן טעם לדבר משום דמן ובאר הם בחי' מזון ואין בודקין למזונות ע"ש. ולפום רהיטא אני תמה מאוד דהוא נגד הזוה"ק פ' כי תשא בפ' וירא העם כי בושש משה, דאיתא שם א"ר אלעזר אבא אי הכי אינון ערב רב לא הוו אכלי מן מנא א"ל ודאי הכי

הוא וכו' וממה הוי אכלי מתמצית מה דאשתאר מבתר ריחיא פסולת וקרא אכרת ואמר ובנ"י אכלו את המן וכו' בנ"י ולא אחרא ע"ש וצ"ע:

ד בהגהות בן ארי' שנדפס בסוף הטוא"ח הביא ד' הגר"א ז"ל בביאורו לשה"ש או' ד' ת"ל שם. ובזה יתורץ מה שהקשו למה אנחנו עושין סוכות בתשרי כיון שהוא נגד היקף ענני כבוד הי' ראוי לעשות בניסן כי בניסן הי' תחלת היקף ענים אבל נראה לפי שכשעשו העגל נסתלקו העננים ואז לא חזרו עד שהתחילו לעשות המשכן ומשה ירד ביו"כ ובמחרת יו"כ ויקהל משה וצוה על מלאכת המשכן וזה הי' בי"א תשרי וכתיב והעם הביאו עוד נדבה בבוקר בבוקר ב' ימים הרי י"ג בתשרי ובי"ד בתשרי נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במנין ובמשקל ומט"ו התחילו לעשות ואז חזרו ענני כבוד ולכך אנו עושים סוכות בט"ו בתשרי עכ"ל הגר"א ז"ל - וכ' עלי' בהגהות הנ"ל, ונראה שהתחילו במלאכות שמותרים משום מתוך שהותרה לצורך כו' ע' שבועות ט"ו ב'. ט' תוס' פסחים ה' ב' ד"ה לא אמרינן כו' וביצה י"ב א' תוד"ה ה"ג כו' דהמצוה נקראת צורך יו"ט כו' ור"ע דלית לי' מתוך בפסחים ה' ב' לשיטתו בסוכה י"א ב' דדרש סוכות ממש מסו להם ע"ש עכ"ל - ולענ"ד יש לפקפק דהא ר"א שמותי מתלמידי ב"ש ולית לי' מתוך כב"ש רבותיו ביצה י"ב א"כ אמאי ס"ל הוא דסוכות ענני כבוד היו אך אין משיבין על הדרוש:

ה במג"א ריש הסימן ויכוין בישיבתה שציונו הקב"ה לישב בסוכה זכר לי"מ (ב"ח) בפרמ"ג כ' שצריך לכוין ג"כ שהקיפם בענני כבוד. וכ' עוד שכוונות אלו אינם רק לכתחלה אבל בדיעבד יצא כשלא כיון רק לצאת דמצ"כ לצאת דוקא כדקי"ל בא"ח סי' ס' ובס' בכורי יעקב מהגאון מהו' יעקב עטלינגר זצ"ל (חיבור על ה' סוכה ולולב) כ' דאין זה ראי' דזה דוקא בשאר מצות שלא צותה התורה כוונה פלטים בסם אבל בסוכה שציווי הכתוב הוא שיכוין כן מלמען ידעו כמ"ש הב"ח י"ל דאפי' בדיעבד לא יצא ולכן אם אכל בלילה ראשונה בסוכה בלא כוונה זו יש להחמיר לאכול שוב כזית בכוונה ועכ"פ יזהר כל א' ללמד ולספר לבניו ולבני ביתו כוונת מצות סוכה כמו שצריך ללמד להם טעם המצות בליל פסח וכדא' כל שלא אמר ג' דברים וכו' ואף דלשיטת הר"ן גם בפסח יצא בדיעבד אם לא פירש טעם פסח מצה ומרור היינו משום דס"ל דלא יצא דשם הוא מדרבנן דוקא אבל בסוכה דכתיב למען ידעו א"כ דאורייתא הוא י"ל דגם להר"ן לא יצא ולשיטת התוס' אפי' בפסח לא יצא בדיעבד ובחי' הארכתי בזה עכ"ל. וע"ש עוד בסה"ס בקונטרס תוספת בכורים:

סימן תרכו

א בטו"ז סק"ב צריך שישפיל כו' וקשה הא אין מבטלין איסור לכתחלה ובלבוש תי' דהטעם דאין מבטלין משום גזרינן שמא יבא להתיר כל האיסור אבל במצוה ל"ש זה כיון דלמצוה קא מכוין לא יעשה המצוה בעבירה עכ"ל וקשה ע"ז דהרי מצינו גם במצוה זו יש גזירה כגון בנסרים שאין מסככין בהם משום גזירת תקרה כדלקמן עכ"ל -- ובס' שבילי דוד תי' דבנסרים חיישינן לטעות כמ"ש רש"י שם דיאמר מה לי זה מה לי תקרת הבית אבל על חשש מזיד לא חיישי' במצוה. וכבר קדמו בס' א"ר סק"ד בזה"ל. ולק"מ דהתם יסבור דגם תקרה היתר גמור כמו נסרי' משא"כ הכא דחשש שיאכל האיסור בלא ביטול עכ"ל - ולדעתי יש ראי' להלבוש מהגמ' במקומו דף ט' ע"ב דקאמר אי בשחבטן מאי למימרא מהו דתימא ניגזור היכא דחבטן אטו היכא דלא חבטן קמ"ל דלא גזרינן ע"כ ולכאורה טעמא בעי למה באמת לא גזרינן ולהלבוש א"ש כי במצוה לא גזרינן שמא יעשה המצוה בעבירה ודו"ק. (ב) והנה הב"ח והטו"ז והמג"א הביאו בשם המרדכי והאגודה דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא מדרבנן וה"מ במקום שנהנה אבל מצות לאו ליהנות ניתנו. (לכאורה צ"ע דהרי בסוכה מלבד הנאת המצוה איכא נמי הנאת הצל וע' בנוב"י תנינא או"ח ר"ס קל"ג שדבר מזה וחידוש שלא נזכר מכאן) והנה יש לדון עפי"ז גם לענין חומרא דדשיל"מ דבמקום מצוה ל"ש חומרא זו, לפ"מ שכ' האחרונים בטעם שהמקירו חכז"ל בדשיל"מ משום שיכול להמתין עד למחר ואם אינו ממתין אזי נראה כמבטל איסור לכתחלה (ע' ילקוט הגרשוני ח"ר אות דשיל"מ הא') א"כ כיון דבמקום מצוה ל"ש אין מבטלין לכתחלה גם חומרא דדשיל"מ ל"ש בו וע' שדי חמד כללים מערכת ד' סוף אות ל"ט שמביא פלוגתת אחרונים בזה ולדעתי ראי' מכאן לד' הגאון העמק שאלה ז"ל דבמקום מצוה ל"ש חומרא דדשיל"מ --- אפס כי אינו מוחלט אם נקטינן כסברת המרדכי ואגודה הנ"ל, וע' בס' בכורי יעקב שכ' לענין ספיקו של הפמ"ג אם מותר לבטל אתרוג פסול ברוב כשרים דאין ראי' מכאן שי"ל שהטעם שכ' עוד המג"א בשם הר"ן עיקר דדוקא הכא מבטלין לכתחלה כיון שבלא"ה ע"פ עיקר הדין פרוץ כעומד מותר ע"ש, וע"ע בפמ"ג יו"ד סי' צ"ט שפתי סס"ק י"א שסיים ג"כ בזה"ל, וכ"ש לפי הטעם דמבטלין קודם יו"ט אין ראי' כלל וא"כ אף במצות אין מבטלין איסור עכ"ל. שו"ר גם בס' שדי חמד כללים מערכת א' אות ג' שכ' דאין לסמוך על סברא זו אלא לסניף בעלמא ע"ש ובעיקר ד' המרדכי והאגודה דעיקר סמיכתם הוא על הא דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא רק מדרבנן וה"מ במקום שנהנה וכו' כנ"ל ובזה תירצו דל"ש כאן ביטול לכתחלה. יש להעיר דהלא כתבו הנוב"י תנינא יו"ד סי' מ"ה והחת"ס יו"ד סי' שי"ט דביבש לכ"ע

אין מבטלין אי' לכתחלה מדאורייתא ע"ש, א"כ בסכך דהוי יבש ביבש הביטול לכתחלה מדאו' אסור וא"כ אפי' במקום מצוה דלא נהנה אסור. ואם נאמר דהמרדכי והאגודה לית להו הך דנוב"י וחת"ס יפלא מאוד על שני גאונים הללו שלא נזכרו מזה. ולענין ספיקו של הפמ"ג הנ"ל ע"ע בסה"ס בכי"ע בקונט' תוס' בכורים. וגם במה שנסתפק עוד הפמ"ג אם מותר לבטל ציצית שלא נטוו לשמה ברוב ציצית שנטוו לשמה, ע' בהגהות רעק"א ז"ל לעיל סי' י"א שכ' דאפשר דהוי דבר שבמנין דחוטי ציצית כמנין כמו בנר חנוכה סי' תרע"ג עכ"ל. וע' עוד בזה בדברינו לעיל סי' ל"ב ענף י"א עיי"ש]:

ג אודות דברי התשו' פנים מאירות ח"א סי' ס"א (המובא בשע"ת סק"ג) בדבר הסוכות שלנו שעושין כמין דלתות למעלה שקורין שלאקין -- ע' בקיצור שו"ע סי' קל"ד שחולק על הפמ"א וכ"כ גם בס' בכורי יעקב כאן סק"י. וע"ע אריכות וזה בשו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' קט"ו ע"ש שג"כ חולק על הפמ"א ומכשיר -- וע"ש עוד בקיצור שו"ע שהביא בשם המחצית השקל סי' תר"מ סק"ט דגם בעת שהגשמים יורדים וסוגרים דלתות גג הסוכה מ"מ עדיף טפי לאכול ולישן שמה מלאכול ולישן בתוך הבית ע"ש (ואדיו"ו זצ"ל במהר"ם שיק או"ח סי' שכ"ה הביא כן בשם ס' שמן המאור ונעלם מעינו הבדולח שכ"כ במחצה"ש וחפשתי בס' שה"מ ולא מצאתי שם כלל מזה, וע"ש בתשו' זו מ"ש אדמ"ו זצ"ל אדם אכל בסוכה וירדו גשמים וסגר דלתות הסוכה ואח"כ פסקו הגשמים ופתח שוב הדלתות אין צריך לברך מחדש עוד הפעם לישב בסוכה ע"ש באורך):

סימן תרכז

א בטו"ז סק"ג וק"ל על מ"ש בגמ' דף י"א שאני נקליטין דקביעי וכו' - עיין בא"ר ובבא י"ט שכ' דנעלם מהט"ז שהיא קושיית התוס' שם ד"ה אי וכו'. אולם עיין בהגהות שבסוף הס' תוספות שבת שכתב להצדיק דברי הטו"ז ע"ש:

ב מג"א סק"א וגם הסדינים מגיעים לארץ טוי ותראה שיש ט"ס בדבריו - ע' בס' בכורי יעקב וגם בהגהות רעק"א ז"ל מ"ש בכוונת האגודה ז"ל וחידוש שלא ראו שכבר קדמם לזה בס' חמד משה ע"ש:

ג במג"א סק"ב באגודה ריש סוכה כ' בשם התוס' שלא יכסה בנסרים קבועים במסמרים אפי' פחות מד' כו' - בס' בכורי יעקב כ' שלא ידע איך זה שייך לכאן ועוד הרי לקמן סי' תרכ"ט מבואר שאין לכסות בנסרים כלל אפי' אין קבועים במסמרים וא"כ אין נפקותא כלל לדינא ולכן כ' שטעות המעתיק יש כאן ודבר זה שייך לסי' הקדום מג"א סק"ו

שהביא שם שו"ת הרשב"א שאם יש לכסות בנסרים קבועים במסמרים תלוי במנהג וע"ז הביא אגודה שאסור:

ד ברמ"א ס"ד בשם מהרי"ל ויש ליזהר שלא לתלות שום נוי סוכה רק בפחות מד' טפחים ועיי' בטו"ז סק"ה הנה בס' בכורי יעקב כ' שזה דוקא בדברים שפסולים לסכך בהן אבל בדברי' שכשרים לסכוך כגון עשבים ופרחים א"צ ליזהר בזה. ובקונט' תוס' בכורים הביא מה שהשיגו עליו חכמי הזמן ומה שהשיב על דבריהם וסיים בזה"ל ולכן מדינא נ"ל כמ"ש שאין חשש בציצין ופרחים, ומ"מ מטעם אחר אני כזהר ומזהיר שלא לתלות פרחים בסכך ובפרט על השלחן שנופלים מהם תולעים ויתושים קטנים על האוכלים וממש שאי אפשר ליזהר בזה שהם רגילים להיות בהציצין ופרחים ועי"ז עושה מצות סוכה למצוה בעבירה שבולע השרצים עם האוכלים ולכן יש ליזהר בא לתלות ציצין ופרחים בסכך במקום שיושב שם אפילו אין רחוקים ד' מסכך עכ"ל:

סימן תרכח

א במחבר ס"ג עשאה בראש הגמל או בראש האילן כשרה ואין עולין לה בי"ט - רש"י ור"ן כתבו דאם עלה וישב בה יצא ידי חובתו וכ"כ בעטרת זקני ובא"ר, והפמ"ג הקשה ע"ז הא הו"ל מצהב"ע דאפי' בדרבנן לא יצא וע' בס' בכורי יעקב ובס' שבילי דוד מ"ש בזה, ולענ"ד אפשר לומר דהרי הטעם דסיכה זו כשרה ולא נחשב סוכה שאינה ראוי' לשבעה היינו משום דמדאו' מיחזי חזי לא משגחינן על מה דמדרבנן לא חזי, אבל אם נימא דאפי' בדיעבד לא יצא י"ח משום דעבר על דרבנן א"כ מה מהני לן מה שראוי' מדאורייי', ובזה א"ש פירש"י כשרה לחש"ו ואף בי"ט אם עבר ועלה יצא י"ח, ומי הכריח לרש"י לומר זה והלא אין דרכו של רש"י להורות דינים וכמ"ש הב"י בכ"מ דרש"י פרשן הוא ולא פסקן, אלא הי' קשה לרש"י מה בכך דראוי' מדאו' הא מ"מ מדרבנן לא ראוי' לכן כתב דגם מדרבנן אינו פסולה אלא לכתחלה אבל בדיעבד יי"ח ושפיר מקרי ראוי (שו"מ בס' עדות ביוסף להגמהרי"ש כ"ז ז"ל דף ק"ל ע"ד שכ' כן בשם תשו' ח"צ סי' ק"נ דטעמו של ר"מ הוא משום דאם עבר ועלה נהי דעבד איסורא אבל מצות סוכה קיים משא"כ בפסולי דרבנן דפסולין אף בדיעבד בזה לא חזי אף מה"ת ע"ש והוא כמ"ש). ואולי י"ל דל"ש מצהב"ע אלא אם האיסור קשור בהחפץ של מצוה כגון בלולב הגזול ומצה של טבל וכדומה, משא"כ אם החפץ אין בו שום איסור רק האיסור על הגברא בזה ל"א מצהב"ע, ואפשר דהיינו כוונת הפמ"ג ז"ל שכ' לקמן סי' תרס"ד אשל סקי"א בזה"ל "ואפשר אף ענה בי"ט ומיעטן בי"ט דמה"ב דוקא גזל וכדומה לא כה"ג" עכ"ל. וכוונתו כנ"ל דאם

האיסור רק אגברא ל"ש מצהב"ע. ובתחלת העיון הי' נ"ל כוונתו משום דהמעשה הי' יכולה להיות בהיתר. אך עיין בס' בכורי יעקב בתוספת שכורים לכאן ותראה דזה אינו ועכ"ח כוונתו כמש"ל. [והנה בילקה"ג ח"ר אות גזולה העליתי ליישב ק' התוס' סוכה ט' למ"ל לך למעוטי גזולה ת"ל משום מצהב"ע וכתבתי דבסוכה ל"ש מצהב"ע דכמו דיוצא בבן ממזר מצות פרי' ורבי' ול"א מצהב"ע משום דסוף סוף נתקיים תכלית וטעם המצוה שהוא הקיום מין האנושי, ה"נ בסוכה דגילה קרא להדי' טעם ותכלית המצוה למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי וגו' א"כ מה בכך שהוא גזולה ובאה בעבירה סוף סוף הרי נתקיים הטעם ותכלית המכוין מן הסוכה שהיא למען ידעו וגו' ע"ש. ולכאורה הוא דבר נכון וברור אך כל הפוסקים כולם פה אחד נקטו גם בסוכה הפסול דמצהב"ע לכך אני מבטל דעתי מפני דעתם]:

סימן תרכט

א במחבר ס"א דבר שמסככין בו וכו' ואינו מקבל טומאה - כתב לי הגאון הגדול מ' חיים בערלין שליט"א אבדק"ק יעליסאוועטגראד (רוסי' זיע"א) וז"ל ולהראות על מה שראיתי בספר רבינו בחיי עה"ת בסדר אחרי מות דפסוק השוכן אתם בתוך טומאותם, כתב בזה"ל:

אע"פ שהם טמאים שכינה ביניהם. וזה הי' דעת ר' יהודה ז"ל במסכת סוכה שהי' אומר שמסככין בדבר המקבל טומאה ומטעם הכתוב הזה היה אומר כן אע"פ שאין הלכה כמותו עכ"ל רבינו בחיי ז"ל, והן לא נמצא בכולי תלמודא לא בבבלי ולא בירושלמי ולא בתוספתא, מי ומי, שיאמר שמותר לסכך בדבר המקבל טומאה, לא ר' יהודה ולא שום תנא או אמורא אחר, ואדרבה לחד מ"ד בפ' הישן דף כ"א ע"ב טעמו של ר' יהודא במשנה שם דהסומך סוכתו בכרעי המטה אם אינה יכולה לעמוד בפ"ע פסולה, הוא, מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה (וע' גם בירושלמי פ' הנ"ל ה"ב) הרי דפוסל ר' יהודה אף במעמיד הסוכה בדבר המקבל טומאה, ואיך יוכל לסבור שמסככין בדבר המקבל טומאה, ומאיזה מקור לקח זה רבינו בחיי ז"ל, ודברי רבינו אלה הם הפלא ופלא, ומרפסן איגרי עכ"ל ולכאורה נלע"ד כוונת רבינו בחיי ז"ל דהא הקשה הכפ"ת בסוכה דף ל"ז היכא קאמר ר' יהודה דאין מסככין אלא בד' מינים שבלולב הלא אינו יכול לסכך באתרוג שהוא דבר המקבל טומאה, ומ"ש דלר"י מסככין בענפי עץ של אתרוג, כבר כ' בס' בכורי יעקב בקונט' תוספת בכורים שזה דוחק שיקרא עץ האתרוג מין הפרי אף שטעה עצו ופריו שוה, ולכן תירץ הוא דהא דמסככין באתרוגים לר"י היינו בלא הוכשר

לקבל טומאה וכיון דלעת הזאת אין מקבלים טומאה אע"ג דראויים לקבל טומאה מ"מ מסככין בהם, וע"ז קאמר רבינו בחיי ז"ל דאנן לא קיי"ל כוותי' דר' יהודה בזה, אלא אע"ג דעכשיו אינו מקבל טומאה מ"מ כיון דראוי לקבל טומאה ע"י הכשר שוב אין מסככין בו, וזה שכתב רבינו בח"י ז"ל שרבי יהודה הי' אומר שמסככין בדבר המקבל טומאה היינו בדבר הראוי לקבל טומאה, ומטעם הכתוב הזה (ר"ל השוכן אתם וכו' דאעפ"י שהסכך יכול לבוא לכלל טומאה מ"מ שכינה ביניהם) היה אימר כן אע"פ שאין הלכה כמותו כנלע"ד נכון בעזהי"ת - אך רבי אומר לי שאין כוונת רבינו בחיי ז"ל על התנא ר' יהודה ז"ל כי לא מצינו להראשונים שיכתבו תיבת ז"ל או ע"ה בהזכירם שם תנא או אמורא, וגם ברבינו בחיי ז"ל חפשתי ולא מצאתי בשום עקום שיכתוב על איזה תנא מלת ז"ל, אבל דרכו לכתוב כן תמיד על המפורשים האחרונים שמביא, ע"כ לא רחוקה הוא לומר שדעת ר' יהודה ז"ל שמזכיר כאן הוא אחד מהמפורשים על מסכת סוכה (וע' בתוס' פסחים מ"ז ב' בד"ה כתישה וכו' וקשה לרבי יהודה וכו' וע"ש במהרש"ל בחכמת שלמה) ודעתו הוא שמסככין בדבר המקבל טומאה ולא קיי"ל כוותי' ויותר אין להאריך: (ב) במחבר ס"ו במחצלת של קנים כו' אא"כ עשאה לסיכוך - ובמג"א סק"ו בשם הרדב"ז אפי' עביד לה שפה כשרה. וא"ר כתב שהלבוש חולק ע"ז. ועיי' בישועות יעקב סק"ז מ"ש בזה. וע' בשו"ת שואל ומשיב מהדו' תנינא חלק ד' סי' קנ"ד שהשכים להרב"ז ע"ש:

(הערה בתוס' סוכה ל"ז א' והביאו עלי זית. רבי יהודה הוה מוקי לי' לדפנות עכ"ל. והפליאה מפורסמת מה חידשו תוס' בזה והלא מבורר כן להדי' בגמ' ור"י סבר הני לדפנות. וע' מ"ש בזה הגאון מהו' יצחק חיות ז"ל מבראד בספרו שיח יצחק על מס' מהות בתחלת המפר ודפח"ח ש"י, אבל יש לפקפק קצת דהא עלי זית ועלי עץ שמן לעולם ניכרים בין עלי הדס ועלי תמרים דהא מבשא"מ הוא ובדבר הניכר לא שייך ביטול, ועיי' בתוס' סוכה ט"ו ע"ב בד"ה והא אפשר לצמצם ע"ש וא"כ איך אפשר להעמיס בכוונת התוס' דלולי שהזכיר מקודם עלי זית הו"א כוונת עזרא ע"י ביטול ועיי': ע"ש. ומ"ש שם בשם הישועות יעקב דאסור לסכך במחצלת בזה"ז משום גזירת תקרה עיין בהגהות חכמת שלמה כאן שחולק על הישו"י ומתיר לסכך בו ע"ש: (ג) ברמ"א סי"ב בשם הר"ן וכל מה שדרכו לייבש תוך שבעה מיד דיינינן לי' כאלו הוא יבש -- בתשו' שואל ומשיב מהדור' חמישאה סי' נ"ג נסתפק אם גם בלולב אמרי' כן דאם סופו ליישב תוך החג דייני' לי' כאלו הוא יבש כבר או דילמא שאני סוכה דבעינן סוכה הראוי' לשבעה ולכך כל שסופו לייבש אינו סכך ראוי לשבעה משא"כ בלולב ע"ש באריכות:

סימן תרל

א במחבר ס"א כל הדברים כשרים לדפנות - בס' פתחי תשובה נסתפק בדפנות גזולים אם כשרים, ומאי דמספקא לי' פשיטא להגאון בעל מנחת חינוך ז"ל מצוה שכ"ה דפסולים הם יעו"ש. [שו"ר פלפול בזה בס' בכורי יעקב סי' תרל"ז ובתוס' בכורים לשם, ושם כתוב דהכפ"ת והפמ"ג כ' ג"כ דפסולים ע"ש]:

ב בשערי תשובה סק"א ציין הספרים המדברים בענין סכך של עצי אשירה או איסורי הנאה ע"ש, ובס' בכורי יעקב כתב דפסול מטעם דאיסוה"נ ל"ה שלכם ובסוכה בעינן לך משלך ורק שאולה כשר מכל האזרח כדאי' בסוכה כ"ז ב' (וד' התוס' גיטין כ"ה א' ד"ה מ"ט וכו' שכ' ובסוכה לא בעי' משלכם, הם תמוהים, וכבר התעורר בזה בהגהות הרש"ש ז"ל שם) וע"ש עוד בס' בכי"ע בקונט' תוספת בכורים לס' זה:

ג ברמ"א ס"ב ואם הטפח והקנה (ע' ביאור הגר"א והגהות רעק"א ז"ל) מגיע לסכך א"צ קנה על גביהן - ובמג"א סק"ב הקשה מירושלמי דאינו מתיר משום דלא נעשה לכך, ותי' בביאור הגר"א ז"ל דגמ' דידן פליג על הירושלמי דאמרי' בפ"ק דעירובין דוקא בפתחי שימאי ולא משני בשלא נעשו ועוד שם במחיצות דכ"ע ל"פ וכו' וצוה"פ לכ"ע משום מחיצה -- וכוונתו ז"ל להא דעירובין י"א א' לימא מסייע לי' כו' א"ר כהנא כי תניא ההיא בפתחי שימאי ע"ש, גם להא דעירובין ט"ו א' במחיצות כ"ע לא פליגי דהויא מחיצה ועיי' בס' מקיץ נרדמים לי"נ הגאון המפורסם מהו' מנחם מענדל חיים לנדא שליט"א אבדק"ק נאוואדוואר (גוב' ווארשא) יע"א, בדף מ"ז ע"א בשם הגאון בעל נפש חיה ז"ל ולא זכר שר שהדבר מבואר בביאור הגר"א ז"ל הנ"ל - וע"ע מ"ש בענינינו בתוס' שירי קרבן לירושלמי סוכה פ"א ה"א בד"ה זה נעשה לכך וכו' ע"ש:

ד במחבר ס"ז סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי או ע"ג באר שיש לו פסין ה"ז סוכה כשרה לאותו שבת שבתוך החג וכו' -- מימרא דרבא סוכה ז' מטעם מיגו דהוי דופן לשבת הוי נמי דופן לסוכה - והקשו כל המפורשים פה אחד הלא הוי סוכה שאינה ראוי' לשבעה כיון דאינה כשרה אלא לאותו שבת שבתוך החג ולא בימי החול וצע"ג - ובספרי ילקוט הגרשוני ח"ב אות סוכה תירצתי עפ"ד הרא"ש בסוכה מו' א' והאי דאסירי עצי סוכה היינו דוקא הסכך אבל עצי הדפנות מישרי שרו דכל מאי דדרשי' מחג הסוכות היינו דוקא בסכך וכו' עיי"ש, א"כ ה"נ בסוכה הראוי' לשבעה דילפי' מחג הסוכות תעשה לך שבעת ימים (עיי' סוכה כ"ג א') לא צריך להיות ראוי לשבעה אלא הסכך אבל הדפנות לא וא"כ שפיר יוצא בשבת שבתוך החג בסיכך ע"ג לחי או ע"ג פסי ביראות דהא הסכך הוא ראוי לשבעה ובדפנות לא איכפת לן אם אינן ראויי' לשבעה כנלע"ד:

ה במג"א ס"ק י"ד אבל סמך הסכך ע"ג בהמה פסולה מפני שאין לה קבע -- בתוס' שירי קרבן לירושלמי פ"ב דסוכה ה"ב ד"ה משום וכו' תמה ע"ז דזה דוקא לפירש"י בסוכה כ"א ב' משא"כ לדידן דקיי"ל בסעיף י"ג כאן כפי' התוס' והרא"ש דמפני שאין לה קבע היינו שאין לה י' טפחים מהמטה עד הסכך וא"כ ע"ג בהמה מותר אפי' לסמוך עיי"ש, והנה ראיתי שהפמ"ג כאן ג"כ הרגיש בזה ונדחק ליישב דברי המג"א ע"ש:

ו בס' ערוך לנר על מס' סוכה (שקבלתי בשאלה מאת י"כ הגאון מהו' נתן הלוי באמבערגער שליט"א אבדק"ק ווירצבורג יע"א) הקשה לריש לקיש דיליף בסוכה י"א ב' מה דבעינן לסכך בג"ק ודבר שאין מקבל טומאה מענני כבוד מאי שנא דכולן כשרות לדפנות הא בסוכות מדבר היו גם הדפנות מענני כבוד והניח בצ"ע -- ולענ"ד י"ל דמאי דבעינן דומי' דעננ כבוד היינו דוקא הסכך אבל לא הדפנות דהא העננים היו מד' רוחות וא"כ הי' צריך להיות דוקא ד' דפנות ובאמת קיי"ל שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח א"כ ש"מ דל"צ בדפנות דומי' דעננ כבוד (וע' בפמ"ג באשל רס"י תרכ"ה) וע"כ כשרים בכל ענין כנלע"ד:

סימן תרלא

א במג"א סק"ב ולבוש פוסל כשאין המטר יכול לירד בה וכ"פ הב"ח - כ' בס' בכורי יעקב דזה דוקא בשאין מטר יורד לעולם בה אבל בשאין יורד מטר זמן מה כשרה וכן מוכח בהגהות מיימוני פ"ה ע"ש:

סימן תרלב

א במחבר ס"ב אויר כו' בגירי פסולה בפחות מג' כשרה ומצטרף להשלים הסוכה ואין ישנים תחתיו צ"ע מה שהקשו תוס' סוכה י"ט ע"ז דלמה לא יישן תחת אויר פחות מג' כיון דאמרינן לבוד ועוד למה יישן תחת סכך פסול ולא תחת האויר, ובטו"ז סק"ד הרגיש קצת בזה, ובס' ערוך לנר סוכה י"ט כתב די"ל דלבוד לא שייך רק היכי דאין הוכחה נגדו אבל היכי דיש הוכחה לא שייך לבוד ודמי זה קצת לביטול ברוב דמסברא אמרינן דהמיעוט בטל ברוב אבל היכי דניכר האיסור ל"ש ביטול ולכן כל היכי דאמרינן לבוד להכשיר שלא יחשב הפסק בזה אין הוכחת נגדו אבל היכי דראשו ורובו תחת האויר היאך נאמר לבוד הרי החמה זורחת עליו ואינו בסוכה ולכן מטעם זה ג"כ אין לומר דהאויר בטל לגבי הסכך וישנים תחתיו כיון שניכר שאין האויר סכך, אבל סכך פסול לגבי סכך כשר דאינו ניכר כ"כ בזה אמרינן דבטל הפסול לגבי כשר ולכך ישינים תחתיו

עכ"ל (ב) במחבר ס"ג סכך פסול ואויר אין מצטרפין לפסול באשל אברהם להגאון מבוטשאטש זצ"ל כתב, שמעתי דרך פלפול גבי סכך דאשירה דממעטינן מלבם שלכם והקשו התוס' כמדומה שבלא"ה הוא כתותי מכתית שיעורא והיא כלא וכאין. שי"ל שמטעם עומד לשרוף כשרוף הוא כאויר ומטעם לכם הו"ל כסכך פסול ונ"מ לחומרא לענין שיצטרף עם שאר סכך פסול דאם הוא כאויר אינו מצטרף עם סכך פסול וכדקיי"ל בשו"ע כאן ותמהני מאוד האיך פלטה קולמוסו דברים כאלו, מה שלא נמצא כלל בש"ס בשום מקום דממעטינן סכך דאשירה מלכם שלכם. וגם קושי' התוס' הנ"ל לא נמצא בשום מקום בש"ס והוא תמיה רבתי כל גאון כמותו:(ג) בטו"ז סק"ג הביא שיטת הלבוש דמה"ת אפי' ניכר האיסור בטיל ברוב והשיג עליו ע"ש וע' בפ"מ במשבצות. וע' בס' שדי חמד (פאת השדה כללים מערכת הבי"ת סי' נ' ע"ש. וע' בהגהות חת"ס ז"ל לכאן. וע' בטו"ז שכתב ומ"ש ראי' מסנהדרין זה לא פגע ולא נגע דהתם לאו מטעם תערובות אמרי' זיל בתר רוב אלא דהתורה בטלה דעת המיעוט' ודברים אלו נעלמו לכאורה מהגאון בעל תשו' מהרי"א הלוי ז"ל א"ר סי' קכ"ב שהביא קושי' השואל בהא דאין מבטלין יסור לכתחלה והרי עיקר ביטול איסורין ילפינן מאחרי רבים להטות ועיקר קרא בסנהדרין קאי והרי שם מבטלין דברי המועטין לכתחלה וע"ש מ"ש ביישוב הקושי' ולהטו"ז הנ"ל הקושי' מעיקרא ליתא:

ד ראיתי בהגהות בעל תוספות שבת שכתב על מ"ש הטו"ז בסק"א ונראין הדברים אפי' בק"ו דמה כשמגיע כו' - שכח כלל הידוע דאין דנין ק"ו מהלכה ולכאור' צע"ג על הטו"ז ז"ל, אמכם באמת אין כלל זה מוסכם, ומצאנו ראינו להגאון הנורא מהראו"ו ז"ל בפי' אלי' רבה למשניות טהרות שכ' במס' ידים פ"ג מ"ב דרק ר"א הוא דסובר כן אבל ר' יהושיע ור' עקיבא סוברים דדנין ק"ו מהלכה ע"ש, וידוע דהלכה כר"י ור"ע לגבי ר"א דשמותי הוא וא"כ שפיר כ' הטו"ז לפי ההלכה, אמנם קשה לי קושי' גדולה על הגראו"ו ז"ל דא"כ מה פריך בשבת קל"ב א' מיתבי מנין לפקוח נפש וכו' ראב"ע אומר מה מילה וכו' ואי ס"ד הלכה ק"ו מהלכה מי אתי וכו' ומאי קושי' דילמא ראב"ע כר' יהושע ורע"ק ס"ל דדנין ק"ו מהלכה וצע"ג:

סימן תרלג

א במחבר ס"ד מיעטה בתבן וביטלו ה"ז מיעוט כו' וכ' המג"א סק"ד ונ"ל דאסור למעטה ביו"ט וע' בפרמ"ג בתשו' שואל ומשיב מהדורא חמישאה סי' כ' הביא בשם ספר נדפס מחדש ושמו חיי אדם שכ' שהמג"א לא ראה דברי התוס' בשבת דף מ"ד ע"ב וב"ב דף

כ' ע"א דמבטל חייב משום בונה בשבת והוא השיב על זה באריכות ועמד לימין המג"א ז"ל, גם חקר לפמ"ש המג"א דאסור למעט ביו"ט אם עבר ומיעטו מה דינו ע"ש:

סימן תרלד

א במחבר ס"א סוכה כו' ולענין גודל אין לה שיעור למעלה - כ"כ הרמב"ם רפ"ד והטור כאן -- והב"י גם הב"ח ז"ל לא הראו מקור לזה בש"ס, אלא דאל"כ הי' להם לחכמים לפרש כשם שפירשו בגובהה (כ"כ הב"י והב"ח כ' דהכי משמע מדלא אשתמיט שום תנא ואמורא לאורויי לן דפסולה בגדולה הרבה כי היכי דפסולה בגבוה למעלה מכ') - אמנם בביאור הגר"א ז"ל הראה מקורו בש"ס סוכה כ"ז ב' מלמד שכל ישראל ראוים לישב בסוכה אחת ואף דא"ז לאכילה ושתי' מ"מ גדולה הרבה עכ"ל, ולכאורה תמיה רבתי על הב"י והב"ח ז"ל שלא נזכרו מזה, ונלע"ד דס"ל דאין ראי' כלל משם, דבשלמא אם הי' הפירוש שישבו כל ישראל בסוכה א' בבת אחת בודאי הי' מוכרח שתהי' גדולה הרבה אבל באמת הא רש"י ז"ל פירש לשם, סוכה אחת לכל ישראל שישבו בה זה אחר זה ע"ש, א"כ אינו מוכרח שתהי' גדולה הרבה כנלע"ד:

סימן תרלה

א במחבר ס"א סוכה כו' כגון סוכת עכו"ם נשים כו' כתב בס' בכורי יעקב מה דמכשרינן כא סוכת נכרי דוקא העשוי' כבר כשרה אבל לכתחלה לא יסכך סוכתו ע"י נכרי ואשה וקטן פחות מי"ג שני ע"ש (ושו"מ שכ"כ גם בהגות חכמת שלמה):

ב איתא בגמ' סוכה ח' ע"ב דריעותא דגנב"ך משום דלאו בני חיובא נינהו וריעותא דרקב"ש משום דלא קביעי וכ' הב"ח ז"ל דמשמע בסוגי' דאפי' עשו עכו"ם ונשים וכותיים הסוכה לרעות בהמתם או לשמור קציעות וכו' דהשתא תרתי ריעותא בהדדי נינהו אפ"ה כשרה ע"ש והביאן הפמ"ג ומשמע שמסכים עמו. אמנם בס' ערוך לנר סוכה ח' כתב דצ"ע על הב"ח מאין משמע כן מהסוגי' אדרבה מסוגי' דהכא משמע דפסולה מדלא אשמעינן בברייתא חידוש טפי דאפי' רקב"ש של נכרים כשרה וכן ממה שהקשו התוס' (סיכה כ"ה ב' ד"ה משום) משמע כן דאי ידעינן תרי חדושים כל אחד לעצמו אכתי לא ידעינן כשהם ביחד עיי"ש:

סימן תרלו

א במחבר ס"א סוכה ישנה כו' כשרה ובלבד שיחדש בה דבר עתה בגופה לשם החג -- ובמג"א סק"א כ' דדעת כל הפוסקים דאינו מעכב אלא הוא למצוה מן המובחר ודלא כב"י, וע' בא"ר שחולק עליו, והנהות מנחת פתים כ' שגם הוא מצא בעיטור הל' סוכה דפוסל אפי' בדיעבד כשלא חידש בה דבר ע"ש ובס' ילקוט הרועים ח"ב אות סוכה הביא דהמראה פנים כתב דהש"ס דילן חולק על הירושלמי ואפי' למצוה מן המובחר ל"ב ועיין בבנין שלמה או"ח סי' מ"ב עכ"ל:

ב הפ"מ במשבצות כ' שצריך לחדש דבר בסכך דוקא ולא מהני מה שחידש בה דופן רביעי וכדומה דבסכך בעינן חידוש עכ"ל - ובקונט' תוס' בכורים הביא שמצא בריטב"א סוכה מ"ו ע"א בד"ה היתה עשוי' ועומדת כו' דס"ל דבמקום דצריך לחדש לעכב מהני ג"כ חדוש בדפנות ודלא כפ"מ ע"ש ולפום רהיטא נ"ל דהריטב"א מיירי באם חסר להסוכה עדיין דפנות המעכבים כגון דופן ג' ע"כ מהני חדוש גם בדפנות. אבל הפ"מ הא מיירי באין חסר לה אלא דופן רביעי וכדומה שאינו מעכב ע"כ כתב דל"מ חדוש בדפנות:

סימן תרלז

א במג"א סק"א צ"ע על מה שנדחק במהרי"ל ומביא בשל"ה היאך יוצא אדם מסוכה לסוכה ע"ש דהא קיי"ל כחכמים שמותר לצאת מסוכה לסוכה -- והא"ר כתב ואפשר דמ"מ יש לאדם למנוע לחוש לדברי האוסר, והפמ"ג השיג עליו דא"כ הי' ראוי למנות ולהחמיר גם בסוכה שאולה דהא בהא תלי' כמבואר להמעיין בש"ס סוכה כ"ז ב' ע"ש -- ונלע"ד עפמ"ש בילקוט הרועים ח"ר דף ס"ב ע"ד בשם הפנים יפות כ' אמור דר"א לשיטתו בסוכה י"א ענני כבוד היו וכל משך היותן במדבר היו בסוכה אחת לכך ס"ל דאין יוצאין מסוכה לסוכה אבל ר"ע דס"ל דסוכות ממש עשו להם בכ"מ שחנו לכך ס"ל יוצאין מסוכה לסוכה ע"ש. והנה אנן קיי"ל כר"א בזה דעננ כבוד היו כמבואר בטוש"ע לעיל סי' תרכ"ה, הלכך אע"ג דקיי"ל בזה כחכמים דיוצאין מסוכה לסוכה וסבירא לן דא"צ שיהי' ממש דומי' דעננ כבוד, מ"מ ראוי לחוש לדברי ר"א ולעשות דומי' דעננ כבוד כיון דבזה קיי"ל כוותי' דהיו ענני כבוד, והתינח לענין לצאת מסוכה לסוכה, אבל לענין סוכה שאולה דאין טעם לפסול משום ענני כבוד בזה אין מקום להחמיר ולחיש לדברי ר"א ואיש:

ב במג"א סק"ג וצ"ע שנהגו קצת לעשות סוכה ברה"ר וכו' עיין בס' בית מאיר ובס' אשל אברהם להגאון מבוטשאטש זצ"ל שלמדו זכות על המנהג וע"ע אריכות בזה בס' דרשות דברי שאול דף כ' ע"ש:

ג במחצית השקל מבאר באריכות דברי המג"א במ"ש ע"ד רש"י סוכה דף ל' סתם כותים גזלי ארעתא מישראל נינהו ושמא אותו קרקע מישראל הוה עכ"ל, מלשון זה לכאור' משמע דאי גזלי מגוי מותר וא"כ הי' מתיישב המנהג שעושים סוכה בר"ה דהא ישראלי' מחלי ובעכו"ם לא איכפת לן אפי' לא מחלי, ועז"כ המג"א דאין מרש"י ראי' להמנהג דהא קיי"ל גזל גוי אסור אלא דכוונת רש"י דבגר ליכא משום מצהב"ע, וה"ט י"ל דרש"י לטעמי' דס"ל פ"ד דסנהדרין דגזל גוי אינו אסור אלא מדרבנן משים חילול השם קליש אסורי' ולא מקרי מצהב"ע, ולפ"ז דבגוי ליכא משום מצהב"ע הוצרך רש"י לומר דגזלי מישראל כדי ליישב דברי רב הונא לכל שני הפירושים שכ' רש"י שם אהא דאמר ר"ה דליהוי יאוש ביד גוי וש"ר בידכם ופרש"י וקסבר יאוש גרידא לא קני אבל יאוש וש"ר קני, ואי נמי קני מצהב"ע הוי עכ"ל ורצה רש"י ליישב אפי' נאמר דר"ה ס"ל יאוש גרידא קני ואין האיסור כ"א משים מצהב"ע וכיון דבגוי ליכא משום מצהב"ע כנ"ל הוצרך לומר דגזלי מישראל תה יספיק ליישב דברי רש"י וכו' עיי"ש והנה קשה לי טובא על מ"ש דזה יספיק ליישב דברי רש"י (א') מה בכך דגזל גוי אינו אסור רק מדרבנן הלא רש"י סובר דאפי' באיסור דרבנן שייך מצהב"ע כמ"ש בפסחים ל"ה ב' ד"ה דמאי הא לא חזי לי' ע"ש וכן כתב עוד בפסחים ל"ט ע"א במתני' ד"ה ובדמאי ובמעשר ראשון וכו' ואע"ג דמעשר ירק דרבנן הוי' לה מצהב"ע עכ"ל (ב.) הלא רש"י אליבא דרב הונא קאי והוא סובר בהדי' בב"ק קי"ג ב' דגזל נכרי מדאוריי' אסור ע"ש וצ"ע. ובחידושי לסוגי' דמצהב"ע הבאתי בשם האחרונים שכ' דבגזל עכו"ם ל"ש מצהב"ע כיון דהעבירה כבר עברה ובשעה שעושה מצוה אין העבירה עוד בעולם דמ"ע דוהשיב את הגזילה ל"ש בגזל נכרי רק בגזל מישראל מש"ה הוצרך רש"י לפרש דגזלי ארעתא מישראל, ולענ"ד ז"א דכבר כ' בחידושי חת"ס ז"ל דחילוק זה בין היכי דאיכא עבירה בשעת המצוה או לא תלוי במחלוקת ר"י ור"ת, דלר"ת הרי ס"ל דאע"ג שכבר קנאו מ"מ שייך בו מצהב"ע ועכ"ח דס"ל כיון שבא ע"י עבירת הגזל הוי מצהב"ע וממילא דליכא סילוק:

וא"כ רש"י שכתב וא"נ קני מצהב"ע הוי עכ"ח דס"ל כרית וא"כ ממילא שייך מצהב"ע גם בגזל נכרי והדק"ל - ואולם האמת יורה דרכו דל"ש מצהב"ע בגזל נכרי וכמ"ש המג"א בשם ש"ג וריי"ו וכ"כ הרמב"ן במלחמות בסוגי' דאוונכרי כמובא בהגהות מהרב"פ ז"ל לכא, וטעמא דמלתא נ"ל עפי"ד תשו' יד אליהו סי' כ"ג שכ' נבאר הא דאמרינן דלולב

וציצית הגזולין פסולין מצד מצהב"ע ואמאי לא נימא בהו עשה דוחה ל"ת, וכתב משום דעדיין איתא בהשבה ואיננו שלו ואפי' אי קנאו ביאוש וש"ר מ"מ המצוה הוא שיחזיר החפץ בעין וזה שלא עשה כן שנאוי הוא אצל המקום ול"ש עדל"ת דהתורה ציותה להשיב וכנאמ' שונא גזל בעולה ע"ש להרחיב הביאור במתק לשונו, והתינח בגזל מישראל דשייך מ"ע דוהשיב אבל בגזל נכרי דליכא מ"ע דוהשיב כנ"ל בשם האחרונים שוב אמרינן עדל"ת ול"ש מצהב"ע ושפיר הוצרך רש"י לפרש דגזלי מישראל כדי ליישב דברי ר"ה אפי' אי סבר יאוש קני ואין האיסור רק משום מצהב"ע (שו"מ בהגהות חכמת שלמה לקמן סי' תרמ"ט שכ' ג"כ דבגזל נכרי אפי' אי אסור מה"ת ל"ש מצהב"ע משום דבגזל נכרי שפיר שייך עשה דוחה לית עיי"ש דאתי עלה מטעם אחר ולענ"ד כמ"ש) וא"ש: ועוד נ"ל לתת טעם לדבר דגזל נכרי אין בו מצהב"ע דהנה מבואר בתוס' ב"ק בסוגי' דצנועין ומוסבר יפה בשו"ת עטרת חכמים להגאון מהרב"פ זצ"ל דלכך לא מהני יאוש מטעם הפקר משום דאינו הפקר לכל אלא לגזלן כיון דחייב להשיב וצריך החפץ כדי להפטר בו מן הנגזל דא צריך לשלם או החפץ גופא או דמים ע"ש. וא"כ התינח. בגזל מישראל דשייך מ"ע דהשבה בל בגזל מנכרי דל"ש מצות השבה שפיר י"ל דיאוש מהני מטעם הפקר והוי הפקר לכל. [או כמ"ש בילקוט הגרשוני ח"ב אות יאוש דבישראל ל"מ יאוש מטעם הפקר משום דאין יכול להפקיר דבר שאינו ברשותי' אבל בגזל מנכרי דהוא יכול להפקיר דבר שאינו ברשותו כמ"ש במלא הרועים כלל בן כח אות כ' דנכרי יכול להקנות דבר שלא בא לעולם, ודבר שלב"ל ודבר שאינו ברשותו שוין המה לענין זה כמבואר בפליתי יו"ד סי' פ"ד סק"ב ע"ש, א"כ נכרי דמקנה דבר שלב"ל ה"ה דיכול להפקיר דבר שאינו ברשותו ומהני יאוש שלו באמת מטעם הפקר). וא"כ כיון דיאוש נכרי מטעם הפקר בודאי ל"ש בו מצהב"ע כיון דכל אדם יכול לזכות בו מן ההפקר וגם הגזלן זוכה בו מן ההפקר, וע' בתשו' כתב כופר או"ח סי' קכ"ה שכ' ג"ש דלמ"ד יאוש מטעם הפקר ל"ש מצהב"ע ע"ש והוא ברור, וא"כ דבגזל נכרי לכ"ע יאוש מטעם הפקר שוב לית בי' מצהב"ע, שפיר הוצרך רש"י לפרש גזלי מישראל דוקא וכנ"ל: וארווחנא ליישב בזה קושיית התוס' במס' ב"ק דף ס"ו, לשיטת ר"ת דס"ל דגם לאחר הקנין שייך מצהב"ע, א"כ מה מקשה אביי לרבה מקרבנו ולא הגזול ש"מ יאוש לא קני דילמא לעולם קני רק פסול משום מצהב"ע, ולפמ"ש דבגזל נכרי ל"ש מצהב"ע בין מטעמים שכתבנו בין מטעמים שאינם גלויים לנו עכ"פ הדין דין אמת וכמ"ש בש"ג ורי"ו וברמב"ן במלחמות דבגזל נכרי ליכא מצהב"ע, ממילא מיושב שפיר קושי' התוס' הנ"ל, דהנה הקשה בס' ים התלמוד על ב"ק למה לי קרא קרבנו ולא הגזול תיפוק לי' דהוי זבח רשעים

תובעה, וכמו שהקשו התוס' ריש חולין למה לי קרא למעט אינו שב מידיעתו דאינו מביא קרבן על שגגתו ת"ל דהוי זבח רשעים תועבה ותי' דאצטריך למעט היכי שחזר בתשובה אח"כ ע"ש, א"כ כאן הדק"ל למ"ל קרבנו ולא הגזול ת"ל דהוי זר"ת ואין לומר דמיירי שחזר בתשובה דהא החפץ בידו ולעולם איכא מצוה שיחזיר החפץ בעין. ונלע"ד לתרץ דאצטריך קרבנו ולא הגזול בגזל מנכרי דרין עליו חיוב דהשבת הגזילה וכנ"ל א"כ שפיר איכ"ל שחזר בתשובה אח"כ וכתוס' חולין הנ"ל וא"ש. א"כ כיון דקרא דקרבנו ולא הגזול עכ"ח מיירי בגזל נכרי שפיר הוכיח אביי דיאוש לא קני דאין לומר דפסול משום מצהב"ע דהא בגזל נכרי ל"ש הצהב"ע וא"ש. [ובמש"ל דבגזל נכרי אמרי' עדל"ת מצאתי כעת בילקוט הרועים ח"ב אות גזל עכו"ם שכתב ג"כ כן וטעמו עפמ"ש בשו"ת חכם צבי סי' כ"ז דגזל עכו"ם דאסור לא משום לתא דנכרים קפדינן אלא בעבורינו למען נקנה בנפשותינו דעות אמתיות ומדות טובות והרי גם בבע"ח נצטוינו על צערם לא בעבור הפעול אלא בעבורינו ע"ש. וע' בדרשות דברי שאול דף כ'. מוסבר החילוק בין גזל להפקעת הלוואתו, ומעתה הרי הקשו המפורשים אמאי הוי מצהב"ע נימא עדל"ת דהמצוה ידחה איסור גזל, אמנם י"ל דל"א עדל"ת אלא כמו בכלאים בציצית דתרוייהו הם מצות שבין אדם למקום משא"כ באיסור גזל שהוא ב"א לחבירו ל"א דעשה שב"א למקום ידחה איסור מה שב"א לחבירו, והתינח בגזל מישראל אבל בגזל מנכרי של"ה האיסור כלל מחמת ב"א לחבירו דהרי הפקעת הלוואתו מותר והוי רק איסור בפ"ע כנ"ל והוי כמו כל איסורי תורה שוב שפיר אמרי' עדל"ת ול"ש בו מצהב"ע ומיושב קו' התוס' למ"ל לכם וכו' ולפ"ז א"ש דצריך לכם בגזל מנכרי דל"ש מצהב"ע ודפח"ח. והנה יש נ"מ מכ"ז לדינא לפמ"ש בקונט' תוס' בכורים לסי' זה דחג הסוכות תעשה לך למעוטי גזולה קאי רק על הסכך, דסוכה סכך משמע ולא דפנות, והא דדפנות גזולות ג"כ פסולות היינו רק משום מצהב"ע ע"ש, א"כ בגנב או גזל דפנות מנכרי י"ל דכשרות לסוכה דמטעם לכם לא מיפסלי ומשום מצהב"ע ג"כ ל"ש בנכרי, ויותר אין להאריך]:

ד במג"א סק"ה ואם אינו רוצה לתת דמי עצים לא יצא (טור בעל העיטור) וכן עיקר וכו' - כתב בהגהות רעק"א ז"ל ובסוגי' דההיא סבתא משמע דאף קודם שנתן דמיו ועדיין לא גילה דעתו שרוצה ליתן דמיו מ"מ יוצא כל שנתן אח"כ הדמים זכה למפרע ע"ש - ובזה מיושב מה שהקשה בס' א"ר סק"ח על השבולי לקט שכתב דההיא סברא דאמרה ריש גלותא וכולהו רבנן יתבין בסוכה גזולה התם לא היו נותנין לה הדמים ע"כ, והקשה הא"ר א"כ אמאי אמר ר"נ פעיתא היא דא וכו'. ולפי"ז ניחא דכוונת ר"נ היינו דאף שלא נתנו לה עדיין הדמים מ"מ בודאי יתנו לה אח"כ וא"כ יצאו למפרע. וע' בכתב סופר או"ח

סי' קכ"ד ד"ה עוד כו' שכתב ג"כ כנ"ל. והנה זה לשון הגמ' בסוכה ל"א א' ההיא סבתא דאתאי לקמי' דר"נ א"ל ריש גלותא וכולהו רבנן דבי ר"ג בסוכה גזולה הוו יתבי צווחה ולא אשגח בה ר"נ א"ל איתתא דהוי לי' לאבוהא, פרש"י אברהם אבינו, תלת מאה ותמני סרי עבדי צווחא קמייכו ולא אשגחיתו בה, י"ל ר"נ פעיתא היא דא ואין לה אלא דמי עצים בלבד ע"כ - והמאמר הזה כולו מוקשה הפלא ופלא כמפורסם דמאי שייך לכאן מה שהי' לאאע"ה שי"ח עבדים, ונלע"ד דמזה שהי' לאאע"ה שי"ח עבדים ולא כדעת מ"ד נדרים ל"ב שהי' אליעזר לבדו, הוכיחה האי סבתא לעצמה דהלכה כר"א דפוסל פסולה ולכך צווחה כנ"ל ור"נ השיב לה שגם לדברי' דהלכה בר"א אין לה אלא דמי עצים בלבד. דהנה הקשו התוס' סוכה ל' ב' ד"ה שינוי, דגבי האי סבתא משמע דיוצא בסוכה אע"ג דלא קני אלא מדרבנן מטעם מריש וגבי לולב מוכח בגמ' דאע"ג דשינוי החוזר קני מדרבנן אפ"ה כיון דמדאו' לא קני א"י י"ח ותי' דהתם משום תקנת השבים ע"ש. אבל המקו"ח בה' פסח סי' תמ"ח תי' דהפקר ב"ד ל"מ רק להוציא אבל לא להכניס לרשות חבירו וא"כ בסוכה דיוצא בשאלה ול"צ שיהי' שלו רק שלא יהי' גזל לזה מהני קנין דרבנן דע"י הפקר ב"ד יצא מרשות נגזל משא"כ בלולב דבעינן לכם שם ל"מ קנין דרבנן דלהכניס ל"מ הפקר ב"ד ע"ש - ולפ"ז לר"א דפוסל סוכה שאולה וס"ל דגם בסוכה בעינן לכם לא מהני מה שהוא שלו מטעם מריש. אך במחכ"ת דבריו תמוהים דהרי בסוכה ל"א א' אר"נ מחלוקת בשתוקף כו' אבל גזל עצים כו' ד"ה אין לו אלא דמי עצים כלומר אפי' לר"א הרי מוכח דאפי' למ"ד דבעי' לכם ג"כ יי"ח בקנין דרבנן ועכצ"ל כתי' התוס' משום תקנת השבים - ומעתה י"ל דבזה נתווכחו הסבתא ור"נ, דהסבתא סברה כדברי המקו"ח ור"נ סובר כדברי התוספות. ומקודם אבאר הוכחת הסבתא דהלכה כר"א דפוסל סוכה שאולה, דהנה מחלוקת ר"א ורבנן בסוכה כ"ז דר"א ס"ל חג הסוכות תעשה לך משלך ורבנן ס"ל לך למעטי גזולה. אמנם קשה לרבנן למ"ל למעוטי גזולה ת"ל משום מצהב"ע וכן הק' התוס' דף ט' ומ"ש דמצהב"ע רק מדרבנן כבר דחו בעצמם ע"ש, וא"כ מוכח כר"א, אמנם בתשו' שג"א סי' ל"ט תי' דנ"מ בגזל מנכרי דגזל נכרי מותר וליכא מצהב"ע אבל מ"מ פסול משום דלא מקרי לכם, א"כ לא מוכת מכאן כר"א - אמנם הרי כתב בס' צפנת פענח חדש (ערך גזל) בענין ויכוח דאברהם עם מלך סדום דתלי' בפלוגתא דתנאי אי גזל עכו"ם מותר ויליף מקרא דעמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים דעמד וויתר ממונם דישראל ללמד דגזל עכו"ם לישראל הוא מותר משא"כ לנכרי אסור, וזהו סברת מלך סדום שאמר תן לי הנפש והרכוש קח לך שלא רצה ליהנות מן הרכוש משום דלדידי גזל נכרי אסור משא"כ לגבי א"א דשרי, אבל א"א הי' סובר כאידך תנאי דאף גזל עכו"ם

לישראל ג"כ אסור ולכך אמר הרמותי ידי ואם אקח וכו' ע"ש וא"כ ודאי כוותי' דא"א קיי"ל דגזל נכרי אסור, וא"כ אכתי קשה למ"ל לך למעוטי גזולה ת"ל משום מצהב"ע אלא עכ"ח כר"א דממעט שאולה:

אמנם לכאור' י"ל טעם אחר על מה שמיאן אצא ע"ה ליקח הרכוש, והוא משום דאין נהנין ממעשה נסים וכדאי' במס' תענית וא"כ לא מוכח מזה דא"א סבר גזל נכרי אסור, רק התינח אם אליעזר לבדו הי' עמו והי' נס שלא כדרך הטבע אבל אם היו שי"ח עבדי א"כ הי' בדרך הטבע דהא היו מחנה גדולה. (וע' בכור שור שבת כ"א שכ' דמלחמות החשמונאים היו נסים בדרך טבע העולם אע"ג שהיו מועטים ע"ש). וא"כ בכה"ג מותר ליהנות ועכ"ח כטעם הצפנת פענח ומוכח מא"א דגזל נכרי אסור ומוכח שפיר דהלכה כר"א - והיינו דאמרה, איתתא דהוי לי' לאבוהא תלת מאה ותמני סרי עבדי, היינו שהיו שי"ח עבדים ממש ולא אליעזר לבדו א"כ מוכח דהלכה כר"א דשאולה פסול ובעינן לכם א"כ ע"י קנין דרבנן לא נעשה שלו כדברי המקו"ח א"כ לא יצאו ריש גלותא וכולהו רבנן י"ח סוכה וכיון דאין יוצאים א"כ החזירו לי העצים עצמן, וע"ז אר"נ פעיתא היא דא דאפי' לדברי' שהלכה כר"א ג"כ אין לה אלא דמי עצים בלבד דמשום תקנת השבים יוצאים י"ח וכדברי התוספות וא"ש בעזהי"ת:

סימן תרלח

א בס' בכורי יעקב סק"ג כ' בשם שו"ת הלכות קטנות שמותר לעשותה מהסכך דפנות לסוכה וכ"ש איפכא - אמנם בקונט' תוספת בכורים הניח בצ"ע אם לא לאסור עכ"פ לכתחלה ליקח מהסכך לדפנות משום דמעלין בקודש ולא מורידין דהסכך קדוש יותר מהדפנות ע"ש:

ב במחבר ס"ב וכן אוכלי' ומשקי' שתולין בסוכה כדי לנאותה אסור להסתפק מהם כל ח' -- ובמג"א סק"ד בשם ס"ח ואם יודע שהילדים יאכלו מהם מוטב שלא לתלותם וכ' ע"ז המג"א ונ"ל דיתנה עליהם. ובס' א"ר השיג עליו כי בס"ח לא כ' החשש שמא יאכלו הילדים אלא שמא יתלשו החוטין שתלוי' בהם הפירות בשבת ולזה לא מהני שיתנה. ובס'בכי"ע מסכים עם הא"ר בזה. אכן בהגהות בעל תוספות שבת ז"ל הגיה במג"א וכ' שצ"ל ואם יודע שהילדים ינתקו החוטין כו' ול"נ דיתנה עליהם. ר"ל דאז ליכא איסור כיון דלא נעשה לקיום כמ"ש סי' שי"ד ס"י עכ"ל:

ג כתב באשל אברהם להגאון מבוטשאטש זצ"ל לענין הטלת מי רגלים סמוך לדפנות הסוכה העומדת משנה לשנה, אם אין כוונתו ליגע הקלוח בכותל אין להחמיר גם מצד

דרך חסידות בזה כיון שעפ"י הרוב יש בזה צד שמירה משהיות נקבים ביותר וכל שאין כוונתו ליגע בכותל אין חשש לכ"ע כלל עכ"ל:

ד בס' פתחי תשובה הביא בשם תשו' חת"ס סי' קפ"ד בא' שתלה אתרוג בסוכה לנוי ואח"כ ביו"ט בא א' מאנשי הכפר שלא מצא אתרוג לקנות וקרוב לודאי שבחוה"מ יתבטל ממצות לולב והתיר ליטלו בחוה"מ שמותר בטלטול רק בהנאה אסור ומצות ללה"נ וכיון שמותר לצאת בו ממילא מותר לבעל האתרוג ליטול מעותיו ע"ש -- ועיין בתשו' מהר"ם שיק או"ח סי' שכ"ג מ"ש אדמ"ו הגאון זצ"ל אל הגאון בעל מחנה חיים זצ"ל לאשר ולקיים פסק מרן חת"ס ז"ל בזה עיי"ש. וע' בס' אמרי בינה להגאון מ' מאיר אויערבאך זצ"ל דיני יו"ט סי' כ"א אות ט"ז מש"ש בזה]:

סימן תרלט

א בטור הביא בשם הסמ"ג דאפי' לא הי' שם מקפה כל שירדו גשמים שנראה באומד הדעת שאילו היתה שם מקפה היתה מתקלקלת יכול לצאת וכתב עליו "ואין משמע כן מדלא אמר כדי שתסרח המקפה אלא משתסרח משמע שתסרח ממש" עכ"ל, ועיי' מ"ש ע"ז בב"י -- ובתוי"ט פ"ב דסוכה מ"ט כ' בשם בנו מהרר"א דלהטור וב"י אישתמיטתי' ירושלמי אמתני' לא סוף דבר שתסרח אלא אפי' כדי שתסרח וממנו הוא שיצא לו להסמ"ג עכ"ל. וע' מ"ש בזה בתשו' שואל ומשיב מהדור' רביעאי ח"ר סי' כ"ט עיי"ש:

ב במחבר ס"ב אבל מותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה וכמה אכילת עראי כביצה מפת כתב הא"ר סקי"א בשם רבינו ירוחם מי שרוצה להחמיר יחמיר אבל פחות מכביצה אין מי שיחמיר והקשה עליו דא"כ מאי פריך בסוכה דף כ"ז הא בכביצה בעי סוכה תיובתא דאביי דפוטר בכביצה דילמא גם לר' צדוק כביצה לאו חיובא הוא רק היה מחמיר, וע"ק הא ביומא דף ע"ט קאמר דשני כותבות פחות מכביצה ואפ"ה החמיר ר"ג ואכלן בסוכה -- ועיין בס' אמרי בינה להגאון מהו' מאיר א"ש ז"ל בחידושים ליומא סוגי' דכותבת הגסה שכתב להצדיק דברי רי"ו בכמה דרכים עיי"ש:

ג בס' כרם שלמה כתב בשם מחצית השקל כי במדינתינו הוי שתיית קאפעע קבע וצריך סוכה ע"ש אבל בס' פתחי תשובה הביא בשם תשו' עולת שמואל סי' צ"ז דשתיית קאפעע או שאקאלאדע פטור ואפי' להפוסקים דבשתיית קבע חייב היינו באותן המשקין שקובעין לשתייה אחר האכילה דרך שמחה וריעות אבל לא בשתיית קאפעע ושאקאלאדע ע"ש -- וע' בס' בכורי יעקב סקי"ד שכ' ג"כ דוקא שאר משקין כגון שכר

ומשקה דבש אבל משקה קאווע נ"ל דליכא קביעות שאין רגילים לקבוע עליו לשתות ממנו הרבה ודלא כמחצית השקל עכ"ל:

ד במג"א סק"ו ומשמע דס"ל להרא"ש וכו' וצ"ע דהא לעיל מיני' אי' ואי ס"ד כותבת יתירה מכביצה משמע בהדי' דכביצה פירות חיוב למאן דמחיי אפי' לא קבע עליו דאל"כ לא פריך מידי דדילמא ר"ג אכלן דרך עראי דומי' דטעימת התבשיל וצ"ע - עי' בס' א"ר ובס' עדות ביוסף לה' סוכה וע"ע בשעה"מ פ"ז מה' סוכה בהגהות טעם המלך מ"ש ליישב קושי' המג"א הנ"ל:

ה בד"מ ובא"ר הביאו בשם רבינו אביגדור דאכילת עראי דשבת ויו"ט חשיב קבע ע"כ -- והא"ר הקשה עליו דא"כ מה פריך שם הש"ס מעשה לסתור וע' בטעה"מ ובישו"י ובס' בכי"ע שתי' בסכין א' והנה טעמי' דר"א כ' שם בטעה"מ דס"ל דאכילה שהוא חיוב עושה קבע דכל חיוב היא קבע ע"ש- ול"נ ראי' לרבינו אביגדור בזה מגמ' דעירובין כ"ה ב' דקאמר כיון דכתיב בהו על פי ה' יחנו כו' פרש"י חשובה היא חניית להיות נדונית קבע ע"ש. א"כ ה"נ בכל אכילות מצוה שהן על פי ה' י"ל חשובים הם להיות נדונין קבע ודו"ק - ולענין הלכה ע' בשע"ת סק"ד שכ' דלא קיי"ל כר"א, אבל בס' בכורי יעקב סק"כ כ' דהעיקר כר"א ולכן אסור לאכול בשוי"ט קודם סעודת הלילה והיום אפי' כזית חוץ לסוכה ואפשר דאפי' ברכת לישב בסוכה יכול לברך על כזית לבד אם אינו אוכל יותר כיון שיוצא בזה ידי סעודת שוי"ט ע"ש:

ו במג"א ס"ק י"ב מחצות ואילך. צ"ע דמהרי"ל כו' אבל לפימ"ש רס"י תע"א דבע"פ אינו אסור אלא משעה י' א"כ למה נחמיר טפי בסוכות רר עיין ביאורים שנדפסו בסה"ס חת"ס על ביצה דף ל' ד"ה והנה הרמ"א כו' יישוב לקושי' המג"א, וכבר קדמו בס' בכורי יעקב ס"ק כ"ד ע"ש:

ז ברמ"א ס"ה וכ"ז דוקא כו' אבל לילה הראשונה צריך לאכול כזית בסוכה אף אם גשמים יורדין. והטעם משום דילפי' ט"ו ט"ו מחג המצות עיי' בפוסקים' כ' בס' מנחת חינוך מצוה שכ"ה שראה בספר א' מובא בשם מח"ב להגאון אזולאי דאף להשיטות דמצטער וירדו גשמים חייב בלילה הראשונה מ"מ בחולה שאין בו סכנה פטור ע"ש והנה ד"ז מובא בשע"ת סי' תר"ם סק"ג בשם בר"י וכ' שכן משמע בא"ר. וצ"ע דבא"ר שם מסיק להיפוך דגם חולה שאב"ס חייב בלילה א' שו"ר בבכורי יעקב שם סק"ו שכ' באמת בשם הא"ר ובר"י דחייב. וע"ש גם בס' ישו"י סק"ב שכ' כן אך לא ראה הא"ר:

ח ברמ"א ס"ז וכשיוצא מן הסוכה מכח גשמים אל יבעט ויצא אלא יצא כנכנע כעבד שמוזג כוס לרבו ושופכו על פניו - כ' בס' חמדת הימים (מובא בבכי"ע) וז"ל, וקבלנו

שלא אמרו. זה דהוי כמחג כוס לרבו כו' אלא כשלא ירדו גשמים קודם ימי החג ופתע פתאום נתקשרו שמים בעבים בהתקדש החג וירדו גשמים אכן אם כבר היו יורדים גשמים בטרם התקדש החג ונמשכו עד החג אין כל מאומה בזה וגשמי רצון ברכה ונדבה הוו עכ"ל:

סימן תרמ

א במחבר ס"א נשים כו' פטורים מן הסוכה בתשו' שואל ומשיב תנינא ח"ב סי' ח' נסתפק אם יכולין נשים לחייב את עצמן כשירצו לאכול בסוכה ולברך וטעם הספק הוא דהרי מבואר בסי' י"ז ס"ב בהג"ה דאין להם ללבוש ציצית דאינו חובת גברא והיינו כמ"ש הטו"ז שם שאפי' איש אין עליו חיוב לקנות טלית בת ד' כנפות ע"ש וא"כ ה"ה כאן דחוץ מליל יו"ט א' אין חיוב לאכול בסוכה והו"ל רק חיוב שאם אוכל אינו רשאי לאכול חוץ לסוכה וא"כ דמי לציציתע"ש - ולענ"ד לא דמי כלל לציצית כי הישיבה בסוכה הוא חיוב גמור כל ז' וכ"כ והגהות חת"ס ז"ל (לעיל ס"ס תרל"ט) על מה שאין מברכין על מצה כל ז' ובסוכה מברכין, דבמצה גופה אי לאו דכתוב א' אומר ששת ימים וגו' וכתוב א' אימר שבעת ימים וגו' היו מחוייבין לאכול כל שבעה ובסוכה דלא כתיב אלא שבעת ימים א"כ מחוייב בכל יום לישב ולדור בסוכה רק לאכול אינו מחוייב אלא לילה הא' דילפי' ט"ו ט"ו מחג המצות אכילה דסוכה ואכילה דמצה אבל ישיבה ודירה בסוכה חיובא איכא כל ז' וכן מוכח בש"ס שבת קל"א ב' ובתוס' שם ד"ה ואי מסוכה כו' ע"ש. א"כ ודאי יכולין נשים לחייב א"ע כשירצו לאכול בסוכה ולברך לישב בסוכה ואין כאן מקום ספק כלל:

ב כתב בס' ברכ"י סס"י תע"ג בשם הגאון מ' מרדכי מודינא אין להקשות יהיו נשים חייבות בסוכה מדרבנן שאף הן היו בעניני כבוד כמו ג' סעודות לר"ת דדוקא במן שיורד לפי הנפשות עמר לגלגלת לנשים כמו לאנשים וא"כ היו הנשים כמו האנשים אבל בעניני כבוד עיקרן היו לאנשים והם היו טפלות עכ"ל:

ג בשערי תשו' הביא תשו' חכ"צ סי' צ"ד שחולק על המרדכי שהביא בהג"ה שאם מצטער בשינה לא יצא י"ח אפי' באכילה - וע' בהגהות מעשה רוקח סי' תרל"ט שדחה כל דברי החכ"צ וסיים שאינו רואה בדברי הח"צ שום הכרע להקל נגד גדולי הפוסקים המרדכי והתה"ד והרמ"א יע"ש:

ד ברמ"א ס"ד וא"צ לילך לסוכת חבירו כו' כ' בא"ר סק"ט דבלילה הראשונה חייב לילך לסוכת חבירו אף שיש טורח דלא עדיף ממצטער (ובהגהות רעק"א ז"ל לא זכר הא"ר) וע' בתשו' מהר"ם שיק או"ח סי' שכ"ב מ"ש אדמ"ו זצ"ל בזה:

ה במחבר ס"ה אבל חייב בסוכה - הקשה בתשו' שער אפרים סי' ל"ד הא אבל אסור בתשמיש המטה א"כ ל"ה תשבו כעין תדורו כדאיתא בערכין ג' גבי כהנים דפטירי מה"ט בשעת עבודה מסוכה -- ועי' בא"ר ס"ק י"ג מ"ש בזה, גם עיין בפני יהושע סוכה דף כ"ה שכ' תירוצים שונים לזה, ופלא על הישועות יעקב ז"ל כאן שלא ראה לא הא"ר ולא הפני הנ"ל:

ו במחבר ס"ז שלוחי מצוה פטורים מן הסוכה כו' כ' בתשו' כתב סופר או"ח סי' קי"ט דדוקא כשהיא כולה לה' ואין בה הנאה לעצמו אבל בהולך בשכר ועיקרו של השליח להנאתו מתכוין לא נפטר ע"י זה ממצות סוכה ע"ש:

סימן תרמג

א בפמ"ג במש"ז ססק"ד כתב וז"ל ולילה הראשונה חובה מ"ה יצריך לאכול כזית פת מה' מיני דגן דוקא כמצה ט"ו ט"ו מגז"ש כו' ויראה שצריך לאכול בכדי אכילת פרס כמצה בסוכה דג"ש גמורה היא. גם י"ל שלא יעשנה עשירה ממי פירות וכדומה אף למ"ד דקבע סעודה עלי' יכול לקדש אריפתא כזה ומכ"ש כשמקדש על היין משא"כ בליל א' דסוכות א"י י"ח כ"א בפת היוצא במצת לא בעשירה עכ"ל- והנה בפסחים ק"ח א' איתא רב ששת הוה יתיב בתעניתא כל מעלי יומא דפחחא ופריך נימא קסבר כו' ומשני שאני רב ששת דאיסתניס הוה דאי טעים בצערא מידי לאורתא לא הוה מהני לי'. מיכלא פי' רשב"ם לא מצי למיכל מצה לתיאבון לאורתא. וכ' הצל"ח שם ח"ל. יל"ד א"כ למה לא התענה ר"ש גם בכל ערב סוכות שהרי גם בליל סוכות חייב לאכול כזית פת מדאוריי' ונ"ל דודאי רווחא לבסומא שכיח ובסוכות יכול לאכול הכזית פת מתובל בתבלין ובמיני מתיקה אבל במצה שצריך לאכלו כמות שהוא שהרי אסור לבטל טעם המצה ולכך אי הוה טעים בצפרא לא מהני לי' מיכלא היינו המצה. ולפי"ז מה שרצה המהרי"ל לאסור בערב סוכות לאכול מחצות ואילך כמו בע"פ והביאו רמ"א בסי' תרל"ט ס"ג בהג"ה ולפימ"ש אין הנידון דומה לראי' עכ"ל - אמנם לפימ"ש הפמ"ג הנ"ל כי בליל א' דסוכות א"י י"ח כ"א בפת היוצא במצה, הדבר פשוט דגם בסוכות אין יכול לאכול הכזית פת מתובל בתבלין ובמיני מתיקה כיון שא"י בו במצה ודברי מהרי"ל ורמ"א צדקו יחדיו - ולדקדוק הצל"ח ז"ל נלע"ד דהא באמת אין נכון להתענות בערב יו"ט כמבואר

לעיל בריש הל' ר"ה סי' תקפ"א או משום חוקות העכו"ם שנוהגים להתענות ערב חגיהם כמ"ש רמ"א שם או משום דאין מתענין בערב יו"ט דעי"ט גופי' הוי יו"ט כמ"ש מג"א שם ס"ק י"ב בשם הלבוש, רק בערב פסח דבלא"ה הבכורים מתענין א"כ יצא מן הכלל ע"כ התענה גם רב ששת, משא"כ בערב סוכות הדרן לדינא דאין מתענין בעיו"ט ע"כ לא התענה ר"ש גם בערב סוכות, וע' בתוס' פסחים ק"ח הנ"ל ד"ה רב ששת שכ' באמצע הדיבור והבכורות נהגו להתענות ערב הפסח כו' ולכאור' אין קישור לדבריהם למ"ש לעיל ולפמ"ש הוא נכון ודו"ק, ויותר אין להאריך:

ב בפיוט ליום ב' דסוכות יסד הקליר בזה"ל "בל תהי מצות סוכה בעיניך קלה כי כנגד כל מצות דת חקותיה שקולה" ובקונט' תל תלפיות מחברת ט' אות כ"ו תמה ע"ז כי לא נמצא שום מקור לזה בש"ס ומדרשים דסוכה יהי' שקולה כנגד כל המצות וע"ש מה שהשיבו חכמי הזמן ע"ז במכתבים הבאים וכנרשם במפתח הנדפס בסוף הקונטרס - והנה רעין תמיה הנ"ל יש לתמוה גם על מ"ש הבאר היטב סי' תרל"ט סק"א בשם תשו' מהרי"ו המקיים מצות סוכה כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית ע"ש. ומי חכם ויבין נבון וידע המקור לזה. ויותר תמוה מ"ש עוד הבאה"ט בסי' תרמ"ה סק"ט ג"כ בשם תשו' מהרי"ו אתרוג גימט' תר"י עם ג' מינים תרי"ג ששקול נגד תרי"ג מצות ע"כ. ואנחנו לא נדע מקור לזה בדברי חז"ל דמצות ד' מינים שקולה כנגד כל המצות וצ"ע:

ג בס' לקוטי שלמה כ' שבס' אלף למטה חוקר הא כל עיקר תקנת הקידוש בביהכ"נ משום אורחים דאכלו בביהכ"נ כמש"ל סי' רס"ט וא"כ בסוכות דצריך לאכול בסוכה ולא בביהכ"נ למה מקדשין בביהכ"נ בסוכות - וע' בס' בכורי יעקב סי' תרמ"ב סק"ב מ"ש בזה:

סימן תרמה

א בטו"ז סק"ד דאי נחלק עלה האמצעי שבלולב פחות מטפח כשר ובס' נשמת אדם כלל קמ"ח חולק ע"ז והוכיח מר"ן דאפי' במשהו פסול והא דלא חשיב לי' בהדי ג' פגימות היינו משום דלא חשיב רק מה שהוא מצד עצמו פסול בפגימה אבל כאן הפסול משום דסופו להתפרק ע"ש:

ב כ' בס' בכורי יעקב סק"א לולבים שמחוברים כל העלים זה בזה ע"י אותו אדום שקורין פאסט בל"א והלולב עי"ז הוא כמקל אינן נכון ליטלו כן מפני שאין ראוי לנענוע וכמ"ש הריטב"א בסוכה דל"ח דנענוע הלולב הוא קשוש העלין דוקא ולא כדעת הגאונים שהוא הולכה והבאה לבד ע"ש וכן צריך להפריד רוב העלים אך ג' העלים העליונים לא יפריד

זה מזה וכו' ע"ש -- ובס' שדי חמד (דינים) מערכת ד' מינים סי' ב' אות א' הביא בשם ס' רוח חיים להגאון החבי"ף ז"ל שכ' דבני ספרד אין חוששין לזה ואדרבה מדקדקים מאד שיהיו עלי הלולב העליונים מחוברים היטב ולא יתפרדו כלל וכתב השדי חמד דתלי' בפלוגתא הנ"ל דבני ספרד נקטי כדעת הגאונים דהנענוע הוא רק הולכה והבאה ולא בעינן קשקוש העלים והאשכנזים נקטו כדעת הריטב"א דמצריך קשקוש עלים ע"ש:

סימן תרמו

א במחבר ס"א הדס שנקטם ראשו כשר - הטעם משום שפסק שמואל הלכה כר' טרפון (סוכה ל"ד ב') דאפי' ג' קטומים כשר, ואע"ג דסתם מתני' דנקטם ראשו פסול מ"מ ה"ל סתם ואח"כ מחלוקת שאין הלכה כסתם, ולפ"ז כל השקלא וטרי' דגמ' סוכה ל"ג א' נקטם ראשו מעי"ט וכו' מהו יש דיחוי אצל מצות וכו' הוא שלא אליבא דהלכתא עיי"ש בחידושי. פנ"י וגם בישועות יעקב כאן סק"א ובאמת שהדבר קשה מאוד ולא נתקררה דעתי מה שראיתי בזה: (ב) במחבר ס"ב היו ענביו מרובות מעליו אם ירוקות כשר ואם אדומות או שחורות פסול. ובטו"ז סק"ג כתב וגם אדומות הוו שחורות דאמרי' האי שחור אדום הוא אלא שלקה - בלקוטי שלמה סוכה ל"ג כתב דבס' דברי צבי תמה ע"ז מה ראי' מזה, שם אמרי' דמה שעתה שחור הי' מקודם אדום אבל לא אמרינן שכל מה שעתה אדום יהי' אח"כ שחור וראי' מריאה אדומה כשרה ושחור פסול וצע"ג. (ג) הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור כתבו סתם אם מיעטן כשר ולא חילקו בין אשחור מעי"ט לאשחור בי"ט ובאמת באשחור בי"ט הי' ראוי להחמיר כיון דהוי ספיקא דאוריי' אי יש דיחוי אצל מצות או לא (ועיי' בטו"ז סק"ו) וכתב הפנ"י סוכה ל"ג דטעמייהו משום דסוגי' אזיל אליבא דרבא בזבחים דף ל"ד דלית לי' סברת רב אשי כל שבידו לא הוי דיחוי אבל למאי דקי"ל כרב אשי דהוא בתראה אפי' אשחור בי"ט דהוי נראה ונדחה לא הוי דיחוי מטעם דבידו למעט ע"ש והקשה בתשו' כתב סופר או"ח סי' קכ"א (אות ה' ד"ה והנה הפ"י) דאכתי קשה להרא"ש דס"ל בשבת דף ק"ג בפירושא דהש"ס סוכה ל"ג ב' דאי צריך להושענא שתיקן איכא איסור דאורייתא בהמיעוט ע"ש, א"כ בודאי א"א לומר דבידו לעבור על איסור דאורייתא ולמעט - ונלע"ד דמ"ש הרא"ש בשבת דתיקון ההדס הוא איסור דאורייתא אינו ר"ל איסור דאוריי' ממש אלא דהוי כמו איסור דאוריי' וכאשר אבאר דהנה כתב הרא"ש ז"ל במס' ביצה ר"פ אין צדין דכל מלאכת אוכל נפש מותר בי"ט מדאוריי' אלא רבנן הוא דגזור על קצירה ובצירה וטחינה כו' דדמי לעובדא דחול כו' ובירושלמי מסמך לי' אקרא כו' עיי"ש, והקשה הב"ח ז"ל בסי' תרצ"ה א"כ

מאי קאמר תלמודא ברפ"ק דביצה גבי ביצה גזירה שמא יתלוש ושמא יסחוט היא גופה גזירה וכו' וכמו שהקש' התוס' לשם וצריך לומר מאחר דאסמכוה אקרא הוי כמו איסור דאורייתא ממש וגזרו עוד אף ביצה אטו הך ואעפ"י שהוא גופי' אינה אלא גזירת חכמים עכ"ל הב"ח ז"ל - ואחרי הוצעה קטנה הלזו נבוא ליישב קושי' כ"ס הנ"ל דהנה הקשה הריטב"א אמאי לא אמרי' מתוך שהותר ללקוט ענבים לצורך יו"ט הותרה נמי שלא לצורך אוכ"נ דקיי"ל מתוך ותי' דלא שרינן מתוך אלא מלאכה דעלמא שאינו עושה כלי אבל זה שעושה כלי לא ע"כ וכ"כ גם הר"ן ומובא בתוי"ט ע"ש, ובס' עט סופר ח"ג דף י"ז אסברה לי עפ"י הישו"ש מובא במחצית השקל סי' תק"ט סק"ז אפי' לדידן דקיי"ל דמכשירין שא"א לעשות מעי"ט מותר בי"ט מ"מ כל שעושה כלי אסור לפי דא"א להתיר יותר מאוכל נפש עצמו וכיון שאסור לטחון ולרקד אלמא לא שרי באוכל נפש מלאכה הנעשה לזמן מרובה וכיון שכן א"א להתיר במכשירין יותר מזה וכל שעושה כלי הדבר ברור שהיא מלאכה הנעשה לימים הרבה ע"ש וא"כ דכל הטעם דלא אמרי' מתוך הוא משום דלא עדיף מאוכל נפש עצמו דמלאכה הנעשה לימים הרבה אסורה, די לנו לאסור מדרבנן אבל מדאורייי', ודאי דאמרי' מתוך, ואי משום דנעשה לימים הרבה הרי הרא"ש סובר דקצירה וטחינה והרקדה אעפ"י שנעשה לזמן מרובה מ"מ אינו אסור לצורך אוכנ"פ אלא מדרבנן כנ"ל, וא"כ לפי"ז גם אליבא דהרא"ש שפיר בידו הוא למעט הענבים ולתקן ההדס בי"ט משום דמדאורייי' מותר מטעם מתוך ולא נשאר אלא איסור דרבנן דגזרו בכל מלאכה הנעשה לימים הרבה וה"ה בתיקון כלי' ועל איסור דרבנן שפיר מקרי בידו לעבור ולא הוי דיחוי, ומ"ש הרא"ש בשבת ק"ג דהתיקון הוי איסור דאורייתא אינו ר"ל דאוריי' ממש אלא כיון דאסמכה אקרא הוי כמו איסור דאורייתא וכמ"ש הב"ח ז"ל שהבאתי לעיל דמה"ט גזרו גבי ביצה גזירה שמא יתלוש ושמא יסחוט ולכך קראו הרא"ש איסור דאורייתא ולא משום דהוי איסור דאורייתא ממש וא"ש בעזהי"ת: (ד) והנה לכאורה יש להקשות מזה על פסק הרמ"א ז"ל בשם הא"ח דענביו מרובות מעליו כשר בשאר ימים חוץ מיום ראשון וע' פמ"ג באשל סק"ד דא"כ הד"ק לדוכתה דהו"ל להיות מותר מטעם מתוך ואין לומר דהוי מתקן כלי לימים הרבה כנ"ל דהא אין כאן תיקון רק ליום א' דבשאר הימים אפי' לא הי' ממעט הי' כשר ויש ליישב ודו"ק:

ה והנה בס' עט סופר שם תי' קושי' הריטב"א כיון דבמלקט לאכילה לא הוי מתקן ל"ש לומר מתוך שמותר אם אינו מתקן מותר נמי אם הוי מתק ע"ש - ולא ראה שכבר קדמו בזה בס' ערוך לנר על מס' סוכה ל"ג ע"ב ולכאורה הוא סברא ישרה מאד, אמנם הרי

הר"ן והריטב"א לא ס"ל הך סברא, ועלינו לכוף ראש ולקבל באימה וביראה דבריהם הקדושים:

ו במג"א סק"ג ואילך כשר משום דבידו לתקן - בנצה"ש כתב דציון הס"ק נרשם בטעות - אמנם הפמ"ג כ' דשייך לכאן. וכ"כ גם בלבושי שרד עיין בו, ומ"ש דביו"ט אינו כ"כ בידו עד שיהי' בכלל ראוי לבילה, פלא שלא זכר סברת הב"ח המובא בטו"ז סי' ל"ב ס"ק י"ח כיון דרק איסור שבת רביע עלי' הוי שפיר ראוי לבילה וע' בדברינו שם וצ"ע:

ז במחבר ס"ג אבל אם היו שני העלין כו' אין זה עבות אבל נקרא הדס שוטה כתב בס' כתנות אור פ' אמור הטעם שנקרא הדס שוטה כ' הלבוש מפני שאין עליו הולכין כסדר אלא משובשין כשוטה ע"כ, ול"נ דבחנם דחק כו' דדברי חכז"ל כפשוטו, דאמרי' בשבת ע"ז ב' שוטיתא שטותא, ופרש"י שוטיתא בד של הדס שמרקדין בו לפני כלה, שטותא נראה המרקד כשוטה, וכן אמרו בכתובות י"ז א' אהני לי' שטותי' לסבא, ולפ"ז שפיר קרו לי' הדס שוטה ר"ל שאינו ראוי אלא לרקד לפני הכלה לעשות שטות אבל אינו כשר לשם מצות לולב עכ"ל:(ח) כ' בס' מקרי דרדקי פ' אמור סי' תשד"ם וז"ל, מסתבר דמברך שהחיינו על ד' מינים גם אם אין לו הדסים שיהיו מכוונים תלת על תלת כראוי, הגם שאינו מברך נטילת לולב, משום דלא גרע שמחת מצות חצי שיעור משמחת קרא חדתא, גם אפי' לא נאמר סברת ב"ח א"ח סי' כ"ט דעל ברכת שהחיינו לא אמרי ספק ברכות להקל, וכן עשיתי כמה פעמים שלא היה לי הדס כרצוני ולא ברכתי ברכת לולב וברכת שהחיינו אמרתי עכ"ל:

ט בס' כרם שלמה ובשע"ת הביאו בשם ס' מור וקציעה, הדם שאין עלין שלו ראשו של זה מגיע לעוקצו של זה פסול מק"ו דלולב וכו' כ"ש בזה דילפי' מקרא דבעי' ענפים חופים את עצו ע"כ - ובס' בכי"ע בתוספת בכורים חולק ע"ז וכתב דז"א דמאי ק"ו שייך בזה בלולב הל"מ היא דצני הר הברזל שאין ראשו של זה מגיע לעקרו של זה פסול דלאו מין לולב הכשר הוא:

אבל מאן לימא לן דגם בהדס לאו מין הדס הכשר הוא, ועוד דאין דנין ק"ו מהלכה, ועוד דק"ו פריכא הוא דמה ללולב שכן נקטם ראשו פסול משא"כ בהדס דכשר וכו' ע"ש. אגב אעורר עמ"ש שם בתוס' בכורים וז"ל לא ידעתי פסול דרבנן בהדס שכל פסולי הדס הם מדאורייתא עכ"ל ופלא שלא זכר שר דברי הפמ"ג באשל סק"ט וענביו מרובים י"ל רק מדרבנן ע"ש): (יו"ד) הדסים שעליהם גדולים שקורין גראסבלאטריג בל"א לא די שאינם מן המובחר אלא עוד יש חשש עליהם אולי הן בכלל הדס שוטה לפ"ד הבה"ג הל' לולב שכ' וז"ל. וה"ד הדס שוטה דרברבן טרפים (שעליו גדולים בארכן) ופתיין (וגם ברחבן)

עכ"ל. וידוע שכל דבריו דברי קבלה. וע' בס' עליות אלי' ובס' מעשה רב מהגר"א ז"ל בקונט' מראה יהושע שבראש הספר סימן תרמ"ז (א) בט"ז סק"ב ונ"ל דהוא כו' שיש לאדם להראות חידוש בברכותיו וה"נ טפי ניחא להראות חידוש וליקח אפי' שלא מן הנחל והביאו גם במחצה"ש ע"ש ובס' בכורי יעקב משיג ע"ז דבשלמא לענין ברכה שרק מדרבנן היא ואמרי' ג"כ בגמ' מברכותיו של אדם ניכר אם ת"ח הוא בה יש להראות חידוש אבל לענין מצוה דאוריי' דהוי ספק אי' דאוריי' ודאי מפי הי' לנו לחוש לדעת הפוסלים וכו' וסיים דאם שניהם לפניו טוב יותר ליקח הגדלה על הנחל דיוצא בה יי"ח כל הפוסקים וכ"ש שאין להדר אחר של כאל ושל הרים דוקא כמו שהי' משמע לפי טעם הטו"ז עיי"ש:

ב בטו"ז סק"ד האריך לתרץ דעת הרמב"ם דס"ל דערבה שנקטם ראשה כשרה וע' בס' א"ר סק"ז וע' בס' מתא דירושלים לירושלמי פ"ג דסוכה ה"ג שכ' טעם הרמב"ם משום דאין מקרא נדרש לפני פניו ולאחריו ע"ש, ובמחכ"ת דבריו תמוהים דהרי הרמב"ם פסק להדי' בפ"ו מה שמיטה הי"ג כחכמים דר"ה ט' ב' דמקרא נדרש לפניו ולפני פניו ולאחריו ע"ש, וע"כ מחוורתא כטו"ז וא"ר:

ג במג"א סק"ג דערבות מצויות -- כ' בהגהות זכרון אברהם ואם יש שנה גשומה באופן שהעלים של ערבות הם מנוקבות בהרבה נקבים נ"ל שאין לפוסלם כו' - ולענ"ד ד"ז פשוט מאד וק"ו מלולב דאין פוסל בו ניקב בעלים וכתשו' בית דוד המובא באשל אברהם ובשאר ספרים בסי' תרמ"ה יע"ש:

סימן תרמח

א כתב הטור פרי עץ הדר דרשו חכמים הדר באילן משנה לשנה והיינו אתרוג עכ"ל -- והנה בתורת כהנים פ' אמור איתא בזה"ל פרי עץ את שטעם עצו דומה לפריו זה אתרוג בן עזאי אומר הדר הדר באילנו משנה לחברתה ע"כ -- ולכאו' קשה על הטור אמאי מיאן בדרשה שטעם עצו ופריו שוה, אמנם י"ל דס"ל כשיטת הש"ך ביו"ד סי' צ"ו שזית טעם עצו ופריו שוה למרירות, וא"כ קשה מנ"ל שהוא אתרוג דילמא הוא זית דהא גם זית אחד מינכר לקיחתו כמו אתרוג (וע' בס' דורש לציון דרוש י"א פלפול בזה), וע"כ מוכרח לנקוט דרשה דבן עזאי הדר באילנו משנה לשנה והיינו אתרוג וא"ש - וע"ד הפלפול אמרתי בזה בגמ' דקידושין ע"ג א' דרש ר"ז במחוזא גר מותר בממזרת רגמוהו כ"ע באתרוגייהו והוא פלא כנודע ונלע"ד עפמ"ש הגאון ר' יונתן זצ"ל בס' חצי יהונתן דף כ"ט דמ"ד קהל גרים לא איקרי קהל סובר דספיקא דאוריי' מה"ת לקולא כדעת הרמב"ם דהנה

ראי' הרמב"ם להתיר ספק מה"ת הוא מדאמרי' ממזר ודאי ולא ספק ולכאו' י"ל דלמא שאני התם גזה"כ היכא דגלי גלי ואדרבה להרמב"ם קשה למ"ל קרא בממזר וצ"ל דה"א יוחסין חמירי ולשיטת הרשב"א לק"מ וצ"ל דשם אמרי' גר מותר בממזרת משום דה' קהלי כתיבי ד' צריכי וחד לומר מותר ודאי ולא ספק ולית לן קהל לרבות גר, וקשה מה חזית למדרש להך קהל ממזר ספק וגר מותר בממזרת, נדרש לחומרא ממזר ספק אסור וקהל לרבות גר דג"כ אסור ולקולא ולחומרא לחומרא ילפינן, וא"כ שפיר דייק הרמב"ם בשלמא אי סברא חיצונה ספק מותר רק ה"א ביוחסין החמיר מסתברא למדרש קרא להקל משא"כ אי בעלמא אסור מה"ת מהיכא תיתי להתיר בממזר נימא דאתי לרבויי גר יע"ש - היוצא לנו מזה דמ"ד גרים לא איקרי קהל סובר כרמב"ם דס' דאי' לקולא מה"ת, אמנם ידוע מה שהקשו עליו א"כ אמאי חייבה תורה אשם תלוי באכל ספק חלב והלא ס' מותר מה"ת, ומתרצים דאשם תלוי היינו בחתיכה א' מב' חתיכות דאתחזק איסורא ובזה גם הרמב"ם מודה דס' מה"ת אסור, אמנם ע"ז קשה קושי' הגמ' כריתות י"ז א' הא באשם תלוי מצות כתיב וצ"ל דמצוות קרינן דמשמע אחת מתוך שתים, וזה למ"ד יש אם למקרא ואזלינן בתר הקרי משא"כ למ"ד יש אם למסורת ואזלינן בתר הכתיב חייב אשם תלוי גם בחתיכה א' ע"ש - והנה קשה כנ"ל מנ"ל דהוא אתרוג אימא זית שג"כ טעם עצו ופריו שוה למרירות וגם מינכר לקיחתו כמו אתרוג, ועכצ"ל כדרשת בן עזאי הדר באילנו משנה לחברתה והיינו אתרוג, והתינח אי יש אם למסורת ואזלי' בתר הכתיב אבל אי יש אם למקרא ואזלי' בתר הקרי הרי אנן הדר קרצין ולא הדר וא"כ הדק"ל אימא זית, וזה פי' הגמ' דרש ר"ז במחתא גר מותר בממזרת משום דס"ל כר' יוסי קהל גרים לא איקרי קהל וא"כ מוכח דסובר ס' דאו' מותר מה"ת וקשה מאשם תלוי וצ"ל חתיכה א' מב' חתיכות וקשה הא מצות כתיב וצ"ל מצוות קרינן ויש אם למקרא ולכן רגמוהו כ"ע באתרוגייהו דלדידך דס"ל יש אם למקרא ואזלינן בתר הקרי א"כ הדר קרינן והד"ק לדוכתא מנ"ל שהוא אתרוג דלמא הוא זית וא"ש ודו"ק:

ב בבאר היטב סק"ג הביא מ"ש הב"ח אם טמנו אתרוג בדבש כדי שישאר בו לחלוחית אין לסמוך ע"ז להכשירו לשנה הבאה בלא בדיקת מחט ובו חוט והטו"ז ס"ק י"ז השיג עליו דהא פסול מטעם כבוש וע' במחצה"ש וגם בפמ""ג בשם הא"ר שטרחו ליישב דעת הב"ח בזה, ולולא דמסתפינא הו"א דבדבר מתוק כדבש וכדומה לא שייך כלל כבוש דהרי לשיטת רש"י לא אמרי' כבוש אלא בחומץ וציר והגם דאנן קיי"ל דאפי' במים שייך כבוש מ"מ די לאסור במים אבל לא בדבר מתוק דאין סברא לעשות פלוגתא רחוקה כ"כ

דלרש"י אין כבוש אלא בחומץ ולדידן יהי' כבוש אפי' במתוק כדבש כנלע"ד ליישב דעת הב"ח ז"ל ואי"ה יבואר עוד במק"א:

ג בטו"ז סק"ז אתרוג שנימוח כו' זהו בעי' דרבא בגמ' נולדו בו סימני טריפה מהו וכו' -- עיין בס' חוות דעת ביו"ד סי' ל"ו בביאור דברי הגמ' הנ"ל וכתב דאין שייך לדמות כלל אתרוג לטריפות ותמה על מה שדימו האחרונים בהרבה דברים אתרוג לטריפות בהל' לולב עיי"ש וכתבתי זה לפי שראיתי כאן בהגהות חכמת שלמה שרוצה לחדש שיפסל באתרוג תרתי לריעותא כמו גבי ריאה וזה ודאי אינו לענ"ד וגם בריאה גופי' אין לו שורש בש"ס רק הוא חומרת האחרונים ע"כ ז"א:

ד אתרוג שניטל פטמתו אם כשר ע"י חיבור במחט הביא בס' שדי חמד דינים מערכת ד' מינים סי' א' אות ז' דיעות חלוקות בזה וסיים דלמעשה צ"ע ע"ש:

ה בשע"ת ס"ק כ"א בשם שו"ת פני ארי' דאין לפסול אתרוג בשביל מראה אדום ע"ש -- ובהגהות חכמת שלמה חולק עליו, אבל בס' בכורי יעקב בקונט' תוס' בכורים מסכים עם הפני' ארי' וכתב שאין האדום כמראות הפסולים שחור ולבן נשארים במראות הללו ולא יתהפכו אבל האדום יתהפך למראה האתרוג העיקרית לירקרוקת כשעוה כשישהה כמו שנתהפך המראה שקורין גרין כאשר נסיתי לכן אין זה שינוי מראה עכ"ל. [וכ"כ בס' חיי אדם כלל קנ"א ע"ש]:

ו כ' בחי' חת"ס ז"ל לפ' לולב הגזול דל"ו ע"א והנה אתרוג המנומר או נקלף ונעשה כמנומר בב' וג' מקומות דמשמע דפסול משום הדר אפי' בשאר יומי להפוסלים הדר כל ז' מ"מ נ"ל דרוב פעמים ע"י משמוש היד ורוב הנענועי' נולדו בו נימורים נימורים וגם נקלף קצת מקומות וכו' נ"ל דהוה הדר כיון שבאו ע"י מצותו זהו הודו והדרו וקצת ראי' לזה מפסחים ס"ה ב' שבח הוא לזרעו של אהרן שילכו עד ארכבותיהם בדם ע"ש ובודאי בעלמא כיוצא לזה הוה הקרבהו נא לפחתך והכא זהו הדרו וה"נ דכוותי' כנלע"ד דרוב פעמים בחש"מ כבר נעשה כעין מנומר ממשמוש היד ומ"מ כשר וכעין גרדומי' דאתו משירי מצוה וכעין מים משירי טהרה עכ"ל - ובהגהות מנחת פתים סי' תרמ"ט העיר דדבריו סותרים למ"ש בתשו' חיו"ד סי' רנ"ו ד"ה ומה שהקשה כו' דבלולב ושופר ל"ש לדון כלל מתורת גרדומים ע"ש ולענ"ד עיקר סמיכתו של החח"ס ז"ל כאן משום כיון שבאו ע"י מצותו זהו הודו והדרו וכמ"ש בתחלה ומ"ש דהוי כעין גרדומים רק לסניף בעלמא כתב כן ח"ב ופשוט:

ז במחבר סכ"א הירוק שדומה לעשבי השדה פסול כו' -- ע' ב"ח וט"ז ומג"א -- וע' בהגהות חכמת שלמה מ"ש בשם תיקוני זוהר תיקון כ"א וכבר קדמו בזה בס' בכורי

יעקב סק"נ וכבר העתקתי דבריו בילקוט הגרשוני ח"ר על סדר א' ב' בקונט' אחרון דף כ' ע"ש:

ח במחבר סכ"ב שיעור אתרוג כו' אבל אם הוא כביצה כו' כשר עי' בתשו' חת"ס או"ח סי' קפ"א שד' כביצה שבזמנינו שאף שהביצים נתקטנו כמ"ש הצל"ח בפ' ערבי פסחים כי הכל לפי הזמן אם הביצים נשתנו גם גידול האתרוגים נשתנו ע"ש. וכן מסיק בשדי חמד דינים) ריש מערכת ד' מינים ע"ש. אמנם בס' בכי"ע בתוספת בכורים לכאן אף שכתב ג"כ שכמו שע"י חולשת הטבע נתקטנו הבצים נתקטנו ג"כ הפירות אעפי"כ סיים עכ"פ בעל נפש יחוש לעצמו שלא ליקח אתרוג שאין בו שיעור שני בצים שלנו עיי"ש:

(ט) בתשו' בית יצחק יו"ד ח"ב סס"י קל"ה נסתפק באתרוגים שהובאו לפניו דבעובים ל"ה עבים כביצה ובאורכם היו יותר מכביצה אם מותר לברך עליהם, ואחרי שפלפל בזה אם האורך משלים להרוחב והעיר מכמה מקומות סיים ועל כן נלע"ד דבאתרוג דתליא בהדר כל שאינו רחב וארוך כביצה אין זה הדר עכ"ל:

סימן תרמט

א בתוס' סוכה ל' א' למ"ל לכם משלכם להוציא את הגזול (סוכה מ"א ב') תיפוק לי' דהוי מצהב"ע ותי' דמשום שאול אצטריכא, והוא דוחק דגמ' אמר בהדי' להוציא את הגזול (וע' בביאור הגר"א ז"ל כאן) ונלע"ד לתרץ בפשיטות עפימ"ש בכפות תמרים פ' לולב הגזול במתני' דערבה גזולה כ' דערבה מידי דלא קפדי אינשי היא דהוא אילן דאין בו לא פירות ולא ריח ומידי דלא קפדי אין כאן גזל ואפי' ללולב הי' ראוי להכשירו בערבה גזולה אלא דגזיה"כ לפוסלה וזה שפרש"י ערבה גזולה פסולה דלכם אכולהו קאי כלומר משום דלכם קאי גם לערבה לפיכך פסולה עיי"ש, וא"כ מיושב שפיר קו' התוס' דהא איצטריך לכם להוציא גזול בערבה דאין בה עבירת גזל דמידי דלא קפדי אינשי היא וליכא משום מצהב"ע ולא מיפסלא אלא משום דל"ה לכם וא"ש - אלא דלפ"ז יוצא לנו דין חדש דאף לדידן דקיי"ל גזול פסול כל ז' כרמ"א בהג"ה ס"ה משום דה"ל מצהב"ע היינו דוקא בשאר המינים אבל ערבה גזולה אינו פסולה אלא ביום ראשון מגזה"כ דלכם וצ"ע: (ב) בס' שדי חמד מערכת ד' מינים הביא בשם תשו' תפארת יוסף או"ח סי' י"ד שנסתפק בלולב הגזול וקיים אח"כ מצות השבת גזילה בדמי שיווי אם מתקן הלאו שעבר למפרע ויוצא או נימא כיון דבשעה שעשה המצוה הי' בעבירה לא מהני מה שמתקן אח"כ, וצד זה נראה דהא תנן לולב הגזול והיבש קתני גזול דומי' דיבש מה יבש פסול לעולם אף גזול פסול לעולם וטעמא משום כיון דהמצוה נאמרה לקיים בשלו ולא בשל

חבירו אף כי פקע אח"כ עבירה דגזל ע"י השבה מ"מ הרי אז לא מקיים המצוה עכ"ל:
(ג) בשעה"מ פיה מאישות הכ"ג מסופק אם יוצא באתרוג ולולב שנתמשכן אצלו כיון דבעל חוב קונה משכון ועובר עליו בב"י לענין חמץ הרי שנחשב כשלו והניח בצ"ע - וע' בשדי חמד כללים מערכת הבית אות ק"א ובס' אמרי בינה להגאון מ' מאיר אויערבאך זצ"ל דיני יו"ט סי' כ"א אות י"ג ובס' בכורי יעקב בקונט' תוס' בכורים לסי' זה מש"ש בזה ומסקנת דבריהם דכל היכי דבעינן לכם משלכם ואפי' של שותפין פסול אינו יוצא במשכון ע"ש: (ד) בטו"ז סק"ג פלפל בענין אתרוג המורכב והרבה להשיב על הלבוש וע' בס' בכורי יעקב ס"ק י"ט דעשה לו עזר כנגד הטו"ז - וראיתי בענין זה בס' מקרי דרדקי פ' אמור סי' תשכ"ד שכ' על קושי' תשו' מהר"ם אלשיך דילמא כוונת התורה שאמרה פרי עץ הדר על אתרוג המורכב שג"כ טעם עצו ופריו שוה, אפשר לומר דהנה בירושלמי פ"ג דסוכה כתב בעל קרבן העדה בשם אביו דמש"ה נקרא אתרוג הדר משום שקיים מצות השי"ת שאמר תוצא הארץ עץ פרי שטעם עצו ופריו שוה. מה שלא עשו כן שאר אלינו מעתה הרי אז היתה מצות ה' גם עושה פרי למינו כיון שרק מש"ה נקרא הדר עבור שקיים מצות ה' א"כ היאך יעלה על הדעת לומר שכוונת התורה שאמרה פרי עץ הדר הוא על המורכב, הלא אין ראוי לו עוד שם זה שיהי' נקרא בשם הדר מאחר שעבר על מצות ה' שגזר ואמר עושה פרי למינו ודפח"ח:

ה רמ"א ס"ה ויש פוסלין בגזול כל ז' ימים והכי נהוג - הטעם מבואר בטו"ז משום דה"ל מצהב"ע ע"ש וכתב בתשו' תפארת צבי חיו"ד סי' ס"ג דהיינו דוקא גזול אבל אתרוג של ריבית ל"ה מצהב"ע כיון דקנאו ורק מוטל עליו להחזירו עיי"ש. (וצ"ע לענ"ד אם מברך עליו ע' לעיל ס"א): (ו) במג"א סק"כ כ' במאמר מוסגר בין ב' חצאי עיגול ומה שפסול כל ז' כו' כיון שהפסול בגוף האתרוג כו' ע"ש - וכתב בס' בית מאיר דלכך סגרו המג"א משום דליתא דהא חסר ויבש דג"כ הפסול בגופו אפי"ה כשר להמחבר בשאר ימים. ולפ"ז הדק"ל אמאי פסול להמחבר אתרוג האסור באכילה כל ז' הרי הא דבעי' היתר אכילה מתיבת לכם נפקא ולכם לא בעינן אלא ביום א'. והנכון כמ"ש הב"מ והפמ"ג בשם פי' המשניות להרמב"ם דהא דבעי' היתר אכילה לאו מלכם נפקא אלא אם אסור באכילה לא נקרא פרי ולכך פסול כל ז' והיינו נמי טעמי' דהמחבר וא"ש והגר"א ז"ל בביאורו לכאן יש לו שיטה חדשה בדעת המחבר דאתרוג האסור באכילה היינו תרומה טמאה וערלה שהן מהנשרפין ופסולי' מטעם כתותי מיכתת שיעורא דלא כפרש"י ותוס' משום לכם עיי"ש, וצע"ג לענ"ד דא"כ היינו בכלל מ"ש המחבר אח"כ או שהם חסרים השיעור ולאיזה, צורך כתב מפני שאותו אתרוג אסור באכילה ויש ליישב בדוחק:

ז ברמ"א ס"ה וחזזית פוסלת כל ז' הימים - בשערי תשובה סק"ז הביא מח"ב בשם מטה יהודה שהקשה דהו"ל לרמ"א לכתוב וי"א דחזזית כו' דלהמחבר כשר בשאר ימים וכן הקשה בפ"מ וכו' - ובמח"כ לא ראה שכבר הקשה כן רבינו הטו"ז סוף סק"ט ע"ש:

ח ברמ"א ס"ו יש מכשירין לולב יבש כו' וכן נוהגין לברך על לולבין יבשים כו' - בשו"ת אבני צדק להגאון מסיגעט זצ"ל חאו"ח סי' פ"ו נתקשה היאך מברכין על לולב של אשתקד הא דיו"ט א' דאשתקד לאחר שיצא בו נותנו לקטן כדי לחנכו וקטן קונה ואינו מקנה א"כ ל"ה לכם ע"ש -- ובס' שדי חמד מערכת ד' מינים סי' ג' סוף אות כ"ד הביא בשם תשו' שואל ומשיב מהדו' ג' ח"ג סי' קל"ז שכ' דאה"נ דבלולב שנתנו לקטן אין יוצאין בו לשנה אחרת ביום א'. ומ"ש הפוסקים להכשיר לולב יבש במקום שאין חדש מצוי הוא בתנאי שידעו בבירור שלא נתנוהו אשתקד לינוקא ע"ש. [וע' בהגהות מנחת פתים לקמן סי' תרנ"ח מש"ש בזה]:

ט ראיתי בס' פתחי תשובה שכ' בשם תשו' בנין עולם ס' ל"ג שהאריך באתרוג שהניח תחת המטה שרוח רעה שורה עליו כמ"ש ביו"ד סי' קט"ז ס"ה אי רשאי לצאת בו ומסיק אם לא מצא אתרוג אחר ודאי דיש ליטלו ולענין ברכה הניח בצ"ע -- ולענ"ד ברור דיוצאין בו דהרי כ' בפ"ת יו"ד סי' הנ"ל בשם תשו' שבו"י אם נתן אוכלי' ומשקי' תחת המטה מותרי' בדיעבד ואין בזה רק אזהרה לכתחלה ע"ש, א"כ ודאי דאין איסורו מדאורייתא אלא מדרבנן. והרי מבואר בפסחים מ"ח א' דפריך ואי אמרת אי' מוקצה דאוריי' מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר ע"ש, מוכח דבאיסור דרבנן שפיר מחלקינן בין איסור גופו לאיסור שדבר אחר גורם לו, וא"כ אתרוג שהנ"ח תחת המטה שאסור רק מדרבנן ואין איסורו מגופו רק מחמת ד"א ודאי שאינו בכלל אתרוג האסור באכילה (וע' בס' אמרי בינה דיני יו"ט גבי אתרוג שתלאו לנוי סוכה שכ' ג"כ כזה לענין מוקצה למצותו ע"ש). ומה שמסופק המג"א בסק"כ באתרוג שנאסר מחמת בליעת איסור דהיינו בנאסר מדאוריי' דאז לא מחלקינן בין איסור גופו לאיסור דבר אחר משא"כ באיסור דרבנן כנלע"ד פשוט:

סימן תרנ

א בס' בכי"ע בתוספת בכורים לסי' תרנ"א הביא שבס' ברכי יוסף כתב בשם רבינו ישעי' הראשון בש"ת כ"י דיכול לברך על לולב שאין בו אלא שלשה טפחים היכא דלא יש אחר ע"ש:

סימן תרנא

א במחבר ס"א ומצוה לאגדם בקשר גמור כו' ואם לא אגדו מבע"י כו' א"א לאגדו ביו"ט כו' אלא אוגדו בעניבה - בס' חמדת הימים וגם בס' עבודת הקודש להחיד"א ז"ל כתבו דמותר לקשור הלולב בעלין של לולב אף ביו"ט כי לא שייך קשירה בעלין. ובאשל אברהם להגאון מבוטשאטש כתב דצל"ע בזה בש"ס. ובס' בכורי יעקב סק"ד כ' ח"ו להתיר קשירה בי"ט בעלי לולב דדוקא דבר הראוי למאכל בהמה כ' הרמב"ם פ"י מה' שבת דאין בו משום קשירה אבל עלי לולב לא מקרי ראוי למאכל בהמה כדמוכח בסוכה ממה דאמרי' דאין שביעית נוהג בו רק מדין עצים (ד' מ'). ועוד אי ס"ד דיש תקנה עלי עלי לולב למה לי' לאוגד כאגודה של ירק יאגוד כדרכו ע"י עלי לולב וכו' ע"ש:

ב ברמ"א ס"א ויש לקשור ההדס גבוה יותר מן הערבה טעם במג"א כ' דהטעם עפ"י הקבלה ובלבוש נתן נועם ע"פ הנגלה וע' במחצה"ש. ובביאור גר"א ז"ל כתב שהוא ע"פ המדרש הדס דומה לעינים וערבה דומה לפה א"כ ההדס גבוה יותר ע"ש:

ג במג"א סק"ו בידו הימנית. משום דהני תלתא מצות ואתרוג חדא מצוה (גמ') ויש מקשים ל"ל האי טעמא ת"ל דכל דבר שמברך עליו צריך ליטלו בימינו - ע' בהגהות חכמת שלמה שכ' מיהו נראה דקושיית המג"א לק"מ כו' ופלא בעיני שלא ראה שכל דבריו כתובים בס' אלי' רבה סק"ח ע"ש: (ד) כ' בס' בכורי יעקב ס"ק י"ח גידם שאין לו זרוע כלל יטול הלולב בשיניו וגם יכול לברך עייי"ש באורך ודלא כפמ"ג:

ה במחבר ס"ו אם עשה כו' דלקיחת ע"י ד"א שמה לקיחה כו' אבל אם אינו דרך כבוד כגון שנתן הלולב בכלי ונטלו לא יצא -- כ' בס' תורה תמימה פ' חקת דכיון דהחסרון הוא רק משום דאינו דרך כבוד א"כ אם נטל הד' מינים בכלי זהב וכסף וכדומה יוצא כיון דגם בכלי נקרא לקיחה וגם הוי דרך כבוד, מזה נראין מבוארין מאד דברי רמב"ם פ"ז הי"א מלולב שכ' ת"ל, אבל אם נתן את המינים האלו בעציץ או בקדירה ונטלן לא יצא י"ח עכ"ל, מבואר מזה דבכלי יפה וחשובה יוצא, והוא כמש"כ, ולפי"ז תימא גדולה על בעלי השו"ע סי' תרנ"א ס"ז שכ' בסתם שאם נתן הלולב ומיניו בכלי לא יצא בעוד דלפמ"ש יש עיקר ויסוד גדול לחלק בין ערך ותכונת הכלי ולדינא צריך תלמוד עכ"ל. [שו"ר שנעלם מבעל תורה תמימה שכבר התעורר בזה בס' חמד משה סק"ד ע"ש]:

ו בא"ר סקט"ז כ' בשם הכלבו דמה שהופכין האתרוג קודם הברכה אין זה נוי מצוה אלא בזוי מצוה, ובס' בכורי יעקב ס"ק כ"ב כ' שגם בס' חמדת ימים קרא תגר על מנהג זה ע"ד נסתר, וגם ע"פ הרוב העולם אין נזהרין ליטלו הפוך מעל השלחן אלא נוטלין אותו כדרכו ואח"כ הופכין אותו ומברכין תה אינו מועיל כיון דמעת שנטלו כדרכו כבר יצא,

ולכן נ"ל דיותר טוב הוא לעשות כתקנה האחרת שהביאו הפוסקי' דהיינו שלא ליטול האתרוג כלל בידו עד לאחר הברכה עכ"ל:

ז במחבר סי"ד לא יוסיף מין אחר על ד' המינים משום בל תוסיף - בטור כתוב דוקא אם נטלו לשם מצוה והקשה הב"י דהא איתא בר"ה דף כ"ח דלעבור בזמנו לא בעי כוונה (וע' במג"א ס"ק כ"ז ובא"ר ס"ק ל"ח מ"ש בזה), ובס' בכי"ע בתוספת בכורים כ' דל"ש בזמנו לא בעי כוונה רק בניכר הדבר מצ"ע שעושה לשם מצוה כגון הישן בשמיני בסוכה או בכהן המוסיף ברכה וכה"ג שניכר שעושה לשם מצוה, אבל מה היכר יש כשנוטל גרוף של זית וכדומה שעושה לשם מצוה כיון דבמין זה לא צותה התורה מצוה כלל וכי יאסר לטול בידו ביום א' של סוכות מיני נטעים חוץ מד' מינים כמ"ש הר"ן בחדושיו בסנהדרין ולכן אינו עובר רק אם מכוין בפי' לשם מצוה עכ"ל:

ח במחצה"ש ס"ק כ"ז הביא שיטת התוס' סוכה ל"א ב' ד"ה הואיל דהא דקאמר בסנהדרין דף פ"ח ע"ב למ"ד א"צ אגד האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי היינו לענין דאין זה כל המוסיף גורע דלעולם ידי מצוה יצא אלא דעובר על בל תוסיף ע"ש - וראיתי מקשים כיון דעובר על בל תוסיף היאך יוצא ידי המצוה הא הו"ל מצהב"ע, ואין לתרץ דאין המצוה בא ע"י העבירה, וכמ"ש תוס' סוכה ל' א' ד"ה משום בלולב של אשירה, דדוקא כשהעבירה מסייע למצוה אמרי' מצהב"ע ע"ש, דכבר כ' האחרונים ז"ל דאם עושה עבירה בשעת המצוה אז בכל ענין הוי מצהב"ע אפי' אם העבירה אינו מסייע להמצוה וראי' לזה ממה שהקשו התוס' שם ל"ל קרא דאין יוצאין במצה של טבל ת"ל מ' מצהב"ע ומה קושי' הא האיסור טבל אין גורם המצוה דאם לא הי' טבל ודאי דהי' יוצא א"ו אם בשעת מצוה עושה עבירה בכל ענין הוי מצהב"ע, (ע' תשו' מהר"ם שיק או"ח סי' רס"ב ד"ה ומ"ש מעלתו כו'. וס' עט סופר ח"ב דף י"ב), וא"כ הדק"ל היאך יוצא ידי מצוה אם עובר בשעת המצוה אלאו דבל תוסיף -- ונלע"ד דבר חדש בעזהי"ת דלא אמרי' מצהב"ע אלא אם העבירה באותו הדבר שמקיים המצוה אז העבירה פסול המצוה כגון בלולב הגזול ומצה של טבל וכדומה, אבל כאן שהעבירה על תוספת מין אחר והמצוה היא בד' מינים ל"ש לומר מצהב"ע כי המצוה בדבר אחר והעבירה בדבר אחר ובכה"ג לא מצינו שיהא אלים כח העבירה לדחות המצוה, ושפיר כ' התוס' דאע"ג דלענין בל תוסיף ל"א האי לחודי' קאי וכו' אבל לענין שיופסל המצוה אמרי' האי לחודי' קאי ולא אמרי' בי' מצהב"ע ודו"ק וא"ש:

ט בהגהות חכמת שלמה סס"י זה כתב דמותר לקנות אתרוג ביו"ט א' של סוכות (כשאין המוכר רוצה ליתן לו במתנה ע"מ להחזיר כנ"ל כוונתו בזה) ומבאר בזה הפיוט ליום

ב' של סוכות קיחתם בדמים יוכשרו לשם איום ראוים להנטל בזה ראשון יוס' עיי"ש, ולענ"ד צ"ע דמנלן להתיר שבות דמקח וממכר במקום מצוה והרי קי"ל בכמה מקומות דהעמידו חכמים דבריהם אפילו במקום מצוה, וע"ד הפיוט הנ"ל נלע"ד כוונת הפייטן כמ"ש במחנה אפרים ה' קנין משיכה דצריך לפרוע קודם החג עבור הד' מינים דביום ראשון בעינן לכם וכל כמה דלא יהיב דמי אין לו בהם רק קנין משיכה שהוא מדרבנן ואנן בעינן לכם מדאורייתא, וז"ש קיחתם בדמים דוקא יוכשרו לשם איום, כיון דבעינן לכם מדאוריי' וכשיקנה אותם בדמים ולא במשיכה לחוד אז, ראוים להנטל אפילו בזה ראשון יום דבעי' לכם מדאוריי' ודו"ק. [שו"ר בהגהות חכמת שלמה לקמן סי' תרנ"ה שמביא דהמג"א בסי' ש"ו ס"ק ט"ו כתב דאסור לקנות אתרוג או שופר ביו"ט וע"ש במחצה"ש, והוא רוצה להביא ראיות נגד המג"א וסיים וצ"ע בזה, לדינא כעת]:

סימן תרנב

א במג"א סק"ב משתכן החמה. ואם נטלו משעלה ע"ה יצא - כ' בשדי חמד מערכת ד' מינים סי' ג' אות כ' נטל לולב ומיניו קידם שעלה עמוד השחר ובעודן בידו עלה השחר נסתפק רב א' הובא בפליטת סופרים אם יוצא במה שהם כבר בידו או צריך להניחם ולחזור וליטלם אחר שעלה ע"ה והביא ספק זה בשו"ת דברי מרדכי פרידבורג סי' ס"ג והעלה דצריך להניחם ולחזור וליטלם כדי לצאת י"ח מצוה כו' ע"ש - והנה בס' בכורי יעקב סק"י נסתפק ג"כ בזה והוכיח דיצא ממה דפריך סוכה ד' מ"ב הא מדאגבאה נפיק בי' ולא מתרץ כגון שהי' בידו קודם עלות השחר והוציאו בשעת החיוב אחר ע"ה דאז טריד במצוה ועדיין לא יצא אע"כ דיצא דלקיחה מקרי כל זמן שהוא בידו ע"כ. אמנם בקונט' תוס' בכורים הוכיח איפכא דלא יצא ממה דאמרי' יומא מ"ו א' בעי רב פפא חפן חבירו ונתן לתוך מפניו מהו מלא חפניו בעינן והא איכא או דלמא ולקח והביא בעינן והא ליכא תיקו, וע' בתוס' שהאבעי' היא אי נימא דולקח והביא בעינן בחד שהלוקח הוא יביא או די שאחד יקח ואחר יביא ע"ש, ואי ס"ד דמה שהוא בידו מקרי לקיחה מה מבעי' לרב פפא הרי הכהן גדול שנושא בחפניו מקרי ג"כ לוקח אע"כ מוכח דלקיחה לא מקרי רק שיעשה מעשה הגבהה והיא ראי' גדולה. ומה שהוכיח איפכא מדלא מתרץ אקושי' מדאגבהי' נפיק בי' שנטלו קודם עה"ש כתב דיש לדחות שהרי בלא"ה משני שפיר עיי"ש - עוד כתב שם חידוש דין דאם א' נותן לחבירו לולב או אתרוג בידו שהיתה פתוחה קצת ותחב לו חבירו לולב או אתרוג ולא עשה מעשה לקיחה כלל רק שהוא בידו נ"ל להוכיח מהא דיומא דלא יצא עיי"ש - ולענ"ד י"ל בזה פי' חדש בברייתא דסוכה מ"א

ב' דדריש ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד וכבר הקשה הכפ"ת למ"ל קרא ע"ז הלא במצות שבגופו לא מצי אינש למעבד שליח בעדו וא"כ בלא"ה ידעינן שצריך כאו"א לקיים המצוה בעצמו ע"ש, אמנם לפי הנ"ל י"ל דמה דקאמר ולקחתם שתהא לקיחה וכו' כוונתו לומר שצריך כל א' וא' ליקח הלולב או האתרוג בעצמו ולא שיתן אחד לחבירו הלולב או האתרוג בידו דזה לא מקרי לקיחה כמו דלא מקרי לקיחה בכהן גדול מה שנותן לו אחר לתוך חפניו מבלי שיעשה שום מעשה וא"ש: סימן תרנ"ג (א) בפמ"ג כאן נסתפק אם נטל לולב במחובר אם יצא, וע' בהגהות מנחת פתים סי' תרנ"ב שמביא בשם הצל"ח שבת דף קל"א שכ' דאם נטל לולב או אתרוג במחובר לקרקע נמי יצא ע"ש, והשיג עליו דהא ולקחתם כתיב ולקיחה בתלוש משמע וע' בחולין ט"ז מנין לשחיטה שהיא בתלוש דכתיב ויקח את המאכלת וע' תוס' שם. וכבר קדמו בכ"ז בס' בכורי יעקב סי' תרנ"א סק"ל ע"ש - והנה בהגהות הרש"ש לסוכה מ"ב א' כתב ג"כ דיוצאין י"ח נטילת לולב באחיזת הלולב בלבד בעודו בקרקע ומ"ש בש"ס מדאגבהי' נפיק בי' לאו דוקא דאגבהי' וכו' ע"ש. וכל הבאים אחריו השיגו עליו כנ"ל. ולענ"ד יש להעיר ממ"ש בתשו' גאונים (מובא בס' א"ר סי' תרמ"ד סק"ד) דילפינן קיחה קיחה מולקחתם אגודת אזוב מה להלן בעמידה אף כאן בעמידה ע"ש, א"כ ה"נ ילפי' לענין זה מה להלן בתלוש אף כאן בתלוש, ויותר אין להאריך:

סימן תרנד

א עיין בס' כרם שלמה ומה שהקשה על המהרי"ל הוא לקוח מס' חמד משה, וע' בפמ"ג ובס' בכורי יעקב מ"ש בזה. (ב) בס' פתחי תשו' הביא מ"ש בתשו' חת"ס חיו"ד סי' פ"א שיש לנהוג בחג שחל בשבת להוציא הלולב והמינים בתוך מעת לעת שלא יפסלו ע"י כבישה ובתשו' בנו בכתב סופר או"ח סי' קכ"ב דרבים קמו עליו דלא נמצא כבישה רק בדבר מאכל וטרח שם לקיים מילי דאבוה ע"ש עכ"ל - וע' בזה בס' בכורי יעקב סי' תרמ"ז סק"י וגם בס' שדי חמד דינים מערכת ד' מינים סי' ב' אות ב' ע"ש:

סימן תרנה

א בטו"ז סק"ב מביא המרדכי בשם רבינו יואל דמותר לומר לעכו"ם להביא אתרוג בי"ט אפי' מרחוק משום דתחומין דרבנן וכתב שבהגהות מנהגים הקשה ע"ז ממ"ש הסמ"ג לאוין כ"ז דגילוח מצורע אין עושין ע"י עכו"ם אע"ג דליכא אלא איסורא דרבנן כו' ע"ש -- ובס' בית מאיר וכן בהגהות רעק"א ז"ל השיגו על הגהות מנהגים דבגילוח מצורע איסור

דאוריי' איכא מדין ניקף אלא דאין בו מלקות דהוי אין בו מעשה אבל איסורא דאוריי' איכא והניחו בצ"ע ונעלם מעיני שניהם שכבר כ"כ הב"ח ז"ל בכאן. ובאמת חידוש גדול על הטו"ז ג"כ שלא ראה דברי חמיו הב"ח ז"ל בזה ובנה בנין על הגמ"נ הנ"ל:

ב עוד בטו"ז הנ"ל ה"נ ראוי לדחות אמירה לעכו"ם שהוא שבות מקמי מצות לולב שהיא עשה דרבים, כ' בס' חמד משה עיין במג"א רס"י תמ"ו דלא מקרי עשה דרבים כ"א היכי שהיחיד מוציא את הרבים י"ח כגון שופר ולכן יש לחלק בין אם הוא לצורך רבים או אם הוא לצורך יחיד עכ"ל -- ולפ"ז למאי דאמרי' בברכות ד' מ"ז דבמצוה דרבים לית בי' משום מצהב"ע אם אין כאן אלא לולב גזול והוא לצורך רבים כשר לצאת בו, אך לפימ"ש בח"ר מזה החיבור בקונט' אחרון אות כ"ה זה אינו ע"ש ודו"ק:

ג בשערי תשובה סק"א כתב וז"ל:

והנה המג"א כתב דנתלשה (ר"ל ערבה) בראשון מותר בשני אך נראה דהיינו ביו"ט שחל בחול אבל ביום הראשון בשבת אסור דהא קיי"ל בסי' תקי"ג לענין ביצה דשבת ויו"ט הסמוכים נולדה בזה אסורה בזה וה"נ כאן אך אם נתלשה בשבת ויו"ט יום א וב' מותר בשני כמבואר שם בהג"ה ע"ש עכ"ל -- וי"נ הרב הה"ג מהו' חיים אפרים באלאינוי נ"י מטוארנאלליא תמה ע"ז בתל תלפיות חלק ז' אות י"ז דהא לא אשכחן דיו"ט א' וב' של סוכות יפלו ביום א' וב' וסימנך לא אד"ו ראש ובימים שהוא ראש השנה יהיה גם יו"ט של סוכות וא"כ לא נפקא מינה לענין ערבה מידי וצ"ע:

סימן תרנו

א במג"א סק"א היינו כשאינו סבר לייקר האחרים וכו' -- ובמחצה"ש כתב היינו כשאינו סובר לייקר וכו' וחידוש גדול שלא הרגיש שט"ס הוא במג"א וצ"ל היינו כשאינו סבה לייקר האחרים. וע' בא"ר סק"א מצוה להוסיף וכו' ואם יהא סיבה שיתייקרו גם שאר אתרוגי' לא יוסיף והיינו כמ"ש. וע' בס' בכי"ע בתוספת בכורים לכאן מ"ש בשם המבי"ט ולא ידעתי מה חידש בזה הא מבואר כן בהדיא במג"א כאן:

ב ברע"א סוף הסי' כ' דא"צ לבזבז הון רב אפי' על מצוה עוברת ודוקא מ"ע אבל ל"ת יתן כל ממונו קודם שיעבור - כתב בעל תורה תמימה בפ' ויצא, הסברא בזה פשוטה דבביטול מ"ע אינו ניכר כל כך ביטול המצוה אבל בל"ת נראה בעליל שעובר ממש על מצות ה' ולפי"ז צ"ל דעל לאו שאין בו מעשה ג"כ א"צ לבזבז כל ממונו דל"ת כזו היא כעשה כמ"ש תה דבר חדש -- ובאמת הוא ישן נושן דכבר כ' כן בשו"ת חות יאיר ובס' משנת חכמים וגם בפמ"ג וכמובא בשמם בס' פתחי תשובה ליו"ד סי' קנ"ז סק"ד עי"ש

- אלא דבס' בכורי יעקב ס"ק י"ג כתב דמבואר להיפך מזה בתשו' הריב"ש סי' שפ"ז וז"ל שם כבר כתב הרב ז"ל שהמבזבז אל יבזבז וכו' לא אמרו אלא במ"ע אבל במצות ל"ת אפילו כל ממונו ואם יאמר בעל הדין שמצות ל"ת שאין בו מעשה הרי הוא בענין זה כמ"ע כיון שאינו עובר בידים עליו הראי' שאם התירו במ"ע הקלה ובשוא"ת אין למדין למצות ל"ת שאין למדין חמור מקל להקל עכ"ל, הרי דס"ל דאפי' לאו שאב"מ חמיר מעשה. [וכן נראה ג"כ דעת תשובות מוצל מאש סי' מ"ה, עיין ילקוט הגרשוני ח"ב אות לפני עור ודו"ק]:

ג ועיי' עוד שם בתורה תמימה וגם בפ' ואתחנן בפסוק ובכל מאדך שנתקשה טובא דמנ"ל דצריך ליתן ולמסור כל ממונו בכל הלאוין דילמא דוקא בע"ז ג"ע וש"ד דצריך למסור נפש ה"ה דצריך למסור כל ממונו אבל בשאר ל"ת מנלן ע"ש -- ובעלם ממנו לגמרי שכבר עמד ע"ז הב"ח ז"ל בכאן ותירץ בטוב טעם ע"ש. וכמדומה שלא ראה גם מ"ש הב"י בשם הרשב"א שהעוני כמיתה ומ"מ לא כמיתה ממש וכו' ע"ש:

ד כתב הב"ח ז"ל בכאן בהא דנתן ריג אלף זוז בעד אתרוג אע"ג דהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש איכ"ל כיון דטעמא ל"ה אלא שלא יבא לידי עוני ויפיל עצמו על הציבור בנשיא ליכא למיחש להכי דבלא"ה כל צרכיו של נשיא מוטל על הצבור ואף להעשירו מדרשת והכהן הגדול מאחיו גדלהו משל אחיו ודוקא במי שאינו נשיא אמרו אל יבזבז וכו' ע"ש -- ובילקוט הגרשוני ח"ב בחלק המכתבים דף ז' ע"א הבאתי בשם י"נ הרה"ג המפורסם מהו' שמעון צבי ווייגער נ"י אבדק"ק קרופטש יע"א שהקשה על הב"ח דא"כ מה פריך בכתובות ס"ז ב' על מר עוקבא שבזבז פלגי ממוני' היכי עביד הכי הלא המבזבז אל יבזבז וכו' ומאי קושי' הרי מר עוקבא היה נשיא וכמ"ש רש"י במועד קטן ט"ז ב' ד"ה כי יתבן בדינא וע"ע בתוס' ס"פ זה בורר ונשיא הא שרי לבזבז יותר והניח בצ"ע - ואח"כ מצאתי שכבר קדמו בקושי' זו הגאון מהו' יוסף שאול נ"ז זצ"ל מלבוב בס' דברי שאול על אגדות הש"ס בכתובות דף הנ"ל והניח ג"כ בצע"ג - (ה) בפמ"ג ריש הסימן כתב אם נתן מעות על אתרוג קנה ושניהם אין יכולים לחזור בו וע' בחו"מ סי' קצ"ט בקנה יין קידוש במעות ע"ש והנה בהגהות רעק"א ז"ל סי' תרמ"ט כ' כן מעצמו וחידוש על עינא פקיחא כמותו שאין כל דבר נעלם ממנו שלא ראה הפמ"ג דכאן:

סימן תרנז

א במחבר ס"א קטן היודע לנענע כו' -- משמט דאם א"י לנענע אינו חייב בלולב כלל. וע' מ"ש בחת"ס ז"ל בחי' פ' לולב הגזול סוכה דמ"ב ע"א בזה:

סימן תרנח

א במחבר ס"א מה"ת אין מצות לולב חוץ למקדש אלא יום ראשון וכו' - בס' בכורי יעקב סק"א כתב לפי שיטת הרמב"ם דירושלים יש לו דין מקדש ולפמ"ש הרמב"ם פ"ז מבית הבחירה קדושת העזרה וירושלים קדשה לעתיד לבא יש לדון דלולב ניטל בירושלים גם בזמן הזה כל שבעה מן התורה חוץ משבת. ויש נפקותא לענין כמה דברים ע"ש באריכות וכתב שהוא דבר ברור לפי דעתו. וע' במנחת חינוך ריש מצוה שכ"ד. והמעיין היטב בבכורי יעקב הנ"ל. יראה שאין דברי המנ"ח מוכרחים כלל. והדבר צ"ע רב בש"ס ופוסקים:

ב במחבר ס"ב ביום שבת אינו ניטל אפי' אם הוא יום ראשון - בהגהות חכמת שלמה כ' כאן ליישב קושי' התוס' אמאי קאמר בש"ס שמא יעבירנו ד"א ברה"ר ולא קאמר שמא יוציאנו מרה"י לרה"ר. וכ' דאף דיו"ט הוי עשה ול"ת מ"מ בהוצאה דהוי מלאכה גרועה אינו בכלל מלאכה ממש ואינו מוצא מכלל לשון שבתון והוי בו רק לאו לא עשה א"כ א"ש דיל דבאמת אף אם יוציאנו מה בכך הרי עשה דוחה ל"ת ואף דלא הוי בעידנא י"ל כדעת הסוברים דמכשירי מצוה נחשב בעידנא וא"כ ה"נ כיון דילך אצל בקי הוי בכלל בעידנא וא"כ הוי ראוי לומר עדל"ת לכך נקט שמא יעבירנו ד"א וזה שפיר דהוי עשה ול"ת עכ"ד, ובהשקפה ראשונה תמהתי דהא אין עשה דוחה ל"ת שיש בה כרת, שו"ר דמהרש"ל ביבמות דף ד' סובר דגם לפי המסקנא קיי"ל עשה דוחה ל"ת שיש בה כרת ובס' המקנה ח"ג כלל נ"ו פרט א' הביא שכן הוא ג"כ דעת הר"ש מקינון בספר הכריתות אות קס"ג ע"ש ואם כנים הדברים יש ליישב בזה הרמב"ם פ"ב מה' שופר ה"ו דנקט שמא יעבירנו וגם שמא יוציאנו ע"ש ושינה מלשון הגמרא, ולפ"ז י"ל הרמב"ם לשיטתו דסובר תחומין י"ב מיל דאורייתא וקרא דאל יצא איירי בתחומין א"כ לא מוכח כלל דהוצאה מלאכה גרועה היא, כי התוס' פ"ק דשבת ב' א' הוכיחו האי דהוצאה מלאכה גרועה היא מדאיצטריך תרי קראי בשבת צ"ו ב' מויכלא העם והביא ובעירובין י"ז א' מאל יצא תה דוקא למ"ד תחומין דרבנן אבל לרמב"ם דייב מ"ל אליבא דכ"ע דאורייתא ונפקא לן מאל יצא א"כ לא מוכח כלל דמלאכה גרועה היא וכ"כ בהגהות טעם המלך על שעה"מ סי כ"ז מה' שבת יעו"ש. א"כ גם הוצאה הוי עשה ול"ת ול"ש עדל"ת ע"כ נקיט שפיר גם שמא יוציאנו מרה"י לר"ה וא"ש אבל במחכ"ת הרמה של הגאון מהרש"ק זצ"ל לא זו הדרך ליישב קושי' התוס' דא"כ גם בהעברת ד"א בר"ה אין כאן עשה ול"ת דכבר ביארתי באורך לעיל סי' שמ"ה ענף ו' בשם הר"ן ורז"ה ורשב"א ורמב"ם דהעברה ד"א בר"ה היא

תולדה דהוצאה, ואם ההוצאה שהיא האב אין בה עשה ול"ת רק ל"ת לחוד האיך יהי' בההעברה שהיא התולדה עשה ול"ת אתמהה:

ואם נתפוס סברת הגאון הנ"ל לאמת דבהוצאה וכן בהעברה ד"א בר"ה שהיא תולדה דהוצאה ל"ה אלא ל"ת גרידא יען דמלאכה גרועה היא, אולי אפשר ליישב בזה קושי' הראשונים אמאי לא גזרו במילה בשבת שמא יעבירנו. דבאמת הי' ראוי לומר בהוצאה וכן בהעברה עדל"ת כיון שאינו אלא ל"ת לחוד אך הטעם דל"א כן היינו משום דאין עדל"ת שיש בה כרת וכדעת רוב הראשונים והאחרונים אמנם מילה דג"כ יש בה כרת (ע' בתוס' מגילה כ' א' ד"ה דכתיב ודו"ק) א"כ דוחה אף ל"ת שי"ב כרת וא"ש דלא גזרו בה שמא יעבירנו דאף אם יעביר אין בכך כלום דהרי עדל"ת. [והנה לכאורה בלא"ה י"ל לפימ"ש התוס' בזבחים ל"ג ב' דעשה שי"ב כרת דוחה אף עשה ול"ת אמנם ידוע שרבים חולקים ע"ז ומביאים ראי' נגד זה מכ"מ בש"ס ובמק"א הארכתי בזה ואכ"מ]:

ג במחבר ס"ד נתנו לו ע"מ להחזירו כו' שמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה - כ' הגאון מליסא ז"ל בסידור דרך החיים בדיני לולב דדוקא אם הנותן אינו מקפיד ויכול המקבל ליתנו אפי' לאחר במתנה עמ"ל ואחר לאחר כדי לצאת בו אבל אם הנותן ראשון נתן לו בפירוט ומקפיד שלא ליתן לשום אדם עוד לצאת בו נ"ל דאף המקבל הראשון לא יצא שאין בו דין ממון כמו שהוכחתי זה במק"א עכ"ל - ועיין בזה פלפול עצום בס' אמרי בינה להגאון מ' מאיר אויערבאך זצ"ל בדיני יו"ט סי' כ"א ושם הביא שאביו הגאון בעל דברי חיים זצ"ל ג"כ כ' כן והגאון מהו' שמואל העליר ערער ע"ז והשיב לו באריכות לאשר ולקיים דברי גאונים הנ"ל גם הביא שגם בס' חסדי דוד על התוספתא דסוכה פ"ב כתב דעיקר המתנה היינו שיהי' רשאי המקבל ליתנה לאחרים כנודע' עכ"ל וע' בתשו' שואל ומשיב תנינא ח"ב סי' ב' ובתשו' בית יצחק יו"ד ח"ב סס"י קל"ד מ"ש בנד"ז. (ד) במג"א סק"ג הקשה אמאי לא יצא באתרוג השאול הא באה"ע סי' כ"ח כתב דהשואל חפץ מחבירו והודיעו שרוצה לקדש בו אפה מקודשת דמסתמא אדעתא דהכי נתנו לו שיהא במתנה ע"מ להחזיר וא"כ ה"כ נימא הכי - וכ' לבושי שרד לעיין בעצי ארזים סי' כ"ח סק"ח. ולאשר אינו תח"י ואצל מו"ח הגאון מ' עמרם בלום שליט"א ישנו כתבתי לבני הבחור החרוץ ובקי טובא כ"ה אריה ליב שי' לאי"ט להעתיקו לי ויעתק משם בזה"ל:

בס' עצי ארזים סי' כ"ח כו' בד"ה והודיעו שרוצה לקדש כ' וז"ל, מבואר בלשון הרא"ש פ"ק דקדושין סי' כ' והטעם הוא דודאי גמר בלבו לתת לו בענין שיועיל לקידושין ואם לא יועיל שאלה יתי' בלשון מתנה ולכהפ"ח מתנה ע"מ להחזיר ותהי' מקודשת ויחזירנו או דמיו דחזרת דמי' הוי חזרה ע"ש וגם מ"ש בפ' י"נ והמג"א באו"ח סי' תרנ"ח תק' עליו

מהא דקיי"ל אאיי"ח ביוט"ר בלולב של חבירו חא"ח נתנו לו במתנה וה"נ נימא בשאול דמסתמא נתן לו באופן שיהי' יוצא בו י"ח וכן הק' הט"ז סי' י"ד אדין דטלית שאולה דאלול ומה שחילק המג"א בין אם המשאיל יודע הדין או לא סבר כ' הוה בעצמו שמדברי הא"ש בב"ב לא משמע כן. ולפענ"ד עפ"י מ"ש הב"ח בסי' כ"ט אדין מקדש במתנה ע"מ שתחזירהו לי וז"ל, ומיהו קשה הלא הוי תנאי ומעשה בד"א דהתנאי בטל כדלקמן בסי' ל"ח וי"ל כיון דאפשר להחזיר דמים ששוה החפץ שמקדשה בו ל"ה תנאי ומעשה בד"א עכ"ל, אך באתרוג לא שייך לומר כן שהרא"ש כ' להדיא בפ' לולב הגזול בשם העיטור דנותן אתרוג לחבירו במתנה ע"מ להחזיר צריך להחזיר האתרוג דוקא ולא סגי בחזרת דמים, א"כ מיושב שפיר ק' המג"א הנ"ל דאם נאמר שיוצא בשאול משום דמסתמא נתן לו כדי לצאת בו ובתנאי שיחזירנו הו"ל תנאי ומעשה בדבר אחד דהתנאי בטל והמעשה קיים ואף אם לא יחזירנו יהי' יוצא בו דכיון דלא סגי בחזרת דמים הו"ל תנאי ומעשה בד"א כנ"ל, וכיון שאין המקבל מחויב להחזיר לו כלל וודאי שלזה לא נתכוון הנותן כיון שצריך לו עדיין לצאת בו כסברת העיטור הנ"ל, משא"כ בטבעת שאולה לענין קידושין דסגי בחזרת דמים שפיר אמרי' שנתכוין להקנות לו במתנה אם יחזירנו ואפי"ה התנאי קיים כיון דסגי בחזרת דמים ל"ה כתנאי ומעשה בד"א כסברת הב"ח הנ"ל - הן אמת דקושי' הב"ח הנ"ל מעיקרא ליתא, דהא דבעינן שלא יהי' התנאי ומעשה בד"א היינו רק בתנאי דאם, אבל בתנאי דעל מנת, וודאי מהני תנאי ומעשה בד"א כיון דקיי"ל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי א"כ שפיר יכול להתנות אפי' באותו הדבר עצמו שאם יחזירנו הרי הי' שלו למפרע בשעת נתינה, וכן מוכח מהך מילתא דאתרוג גופי' דא"ר הילך ע"מ שתחזירהו לי החזירו יצא לא החזירו לא יצא וכתבוהו הרא"ש והטור להלכה, ואי בתנאי דעל מנת נמי בעינן שלא יהי' התנאי והמעשה בד"א א"כ ל"ה תנאי כלל, א"וו דבתנאי על מנת ל"צ וכמו שאכתוב לקמן בסי' ל"ח סק"ז וא"כ ק' הב"ח מעיקרא ליתא, אבל עכ"פ סברתו נכונה בתנאי דאם דצריך שלא יהי' התנאי והמעשה בד"א, דבכה"ג דסגי בחזרת דמים ל,ה תנאי ומעשה בד"א, וא"כ שפיר מתורץ ק' המג"א הנ"ל דאע"ג דבנותן לו בפי' מתנה עמ"ל מהני כנ"ל דבתנאי דעל מנת א"צ שלא יהי' התנאי והמעשה בד"א, אבל כשאין נותן לו אלא דרך שאלה רק שנאמר שמסתמא נתן לו כדי לצאת בו, ואלו נתן לו בתנאי אם יחזירנו נמי המקבל יוצא בו, וע"ד זה ודאי לו נתן לו דכיון דלא סגי בחזרת דמים התנאי בטל לגמרי ולהכי לא מהני באתרוג דרך שאלה וכן מיושב בזה ק' הטו"ז מטלית שאולה דהתם נמי צריך לטלית לחובת מצוה ולא סגי בחזרת דמים עכ"ל,

ודפח"ח. [וע' בדברינו לעיל סי' י"ד מ"ש בזה, וכעת אין להאריך יותר]: (ה) כ' בהגהות זכרון אברהם וז"ל:
ונוהגים דאשה יולדת לא תברך בשום פעם על האתרוג ואינו נכון דמ"ש יולדת משאר נשים שהן נדות ואיברא לפענ"ד הי' נראה דנדה בימי ראייתה לא תברך כלל כמו היולדת ולהמקילי' גם יולדת תברך ותטול ידי' קודם שתברך עכ"ל ובהערות הגב' המו"ל כתב טעם הרב שבימי ראייתן לא יברכו הגם שמברכות בהמ"ז ושאר ברכות בימי ראייתן אכן שם מחוייבת מדאו' או מדרבנן משא"כ כאן דגם מדרבנן פטורות ע"ש:

סימן תרס

א ברמ"א ס"ב דאבל כל י"ב חודש על אביו ואמו אינו מקיף בלולב -- הטעם משום דאבל אסור בשמחת ג' בהגסות דגו"מ ובפמ"ג, ובמק"א נסתפקתי אם אינו מקיף גם בשמחת תורה עם הס"ת כיון דג"ז משום שמחה וכמ"ש הרמ"א בסי' תרס"ט וחידוש שלא דבר האחרונים מזה:

סימן תרסג

א במחבר ס"ג ומפטיר ביחזקאל ביום בוא גוג --- הטעם מפטירין בשבת חוה"מ דסוכות ביום בוא גוג ע' בטור לעיל סי' ת"צ. וע"ע בהגהות חכמת שלמה לעיל סי' תרמ"ב שכתב עוד טעם את מזה ע"ש:

סימן תרסד

א טו"ז סק"א כמו בי"כ. לפי שבחג נידונים על המים וכל חיי האדם תלוים במים והכל הולך אחר החתום בס' בכורי יעקב סק"ט הביא לשון הטו"ז הנ"ל שהוא לקוח מהטור וכתב שהטור רצה ליתן טעם למה דוקא בסוכות נוהגין כן ולא ג"כ בפסח ושבועות שהם ג"כ ימי דין על התבואה ופירות האילן ובסוכות עצמו למה דוקא בהו"ר, ובאמת טעמים חלושים הם וכל זה מפני שלהטור לא הי' ידוע ספר הזוהר אבל לנו כבר האיר אור הזוה"ק וידענו גם ידענו מ"ט מנהג הקדמונים לנהוג ביום זה כמו בר"ה ויה"כ שהיא עת חתום הדין וכו' עכ"ל - ובהיות כן קשה לי על הטו"ז שכבר הי' ידוע לו ספר הזוהר למה העתיק דברי הטור הנ"ל ולא כתב נועם הנ"ל וצ"ע:

ב ברמ"א ס"ד וכל הפוסל בערבה שבלולב פוסל בערבה זו כתב הפמ"ג ואחריו נמשכו שאר האחרונים דערבה גזולה פסולה להו"ר. ולענ"ד צ"ע שלא זכרו דברי הכפת תמרים פ' לולב הגזול במתני' דערבה גזולה שכתב בהדיא דערבה דמקדש ודגבולין דנקטינן

בהושענא רבה משום מנהג נביאים לא מיפסלי משום גזל דערבה מידי דלא קפדי אינשי היא דהוא אילן דאין בו לא פירות ולא ריח ומידי דלא קפדי אין כאן גזל ודוקא בערבה שבלולב פסולה בגזל מגזה"כ דבעי' לכם ע"ש (ועמ"ש בזה לעיל רס"י תרמ"ט) ומכלי' להפמ"ג לפסלה ועפ"ד הכפ"ת נלע"ד ליישב לנכון ד' המחבר בסעיף י' יש מי שאומר שיש ליזהר שלא יקוץ ישראל ערבה למצוה משדה עכו"ם כו' והקשה הטו"ז בסק"ו למה כתב המחבר כן בשם יש מי שאומר כיון שבפירוש אמרי' כן בסוכה ד"ל בהני אוונכרי, ולפ"ז א"ש מאד כי בש"ס ל"א כן רק גבי הדס והיא מידי דקפדי אינשי ושפיר פסול כל ז' משא"כ בערבה דהיא מידי דלא קפדי ואין כאן גזל וכשר בשאר מים חתן מיום א' לכן כתב המחבר דיש מי שאומר שאפי' בערבה יש ליזהר בזה וא"ש, אבל באמת לא קיי"ל כוותי' ועיין בתשו' נוב"י קמא חאהע"ז סס"י י"ז שכ' ולשון יש מי שאומר דרכו של הש"ע לומר על דברי יחיד שאין הלכה כמותו עכ"ל, ואפי' תימא דהמחבר פסק כוותי' מ"מ היינו רק לכתחלה שכן נכון ליזהר מכל סרך גזל אבל בדיעבד ודאי אינה פסולה וז"ב:

ג במחבר ס"ז ואע"פ שמ"ש שאם נטלה עובר משום בל תוסיף טעות הוא בעיני מ"מ אין הפסד כ', כ' הטו"ז סק"ד ועוד נראה דטעות הוא מטעם דאין מתכוין להוסיף על מצות נטילת ד' מינים אלא שמכוין לעשות מצוה אחרת שהיא נטילת הערבה. והקשה עליו בבכורי יעקב דסותר דברי עצמו שכ' ס"ס תרכ"א דלעבור בזמנו לא בעי כוונת. אכן היטב אשר דבר בס' שפילי דוד דס"ל להט"ז דכאן גרע דמתכוין למצוה אחרת והוא כעין היפוך כוונה לבל תוסיף ובזה בודאי אינו עובר ואיש:(ד) ברמ"א ס"ט ונהגו להצניע ההושענות לאפיית מצות כו' הטעם כמ"ש בעירוב הואיל ואתעביד כו' ועיין בס' זכרון יהודה דמה"ט נהג הגאון מ' מאיר א"ש ז"ל מאונגוואר להצניע השמן אשר היה תלוי בסוכה לנוי למצות הדלקת נר חנוכה ע"ש:

סימן תרסה

א במחבר ס"א אתרוג בשביעי אסור כו' ובשמיני עצרת מותר, על הקושיא דליתסר גם בשמיני מכח מגו דאתקצאי לביה"ש כו' כתב הב"י דכבר הי' התוס' והרא"ש דמוקצה מחמת יום שעבר לא אמרי' ועוד כ' בשם הר"ן שכתב דלבה"ש גופי' לא אתקצאי שהרי בה"ש אינו ראוי למצות אתרוג שאפי' לא נטל כל היום אינו נוטלו בה"ש דכיון דלולב בזה"ז מדרבנן בר מיום א' ובה"ש ספק הוא סד"א לקולא (וכ"כ גם הריטב"א סוכה מ"ו ע"ש) - והנה הפמ"ג באשל סק"א הוכיח מכח קושי' (המובא לקמן ענף ב') דלא כתי' הר"ן ועכ"ח הטעם כתוס' והרא"ש דמוקצה לשעבר ל"א וא"כ י"ל בשאר הימים נמי נוטל

לולב ביה"ש דלא טריחא מילתא לא אמרי' ספק דרבנן לקולא כבריש פסחים כשיילי' ועסי' תרנ"ב והבן עכ"ל. וכוונתו דמה"ט כתב המג"א ברס"י תרנ"ב דגם בשאר הימים יטול הלולב בביה"ש בלא ברכה ע"ש -- ובאמת נלע"ד דאפי' הי' טורח בדבר ג"כ הי' צריך ליטול הלולב ביה"ש משום דלדעת התוס' והרא"ש לא אמרי' בזה סד"ר לקולא משום דביה"ש דאפוקי יומא הו"ל איתחזק וכן מצאתי בס' ערוך לנר סוכה מ"ו ע"ב שכ' דלכאורה צריך טעם שהרי ודאי סברת הר"ן והריטב"א דלבה"ש גופי' לא אתקצאי סברא מלייתא היא ולמה לא ניחא להתוס' בכך וכתבו דאתקצאי לבין השמשות וי"ל לפ"מ שנסתפק המג"א סי' שמ"ב אי במוצ"ש ביה"ש ג"כ לא גזרו משום שבות דשאני אפוקי יומא מעיולי יומא דמספיקא לא פקעה קדושה ע"ש שהניח בצ"ע ולפ"ז י"ל דבזה פליגי התוס' והריטב"א דהריטב"א סבר דביה"ש גם באפוקי יומא הוי סד"ר ולקולא אבל התוס' ס"ל הסברא דמספיקא לא פקע קדושה והוי ספק דרבנן באתחזק ולא אמרי' בזה לקולא ואפי' ביה"ש צריך ליטול לולב ולכן שפיר היי חשבינן מוקצה אי לאו משום דל"א מוקצה לשעבר וע' מ""ש בספרי על כריתות די"ז ע"ב שהוכחתי שם ג"כ מד' התוס' דס"ל דביה"ש של מוצאי שבת מקרי אתחזק ואיקבע עכ"ל -- שו"ר בפליתי סי' ק"י בקונטרס בית הספק שהוכיח מהר"ן והריטב"א הנ"ל דגם באתחזק איסור ספיקא דרבנן לקולא ודלא כהש"ך בכללי ס"ס ע"ש. ותמהני אדרבה הו"ל להוכיח מהתוס' והרא"ש שמיאנו בסברת הר"ן והריטב"א דבאתחזק איסורא ל"א סד"ר לקולא וצ"ע - עכ"פ י"ל דה"ט דהמג"א דר"ס תרנ"ב שכ' דגם בשאר הימים יטול הלולב ביה"ש, וקצת ראי' לזה מדהשמיט כאן לגמרי תי' הר"ן ולא הביא כ"א תי' התוס' והרא"ש:

ב והנה בס' א"ר הקשה על הר"ן דא"כ בהפריש ז' אתרוגים לז' ימים דקיי"ל דכל א' יוצא בו ואוכלו למחר הא ביה"ש דיום א' נוטלו משום ספק דאוריי' וליתסר למחר ע"ש. ומכח קו' זו הוכיח הפמ"ג דלא כתי' הר"ן וכמש"ל. ובאמת לק"מ דהר"ן כתב זה לתרץ אתרוג בשמיני אבל בז' אתרוגים לא ק"ל כלל דיום א' ממנ"פ חול הוא ובחול לא אמרי' מגו דאתקצאי לביה"ש וכמבואר בר"ן וריטב"א שם. וכ"כ בס' שבילי דוד וכבר קדמו בזה בהגהות רעק"א ז"ל עיי"ש. ועיין בס' יד אפרים מ"ש על המג"א סק"ג וחידוש גדול דלא נחית לסברא זו דממו"נ יום א' הוי חול וצ"ע:

סימן תרסז

א ברמ"א ס"א יש שנהגו כשהיו יוצאים מן הסוכה היו אומרים יהי רצון שנזכה לישב בסוכה של לויתן - כ' בס' בכורי יעקב סק"ד, כן הגירסא בכלבו ובד"מ ובחמדת ימים אבל

בכל הסידורים כתוב נזכה לשנה הבאה לישב בסוכת עיר של לויתן ולכאורה נוסחא מוטעת היא דאף דאמרי' בב"ב דע"ה עתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לויתן עכ"ח לא בסוכה של מצוה קאמר דעור אפי' עור הדג שאינו מקבל טומאה מ"מ פסול לסכך מפני שאינו גידולי קרקע כמ"ש רש"י סוכה י"א ע"ב ומה שנראה מדברי מהרש"א בח"א בב"ב שם שמפרש דבסוכה של מצוה קאמר באמת צ"ע מטעם זה, ומה שאומרים לשנה הבאה משמע כעת חיה דהיינו בסוכות נזכה לישב בסוכת עור של לויתן וזה אינו דעור של לויתן פסול לסכך ולכן לענ"ד הגירסא עיקר שלא לומר לשנה הבאה אלא סתם כמ"ש רמ,א או שלא לומר עכ"פ דסוכת עור דבזה יש לפרש שיתהנו בסוכה כשרה מסעודה של לויתן עכ"ל ונ"ל ליישב ד' מהרש"א למען הציל אותו מיד השגה הנ"ל דהנה בעל המימרא בב"ב דע"ה עתיד הקב"ה לעשות סוכה כו' הוא ר' יוחנן והוא סובר בנדה דף ס"א ע"ב דמותר לקבור המת בתכריכין של כלאים משום דמצות בטילות לעתיד לבא, והכוונה נ"ל לא שיתבטלו המצות ח"ו בשום פעם כי התורה נצחית ולא תשתנה לעולם, אלא דיני ותנאי המצות ישתנו, ומה שעכשיו הוא כלאים לעתיד לא יהי' כלאים אלא באופן אחר, והוא ע"ד שכ' המקובלים דלעתיד לבא יהי' הלכה כבית שמאי, והיינו דההלכות והדינים של המצות ישתנו, אבל גוף המ"ע והמל"ת יהיו קיימים לעולם, וא"כ לעתיד לבא יהיו רשאי' לסכך אף בדבר שאין גידולו מן הארץ כי פרטי ותנאי המצות בטילות לעתיד לבא כנלע"ד. (וע' במדרש פ' שמיני דהקב"ה ישחוט השור הבר בסנפירו של לויתן והצדיקים יתמהו דהא אין שוחטין במגל ובמגירה והקב"ה ישיב להם תורה חדשה מאתי תצא חדוש תורה מאתי תצא ע"ש, והיינו כמ"ש שיחדש התורה בפנים אחרות אבל גוף התורה והמצות לעולם קיימים ויש לי להאריך בכ"ז אך אכ"מ):

סימן תרסח

א בטו"ז סק"א דלא מצינו בגמ' בשום דוכתי שיהיו ימי חוה"מ נקראים יו"ט כו' - בס' חדושי רז"ה להגאון מהרו"ו אלעסקר ז"ל השיג עליו וכתב נעלם מאדונינו הטו"ז וכו'. ונהפוך הוא כי ממנו נעלם שכבר השיג כן על הטו"ז בתשו' בית יעקב סי' קמ"ב, ובס' א"ר סק"א כ' דלק"מ דדוקא יום א' דחוה"מ קרי יו"ט כיון דלבני חו"ל הוא יו"ט גמור משא"כ בשאר ימים ע"ש:

ב במג"א סק"ב מה"ט ממהרין לצאת אחר הסעודה שחרית (מהרי"ל לבוש) - ובס' בכורי יעקב סק"ז חולק וכתב דחייב לישב בסוכה כל היום כמו בשאר ימי החג, גם במנהגי הגר"א ז"ל בס' מעשה רב כתוב שישב בסוכה כל היום עד ליל שמחת תורה ע"ש:

ג בדין שינה בליל שמיני עצרת בסוכה עיין בתשו' כתב סופר או"ח סי' ק"כ שהאריך ומסקנת דבריו דאין לישן בסוכה והביא שכן נהג אביו מרן בעל חת"ס ז"ל. אך מ,ש דמסתמא כן ראה מרבו הגאון מ' נתן אדלער זצ"ל, קשה דבס' בכורי יעקב סק"ד כתב דמהר"ן אדלער ז"ל הי' ישן בשמ"ע בסוכה ובודאי כיוון יפה בשמועתו ששמע כן כי הי' חי באותה מדינה ומלתא דעל"ג כה"ג לא משקרי אינשי לי', וע' בס' מעשה רב ובס' עליות אלי' במעלות הסולם או י"ג:

ד כ' הגאון מליסא בסידור דרך החיים שאין לאכול פירות בסוכה בשמיני וכן פת שאין בה כביצה כללא דמילתא כל דבר שא"צ ברכה לישב בסוכה בשאר ימי הסוכות אין אוכלין בסוכה בח' משום דלית היכרא כמו בשינה שאין ישנים בשמיני משום דלית היכרא כו' עכ"ל - ובהגהות חכמת שלמה השיג עליו דבשלמא בשינה דהוי חיוב בסוכות עצמו לישן בסוכה ולכך אם ישן גם בשמיני והיכירא ליכא נראה כמוסיף אבל בהני דהוי מידי דאכילה ואעפ"כ אין מברכין עליהם ובע"כ היו מכח שהם פטורים מסוכה א"כ אם גם בסוכות עצמו הפטורין מסוכה לא שייך בהו חשש בל תוסיף כו' ע"ש, וחידוש שלא ראה שכבר כתוב חילוק זה במחצית השקל סק"ב. וכ"כ גם בס' בכורי יעקב סק"ו ע"ש:

ה במחבר ס"ב שחרית מוציאין ג' ספרים וקורין בא' מחאת הברכה כו' בבאר הגולה כ' ע"ז הב"י לא הביא מהיכן יצא לו דין זה ולענ"ד צ"ע מסתמא דתלמודא ובריייתא במגילה ל"א עכ"ל -- וע' בהגהות חת"ס ז"ל שתי' עפ"ד התוס' מגילה ל' ע"ב ד"ה ושאר וכו' ע"ש א"כ י"ל בימיהם שלא היו קורין בספר שני וא"כ עכ"ח לקרות מענינו של יו"ט עשר תעשר אבל אחר שקבלנו עלינו חובה להעמיד ספר שני ולקרות בענין יו"ט שוב ליכא חובה כ"כ לקרות עשר תעשר ע"ש- וחידוש גדול על רבינו הגר"א ז"ל שדרכו בכ"מ להראות מקור לדברי הש"ע, וכאן כתב רק כמו בש"ת בח"ל, אך בזה אינו מיושב עדיין הצ"ע של הבאר הגולה. (ו) בענין הויכוח שבין הטו"ז ומהרש"ל בסוף הסימן, ע' בהגהות חכמת שלמה שהביא ראי' ברורה מהרש"ל. אך כבר קדמו בזה בס' חמד משה ע"ש באריכות:

סימן תרסט

א) במחבר ס"א במקום שעושין שני י"ט כו' וזאת הברכה עד סוף התורה - כי בס' פתחי תשובה לא ידעתי אמאי הניחו לכתחלה הסיום על יו"ט והוא להיפוך מהא דאמרי' פ"ק דמ"ק גבי אין מערבין שמחה בשמחה ויליף לה מסיום בנין בית המקדש שדחו אותו לאחר החג ע"ש ואולי י"ל דיו"ט שני חשיב כחול לענין זה הואיל ואנן בקיאי' בקביעא דירחא וכדקיי"ל מה"ט בסי' תקמ"ח ס"ב וכן ביו"ד סי' שצ"ט ס"ר דאף דאין נוהג בו

אבילות מ"מ עולה למנין שבעה משום דחשוב כחול א"כ ודאי דל"ש בזה אין מערבין שמחה בשמחה, וא"ת הא מ"מ חייב בשמחתה עכ"פ מדרבנן, י"ל דדוקא אם מחויב בשמחה מדאו' אמרי' אין מערבין שמחה בשמחה, וכן הביא הדרכי משה בסי' תרצ"ו לענין נישואין בפורים בשם הכלבו, וסיים ואף כי הכלבו מסתפק בדבר ספיקא דרבנן לקולא עכ"ל, וא"ת בארץ ישראל שמסיימין התורה בשמיני עצרת דחייב בשמחה מדאו' עדיין קשה הא אין מערבין וכו' י"ל כמ"ש הגר"א ז"ל שהבאתי לעיל סי' תרס"ח דלפי שעושין כן בחו"ל בש"ת עושין כן בא"י בשמ"ע שלפניו ולא רלו לקבוע הסיום על זמן אחר לגמרי כנלע"ד:

ב ברמ"א ס"א ונהגו עוד להרבות הקרואים לס"ת וכו' - אודות השאלה במי שנעשה אבל בחג הסוכות ר"ל אם מותר לו לעלות לתורה בשמחת תורה עיין לעיל סי' תקמ"ח מש"ש בזה:

ג עוד ברמ"א שם, ובלילה קורים בס"ת הנדרים שבתורה - לכאורה לא נדע מה הם הנדרים שבתורה ? וראיתי בס' בכורי יעקב סקי"ג שכ' הנדרים הם הפרשיות שקורין פרשיות טובות שרגילין למוכרן בכל השנה בפני עצמן כגון פ' ויכולו פ' ויתן לך פרשת המלאך הגואל פ' שירה פ' יברכך פ' מה טובו וכדומה שאלו נקראו נדרים, וכן נראה ג"כ במג"א סי' רפ"ב בסוף דיני החיובים שכתב "ובבראשית שנוהגין למכור נדר ויכולו ובפ' ויחי שיש נדר המלאך הגואל וכו' ע"ש, וכ"נ ג"כ בלבוש שכתב בקצת מקומות נוהגין לקרות כל הנדרים ולמכור אותן עכ"ל וכו' וכו' ובל לא הזכיר כלל שקורין רק שגוללין הג' ס"ת להעמידן על הקומות שיקראו למחר וכל מקום לפי מנהגו אבל פשיטא שגם במקום שנוהגין לקרות קרואים לס"ת משום שמחה מ"מ לא יברכו תחלה וסוף על התורה ופעם א' ראיתי בקהלה א' שהיו קורין ליל שמחת תורה פרשה מראשונה שבמנוות ונראה שהם הבינו מ"ש רמיא הנדרים שבתורה שהיא פרשת נדרים וטעות גמור הוא עכ"ל הבכורי יעקב זצ"ל. וניכרים דברי אמת. והנה ראיתי בס' קיצור שלחן ערוך סי' קל"ח אות ז' שכתב "ויש מקומות שנוהגין לקרות בפ' נדרים" עכ"ל, וחידוש על גדול כמותו שגם הוא נאחז בסבך הטעות במקום הזה:

ו כתב המג"א בשם סדה"י יש מקומות שאין נופלין עד חשון - וע' בשערי תשובה לעיל סי' קל"א סק"ז שכ' שבמדינות אלו אין המנהג כן, וע' מ"ש אני העני שם ענף ד' בשם העיון תפלה:

ז עיין בפמ"ג אכן ולעיל סי' קע"א וגם בדברינו שם ענף ב' דאין נכון לזרוק תפוחים ואגוזים וכדומה במקום טיט ורפש והדין דין אמת, ולכך לא הבנתי מה שמתרעם בס'

שבילי דוד על שביטלו המנהג שנהגו בהרבה קהלות שהיו שופכין מים לפני בהכ"נ על תינוקות הבאין לחטוף פירות שזרקו לפניהם ואמרו העולם שזהו רמז לניסוך המים וזה כדעת הטו"ז דשמיע מישך שייך לימי החג שלפניו ע"ש. ולפימ"ש ע"י ששופכין מים על התינוקות נעשה שם טיט ורפש וגורמין ביזוי אוכלין אשר לא כדת ובדין ביטלו המנהג הזה:

סימן תרע

הלכות חנוכה:

א בטו"ז סק"א הקשה ב"י למה קבעו ח' ימים כיון דבשמן שבפך הי' בו כדי להדליק ליל א' נמצא שלא נעשה נס אלא לז' ימים וכו' - בס' כרם שלמה מביא דבשאלתות דרב אחאי גאון כתוב שלא היה בפך להדליק אפילו יום אחד ונעשה כס וכו' ופי' השאילת שלום להגאון מ' ישעי' פיק זצ"ל עפ"מ דאיתא בגמ' ב"מ דף מ' דנותן לו בלע וא"כ אף אם הי' שמן בפך ללילה אחת אבל בחסרון הבלע לא היה די ללילה אחת ע"ש ועיין כ"ז בביאור יותר בס' שדי חמר (דינים) מערכת חנוכה אות א' - ובתל תלפיות מחברת ב' אות ל"ז כתב בסגנון אחר עפמ"ש הב"ח בשם הרא"ם שהקשה הלא גם המנורה טמאה ותירץ שעשו מנורה חדשה של עץ ומתני' היא בב"מ מ' דבכלי חדש אף בשמן מחוקק הבלע הוא לוג ומחצה למאה והכי קיי"ל בח"מ סי' רצ"ב ולשיטת הט"ז יו"ד סי' צ"ג גם בכבוש פחות ומעל"ע ע' פמ"ג שם לפ"ז שפיר הי' הנס גם בליל א' דהא דבפך הי' בו כדי להדליק לילה א' היינו בהמנורה הישנה ושל זהב משא"כ בזו של עץ וחדש בולע ונפחת מהשיעור ועיי"ש שיישב בזה סתירת השאלתות - והנה בטו"ז תי' עפ"י הזוהר על פ' מה יש ליכי בבית שאין הוא ית' עושה נס ליתן ברכה אלא אם יש לכהפ"ח מעט אז נותן ברכה להרבות המעט אבל בדבר ריקן אין שייך בו ברכה לעשות ברי' חדשה וא"כ עכ"ח נשתייר בליל א' ועל אותו השיור באה הברכה וכו' וע' בפמ"ג שמפרש דבריו דעל תירוצו ל"ק מה שהקשה על תי' הב"י ואולי כיוון בזה לסלק השגת בעל חמד משה ע"ד הטו"ז ע"ש ותבין, ומו"ח הגאון הגדול מ' עמרם בלום שליט"א נתן טעם עפ"ד הטו"ז להמנהג שהביא המג"א בתחלת הסימן שנוהגין הנערים העניים לסבב בחנוכה על הפתחים, כי יש הרבה אנשים שאומרים לעניים שבאים לשאול מהם עזר וישועה, המקום ב"ה יושיע אתכם והוא יתן לכם ברכה ולמה אתם בוטחים בנדיבים בטחו בה' והוא יצוה אתכם את הברכה, ובדברים אלה וכאלה הם משלחים אותם ריקם, ולכן אין מחזירים עוד על פתחיהם, אך בחנוכה שקבעו ח' ימים על הנס וקשה הלא לא הי' נס רק ד' ימים וצ"ל

כתי' הטו"ז דאין הקב"ה נותן ברכה רק אם יש עכ"פ מעט, א"כ שוב אי אפשר לפוטרם בדברים הנ"ל דהקב"ה יברך אותם דהא לגבי העניים הוי יש מאין דאפילו מעט אין להם ועל מה תחול הברכה, לכן נוהגים לסבב בחנוכה דוקא על הפתחים ודפח"ח ש"י - וראיתי להעתיק מה שכ' אלי הגאון הגדול מהו' יצחק שמעלקעס שליט"א אבדק"ק לבוב יע"א וז"ל:

מה שהקשה כת"ה על מה שכתבתי בספרי ליו"ד ח"א סי' פ"ד בפי' התוספתא המובא ברד"ק מלכים סי' ז' דמה שנתרבה ע"י ברכה הוא הפקר ופטור מן המעשר דא"כ היאך יצאו ידי חובת נרות בחנוכה בביהמ"ק והלא בעי שיהיה משל צבור - כבר כתבתי כן בספרי חא"ח סי' ק"י אות ג' ליישב קושי' הר"י דל"ה כנס ביום הראשון וכתבתי דאינו יוצאין בשל ברכה דהוה הפקר כמ"ש תוס' תענית ח' ע"ב על כן הוצרך שישאר שמן על ליל ב' ואח"כ כשניתוסף קמא קמא בטל והוה של הקדש וע' בסי' ס"ב בחיבורי הנ"ל שהארכתי בענין ביטול אם הוה כהקדש ואכ"מ להאריך עכ"ל לענין זה ואני חזרתי והשבתי לו שלש תשובות בדבר (א) דכבר כתב בספר קובץ על הרמב"ם פ"ג מה' מגילה וחנוכה לענין קמא קמא בטיל דהכל תלוי בכוונת הנותן והיכא דמוכרח עכ"ח להרבות האיסור יותר על ההיתר חשבינן לי' כמעורב כבר ול"ש קמא קמא בטל דאל"כ לא היו צריכין לנס דהלא היו יכולין לשפוך ע"י צרצור קטן שמן טמא לתוך השמן הטהור יע"ש, (ב) דעדיין תיקשי קושי' הב"י לר' יהודה וסיעתו דסברי מב"מ לא בטל ול"ש תירוצו של הדר"ג שליט"א, (ג) מה יענה הדר"ג לדברי תוס' תענית ח' ע"ב אשר עליהם בנה יסודו, דהרי כ' שם התוס' דאין רשות למזיקין בדבר שהוא של בעלים רק בשל הפקר, ולפיכך יש להם רשות בדבר הסמוי מן העין, והיינו מטעם שהברכה מצוי' בדבר הסמוי ומה שנתרבה ע"י ברכה הוי הפקר, והשתא לדברי הדר"ג הלא הברכה באה מעט מעט א"כ קמא קעא בטל בשל בעלים והיאך יש רשות למזיקין למשקל מיני' וצע"ג עכ"ל שם:

ב והנה הספרים מביאים קושי' על הטו"ז בשם האפיקי יהודה שדברי הזוהר שהביא הטו"ז אינן אמודים אלא בברכת צדיק שם צריך להיות דבר מה שיחול הברכה עליו כמו באלישע משא"כ בנס הנעשה ע"י הקב"ה. וראיתי בס' נטע שורק (חידושי סוגיות) פרשת תצוה שכ' ע"ז וז"ל:

ונ"ל שודאי אצל בורא עולם יתכן נס על דבר אין ואפס לגמרי שהקב"ה בורא יש מאין אבל במנורה שגזה"כ שבעי להיות דוקא שמן זית ע' במדרש תנחומא פ' תצוה על קרא דשמן זית לא שמן אגוזים ולא שמן צנונות וכו' ובעי' דוקא שמן שגדל על הזית י"ל דגם השמן הנברא יש מאין פסול למנורה ונתמעט מקרא דשמן זית דבעי שיהי' גדל על

עץ הזית דוקא משא"כ שמן הנברא יש מאין לכן הוצרך שישאר מעט שמן ויחול עליו הברכה על מעט השמן הזה ומני' קא רבי ושפיר יוצאין בו וכשר למנורה כנלע"ד עכ"ל ודפח"ח ש"י, (אך דברי הטו"ז אינן מיושיבים בזה דהוא לא מכח סברא זו אמר דהי' צריך שישאר מעט כ"א עפ"ד הזוהר וכמדומה לי שבס' יטב לב להגאון מסיגעט זצ"ל יישב דברי הטו"ז ואינו תח"י כעת ועיין בס' פרי העץ פ' מקץ ועוד בשאר ספרים ואין להאריך יותר):

ג מה שמקשים המפורשים למ"ד טומאה הותרה בצבור מה צורך הי' בנס חנוכה מה שהשמן נשאר טהור (וע' בשדי חמד מערכת חנוכה אות א' אריכות בזה). ראיתי בהגהות חכמת שלמה שכתב סברא ישרה בזה דאפי' למ"ד טומאה הותרה בצבור היינו לגוף העבודה אבל לחנך בתחלה הביהמ"ק ודאי החינוך בתחלה צריך להיות בטהורים ולכך אז כיון דתחלה פסקה העבודה ועכשיו התחילה העבודה מחדש ודאי תחלת החינוך צריך להיות בטהורים ולכך הוי נס חנוכה שתחלה החינוך יהיה בטהרה ע"ש. וכ"כ גם בתשו' שערי צדק חאו"ח סי' ק"א ע"ש:

ד במחבר ס"ב שלא קבעום למשתה ושמחה -- בטו"ז סק"ג כתב ועם שלא קבעום למשתה ושמחה כמו בפורים ע"ש. ובסוף הביא דברי הלבוש כי בפורים היה הצלת נפשות ובחנוכה לא היה הצלת נפשות כי היונים לא בקשו נפשות רק ההכנעה והעברת דת, וכתב עליו ואין זה נכון דהא פירש"י בפ' כי תצא דגדול המחטיא את האדם יותר מהורגו -- ובתשו' שערי צדק חא"ח סי' קכ"ז כתב ולא הבנתי קושיתו דהתם מיירי שעושה תחבולות להחטיאו במזיד בפיתוים כעין שעשו המואבים שהושיבו זונות וכו' משא"כ התם בנס חנוכה דהיונים משלו עליהם ר"ל ובאונס ביקשו להחטיאם ובאמת אונסא כמאן דלא עביד רק משום ק"ה מחויבין למסור נפש כו' והיינו מחמת ק"ה אבל העבירה בעצמה באונס כמאן דלא עבד ובכה"ג אף שהמאנס עושה חטא גדול כאלו הרגו כדאמרי' אקרא דנערה המאורסה כו' כאשר יקום כו' אבל הוא אינו מקרי חוטא כמ"ש בנערה המאורסה הנ"ל ובכה"ג ל"ש הך דגדול המחטיא כו' ע"ש -- ונעלמו מעיניו הבדולחים שכבר כ' כ"ז באלי' רבה כאן ס"ק י"ד ע"ש:

וגם מ"ש שם עוד טעם שלא קבעו למשתה ושמחה כמו בפורים משום דבפורים הי' ההצלה מיד ולא נהרג א' מבני ישראל אבל בחנוכה כמה אלפים נהרגו בעוה"ר קודם שהי' הנס ולכן לא קבעו למשתה ע"ש, כבר כתוב הדר הוא בספר יוסף לקח על מגלת אסתר בהקדמה ומובא בס' ליקוטי חבר בן חיים ח"ב דף ל"ז ע"ד בהגהותיו לכאן משום

דעכ"פ נהרגו כמה נפשות מישראל ל"ש שוב משתה ושמחה משא"כ בפורים עכ"ל. וע' מ"ש עוד לקמן סי' תרע"א ענף ב' בזה):

ה בס' פתחי תשובה הביא שכ' בתשו' מהר"י מברונא סי' קל"ז בשם ר' אברהם הכהן שלא הניח לבחורים לזמר על השולחן הזמר אכלו משמנים וכו' תמכור לצורך חנוכה שלא נתקן ע"פ ת"ח שס ודת חנוכה אינה סעודת מצוה עכ"ל:

ו הפמ"ג במש"ז סק"ה כתב דסומא חייב בנ"ח ול"ד לנר הבדלה ע"ש. וכ"כ בסי' תרע"ה באשל סק"ד ח"ל סומא חייב כשיש לו בית מיוחד ומוציא נמי אחרים לפ"ז עכ"ל. אמנם בשערי תשובה סי' תרע"ה סק"ב כ' בשם המו"ק שלא יברך ואצ"ל שאינו מוציא אחרים ע"ש:

סימן תרעא

א במחבר ס"א ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק - כ' הבאר היטב סק"א אבל אינו חייב להשכיר עצמו כמי בד' כוסות עכ"ל. הנה בס' א"ר סק"א הביא כן בשם הע"ש וחולק עליו וכ' דאין חילוק בין נ"ח לד' כיסות ע"ש. ועיין בתשו' ככף רננה סי' פ"ד מ"ש בזה. והנה נעלם ממנו שכבר כ' כ"ז בא"ר:

ב ובדרך אגב אעורר עמ"ש בתשו' כנף רננה סי' פ' שהביא טעם לשבח למה קבעו פורים למשתה ושמחה ולא חנוכה משום דמבואר בסי' תצ"ב דנוהגין להתענות בה"ב אחר פסח וסוכות שמא מתוך שמחה ומשתה באו לידי עבירה אבל אחר עצרת דחד יומא אין לחוש ולכך חנוכה ח' ימים לא רצו לקבוע משתה ושמחה שלא יבאו לידי עבירה אבל פורים דחד יומא אין לחוש ע"כ. וק"ק דה"ל לקבוע משתה ושמחה עכ"פ ביום א' או ביום ח' ויש ליישב קצת ודו"ק:

ג בטו"ז סק"א ובכאן יש חידוש במנהג שהספרדים נוהגין כתוס' כמ"ש ב"י והאשכנזים כרמב"ם וכו', בס' שדי חמד מערכת חנוכה דף פ"ד ע"ד הביא בשם הגאון מ' שלמה הכהן מווילנא יצ"ו דאין זה חידוש כלל שהספרדים כבר נהגו כן משנים קדמוניות קודם שיצא תורתם של בעלי התוס' דהרי הרמב"ם (פ"ג מה' מגילה וחנוכה ה"ג) כבר מצא מנהג זה בבני ספרד בימיו ע"ש - ונעלם מעינו הבדולח שכבר העיר ע"ז בס' חמד משה סק"ד ע"ש:

ד במחבר ס"ג נר שיש לו שתי פיות עולה לו בשביל שנים - ע' טור וב"י ולבושי שרד על המג"א סק"ב. וע' בשדי חמד הנ"ל בשם הגאון הנ"ל, וא"צ לאריכות כי הדברים פשוטים. ומ"ש שם ושינה ושילש כ"פ דהוא מימרא דרבא במח"כ טעה כי הוא מימרא

דרב הונא ע"ש. ומ"ש עוד שם דנר הוא לשון נקבה, ע' בס' ראש יוסף מבעל פמ"ג ז"ל שבת כ"א דפירש"י על תיבת כבתה, כר חנוכה, וקשה מה בעי בזה, וכ' הראש יוסף דהי' קשה לרש"י דהול"ל כבה דנר הוא לשון זכר לכך פי' נר חנוכה, וחנוכה הוא לשון נקבה ויתכן שפיר לשון כבתה ע"ש. וקשה לי משבת ק"כ ב' כר שע"ג מבלא כו' ואם כבתה כבתה ע"ש וכן מצינו עוד בהרבה מקומות. ובגוף הענין ע' בתוי"ט פי"ב דנזיר מ"ב בשם הראב"ע כל אשר אין בו רוח חיים זכרהו ונקבהו ע"ש ואין להאריך:

ה במחבר ס"ו מניחו למעלה כו' - בעטרת זקנים מביא מאבודרהם, רמז דנ"ח למעלה מעשרים פסולה, זאת חנוכה המזבח ביום עולה, ק"כ (טפחים שהם עשרים אמה) עכ"ל, ולכאו' א נו מובן החשבון. וכ' בס' שדי חמד מערכה הנ"ל בשם הרב מוהרא"ק דכוונת האבודרהם דשני תיבות "המזבח ביום" עולה ק"כ וא"ש:

ו במחבר ס"ז ובבית הכנסת מניחו כו' ומדליקין ומברכין כו'. ע' בהגהות רעק"א ז"ל בשם תשו' ח"צ סי' פ"ח שהקשה דהמחבר סותר ע"א. ועיין מ"ש בזה לעיל סי' תכ"ב בשם מורי הגאון חתן סופר ז"ל תירוץ נכון ע"ש:

וראיתי בשדי חמד סוף מערכ' חנוכ' שהביא דחקר בת' בנין שלמה סי' ג"ן במה שנוהגים בכמה מקומות בבתי כנסיות ובמ"ד להדליק כ"ח גם בבוקר בעת תפלת שחרית על מה הוטבע מנהג זה שהרי כל הטעמי' שנאמרו ע"מ שתקנו להדליק בליל בבהכ"נ לא שייכי בהדלקה בבוקר וכ' שעושין כן כדי לצאת ידי דעת הרמב"ם בפ"ג מה' תמידי' ומוספי' דבהטבה המנורה דשחרית היתה גם הדלקה אם מצא שכבו הנרות וכו' ע"ש. ומצאתי שגם בס' שבילי דוד כתב כן ע"ש:

ז במג"א ס"ק י"ב מפני החשד. שיאמרו ודל אדליק בהא כו' והקשה הרב ב"י בסי' צ' ס"ח אמרי' אם יש לבהכנ"ס פתח אחר מותר ולא אמרי' מדבהא לא עייל בהא נמי לא עייל כו' ונ"ל דלק"מ כו' ועל תי' הרב"י קשה דאטו בבה"כ מי לית בה חסרון כיס דאדהכי והכי בטל אשווקים כו', והנה מ"ש ול"נ דלק"מ כו' ע' בס' בית מאיר וביתר ביאור בס' חמד משה שהשיגו עליו ע"ש. ומ"ש ועל תי' הרב"י קשה כו'. כ' הא"ר ולק"מ דהכא ידוע שיש חסרון כיס והתם ספק עכ"ל. ובלא"ה י"ל דהכא מחסר ממונו ומפסיד מן הקרן משא"כ התם דהוי רק מניעת הריוח ולא מקרי הפסד כנודע, והנה בס' מגן גבורים לאו"ח סי' צ' תי' קו' הב"י דהתם יש לחלות דלכך סיבב הבהכנ"ס ליכנס בפתח אחר כדי לקבל שכר פסיעות כמבואר בב"מ ק"ז והובא במג"א סי' צ' דאם יש ב' בכב"ס מוטב לילך לרחוקה דשכר פסיעות יש וה"ה בזה וממילא ל"ק ק' הב"י דלכך ל"ח התם לחשדא כיון דיש לדונו לכף זכות דכוונתו להרבות שכרו משא"כ הכא דאין במה לתלות עישר ותי' זה

כ' בכמה ספרים ע' בהגהות חכמת שלמה כאן, והגהות הגאון כתב סופר ז"ל במגינים דפוס באלאבן, ובס' טל חיים והברכה להרה"ג מליסקא ז"ל בסוגי' דכבתה, ובס' קול קול יעקב מהגאון ר"י האמבורגר רב"ד דק"ק פראג ז"ל, ונעלם מעיני כולם שכבר כתוב תירוץ זה בשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' מ"ח ע"ש: והנה ראיתי בהגהות חכמת שלמה כאן שהקשה במה דקיי"ל כבתה אין זקוק לה אמאי לא כחוש גם בזה דחשדא שיאמרו דלא אדליק כללו ולא זכר שר דקו' זו מובא בקרבן נתנאל על הרא"ש פ"ב דשבת אות כ"ג ע"ש, וכבר הבאתי לעיל בסוף ח"א בקונט' אוהל יוסף שהגאון מהריש"ן ז"ל מלבוב כתב כי באמת מצד חשדא ראוי להחמיר ולהדליק שנית רק שמצד המצוה אם כבתה אין זקוק לה וכתבתי שם שהוא דין חדש ולא נזכר בשום פוסק ט"ש אמנם הנכון בזה מ"ש בת' מ"ד (מובא בעיקרי קרית חנה סי' הד"ט סי' ל"ה) דשאני ההיא דכבתה דא"ז לה דכיון דהדליק חברך חברא אית ליה וליכא חשדא ע"ש:

סימן תרעב

א במג"א סק"ג הביא בשם הד"מ שכ' אבל אין מצוה בנרות ארוכות כו' וכ' עלי' ונ"ל דודאי בנר של שמן אין הידור מצוה בין רב למעט אבל בנרות שעוה כשהם ארוכי' הם נאים יותר כמו בנרות י"ה ולולב ואתרוג וכיו"ב, ובתל תלפיות מחב' נ' אות ל"ג מביא בשם י"נ הרה"ג מ' אברהם ליב טרוטוצער נ"י שכ' שראה בספרו של הגאון מבאנהאד ז"ל שהקו' על המג"א משבת כ"ג א' דא' אבייי מריש הוה מהדר מר אמשחא דשומשמי אמר האי משיך נהוריה טפי וכו' ופרש"י אינו ממהר לכלות כשמן זית ע"ש, הרי מוכח דזה הוה מעלה מה שדולק זמן ארוך, ולי קשה על המ"א שאין זה דומה ללולב דשם כל הלולב והאתרוג שייך להמצוה אבל כאן המצוה תופס רק כשיעור אבל מה דלא חזי אינו תופס עיי' טו"ז ואין בו שום הידור עכ"ל. והנה קו' שהביא בשם הג' מב"ה ז"ל כבר מובא בת' שואל ומשיב תנינא חלק ד' סי' קנ"ה ותי' דהמעלה בשמן שומשמין שאין ממהר לכלות וידלק השיעור שרוצה וז"ב ופשוט ואין ראי' על יותר משיעור דזה אינו מעלה בשמן עכ"ל. ומה שמשיג על המג"א מכח סברא השגה זו איני מכיר דמה בכך דאין המצוה רק כשיעור מ"מ הוא הידור מצוה כמו בלולב ואתרוג דהיותר מכשיעור הוא יותר הידור מצוה וזה פשוט, אמנם בגוף הענין עיי' בהגהות מנחת פתים לעיל סי' תרנ"ו בש"ע סעי' א' ומצא גדול ממנו. שכתב מזה משמע דמצוה ביותר גדול וג' סוכה ל"ו דאמרו לו אין זה הדר היינו משום דהי' גדול ביותר וע' בס' צידה לדרך דאתרוג ההדר היא בינוני לא גדול ולא קטן יעו"ש וכאן מוכח דמצוה בגדול ובגוף הדבר דמשמע

דמצוה להדר אחר גדול ע' מג"א סי' י"ב ס"ק ו' וסי' תרע"ב ס"ק ג' דשם מבואר ג"כ דיש מצוה בלולב ואתרוג וציצית גדולים יותר מהשיעור אכן בטורי אבן בחגיגה דף ז' בד"ה וג"ח כתב להדיא דאין מצוה כלל להדר אחרי לולב וציצית גדולים מהשיעור הקצוב יעו"ש עכ"ל. (ב) במחבר ס"ב וכן יכול להשתמש לאורה לאחר זה הזמן, כ"ה דעת הרי"ף, והשיאל בתשו' דפתילו' ושמני' שאין מדליקי' בהם בשבת מדליקי' בהם בחנוכה משום דליכא חשש שמא יטה דאסור להשתמש לאורה עדיין יש חשש שמא יטה אחר שיעבור זמן דתכלה רגל מן השוק דאז כבר מותר להשתמש לאורה ויבוא לכלל הסי' וע' בב"י ר"ס תרע"ג וכבר כ' האחרונים דתי' הרשב"א הוא דחוק. ובס' ילקוט הרועים, ח"ב דף י"א הביא תירוץ נאה מאד בשם הרה"ג מ' זלמן ויידין זצ"ל מק"ק בריגיל יע"א דהנה הקשו כל המפורשים אמאי חיישי' בנ"ח שמא יטה כיון דיש לו נר שבת דבר שבת קודם לנ"ח והיכא דיש לו נר אחד כשר שאינם משמנים הפסולים תו לא חיישינן שמא יטה עיי' באו"ח סי' רס"ד ותירץ כיון דנ"ח מצותו על פתח ביתו מבחוץ א"כ נהי דלבעל הבית ולבני ביתו. יש היכר ע"י נר א' כשר מ"מ איכא למיחש לבני רה"ר העוברים בחוץ הם ישתמשו בנ"ח ויטו בשבת ולהם אין היכר וכ"כ מרן בעל חת"ס ז"ל בחי' לשבת דף כ"א ע"ש, ומינתה ממילא ל"ק אמאי ל"ח שיטה אח"ז מצוה דאח"ז מצותה היא משתכלה רגל מן השוק ושוב ל"ה חשש משום אנשים שבחוץ א"כ ליכא חשש כלל שמא יטה דלהבעל הבית יש נר כשר ודפח"ח ש"י:

סימן תרעג

א ברמ"א ס"א ונוהגים כו' בנרות של שעוה -- כתב בהגהות מנחת פתים בשם הרב המאירי לשבת דכל שמן עדיף משעוה כיון דהנס היה בשמן. וע' בשדי חמד מערכי חנוכה אות ה':

ב במחבר ס"ב הדלקה עושה מצוה לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אין זקוק לה, כבר תמה הטו"ז על לשון לפיכך דהיאך תלוי זה בזה, וכתב דר"ל כיון שהדליק קיים כבר המצוה וא"צ יותר, והביאו בביאור הגר"א ז"ל, ונראה שהוא התירוץ הנכון בעיניו, יותר מכל הפלפולים שבנו האחרונים על זה, אמנם אכתי קשה למאי הוצרך המחבר לומר כלל כיון שהדליק קיים כבר המצוה הו"ל רק לומר סתם כבתה אינו זקוק לה וממילא ידענו דתיכף שהדליק קיים המצוה ? -- ונלע"ד עפ"ד הגהות חכמת שלמה לעיל ס"ס תרע"א שהקשה אמאי אם כבתה אין זקוק לה הו"ל לחזיר ולהדליק שנית משום חשדא שיאמרו דלא אדליק כלל כמו בחצר שי"ל ב' פתחים, ותירץ דודאי משום חשדא לבד

אינו מחויב לעשות מעשה רק היכי דבלא"ה חייב לעשות אז צריך לעשות באופן שלא יהי' חשדא ג"כ, ולכך בפאה כיון דבלא"ה חייב בפאה וכן בנר חנוכה כיון דבלא"ה חייב להדליק נ"ח וכ"ז שלא הדליק חל החיוב על כל פתח דבידו להדליק בזה או בזה לכך חייב להדליק בשניהם שלא יבא לידי חשדא ג"כ, אבל כבתה כיון דכבר הדליק כר חנוכה כדינו ונפטר מחיובו, ויצטרך להדליק מחדש עבור חשדא לבד, זה אינו חייב, וזה נכון בסברא עכ"ל, ומעתה מיושב שפיר לשון המחבר הדלקה עושה מצוה פי' כיון שהדליק קיים כבר המצוה ונפטר מחיובו, לפיכך אם כבתה אין זקוק לה ואינו חייב להדליק מחדש אפילו משום חשדא דכיון דכבר אין עליו שום חיוב, לחייבו משום חשדא לבד זה לא אמרינן וא"ש ודו"ק:

סימן תרעה

א במחבר ס"ג אשה מדלקת וכו', הקשה בת' שער אפרים סי' מ"ב לדידן דנוהגים שכ"א מבני בית מדליק משום מהדרין כמ"ש רמ"א סי' תרע"א א"כ למה אין אשה מדלקת. ותי' הא"ר דאשתו כגופו דמי והביאו במחצה"ש סק"ד ע"ש. ובחי' חת"ס ז"ל לשבת כ"א כתב. בתחלה כשתקנו נר איש וביתו על פתח ביתו מבחוץ ונמצאו בישראל מהדרין שיצאו לחוץ והדליקו בעצמם נוסף על הדלק' של בעה"ב, אז לא נמצא שום אשה שתהי' מהמהדרים כי אין כבודה לצאת בחוץ בר"ה לעתותי ערב ולהדליק בין האנשים, נהי אם אין האיש בביתו ועלי' מוטל מצות הדלקה על כרחה תצא לחוץ להדליק, מ"מ אם יש כאן זכר המדליק אין מן החסידות שתחמיר על עצמה בזה ותביא עצמה לידי חשדא, והשתא אע"ג שכולם מדליקין בפנים מ"מ מנהג הראשון לא זז ממקומו ע"ש:

סימן תרעו

א במחבר ס"א המדליק כו' מברך כו', מי ששכח לברך קודם אם יכול לברך אחר הדלקה בעוד שהנרות דולקים תוך שיעור הדלקתן, ע' בפרמ"ג סי' רס"ג אשל ס"ק י"א. ומ"ש שם אמאי לא מברכים בשאר הלילות להדליק נרות בלשון רבים, נראה לענ"ד כיון דעיקר המצוה הוא נר אחד והשאר אינו אלא הידור מצוה לכך לא תקנו ברכה עליהם וע' בפר"ח ס"ס תרע"ב שכ' דעל הידור מצוה לא בעי לברוכי ודו"ק:

ב כתב דס' כרם שלמה, נשאלתי אחד שבירך על נ"ח קסבר שכבר נתנו שמן במנורה ובאמת לא הי' שמן האם צריך לחזור ולברך, והשבתי דיש חילוק אם השמן מוכן לפניו אזי א"צ לברך ואם לאו צריך לחזור ולברך ויסוד ההוראה זאת מיוסד עפ"ד הטו"ז בסי'

רע"א ס"ק י"ט מעשה בא לידי במדינת מעהרין וכו' ע"ש היטב עכ"ל. [ואדמ"ו זצ"ל בת' מהר"ם שיק או"ח סי' של"ב חולק וכתב דבכל ענין א"צ לחזור ולברך]:

סימן תרעז

א במחצית השקל סק"ח כתב היכא דבגדול ליכא כ"א משום הידור מצוה אינו מחויב לחנך בו הקטן ע"ש, ובהגהות מנחת פתים כ' דמהריטב"א סוכה ב' ע"ב, ד"ה א"ר יהודה, לא משמע כן. ולענ"ד הריטב"א כתב דוקא במקום שמחנכין הקטן לעיקר המצוה שם צריך לעשות לו מצוה בהכשר גמור כגדול, אבל שיהא צריך לחנכו גם להידור מצוה זה לא נשמע מהריטב"א כלל: (ב) במג"א ס"ק י"ב ואפשר דהכא חמיר טפי כיון דהוי דשלי"מ וכו', עיין בחידושי חת"ס ז"ל ביצה ד' ע"ב דכוונת המג"א כלפי דס"ל דגם איסור דרבנן לא הותר אלא להוסיף פי' בשכבר נתערב במעט היתר ורוצה להציל ההיתר שלו ע"כ התירו להוסיף כמ"ש הר"ן בשמעתין וע"ז כ' המג"א דבשמן הנותר מנ"ח לא שייך זה דהרי לא יפסיד ההיתר שלו שיכול לשומרו עד חנוכה ולהדליקו אז, ומשו"ה אין להוסיף עליו, ודשיל"מ שכ' מג"א אשגירת לישן בעלמא הוא אבל לדינא ל"ה דשיל"מ וכו' ע"ש, וקשה לי דהא עדיין יפסיד ההיתר שלו דהרי לא יכול להשהותי עד חנוכה משום תקלה כמ"ש המג"א בסקי"א ובשלמא אי כוונת המג"א מ' דשלי"מ ממש ניחא וכמבואר במחצית השקל אבל לפ"ד החת"ס קשיא, ואולי י"ל דנהי דבשמן של נ"ח חיישי' לתקלה אף דהוי איסור דרבנן מ"מ די להחמיר בחד דרבנן אבל אם נתערב בפחות מששים דמדאו' מב"מ ברובא בטיל א"כ הוי תרי דרבנן בזה אין שום סברא להחמיר ולחוש לתקלה א"כ שפיר יכול להשהותו עד חנוכה ולא יפסיד מידי. אלא דלפי"ז קשה מ"ש המג"א "דמדינא" מותר לשהותו כו' משמע אי לאו משום חשש תקלה, ועכ"ח דאפי' בתרי דרבנן חיישי' לתקלה והדיק לדוכתה וצ"ע:

- ובגוף קושי' המג"א וש"ך וטו"ז דהמחבר סותר עצמו מכאן ליו"ד סי' צ"ט עיין שם בס' חוות דעת שמחלק בין אי' אכילה לאי' הנאה וחידוש בעיני שלא הרגיש שבמה שדחה הש"ך שם סקי"ט את תירוצו בזה"ל, ועוד דהאי ויש מי שאומר הוא מהר"מ מרוטנבורק כו' ומוכח דלא ס"ל לחלק בהכי עכ"ל ע"ש, בזה נדחה גם תירוצו דהא מוכח דמהר"מ מר"ב לא ס"ל לחלק בין אי' אכילה לאיה"נ, וראיתי בס' דברי שאול ויוסף דעת מהגאון מ' יוסף שאול זצ"ל מלבוב על יו"ד (דף נ"ז בדה"ס ע"ג וע"ד) שכתב לתרץ סתירת המחבר ותוכן דבריו כיון דקיי"ל בכל האיסורים חנ"נ א"כ נעשה כל השמן שבתערובת כגוף האיסור וזה אף באי' דרבנן אסור לבטל דזה לא מיקרי מוסיף אלא מבטל גוף האיסור

ע"ש, ופלא גדול על גאון כמותו היאך שכח דהמחבר פוסק בסי' צ"ב ס"ד דל"א חנ"נ אלא בבשר בחלב ע"ש וצע"ג:

סימן תרעט

א במחבר ס"א בערב שבת מדליקין נ"ח תחלה וכו', כ' הפמ"ג במשבצות דלא יתן נרות של שבת על השולחן עד אחר שהדליקו נ"ח ע"ש טעמו בזה וכן ראוי לנהוג:

ב בשערי תשובה מביא הברכי יוסף שכ' בשם מהר"ש אבוהב יש ליזהר להתפלל מנחה בע"ש של חנוכה ואח"כ להדליק נ"ח כי תפלת מנחה נגד תמיד של בין הערבים ונ"ח זכר לנס הנעשה בנרות המנורה הנדלקת אחר תמיד של בין הערבים עכ"ל, ולפי שראיתי שרבים אין נזהרים בזה לכן כתבתיו: (ג) במג"א סק"א אשה שהדליקה תחלה נר שבת לא תדליק שוב של חנוכה אלא תאמר לאחר להדליק והקשה הפמ"ג הא כל מילתא דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי ע"ש. ועיין בתשו' אדמ"ו זצ"ל בהר"ם שיק חאהע"ז סי' קכ"ט מ"ש בזה, ולענ"ד נראה דהנה במנחת חיכוך מצוה קנ"א הביא סברת מחנה אפרים דדוקא היכא שאם יעשה הוא יתבטל המעשה אז לא מלי משוי שליח אבל כל היכי דמעשה אינו בטל אי עשה בעצמו רק איסורא רביע עליו מצי משוי שליח ע"ש, א"כ ה"נ אם הדליקה כ"ח אפי' אחר שקבלה שבת ודאי יצאה י"ח דהא המעשה היתה יכולה להיות בהיתר אם לא היתה מקבלת שבת תחלה ובכה"ג ל"א כ"מ דארל"ת א"ע לא מהני, וכמ"ש בהגהות דגול מרבבה ליו"ד סי' י"א ע"ש, וכל היכא דהמעשה אינו בטל אי עשה בעצמו שפיר מצי משוי שליח וא"ש:

סימן תרפא

א במחבר ס"ב מדליקין נ"ח בבה"כ קודם הבדלה וכתב הרמ"א וכ"ש בביתו שמדליק ואח"כ מבדיל כו', והנה הלבוש פוסק נמי כדעת המחבר ורמ"א בזה דנ"ח קודם להבדלה, והצל"ח ברכות כ"ו ב' תמה עליו תמיה רבתי דא"כ למה קיי"ל טעה ולא התפלל מנחה בשבת מתפלל במ"ש שתים של חול ומבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשני' הא כל הטעם להקדים חובת שעתא בריש, כתב הלבוש משום דתדיר קודם, וכיון דאיהו פסק כהמחבר ורמ"א דנ"ח קודם להבדלה משום דאפוקי שבת מאחרינן דוחה מעלת התדיר א"כ התם כחי אפוקי שבתא הוא ואמאי מבדילין בראשונה ומקדימין חובת שעתא בריש וצע"ג, וראיתי בס' עט סופר ח"ב דף ג' שכ' לעיין במגן גבורים סי' ק"ח ואינו תח"י כעת לראות משיש בזה. (ב) כתבתי מכבר על גליון או"ח שלי: מיש הט"ז באריכות

דמבדיל קודם ואח"כ מדליק מטעם דתדיר קודם, ע' בס' קול קול יעקב מהג' ר"י האמבורג ז"ל רבדק"ק פראג יצ"ו שסותר דבריו ממ"ש התוס' יומא ל"ג א' בד"ה אפילו, דבעבודת סילוק נגד עבודת מתנה לא אמרינן תדיר קודם ע"ש, א"כ הבדלה דומה לעבודת סילוק ול"א ביה תדיר קודם ע"ש. אמנם בתשו' בנין ציון החדשות סי' קנ"ו השיב לשואלו דאין ראי' מדברי תוס' אלו נגד הטו"ז ע"ש טעמו ונימוקו עמו: (ג) עוד כתבתי על הגליון: בטו"ז סק"א ואע"ג דנשארה הבעיא בספק משמע שיש לנו לפסוק דתדיר עדיף כיון שהוא כלל בתורה כו'. בתשו' שג"א סי' כ"ח התפלא עליו דגם המקודש מחבירו קדם את חבירו הוא נמי כלל בתורה ומקרא. ילפינן לה שלהי הוריות, וגם נעלם ממנו דברי הרמב"ם ז"ל דפסק איזה שירצה יקדים. וע' במגן גבורים ריש ה' תפילין שיישבו דברי הטו"ז וכתבו דמצאנו לו חבר להטו"ז ה"ה הר"ע ברטנורה פרק י' דזבחים משנה ו' ע"ש. (שוב ראיתי שכבר רמז כ"ז בקיצור בהגהות רעק"א ז"ל כאן):

ד ובגוף הדין. ע' בחי אדם כלל קנ"ד דפסק דמדליקין נ"ח קודם הבדלה. ובקיצור שו,ע ס' קל"ט פסק כי רק בבה"כ מדליקי' ואח"כ מבדילי' אבל בביתו מבדיל ואח"כ מדליק וכן המנהג:

סימן תרפב

א ברמ"א ס"ב י"א כששכח על הנסים כו' יאמר הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית כו' - עיין בחי' בכור שור לשבת דף כ"א וכבר הביא דבריו בס' שערי תשובה סי' קפ"ז סק"ב עיי"ש. ובס' שער בת רבים פ' בשלח דף מ"ב כתב וז"ל: וא"ת איך פסק הרב רמ"א בש"ע א"ח סי' תרפ"ב וכו' יאמר הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כו' ואיך יבקש על נסים והלא ינכו לו מזכיותיו. וי"ל דמנכין לו מזכיותיו היינו בנס נסתר שנעשה לו לאדם, אבל בנס מפורסם שהכל רואים שנעשה לו כס זה זה בהשגחתו ית' הנר לעומת זה שמנכין לו ניתוסף לו זכות מחדש מה שעל ידו נתפרסם ונתקדש שמו הגדול ית' (ישועת יעקב מהגאון מלבוב) או י"ל דמ"ש מנכין לו מזכיותיו כאלו לקח שכרו בעוה"ז היינו ביחיד שנעשה לו נס אבל אם נעשה נס לרבים אין מנכין להם (שו"ת מחנה חיים חו"מ ח"ב סי' י"ט) או י"ל דמנכין לו זכיותיו היינו כשעמד במקום סכנה ונעשה לו נס אבל בלא"ה אין מנכין (עין אליהו) עכ"ל:

סימן תרפד

א בטו"ז סק"ד כ' דאם כבר הניח תפילין של ראש תחלה ואח"כ של יד א"צ להסירן ולחזור ולהניח כסדרן וכ"כ בס' א"ר ע"ש - ובפמ"ג סי' כ"ו באשל סק"א כ' ודע דיש לעיין קצת בהא דאם מניח תפלה ש"ר ואח"כ ש"י יצא הא בתמורה דף ד' אמרי' כל מלתא דארל"ת אי עביד לא מהני וכו' עיי"ש - ולענ"ד י"ל עפימ"ש בס' המקנה ח"ב דף כ"ז עמוד ג' בשם שושנת עמקים ומלא רועים דבאיסור דאוריי' שלא נכתב בפירוש בתורה אף לרבא אי עביד מהני דאיסור כזה גרע מאי' דרבנן דשם איכא לאו דלא תסור משא"כ זה שהוא דאוריי' ואינו בפירוש בתורה ועיי' בש"ך יו"ד סי' רל"ט סק"כ ודו"ק, א"כ הא כתב בפני משה לירושלמי פ"ה ממס' מעשר שני הלכה ה' (בד"ה ר' אחא בעי קומי ר"ז) דלא כתיבא בהדיא בתורה שצריך להקדים לתפלה של יד אלא מדרשא דקרא אתייא דכתיב ולטוטפות בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהיו שתים עיי"ש, (וע' עוד היטב במעדני יו"ט על הרא"ש הלכות תפילין ס"ק ט"ו), וא"כ בדבר שהוא מדאוריי' ואינו מפורש בתורה לכ"ע אי עביד מהני ולק"מ:

סימן תרפה

א במחבר ס"ז י"א שפרשת זכור ופ' פרה אדומה חייבים לקרותה מדאורייתא כו' - והמג"א כ' דפ' פרה אין טעם בקריאת' מדאוריי' וגם לא ידענא היכא רמיזא, ובהגהות לקוטי חבר בן חיים כתב דיש קצת רמז בקרא זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר משמע האמירה מצוה, ודוחק, אך ראיתי להגון מלבים זצ"ל בארצות החיים לה' ציצית דנשאל ג"כ לבאר דעת הסוברים דפ' פרה מדאוריי' ומה טעם יש בה, והשיב דלכאו' צ"ע למה אין קורין פרשת העגל ולמה לא יהי' חיוב לקרותה מה"ת כמו פ' זכור דילפי' מדכתיב זכור ואין לומר בלב כיון דנאמר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור ומה ת"ל זכור א"וו דאתי להורות זכירה בפה א"כ ה"נ במעשה העגל דכתיב זכור אל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלקיך במדבר כמי נימא כן, וצ"ל כיון דהוי גנאי לישראל ע"כ אין חיוב לקרותה, אך יען דמ"מ מצוה לזכור מעשה העגל מדאוריי' לכן תקנו לקרות פ' פרה דהוא כפרה על העגל כמ"ש רש"י פ' חקת בשם ר' משה הדרשן תבא אמה ותקנח צואת בנה ע"ש ועי"כ יבאו לזכור מעשה העגל ושפיר כ' הני פוסקים דקריאת פ' פרה הוא מדאוריי' משום זכירת מעשה העגל ודו"ק ודפח"ח:

אמנם הא דבעינן קריאה בציבור בפ' פרה צ"ע דבשלמא בפ' זכור כתבו אדמ"ו וזצ"ל במהר"ם שיק על החינוך מצוה תר"ה וכן בס' עורה שחר אות זכירת מעשה עמלק טעמים

שונים וכולם לא שייכי בפ' פרה וצ"ע, והנה הא דקבעו קריאת פ' זכור פ"א בשנה מבואר הטעם בספרים דשנה הוא שיעור לשכחה וכשזוכר פ"א בשנה אינו נשכח. וכ' אדמ"ו זצ"ל במהר"ם שיק הנ"ל דשאלי למרן חת"ס ז"ל שבשנת ה יבור יהי' יותר מי"ב חודש, והשיב שהוא באמת מתכוין לצאת בשבת פ' תצא על תנאי, וכך ראוי לנו לעשות עכ"ל:

סימן תרפו

הלכות מגילה:

א במג"א סק"ה משנכנס אדר מרבין בשמחה ומי שיש לו דין עם עכו"ם כו', בתענית דכ"ט כשם שנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה וכו' ע"ש. ויל"ד במ"ש "כשם" וכי תלוי זה בזה ונ"ל דה"פ דידוע דלשמח את עצמו לש"ש הוא קשה יותר מלסגף ולצער א"ע לש"ש כי בכל שמחה מעורב הנאת עצמו וקשה לכוין לש"ש לכך הזהירו אותנו דכשם משנכנס אב ממעטין בשמחה וזה בוודאי עושין לש"ש כך משנכנס אדר מרבין בשמחה יהי' ג"כ רבוי השמחה לש"ש, ואולי י"ל דמשו"ה השמיט המחבר ולא הביא בשלחנו הטהור הך דמשנכנס אדר מרבין בשמחה, ובש"ע סי' תקנ"א הביא הך דמשנכנס אב ממעטין בשמחה ע"ש בס"א (ועיין בח' חת"ס או"ח סי' ק"ס ובת' כנף רננה או"ח סי' פ"ה מ"ש בזה) ולפ"ז י"ל דבאמת בני עלי' המשמחי' עצמם בלתי לה' לבדו המה מועטים ורוב העולם בעוה"ר שמחים להנאת עצמם לכן לא הביאו המחבר לפסק הלכה כי שמחה מה זו עושה וא"ש:

סימן תרפז

א במחבר ס"ב מבטלים תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה כו', במג"א סק"ג הביא קושי' כ"ה דבגמ' משמע דת"ת דרבים לא מבטלין ולמה לא הביאו בשו"ע. ועיין בתשו' מהר"ם שיק או"ח סי' של"ט מ"ש אדמ"ו הגאון זצ"ל בזה. וגם מ"ש כאן בהגהות רעק"א ז"ל: ולימוד עם תיניקות י"ל דהוי כת"ת דרבים, ע' תשו' תשב"ץ ח"א סי' ס"ד עכ"ל. מבואר בתשו' מהר"ם שיק הנ"ל באריכות דמבטלין תינוקות של בית רבן לקריאת המגילה ע"ש:

סימן תרפח

א במחבר ס"א כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון כו'. ובמג"א סק"א תקנו לן כדי לחלק כבוד לא"י, ובמחצה"ש הביא הב"י כיון דמצוה זו וכו' לעשות זכר לא"י בנס זה וכו' ע"ש. וע' בא"ר סק"ב הא דתלי ביהושע ולא במשה ואהרן לפי שע"י יהושע היתה

תחלת מפלתו של עמלק (כל בו). ולפי הנ"ל בלא"ה א"ש דאם היו תולים במשה ואהרן לא היה לא"י זכר בנס זה דהא משה ואהרן לא זכו ליכנס לא"י:

ב במחבר ס"ד כרך שהוא ספק אם הוקף וכו' קורין בי"ד ובט"ו כו' ולא יברך כי אם בי' כו, כתב בביאור הגר"א ז"ל והגאונים הורו שלא יקרא אלא בי"ד דאזלינן בתר רובא דעלמא ועוד ספק דבריהם לקולא אלא שלא תיבטל ממנו בודאי מקרא מגילה יקרא בי"ד ופטור מט"ו. מ"מ ור"ן. ור"ל כיון שבי"ד יוצא בדיעבד וכמ"ש לקמן שזהו טעמו של הרמב"ם שכ' ולא יברך (כי אם בי"ד דאף בני כרכים יוצאין בדיעבד בי"ד כמ"ש בירושלמי וכו') ובמשנה למלך האריך בחנם בזה עכ"ל וכונתו על המל"מ פ"א מה' מגילה ה' י"א ע"ש. ואני תמה על בעל כרם שלמה, דכולי יומא שמעתתי' דהגר"א ז"ל פומי' וכאן כתב מדנפשי' לתרץ קו' המל"מ על הר"ן ולא זכר שהיא תורת הגר"א ז"ל - והנה הקושי' מפורסמת על מ"ש הר"ן אזלי' בתר רוב עיירות שאינן מוקפות חומה, הלא קיי"ל כל קבוע כמחצה על מחצה דמי (ע' שעה"מ ה' מגילה ושאר ספרים) וכבר הבאתי בילקה"ג על סדר א' ב' ח"ב בחלק המכתבים דף י"ז בד"ה לאות קבוע בשם הגאון בעל שואל ומשיב זצ"ל שהעלה דדוקא בתשע חניות וכדומה דלא יתבטל הרוב לגמרי ע"י הקבוע דהא בנמצא הלך אחר הרוב בכה"ג אזלינן בתר קבוע אבל כל היכי שע"י קבוע יתבטל הרוב מכל וכל כמו בעיירות דתמיד הן קבועות ולא משכחת לה רוב כלל פשיטא דאזלינן בתר רוב ולא בתר קבוע עיי"ש. ועיין מה שהעירותי בזה לעיל סוף ח"ר מחיבור זה בקונט' אוהל יוסף אות כ', וכעת ראיתי בס' עדות ביוסף להגאון הנ"ל דף קל"ד שכתב דהא הקשה הר"ן גם בהא המוקפת חומה מימות יש"נ ניחוש שמא נתיישבה ולבסוף הוקפה ותירץ דאזלי' בתר רוב מדינות שמקיפין והדר מיישבין, ומעתה בספק מוקפות חומה א"כ הו"ל ס"ס ספק דלמא אינה מוקפת כלל ואת"ל שמוקפת דלמא נתיישבה ולבסוף הוקפה וכבר כ' הש"ך בסי' ק"י דהיכא דאיכא ס"ס אפי' בקבוע מותר דל"ש קבוע בס"ס כיון דחידוש הוא. ובלא"ה כיון דהקבוע אינו ניכר לא שייך קבוע כמ"ש בסי' ק"י וגם כאן אינו ניכר הקבוע דגם מה שמוקף חומה ספק שמא נתיישבה מקודם וז"ב עכ"ל ודפח"ח, ועפ"י דרכו בקודש נלע"ד עוד עפ"י מ"ש השלום ירושלים לירושלמי פ"ז דבקלים דכל היכי שהקבוע צריך סיוע מרוב ובלעדי הרוב לא הוה קבוע שם לא אזלינן בתר קבוע אלא בתר רוב כיון דגם הקבוע מכח רוב קאתי ע"ש, וא"כ ה"נ מה בכך דעיירות שהם מוקפין הוי קבוע מ"מ הא יש ספק דלמא נתיישבו ולבסוף הוקפו מה אמרת דאזלינן בתר רוב שמקיפין והדר מיישבין א"כ כל הקבוע בא מכח רוב ובכה"ג לא אלים כחו לדחות הרוב וא"ש בעזהי"ת:

ג במג"א סק"ד וטבריא צריך לקרות בה בי"ד ובט"ו שספק אם הים חשוב כחומה (גמ') ע' מ"ש בזה בס' בית יצחק על מס' מגילה ה' ע"ב טום למה השמיטו הרי"ף ורמב"ם וטוש"ע דין זה ע"ש:

ד עיין בב"י שהביא בשם ה"ר יוסף אביו ז"ל דספק מוקף היינו דוקא במקצתן אומרי' שהיא מוקף ומקצתן אומרי' לא, אבל כל שאין יודעי בה כלל לא מיקרי ספק והביא ראי' מהרמב"ם פ"ח מה' שגגות ה"ב דבעינן איקבע איסורא גבי אשם תלוי, והשיג עליו הב"י דא"כ אפי' זה אומר מוקפת וזה אומר אינה מוקפת לא יקראו בי"ד ובט"ו דכל כה"ג לא הוי איקבע ועוד דשאני באשם תלוי דגזה"כ הוא דבעינן איקבע משום דכתיב מצות וקרינן מצוות בלשון רבים ויש אם למקרא והלכך לא ילפי' מינה דהתם לאו משום דלא הוי ספק הוא אלא משום דגזה"כ הוא דלא ליחייב עד דליקבע איסור ע"ש - והנה מש דהתם הטעם משום דיש אם למקרא וקרינן מצוות, זהו דברי רבא בכריתות י"ז ב' אבל הרמב"ם בפ"ח מה' שגגות הלכה ד' לית לי' טעמא דרבא אלא סובר כרב נחמן דהטעם משום דבעינן איקבע איסורא ולכך פוסק דאפי' באכל עכו"ם חתיכה הראשונה ובא ישראל ואכל את השני' חייב אף דלטעמא דרבא הי' פטור כדא' בכריתות י"ח א' דליכא מצוות בעידנא דאכל ישראל ע"ש. ופלא מאד על הב"י שדחה בזה ראיית ה"ר יוסף אביו ז"ל דהביא ראיו' מן הרמב"ם ואליבא דרמב"ם א"א לומר דהתם גזה"כ הוא הואיל וקרינן מצות - שוב ראיתי שכבר תרגיש קצת בזה בת' שואל ומשיב מהדורי רביעאי ח"ב סי' קצ"ג ע"ש -- אמנם מ"ש הב"י דא"כ אף בנחלקו מקצתן הי' לנו לומר דלא יקראו בב' ימים, זה ודאי קושי' גדולה. ואולי י"ל דה"ר יוסף אביו ס"ל בכל ספק דרבנן דאזלינן לקולא היינו דוקא אם לא יתברר הדבר לבסוף אבל היכא דאפשר שיתברר לבסוף אז גם השתא צריכים להחמיר מספק (וכה"ג כ' ביעלת חן די"ד לגבי ס"ס בדאורייתא) וא"כ בשלמא באין יודעים כלל אז ספק דרבנן לקולא וכמו בלא איקבע דא"ח אשם תלוי משום דס' דאו' לקולא ה"כ באין יודעים כלל אמרי' סד"ר לקולא, אבל בנחלקו מקצתן אלו אומרי' שמוקפת ואלו אומרי' שאינה מוקפת בודאי ישתדלו ב' הצדדים להביא ראיות ולברר הדבר וא"כ אפשר יתברר לבסוף שמוקפת משו"ה צריכים להחמיר ולקרות ב' ימים מספק וא"ש וע' בת' שואל ומשיב הנ"ל שהאריך בזה מאד ולענ"ד כמ"ש]:

סימן תרפט

א במג"א סק"ב ועבדים. משמע בטור אפי' אין משוחררים ופי' הלבושי שרד. בטור כ' סתם עבדים ופי' הב"י דהיינו משוחררים ע"ש ופליג עליו המג"א דסתם עבדים משמע

אף שאין משוחררים -- והנה משמע ממג"א דכוונתו לפסוק כן להלכה דעבדים אף שאין משוחררים חייבים במגילה. וקשה לי טובא דהרי כתב הב"י דלהמפורשים אף הן היו באותו נס שעיקר הנס נעשה ע"י אשה א"כ בעבדים שאין משוחררים פטורים כיון שהוא מ"ע שהז"ג וחיוב אשה אינו רק הואיל ונעשה הנס ע"י אשה משא"כ עבדים ע"ש ומובא במחצה"ש כאן. וא"כ הרי כתב המג"א בסי' תע"ב סקט"ז דנשים חייבות בד' כוסות מפני שהנשים היו עיקר באותו נס שבזכות נשים צדקניות נגאלו משא"כ בסוכה עכ"ל. וע' בדברינו שם. א"כ עכ"ח בכל מקום דנזכר בגמ' אף הן היו באותו נס הפי' שהנשים היו עיקר באותו כס דאל"כ אלא במגילה הפי' שאף להם נעשה נס א"כ היאך מיושב בסוכה אעכ"ח הפי' בכל מקום שעל ידם נעשה הנס א"כ מנלן לחייב עבדים וצ"ע:

סימן תרצ

א במחבר ס"ג הי' כותבה כו' אם כיון לבו לצאת י"ח יצא הנה לכאור' קשה דהלא כ' המג"א בסי' ס' סק"ג דבמצוה דרבנן לכ"ע א"צ כוונה ומה נשתנה מגילה משאר מצוה דרבנן, וראיתי כת' כתב סופר או"ח סס"י ק"ז שכ' דמגלה לכ"ע בעי כוונה משום דהוא לפרסומי ניסא וכ"כ הה"מ בה' מגילה ע"ש. והנה ידוע דבדבר שאינו מובן א"א לתרץ קושי' ודברי הה"מ אינם מובנים לנו, דמ"ש מגילה משאר מצות ואי משום פרסומי ניסא, אם מכוין לבו רק להבין מה שמוציא מפיו סיפור הנס שנעשה לאבותינו המבואר בהמגילה כבר איכא פרסומא ניסא ואף אם אינו מכוין לצאת י"ח מצות קריאת המגילה וכבר העיר מ"ז בס' בית יצחק למס' מגילה דף נ"ד בדה"ס ע"ש:

ועכ"ח לתרוצי להך קושי' צ"ל כמ"ש עוד בכ"ס שם דמגילה שאני משום דהיא דברי קבלה וכדבדי תורה דמי (וכ"כ הפמ"ג בסי' ס' באשל סק"ג) ושוב ראיתי שגם בס' ישועות יעקב כאן כתב לתרץ קושי' זו דמגילה שאני דדברי קבלה כדברי תורה דמי, וכתב דלפ"ז י"ל דבמגילה של לילה כיון דכ"ע מודים דאינו רק מדרבנן ואינו בכלל דברי קבלה דבמגילה כתיב והימים האלה נזכרים ונעשים אלא דאח"ז תיקנו רבנן לקרות המגילה בלילה בזה י"ל דא"צ כוונה ע"ש והוא דבר חדש -- אמנם לפימ"ש בהגהות חכמת שלמה סי' תרצ"ה עפ"י רש"י תענית ט"ו א' בד"ה ובקבלה דפי' שם דלא נקרא דברי קבלה רק מה שנא' לצוות לישראל אבל מה שנא' דרך סיפור לא הוי דברי קבלה ע"ש, א"כ ה"נ לענין הך כללא דד"ק כד"ת דמי י"ל דדוקא לענין עשייה כיון דכתיב ותכתוב אסתר וגו' להיות עושים את שני הימים האלה גם כתיב קיימי וקבלו היהודים וגו' להיות עושים שני ימים וגו' וכיון דבעשיי' כתיב ציווי וקבלה לכך נחשב דברי קבלה והוי כד"ת אבל

לענין זכירה דהיינו קריאת מגילה לא כתיב ציווי וקבלה רק סיפור והימים האלה נזכרים ונעשים הוי רק דרך סיפור דברים זה לא הוי דברי קבלה ודינו רק כדרבנן ע"ש א"כ הד"ק לדוכתא וצ"ע - מיהו בגון דברי הגהות ח"ש הנ"ל דלענין זכירה לא כתיב ציווי וקבלה, יש להעיר מרש"י סוף מגלת אסתר על וימי הפורים כו' וכך קבלו עליהם שימי הפורים לא יעברו וזכרם קריאות המגלה לא יסוף כו' ע"ש ואין להאריך יותר: (ב) במחבר סי"ד אין מדקדקין בטעיותיה כו' -- בהגהות חכמת שלמה נ"ל דהיינו דוקא ביחיד אבל בצבור חוזר ובעינן דוקא שיקרא כפי הקרי והטעם מבואר בחידושי:

ג במחבר סק"ז צריך שיאמר כו' ארורים כל עובדי אלילים וכו' - בטור כתב בשם הירושלמי שצ"ל ארורים הרשעים כו'. ובקונטרס תל תלפיות מביא בשם ח"א שנכון יותר לומר כלשון המחבר דהא איתא בגמ' בכמה דוכתי דגם העובר על איסור דרבנן נקרא רשע ואם יאמר ארורים כל הרשעים מי יודע אם אינו מקלל ח"ו גם את עצמו בזה לכך טוב יותר לומר ארורים כל עובדי אלילים כל' המחבר. (ד) במג"א ס"ק כ"ב דבר הנגזר במנין וכו' ובטל הטעם צריך מנין כו' וכל דבר שהוא רק משום חששא ועברה החששא א"צ מנין אחר כו' כתב בס' שמן המאור כוונתו דכל דבר שנאסר במנין משום טעם ודאי, אפי' עבר הטעם צריך מנין אחר להתירו, אבל היכא שאסרו רק משום חשש ספק, אם עבר החשש א"צ מנין אחר להתירו. ובזה יישב לנכון קושי' הפליתי יו"ד סי' י"ב סק"ב על הרמ"א שם, דהתם נמי טעמא הוא משום חששא שמא אפיקורס הוא ועכשיו דעברה החששא דאין דרך עובדי ע"ז בכך שרי ודו"ק:

סימן תרצא

א עיין בשע"ח אם מותר לאחוז המגילה ערום. ועיין בהגהות הגאון מ' בצלאל רנשבורג זצ"ל לסנחדרין דף דף ק'. אמנם בהגהות חת"ס ז"ל לכאן כתב שראה לרבו זצ"ל שבשעת קריאתה היה נזהר ליגע בה ערום וכן נכון להחמיר:

ב במחבר ס"ט מגילה שהיא נקודה כו' אינה נפסלת בכך - כתב בשו"ת דברי חבר בן חיים דף ק"ח ע"ד, ביו"ד סי' רע"ד פסקינן ס"ת המנוקד פסול וכתב הטו"ז הטעם דקיי"ל יש אם למסורת וכיון שמנוקד אין כאן אלא מקרא, וקשה א"כ מ"ט מגילה מנוקדת כשירה וכי במגילה אין לנו מסורת נהי דחסירות ויתירות כשירות בה אבל ניקוד למה לא יפסול ע"ש:

סימן תרצב

א במג"א סק"א מי שאין לו מגילה לא יברך שהחיינו על משלוח מנות וסעודה דזהו דבר הנהוג בכל יום ובכל שבת וי"ט (ועוד) דהא לא תקנו כלל ברכה עליהם וכ' בהגהות חת"ס ז"ל כמ"ש המהרש"ל בסוכה דף מ"ו ע"א כי אין שייך שהחיינו היכי דלא שייך ברכה אחרת עיי"ש - והנה המהרש"א שם חולק עליו וכ' ודאי דמצינו ברכת שהחיינו שפיר בלאו ברכה אחרת כגון ברואה חבירו לאחר ל' יום ע"ש. ואולי מה"ט כ' המג"א ב' טעמים (עיין בלבושי שרד) טעם א' אליבא דמהרש"א וטעם ב' אליבא דמהרש"ל -- והנה מה שלא תקנו באמת ברכה על משלוח מנות כ' הפמ"ג דהוא כמו צדקה דאין מברכי' עלי' יען והיא תלוי' בדעת אחרים ושמא לא ירצה לקבל ע"ש. ומזה מקשים כל המפורשים לדעת הרמ"א בסי' תרצ"ה ס"ד דאפי' אם אינו רוצה לקבל או מוחל לו יצא י"ח משלוח מנות א"כ הדק"ל דהי"ל לברך אקב"ו אל משלוח מנות ונדחקו בזה, אמנם י"ל דס"ל לרמ"א כאידך תירוצים דלא מצינו ברכה על מצוה שכלית כי אם על מצוה חוקייה א"כ הרי כתב בתשו' חת"ס או"ח סי' קצ"ו דס"ל לרמ"א דטעם משלוח מנות להרבות השלום והריעות היפך ממלשינות המן שאמר ישנו עם א' מפוזר ומפורד פי' במקום שראוי להיות עם א' הנם מפוזרים ומפורדים במחלוקת לכן תקנו משלוח מנות ולכך סובר דכיון ששלח והראה חבתו אעפ"י שזה מוחל לו כבר י"ח ע"ש, א"כ משלוח מנות הוא רק סניף למצות אהבת ריעים והבאת שלום בין אדם לחבירו וכיון שאין מברכין על הני מצות גופייהו מאחר שהם מצות שכליות כ"ש שאין לברך על משלוח מנות שהוא רק סניף להם וא"ש: (ב) במחבר ס"ד מי שהוא אנוס כו' יכול לשמוע קריאתה מבעוד יום מפלג המנחה -- ובמג"א סק"ו כ' נ"ל דאפי' בשבת מותר לעשות כן כשיש לו איזה אונס אך יש לאסור דאין קורין המגילה בשבת, והקשה בהגהות מהרב"פ וכן בת' חת"ס או"ח סי' קצ"ה כיון דאין העולם טרודים רק האיש שיש לו האונס א"כ ל"ש גזירה דשמא יעבירנו וכמ"ש הר"ן (מובא בב"י סי' תקפ"ח) דלכך לא גזרו במילה בשבת שמא יעביר תינוק או אזמל ד"א בר"ה משום דאחרים שאין טרודים יזכירוהו, ותי' הג' מהרב"פ כיון שכבר גזרו חז"ל במגילה שלא לקרותה בשבת חלה בלא פלוג ולענ"ד הדבר פשו דהר"ן סבר הכי מ"מ שאר הראשונים שתי' קושיתו במילה באופנים אחרים עכ"ח דס"ל דלא אמרי' דאחרים שאין טרודים יזכירוהו ואלייהו שייך גם כאן גזירה דש"י וכתב המג"א שפיר דיש לאסור:

סימן תרצג

א במחבר ס"א אחר קריאת המגילה וכו' וברמ"א וקורים המגילה ואח"כ מבדילים - אבל בב"י כתב הכלבו דיברך בורא מאורי האש קודם קריאת המגילה שלא יהנה מן האור בלא ברכה ולזה הסכים הפר"ח וע' בבר"י ובשערי תשובה. ובס' קיצור שו"ע סי' קמ"א בשם חתנו מ' גרשון וואלף נ"י די"ל דעת הרמ"א ומנהגנו שאפילו אם הי' איסור גמור ליהנות מן האור בלא ברכה הי' מותר לקרות את המגילה משום דמצות לאו ליהנות ניתנו ע"ש:

ב ע' שע"ת שהביא בר"י בשם המאירי דלהך טעמא דאמר בש"ס משום דקריאתה זו הילולא אם אין לו מגילה לקרות בה יאמר הלל כו' והבר"י כתב כו' וסיים ולענ"ד דאעפ"כ כשאין לו מגילה לקרות יש לו לו לקרות הלל בלא ברכה שלפניו ושלאחריו כקורא בתהלים ושפיר דמי עכ"ל, ועיין פלפול ארוך בזה בתשו' שיבת ציון סי' כ"ב ומסיק דלא יקרא הלל כלל אפי' בלא ברכה ע"ש:

ג במחבר ס"ד מוציאין ס"ת כו'. בתוס' מגילה ד' א' ד"ה פסק, כתבו וז"ל, ואין מחזיר הספר תורה למקומו אלא יושב ואוחז בידיו עד שקראו את המגילה עכ"ל. ובס' ליקוטי שלמה שם תמה על שאנו אין נוהגין כן. ונעלם ממנו דברי הבית מאיר בסי' זה שכתב דמה דלא נהגינן כהתוס' היינו משום דיתר הפוסקים השמיטו מנהג זה ש"מ דלא ס"ל להו, ויראה דהטעם משום דהאוחז הא חייב לכוין לצאת שמיעת קריאת המגילה כדאיתא סי' תר"צ סייד ואם יאחוז ס"ת בידו יהא לבו על הס"ת כדאיתא בסי' צ"ו לענין תפילה וק"ל עכ"ל:

סימן תרצד

א במחבר ס"א חייב כל אדם ליתן לפחות שתי מתנות לשני עניים. כתבתי מכבר בגליון הגמ' מגילה ז' א' ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני בני אדם, עיי' טורי אבן חגיגה דף ג שכ' דלרבנן דאמרי בקרא ולבני אהרן תעשה כתנת שתי כתנות לכל א' וא' מבני אהרן ה"נ אמרי גבי מתנות לאביונים ב' מתנות לכל אביון ואביון וכ"כ הטו"א כאן באבני שוהם, וע' בהגהות מצפה איתן בש"ס דפוס ווילנא מ"ש בזה, וע' עוד בתורה תמימה פ' תצוה בפסוק ולבני אהרן תעשה כתנת ע"ש:

ב במהרש"א בח"א למגילה ז' כתב דמנות משמע מנה כל דהו אבל מתנות לאביונים בעי שיעור נתינה ע"ש. וכתב בס' בית יצחק על מגילה שם כי מדברי הריטב"א ז"ל בחידושיו מבואר ההיפך דמתנות לאביונים מיקרי אף כשנותן שתי פרוטות לשני אביונים אבל

משלוח מנות בעינן מנה חשובה וכשאינה מתנה חשובה לאיש כמוהו לא יצא י"ח משלוח מנות עיי"ש. ודברי הריטב"א הללו נעלמו מבעל שערי תשובה כאן שכ' בשם ס' זרע יעקב שצריך ליתן מתנות לאביונים לכ"א ג' ביצים פת או מעות שיקנה ג' ביצים אוכל ואם מחלק מנה לכמה עניים פרוטה לכאו"א לא יצא י"ח וע"ש שפלפל בזה ולא ראה דברי הריטב"א דבפרוטה די ומיקרי מתנה, וע' גם בפמ"ג במשבצות א' שכ' ולא מצאתי כעת כמה יהי' שיעור המתנות וג"כ לא ראה הריטב"א הנ"ל וכן משמע לי מדברי הר"ן ז"ל שכ' הטעם דבמנות בעי' ב' מנות לאיש א' ובמתליא סגי במתנה א' לכל אביון משום דמשלוח מנות הוא לעשירים ואין מנה א' נחשבת בעיניהם משא"כ לאביונים די לכ"א במתנה אחת שהיא נחשבת בעיניהם כדבר גדול עכת"ד ומה"ט גופי' נראה ג"כ דבמשלוח מנות בעינן מנה יפה וחשובה כד' הריטב"א ז"ל ודלא כמהרש"א ז"ל עכ"ל: (ג) בס' פתחי תשובה הביא בשם תשו' בנין עולם סי' ל"ו דאיש ואשתו נחשבין לב' אביונים ואם נתן לאיש ואשתו ומכוין בזה לקיים מצוה בשניהם הוי כאלו נתן לזה בפ"ע ולזה בפ"ע ע"ש. והנה הס' ב"ע אינו תח"י ואפשר דטעם הספק הוא לפי דאשתו כגופו דמו. והנה במהרש"א בח"א מגילה ז' כתב דאם שולח מתנות לאיש א' ולבני ביתו יוצא י"ח מתכל"א דנחשבין כב' אנשים ומלת לאביונים יש בו רמז לאב ובנים דיוצאין בב' מתנות לאב ובנים ע"ש. ומזה יש לפשוט ספק הנ"ל ג"כ דכיון דיוצאין בב' מתנות לאב ובנים אע"ג דבנים נחשבין כגוף האב כמ"ש בס' ישמח משה פ' אמור בשם קהלת משה דכוחו כגופו דמי עיי"ש ה"נ יוצאין בב' מתנות לאיש ואשתו אע"ג דאשתו כגופו דמי כנלע"ד:

ד בשו"ת כתב סופר או"ח סי' קל"ט חקר בשולח מנות לעני ומתכוין שיהי' גם למתנות עניים או שמקיים משלוח מנות במעות מעשר אי יש ב"ה משום אין עושין מצות חבילות חבילות (ואף דבמצות דרבנן ל"ש זה מ"מ משלוח מנות ומתכל"א הוי דברי קבלה וכדברי תורה דמי) עיי"ש. ובס' שדי חמד חלק הכללים מערכת האלף אות ט"ל כתב דאינו מובן דהא דא"ע מצות חבילות חבילות שייך דוקא כשעושה שתי המצות ממש אלא שעושה אותם בבת אחת לא כן כשעושה מעשה אחת ורק מכוין השתי המצות שיעלה לכאן ולכאן אין כאן עשיית מצות חבילות חבילות ע"כ. ועפ"י סברא זו מיושב נמי מה שהקשה בס' מנחת קנאות לסוטה דף ח' מפי"ב דפרה מ"ב מזין על האדם ועל הכלים אפילו הן מאה והא הזאה מצוה היא ואין נוטלין שכר עלי' כמבואר בספ"ב דקידושין וע' בריטב"א שם והיאך מותר להזות על כמה אנשים וכלים בב"א הא המזה עושה מק"ח. וכן כיסוי הדם דנמי מצוה היא ואשכחן דמותר לכסות כמה עופות ביחד עיין יו"ד סי' כ"ח ע"כ. ולפי"ז א"כ דבעושה מעשה אחת רק מכוין שיעלה לכאן ולכאן ל"ש חבילות.

וע' בתשו' הריב"א להגאון מ' יואל אונגאר ז"ל מפאקש סי' מ"ה בתשובתו אלי כתיב דג"כ מבואר כנ"ל דדוקא בעושה ב' מעשים שייך חבילות לא כן בעושה מעשה אחת ומקיים ב' מצות עיי"ש. וחידוש על חתנו בעל ליקוטי שלמה ז"ל (מגילה דף ז') שלא ראה דברי חמיו הנ"ל:

ה במג"א סק"ג. בהג"מ כ' דנשים וילדים חייבין ולא ידעתי מנ"ל האי - כ' בס' תורה תמימה פ' כי תשא בפ' זה יתנו וז"ל. ודע דמה שנהגו האידנא לנדב מחצית השקל קודם פורים יש לזה רמז וסמך לענין מחצית השקל שבפרשה כאן. כמ"ש במגילה י"ג ב' גלוי וידוע לפני הקב"ה שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקילסם לשקליו, וע' באו"ח סי' תרצ"ד, ובמג"א שם תמה על מ"ש בהג"מ דגם נשים וילדים חייבין אחרי דבמחצית השקל של תורה פטורין, ולדעתי הענין פשוט דבשל תורה כיון דעיקר הכוונה היה כדי לידע ע"י מספר חצאי השקלים את מספר הנפשות כמבואר בקרא, והנשים וילדים לא התפקדו לכן נפטרו מזה, משא"כ מה שנותנין לצדקה קודם פורים הוא זכר לנס פורים וכיון דאף הנשים וילדים היו בכלל הנס לכן חייבים גם הם עכ"ל. וע' עוד בס' ליקוטי שלמה בהגהות לאו"ח סי' זה מ"ש בזה:

ו במחבר ס"ג אין מדקדקין במעות פורים אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנין לו - בס' בית יצחק מגילה ז' א' פירש בזה הגמ' דשם תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מתנות לאיש אחד ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני בני אדם, ויל"ד דתחלה נקט לאיש ואח"כ נקט בני אדם הול"ל לאדם אחד כמו דנקט בסוף או לשני אנשים כמו דנקט בתחלה אמנם לפי הנ"ל דבפורים כל הפושט יד ליטול נותנין לו א"ש ומדוקדק מאד לשון רב יוסף כי מה שאין מדקדקין הוא דוקא במתנות לאביונים אבל במשלוח מנות ודאי אין שולחין רק לאנשים חשובים או לרב כאח לו הוא אוהבו הנאמן וחפץ בחברתו, וזה שאמר רב יוסף שתי מנות "לאיש" אחד כי איש הוא לשון חשיבות כנודע מכמה מקומות, אמנם במתנות לאביונים אמר שתי מתנות לשני "בני אדם" כל דהו אף שאינם אנשים חשובים כי אין מדקדקין וכל הפושט יד נותנין לו כאמור ודפח"ח:(ז) עוד במחבר שם ובמקום שנהגו ליתן אף לעכו"ם נותנים ופשוט דאין יוצאים בזה ידי מצות מתנות לאביונים וצריך ליתן לישראלים דוקא ועיי' בטו"ז ושאר פוסקים. אמנם מ"ש בס' בית יצחק הנ"ל דהוא כרמא בדברי רב יוסף הנ"ל שתי מתנות לשני בני אדם פי' לאפוקי עכו"ם דאתם קרויים אדם ואין העכו"ם קרויים אדם. זה אינו נכון דידוע דבלשון "בני אדם" גם עכו"ם בכלל, ע' בח"ר מחיבור זה בקונט' אחרון אות מ"ה:

סימן תרצה

א במחבר ס"א סעודת פורים כו' -- בתשו' מהר"ם שיק או"ח סי' ש"מ העלה אדמ"ו הגאון זצ"ל דצריך לאכול סעודת פורים בכדי אכילת פרס, גם צריך שיהי' יותר מכביצה. ומ"ש המג"א כאן סק"ט דלא מצינו שחייב לאכול פת בפורים. ע"ז כ' אדמ"ו דתלי' בפלוגתא דלהרא"ש ברכות דף מ"ט שכ' דמה דחייב לאכול פת ביו"ט הוא משום שמחה כו' ועיקר אכילה הוא לחם עיי"ש, א"כ ה"נ בפורים דכתיב בי' שמחה חייב לאכול פת. אבל לפי הטעם דילפי' יו"ט משבת דיו"ט נמי איקרי שבת לפי"ז בפורים דיו"ט לא קיבלו עלייהו לא צריך פת אלא מצד מנהג ומשו"ה אין מחזירין אותו ושפיר כתב המג"א עיי"ש:

ב במחבר סיב חייב אינש לבסומי כו' עד דלא ידע כו' - עיין מ"ש בזה בילקוט הגרשוני ח"ב על תנ"ך במגלת אסתר סי' ט' פסוק כ"ב. ובדרושים לפורים הארכתי בכמה אופנים ואין מקומו בחיבור זה. וע' בהגהות לקוטי חבר בן חיים לכאן שכתב:
ע' יוסף לקח על מגלת אסתר בפסוק וקבל היהודים דבר נאה בזה. וצר לי שאינו בנמצא כאן:

ג במחבר ס"ד חייב לשלוח לחבירו שתי מנות כו' שנא' ומשלוח מנות כו' בתשו' מהר"י אסאד ז"ל חא"ח סי' ר"ד נשאל אם תלמיד שלוח מנות לרבו בפורים אי יוצא י"ח מצותו בכך מי נימא כיון דרעהו כתיב מחזי כמשוי את רבו לרעהו וכו' והשיב דודאי יוצא י"ח בזה ע"ש באריכות וכתב שמצא כן גם בס' קקיון דיונה מגילה דף ז':

ד מ"ש הפמ"ג כאן וגם בפתיחה דיוצא אם שולח מנות לעבד כנעני, עיין בשו"ת בית יצחק ליו"ד ח"ב סי' קמ"ד שחולק עליו דזיל בתר טעמא דמשלוח מנות להצמיח מדות האחדות והאהבה בישראל ולא שייך זה בעבדים דסתם עבדים פריצים וחשודים ואין שום מצוה לאהוב אותם ולעשות שלום ואחדות עמהם עיי"ש:

ה בהגהות חכמת שלמה נסתפק אם שולח סתם יינם לחול השאין בו סכנה אם יוצא בזה ידי משלוח מנות מי אזלינן בתר המקבל ולדידי' ראוי לאכילה או אזלינן בתר הנותן ולדידי' אינו ראוי, וכתב דיש לפשוט מן הפסוק גופי' ומשלוח מנות איש לרעהו ותיבת איש מיותר והי' די לומר ומשלוח מנות לרעהו וכמ"ש בעזרא ושלחו מנות לאין נכון לו ומדקאמר איש לרעהו בעכ"ח הכוונה שיהי' מנות איש הראוי לו זה ישלח לרעהו אבל מה דאין ראוי לו גם לחבירו אינו יוצא בזה ויש לפקפק דלכל הטעמים דשילוח מנות או משום להראות חיבה וריעות או דאולי לא יספיק לו סעודתו והוא מסייעו א"כ כיון דלהמקבל הוא ראוי אמאי לא יצא בזה. ואי משום הדיוק איש' יותר י"ל דכוונת הפסוק

הוא שיהי מנה חשיבה אצל הנותן ואם שולח דבר שאינו חשוב אצלו אף דלגבי המקבל הוא חשוב מ"מ לא הראה חיבה וריעות לחבירו כיון דלגבי' במה נחשב הוא וצ"ע:

ו בתשו' חלקת השדה סי' ב' נסתפק באדם חשוב שמקבל מתנה אם יוצא בזה ידי משלוח מנות כיון דבאדם חשוב נחשב מה שמקבל מתנה כאלו נותן וכדקיי"ל באהע"ז סי' כ"ז סיט לענין קידושין דבאדם חשוב מהני אם נתנה היא ע"ש א"כ ה"נ בקבלת המתנה מחבירו הוא נותן לו מתנה וי"ל שיוצא בזה ידי משלוח מנות ועיי"ש דמסיק שיוצא דבזה שמקבל מראה לו אות ידידות ואהבה וכבר נתקיים עיקר תכלית כוונת המצוה -- אמנם לפימ"ש לעיל בסי' תרצ"ד ענף ב' בשם הריטב"א דלענין משלוח מנות בעינן מנה יפה וחשובה יותר משוה פרוטה א"כ אין ראי' כלל מקידושין לכאן דהתם אם האדם חשוב מקבל ממנה מתנה יש לה הנאה לכל הפחות בשוה פרוטה ובקידושין מהני זה אבל כאן לענין משלוח מנות דבעינן מנה יפה וחשובה יותר משו"פ זה לא מוכח משום מקום דהנאה זו שמקבל האדם חשוב מתנה ממנו שוה יותר מפרוטה - אבל בר מן דין נלע"ד פשוט דלא יצא בזה, דהא במשלוח מנות בעינן שתי מנות לאיש אחד, ואם כן באדם חשוב אע"ג דיש הנאה לנותן במה שמקבל ממנו האדם חשוב מתנה, מ"מ הנאה זו לא נחשב רק למנה אחת אבל במשלוח מכות שתי מנות בעינן וא"כ פשיטא דלא יצא האדם חשוב ידי משלוח מנות בזה -- ונלע"ד דמדוייק בזה לשון הפסוק משלוח מנות איש לרעהו וכבר כתבתי לעיל (הערה בענין:

הדקדוק במשלוח מנות איש לרעהו שנראה תיבת איש כמיותר. ראוי להעתיק שיחת חולין של ת"ח ה"ה הגאון מ' ישראל יונה הלוי לאנדא אבדק"ק קעמפנא זצ"ל בעהמח"ס מעון הברכות (כמובא בפתיחה לס' עין הבדולח מאת יד"נ הגאון מ' צבי יחזקאל מיכלזאהן שליט"א אבדק"ק פלונסק פלך ווארשוי יצ"ו) שהיה לו שונא גדול בעירו, ומ"א בפורים בשולחו משלוח מנות להרב בין המגדנות שלח צורת כלב של צוקר. והרב המעון שברכות שלח לו חזרה כמנהגו. בין המגדנות. צורת רב עשוי' מצוקר. ואמר מה שהאדם הוא בענינו זאת הוא שולח משלוח מנות לרעהו. וזה משלוח מנות "איש" לרעהו דהול"ל משלוח מנות לרעהו אכן הכוונה כנ"ל משלוח מנות "איש" היינו כל אחד לפי איש שהוא ודפח"ח. והנה מביא שם עוד שבס' כתר כהונה מובא בסם הגאון הצדיק ר' שמעין סופר ז"ל ג"כ לתרץ דקדוק זה. ולאשר אין הס' הזה תח"י שחרית פני יד"נ הרה"ג החריף ובקי מ' אברהם נתן אייבערג נ"י חתן הגאון הנ"ל לשלוח לי העתק מס' הנ"ל ויעתק משם בזה"ל:

בשנת תרכ"א כשנתקבל הגאון רש"ס לאבדק"ק קראקא בפורים הראשון לנשיאתו שלח משלוח מנות להגאונים מ' אברהם יענער ומ' משה יעקב דעמביצר זצ"ל. להראשון שלח תפוח ובקליפתו עשה פור עגול ויתן לתוכו אדום זהב ולהשני שלח י ר"כ בצירוף צלוחית יין ובצירוף מכתב וז"ל ב"ה פורים תרכ"א לפ"ק. שמחת פורים לאיש הגדול בענקים הרב הגאון מ' משה יעקב דעמביטצר נ"י. בירושלמי מגילה פ"א תנן ר' יודן נשייא שלח לר' הושעי' רבה וכו' שלח וא"ל קיימת בנו ומשלוח מנות איש לרעהו. ולכאורה קשה הלא בדברי חז"ל אלה וכמו כן במגלת אסתר גופי' המלה "איש" שפת יתר היא הוה לי' לכתוב ומשלוח מנות לרעהו לכן נראה לי חכמים וחידותם שר' הושעי' רבה רמז בתשובתו לר' יהודה הנשיא. קיימת בנו משלוח מנות איש, [כמו של איש] לרעהו. כי הוא היה נשיא דורו ומרבים העם לשלוח לו מנות גדולות ותהי לאל ידו לשלוח מנות איש, [כמו של איש]. לרעהו. שמעון בהג"מ משה סופר זצלה"ה עכלה"ט):

דלכאורה תיבת איש מיותר. ולהנ"ל א,ש דידוע דאיש מורה על אדם חשוב וכמבואר ג"כ לעיל על מאמר שתי מנות לאיש אחד, והנה הי' הו"א דאדם חשוב ל"צ לשלוח מנות דבמה שמקבל מתנה כבר נחשב כאלו נותן לכך קמ"ל קרא משלוח מנות "איש" שאפי' האדם חשוב שנקרא איש ג"כ צריך לשלוח מנות וא"ש:

ז עוד במחבר שם וכל המרבה לשלוח כו' ואם אין לו מחליף עם חבירו כי' -- במגילה ז' ב' אביי בר אבין ורב חנני' בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי ופירש"י זה אוכל עם זה בפורים של שכה זו ובשני' סועד חבירו עמו עכ"ל. והקשה הב"י דא"כ לא היו מקיימין משליח מנות וא"ת שהיו שולחין מנות א"כ מה קמ"ל ע"כ. ותי' בס' אלי' רבה סק"י דקמ"ל דמצוה שיאכל א' עם חבירו ולא ישב לבדו וכמ"ש בסדר היום שיקבץ כל אנשי ביתו וחביריו דאם אדם יושב ביחיד א"א לשמוח כראוי וכ"כ רש"י ז"ל בפסוק משפחה ומשפחה וכל האחרונים דחקו בפרש"י ולענ"ד כן נכון כפשטי' עכ"ל -- וכבר קדמו בזה בחידושי אנשי שם שסביש הרי"ף במגילה שם עיי"ש -- ולפ"ז לא מיירי כלל מענין משלוח מנות רק הוא הענין סעודת ושמחת פורים והוא מענין מימרת רבא הסמוכה לאחריה עיי"ש בגמ' וא"ש נכון מאד. וראיתי עוד בס' א"ר ס"ק הנ"ל שהביא בשם הב"ח כיון דטעם משלוח מנות הוא כדי שישמח ממש עם אוהביו א"כ ה"ה בסועד אצל רעהו פטורים שניהם ממשלוח מנות ע"ש. ומדהביאו משמע שמסכים עמו לדינא. אבל בס' בית יצחק מגילה שם מתפלא מאד על הב"ח ז"ל. פה קדוש יאמר דבר זה להמציא מלבו טעם על מצות משלוח מנות ולפטרו ממצוה זו במקום שאין טעם זה נוהג, חלילה לקדוש ישראל כמוהו מלחשוב זאת עיי"ש. ולחומר הנושא אולי י"ל דס"ל

להב"ח דדוקא בדאורייתא לא דרשינן טעמא דקרא אבל בדרבנן דרשינן. ואף דמשלוח מנות הוא מ"ע מדברי קבלה מ"מ לא חשיב לכל מילי כדאורייתא. גם י"ל דהב"ח הוציא טעם זה מהפסוק גופי' דקשי' לי ג"כ כנ"ל דתיבת איש מיותר והול"ל רק משלוח מנות לרעהו, ע"כ ס"ל דהפסוק עצמו אומר הטעם של משלוח מנות כדי שעי"כ יבוא איש אל רעהו לשמוח ביחד והו"ל כאלו הטעם מפורש בקרא דבזה לכ"ע דרשינן טעמא הקרא כנלע"ד בזה:

ח ברמ"א שם, ואם שולח מנות לרעהו והוא אינו רוצה לקבלם או מוחל לו, יצא - והפר"ח כתב ע"ז תימא דזה מנין לו, ועיין בקרבן נתנאל פ"ק דמגילה אות ל"א, ובתשו' בנין ציון השיג עליו וכתב דטעם הרמ"א הוא משום דכתיב ומשלוח מנות ולא כתיב ונתון מנות כמו דכתיב ומתנות לאביונים מזה נראה דלא הקפיד הכתוב אלא על השילוח דבשילוח לבד יוצא אפי' אין חבירו רוצה לקבל, [וכבר קדמו בזה בס' חמד משה כאן], וסיים בזה"ל: ובהכי ניחא לי מה שנסתפקתי מי שמביא בעצמו מנות ונותן לחבירו אם יצא ידי משלוח מלות דאנן אמרינן שלוחו של אדם כמותו אבל איפכא לא מצינו שיהא הוא כשלוחו וכו' אבל לפימ"ש י"ל כיון דב' הטעמים דשילוח מנות או משום להראות חיבה וריעות או דאולי לא יספיק לו סעודתו והוא מסייעו, שייכים גם בנותן הוא בעצמו ליד חבירו לכן יוצא גם בנתינה ומה דכתיב לשון שליחות הוא להורות דבשילוח לבד יצא וכו' ומ"מ אולי לכתחלה טוב יותר לשלוח המנות ע"י אחר עכ"ל:

ט בספר המקנה ח"ב דף ו' הביא שהגאון מרקא ז"ל נסתפק אם יוצא ידי משלוח מנות כששולח ע"י עכו"ם, ומרן חת"ס ז"ל השיב לו, אילו הי' המצוה להוביל המנות בעצמו רק ע"י שליח נ"כ יוצא משום שלוחו ש"א כמותי אז הוי שייך דין שליחות אבל מאחר שהמצוה משלוח דוקא מצי לשלוח אפי' ע"י עכו"ם עכ"ל:

יו"ד עוד ברמ"א שם ואשה תשלח כי' אבל לא בהיפך שלא יבא איש לשלוח לאלמנה ויבואו לידי ספק קידושין וכתב המג"א פי' שיאמרו שזהו סבלונות וחוששין לקידושין - כתב בתורה תמימה למגלת אסתר, יש להעיר לפי מיש איזו פוסקים דלסבלונות אין חוששין במיני מאכל ומשתה דכיון דעתידין להתקלקל אינה מקבלת זאת לשם סבלונות וקדושין, כמבואר בשו"ת מהרי"ט חאהע"ז סי' כ"ח וכ"מ בשו"ת מהרי"ק שורש קע"א], ומשלוח מנות הלא אך ורק במיני מאכל ומשתה וצ"ע:

י"א במג"א ס"ק י"א שתי מנות בשר. מבושלים הראוי באכילה (מהר"ל) ובפר"ח כתב דיוצאי' אפי' בחתיכות בשר חי ובתרנגול' שקוטי' אבל לא חיים. וע' בס' שבילי דוד שהביא ראי' דמנות משמע מבושלים מפסוק דעזרא ושלחו מנות לאין נכון לו ומפרש

בגמ' למי שלא הניח עירוב תבשילין. אך ע' בהגהות הגאון מ' ברוך פרענקל לעיל סי' תקכ"ז (ומובא בדברינו לשם) שהביא בשם הלבוש דמנות היינו חתיכת בשר או דגים חיים ע"ש -- ומדי דברי אעורר עוד הפעם ע"ד תשו' חלקת השדה סי' ב' שהבאתי לעיל שכתב דאדם חשוב שמקבל מתנה יוצא ב"ה גופא י"ח משלוח מנות דבמה שמקבל הוא נותן וכדאמרינן גבי קידושין בהאי הנאה דקא מקבל כו'. ולפי המבואר כאן בעינן שיהיו המנות דברים הראויים לאכילה דוקא, א"כ האי הנאה דקא מקבל כו' לא הוי דבר הראוי לאכילה והיאך יצא האדם חשוב בזה י"ח משלוח מנות, וא"ת לא צריך לשלוח מנות כלל אלא כיון שמראה לו אהבה וידידות כבר נתקיים תכלית כוונת המצוה וכדמסיק בתשובה הנ"ל, א"כ שנים המחבקים ומנשקים זא"ז נמי יוצאים בזה י"ח משלוח מנות אתמהה א"וו משלוח מנות דוקא בעינן ולא סגי בלא"ה וז"ב:

י"ב פשיטא משלוח מנות מתנה גמורה בעינן ומתנה ע"מ להחזיר לא מהני, אבל מתנות לאביונים אפשר מהני מתנה ע"מ להחזיר. ועיין בפמ"ג במשבצות סי' תרל"ד שנסתפק בזה. ולפע"ד הרי עיקר טעם מצות מתנות לאביונים כדי לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וכמבואר ברמב"ם פ"ב מה' מגילה וא"כ אם יצטרכו להחזיר אח"כ המתנה יתהפך שמחה לתוגה ופשיטא דאין י"ח בזה. גם בלא"ה היאך יעלה על הדעת דלעשירים צריך ליתן מתנה לחלוטין ולאביונים יהיה סגי במתנה ע"מ להחזיר אתמהה ! ומתפלא אני על הגאון פמ"ג ז"ל שנסתפק בזה:

י"ג בפמ"ג סי' תרפ"ז במשבצות סק"ג כתב אי משלוח מנות קודם או מתנות לאביונים קודם יבואר אי"ה בתרפ"ד ותרצ"ה ובשאר דוכתי והנה כאן לא כתב כלל מזה -- ועיין בדברינו לעיל סי' רצ"ט ענף א' מ"ש בזה ודו"ק:

י"ד כ' בתשו' כתב סופר א"ח סי' קמ"א מי ששולח מנות לרעהו ואין המקבל יודע מי שלח לו. שלוח כזה אינו דרך חבה וריעות ואינו מקרב לבבות ולכך לא יצא י"ח בזה ע"ש, וכ"כ גם בתשו' נחלת בנימין או"ח סי' קל"ו ע"ש:

סימן תרצו

א במחבר ס"ז יש מי שאומר שאונן מותר בבשר ויין דלא אתי עשה דיחיד ודאי עשה דרבים דאוריי' דלשמוח בפורים דברי קבלה נינהו שהם כד"ת, כתב בס' שבילי דוד ודע ותבין כי היש מי שאומר שכ' המחבר בס"ז הוא חולק על מה שכ' סתם בסעיף ד' דאבילות נוהג בפורים דאם פורים כדאוריי' א,כ כ"ש דאין נוהג בו אבילות כמו בשבת וי"ט עכ"ל - ולא ראה דברי הא"ר סק"ט שכתב זה בשם הע"ש דהמחבר סותר עצמו,

וכתב עליו דלא דק דהבשר עיקר שמחה וכ"מ בכלבו דף מ"ו אף שאבילות נוהג מ"מ מותר בבשר ויין עכ"ל:

ב במג"א ס"ק ט"ו ואפשר לו' דפורים שאני דכתיב בי' שמחה ואין שמחה אלא בבשר ומ"מ קשה דהא יו"ט נמי שמחה כתיב בי' ואין חיוב לאכול בשר רק בזמן שב"ה קיים כו' - ע' מ"ש בזה בחכמת אדם ה' אבילות בקונטרס מצבת משה ליישב זה. ובס' שבילי דוד וגם בהגהות זכרון אברהם לכאן דפורים איכא חיוב טפי מיו"ט משום דכתיב משתה ומשמעו סעודה גדולה כמו בסעודות שעשה אחשורוש נקראו במגילה בשם משתה עיי"ש וא"ש. ולענין אבילות בשושן פורים עיי' בס' חיי אדם כלל קנ"ה דאין לנהוג אבילות בחליצת מנעלים אף בשושן פורים, אמנם בחכמת אדם קונט' מצבת משה כתב הוא עצמו דנוהג בו אבילות בחליצת מנעלים חוץ מישיבה ע"ג קרקע. וכתב שם עוד דעושין סעודת הבראה בפורים רק לא בביצים ועדשים אלא בבשר ויין ע"ש]:

ג במחבר ס"ח מותר לישא אשה בפורים וכתב הרמ"א בין בי"ד בין בט"ו - והקשה המג"א ס"ק ח"י דהא קיי"ל אין מערבין שמחה בשמחה א"כ היאך מותר לערב שמחת הנשואין בשמחת פורים - דכתב בתשו' שערי צדק או"ח סס"י קל"א וז"ל, ובדרך צחות אמרתי דלא שייך איסור עירוב שמחה גבי פורים דעיקר הטעם שיהיה לבו פנוי לשמחת הרגל וזהו ביו"ט משא"כ בפורים דעיקר מצות השמחה במה דלא ידע דחייב אדם לבסומי וכו' עכ"ל. ומ"ש הוא בדרך צחות כתב כאן השבילי דוד ז"ל בדרך אמת וז"ל. לענ"ד לפמ"ש תוס' במ"ק הטעם דאין מערבין שמחה בשמחה כדי שיהי' לבו פנוי לשמחה אחת וזה ל"ש בפורים דמשתכר הוא ואין לבו פנוי ואסעודת נשואין ג"כ לא קפדינן דדרכו בשכרות רק בשבת וי"ט לא יעשה נשואין וסעודת פורים דסעודת שבת וי"ט צריך שהיא לבו פנוי כמ"ש ס"ק הקודם עכ"ל ודפח"ח:

ה על קושי' המג"א שהבאתי לעיל ענף ב' מצאתי לאח"ז בהגהות ליקוטי חבר בן חיים שכ' תירוץ נחמד בשם תלמיד א' והוא דבשלמא יו"ט שכתוב בתורה לזמן המקדש דאין שמחה אלא בבשר שלמים ממילא בזה"ז ערבה כל שמחה אבל פורים נתקן בזמן החורבן וכתיב בי' שמחה עכ"ח בשר חולין התקינו עכ"ל:

סימן תרצז

א ברמ"א סוף הסימן מ"מ ירבה קצת בסעודה כדי לצאת ידי המחמירים וטוב לב משתה תמיד, ובטו"ז סק"ב כתב בהג"ה תשב"ץ כו' ורבינו יחיאל מפריי"ש רגיל להרבות ולהזמין בני אדם כמשמעות "לשון המשנה" אין בין אדר כו' ושפיר -- מסיים רמ"א כאן וטוב

לב משתה תמיד עכ"ל הטו"ז ז"ל -- וגמר דבריו ושפיר מסיים רמ"א כו' צריכים ביאור -- וראיתי בהגהות ליקוטי חבר הנ"ל שהביא בשם ספר אליהו רבא, [ובא"ר שלפני לא נמצא מזה כלום], דכוונת הטו"ז דמלשון המשנה דתנן אין בין אדר כו' משמע דבמשתה ושמחה שניהם חייבין אלא דמלשון הגמרא ל"מ כן ואמרו חכז"ל ב"ב קמ"ה ב' וטוב לב משתה תמיד זה בעל משנה וא"כ שפיר מסיים רמ"א וטוב לב כו' ודפח"ח ש"י:

ב קדוש ישראל הרמ"א ז"ל פתח ספרו שו"ע או"ח במאמר שויתי ה' לנגדי תמיד וסיים בוטוב לב משתה תמיד. להורות נתן שגם במשתה היין יקיים מקרא שכתוב שויתי ה' לנגדי תמיד ותהי' יראת ה' חופף עליו לבלתי יחטא ויזלזל ח"ו ע"י השכרות בתפלה או בבהמ"ז ושאר מצות. וע"ד הרמז י"ל ואהבת את ה' אלקיך "בכל לבבך" אף בכל עת שאתה עוסק בענין לבבך דהיינו לאכול ולסעוד הלב כדאמרינן פתא סעדא דנבא "ובכל נפשך" אף בכל עת שאתה עוסק בענין נפשך דהיינו לשתות ולשמח הנפש כדאמרינן נפש לרבות את השותה "ובכל מאודך" אף בכל עת שאתה עוסק בענין מאודך דהיינו לישא וליתן ולהרבות הון ורכוש, תמיד תהי' אהבת ה' ויראתו חקוקה על לוח לבך למען לא תחטא בעשותך הדברים האלה וא"ש:

(ברכות והודאות למלך אל חי וקים אשר זיכני להתחיל ולסיים חיבור קטן זה על שו"ע אורח חיים כן יזכני להתחיל ולסיים גם חיבורי על יורה דעה ויתן לי עוז ותעצומות בתורתו להשתעשעה ואזכה לישב בישיבה ללמוד עם צעירי הצאן עד ביאת הגואל אמן וכן יהי רצון:

נעשה ונגמר פק"ק מאראש לודאש יום ה' לסדר ואל שדי יברך אותך לפ"ק. גרשון ה"ק שטערן אב"ד דפה והגליל יע"א בעהמ"ח ספרי ילקוט הגרשוני ד' חלקים. שאלתי ובקשתי! הנני מבקש מאוד מאת כל איש אשר יגיע לידו ספר זה ליתנו לאומן לאגדו אגד יפה וחזק כי הוא כבוד התורה והידור מצוה וה' ישלם פעלו ומשכורתו כפולה):

הערה אחת קטנה כבוד י"נ הרה"ג המפורסם מהו' אייזק הרש פרישמאן נ"י אבדק"ק וויטענק מחת נייטרא יצ"ו בקש אותי להדפיס בשמו הערה א' קטנה וגדולה היא אליו וכבר הציעה לפני כמה רבנים ואין פותר לו, והיא: באו"ח סי' תקנ"ט ס"ט הביא המחבר אם חל ת"ב בשבת ונדחה ליום א' בעל ברית מתפלל מנחה ואינו משלים. והמג"א ס"ק י"א העלה דוקא אם נדחה. והוא מהב"י שהוכיח כן מגמרא עירובין דף מ"א ע"א דמייתי מר' אלעזר בר צדוק דאמר פעם א' חל ת"ב בשבת ודחינום לאחר השבת וכו' ואם איתא דה"ה אם חל ת"ב בא' מימי השבוע הו"ל לסתום ולומר והתענינו בת"ב ולא השלמנוהו מפני שיו"ט שלנו היה יעו"ש. ופלא מאוד דהא כל יו"ט של בני סנאב בן בנימן לא היה

כי אם ביו"ד באב כמבואר ברש"י שם ד"ה מבני סנאב כו' וא"כ לא משכחת יו"ט שלהם ביום התענית רק בענין זה אם חל ת"ב בשבת וא"כ שפיר הוצרך לומר ר"א ב"צ פ"א חל תי"ב להיות בשבת דהא בענין אחר לא משכחת יו"ט שלהם דהא קרבן עצים שלהם הי' ביו"ד באב אצל באמת ה"ה אם חל יו"ט של אדם אחר ביום ת"ב עצמו ג"כ אינו משלים ואינו ראי' כלל וצ"ע עכ"ל, והנה העתקתי דבריו כדי למלאות בקשתו. אמנם גוף הקושי' כבר נשמעה בין החיים והיא כתובה בספר חמד משה או"ח סי' הנ"ל סק"א עיי"ש שכתב והוכחת הרב"י דחוק מאד דכ' מדל"א ראב"צ סתם כו' דהאיך יאמר כן בסתם ח"א די"ט שלהם לאו בט"ב הוא כ"א. בי' באב עכ"ל. ובאמת שדברי הב"י צע"ג בזה. וצריך לעיין בס' גאון יעקב על מס' עירובין שם אולי דבר מזה:

תיקון השמטה מהדפוס בסימן תרכ"ט ענף א' הבאתי פליאה על רבינו בחיי מהגאון מהו' חיים בערלין שליט"א. ובהתחלה יש שם טעות הדפוס, וצ"ל ולהראות לו אות אהבה ורצון אעוררהו, אשר בבואו בחלק השני להלכות סוכה, ישים נא אל לבו לעיין במה שנפלאתי על מה שראיתי וכו': הערה בפרשת וישב בפ' הוציאוה ותשרף כתב בבעל הטורים בשם רבינו יהודה החסיד שלא דן אותה יהודה בשריפה אלא שישרפו לה רושם בין פניה לסימן שהיא זונה, וכתב בס' תורה תמימה שם מה הכריח לר"י חסיד להוציא מפשטות הלשון ותשרף דמשמע שרפה ממש, ותירץ דדייק כן מדלא כתיב ותשרף באש, כמו בפ' עריות ס"פ קדושים ובבת כהן פ' אמור, אלא סתם ותשרף. ולכן דייק לדרוש ע"פ שנוי זה דאין שריפה זו מעין אותן שריפות אלא שהשם שריפה כאן הוא לשון מושאל לענין כויה ורושם וכו' ע"ש. וקשה לי דלפ"ז מה פריך הש"ס בפסחים דף ע"ה סוף ע"א ואלא באש למה לי ע"ש, הא אי לא הוה כתוב באש הוי אמינא שלא ישרפו אותה אלא שישרפו לה רושם בפניה לסימן שהיא זונה כמר גבי תמר וצ"ע):